موضوع "تقسیم (مسلم لیگ) سره [illegible]"

س ۱۲ ص ۳۴۵ [illegible]

ص [illegible] اشتر ۳ [illegible]

ده مسلم لیگ مبران هر څه دعوی چه کوي

لیکن حقیقت دادی چه دوی جماعت

بنیاد وا انګریز او نوید هندو مشوره

مطابق وا انګریز هندو قائم کړیدی

دی جماعت د مسلمانانو [illegible]

نه دی بلکه غیر مسلم هندو هدوانو ته

د هغوی د باره میدان ته برابرول [illegible]

په ابتدا کښی د هندو مسلم برابر [illegible]

[illegible]

حکومت جوړیدل چه د مسلم لیګ [illegible]

نظریه داده چه [illegible] غیر [illegible] هندو [illegible]

په [illegible] کړی او د انګریز [illegible]

ختم کړی چه مسلمانان په [illegible]

په هندوستان حکومت کړی [illegible]

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ژوند
او
جد وجهد

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب [illegible] د باچاخان د قرآن

ترجمه [illegible] د لیلی —

معلومېږي چې غلام محمد خلق د کتاب [illegible]

د [illegible] په طبع معنا

[illegible] —— نه ما [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] کړې دي

[illegible] [illegible] په [illegible]

[illegible] د [illegible] کې [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

قاعده داده چه خلک کتاب ولیکی نو د چاپه نامه يې منسوب کوي، د مخفي صاحب دا نظم زما د ژوند فکر، عمل او جد وجهد د پښتونی ملګری دی نو ځکه زه غواړم چه زه دا خپل کتاب، «زما ژوند او جد وجهد» تاسو ته د دې نظم د یادګیرنی سره وړاندې کړم.

(۱)

خاوند ه ته و دانه کړې — زمونږ د یو والی حجره
یو ځای پکښې دانه کړې — د پښتو ډله خوره
یو زړه یو سایو مانی کړې — دې بېل او بېل پښتون لره

(۲)

کشمیر نه تر هرات هورې — بلوچستان نه تر دوړې
دا ټول پښتون د یو چیرې — څه رنګې پروت زرې زرې
د یو وجود په مانی کړې — یا خدایه دا زره زره

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

لویو تپو د پښتنو — په غوره په سم پوتو ... رنو

نمسو د لویو پلرګنو — راځئ چه یو شو لیو ننو

یالویه خدایه ودانه کړې — سپیره ببلتون لره د ییروه

(۴)

پښتو زمونږه چرته یي — ولې له مونږه بېرته لجې

زمونږه زړه ځیګر ته یې — زمونږ د قام وزر ته لجې

په مونږه لار آسانه کړې — چه مونږه یو شو کل سرروه

(۵)

د پښتنو اول نیکه — خواره نمسی دي یو کړه ننه

داشانی تیت دي دوي په څه — خبر له یو له بل ننه ننه

یالویه خدایه ودانه کړې — سپیره ببلون لره دویړه

(٦)

زمونږ له ملک نه دښمنان — یا خدایه لرکړې دا ډ ملاان

په مونږه کړې زمونږه خان — زمونږ د قام زمونږ د ځاان

رنها زمونږ له ځا نه کړې — د پښتنو توره تسیا ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخونه
شروع کوم په نامه دخدای چه ښبنونکی او مهربان دی:	۱ - ۴
کورنۍ	۴ - ۵
تاریخي پس منظر	۵ - ۱۲
دپېښتنو خوبونه او دوددونه	۱۲ - ۱۳
دپېړنکي اثرات	۱۴ - ۱۶
زمانیانه بین توب	۱۶ - ۲۰
سکول ته تګ او هغه وخت:	۲۱
ابتدائي تعلیم - دپېښور سکول	۲۲ - ۲۵
دکلي ماحول	۲۵ - ۲۹
مشن سکول	۲۹ - ۳۰
زما استاذ	۳۰ - ۳۱
کلیوالي لوبې	۳۱ - ۳۴
اخترونه ومیلې	۳۴ - ۳۶
داماما نو بیاشت	۳۶ - ۳۸
کلي کلونې	۳۸ - ۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
سخات خیرات	۴۵ -۱۳۰
یوه لطیفه	۴۸ -۱۳۵
واده مبادی	۵۲ -۱۳۸
دیوي پيغلي قصه	۵۱۳
فوج کښې کمیشن	۵۸ - ۵۱۴
بیا تعلیم پسې	۶۲ - ۵۵۸
نوی میدان، تازه افکار:	۶۱۱۳
د عالمانو سره تعلق	۶۵ - ۶۱۱۴
مدرسې جوړول	۷۰ - ۶۱۵
دیوبند سره تعلق	۷۳ - ۷۰
شیخ الهند صاحب او سندهی صاحب	۷۴ - ۷۳
قوم پرستی	۷۸ - ۷۴
ورومبی واده	۸۴ - ۷۹
آگره کښې د مسلم لیگ جلسه	۸۸ - ۸۴
کلی وطن کښې تعلیم او تبلیغ	۲ - ۸۸
د شیخ الهند صاحب سره:	۹۳
د شیخ الهند صاحب خط	۵ - ۹۴
آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش	- ۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
چمرکنډ	۱۰۱ - ۱۰۴
سالارزی، ماموند	۱۰۴ - ۱۰۷
اولنی جنګ عظیم	۱۰۷ - ۱۰۹
دحاجی صاحب هجرت	۱۰۹ - ۱۱۰
زما بونیر ته تګ	۱۱۰ - ۱۱۳
بونیر کښې د پیرنګیانو سازش	۱۱۳ - ۱۱۴
مدرسې بند شوې	۱۱۴ - ۱۱۹
مومندو ته دحاجی صاحب هجرت	۱۱۹ - ۱۲۲۰
دسوات د باچاهۍ کشاله	۱۲۲ - ۱۲۶
د پیرنګیانو مظالم	۱۲۶ - ۱۳۰
رولټ ایکټ او مونږ :	۱۳۱
د یورپ جنګ	۱۳۲ - ۱۳۳
وبا - د رومبی تره مړګ	۱۳۳ - ۱۳۵
رولټ ایکټ	۱۳۵ - ۱۳۷
زمونږ جلسې	۱۳۷ - ۱۴۳
زما ګرفتاری	۱۴۳ - ۱۴۹
زما د بابا او نورو کیالو ګرفتاری	۱۵۰ - ۱۵۴
د جیلخانې حالت	۱۵۴ - ۱۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
د قید نه خلاصیدل	۱۶۰ - ۱۶۱
د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری	۱۶۲ - ۱۶۵
رهائي او دوهم واده	۱۶۶ - ۱۶۸
خلافت، تحریک او هجرت :	۱۶۹
د هلي کښې د خلافت کمیټي جلسه	۱۷۰ - ۱۷۱
هجرت	۱۷۲ - ۱۷۴
مونږ کابل کښې	۱۷۵ - ۱۷۷
باجوړ ته واپسي	۱۷۷ - ۱۷۸
دیر کښې د خالونو مدرسه	۱۷۹ - ۸۰
ذهني انقلاب :	۱۸۱
تعلیمي او اصلاحي جدوجهد	۱۸۲ - ۸۳
د اتمانزو آزاد سکول	۱۸۴ - ۸۶
د خلافت کمیټي صدارت	۱۸۷ - ۸۸
جیل او د جیلخانې قصه :	۱۸۹
دفعه ۴۰ کښې گرفتاري	۱۹۰ - ۳
د چمرکند مجاهدین	۱۹۳ - ۵
دیره اسماعیل خان جیل ته بدلي	۱۹۶
د جیلخانې قصه	۱۹۷ -
د جیل بد معاشي	۲۰۲ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
زما مشقت	۲۰۵ - ۲۰۶
جیل کښی پری جنبی	۲۰۶ - ۲۱۳
جیل کښی زما ګناه	۲۱۳ - ۲۱۶
ډیرهٔ غازی خان جیل	۲۱۶ - ۲۲۳
د جیل ژوند	۲۲۳ - ۲۲۸
د پښتو په هکله غلط پراپیګنډه	۲۲۸ - ۲۳۲
زما د غابنونو مرض	۲۳۲ - ۲۵۷
مذهبی تعصب	۲۵۷ - ۲۶۵
لاهور جیل ته دوباره تګ	۲۶۵ - ۲۶۹
مطالعه	۲۶۹ - ۲۷۵
د لاهور جیل نه بیا ډیرهٔ غازی خان ته	۲۷۵ - ۲۷۸
د مور مرګ	۲۷۸ - ۲۷۹
د سیاسی قیدیانو جنګونه	۲۸۰ - ۲۸۹
میانوالی جیل ته	۲۸۹ - ۳۰۰
رهائی	۳۰۰ - ۳۰۴
سیاسی سرګرمی او پښتون اخبار:	۳۰۵
کلی کور کښی	۳۰۶ - ۳۰۸
د فخر افغان لقب	۳۰۸ - ۳۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

و

عنوان	مخونه
انجمن او مدرسې	۳۲۰ -۱۳۱۳
د حج سفر	۳۲۳-۳۲۰-
پښتون (اخبار- مجله)	۳۳۹ -۱۳۳۳
امان الله خان	۳۴۷ -۳۳۳۹
نادر خان	۳۵۲ -۳۴۴۷
منظم سیاسي جدوجهد ....:	۳۵۱۳
لاهور کښې د کانګرس جلسه	۳۵۱۱۴
خدائي خدمتګاري	۳۵۹ -۳۵۱۴
دوري	۳۶۶ -۳۵۹۹
مړغزکښې جلسه او یوه قامي پرېکړه	۶۸ -۳۶۶۱
اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره	۷۰ -۳۶۸۱
ګجرات جیل او کانګرس سره تړون:	-۳۷۱
ګرفتاري سنه ۱۹۳۰ع	۳-۳۷۲
ګجرات جیل	۶-۳۷۴
د قصه خاني واقعه	۳۷۶
ګجرات جیل کښې	-۳۷۶
د پیرنګي جبر او د پښتنو عزم	-۳۸۰
کانګرس او مونږ	-۳۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
پټېل کمیټې رپورټ	۳۸۹-۳۹۰
د گجرات جیل ملگري	۳۹۰-۴۰۷
رهايي	۴۰۷-۴۰۸
لاهور کښې زما استقبال	۴۰۸-۴۱۴
گاندهي اروین پیکټ	۴۱۵
دوره	۴۱۶-۴۱۸
د کانگرس جلسه کراچي کښې	۴۱۸-۴۱۹
د خدايي خدمتگارو (سرخپوشو) بنه اثر	۴۱۹-۴۲۰
کراچي کښې مصروفیت	۴۲۰-۴۲۵
د هندوستان دوره	۴۲۵-۴۳۰
وطن ته واپسي	۴۳۰-۴۳۵
د پنجاب د پښتنو علاقو دوره	۴۳۶-۴۳۹
زمونږ کار او د پیرنگي سازشونه	۴۳۹-۴۴۱
د کانگرس کمیټۍ په ځای د سرحد جرگه	۴۴۱-۴۴۲
د گاندهي جي په بلنه بارډولي ته تگ	۴۴۲-۴۴۵
د یوداس سره دوره	۴۴۵-۴۵۱
بابړه کښې د رامه او زمونږ کمزوري ملگري	۴۵۱-۴۵۸
د پیرنگیانو د جبر و تشدد زیاتوالي	۴۵۸-۴۶۴
د دیوداس گاندهي د سرحد دوره	۴۶۴-۴۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دراوند تهیل کانفرانس ورخوکښی :	۲۴۷۱
په بمبی کښی د	۴۷۳ - ۲۴۷۲
دجرګی مشرانوکښی اختلاف	۴۷۵ - ۲۴۷۳
شملې ته زمانک	۴۸۷ - ۲۴۷۵
شمله کښی زمونږ مصروفیت	۴۹۱ - ۴۴۸۷
دفارن سکرټر اوهوم سکرټر سره لیدل	۴۸۶ - ۴۴۸۹
خپله صوبه کښی کار :	- ۴۸۸۱۷
د پره اسماعیل خان ته تګ	۴۹۰ - ۴۸۸۸۱
اتمانزو ته والپسی داحمدشاه معامله	۴۹۴ - ۴۹۹۰۰
دپرو دوره	۴۹۶ - ۴۹۹۴۴
دسرحدلویه جرګه	۵۰۱ - ۴۹۹۹۱
دهزارې دوره	۵۲۲ - ۵۰۱۱
دهزارې نه والپسی	۲۶ - ۵۲۲۲
دترنګزو حاجی صاحب اوخدائی خدمتګاری	۲۷ - ۵۲۶
دخلیلو مومندو دوره	۹ - ۵۲۷
مانزکانوبانده، اورمړ، خالصه	۲ - ۵۲۹
لاټ سره لیدل	- ۵۳۲
دنوښار په تحصیل کښی جلسی	- ۵۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
صوابی تحصیل کمیټې جلسې	۵۴۵-۵۳۷
دلویې جرګې اجلاس	۵۴۸-۵۴۵
زه هزارې باغ جیل کښې باهرعامه ګرفتاري:	۵۴۹
په دې کښې ..... زمونږ ګرفتاري	۵۵۲-۵۵۰
عامه ګرفتاري او تشدد	۵۵۴-۵۵۲
هزارې باغ جیل کښې	۵۵۹-۵۵۴
بهادر بنګه	۵۶۴-۵۵۹
زما په صوبه سرحد او پنجاب بندیز:	۵۶۵
په سرحد زما بندیز-آل انډیا کانګرس	۵۷۰-۵۶۶
سابرمتي جیل	۵۷۳-۵۷۰
بریلي جیل	۵۷۷-۵۷۳
دالموړې جیل	۵۷۸-۵۷۷
رهائي	۵۷۹-۵۷۸
واردې ته تګ	۵۸۰-۵۷۹
دجیل او لاد سره ملاقات	۵۸۱-۵۸۰
انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټې	۵۸۲-۵۸۱
زه بمبئي کښې	۵۸۴-۵۸۲
دفیض پور کانګرس	۵۸۶-۵۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دلپښتنو په هکله غلط فهمي	۵۸۸-۵۸۶
وزارتونه	۵۹۰-۵۸۹
مونږ وارداو سیوآګرام کښې	۵۹۳-۵۹۰
دکانګرس وزارتونه	۵۹۷-۵۹۳
بنارس ، دیلي، ګجرات ، کاتیاواړ	۵۹۹-۵۹۷
دهندوستان دمسلمانانو دپاره فکر	۶۰۳-۵۹۹
دبلوچستان دوره	۶۱۰-۶۰۳
دخدایي خدمتګارو دوهمې وزارت :	۶۱۱
زه اوه کاله	۶۱۵-۶۱۳
دخدایي خدمتګارو وزارت	۶۱۹-۶۱۶
زمونږ وزیران او پیرنګیان	۶۲۰-۶۱۹
دجواهرلال دوره	۶۲۵-۶۲۰
دګاندهي جي دوره	۶۳۰-۶۲۵
وزارتونه او خدایي خدمتګار	۳۲-۶۳۰
وزارتونه مات شول	۴۴-۶۴۲
دخدایي خدمتګارو غوزي پرزي	۶۴۵
اخر د ۱۹۴۲ کال	۷-۶۴۶
قبایلو ته د خدایي خدمتګارو وفدونه	-۶۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ک

عنوان	مخونه
دهندوستان پربیر دی تحریک	۶۶۶ - ۶۶۷
چپاوونه	۶۶۷ - ۶۸۴
دبمبئی تګ	۶۸۴ - ۶۸۷
زلمی پښتون	۶۸۷ - ۶۸۸
الیکشن، کیبنټ مشن، عبوری حکومت:	۶۸۹
الیکشن	۶۹۰ - ۶۹۵
دآئین ساز اسمبلی ممبران	۶۹۵ - ۶۹۶
کرپس مشن	۶۹۶ - ۶۹۸
شمله کنفرانس	۶۹۸ - ۷۰۰
کیبنټ مشن	۷۰۰ - ۷۰۳
دکانګرس صدارت	۷۰۳ - ۷۰۴
دجواهرلال بیان	۷۰۴ - ۷۰۵
دجواهرلال په بیان عکس العمل	۷۰۵ - ۷۰۶
انټرم حکومت	۷۰۶ - ۷۰۹
قبایلی علاقی او جواهرلال	۷۰۹ - ۷۱۱
تورخم	۷۱۱ -
دملکانو ایجنسی	۷۱۱ - ۷۱۵
سوردریاب	۷۱۵ - ۷۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
بجټ پیش کول	۷۱۹-۷۲۰
دمونټ بیتن مشن	۷۲۰-۷۲۳
دایرکټ اکشن اومساوات	۷۲۳-۷۲۵
زه بهار کښی	۷۲۵-۷۳۲
دتقسیم اعلان	۷۳۲
دورکنګ کمیټی اجلاس	۷۳۲-۷۳۶
دکانګرس اومونټ بیتن سازش	۷۳۶-۷۳۷
دکانګرس بی وفایی	۷۳۷-۷۴۰
لوستونکو ورونو	۷۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کوم په نامه دخدای چه ښبونکی او مهربان دی

زه دهشنغر په اتمانزو نومی کلی کښی په کال ۱۸۹۰ع کښی پیدا شوی یم . هغه وخت دپیدایش دنیټې دلیکلو رواج نه و او نه څوک په لیک او لوست پوهیدل . نو زما دپیدا کیدو نیټه چا لیکلي نه وه خو دا چه زه وایم چه په کال ۱۸۹۰ع کښی پیدا شوی یم ددې نه وایم چه خدای دې زما مور وبخښي مانه ویل چه « ستاد ورور ډاکټر خانصاحب واده چه وُ نه دیوولسو کالو وې » او د ډاکټر صاحب واده په دسمبر ۱۹۰۱ع کښي شوی و نو ځکه زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ع کښی پیدا شوی یم . زه د مور او پلار کشر زوی وم دتولونه مشره زموږ خور وه ، ورپسې ډاکټر خانصاحب وُ بیا می بله خور وه بیا زه وم . دکشر اولاد سره قدرتی دمور او پلار مینه زیاته وي او ورته ډیر خوږ او نیازبین وي . زه مور او پلار ته ډیر گران وم دخدای قدرت داسی وچه دتولونه مخکی زما مشره خور مړه شوه بیا ډاکټر خانصاحب شهید شو ، بیا می بله خور مړه شوه . زه دتولونه وروستو وم او روستو پاتې شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتمانزو کلی د پېښور نه شل میله لیرې شمال ختیز ته د هشنغر
مینځ کښې د سوات او باجوړ د سیند په غاړه نوښار ته پروت دی.
زما تعلق محمدزی قبیلې سره دی او هشنغر چه دا بازونه دا او اخلي
نوښاره پورې دی، په دې کښې محمدزي آباد دي. دا د پېښور ګللی سرسبز
او آباد ملک دی او دا د پښتنو د دوو ولسه په تقسیم کښې نورو رونوم
له پخپله خوښه دا کړې و. زما نیا یوسف زی وه، د صوابۍ د مرغز کلي
او نیکه مې محمدزی و چه د هشنغر د اتمانزو کلي و. نیکه مې لوی خان و
قدرتی خبره ده چه د محمد زو او یوسف زو شریک اولاد ډېر لائق
قابل وي. جنګی هم دي د هلکانو نه زیاتی ذهیني وي. زما دریې نمس
ډاکټرانې دي، نورې نمسی مې څوک ایم. اې، څوک بی. اې دي
لور مې ده هغه بی. اې. بی. ټی. ده. یو کشر زوی مې عبدالعلي
(زه ورته لالی وایم) د اکسفورډ ایم. اې، دی. دوه مې نور زامن
مشر عبدالغني دی چه هغه مې د ترور، کمستری د تعلیم د پاره امریکې
لیږلی و خو چه زه فیرنګیانو په ۱۹۳۱ع کال کښې جیل ته ولیږلم او زما جا
هم کړه و د کړو نو هغه د پیسو د نشت په وجه تعلیم سر ته ونه رسولو او
راغی. بل عبدالولي دی چه سینیر کیمبرج یې پاس کړو. دی ډېر
لایق او قابل دی، دی یوروپ ته تعلیم له لاړ نه شو ولې چه زه جیل
لاړم نو دی هم د تعلیم نه پاتی شو. عجیبه خبره دا ده چه زه هم شاهي
(STATE PRISONER) وم، ډاکټر خانصاحب او قاضي صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی بچولړلی د تعلیم دپاره وظیفه او دکور دپاره خرڅ ورکولو او دا د شاهي (قیدی STATE PRISONER) سره رعایت نه دی دهغه قانوني حق دی خو زما ډا امنو تدیلی نه ورکولو. زما یوزوی یوسف زی کړی ده ، بل مومند کړی ده او دریم پارسی (پارسنه) کړی ده. زما لور په کشمیری واده ده. زما څلور مسی په یوسفزو کښی واده دي. دوه په ختکو کښی او یوه په پنجاب کښی په پنجابی واده ده. مونږ خپل اولاد په دولت پسی نه ورکوو، په شرافت، قابلیت، او لیاقت پسی یی ورکوو. مونږ خپل اولاد بغیر د هغوی د خوښی چاله نه ورکوو

ټول هشتغر سنګلې او سیرازه سیمه ده دغرو او اتمانزو نه د سیند په بله غاړه چه د زوړ ښار ښې نښانې راڅرګندې شوي دي دغه د زړو سره د سیند نه پوری غاړه دشیخانو ډیری سره د ګندهارا تهذیب او دوړنه مخکښی آثار دی دغه ښار ته لي پشکلاوتي وی. دا نوم د بر سندو د کمو او کلو نو پوری تړلی دی. لوی تجارتی او ثقافتی مرکز و. دا موجوده سیند چه اوس ددوړو او شیخانو ډیری ترمینځه بهیږی دا په هغه زمانه کښی د ډیری نه قبلی غاړی ته بهید لو او دا ټول زوړ ښار تر دی رزړو پوری غزیدلی او.

د دي ځای او سید ونکی پښتانه وو خو بودیست وو. بودایي مذهب له دي ځایه د سوات او ګلګت په لاره تبت او چین ته تللی او خور شوی دی او د بدهمت خورمه مذهبی غونډه هم په دي ځای کښی شوي وه.

د ښکاره شوو آثارو دفن او صنعت نه معلومیږی چه په دي علاقه کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت، تجارت، زراعت او علم ډېره ترقي کړې وه. دا بنار د یوازې د کند
سیاسي مرکز نه بلکې د ایشیا د زیاتو برخو تجارتي، صنعتي او علمي مرکز و
د اټک او مارګلي په لاره یې د هندوستان سره، د سوات او ګلګت
په لاره یې د کشمیر او تبت او چین سره، د دیر او چترال او بدخشان
په لاره د مرکزي ایشیا او له هغه ځایه یورپ سره، د کابل، کندهار او سیب
په لاره یې د ایران، عراق، ترکیې او شام سره تعلق لرلو. د تجارتي مالونو
منډي وه، د علوم زانګو وه.

زمامور ډېره زړه سواندې، پوهه، نیک سیرته او خوش خلقه ښځه
زموږ د زمیندارې لوی کور و، زموږ ډېرې غوا، مېښې وې، هره ور
به د خوا او شا غریبانان خلک په شوملو مستوسبي موږ کره راتلل او م
به مې په روڼ تندي د هغوی سره ستړي مه شي کول شوملې او ماسته به
ورکول او هر مابنام به یې د دوی د پاره بیله کټوۍ پخوله.

کورنۍ:

زما د پلار بهرام خان نوم و، د کلي خان وا او په مستر خان مشهور
د نورو خانانو په شان نه و په کلي کښې د ده هومره جایداد چې انه وخود
نه ښکاریده لکه خان، پوه او زیړ لیښتون و، په چا یې زیاتي نه کولا
مظلومان د بل چا زور زیاتي ته پرېښودل. که د ده سره به چا زیاتي وک
به یې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کښې نه ساتله. د
ترپورانو و سره ډېر زیاتي کړی و د ده وس کیده چه بدل ورته واخلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خاې به يې ونخښل بلکه احسان او ښېګړه به يې ورسره کوله . موږ ګذار، پرهېزګار او سوله دوست سړي و ، د صبر او زغم خاوند و . کله چې به حجرې له نابلده مسافر راغلل چې هېڅوک به يې نه پېژندل پلار به مې ورله پخپله ډوډۍ ور وړله ، نوکران به ووخوده به پخپله د ډوډۍ شکور را اخستي و او د انګولې لوښي به يې په لاس کښې را اخستي و او ويل به يې دا د خداې ميلمانه دي په کار دي چې زه يې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسې وشو چې ميلمانه به ژمي کښې شپې له راغلل نو چې سحر به ورله نوکر چاې وړه نو خبر به يې را وړو چې ميلمانه نشته - تللي دي او برسېره پر دې هم دخان سره ورې ده د نورو خانانو په شان حاکم پرست نه و ، د حاکمانو سره يې تعلق نه ساته او نه يې د دوې خدمتونه کول . زما دنيکه هم دغه حال و . زما دنيکه سيف الله خان نوم و ، کله چې فرنګيانو د بونير د نيولو په غرض په بونير حمله وکړه او د سورکاړۍ غزا وه نورخانانو د فرنګي ملګري وو او سيف الله خان بابا د قام مرستې له ورغی د ا رنګې زما غور نيکه عبيد الله خان بابا آزاد خيال پياوړي او ملي مشر وچې د هغه وخت د درانو حاکم سلطان محمد خان طلائی دلاسه پهانسی شو - د درانو حکومت د عياشۍ په خپل قام د زور زياتی ، د کورني اختلافونو او جنګونو په وجه ختم شو او د دې نه وروسته د سکهانو حکومت راغی . درانو چې واوريدل سکهان راروان دي شپه په شپه کابل ته وتښتيدل او پښتانه يې سکهانو ته پرېښودل .

تاريخي پس منظر :

يا هغه وخت دې چې کله بابر د پښتنو د بې وقوفي او خودغرضي او د ايرانيانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامداد او لمسون په وجه د ابراهیم لودي نه د هند بادشاهي تخت او تاج واخستو، شیرشاه سوري را پاڅید و او د بابر د زوی همایون نه ئې د پښتنو حکومت بېرته واخستو. ډیلي ئې ونیو همایون وتښتید و او د ایران ده بارته ئې پناه یوړه او هلته ایرانیانو د پښتنو د کمزوري کېد موقع له ښاتلي و.

شیرشاه د پښتنو جنډه په کلکته و دروله او شیرشاه چه د ملک د ابادۍ له پاره د صنعت، تجارت او زراعت کومې منصوبې جوړې کړې په هغې د مغلو د اکبر پاچا نوم وشو. دا د اکبر دماغ نه و د شیرشاه دماغ یا هغه وخت و چه کله په پښتنو د ایرانیانو حکومت و پښتانه سپک او سپک به ئې ګڼل. په کندهار کښې میرویس خان نیکه راپورته شو پښتا د ایران د غلامۍ نه آزاد کړل او د پښتنو بیرغ ئې په اصفهان و دروله هغه وخت و چه پښتانه نادر افشار ریزه ریزه کړي و. چه نادر افشار مړ شو نو د پښتنو لویه جرګه په کندهار کښې راغونډه شوه او د دېر غور ورو ئې احمد شاه بابا په مشرئ دعاء خیر وکړه.

احمد شاه بابا راپورته شو ایرانیانو ته ئې شکست ورکړو او د پښتنو د بنیاد ئې کښېښود. یوازې پښتونخوا نه بلکه ټول هندوستان ئې د هغه د مغلي حکومت د ظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښې انګلریزان هند و له نوي راغلي وو چه احمد شاه بابا ډیلي واخست نو د انګریزانو د تک و د خبر شو او اراده ئې وکړه چه انګریزان هم د هندوستان نه وباسم. انګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې پوه شول د ایران دربار ته یې سفیر ولېږلو او ایرانیان یې راپورته کړل چه په افغانستان حمله وکړي. احمد شاه بابا چه د دې سازش نه خبر شو د انګلیزانو د مخنیوي کارلې پر پرېښود او په مخه افغانستان ته راروان شو چه جهلم ته راورسېد د جهلم د سیند په غاړه و دریدلو او د پښتنو قول خپلونه او قبیلې چه ویده ورې هغو ته یې وویل چه له دې ځایه ترا مود ه یا به پوره ستاسو ملک پښتنخواه دی او یا د غه وخت وچه د درانو د عیاشۍ، بې تدبیرۍ په خلکو د نه ورزیاتي، کورنی اختلافونو او جنګونو په سبب پښتانه دومره پر یو تل چه خپل کلي وکښي د سکهانو د مقابلې نه وو. هغه د پلار نیکه کتې خوبېرېده خپله خاوره ترې سکهانو لاندې کړه او په دوی کښې دومره ځوک نه وچه خپله خاوره او ناموس یې ننګ او غیرت کړې وی. د سکهانو د زور او ظلم په مقابله کښې یې سر اوچت کړی وی او د پښتنو عزت او عظمت یې د دې ظلم نه بچ کړی وی. د سکهانو د پر ظالمانه حکومت و زما د مور د ارخه نیکه محمد دین خان به مونږ ته داخبره کوله چه یوه ورځ زه د شولکرې نه راتلم او په سیند راپورې وتم چه په دې کښې یو سکه راغی ماته یې اشارت وکړ و چه راوګرځه او ما په شا پورې باسه. محمد دین نیکه ورته ووې چه زه ناباري یم خو سکه مجبور کړی دی او چه سکه په شا راسور کړی دی او د اوبو مینځ ته رسید لی نو تو یو نه کړي دي او سکه یې د اوبو په مینځ کښې غورځولی دی او دی ترې تللی دی.

د هند وستان د هغه سره سید احمد بریلوی او اسمعیل شهید په دوی یعني په پښتنو باندې ننګ او غیرت کوی او د سکهانو د مقابلې د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو خاورې ته راغې . د هغه وخت د حکومت افغانستان له طر
د ده سره مرسته ونه شوه بلکه یار محمد خان له خوا ورسره چلکړه وش
لکه څنګه چه د پښتنو د دې زړې چاربیتی نه څرګندېږي :

روان شو یار محمد سید او باسی پنجتاره
سید له بړې ورکړې آلهی پرور دګاره

د دې علاقو د پښتنو هلنه دی د سید صاحب سره وه . ده غوښ
چه ملک کښې شریعت نافذ کړي او د شرعي قانون سره سم د خور او لور ولو
کړي او په میراث کښې ښځوله هم شرعي برخه ورکړي او ځینې غلط رسم
رواج اصلاح کړي . په خانانو او ملایانو د دې خبرو بد اثر وښو شود
بې جوړ کړو چه یوسکه لاړو او بل سکه راغی . د پښتنو او مسلمانانو
هم دانو لی د وهابي فتوا ولګوله . په پښتنو کښې قومي او سیاسي ش
نه وُ نو د بریلوی صاحب او د ده د دلې په ضد راپورته شول ، خړلي و
او خړلي په ابا سیند هزاره ته پورې ویستل . د هزارې ځینې مسلما
په ځای د دې چه د بریلوی صاحب مرسته وکړي سکهانو ته لي مخ
وکړه سکهان راغلل او باقیماند ه هلته د سکهانو له لاسه تالا ترغ
سید صاحب او اسمعیل صاحب بالاکوټ کښې شهیدان ش
خو مره د افسوس خبره ده چه سید صاحب د پښتنو په ښځو
وکړو او بې ننګه پښتنو دوی سره ننګ ونه کړو . چه سید
سکهان د پښتنو د خاورې نه وایستل نو د افغانستان ح

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید صاحب ته وویل چه اوس دا ملک مونږ ته پرېږده.

قصه داسې وه چه ديکال ارباب بهرام خان چه د سید صاحب مریده وه هغه به کال په کال د روژې په میاشت کښې بو ملې ته تللو د قرآن پاک ختم او تراویح به یې هلته د سید صاحب سره کولې. بڅوا د حمل و نقل ذریعې هم نه وې، په اسونو روان وو چه کوجرانوالې له راغلې دی نو تږی شوې دی. په لاره کښې کوهې و ښځې وړله او بوله راغلې وې دې چه کوهې ته ورنږدې شو نو دلاس په اشاره یې د ښځو نه او به وغوښتې چه دې ښځو منګې د ډک کړل نو دې تولې لاړې او دوه ښځې پاتې شوې نو دوه له لې او به یو ړلې، چه ده له یې او به ورکړې نو په ژړا شوې او ورته یې وویل چه مونږ پښتنې یو او سکهانو په زوره راوستی یو او دوه دوه بچې موهم پیدا شوي دي. ارباب چه بر یلې ته ورسېد و نو هغه ډېر زهیر وو. سید صاحب ترې پوښتنه وکړه - چه داته ولې زهیر یې. هغه ورته د کوجرانوالې دا تول واقعه بیان کړه. نو سید صاحب د جمعې په ورځ په منبر وخوت د اقصه یې بیان کړه او د جهاد اعلان یې وکړو. زه دلته تاریخ نه بیانوم صرف دا خبره ښکاره کوم چه د دې شه وجه ده چه پښتنو لوی حکومتونه جوړ ولې شول خو ټینګولې یې نه شوال د دې وجه دا وه چه په پښتنو کښې اجتماعي ژوند، قومیت او اتفاق نه و، که څه هم پښتنو کښې به داسې وخت په وخت لوی لوی او قابل سیاستدانان پیدا شول لوی لوی سلطنتونو به یې قایم کړل. خو کله به چه ده سر په کفن کښې ونغښتو په پانې کسانو کښې به یې د قامولې مینه او اتفاق او د اهلیت جذبه نه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولت او اقتدار ګټلو د پاره به یو بل ته ارم شول . په عوامو کښی به هم دقامولی
احساس نه و چه مشرانو یی غلطی لاری ته نه پرېښودلی یا یی خود غرضه او نالا پوهه
مشرانو له موقع نه ورکولی . په پوهو ، لایقو ، بی غرضو او خدمتګارو مشرانو یی لاغوندېدلی
او خپل حکومت یی ټینګ ساتلی . په عوامو کښی دقامولی او ملیت دجذبی د
د نشتوالی له کبله به به دوی دخود غرضو مشرانو اثر و شو او بی اتفاقی او خانه جنګی
به عامه شوه خپل طاقت به یی په خپلو کښی یو به بل ختم کړو . دښمنان خو به دمنح
په طمع ناست وو موقع به یی وموندله بادشاهی او حکومت به یی ورڅخه واخسته
دوی به یی غرونو ته وشړل . دښمنانو به ددوی په ابادو مزکو چرچی شروع
کړی او دوی به غرونو رغونو کښی سره ډلی ډلی په در په دره ګرځېدل خو چه به یی بیا
تو به قبوله شوه او دخدای رحم به پری وشو لایق او پوه سری به پکښی پیدا شو
بیا به یی دښمنان له وطنه وشړل او له نوی سره به یی په آبادی لګوتی پوری کړی
دسکهانو نه پس د پیرنګیانو دور راغی - پیرنګی چه خپله خو دښمنان دغا
راغلی وو . ولی داوړته معلومه وه چه دهندوستان د تاریخ ټولی حمللی دقط
شوی دی ، او د خپل برطانوی هندوستان سلطنت دساتلو د پاره هغه د
خاوری ته راپوری وتلو چه په هغه د دولاړو او سیندونو قبضه وکړی
کومو دېرونه حمللی شوی دی .
دفوجی حکمت عملی نه علاوه هغه ددی سیمی سیاسی حالاتو ته هم تو
هغه ولیدل چه دلته هم هغه پالیسی روانه وه کومه چه دهغه نه مخکښی مخت
حاکمانو آزمایلی وه . حقیقت دادی چه کله مغلو دپښتنو سره جنګونه وکړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله شهنشاه اکبر د پښتنو دلاسه اول په خیبر بیا به په کربه او په آخره چه یې کله د بنیر په کړا کړ کښې د خپل پوځ سره سره خپل لوی وزیر بیربل هم مړ شو نو بیا اکبر د اغی پښتنو ته د اباسین نه پورې لیدا اټک قلاع جوړه کړه - سره د خپلو وزیرانو کښینا است چه په دې خبره سوچ وکړی چه پښتون خوی په جنګ و نه وهلی شو اوس ایې یې په کومه وسله وهي . چنانچه د ډېر غور او فکر نه پس په دې نتیجه ورسیدو چه پښتنو دوه خاصیته لری . یو پښتون من حیث القوم مسلمان دی او د اسلام سره لوی عقیدت لری . دوهم انسانی کمزوری یعنی د دولت سره مینه لری . نو دد په رڼا کښې هغه یوه داسې پالیسي وضع کړه چه داسې عالمان ، ملایان او پیران پیدا کړی چه دهغوی په ذریعه د اسلام د خادم د لاندې خپل سیاسی غرضونه سر کړی او دویم دا چه د پښتنو دنیاوی مشران ، ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زور په بیعه واخلی . هم په دې سلسله کښې مونږ وکتل چه داخون درویزه او هغه په شان نورو دېرو دینی مشرانو د مغلو په وینا او بنودنه د پښتنو د قامی او ولسی تحریک د مخ نیوی د پاره د پیر روښان غوندې باعمله عالم او سوچه مسلمان باندې د مغلو د پاره کفر فتوی ورکولی

پیرنګی د اولیدل چه هم دغه پالیسي د مغلونه پس درانیانو خپله کړه او دهغوی نه په وراثت کښې سکهانو ته پاتې شوه . پیرنګی چونکه د شلمې صدۍ د تعلیم یافته او سائینسی دور پیدا وار وو نو ده هم د شهنشاه اکبر هغه مجرب نسخه خپله کړه او کوښښ یې داوو چه یو خوا د پښتنو دینی مشران د خپل سیاسی غرض د پاره استعمال کړی او بل خوا د هغوی دنیاوی مشران په دولت او منصبونو واخلی . والعهده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان دخپل مسلمان وروردغلامولو
دپاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایمان خرخوملایانو، عالمانو او پیرانو دکافر
پیرنګی دسیاسی اغراضو او مقاصدو دپاره استعمالوو.

دپښتنو خویونه او دودونه:

سره ددې کله چه فرنګی راغی زما یادشی چه په پښتنو کښې ډیر ښه ښه
خویونه او خصلتونه لا موجود وو په زړوغو به ځان ورته بد ښکاریده. ورورولی
عزیزولی به یې ښه پالله. یو په بل اعتماد و په یوه بل به یې ننګ کولو، راشه دړشه
وه مینه محبت وکه دیو بل سره یې څه اختلاف هم و په سپکه به یې نه یادو
داسی نه ولکه دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده و او بې تکلف
په ناسته ولاړه کښې ډیر تیته پیټه نه وه، جامې ساده او دوطن جوړې
دخپل وطن شړله خامتایی د بل په اتلس نه ورکوله دخامتا لوبې الوې خلکي
کمیسونه او پرتوګونه به یې اغوستل، دوطن جوړی پنې او څپلی به یې
پښو کولی، توپۍ او دخامتا پګړی به یې په سر ولې. ښځو به در تکښه خامتا
او مشروبۍ (*) پرتوګونه یې اغوستل. خوراک هم ساده و دساده خوراک په وجه دځ
صحتونه ښه وو دومره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایې نه وې، سود کول
شراب څښل او زنایې ډیر بد ګڼل که به یوه شول چه څوک داکاروونه کوی نو
سره به چاچپلولي نه کوله، خور، لور به چانه ورکوله. اخلاقاً دومره په یوتی نه
اوس چه دی. دچاچه به زور ورمیلمه راغی نوچرګ به یې ورله حلال کوو

(*) مشروبۍ، دخپل کلی کور جولا به یو رخت جوړولو چه هغې ته به یې مشروبۍ ویل.

دکه ښېنو روا به یې جوړه کړه ، د غواوو، مېښو زېړ غوړی به وو. سرې سرې پېتی
پرسېدلې خمبيره دوډۍ به وې. مازیګر به په بټ د جوارو نیني کېدلې کوره
به وړ سره خلکو خوړله ، په دوډۍ کښې به د امیر او غریب فرق نه و. ټولو به په
یوتالي او یوځای کښې دوډۍ خوړله. څرنګه چه پوښاک او خوراک ساده وو
د غسې د ناستی ځایونه او کورونه هم ساده وو. یوه لویه کوټه به وه ټول کور بانه
به یوځای وېده کېدل او چه میلمه به راغی نو د کلي په شریکه حجره کښې به
شملا ستو د اتڼ و خلکو کورونه په دغه شان وو او چه کوم سړي په دوی کښې لوی
سړی و یا به خان و نو د هغه په کور کښې به د کوټې سره یوځای یو منډو او دیوړی
وه او د میلمنو د پاره به بېله حجره هم وه . دا اوچتې اوچتې ماڼۍ او سپینې
سپېتې بنګلې نه وې خو هغه خوشحالي او آسودګي چه په هغه ساده ژوند کښې
وه نن، په دې بنګلو بنګلو کښې او په دې خوند ورو خوراکونو کښې او دولي جامو
کښې ننشته مرضونه ډېر نه وو، نر او ښځې په بدن سالم او تکړه وو. جنیکو او هلکانو
به یوځای لوبې کولې لوی لوی به وو د شپې تر ناوخته به یې لوبې کولې، یو بل ته
به یې د خور او ورور په نظر کتل ، اخلاقاً ډېر اوچت وو. د لوبو ډېر رواج ؤ، قسم
قسم لوبې به وې. د پښتنو په لوبو کښې د هر قسم پرکټس (سپورت)، خیال ساتلی
شوی او. د منډو خیال پکښې ؤ. د بار اوچتولو او وړلو خیال پکښې و، د سا اخستلو
خیال پکښې و، د شپې ګرځېدلو په شپه کښې د ځان پټولو د مخالف فریق
د لټولو خیال پکښې و. او همدا وجه وه چه د دوی صحتونه ښه او ډېر ښایسته
وو. اګرچه په لوبو کښې به د ریام ګوری نه وو، مګر بیا هم لوبغاړو به یو بل سره تکی نه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیرنګی اثرات :

د پیرنګی دداتلونه وړاندې د پښتنو د تعلیم څه خاص انتظام نه و هر
په تعلیم نه کاوه صرف د ملا یانو زامنو به د لمانځه، اوداسه، روژې سرېساني
حج او قربانۍ، زکات او صدقاتو او د دغه شان مسئلو تعلیم کولو داهم دامام
له پاره لوستل به یې زده و. لیکل به یې نه و زده او د دغه تعلیم طریقه هم دغسې
وه چه ملا صاحب به په جماعت کښې ناست وُ دامامتی سره به یې هلکانوت
د یس هم ورکاوه. مور او پلار به چه وغوښتل چه پخپل اولاد تعلیم وکړي ن
جماعت له به یې بوتلو او د ملا صاحب سره به یې په سبق کښېناوه. ملا صاح
به ورته سیپاره شروع کړه مور او پلار به یې د خپل وس سره سمه شیرنه
وویشله او چه یوه سیپاره به خلاصه شوه نو ملا صاحب له به یې شکرانه و
او د بلې په شروع کښې نه بیا شیریني وویشلې شوه. د ملا صاحب د تعلیم ور ک
په بدل کښې څه خاصه تنخوانه وه، د استاذانو به د خپلو شاګردانو سره د ړه
وه د خپلو بچو په شان به یې ګڼل. شاګردانو به هم استاذ د پلار ته کم نه ګڼلو
استاذ به د سبق معنا شاګردانو ته نه ښودله هغوی غریبان څه سلامت و
هغوی یې پخپله هم په معنی نه پوهېدل نو شاګردانو ته به یې څه ښودلی
زمونږ د جماعت اخون هلکانو ته سبق ښودلو. یو هلک ته یې چه سبق
نو ورته په غصه شو ورته وویل " ان الذین کفروا خربیشویه " نو شاګرد هم
" ان الذین کفروا خربیشویه " داچه مونږ واورېدل نو ډېر مو وخندل
هغه شاګرد ته په غصه شو، مونږ ورته ووې چه د دې هلک څه قصور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ووایي هغه یې هم وایي.

پیرنګیانو د هندوستان د خلکو د تعلیم دپاره په نوې طریقه سکولونه جوړ کړي وو خو د پښتنو دپاره یې تش په نامه د کمې درجې سکولونه جوړ کړي وو. چرته به په یو نیم لوی کلي کښې پرایمري (ابتدائي) سکول و، په هغې کښې هم څه دومره هلکان نه داخلېدل. نور هندوستان لږې ابتدائي تعلیم په مورنۍ ژبه کښې یې ورکولو خو یو پښتون بدقسمته قام لږې تعلیم په پردۍ ژبه کښې ورکولو. ددې دپاسه یې ملایان ورپسې لمسولي وو چه که دا قام تعلیم وکړي ستاسو قدر به کم شي او بازار به مو سوړ شي بیدار شي. چه د پښتنو بچي د نه علم زده نه کړي. ملایانو به پراپیګنډه کوله چه پښتو دوزخي ژبه ده او دوزخ کښې به پښتو ویلې شي. د ملا صاحب نه هیچا دا پوښتنه نه کوله چه هلکه ته د دوزخ نه کله راغلې یې او کوم دوزخي دا خبرې تا ته رسولي دي. ملایانو به دا هم ویل چه څوک د مدرسې سبق ووایي نو اووه پیړۍ یې په دوزخ کېږي او دا سندره به یې ویله:

سبق د مدرسې وايي — د پاره د پیسې وايي
جنت کښې به یې ځای نه وي — په دوزخ کښې به ګسې وهي

ملایانو خو خلک د انګریز په سکولونو کښې د تعلیم نه منع کول خو پخپله یې هم هیڅ انتظام نه کولو او عجیبه خبره خو دا ده چه ملایانو د دین په نامه خلک له علمه پاتې کول، حالانکه اسلام داسې دین دی چه علم یې په نرو او ښځو فرض کړی دی خو مونږ داسې بدقسمته قوم یو چه د اسلام په نامه د علم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شو همدا وجوهات وو چه پښتانه د ټولې دنیا د قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې شول او نتیجه یې دا شوه چه یوازې علم څه چه هر خیر کښې د دنیا نه وروسته پاتې شو او څو مره د افسوس خبره ده چه یو وخت د پښتنو خاوره د دنیا د خلکو د پاره د علم مرکز و. دلته په هغه وخت کښې چه یوروپ د انسانیت د تور دور نه تېرېده د پښتنو په دې خاوره لوی لوی درسګاهې او یونیورسټې وې چه چاپېره ملکونه یې د علم په رڼا روښانه کول.

دلیرې لیرې وطنونو نه به خلک د علم د زده کړې د پاره زمونږ وطن ته راتلل او د اسلام په نوم نن د دنیا د ټولو قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې کړې شول.

زما د مور او پلار اولاد نه پاتېده نو دوي به ډېر زیارتونو، باباګانو ملایانو باندې ګرځېدلې وو. هغوی ورته ویلې وو چه خدای پاک به زوی درکړی او چه زوی مو وشي نو غوږ به یې سوری کوئ او د سر وزر وو الی به یکښې اچوئ او بل به تر او وکالو پورې کال په کال د سپینو زرو او بې ورته په غاړه کښې اچوئ او چه د اوو کالو پوره شي نو بیا به ترې دا اوبې داوالی وباسئ او د خدای په رضا به یې ورکوئ.

زمانیاز بین توب :

زه د مور پلار کشرې زوی وم او کشرې اولاد په مور پلار ډېر کرو وي او ورسره یې ډېره مینه او محبت وي او ناز بین وي، زه هم مور پلار ته ډېر ناز بین وم او زما دې ناز بین توب ما ته هم ډېر نقصان ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وا ورته مامور ته یې ډېر تکلیف ورکړی و. ما چه به ویل که ددې به منل خو ښه
او که به یې نه منل او د منلو به نه و نو زه به بیا په ځمکه دغرېدم او په چغو چغو به
مې ژړل او تر ډېرې پورې به مې ژړل او دغرېدم چه تر څو به زما مور زما خبره
منلې نه وه. دغه شان ټوله ورځ به مې پښې و منډې وهلې دا را ته چا نه ویل
چه په تربیه مه کوښه او که به یې راته وویل نو ما منله کله. اکثر به په دې غرمو
ګرځېدلو زما سترګې خوږې شوې، د شپې او ورځې به نا آرامه وم، مور
به مې هم د ځانه سره نا آرامه کړې وه. شپه او ورځ به مې پرې خپله زانګو
زنګوله او چه مور به مې ډېره ستړې او تنګه شوه او خدمتګاره به یې راته
زانګو ته کښېنوله نو ما به چغې کړې نو هغه به راغله. شپه او ورځ مې هغه
نا آرامه کړې وه او زما زانګو به یې زنګوله. هغې به راته وویل چه بچیه
دا زه دې په څه مصیبت کښې اچولې یم چه لږه شېبه دې نه اخوا شم
نو ته بیا چغې کړې آرام ته مې نه پرېږدې. نو ما به ورته وویل چه زه څه وکړم
زه خو اېله ند یم.

زمونږ به ډېره غله کېده له کندوان به ډک وو چه نوې غله به راولګېدله
نو بیا به مو هغه زړه غله خرڅوله. زمونږ د کور سره یو درام او کېو سنګ هټۍ
وه دا دواړه ورورنه وو ما به ټوله ورځ ددې کندوانو نه غله دې هټۍ ته
زغلوله. په هغه وخت کښې به په هټو کښې ددې قسم څیزونه نه وو لکه نن یې
چه مونږ وینو. زیات نه زیات به پکښې املوک، غوزان، چنې او منچې
وې او ماسپښین نه پس به یې باټینګن او پلورې تلولې مور به دا له دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړې خله به ورځ کښې په جولۍ کښې غله راکوله لیکن په هغې به زما تسلي
چېرته وه اکثر به مې دهغې نه په پټه داني دکندوانو نه هم وړلې او کالتل به مې
چه مور به مې اخوا دې خواشوه نو ما به په یوه منډه هغې ته ځان رسا وه
کله نا کله چه به دمور راته فکر شو نو آواز به یې را باندې وکړه چه "ته به ځې"
او ما پښتوله سره زور ورکه لیکن ددې نه زیاتې به یې راته څه ویل نه. زه خو
مور ته ډېر ګران او نازبین وم. زه خوچېل سود او زیان سره او بد و نه
پوهېدم او دا خو ما سره مور سره نه کول خکه دې کار به ما کښې دغلا عادت
پیدا کاوه. زما مور له په کار و چه زه یې ددې عمل نه منع کولی او زه یې
پوهولې چه بچیه دا کار خو بد دی او ته باید دا بد کار و نه کړې. ته چه څه
غواړې هغه خو زه درکوم. زه یې باید پوه کړې وای او ددې بد عمل نه یې
تو به کار کړې وای خکه دمور غېږ خو دانسان اوله او ډېره مهمه مدرسه
ولی راته کیسه کوله چه زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه راووت
چه ګورم نو یوه ډېره ښکلې منه دونی نه راپرېوتې ده یو ما شوم هلته والا
دی ما ورته اشاره وکړه چه وا خله (Take it) نو هغه راته ګوته وخوځوله
نه دا زما نه ده (No, it is not mine) هغه خو ما شوم و داورته چا ښوو
و؟ دا ورته مور.
په ماشوم والي کښې چه څه عادتونه په بچو کښې پیدا شي نو چه بیا غټ
نو هم پکښې وي او په ډېره مشکله دهغو بد وعادتونو نه خلاصیدل کېدی شي
زه چه به دشپې دمور سره اوده وم نو په شپه کښې به چه را اووینس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا به مې وژړل او چه نه به چپ کېدم نو مور به راته وېل چه هغه دی (بَبو) راغی هغه دی (پیری) راغی نو دا زما په ذهن کښې تر اوسه پورې د (ببو) او (پیرې) داوېره پرته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه یم چه نه (ببو) شته او نه بلا شته. زمونږ یوه لویه کوټه وه، مونږ ټول به په هغې کښې خملاستو زه سپینا یسته لوی وم خو یوازې خملاستی نه شوم د مور سره به خملاستم ځکه چه زه به یوازې وم نو به ماخیسته راتله زه چه بیا ښارته د سبق له پاره لاړم نو چه بابا به مې ښارته راغی په ما به اختر و ځکه بیا د هغه سره خملاستم.

دقصو ډېر شوقمن وم او داسې ذهن مې وچه هر قسم اوږده اولنډه قصه به مې د چا نه اورېده بیا به هغه زما زده وه. ماته اوس هم د ماشوم توب قصې یادې دي.

زمونږ په کوټه کښې یوه دوکانچه (خوړه) وه ددې دوکانچې په مینځ کښې به نغرې وو په هغه به هم نغلی کېده او هم به یې کوټه تودوله د دې نغرې یوې خواته به پوزکي غوړېدلي وو لیمڅي به پرې د پاڅه پراته وو. یوې خواته به زنانه ناستې وې او بلې خواته به نارینه کښیناستل. چه د ډوډۍ وخت به شو نو زنانو به مونږ ته ډوډۍ واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به هغوی خوړه. په هغه وخت کښې نارینو د زنانو سره ډوډۍ نه خوړه او دا ورته معیوب کار ښکارېده او ښځو هم د نارینو سره ډوډۍ نه خوړه په ژمي کښې به مونږ اکثر غنمې وریجې خوړلې. هغه زمانه کښې چاپې نه وې سحر وختي به چه پاڅېدو نو وریجې به تیارې وې هغه به مو خوړې. دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وریجو سره به مو سو چه غوړی، اچار، شربت او کله قورت خوړل .. په اوړي
کښې به چه سهار پاڅېدو نو اکثر به مو په منتو شکره واچوله . د جوارو
سره ډوډی به مو په مستو کښې ماته کړه و به مو خوړه . او چه کله به سبق ته
تلم نو مور به راله د غنمو په ډوډی کوچ او شکره پوډر کړل او هغه به مو بیا
خوړل، لیکن دا خوراک د عامو پښتنو نه و دا د هغو خلکو چه خانان وو .
غریبانانو به سره ډوډی او شلومبې خوړلې .
زما د مور سره د مینو ساتلو ډېر شوق و اکثر به یې پخپله د هغې خسمانه کوله او اکثر به ج
ورته پخپل لاس وابنه اچول او بوټا وه به یې ورله جوړوله . د ماسپښین به یې ماته پیروی او شود
راکول . ښځې به پیروي باندې ډېرې مینې وي چاله یې نه ورکوي او پرې خپه کېږي، ولې چه بې
به کوچو کښې نقصان راځي خوږه ورته نازبین وم او ماله به یې راکول او زما د مور چه به هر شی په خوله خو
ولګېد نو ماله به یې راکاوه او که زه به نه وم راله به یې ساته . چه کله به می د پلار سره ډوډی خوړله او چرګ به
پوخ کړی و نو هر چاله به یې وهلې د ورکاوه خو بابا به می ماله خپله برخه هم راکړه .
زمونږ د دې کوټې سره زمونږ یو ښکلی منډو هم وا د و سره یوه ډیوه چه په هغې کښې د ښیښتو بیتک هم
زمونږ په دې کوټه کښې لوی لوی کندوان هم وو چه په یو کښې به جوار او په بل کښې به غنم وو په هغې کوټه کښې به خومان
چه په یو کښې دریچې په بل کښې می او په بل کښې شکره او کوره، او دغه، مرچکی به پراته او واوه یې د هغه خوماتو نو سره به د غوړو تیاں
چه د دوړې میا به راغله نو زمونږ ډېره مالداری وه او د پړچه به وو مور به می اکثر په شمې کښې کالي را شین برنج
هغه به ډېر خوند ناک او د پښتنو به یې یو غټ پېړی نیولی و هغه پېړی زما ډېر خوښ و او ډېر مزه دار به و نو ځ
وم دوړې په مانه او ډېلې ي خوړلې پېړی د خاطره به می هره شپه ولې چه ما به پښتنو ته پاڅوړی زه به پښتنو
نه پاڅېدم مور به می ویل چه مونږ تاکښېنو او ته نه راوېښېږې به ته خلی او ویده شې، زه به یې په
پاڅولم او چه کله به یې پانه څولم نو چه سحر به راوېښ شوم نو ډېره لویه ژړا او انکولا به می جوړه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکول ته تګ او هغه وخت

ابتدائي تعلیم ، د پېښور سکول - د کلي ماحول ، مشن های سکول
زما استاد وګرم صیب ، اختر ونه او میلې ، د امامانو میاشت
کلي کلوېغي ، سخات خیرات ، یوه
لطیفه ، واده ښا دی
دیوې پېغلې
قصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدائي تعليم :

دخوش قسمتى نه زما پلار سړه ددې چه متقي مسلمان وخو روشنفکره سړى و هغه دملا يانو دې اپيکنديې هيڅ پروا ونه کړه او مونږ دواړه وروڼه يې په سکول کښى داخل کړو. پلار مى زه او محبت خان چه زما د کشر تره زوى و او زما هم ولى و او پلاردى موږ ستوى و د کلى په جماعت کښى داسماعيل استاذ سره سبق ته کښينولو. زما دسبق په ناسته زما مور او پلار ډېر خوشحاله شول او ډېرى شيرينى يې وويشلې. داسماعيل استاذ نه مى قرآن ختم کړو، مور او پلار مى ډېره خوشحالى وکړه شيرينى يې وويشله او استاذ له يې ډېره شکرانه ورکړه خوزه په قرآن پوه نه شوم. زمونږ کلى کښى يوپرايمري سکول و خو زما مشر ورور دخان صاحب دغه وخت کښى دپېښور په سکول کښى سبق ويلو ... هغه دسبق دپاره پېښور ته بوتلم او په هغه سکول کښى يې زه هم داخل کړم ... ده پکښى سبق ويلو ولې چه په دغه وخت کښى دکلو حالت ډېر خراب و. پرې جنبې، دښمنى او تربگنى وې، جنګونه او قتلونه وو ددې وغو دعوې او مقدمې وې.

دپېښور سکول :

دغو ورځو کښى پېرنګيانو د (جرګه سيستم) په نامه دپښتنو په کور ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کښې لاس وهلو د پاره يو مخصوص نظام جاري کړي وچه د پښتنو د ږدوا ايتي قامي جرګو سره سمون نه خوري . اکثر به بې ګناه خلق قيد شو او ګنهګار به خلاص شو او نارينه خو پرېږده چه زمونږ ښځې لې هم تجروته راوښکلې په ملک کښې دېر ګډبړې و . او دا ټول دې جرګې سيستم د نظام پيدا کړې و . انصاف نه و . يو شريف سړي د پاره دلته ژوند ډېر ګران و که زه په داسې ماحول کښې کلي کښې پاتې شوې واي نو د ماګلي په کان کښې به زه هم مالګه شوې واي . ماته به دې تلو کښې که يو طرف ته فايده ورسيده نو بل خوا مې تعليم تاوان وکړلو . د پرايمري پوري تعليم مې به دې سکول کښې وکړو ماته د پېښور د سکول نه د خپل کلي سکول ښه ښکاريده چه د تعليم ذريعه خو به دواړو کښې اردو وه خو په اتمانزو کښې به د سکول استاذ پښتون و مونږ ته به يې په پښتو باندې پوهولې شو او په پېښور کښې د سکول استاذ د پنجاب و . هغه له پښتو نه ورتله او يو شپږ کلن او وه کلن ماشوم ته دا ډېره ګرانه شې چه په يو وخت هم پردۍ ژبه زده کړي او هم په هغه ژبه کښې علم زده کړي . بله دا وه چه په پېښور کښې زه د ډاکټر صاحب سره وم او د ډاکټر صاحب پخپله هم د لوبو سره شوق و او زه به يې هم د لوبو نه منع کولم او د ماشومانو خو تعليم او سبق ته دومره نه لګيږي د لوبو سره شوق لري . زما هم سبق ته ډېره دومره نه لګيده او د لوبو سره مې شوق و په سکول کښې به د فټبال او کوکټ لوبې کيدې ډاکټر صاحب د کرکټ د ټيم کپتان و . زه به لوبو کښې د نورو نه وړاندې وم ، زما به ورزش کښې د لا مبو سره هم ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوق و . په کلي کښې چه به وم موږ به مې په خوګه سا تلم چه سین له لاړنه شم
هسې نه چه سیند مې یوسي ما به مې د موږ سترګې غاړلې چه موقع به مې بیا
موندله نو په منډه به سیند ته لاړم . د موږ اندېښنه مې بې ځایه نه وه زه
دوه کرته سیند وړی وم او دواړه کرته به د سیند په غاړه خوک ولاړ و زه به
یې وکښلم . زه چه په میونیسپل بورډ سکول کښې وم زما په مدرسه کښې د هغو
خلقو د بچو سره تعلق پیدا شو او لوبې به مې ورسره کولې چا چه به د مدرسې صفا
کوله او خلکو به ورته بنګیان او چوړیان ویل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
کولم خو زه نه منع کېدم نو په دې وجه به یې ماته هم ښه نه کتل خو ما د دې پروا
نه کوله . د ډاکټر صاحب د خلکو سره راشه درشه هم ډېره وه ماته به یې توجه نه ور
چه امتحان ته به میاشت دوه پاتې شوې نو هله به ډاکټر صاحب پخپله هم
کوشش شروع کړو او په ما به یې هم زور ولګولو . د دغې میاشتې دوو
کوشش خو به زه په امتحان کښې پاس شوم خو کمزورې به وم ..
د ډاکټر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښې د دوه سرو د غلا
سرور خان، د تهکال ارباب جمعه خان ، د چارسدې پردل خان او د قا
خیلو میا محمد نمان سره وه . دوی په ما ډېر مهرباني او شفقت لرلو او
د دوی ډېر قدر او عزت کولو . د غه شان د ښار شیخ صاحب او حافظ
زرګر او بشیر زرګر سره یې هم ښه تعلقات وو . ثمین جان خان، زما د سکو
ملګری و خو دی زمانه یو جماعت مخکښې و او د دغه وخت نه زما او د ده
ملګوی شوې ده . دی د غلام سرور خان په سرپرستۍ کښې و . زما او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلق مینه او محبت دومره کوالي نه ترموکه پوره ي و . زما ورور خانصاحب چه کله لسم جماعت پاس کړو کلي ته راغی او زه یې د خان سره کلي ته راوستم او د چوټی رخصتۍ په ورځو کښې یې د کلي په مدرسه کښې داخل کړم سحر به مدرسې له تلم او ماښکېو به کورته راتلم .

د کلي ماحول :

یوه ورځ د مدرسې نه راوتلم کورم چه یو لوی جلوس راروان دی یو سړی مخکښې دی او خانان او ملکان ورپسې دي . د خواوشا عوام هم ورپسې دي . د جلوس له مینځه زما یو تربور چه هغه زمونږ ملک و ما ته اشاره کوي او لاس په تندي ږدي خو زه یې په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تېر شو او کورته راغللم څه شېبه وروسته زما هغه تربور مونږ کره راغی نو ما ته یې ډېرې خبرې وکړې چه سره د تعلیمه ته دومره نالایقه یې چه ما درته اشاره کوله چه صاحب ته سلام وکړه تا زما په اشاره هم سلام ونه کړ . ما ورته وویل چه دا څوک و نو ده راته وویل چه دا تانه دار صاحب و . ما ورته وویل چه ما څه پېژانده ده راته وویل چه وس خو دې وپېژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښې د پېرنګیانو د حکومت پر زیات رعب او دبدبه وه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم ګاڼه . یوه ورځ ملک صاحب راغی زه په کلي کښې وم ما ته یې وویل چه اسسټنټ کمشنر سره زه ي موقع له ځم ته هم راسره لاړ شه . زه هم ورسره لاړم . مونږ دواړه په اسونو سواره وچه د چیا رسدي تحصیل ته ورغلو اسسټنټ کمشنر هم راغی په اس سورو . رو هغه موقع مو ولیده چه بېرته راغلو او دیوبل نه رخصت شو نو ما به اس سور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسسټنټ کمشنر ته ديوه بل نه درخصتيد وپه وخت لاس وکړ او توجه مو نو راوروان شو دی ماته ډېر په غصه شو او ماته يې وويل چه تاله په کااردو چه اس نه کوز شوی وای او هغه له دې لاس ور کړی وای .

زمونږ د ترناو سره خواکښې د زراعتي تجرباتي فادم مشر يو انګريز د مسته براون يې نوم و . دغه وخت کښې زه د تعليم نه خلاص شوی وم او ما سره د زراع ډېر شوق و زه به هم کله ناکله فادم ته تللم او دی زما ډېر دوست شو . يوه شه زما ميلمه شو چه ډوډی مو وخوړه د کپ شپ نه پس دی د رخصتيدو نا و ماو د سره سړی کول چه ويې رسوي ، ځايي د اتمانزو د نهر بنګله تقريباً زمو د ځايه يو ميل ليری وه نو ده ماته وويل چه ماته د سړي حاجت نشته بس سړی دې ماسره لا تهين واخلي چه خلک زما توپچه ووينی نو ماته بيا څوک ويلي نه شي .

زمونږ په کلي کښې يوه کونډه ښځه وه يو زوی يې و هغه پوليس نيولی و د لوی کپتان کلی ته راغلی وو خلک ورته ورتلل دا کونډه هم خبره شوه د خلکو هم ورغله هغه وخت چه به پيرنګی کوم ځای ته تللو د ليری ليری ځايو نو خلک چه خبريدل ليدو ته به يې راغونډيدل . دې کونډې ورته د خپل زوی کښې عرض کړی دی هغه تا نه دار راغوښتی دی پوښتنه يې ترې کړې د تا يې ويلي دي چه زوی به دې خلاص شي بوډۍ ورته په دعاګانو پوري دی چه خدای دې تانه دار کړه . نو هغه وخت تانه دار خلکو ته ډېر لوی ا ښکاريده . کپتان سوټ اچولی و بوډۍ چه کتلی ځادريې په اوونو نښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره داده چه عجب خان ته پېښو

ي ويلي دي نو بیا ته خوشحاله هم نه لوې ماکړه ډېره ښه خاما پرته ده که دې خوښه وي
پوښا دې ښه ده لر راوړم . د پولیس اختیارات هم زیات وو که به یې وهل او که به یې تړل
او که به یې پراسنل چاتوې پوښتنه نه کوله گناهکار به یې پرېښود او بې گناه به یې را ایسار
کړ چا ورته دومره نه شو ویلی چه په مخ دې څوسترګې دي د تانه دار په دوستۍ او اشنائي
به لویو لویو خانانو او ملکانو فخر کاوه او د تانه دار په دوستۍ به یې غریب خلک
ځورول او خوړل . د سو دم پولوی مخور یز خان وعجب خان نومېده د تانه دار سره
به خه شي خبره اړولې وه تانه دار په نارو امقدمه کښې ښکېل کړ او پهانسي شو .

دې تکیانو د ظلم او زیاتي په مقابله کښې به کله نا کله د ځینو غیرتیانو غیرت په
وش راغی او پرې ورو به یې دانګل . زمونږ د کلي یو خان وعبد الحمید خان
مېده د هغه مشر ورور عمر خان د پولیس سره راز باز لرو او دخیل کشر ورور
سکو لوبیسي بې تانه دار راوستې و . خدای دې پښتون ته د بدي وس نه ورکوي
چه وس وموي لکه د لوم د بچو خپله مور خوري . د عبد الحمید خان هسې هم
تانه دار سره چه رام داس نومېده او د پنجاب هند وو او ډېر ظالم او بد ی
رسره ی و نه لګېده او نه یې پخپله د پولیس سره ناسته ولاړه خوښېده د عبد الحمید
ن او د ورور یې حجره شریکه وه . عبد الحمید خان دوی او ده دي چه ورور
دارې ورو خبراوه ، تانه دار دروازه ورټکولې ده عبد الحمید خان د خوبه
پښ شوی دی غُزلي کړې دي چه څوک یې تانه دار ورته ویلي دي چه رام داس
مغه ورته وورېدا ایستی دی تانه دار دوو ننو تو سره پرې چغه وښکلې ده چه و نه خوېږي
ن ورته مېرا پوره کړې دی چه تانه دار صاحب مونږ معاف کړه . دومره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تانه دار خپله بې عزتي گڼلې ده او پرې غر مبېدلی دی دخان خوسسې هم ور
زره ډک ومتوپک يې ورته را اړولی دی او ويشتلی يې دی دده او د پوليس
ډزې شوې ، دی هم ولگېده ، رام داس مړ نه وزخمی وخوخپله ساه يې بنده کړ
وه . هسې نه چه خلک ووايي چه ژوندی دی مړ يې کړی . ربنستيا خبره دا د
ظالمان بها دران نه وي ډېر بزدله او بيمانه وي . بها دره سړی هيڅېري په چ
نه کوي . دشپېې رپوټ وشو مجسټريټ راغی ، سهار مونږ خبر شو د پېښې
ته ورغلو ډېر خلک هلته راجمع شوي وو ځکه چه د تانه دار سره مقابله الويه خبر
هر خوک راتلل چه پخپله سترگو حالات ووينی خان قيد شو خود تانه دار الوي
هم عقل راغی . دغسې نور واقعات هم کېدل دتنگی اجون خان چه تحصي
ورته سپکی سپوری کړې وې تحصيلدار يې تښتولی و . دغه مقابلې انفرادي
که څه هم دغه مقابلو قوم ژوندی ساتلی دی خو په دې طريقه کاميابي حاصلېد
دکاميابۍ دپاره اجتماعي تحريک اوقرباني په کاروي نو دچا په زړه کښې چه دا قس
او احساس پيدا کېږي هغوی له په کار دی چه په قام وگوځي او ځان سره دد
داحساس خاوندان ملگري پيدا کړي او په گډه دظلم ، زياتی او بې عزتی م
چه په قام کښې داسې ډله پيدا شي او قوم تنظيم کړي نو کاميابي حاصلېد
هغه قام بيا څوک غلام ساتلی نه شي . دانفرادی او اجتماعی حرکت يو فرق دا
حکومتونه انفرادی حرکتونه خاموش کولی او ختمولی شي . هم دا وجه ده چه
کښې وېره او ترس هم ډېروي او حکومت اجتماعی حرکتونه وژلی نه شي
پکښې نه وي . ډېر انفرادی حرکتونه چه ډېر و غښتلو پښتنو لې رهبري کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو او پاکستان خاموش او ختم کړل مګر خدائي خدمتګار تحریک چه اجتماعي تحریک و نه د ډېرېنکیانو ظلمونو، وژلو، وهلو، ټکولو، قید ولو، بې آبه کولو، فریبونو، د پیسو ختم کړاونه د پاکستان د دوه دېرش کالو ظلمونو، شړلو، وژلو، جایداد ضبطولو، قید ولو، بې منتونو او لا لچونو ختم کړ. په پښتنو کښې د ډېرلوی لوی پاچاهان او مشران پیدا شوي دي او ډېر شوي خو هیچا په پښتنو کښې اجتماعي ژوند او د اجتماعي ژوند فکر نه دی پیدا کړی اولني تحریک د خدائي خدمتګار تحریک دی چه اجتماعي ژوند او فکر ئي پکښې پیدا کړو.

مشن سکول:

ما چه د پنځم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب لسم نه یوولسم ته پاس شو. زمونږ په ټوله صوبه کښې کالج نه و په دغه کال په مشن سکول کښې یوولسم په انسټل نشوی و نو زما ورور خانصاحب په مشن سکول کښې په یوولسم کښې داخل شو او زه ئي هم د مشن سکول په شپږم کښې داخل کړم ترکومې پورې چه مونږ په بورډ سکول کښې وو په ښار کښې اوسېدو او چه په مشن سکول کښې داخل شو نو د مشن سکول په بورډنګ کښې چه په چونې کښې و اوسېدو چې ځای هوا صافه او پاکه وه د صحت د پاره ښه وه، د فټبال، کرکټ او ټینس میدانونه ئي الول ده بورډنګونه ئي لرل یو د مسلمانانو او بل د هندوانو وخو مونږ ته د بورډنګونو نه بل ځان ته ځای راکړو. زما ترور خوی او زما هم خولی محابت خان هم په کلي کښې پنځم جماعت پاس کړي ؤ او د سبق د پاره دلته راغلی و او مونږ سره ځای و. په بورډنګ کښې د هلکان و وپښتانه وو او د صوابه د تحصیل وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوک لوی ځوک واړه خو ډېر شریف هلکان وو زمونږ او د دوی د دروغو په شان کوز
وه . زمونږ بورډ ډنګ په چوڼۍ کښې او سکول موږ په ښار کښې و . د دې سکول سبق نس
د بورډ ډنګ سکول نه ښه و . د ښوونې طریقې یې هم ښه وه استاذان یې هم ښه و
د هلکانو سره یې ډېر کوښښ کاوه .

زما استاذ :

زمونږ بورډ ډنګ ته مخامخ د پرنسپل چه مستر هور نومېده بنګله وه
هغې کښې زمونږ هیډ ماسټر وګرم صاحب او د هغه ورور ډاکټر وګرم صاح
په مشن هسپتال کښې وو او سېډل . دا دواړه وروڼه د انګلستان د یو لوی س
زامن وو . دواړه یې مشن ته بخښلي وو په کومه مینه او اخلاص چه دې دوا
وروڼو د خلکو خدمت کاوه زه یې بیان نه شم کولی . زه هغه وخت وړوکی وم
نه خه په دې خبر وپوهېدم . مستر وګرم به چه کومه تنخواه اخیستله د هغې
یې زمونږ بې وزلو پښتنو هلکانو ته وظیفې ورکولې . یوه ورځ زما په پښه کې ګوزک ش
ډاکټر وګرم خبر شو ، راغی زه یې خپلې بنګلې ته بوتللم او به یې ګومې کېږې زما
وړینځله او بیایې زما په پښه پټۍ وتړله . رښتیا خبره خو دا ده چه زمونږ
په قول «خیر النّاس من ینفع الناس» ، باندې دوی عمل کړی دی . وای
چه ناس یعنې د خدای مخلوق خوږېږي ده د چل قام . ورور او عزیز خدم
تیار نه یو . خدمت خو لا پرېږده په اور کښې د انه ولاړ دي او خلکه خوخ
خوار او ذلیل کړي یو . ما کښې چه د انسانیت ، قوم پرستۍ ، ورور
ولۍ او وطن دوستۍ او د خدای د مخلوق د خدمت کومه جذبه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په هغې کښې زما ددې استاذو کرم ډېر لاس دی . ما به دا فکر کوو چه دوی
د کوم ځای نه راغلي دي زمونږ د قامه نه دی زمونږ په مذهب نه دی دلته
راغلی دی او زمونږ د بچو خدمت کوي او غریبانو ته د خپلې ګېډې برخه ورکوي
او زمونږ خپل وطن دی، زمونږ د خپل بچي دی، زمونږ د خپل قوم دی او
مونږ د هغوی د پاره هیڅ نه کوو بیا به می دی خپل قوم او ملک طرفته خیال لاړ
نو ما به لاړې ته ډېر فکر کوه چه زمونږ خانان، نوابان، ملایان او تعلیم یافته خلک
سره ددې چه مونږ یو قوم، یو ږ ونه او یو مذهب یو خو دا جذبه راکښې نشته چه
د دې خپل غریب قوم د بچو سره امداد وکړو . په مشن سکول کښې نیمه گنټه
د انجیل د درس د پاره وه "د وال دی کړیو" نو می یو ېرنګی و هغه به راته د انجیل
درس وایه او وعظ به یې هم راته کاوه . زه وړوکی وم په دې خبرو دومره
نه پوهېدم خو ټمین جانخان زمانه یو جماعت مخکښې و هغه پرې پوهېده ما ته
به یې ویل چه زه د "والدیکریو" وعظ ته غوږ نه نیسم په غوږو کښې ګوتې ږدم
ځکه چه بیا ما تأثیر کوی هسې نه چه بل څه چل را باندې وشي .

کلیوالي لوبې :

زه د وړوکوالی نه کفایت شعاره وم او د خپل خرڅ د پیسو نه به می بچت
کاوه همدا وجه ده چه ما په خپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نه دی غوښتی
او نه چا ته محتاج شوی یم . خلکو زما نه قرضونه اخیستي دي چه ډېر ورانه
خوړلي دي او زما دوړ دوړ خانصاحب منت بوزارت و . د کرم په چوتیا و
کښې به استاذانو ډېر کار راکاوه خو چه زمونږ به کلی ته پښې ورسیدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به مونږ وو او لوبې به وې. زمونږ به هم درس ته ده نه لګیده او
او نه هم راته چا نه ویل. د لوبو سره د خلکو شوق هم ډېر و قسما قسم لوبې او ساع
تېرې وې حجرې به د خلکو نه ډکې وې په حجرو کښې به تتې کیښیده پټ
کونجکه به د شپې په حجرو کښې کېده. لوندان به د شپې په حجرو کښ
خملاستل او د واده خاوندان به کورو کښې ویده کېدل، په حجرو کښې به تر ناو
ځوانان په لوبو او ګپ شپ لګیا وو دومره کار و نه او مصروفیت نه و. ژوند ډ
پیچیده نه و، خودغرضي نه وه، صفا، سوتره ژوند و. په اخترونو کښې به لو
خوشحالي وه، خلکو به دیوبل کره د خوراک څیزونه لیږل. د ژانګلو د باره
د برګو لوی لوی تالونه او بارې چغونه وو. ښځو به په کورونو کښې تالونه اچولي و
یا به یې بانې چغونه ایښي وو چه د کورونو کانې به خلاصې شوې ایښلې ی او
به شروع شوې ځای په ځای به کېدې کېده ځوانانو به پکښې زور ورنه ازمې
زمونږ په کلي کښې کال په کال زور وره کیږي کېده او دلیرې لیرې علاقو ځوا
به پکښې برخه اخیستله او ډېر زور او پهلواني به یې ښودله. په ن[illegible]کونو تماش
به ورته راتلل، زمونږ د کلي خانان به دوه ډلې شو یو داسې سړي به یې
کړ چه د چا پره به یې نه کوله کیرچا پیر به خلک نا ست وو او په منځ کښې
د کبډې میدان و دیوې پرې نه به یو ځوان راپورته شو په میدان کښې
د بلې پرې نه به چه چا ځان کښې د هغه د مقابلې طاقت لیده ورته به راپو
کشتي به د منصف په اجازه شروع شوه د کومې پرې پهلوان چه به
شو د هغې پرې زلمیان به راغلل ډېر پهلوان به یې په اوږو کړو په میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې وګلوځای او خپل ځای ته به یې ورساوه او خانانو به ورله انعام ورکړاوددې پرې خلکو به په هغه بله پره باندې « الا الا » چغې وویستې په دې سلسله کښې یوه واقعه زما یاده شی، چه داسې یوې کیږې له یو زلمې د اتما نزو را پاڅیدو هغه پیسې دمقابلې دپاره د دواوې یو زلمې راپورته شو. لکه چه دهغه وخت قاعده وه هریو کبه مار به خپل خپل پیر یا زیارت رایادوه، دوی چه خپل خپل بابا ګانو ته مخ واړه وواوسلامونه یې اوکړل. نو منځه ګړی دواوه وال کیږه مار ته وُیل چه ستا باباچه به دې سیند و راپوري ووځي. نو اتما نزو وال به دړله کارخلاص کړی وی ولې چه دهغه بابا ګان دکیږې ډاګ ته نژدې وو. او وشوه همدغسې دوواړو وال را اوپړ زید. کله به یو هم ونه پرزیده او دواړه به ستړی شو منصف به ورغی اوخلاص به یې کړل. کله نا کله به په لوبو کښې جنګ هم وشو.

نورې لوبې هم وې لکه انګۍ، شړنګۍ، لنډی مارۍ، پټ پټانی، بنګرپواتی کیټکه، پټه کونجکه، چیند رو او نور. په حجرو کښې تماشونه هم کیدل دغوزانو لوبې هم کیدې. ما سره ددې ټولو لوبو شوق وا و کولې مې او نورو نه به مې ګټلې. دکوم شی سره چه به مې شوق و په هغې کښې به ما هروم نوځکه په لوبو کښې ما هروم او چه دسبق سره مې شوق نه و په هغې کښې مې خوند نه و او په سبق کښې مې چه دحساب جومټرۍ اوتاریخ سره شوق و په هغې کښې تکړه وم او د نورو مضمونو سره مې شوق نه و په هغو کښې کمزورې وم او د نه شوق وجه همدا وه چه ددې مضمونو نو ابتدائي زده کړه ما په بنار کښې دپنجابي استاذ نه په پردۍ ژبه کښې کړې وه. ښه مې نه وه زده کړې ځکه به مې ورته دده هم نه لګیده په حجرو کښې به پوچ لوبه هم کیده او دلوبې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتلو به شرط هم لګېده کومه دله چه به پره شوه هغې به چای، دودۍ، میوه یا
کنې چه په خرشی به شرط اېښودل شوی و داوړل. اکثر به شرط په چایو تړل کېده
ځکه چه چای نوی څیز و دخلکو به خوښېده. بابا به می دچایو یوه عجیبه قصه راته
کوله چه ملا رسی ته یو افسر راغلی و شاه بازخان (زمونږ دکلی لوی خان و) چای
راوړه یوه پیاله یې ماته هم راکړه هغه وخت شنې چای رواج وې، په بلغمي پیالیو کښې
به څکل کېدې. ما سره میرافضل خان (زمونږ یو میرني تره و) ناست و ما خپله پیاله
هغه له ورکړه ورته مې وویل چه تو ده ده هغه زما په خبره پوه نه شو په یو ځل یې پ
سر واړوله تولهٔ خوله یې وسوزېده ولی چه هغه وخت چا چای نه پېژانده او رواج
دېر لږ و.

اختړونه او میلې:

په اختړونو کښې به لویې لویې میلې لګېدلې په زړګونو خلک به پکښې جمع کېدل
نېزه بازی به پکښې کېده، اتڼونه به اچول کېده، ډمان به ګډېدل، دجوارۍ دیر
به کېده او خلک به په زانګو کانو کښې ځنګېدل، سازیان به وو دسورلۍ دپاره
دلګو اسونه وو، څوک به په اوښانو سواره وو څوک به په اسونو، خانان به زور
کنلی شو دېر خلک به ورپسی وو. اکثرو خانانو به په دغه ورځ دخپل چم کاونډ خا
دځانه سره بیول، په کباړونو او قتلمو او میتهایانو به یې مړول، دا په خانانو دغه
یو قلنګ غوندې و، کله نا کله به په میله کښې جنګ وشو او څینې وخت به د افراد
نه جنګ اجتماعي شکل اختیار کړ نو بیا به دګنهګار او بې ګناه فرق نه کېده. یو ځل
وشو چه زه وړوکی وم او دنصرو میلې ته تلی وم په میله کښې زمونږ دکلي دخانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېرا ئنکو دخانانو جنګ وشو دجنګ نه پس هغوی خو دمېلې نه پټېې سپکې کړی او ووتل ، مونږ یې خبر نه کړو . په داسې موقع خلک تل خپل کلیوال خبروي او دمېلې نه یې وباسي . پړانګ کلې دمېلې ځای ته ډېر نږدې و او په یوه چغه مېلې ته راورسېدل د دار رسېدو سره یې په مونږ برید وکړ زمونږ نوکرانو خو څه مقابله ورسره وکړه خو مونږ لېږ وو او هغوی لټول کلی وزه ورو کی وم په اسپه سور وم چه داخلک مونږ ته رانږدې شو دځرو عبادت کاکا زر زر زه په غېږ کښې راواخیستم او د اسپې نه یې راواچت کړم خو چه څنګه یې زه راواچت کړم د پړانګو یو سړي لوی ډانګ اسپې له راخلاص کړو او په زین ولګېد که دعبادت کاکا همت نه وی او زه یې نه وی راپورته کړی خدای زده که زه دهغې ګوزاره ژوندی پاتې شوی وی . په دې جنګ کښې ډېر کسان زخمیان شول او زمونږ په نوکرانو کښې خو روغ نه و پاتې . دامېله به د چار سدې تحصیل سره داختر په دریمه ورځ لګېده او د نصرو مېله به یې ورته ویله په دې مېله کښې به ډېره زورورنه نېزه بازي کېدله . دلیري لیري ځایونو نه به شوقیان منه ساتلي اسونه او نېزه بازان راتلل . لوبه به په ډېر جوش وخروش روانه شوه نېزه بازانو کښې یو تربله دسیالۍ او رقابت مقابله وه او په تماشګیرو کښې هم جوش وخروش و . د داسې لوبو نه په خلکو کښې دمېړانې ، شجاعت او ټینګار جذبات قوی کېدل .

دشوقدر (شعبان المعظم) میاشت چه به وخته خلکو به ډېرې خوشالۍ کولې خصوصاً هلکان چینکې به په کوڅو کښې اخوادې خوا زغاستل خوشالۍ به یې کولې ددې میاشتې په ۱۵ به شوقدر و . دشوقدر په شپه به هم لویه مېله جوړه وه ښځو او جونو به په کورونو کښې توتکې ، چورچورۍ ، ماتابۍ او پتاخې خلاصولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکانو او نارینه و به بهـــر دوه دلې جوړی کړې بفسونه اوښکروونه به یې ډک کړي
وو یو به یې خلاصول . کله به یې یوه دله په مخه کړه او کله بله ، کله به یې شــتی او
او اوردنلونه اسمان ته ویشتی . کوموخلکو چه به ښکروونه خلاصول هغوی به د
خرمنو جامی اغوستی وی چه اوږدې تأثیر ډیر نه کاوه . خندا به وه خوشالی به وه
مستی به وه او څینو مذهبی خلکو به په دې شپه داکاروننه نه کول په عبادت به
یې شپه روڼوله او نورو ته به یې هم داویل چه په دی شپه عبادت ډیر ثواب لري
خو چا به ورته ډیر غوږ نه ایښوده . دا دپښتنو دقوت نښې نښانی وې چه خو مره د
پرنګی دغلامی پړی مضبوطیده هماغومره دپښتنو جذبی مړاوی کیدلې .

د امامانو میاشت :

لکه څنګه چه مونږ دخوشالی اخترونه لول دغسی مونږ دغم او خپګان
ورځی شپی هم لرلی دامامانو میاشت یعنی محرم دمسلمانانو یوشریک یاد
دی زمونږ مسلمانانو ته په دې کښې یولوی درس او سبق پروت دی . د اسـلا
پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښی دجمهوریت یوه روښانه دیوه بلـه کړې
زه دا منم چه دغه جمهوریت یوازې دمدینی دښارو او دمسلمانانو یعنی
مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله علیه وسلم خلفا او جانشینان به دصح
په رایه کیری منتخب کیدل .

په قوله دنیاکښی تیاره وه مګر په مدینه منوره کښی د دموکراسی دیوه بلـه
او دا دیوهم دحضرت عمر رضی الله عنه پورې بلـه وه او کله چه دهغه دمرګ نه
په مسلمانانو کښی دبیسی او اقتدار شوق پیدا شو دغه دیوه مړه شوه او ترا وسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړه دي. یورپ چه په تیاره کښې پروت و هلته هغوی بلهٔ کړه. هغوی پرې روښانه شو او مسلمانان چه هغه مړه کړې ده تراوسه پورې بله نه کړې شوه اونن چه څومره دمسلمانانو ملکونه دي په هغې کښې دموکراسي (جمهوریت) نشته څه وخت چه اقتدار د بنی امیه خاندان ته په لاس ورغی معاویه راپاڅېد و دمسلمانانو هغه حالت یې هم ختم که. معاویه په خپل ژوند داقتدار او پیسو په زور دخپل مرګ نه وروسته خپل زوی یزید ته دمسلمانانو نه بیعت واخیست چه دمسلمانانو امیر به وي. داسلامي خلافت دموکراسي او قومي حکومت داسیسټم دپاره پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه اصحابو ډېرې هلې ځلې جد و جهد کړې و ډېرې قربانۍ یې ورکړې وې، ډېر زحمتونه یې ګاللي وو او هغه بنی امیه په دغسې چل ول له مینځه یوړل نو ځکه که نور هر څوک چپ پاتې کېدی شو، حضرت حسین چپ نه شو پاتې کېدی داموږ مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران دمقابلې درس راکوي.

محرم ته پښتانه د امامانو میاشت وایي، دامیاشت دغم او خپګان میاشت ده خصوصاً په اولسوو ځو کښې به چا ښادي، خوشالي، خندا، ټوکه ټکاله نه کوله. دحسینو په ارواو دحدای په نامه به خلکو شربتونه ویشل، لوی لوی خیراتونه به یې کول، ښځو به په کورونو کښې او نارینه وو به په حجرو کښې جنګنامې لوستې او خلکو به ورته ژړل او ښکې تو ئسدل به یې ډېر ثواب ګڼل، دشپې به ښځو په کورونو کښې ویر کاوه هلکانو او جینکو به په دې لسو ورځو کښې خیراتي دانې غونډولې او په لسمه ورځ به یې دجمع شوې غلې نه خیرات کاوه. په لسمه ورځ به نر او ښځې هدیرو ته تللې په قبرونو به یې د امام حسین دتندې دیاد دلو په نسبت اوبه اچولې، ماښام به هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل حیثیت سره سم خیرات کاوه او دې ته به یې د حسنینو خیرات والیه او دشپې

په ویړونو کښې به یې داستاینې کولې دحسنه څوک به دې ژاړي وای . والی حسن

در زلالی !» او بیا به یې سینې وهلې اوژړا انګولا به یې کوله .

مونږ پښتانه د حسین د پر قدر او عزت کوو او په مونږ د پر ګران دې ځکه

چه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسی وو او په هغه د پر ګران وو نو ځکه به

مونږ هم د پر ګران دی بله دا چه امام حسین هم د حق او جمهوریت د پاره راپاڅید

و او مونږ هم دخپل حق او جمهوریت د پاره راپاڅیدلی یو هغه هم مظلوم و مونږ هم

مظلومان یو، هغه هم د ظلم سره د مقابلې د پاره را او چت شوی و او مونږ هم د ظلم

سره د مقابلې د پاره راپورته شوي یو . هغه هم مسلمانانو ته د جمهوریت حق ګاټه او

مونږ هم مسلمانانو ته جمهوریت ګټو هغه هم د امن د پاره کار کاوه او مونږ هم

امن د پاره کار کوو .

کلی کلویغی :

د مونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادی او زمونږ مړی ژوندی د پر له خاصه

د ک او مینې محبت مظهر و خو په رسمونو او جونو کښې د وب ، چه څوک

رنځور شو خپلو خپلوانو او دوستانو به یې پوښتنه کوله یوازی خپلوانو او دوس

نه بلکه د کلي او ولس عامو خلکو به یې تپوس کاوه او که به مریض سخت شونو

خو به ورته نژدې کسان شپه او ورځ ناست وو د صحت د پاره به یې ور ته

دعاګانې کولې ، خیراتونه به یې کول . د علاج د پاره څه خاص انتظام نه و د هغه

مرض د پاره ببل ببل باباو او د هر بابا د زیارت ببله ببله طریقه وه الا چه د بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقبرو نوخاورې به خوړ ده ګنهلی شوه او د مرضونو د پاره علاج ګڼل کېده. د باباګانو
او زیارتونو نه علاوه د ملا صاحب، پاچا صاحب او میا صاحب دم دعا او تعویذ
د علاج طریقه وه. د یونانی طب حکیمان هم وو تجربه کارو، سپین سرو ښځو به
نظر ساتو. سپین ږیرو به د مقامی بوټو او دارو ګانو په ذریعه علاج کوو. ناپایانو به
د دانو او زخمونو علاج او مرهم پټی کوله خو ډېره مخه زیارتونو او باباګانو ته وه. او چې
څوک به مړ شونو په هغه ورځ به د کندی خلک خپل کار ته نه تلل او که مړی به مخو ریز
سړی و نو ټول کلی به خپل کاروبار پرېښود او د مړی د ګور او کفن، د خدمت او غم
د پاره به د مړی ځای ته راغونډ شول نارینه به په حجره یا جومات کښې ناست وو
او ښځې به په کور کښې غونډې شوې مړی ته به چې څومره ښځې راتلې ټولې به وير او
ژړا کښې شریکیدلې او نارینه وکښې به یوازې د مړي نژدې کسان او دوستانو ژړل
مړی به کټ کښې پروت و چې څه وخت به یې لمباوه نارینه به ورغلل او کټ به یې واخیست
په دی وخت کښې به د ښځو د ژړا انګولا شور زوږ پورته شو په زوره زوره به یې وير
کاوه سځونه به یې وهل او په وير کښې به یې مړي ستاینه چې مړی به یې په تخته واچاوه
نو خپلوانو او دوستانو به یې په تخته روپۍ اچولې، دغه روپۍ به د ملاوې. د لمبولو نه
وروسته به یې کفن ورکړو به کټ کښې به یې ایښی و خپلوانو او دوستانو ته به یې مخ.
وښودو. بیا به جنازه اوچته شوه خلک به جنازې پسې روان وو او خلکو به د جنازې
کټ په څلورو کسو په اوږه کړی و او وار په وار به خلکو یو د بل نه جنازه اخیسته
او د مړه به یې ورکوله هدیرې ته به یې ورساوه په اوار میدان کښې به جنازه کښېښودل
شوه او اذان به وشو چې جنازه تیاره ده د چا چې به او دس و او جنازه به یې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفونه به یې جوړ کړل د جنازې مونځ به و شو دعا به وشوه خلک به راتلل او د مړي مخ به یې کتلو. ملایانو به د سخات د پاره دوره جوړه کړه کښېنیاستل به

سخات خیرات:

سخات به د مړي د حیثیت په اندازه وکه به مور پشتمن خان او مخور یز سړی و سخات به یې ډېرو او مېله به یې جوړه وه ملایان به ډېر و که غریب سړی و سخات به یې کم و ملایان به هم کم وو او که به سخات نو ملایان به هم نه وو. کوره، صابون، پټکی، قرآن شریفونه او روپۍ به په منځ کښې کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول د مړي د وارث نه د مړي د ګناهونو د کفارې د پاره داخیزونه د صدقې او سخات په توګه ځان ته قبول کړل بیا به یې یو بل ته په همدې طریقه بخښل او یو به د بل نه قبلول. ملایانو به د دغه توله مال یو ځل ځانته قبول کړ او بیا به یې خوا کې ملا صاحب ته وبخښه چه دوره به وشوه نو بیا به یې د سخات په وېشلو شروع وکړه مانه به د سخات کړځولو مراسم شا ډوله ښکاریده په دې مال یو بل ته بخښي خدای او قام ته دوکه ورکوي. زه د عربو په تولو ملکونو کښې ګرځېدلی یم ما هلته حتی په مکهٔ معظمه مدینهٔ منوره، نجف او کربلا کښې هم چېرې دا د سخات او خیرات طریقه نه ده لیدلې حال دا چه هلته دا طریقه ده، چه مړی اوشي، خلک خبر شي، بیا جنازه جومات ته راوړي هلته یې جنازه اوشي د دعا نه پس وارثان خپل مړي د ښخولو د پاره مقبرې ته یوسي او نور مسلمانان خوا ره شي. دا اسلام خو مونږ ته د عربستان نه راغلی دی خبره داده چه دا قسم عادتونه په مونږ کښې خود غرضو خلکو پیدا کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کښې دا خیزونه نشته بلکه دا چه دا دومره مال بل ته ورکړي یا ئې ورکوي او چه سړی نادار او محتاج هم وي. بلکه دا چه سړی مړ شي ده ته د عملونو ثواب ورسي دا خیرات او سخاوت په څنګه ده ته په حسناتو کښې لیکل کیږي. یو سړي حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی عرض کوي چه یا رسول الله زما پلار مړ دی او له هغه نه دوه کوټې له ګجورونه ډکې پاتې دي هغه ورپسې خیرات وم رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وایې که ستا پلار پخپل ژوندانه ددې ګجورونه دوه دانې د خدای په رضا ورکړې وی ددې دوه کوټو نه یې ثواب زیات و. د ګناه او ثواب په حقیقت د بې عمله علماو په وجه خوک پوه نه شول. د خلکو په مغزو کښې ملایانو دا کینولې ده چه ګوندې خدای هم د دنیا د پادشاهانو په شان دی چه هغه ته د ټکس او د مالیٔ ضرورت دی. دوی په دې فکر نه کوي چه خدای بې نیازه دی هیڅ شی او هیچا ته محتاج نه دی. که خیراتونه دي که زکات دی که صدقات دی، که لمونځ دی، که روژه ده، که حج دی دا ټول زمونږ د ښېګڼې دپاره دي که ښه کوې هم د خان دې دي او که بد کوې هم د خان دې دي. ښه کوې د دنیا به دې هم اباده وي او په اخرت کښې به دې هم په کار شي او که بد کوې په دنیا کښې به ذلیل، حقیر او خوارېږې او په اخرت کښې به درته عذاب وي.

زما د ملایانو سره د ډېر تعلق و مابه یې ډېر قدر او عزت کاوه او همیشه بی ورسره په دغسې خبرو بحث او تبادل خیال کاوه او دا به مې ورته ویل چه خیراتونو او سخاوتونو دا طریقه په اسلام کښې ښه نه ده. اسلام چه خیراتونه او

ذ کاتونه واجب کړي اولازم کړي دي په هغې کښې لوی راز دی داچه زمونږ خو
رسول ﷺ وایي چه « صدقه بلاء دکوی » دابلا تاسو پېژنئ داخو دغریب او امیر
ترمینځ نفرت نه بلا ولاړېږي نوچه شتمن خلک د بېوزلو پوښتنه وکړي د هغوی
سره دمصیبت په وخت کښې مرسته وکړي نود غریبانو د خپلو امیرانو سر
مینه محبت پیدا شي او دبلا مخه ونیول شي اوچه امیر دغریب هیڅ پوښتن
نه کوی غریب په مصیبت کښې وي او امیر په عشرت کښې وي نود غریب پ
زړه کښې تېرېږي چه وطن خوخدای زمونږ ټولو ته شریک راکړی دی
څنګه زه په مصیبت کښې ژوند تېروم او دابل چه زما وروړ عزیز دی زما
شان سړی دی، دی ولې په عیش عشرت کښې دی دده په زړه کښې غو
پیدا شي او ورو ورو یې زړه امیرانو ته پرسېږي ترڅو چه بلا ورته جوړه شي
کوری د رسول الله (ص) په وخت کښې به د هرڅه نه مخکښې د قرض دا
کولو غم خوړل کېده. رسول (ص) ترهغه وخته پورې د مړي جنازه نه کو
ترڅو پورې به دمړي په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که د مړي وارثان به نا
او غریبان وو او د مړي قرض به یې نشو ادا کولی نو بیا به رسول الله (ص) نورو مسلما
وویل چه چنده ټوله کړئ او دده دا قرض خلاص کړئ نو چه قرض به خلاص ش
هله به یې جنازه کوله، بیا به نور تکفین تجهیز کېده او نن بالکل اړه ولې خبر
دکوم مړي دوارثانو دمخه نه کېږي نو هغوی لا جایداد مکانونه کوي لا په سود رقم
خو مړي پسې سخات ضرور کوی او یوازې خود مړي خیرات او سخات نه
د پیرانو پیر صاحب یوولسمه ده ، د کاکا صاحب شکرانه ده ، د سیدانو، میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او صاحبزاده کانو نذرانې او شکرانې دي که دا ټول خيراتونه په قومي بنسيکرو لګيږي نن به مونږ هم د دنيا د ترقي يافته قومونو په قطار کښې ولاړ وی. د سخات او خيرات د پاره مونږ په سود او مکانه (ګروی)، قرض اخلو چه زمونږ دا رسم پوره شی. زه يو کال د اوږی د ګرمو تېرولو د پاره کوه مري ته تللی وم هلته را باندې يو خو کسه ملايان چه زما دوستان وو را پېښ شول ما زېګرمی د سيل صفا د پاره لځانه سره راواېستل ګرځېد و ګرځېد و يوی بنګلې ته ورسېدو ما ملايانو ته مخ راواړوه چه دا بنګله ښکله ده ؟ دوی وې ډېره بنکلې ده ماوې دا شنه چمنونه او د ګلونو باغچه يې ښکلې ده ؟ دوی وويل چه ډېر ښايسته چمن او ښايسته ګلونه دی او ډېره مزه داره باغچه ده ماوې هغه ماشومان چه پکښې لوبې کوي دا ښکلې دي دوی وويل ډېر بې حد ښکلي او ګلالي ماشومان دي ماورته وويل هغه موټر چه دديوري صفا کوی دا وينئ ووبل يې هو ډېر ښه موټر دی ماوې هغه چه په کرسی ورته ناست دی جامو ته يې وګورئ ښکلې دی دوی وې ډېری ښکلي جامې يې اغوستې دي ماوې دا سړی پېژنئ چه څوک دی ؟ دوی وويل چه څوک دی ؟ ما ورته وويل چه دا ډېر نکيانو ملا دی، چه قوم يې په بنګله کښې اوسی ملا يې هم په بنګله کښې اوسی چه قوم يې په ګېډه موړ وی ملا يې هم په ګېډه موړ وي چه قوم يې په جامه پټ دی ملا يې هم په جامه پټ دی، چه قوم يې په موټر کښې ګرځي ملا يې هم په موټر کښې ګرځي او زمونږ چه قوم د هستوګنې کوډله نشته نا سو هم جوماتو کښې اوسېږئ او چه په ګېډه مړه يو نا سو هم دروازه په دروازه ګرځئ چه «د وظيفه داوړی خدای موږ بخښه» .

چه سخات به وويشل شو بيا به نو ملايانو پېری مسئلې کولی زمونږ په کلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړی شوی ؤ یو ملا صاحب مسئلو ته و درېد او دا مسئله یې وکړه چه یو سړی ډېر
بد عمله او بد چلند ه‌و، سود خور و، جوارګر و، خوني و، زاني و، غل و، ډاکه مار و،
او هیڅ ښه کار یې په عمر کښې نه وکړی صرف د هرې جمعې په شپه به یې
اووه دوډۍ دخدای په نامه جومات ته لېږلې داسې مړ شو زامنو، ښځو
او پس ماندګانو یې ورپسې ډېر ویر وکړ او دا به یې وویل چه دده به په قبر کښې څه
حال وي اخر یوه شپه خپل یو زوی ته په خوب کښې راغلی دی او ورته یې ویلې دي
چه تاسو زما غم مه کوئ زه ډېر په ارام او مزو چړچو کښې یم زوی ترې پوښتنه
کړی ده چه پلاره تهٔ خو ډېر بد عمله وې پلار یې ورته وویل چه ټیک ده خو مو ر
مو معلومه ده چه ما به د هرې جمعې په شپه اووه دوډۍ خیرات ورکولې هغه
دوډۍ می د لته په کار شوې څه وخت موچه زه ښخ کړم او تاسو دانه لاړئ نکیر
منکر راغلل او زما نه یې پوښتنې شروع کړې چه: «من ربک وما دینک»
جواب نه شو ورکولی نو کور زونه یې راپسې را اوچت کړل چه را خلاصول یې را باندې
چه په دې کښې دوه دوډۍ راپیدا شوې او ورته مخې ته شوې او زه یې بچ کړم
چه نکیر منکر لاړل زما د قبر په څلورو کونجو نو کښې سورې وشول او د هر سوري نه
د دوزخ لمبه راتوته نو څلور دوډۍ راغلې او هره یوه یو یو سوري ته ډال شوا او د
مخه یې ونیوه او دا یوه زما خدمت کوی. بیا یې ووې چه په خیرات کښې ډېر د
ثوابونه دي او ما ددې مسئلې ثواب ددې مړي په اروا بخښلی دی. ما ته دا
عجیبه ښکاره شوه ماوې ددې خو دا مطلب شو چه هره بد عملي کوه، زور ظلم
کوه خو اووه دوډۍ خیرات ورکوه نو مزې کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سخات نه پس به بیا نور خیراتونه شروع شو هغه بنام به د مړي په اروا خیرات کېده ترڅو پورې به بیا هم جمعه خیرات کېده تر څلوېښت ورځو پورې.
په څلوېښتمه ورځ به بیا لوی خیرات وشو او بیا وروسته دکال خیرات دی. په دغه طریقه به زمونږ د قام به کال کښې به لکونو روپې خرڅېدې که دا په یو بیت المال کښې جمع کېدی او په قامي کارونو او غریبو لګېدی قام ته به یې څومره فایده رسېدله؟

یوه لطیفه:

یوه ورځ زه په حجره کښې ناست وم چه زمونږ د امام صاحب زوی راغی ماته یې ووې چه زه وادۀ کوم ماسره څه امداد وکړه ماورته ووې زه همیشه وینم چه د مړی په سخات کښې ته د دېر مال مالک شې که تا ته ضرورت وی نو بل ته یې ولې بخښې هغه راته په جواب کښې ووې چه دومره مال هیڅوک د زړه نه نه بخښی مونږ یې له وېرې یو بل ته بخښو او بله دا چه زمونږ یقین وی چه مونږ ته یې څوک نه راکوی. راکول خو پرېږده وبه مووهي. ماورته ووې چه وهل یکښې نه وي او مال هم ستا کېدی شی نو بیا؟ ده راته ووېل نو بیا خو به یې زه هیچا ته ور نه کړم ماوې رښتیا وایې نو تیار یې هغه ووې چه بالکل رښتیا وایم او بالکل تیار یم نو ما ورته ووېل چه نن زما د تره لور مړه ده د هغې سخات یې دی ستا وادۀ پرې سنه کېږي په دایره کښې کښېنه چه ستا وارشي او سخات دې خان ته قبول کړه بل ته یې مه بخښه وواېه چه زما ضرورت دی بل ته یې نه شم بخښلی. ده ووې دا خو به زه وکړم ماته به یې څوک راکړي؟ دشمو زوځان دی هسې نه چه بې عزته می کړي ماورته ووې چه زه به دې شا ته ولاړ یم څوک دې بې عزته کولی نه شي وې چه ستا امداد را سره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا خوزه دچا پروا نه کوم . زما او دده په همدې فیصله وشوه چه روانېده ما ورته
ووې چه پام کوه داخبره دې چا ته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخات نه
ملایان په دایره کښې کښېناستل ده دې خوا آخوا وکتل چه زه یې ولیدم الا په دایره
کښې کښېناست کله چه د سخات بخښنه اخیستنه شروع شوه زه ورو ورو غونډ
راغلم دده په شا و دسې پدم چه څه وخت ده ته سخات وبخښل شو او ده واخیست
دده رنګ تک زیړ شو او ما ته یې وروسته وکتل او وې ویل چه ما ته ددې مال
ضرورت دی زه یې بل چا ته نه بخښم . دملا یانو دهلې ګولې څه اراده وه خوزه و
مخکښې شوم او دعوی نه می تېروس وکړو چه ملا یانو صاحبانو شریعت په دې
باره کښې څه وایي ؟ دوی وویل چه شریعت ده ته حق ورکوي چه بل ته یې بخښي
او که یې خپله یې اخلي نو ما هغه ته اشاره وکړه چه «مولانا او چتوه یې» دګوروو چ
دپا سه نغدې روپۍ پرتې وې هغه می راواخیستې او ورمی کړې او ما وې دا ګو
هم اوچته کړه . ګوره یې هم اوچته کړه ، قرآن شریفونه او پټکي پاتې شو ، هغ
ملا یانو تالا کړل . ملا یان هک پک پاتې شو وروسته یې بیا دمړي خاوند
ویل چه دمړي سره احسان ونه شو . هغه ملا چه بله ورځ ګوره منلې یې ته ورک
چه څرګنه یې کړې دشموزو خان صاحب وردېسي ورغلی دی او ګوره یې په زور
ترې ته اخیستې ده .

دشریعت په وړاندې خو دا پردې مال د دوی ته یې اخیستنه جا
نه وه خو ددوی په شریعت څه کار وو . زموږ کلي کښې یوسړی و هغه به و
اسلام اسلام نشته هسې ګونګوسې دې چه دملا یانو داعمل وي دمقتدیانو به څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه موده خو ملایان د سخات د دایرې نه لاس واخیست بیا یې په خپلو کښې جرګه کړې ده که مونږ دا کار پرېږدو دا دومره موده مو دا کار کړی دی نو د عوامو توجه به زمونږ د دانه وګرځي وایي به چه د ملایان نه پوهېدل او عبد الغفار پوهېږي نو بیا یې د سخات طریقه د پخوا په شان شروع او په کوم ملا چه به یې لږ غوندې شک راغی په دایره کښې به یې نه پرېښوده.

په دې کښې د ملایانو، غریبانو څه قصور نشته مونږ تمام په خپله کړم یو. چا چه د دین او مذهب ټول واک او اختیار ورسپارلو او د تعلیم او تربیې غم یې نه کوو د دروازه په دروازه «وظیفه راوړئ خدای مو بخښه» وایي. د دومره لوی ذمه وارۍ د پاره په دې طریقه خپل دیني استاذ تربیه کوو. دا زمونږ خپله ګناه ده حقیقت دا دی چه کله مونږه مسلمانان شو، نو بعضې هغه د هند وانو د وخت رسمونه، رواجونه مونږ پرې نښودل او لکه څنګه چه هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې ډلې ټاکلې وې هغه هم په هغه شکل کښې مونږ جاري او ساتلي، ځکه چه دلته چه اسلام راغی نو هغه د مذهب (تبلیغ) په لاره راغی د سیاست (تورې) په لار راغی، نو مونږ د مذهب د حقیقت نه چا خبر نه کړو او لا تر اوسه پورې خبر نه یو. دا د کاسټ سیستم روایتي (عنعنوي) اثرات دي چه یوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وي یوه ډله به حکومت کوي، یوه ډله به تجارت کوي او یوه ډله به عام خدمتونه کوي. دا په اسلام کښې نشته بلکه په اسلام کښې علم په هر مسلمان او مسلمانې باندې فرض دی. زمونږ د ملایانو د دنیایي علومو او سیاست خواته توجه نشته او زمونږ د دولتمنو خلکو د دیني علومو خواته توجه نشته نو ځکه مونږ په دنیا هم خوار یو او اخرت به مو هم خوار وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې خودانه د داسې ملایانو دلاسه مونږ ته نور هم ډېر نقصانونه رسیدلي
دي . یه مونږ کښې چه دکار او خدمت سړی پیدا شوی دی دوی پری یا دوهاني
فتوه لګولې ده یا دهند ویا دکافر اوپه دې نو مونولي له خدمته پاتې کړی دی نه یې
پخپله دخلکو خدمت کړی دی او نه یې بل ورته پرېښی دی . بې کاره او بې کسب
لموږ اداکوه او ډوډی خوره .

واده ښادي :

زمونږ ښادی ډېری خوندورې دخوشالۍ نه ډکې وې چه هلک به ځلمی
شو نو مور او پلار به یې ورته دخپلې خوښې چنغله لتوله دهلک او جنۍ نه به چې
پوښتنه نه کوله او نه دهغوی خوښې ته چاکتل . خوینډې میندې به وګورځید
کومه کورنۍ او جینۍ چه به یې خوښ شول ، دجینۍ دمور سره به خبرې وشو
د مور په ذریعه به پلار هم خبر شو چه دواړه به راضی شو نو دهلک له کوره به خ
ښځې لاړې او کوږ به یې وکړ بیا به دکوږدې ترتیب ونیول شو . په دې وخت ک
زمونږ خلکو که خانان که غریبانان ووتولو دخود اولود په سر هر چا دخپل حیثیت
اندازه ولورا خسته . دنابالغو جنکو کول او ورکول هم رواج وو تردې چه تې پوری
ماشومانو کوږدنې به کیدې . کله ناکله به داسې هم وشو چه نه به هلک پیدا شوی
نه به جینۍ زېږیدلې وه چه میندو او پلارونو به یې سره وعده وکړه چه دیو مور و
زوی وشو او ددې بلې خوا لور وشوه هغه به یې یوله بله سره ورکولې . دا قسم جینۍ به
هیچا کولې نه شوه هلک جینۍ که به په ودوکوالی نامزد شوي وو چه کله به لوی شو ک
هغوی به یو بل خوښ نه وو نو هم دیوه بل نه خلاصیدلی نه شو خو چه دواده بند ول

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع شو نو د خپلو خپلوانو او کلي مالت جینکۍ به لا د وا ده نه خوځو وډي مخکښې
هلک کالله ته راغونډېدلې تنګ ټکور به یې کاوه . د شپې چه به د کاره وزګاره
وې نو را جمع به شوې د منګي او مجمې سره به یې ښکلې ښکلې مسرۍ ویلې زما د
ښکو دا تنګ ټکور ډېر خوښېده و دوی نه به د هر چا د خپل توان او طاقت سره سم
د خانانو په ودونو کښې به د ډنګ ډونګ او دوم دام زیات وو . ډېرې ورځې به
وونه پخېدل چلو خپلوانو او دوستانو به ډېرې اچولې وې کور به د ښځونه ډک و
ښوري به د سړونه ډکې وې . جنجونه به وو د هر چا جنج به بېل وتوپک او غرښونه
ملا صبدل د مې به هم پکښې کله کېدې او خلکو به ورله روپۍ ورکولې اکثر به نیزه
هم کېدله . د نیزه بازۍ د پاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او د نیزو پرکتس
کاوه د نیزه بازۍ په موکي به ورته روپۍ اېښودل کېدې چه چا به موکی یو-
و هغه روپۍ به د هغه شوې دواده ورځ به مقرره وه چه هغه ورځ به شوه
د سحر ډوډۍ به وخوړل شوه که د ناوې کور به لیرې وو خلک به د ډوډۍ
د سره سم روان شو او که د ناوې کور به نژدې و نو خلک به ماز پښین ورروانېدل
به خان ته بېل تنګ ټکور جوړ کړی و ساز یانو به ورته په کوټه کښې ساز غږاوه
ل سورلۍ به یې ورته وهل او ښځې به د ننه کور کې ورته کله کېدې چه سبا به یې
راوړله په دې شپه به ښځې په جمع روانې شوې نکریزې به یې په سر وې
نه به ورسره وو شمع به پکښې بلېدې لوی لوی مشالونه به یې جوړ کړي وو
ن پرک به و په لاره به یې سندرې ویلې د دوی د حفاظت د پاره به څو کسه
مخکښې او څو کسه وروستنه روان وو چه د ناوې کور ته به ورسېدې . اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې نکریزې وګډولې او بیا به یې هغه نکریزې هغه جینۍ ته په لاسو او پښو
کړې، ناوې به د څوور څونه په ګوټ کښې ناسته وه همزولې به تورې چاپېره
ښځې به تورې واپس کلي ته راغلې سباله به نو او ښځې په ورا او جنج لاړل ښځې
ورغلې او نارینه به بهر په حجره کښې کښیناستل ملا به راغی نکاح به یې وتړله
به وشوه دم به ډول وواهه دم به ښادۍ والا وته آئینه ښودله او پیسې به یې ت
چا به کلان ورکول او پیسې به یې تولولې بل خواته به بات په غوږ ونو کښې کوتي ای
ملح به یې وېله چا به سپیلنی لوګی کول روپۍ به یې اخیستې که د چا به خوښه وه ک
د شرمه به یې غږ غوږ نه کاوه او روپۍ به یې ورکولې لنډه دا چه یو لوټ به وملا
هم بې روپو نکاح نه تړله چه نکاح به وتړل شوه هلک به د خسر کور ته ننووت
به وخوت جامې به یې بدلې کړې نوې ډولي جامې به یې واغوستې چپل خپلوا
دوستانو به پرې پتاسې، غوزان او پیسې نوستلې او ماشومانو به تولولې
به دواده د پاره د توان په اندازه ډېرې قیمتي جامې جوړېدې دا جامې به
دواده په شپه اغوستې بیا به یې په ټول عمر کښې نه اغوستې ځکه
وې چه مړه به شوه اکثر به یې جامې ملا صاحب ته ورکول کېدې، ناوې
کښې کښېنوله ډولۍ به بهیارانو په اوږه کړه ډولۍ به مخکښې وه دواده ز
ډولۍ سره وا ونور خلک به ورپسې وو. بهر به هم دواده په زلمي خپلو
دوستانو پیسې او شیرینۍ نوسته ډزې به کېدې، لویو، وړو به د خو
نه الا الاچغی وهلی لویه میله به وه چه څه وخت به ډولۍ په کور د ننه شو
به رخصت شوه د کلي خلک به هم لاړل ناوې به چه کور ته ننوتله د ښځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور به پرې وشوه ناوې به په پالنګ کښېنولی شوه تر څو ورځو پورې به خلک
تلل د ناوې د مخ نه به يې پلو پورته کاوه ناوې به يې کتله، ناوې به سترګې نه
غړولې د هلک خپلوانو به چه ناوې کتله روپۍ به يې ورکولې. په سباله به هلک د پلو
مېزو لو سره د سخر کره ورغی، دې ته به يې سلامي ويله ښه ډوډۍ به ورکړه
شوه د ډوډۍ نه پس به هلک د سخر کور ته ننوت او د خواښې په پښو به پرېووت
مخې به ورله روپۍ ورکړې د ښځې خپلو خپلوانو سره به پېژندګلوي وشوه بیا ته
خپل کاله ته ستون شو څو ورځې وروسته به د ښځې خپلواني راغلې دې ته به
اوومه ويله د هلک خپلواني به هم راټولې شوې د جينۍ د پلار له کوره به
بامې راوړل شوې وې هغه به يې د هلک په خپلوانو ووېشلې چه پاتې به شوې
هغه به د ناوې وې. ناوې به د پلار کره لاړه او څو ورځې به يې تېرې کړې. نن
خلکو ته د هغې زمانې ودونه څه عجيبه غوندې ښکاري چه جينۍ او هلک
بدلي نه وې د موږ او پلار په خوښه به ودونه کېدل. په کار خو دا وه چه هلک او
جينۍ سره خوښولي بيا و د يادې خودنن زمانې په نسبت د هغې زمانې ودونه ډېر
اميابه وو ځکه چه د هغوی اخلاق ډېر اوچت او سپېڅلي وو په هغوی کښې
بنستينې مينه او محبت و په يورپ او امريکا کښې چه هلک او جينۍ يو د بل په
دتونو او خويونو ښه خبر شي نو د خپلې خوښې واده کوي مګر د هغوی په مينځ
بنې دومره مينه او محبت نه وي لکه زمونږ د ملک د ښځو او مېړونو
مينځ چه وي. مونږ له د خپل ځينې دود او دستور اصلاح په کار ده.
بر خلک ځيلې لونه د پيسو د پاره ورکوي په کار دي چه د سميتوب په لحاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوی وشي دانه چه د دولت د پاره ځوانه جینۍ بوډاته کښېنول شي .

دیوې پیغلې قصه :

زه د سکول نه په چوټۍ کلي ته تلم په ټانګه کښې ناست وم ناګهان سپ
راورسېدم ، ګرمي وه سیند موجونه وهل هغه وخت کښې به په س
باندې پلونه د بېړو وو . د ټانګې نه کوز شوم په پله پورې وګرم چه ناڅاپه
پیغلې جینۍ د پل نه د سیند مینځ ته ورودنګل چغې شوې چه جینۍ لا
شوه مانګان ورپسې کشتۍ خوشې کړې د پله نه بې بنا یسته لیرې د
سره ونیوه غاړه ته بې راوښکله جینۍ مړه نه وه خو بې هوښه وه او بې
شوې وې هلته بې واچوله مونږ راغونډ شو چه اوبه ترې لاړې جینۍ
شوه چه په مونږ بې سترګې ولګېدې په ژړا شوه ویل بې چه وای خد
زه ژوندۍ یم ؟ مونږ چه تحقیق وکړ چه دا کم بخته ولې پخپل ژوند پکو
معلومه شوه چه پلار بې یو بوډا ته ورکوله او د دې خوښه نه وه پلار ته بې
چه پلاره زه مېړه نه کوم او ټول عمر ستا خدمت کوم خو دې بوډاته
ورکوه . پلار بې سترګې روپوټي کړې وې د لور بې نه منله . چه جینۍ
مایوسه شوه د ځېل مرګ اراده بې وکړه . نو د دې داسې پښتو ځنیوی په کا
باید چه له جینۍ او هلک نه پوښتنه کېږي ځکه چه دا خو د دوی د ژوند
ملګرتیا سوال دی .

فوج کښې کمیشن :

څه وخت چه زما ورور خانصاحب د ډاکټرۍ تعلیم د پاره بمبئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړ زه او محابت په بوره ډنګ کښې یوازې پاتې شو خو ورځې پس له بوره ډنګ
نه منارتـه راغلو او په لوی بازار کښې مو یوه بالاخانه ونیوه دلته به او سید و او
سبق له به سکول ته تللو خو سبق ته مو ډیره ډډه نه لګېده . زمونږ یو زوړ نوکر و
بارانی » نومېده مونږ به ورته بارانی کاکا وېل ، هغه څه موده د مومن خان
ډیره د خانانو سره نوکري کړې وه د ډېره زیات خانان په فوج کښې نوکران
دی او ورسره هم په فوج کښې پاتې شوی و نو ده به ماته د فوج قصې کولې
چه د فوج ډېره ښه او د عـزت نوکري ده سړی چه داسې غاړې ته کوچ اچولې
او د فوج مخکښې روان وي ډېر خوند کوي . زما خو هسې هم سبق ته ډډه
نه لګېده د بارانی کاکا خبرې به را باندې ښې لګېدلې او ورو ورو بې را باندې
زو شو او د فوج نوکرۍ ته تیار شوم . د غه وخت زه په اتم جماعت کښې وم زه
هلک وم نه پوهېدم چه بارانی کاکا به څه وېل هغه بـه مې کول هغه را ته
ل چه خو ک تعلیمیافته وی او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښې د ایرکټ
یشن ورکول کېدی شي او نیغ په سرداری اخیستل کېږي . دده او د
نکې په درجه کښې فرق نه وي ددې د پاره د هندوستان وایسرای ته درخواست
ږي د هغه په منظورۍ د ایرکټ کمیشن ورکول کېدی شي . نو ته یو درخواست
وایسرای یه نوم ولیکه چه په ډاک کښې ولېږو . د خانصاحب یو اشنا چه فضل محمود
ومېده مونږ دواړه ورغلو په هغې مو درخواست ولیکه او د کماندران چیف
نوم مو په ډاک کښې واستاوه . دا راز ما او بارانی کاکا خان سره پټ وساته
ی پرې پلار خبر که او نه مو د هغه سره مصلحت وکړ . ډېره موده تېره شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په لسم جماعت کښې وم زمانه دا خبره هېره وه چه د مرکز نه زموږ د پټ
کمشنر ته یو حکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړي چه زما څه حیثیت دی؟ ا
زما د خاندان څه حیثیت دی؟ د پټي کمشنر تحصیلدار ته حکم وکړو او تحصیل
پټواریان مقرر کړی وو چه زموږ جایداد معلوم کړی پټواریان چه زموږ
ته تللي دي یوه عجیبه تو قعه وشوه . په دې ورځو کښې زموږ په کلي کښې یو سړ
چا وژلی وو جرګې په هغې کښې زما د تره زوی د شا صاحب خان مشـر وو
شمروزخان زموږ د شپږ ونورونوکرانو سره بې ګناه او خطا خوار ولس کاله قب
کړی و . پرنګیانو جرګې د انصاف او امنیت برقرار ولو د پاره نه وې جوړې کړ
بلکه پرنګیانو جرګې په پوره تد بیر د دې غرض د پاره جوړې کړې وې چه په جر
کښې انصاف نه کېږي ، پرې وی ، جبې وی ، او اکثر چه به ګنهګار سړي په سف
یا په بلهو او رشوت خلاص شو ، نو مخالفي ډلي به د بدل اخیستلو کوښښ
کوو ، او به دا شان به دا دښمنۍ پیرو په پیرو چلېدلی او دا سلسله به روا
پښتانه به پخپلو کښې اوږم وی او موږ پرنګیانو ته به بې توجه نه وی . ما دي اوستم
کمشنر سره د جرګو په باره کښې پخپله خبرې کړی وې چه په دی جرګو کښې انص
نه کېږي ، په جرګه کښې که د مجرم د ډلی سړي مقرر شي هغه که هر څو م
ګناهګار وی هغه بری شي اوکه د هغه د پرې سړي پکښې نه وی ، بلهی وړ
خوک د رسوخ خاوندي سفارش ونه کړی که هر څو بې ګناه وی هغه پکښې لا
نو د دی قسم جرګو نه د حق او عدالت څه امید کېد ی شي؟ یو ازی استنت کم
نه هر پرنګی به دې خبره پوهېده او د هغه دې مطلب د پاره دوی د جرګو سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی. او ئینګ کړی و. زمونږ ټوله کته وته د دوی خوراک وه څه چه به مونږ کټل
عه به پولیس، وکیلانو، جرګه والا او بیا جیل والا وورانه واخیسته او زمونږ بچی به
به خالی میدان پاتی شو. تاسو فرانتیر کرایم ریګولیشن ایکټ (د سرحد د جرایمو قانون)
وګورئ هیچا به داسی ظالمانه شرمناک قانون جوړ کړی نه وی لکه دا قانون چه
انګریزانو په مونږ چلاوه. په دغو ورځو کښی دا اوازه خوره شوې وه چه په دغه مرک
کښی زمونږ جایداد هم ضبطېږی او دا خو په سرحدی قانون کښی یوه معمولی خبره
وه نو چه څه وخت پښتواریان زمونږ د جایداد معلومولو د پاره راغلل نو زمونږ یقین
شو چه دا اوازه رښتیا ده زمونږ په خاندان یو ویر جوړ شو چه هم موسمی
بی ګناه قید شول او هم مو جایداد ضبطوی. مونږ ډېر کوښښ وکړو چه څېل تول
جایداد پښتواریانو ته ونه ښیو څه ناڅه جایداد مو ورته پټ کړو خو هغوی پخپل رپوټ
کښی لیکلی وو چه دوی ډېر جایداد لری ټول یی مونږ ته ونه ښوده زمونږ په دې
از پښتواریانو خله پرده وانه چوله چه زمونږ د کورنۍ د مشرانو، د حاکمانو سره لکه
نورو خانانو په شان ناسته ولاړه نه وه کوم وکسانو چه به د پولیس او حاکمانو سره
راتګ ساته د دوی مکانی به یی ورته کولې د دې د پاره چه قوم پرې وخوری او
خپله یی هم وخوری اکثر به د دوی د بلهو دلالان وو. زمونږ پخپل جایداد قناعت
مونږ دا نشه کول. دوی به هم ښه د جایداد خاوندان وو خو حرص په مخه
نیستی وو او د حاکمانو سره به یی راز باز ساته. بابا می پښور ښار ته راغی مونږ
ښار کښی تعلیم ته ډېره وو، ډېر غمجن و دا ټوله قصه یی راته وکړه مونږ هم
په شو چه سبا له می بابا د پښتې کمشنر ته ورغی ورته یی وویلی چه زه یو عرض ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی یم چه ته تحقیق وکړه که په دې قتل کښې مونږ ګناهګار یو نو چه څه سزا اراکوی
مونږ ته منظوره ده او که مونږ کښې ګناه نه وي نو دا خو انصاف نه دی چه هم مونږ
بې ګناه قید شو او هم مو جایداد ضبط شی نو هغه ورته ویلی دی چه غوک والی
ستاسو جایداد ضبطیږي ؟ بابا مې ورته ویلی چه پټواریان راغلي وو او زمونږ
ټول جایداد لي ولیکه . نو هغه ورته ډیر خندلي دي او ورته یې ویلي دي چه دا څه
زوی لاټ صاحب ته د ډایرکټ کمیشن د پاره درخواست ورکړی دی او لاټ
صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه دده د جایداد او حیثیت تحقیق وکړئ او ه
ته یې معلومات راکړئ . مونږ چه دسکول نه راغلو بابا مې بالاخانه کښې ناست
خوشاله وچه مونږ یې ولیدو په خندا شو ما ته یې وویل چه شاه تور به (هغه به ما
مینی نه شاه توری وایه) دا خو تولې ستا غوبمې دی بیایي را ته ټوله خبره وسپړ ده
بیا زما د اکټری معاینه وشوه زما صحت ډیر ښه او ښه ځوانی می وه .
څه موده پس د برتی د پوزکی حکم پسی راغی چه په فلانی تاریخ حاضر شه په دی
کښې خانصاحب پس د دړی کالونه د بمبئی نه راغلی او د باقی تعلیم د پاره لندن ت
وهغه هم را سره د برتی پوزکی له لاړ دا پوزکی ښه سره ومونږ سره لي ښه سلوک
زما ورور خانصاحب ته یې د لندن د تللو په باره کښې ډیر معلومات ورکړل نص
یې ورته وکړ د خیلو تجربونه یې خبر کړ ، د غه وخت د خانصاحب هم دا رایه
زه دې په فوج کښې داخل شم . خانصاحب څو ورځې وروسته لندن ته لاړ
د میټرک امتحان شروع وو د وه مضمونه پاتی وما د خوشالی نه امتحان پریښود
برتی د پوزکی حکم راغی چه ته راشه چه زه ورغلم هغه را ته وویل چه ستا د ایرکټ کمیشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظور شوه زه ډیر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چه پلټن به ښه وی که رساله؟
زما د همزولو دا رایه وه چه تا د پاره پلټن ښه ده یو خو دې صحت ښه دی بلان
دې مزیت دی او قد دې هم شپږ فوټه او درې انچه دی. په دې وخت کښې
زمونږ د ډیری زرداد خانان چه په کومه رساله کښې وو هغه د جیکب اباد نه پېښور
ته را بدل شوه هغه خانان زمونږ د دوستان وو زه او بارانی کاکا لیدو ته لاړو
ما فوجیان چېری لیدلي نه وو کله چه به لوی افسر راغی او فوج به ورله سلامی له
ورتلل دا می لیدلي وو چه ښې ښې وردی به یې اغوستی وې د کمپنی د وړاندې
به یوازې یو پرنګی او یو دیسی سردار روان و، کریچونه به یې اچولي وو.

بارانی کاکا خو ما ته ویلي وو چه د پرنګی او دیسی افسرانو فرق نه وو خو چه ما د
دیسی سردارانو کورونه ولیدل او د پرنګیانو بنګلې می ولیدې نو په هغو کښې د ځمکې
او اسمان فرق و مونږ ولاړ وو چه یو لفټین راغی، زه د خان سره چه رساله دار
و ولاړ وم. دې خان خیل سره انګریزی جوړه کړې و نو انګریز دا برداشت نه کړې
شو نو په سپکه لهجه یې ورته وویل چه خانصاحب تم بهی انګریز بننا چاهتا هے؟
یعنی ته هم انګریز جوړیدل غواړې دی غریب ورله جواب قدرې ورکولی
نه شو ما چه دا حال ولیده نو د دې نوکرۍ نه می زړه تور شو او په زړه کښې می
ووې چه زه خو به د پرنګی د دې قسم خبرې برداشت نه کړی شم. څه موده پس
حکم راغی چه ته په فلانی تاریخ مردان ته حاضر شه ما ته یې د ګایډ په پلټن
کښې کمیشن راکاوه. د ګایډ یوه پلټن او بله رساله وه کمانډر به یې یو و.
ابه همیشه په مردان کښې وه د نورو فوجونو په شان به بدلیده نه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان په فوجونو کښې ډېره یا ده ده په دې کښې به د پنجاب او د
سرحد د لویو لویو خانانو او جاګیر دارانو زامن په نایکي، لاینسي او دفعداري
برتي کېدل او زه یې پکښې په سر دارې واخیستم خو زما زړه د فوج نه تور شوی
و د بابا مې خواهش وچه زه د انوکرۍ قبوله کړم ځکه چه په دغه وخت کښې
دا ډېره د عزت نوکري ګڼل کېده خو ما ونه منله. بابا مې خپه هم شو خو د مور ماسره
اتفاق و د هغې د پرېنګیا نو نوکرۍ نه خوښېده

بیا تعلیم ته:

ما د نوکرۍ په خوشالۍ کښې سبق میټرک کښې د امتحان دوران کښې
پرېښی و د اکال خو زما په دې کشمکش کښې ضایع شو بل کال مې بیا د تعلیم
اراده وکړه. زمونږ د کلي د مولوي عبد العزیز صاحب د کشر ورور عبد الحلیم
سره مې چه زما هم جماعتي و سلا مشوره وکړه چه بیا تعلیم شروع کوو مونږ
او رېدلي وو چه کیمل پور کښې چه کوم سکول دی په هغه کښې د تعلیم ښه انتظام
دی د استاذانو هلکانو ته ډېره توجه وي او ښه کوشش ورسره کوي
او عربي پکښې ډېره ښه ویل کېږي. زما عربۍ لا ته مې مضمون و مونږ دواړ
په همدې خیال لاړو او په کیمل پور کښې په سکول کښې داخل شو. دلته
زمونږ د پېښور نور هلکان هم وو خو ورځي مو د رسونه وویل خو خوندلي
نه کړ چا راته د قادیان ډېر صفت وکړ نو د قادیان د تللو اراده مو وکړه
قادیان ته روان شو په دې وخت کښې چه مونږ قادیان ته ورغلو حکیم
نور الدین صاحب خلیفه و مونږ د هغه کتلو له ورغلو هغه ساده بې تکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند او د مینې محبت خبرو را باندی ډیر اثر وکړو، هغه ډیر لوی عالم او با اخلاقه سړی و مونږ د هغه سره ناست وو چه د مرزا غلام احمد صاحب ذکر وی چه دا اوس د دې جماعت امیر دی او هغه وخت یی په کالج کښی سبق وایه را غی او مونږ رخصت را واخیست. د سکول بورډنګ ته را غلو دلته چه څو مره هلکان وو داکثرو په خولو کښی دا خبره وه «ابن مریم کی بات کو چوړو - اس سی بهتر غلام احمد هے» یعنی ابن مریم (عیسیٰ) مه یا دوئ د هغه نه غلام احمد غوره دی. دا آواز مونږ ته ډیر نا اشنا و بیا مونږ هغو هلکانو هغه جنّتی مقبری ته بوتلو څو مره چه د دی ځای د حالاتو نه خبر یو و هما غو مره زمونږ تعجب زیاتید ه فکر واخیستو چه پاتی شو که لاړ شو بلـه شپه خوب وینم چه یو لوی زور کوهی دی زه ور پریوزم یو سپین ږیری سړی لاس را لچوی او د کوهی د غوړ ځینې ونه می بچ کړی او را ته وو ایی چه پام کوه! چه سحر شو زه او عبدالحلیم لمانځه ته پاځیدو ماهغه ته خپل خوب وو ایه هغه هم څه خوب لیدلی و لمونځ مو وکړو او واپس خپل کلی ته را روان شو عبدالحلیم خو لاړ او بیا په پېښور کښی په هغه خپل سکول کښی داخل شو او زه علیګړ ته لاړم.

په علیګړ کښی می په بورډنګ کښی ځای ونه موند ه او په مبنار کښی په یو موټل کښی ډیره شوم. په علیګړ کښی زمونږ د ملک نور د ډیر پښتانه هلکان و او ټول په بورډنګ کښی او سیدل. په دې ورځو کښی نواب وقار الملک د علیګړ کالج سکرتری و ډیر ښه سړی و او ساده ژوند یی و یو موږخ مونږ د لمانځه نه پس له جماعت نه را تلو ما ورته پښی سمی کړی هغه زر ما ته پښی سمی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او زما شکریه یې ادا کړه او وا ته یې ووې چه دا مه کوه موږ پښتنو کښې د
رواج وچه د مشرانو د ادب د پاره به مو ورته پښې سمولې موږ به کله نا کله هغ
بنګلې ته ورتللو خبرې اترې به مو ورسره کولې د هغه په بنګله کښې یو ورو کې غونډ
جماعت و په هغې کښې به مو یو ځای لمونځ کاوه د ډېر خوش اخلاقه سړی و لویې ا
تکبر پکښې نه وه، د مسلمانانو په مشرانو کښې د ده په شان ساده ژوند ماد چا
ولیدلی د ډېر په قوم مین سړی و موږ سره به یې د دوستانو په شان مجلسو
او خبرې کولې او هم د ی خبرو به یې په زړه کښې لار کوله ځکه چه د ده د زړه
را وتلې وې .

په د غو ورځو کښې په علیګړه کښې کومې کومې جلسې کېدې او مسلمانانو
حکومت ته دا مطالبه کوله چه د علیګړه کالج دې د علیګړه مسلم یونیورسټی
نامه یونیورسټی شي، په نورو هندوستان کښې دا رنګه جلسې روانې وې
چنده یې هم غوښته وله . ما له به دې جلسو ډېر خوند را کاوه په هره جلسه کښ
به می د شرکت کوشش کاوه او د هر سړی تقریر به می په ډېر غور اوریدې . د ک
چوټی چه شروع شوې ما ته ویل شوی وو چه په بورډنګ کښې به د رته ځای
د د کورو خو په بورډنګ کښې و نه شو . د علیګړ د بورډنګ او سنار په سوسایټی ک
ډېر فرق و د علیګړ بورډنګ سوسایټی مهذبه او عالمانه وه په سنار کښې هغ
ژوند نه و او ملېدا چه برسات شروع شوی و د سنار نه کالج ته تګ راتګ ه
ګران و . په دې وخت کښې زما ورور خانصاحب چه د لندن حالات یې لـ
وو، ما ته یو خط را ولیږه چه ته هم دلته انګلینډ ته د انجنیرۍ د تعلیم د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به ډاکټري وکړم او ته په انجنیري وکړې . نو زه د علیګړ د کړمو په چوټو کښې کلې ته
راغلم او اباته مې د خپل ورور هغه خط وښودہ خو د هغه و د سره اتفاق نه ؤ آخر رضا شو .
د دې ز د ا رو پې یې لې د خرڅ د پاره راکړې . پی ، ان ، او جهاز کښې لې راته ځای
ونیولو خو زما د مور زما د تلو سره اتفاق نه ؤ . د هغې په غوږ کښې چا د اخبره کښېنولې
وه چه یو ځل ولایت ته څوک لاړ شي نو هغه بیا د املک ته کوی . یو زوی دی لاړ دی که
د ابل هم لاړ شي او بېرته را نه شي نو ته خو به میراته پاتې شي . ما چه هر څو مره کوښښ
وکړو د هغې د زړه نه مې د اخبره ونه ویستلې شوه . په هغه وخت کښې زمونږ د ملک
په بل حالت ؤ . پرې جنبې او ترېکښې ډېر بد امنی وه د شپې به هر چا خپله څوکې کوله چه
څوک مسلمان پښتون را نه شي او مړ مې نه کړې او د ورځې به ورسره ویره وه چه
چا را بانډې دعوه کړې نه وی ځکه چه اکثر دعوی به په پړی جنبې او دښمنو کېدلې
او داسې به هم کېده چه په خپله به یو سړی قصه مصه جوړه کړه او پخپلو دښمنانو به یې
دعوه وکړه . دا ټولې قصې مې مور ته وکړې چه کوره مورې ! یا به چا وژلی یم یا به یې د
شمروز دادا په شان قید کړی یم . د دې نه خو دا ښه ده چه د تعلیم د پاره د تللو اجازه
راکړې . هغې به ماته هیڅ جواب نه راکاوه او پټ پټ به یې ژړل . نو ما د لندن
د تللو اراده پرېښوده او فیصله مې وکړه چه نور سبقونه نه وایم او د قوم او ملک خدمت
کوم .

دو باره سبق شروع کولو او مختلفو ښارونو او سکولونو لیدلو کتلو او د خلکو سره
با دل خیالات ماته ډېره فایده ورسوله او تجربه مې زیاته شوه ، زما پلار د کلي لوی
خان و او زه د خان زوی وم خو زما تعلقات د خانانو سره ډېر نه و زما ډېر تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغریبانوسره وو زماناسته اودوستی دشاخیلانو ، ترکانانواولوهاړانو
جولاګانو او زمیندارانوسره وه دخانانو اوملکانو خویونه اوعادتونه
هم راکښی لږو دهغه وخت دخان داصفت وچه یره ډیرلوی
خان دی دخپلی مځکی پوله نه پیژنی دخپلی مځکی انتظام او
پخپله کارکول خودخانۍ دشان سره مناسب نه و ماله چه باباکومه
مځکه راکړې وه په هغی کښی ما پخپل لاس کارکاوه ، زمایونوکر و
شاخیل وقدیر نومیده ، مونږ دواړو به په غوایانوکښونته سرې
چلولې او دسرو بورۍ به می پخپل لاس ډکولې ، قدیرزما دیروکوالی
نوکرو ډیروفا دارو خوچرسی و ماته به یې هم دچرسوصفتونه کول
خوزه پوه شوم چه دی ماددې دپاره په چرسو راړوي چه بیا زه وهته چرس
پیدا کوم دی به یې دتاوانه خلاص وی بیا می منع کړ چه ماته دچرسو صفتونه
مه کوه زمانوړ آشنایان اودوستان څوک په چیلم اوڅوک دنسوارو، څوک
سګرټ عادت وخوزه خدای ددی ټولوڅیزونونه ساتلی یم . زه چه په کلی کښ
پاتی شوم په ډیره بده سوسایټۍ راوریدم هغوی وران کاری وو زه یې
په ورانوسرګرم هغوی جنګیان وو زه یې هم دخلکوسره وجنګولم ، هغو
بدعمله وو زه یې هم بدعمله کولم خودخدای احسان وچه ډیرزرلي ز
سوسایټۍ بدله کړه اوډیرو سنو خلکو سره می ناسته ولاړه شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی میدان، تازه افکار

روښنفکرو سره تعلق (مخفي صاحب، مولانا عبد العزیز، مولوی فضل ربي، مولوی تاج محمد).

مدرسې جوړول: دارالعلوم دیوبند سره تعلق
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب
او مولانا عبیدالله سندهي

قوم پرستي، ورو مېنې وداده
اګره کښې د مسلم لیګ جلسه، کلي وطن کښې
تعلیم و تبلیغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عالمانو سره تعلق:

زما تعلق د فضل محمود مخفي صاحب، مولوی عبد العزیز صاحب د کلي مولوی فضل ربي صاحب او مولوی تاج محمد صاحب د کډو، د دارالعلوم مهتمم سره پیدا شو، مولوی تاج محمد صاحب د بغدادي و. د بي. اي تعلیم یې و. مذهبي تعلیم یې د پاسه و. په اسلامیه های سکول پېښور کښې سکنډ ماسټر و. مولوی فضل ربي صاحب د کلي و. د دیوبند سند یافته و. په ربښتینو معنو کښې عالم او قام پرست سړی و. مولوی عبد العزیز صاحب زما د آشنا او د سبق ملګری عبد الحلیم ورور په بوړیال کښې یې تعلیم کړی و. دا ټول مولوی ملا صاحب د خاندانه و. فضل محمود مخفي صاحب د چارسدې و، مېتېرک پاس او انقلابي شاعر و. څه وخت چه انګریزانو د فارس په خلیج کښې ازاده بندګاه جوړه کړه چه هلته به یې عربو باندې د ټوکو په مقابله کښې ټوپک، تمانچې، کارتوس او نورې وسلې په ډېره ارزانه بیه خرڅولې پښتنو قبایلو د دې وسلو سراغ پیدا کړی و تلل به او له هغه ځایه به یې وسلې راوړلې او د پښتنو قبایلو کښې به خرڅولې. انګریزانو چه د پښتنو قبایلو سره دا وسلې ولیدې حیران شول چه د دوی دا وسلې د کومه راوړی، چه تجسس یې ورپسې وکړو ورته معلومه شوه چه دا د خلیج فارس نه د ایران او بلوچ په لار د افغانستان او پښتنو قبایلو راوړل کېږي. نو انګریز دې خواته د وسلو مخنیوي د پاره په خلیج فارس او د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړو کښې د ګرکسن، په مشرۍ یوه څرګې مقرره کړه د دې څرګې یو داسې سړی په کار و چه هغه په انګریزي، پښتو، عربي او فارسي پوهیږي. د مخفي صاحب ځلور واره تربې زده وې دی یې هلته د خان سره انټرپریټر (ترجمان) لګولی و. د دغې نوکرۍ په وجه په ده کښې سیاسي شعور او قامي جذبه پیدا شوې وه. د پښتو په شاعرۍ کښې انقلاب ده راوستی و. د زلفو او کاکل او خط و خال، ګل او بلبل په عوض یې قام او وطن غریب او بېچاره نه د شاعرۍ مخه ور واړوله. زه ده ته د پښتو شکسپیر وایم. د ده په پښتو د پوره حق دی خو افسوس چه پښتو د ده نه دا لکه ښکنګه چه په کار وه ونه کړه. په دې ورځو کښې د تړنګزو د حاجي صاحب نوی نوی اوازګی شهرت پیدا شوی و. دوی تولو د هغه سره د دین د خدمت د پاره ملا تړلې وه. حاجي صاحب د پښتنو د نورو بزرګانو په شان نه و هغه د قام مصلح و تش په خوله نه بلکه په عمل او په زښتیا سره یې په کومو غلطو رسمونو او رواجونو کښې چه قام ښښتی و او د دین او دنیا نقصان یې پکښې و هغه یې لیرې کول غوښتل د جهالت تورې لرې چه په قام او وطن راخورې وې د هغې د لیرې کېدو د پاره یې ونښښن کاوه. د مخفي صاحب دوی په ذریعه زما هم د حاجي صاحب سره تعلق پیدا شو. حاجي صاحب اول یغېل کلي کښې او سپېڅ خو بیا ورته د عبدالاکبر خان یلاد تړنګزو او عمرزو په مینځ کښې یو ځای ورکړو هلته یې ابادي وکړه او د کلي نه دې خانه راغی په ورځ به د لته ډېر لوی جمع کېدی او د لیرې لیرې ځایه به خلک لمانځه د لته راتلل زه به هم ورتللم.

مدرسې جوړول:

زه په مشن سکول کښې د ځیل هېډ ماسټر وکړم او د هغه دوروړ د اکتوکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ډېر متاثر شوی وم. د هغوی قربانیو را باندې ډېر اثر کړی و زما هم دا خیال
پیدا شوی و چه د دې قام او وطن خدمت می وکړی. په دغو ورځو کښې زمونږ
د قام د جهالت په وجه ډېر بد حالت و. نه د حکومت له خواخه انتظام و او نه د قا
له خوا. د تعلیم کولو هیڅ انتظام نه و او که په کوم کلي کښې به یو ایموی سکول و هـ
نو هم ملا یانو خوک نه پرېښودل نو ما غوښتل چه د پښتنو د بچو د تعلیم د پاره
ملک کښې اسلامی مدرسې جوړولو کوشش اوکړم او خپل ژوند به په دې خد
کښې تېر وم. په ۱۹۱۰ع کښې ما او مولوی عبدالعزیز صاحب یوه مدرسه په اتمان
کښې جوړه کړه او د نورو مدرسو جوړولو د پاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع ک
د خلکو توجه می د علم طرف ته کړه او د پښتنو په زړونو کښې می د علم د ضرورت احسـ
پیدا کړ او د غه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې د مدرسو جوړول شروع
او په لږ وخت کښې مو ډېرې مدرسې جوړې کړې. زمونږ کلی ته نزدې د مفتی
نه خلک دا غلل چه ته دا شه مونږ دلته یوه مدرسه جوړوو زه ملا یم خلک می دا تو
کړل د علم د ښیګڼو په باره کښې می ورته خبرې کولې. په دې کښې یو ملا دا غ
چترالی (چترال زمونږ د اتمانزو د کلی په میره کښې یوه بانډه وه) ملا به لې دو
ویل دده سره توپک هم و او کتابونه هم ورسره وو. مونږ سلا مشوره کوله خبر
کولې ملا صاحب پاڅېد او وې ویل چه زه دا تعلیم چه عبدالغفار خان شروع
دی نه منم او نه دا تعلیم دی او هغه ویل چه په دې مدرسو کښې چه کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دی چه: "ایک کتا بھونکتا ہے" یعنی یو سپی غاپي او بل ک
کښې لیکلی چه: (A big fig) یعنی یو غټ انځر. دا څه دی؟ دا علم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زه راغلی یم د ده سره فیصله کول غواړم چه په کتاب را سره فیصله کوی که په تورو پک؟
ما ورته وویل چه ته سبه پوهیږی چه زه د توپک کار نه کوم او د غلته چه ته اتمانزو ته
ځي زمایو تربور دی چه محمد خان یې نوم دی هغه ته د توپک نوم واخله نو پخپل
خان به پیوه شي چه ته څوم ره سړی یې ملا صاحب علم خدای او رسول په مونږ
مسلمانانو فرض کړی دی او چه تاسو خلک د دې انګریزی ملا سره منع کوئ نو
په کار دی چه هغوله پخپله خو د تعلیم انتظام وکړئ نو چه تاسو هم ورله څه انتظام نه کوئ
او مونږ هم د دوی د خدمت نه منع کوئ نو د دی قام دې خدای مل شی .

پښتون یو ژوندی قوم دی د قومیت او قربانۍ ماده هم پکښې شته خو
ویښول غواړي . قومونه خو تش په کُف وچُف نه راپیدا کېږي د قومونو ژوندی
لولو او بیل اوړلو د پاره داسی کسان په کار دی چه بې غرضه وي دیانت داروی
ایمان دار وی او د خدای د پاره د خپل قام خدمت ته تیار وي چه داسی کسان
په کوم قام کښې پیدا شی نو د هغوی په کوښښونو هغه قام کښې مینه ، محبت ، همدردی
را ووړی او غریزولي پیدا شي هغه قام اباد شي مونږ بې همتو او خود غرضو خانانو ،
ملایانو او باباګانو تیار دي ته کښېښولي یو ځکه خو زمونږ د قام دا حال شو . که چیرې دا
کارونه په تش کُف او چُف ، وظیفو او دعاګانو کیدلی شوی نو زمونږ د خپل رسول (ص)
به دومره کړاوونه ولی کول دومره قربانۍ ورکولې ، تکلیفونه او مصیبتونه به یې تېرول
خو د جماعت په کوټ کښې به ناست وای د عا به یې کوله د هغه په شان دعا د چا کېدی
شوه ؟ کار به کېده ، قام به ابا د بده خو خبره داده چه بې عمله دعا د خدای په نزد
نه قبلېږی په دې کښې د پښتنو څه ګناه ده ؟ دوی ته چه هر چا جونګه جاړه اچولې ده

په پېښو دین خرڅه وي ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي ورته راتوال شوي دي شکرانې یې ورکړي دي دهغوی په مخ کښې یې منډ
وهلي دي خدمتونه یې ورته کړي دي ملکانې او سیورې یې ورکړي دي تو دې
خرېنده لونه یې هم ورکړي دي خو هغوی دا بد بختان په هغه دین هم نه د
پوه کړي. هغوی د اکمان کاوه دا زمونږ د دین او دنیا نجات دهنده دي خو
دوی سره نه د دین غم و او نه د قام هغوی سره خپل غم وهرڅه یې خپل ځا
کړي دي قام، وطن او دین ته یې هیڅ نه دی کړي.

زمونږ د سکولونو مخالفت ملایانو شروع کړو او ویل به یې چه په د
کښې اردو ویل کیږي. اردو یوه بهانه وه. کښې د جماعتونو نه زمونږ په سکول
کښې دینې تعلیم هم زیات و او هم په ښه طریقه و او هم ورسره دینې تربیه وه.
د لمونځ معنې چا ته ښودلې نه ده او زمونږ په ډزکونو کښې تر ته د لمونځ معنې ورزد
ده. خبره دا وه چه دا زمونږ مخالفین چه دو د دوی خو په اسلام څه کار ن
که نه اسلام خو علم په نرا و ښځه فرض کړی و او دا یې ویلي دي چه په علم
ان تر چینه لاړ شئ چین کښې خو منبه. خلاصه او د عربي علم نه و د اسلا
د علم د حاصلولو غرض وکه دا ملایان ریښتیا په علم مین وی نو دوی به زم
ملا تړ کړی وای. دوی خو دا فکر کاوه که پښتنو کښې علم او پوهه راشي زم
دکان به سوړ شي او دې ته یې فکر نه کاوه که په پښتون قوم کښې علم راشي ق
به ترقي وکړی او چه قام ترقي وکړي مونږ به هم ترقي وکړو. دوی خو د قوم نه
نه دي د دوی نه یا لاخانان ښه وو خلکه که په قام کښې پوهه راتلله نو خانې
لي هم نقصان رسېده خو خانانو مخالفت خو لا پریږده چه ویې نه کړ بلکه زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر امداد الدين هم کړی دی . مونږ به ملايانو ته ډېره تسله ورکوله چه که دا قام
ترقي وکړي تا سو به هم ترقي وکړئ خو د هغوی په دماغ کښې دا نه راتله چه
...ونډې پښتون قام او ورسره مونږ ترقي کولی شو . د دې دومره ډېر تيار خوړ
وبيکاري عادت شوي وو چه د جد وجهد ماده پکښې پاتې شوې نه وه (زما
... ياد دی چه يوه ورځ په سيوا آکرام کښې د کاندهي جي سره ډېر خلق راجمع
شوي وو . ډېر ارتني نه پس هغه خلکو ته دا خبره وکړه دا نن چه مونږ غلامان
... او د ذالت ژوند تېروو دا ځکه چه مونږ ډېره لويه ناشکري کړې ده او د
... ای په نزد ناشکري ډېر لوی جرم دی مونږ ځکه په مصيبت مبتلا
... چه خدای لاس او پښې راکړی دی او مونږ ورته کار نه اخلو او زمونږ
... ځې ده له يعنې برهمنانان تيار خواره او بيکاره شوي دي د دې نعمت
... کفران په وجه د خدای له طرفه په مونږ د العنت نازل شوی دی په ګيتا
... کښې لي راوړی دی چه څوک کار نه کوی او خوراک کوي هغه غل دی .)

په دغه وخت کښې قام د ملايانو او باباګانو په جال کښې ګير و او د هغوی
... تر لاندې د بل چا اثر لا نه ومنلی او يو قام هله د چا اثر قبلوی چه اثر والا
... ني پېدا شي . کله چه ملايانو زمونږ د مدرسو مخالفت شروع کړونو د
... و مدرسو د پاره مونږ د ترنګزو حاجي صاحب سرپرست وټاکه نو په دې
... بقه مونږ څه ناڅه د ملايانو د تخريب نه بچ شو . د حاجي صاحب په وجه
... نږ ته په دې کار کښې ډېره کاميابي حاصله شوه . حاجي صاحب يو مصلح
... ب و او د نورو باباګانو غوندې نه و د ايې لوی صفت و چه د نورو باباګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوندې چا د ایوکت یا ان د ایوکت په بیه نه شو اخیستلی، پرنګی په
کار کښې د پر استاذو هغه د مسلمانانو د راکیو ولود پاره مسلمانان سا
وو هیڅ ملا او با باتړی بېچ کېږی نه شو دغه یو حاجی صاحب ترې خدای
و. زمونږ د ملا رسو په مخالفت کښې هم د پرنګیانو لاس وکه خه هم د ملا
یکښې خپل غرضونه هم وو.

دیوبند سره تعلق:

د حاجی صاحب او دهغه ملګرو، مخفی صاحب، مولوی فضل ربی او
تاج محمد دوی سره خو زما د اول نه تعلقات او تنګ راتنګ وخو ددې
د جوړولو په وجه زمونږ تعلقات نو دهم مضبوط او زیات شو زه به کله کله
لیږ او تبادل خیال د پاره (ګله) ته ورتلم او دوي به هم چه کله د حا
صاحب لیږ وته راغلل زما لیږ وته به هم اتمانزو ته راتلل، مولوی تاج
د ګډر د دار العلوم مهتمم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ور
نو د یو به له ګډر نه بل چیرته نه تلو. مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صا
به د یو راتلل او د مولوی فضل ربی صاحب په واسطه ورو ورو زمونږ تعلق
د دیوبند سره پیدا شو. په دې شپږو ورځو کښې د دیوبند دار العلوم پرنس
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب د یو نیک، پاک، خدای پرست
عالم و او نش کتابی عالم نه و د علم سره یې عمل هم لرلو او په دې فکر کښې و چه
به څرنګه د پرنګی د غلامی نه ازاد کړی شو؟ زمونږ هم دا فکر و او د ملک
زمونږ مشترک مقصد و. مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو د مولانا سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دیوبند کښې د پښتانه طالب العلمان وو ، مونږ د پښتنو طالبانو دلیدلو په بهانه دیوبند ته تللو ، د مولانا یو شاګرد میا عُذیر ګل به زمونږ د خوب او خوراک انتظام کاوه . د مولانا صاحب په ذریعه ورو ورو د هغه د ملګرو ملایانو سره زمونږ پېژند ګلوی پیل اشوه چه د هغوی نه مولوی عبید الله سندهي او محمد میا نو مونه راته یاد دي او د نورو ډېر رانه او س هېر شوي دي . د خورجي یو مولانا صاحب زما ډېر اشناو ، ډېر محبتي سړی و زمانه چه به خبر شو دیوبند ته به راغی د ډېر د خوراک څیزونه به یې د ځان سره مونږ ته راوړل د خورجي اچار او کولچې ډېرې مشهورې دي افسوس چه زما د مولانا نوم هېر دی شاید زما په هغو د کوشتو و نوټ بکونو کښې وي . رښتیا خبره داده چه زمونږ په خپلو کښې ډېره مینه محبت و د چا چه مقصد او نصب العین یو وي هغوی کښې همیشه مینه وي ، محبت وي هغوی کښې به رأی اختلاف هم وي خو دا اختلاف د هغې د لي د پاره رحمت وي : دا ځکه چه تاسو به د لو کښې پرې جنبي وینئ تاسو تحقیق وکړئ د هغوی مقصد او نصب العین یو نه وي ځکه خو اختلاف رای د رحمت په ځای د هغوی د پاره زحمت شي ځکه چه دوی دا کار د خدای او د خدای د مخلوق د پاره نه کوي د خپل ذاتي غرض د پاره یې کوي د نفس لارې ته ېږې وي او د خدای لاره یوه وی نو د خدای د پاره خدمت او پرې جنبي دوه متضاد څیزونه دي .

زمونږ زیاتې خبرې اترې ، سلا مشورې کانی او مشورې به مولانا محمود الحسن صاحب او مولوی عبید الله سندهي سره وی . په هغو ورځو کښې د پرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر رعب وداب و او دخلکو په زړونو کښې دهغوی ډېره ویره ناسته و
او دهغوی دمخبرانو هم یوه زوره وره سلسله وه نو چه مونږ به هر کله دیوبنا
ته تللو نو دهغوی د وېرې به مو د دیوبند ټیغ ټکټ نه اخیسته مونږ به تر
دې خوا یا هغه خوا د کاډې نه کوزېدو و بیا به پیاده یا په بله ذریعه پټ دیوبند ته
ور تللو چه پرنګیان را باندې پوه نه شي. مولوي عبیدالله سندهي په ډیلي کښې
دفتحپوری لوی جومات سره یو ځای اخیستی و او هلته به یې هلکانو ته دقرآن
شریف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به بی. ای پاس وهغوی له به یې
پنځوس روپۍ دمیاشتې وظیفه هم ورکوله او درس به یې هم مفت ورکا
او هغه وخت پنځوس روپۍ ډېر شي و. دهغه دا خیال وچه دمسلمانانو
تعلیمیافته زلمو کښې به ذره دقرآن شریف د درس په وجه د حریت او خد
جذبه پیدا کړم لیکن سندهي صاحب پخپل مقصد کښې کامیاب نه شو
سندهي صاحب لوی عالم و دهغه په شان په قرآن کریم څوک نه پوهېد
او نه یې دده په شان درس ورکولی شو خو په مسلمانانو کښې دجد وجهد ماد
پاتې شوې نه وه ځکه چې هم دغه د پرنګیانو په ملا تړ سوکښې هندوانو هم تعلیم کړ
و. په هندوانو د دې تعلیم یو قسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شوی
په هندوانو کښې یې دخپل قام مینه او دهغوی دخدمت جذبه پیدا کړې
او په مسلمانانو کښې خدمت او مینه خو پرېږده هغوی دقام او ملک نه خ
هم نه وو. دمولانا په شاګردانو کښې دهغه ډېر نږدې شاګرد چه دسندهي
پرې ډېر اعتماد و. بی. ای پاس و قرآن یې دمولانا په ترجمه ختم کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود «ددې تولوخبرو دېرنګیانو مخبروخوت. دسندهي صاحب دوستانو اوشاګردانو اوټولو حالاتو دایرې به یې هره ورځ حکومت ته ورکوله. دسندهي صاحب «دشاګرد رشید چه دغه حال وي دنورو به څه حال وي؟ دقام مینه او خدمت او دحریت جذبه یوازې په تعلیم نه ده. مونږ چه دقام دخدمت اوازادي تحریک شروع کولو زه په بنارونوکښې تعلیمیافته وپسې دیر وګرځېدم ما په معنوي کښې داسي خلک پیدا نه کړې شول چه دخدای دپاره دقام خدمت ته تیارشي، د باباګانو اوبزرګانو مې دېرخاطر ساتلي دي او خدمت مې کړی دی.

ددې طمع چه دده خوزدګونه مریدان دي که دې یوځل زمونږ ملګري شي نوبیا به دېرخلک به زمونږ ملګرتیا اوملاتړ وکړي. دملایانو مې دېره خوشامنده وکړه او دېرې منتونه مې ورپسې وهلي دي خو دېر ولږ ورځ داسره ملګرتیا وکړه که به او دورکښې مالګه. او چه ددوی نه مایوسه شوم بنارونو نه مې پرېښود کلوبانو ونه ووتلم او عوامو ته ورغلم په غلورومیاشتو کښې دومره خلک راسره پاڅېدل چه پرنګي ورنه وویرېده. زه دولس کاله په تعلیمیافته وپسې ګرځېدلی خو ددوی نه مایوسه شوم اوکلوته ووتم نو په ډېر زرګونو خلک راسره ملګري شول.

شیخ الهند صاحب او سندهي صاحب:

مونږ چه به دیوبند ته لاړ و نو شیخ الهند صاحب به سندهي صاحب ته خبر ورکړو اکثر به ذی دیوبند ته راغی او کله ناکله به زه دده لیدو او سلامشوري ته ډیلي ته ورغلم. دسندهي صاحب ځای دفتحپوري جومات سره و زه به نېغ دهغه ځای او درسګاه ته ننه وړتلم ځکه چه دده په ځای کښې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی.آی. ډی. همیشه حاضر واو دا داسی وخت وچه چاته به زمونږ علاقه کېښی
مولانا ابوالکلام ازاد جاری کړی رساله الهلال راتله نو پولیس به ورپسی و
حکومت به په تور لست کښی لیکه او چه حکومت به لږ په چا بدګمان شو
ده په زړه کښی دا ازادی اوقام او ملک مینه او خدمت جذبه ښته نو
دي خدای مل شه. خکه به زه دهغه د رسکا ته نبغ نه تللم فتحپوری جو
ته به لاړم چه لمونځ به وشو په حجرو کښی به موسره ولیدل که خبری به مو
وی په حجرو کښی به تمامی شوي. سسندهی صاحب به خپل ځای ته لاړ او
به خپل نور کار پسی لاړم او که خبري به خلاصی نه شوي نو سسندهی صاحب به ز
ځای ته کله دپاره دغان سره بوتلم چای به موهم وخکلی او خبری به موهم
د سسندهی صاحب د لیدلو نه پس به زه په ډیلی کښی نه پاتی کیدم او د ښ
په ګاډي کښی به کلي ته راروان شوم خو کله چه به می نور کار پاتی و نو پاتی
زه چه به پاتی شوم دمولوی سیف الرحمن صاحب سره به پاتی کیدم، مولوی سیف
زمونږ ددواړو. دپر عالم، پوه او سیاستدان سړی و. مولوی سیف ال
د نورو ملایانو په ښان د محدودو خیالا تو خاوند او تنګ نظره نه و، په کوټ
کښی به نه ډوبیده د او چتو خیالاتو خاوند او بلند نظره و، د پردمن واو
دل سړی و. فتحپوری د دهلی یو جامع مسجد واو په هغی کښی یوه عربی
وه او مولوی سیف الرحمن د دی مدرسی صدر مدرس و.

قوم پرستی:

کله چه زه ماسو سایتی بدله شوه او د قام پرستو سره می مخه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د قام پرستی کومه ماده وه هغه را وپښه شوه . د اخبره خو مالا په ورو کوالي
کښې په طالب العلمۍ کښې محسوسه کړې وه خو د مخفي صاحب ،مولوی عبد العزیز
صاحب او مهتمم صاحب په مجلسونو کښې وده وکړه خصوصاً د مخفي صاحب
د مجلس په ما ډېر اثر و . په دې وخت کښې زما دوه خیزو نو سره ډېر شوق و ،
یو زمینداری سره او بل د مطالعې سره ، د زمینداری د پاره خو ماته پلار په
ما منل ناری (محمد ناری) کښې شپیته جریبه ځمکه راکړي وه په هغې کښې به ما
خپله زمینداري پخپله کوله او د مطالعې د پاره به مې د مولانا ابوالکلام از ادالهلال
اخبار کتل ، چه یو عالمانه اخبار و او هر مضمون به یې د علم نه ډک و او د ازادۍ
او حریت علمبردار و او د اسلام په حقیقت به یې خلک پوهول او بل مې زمیندار
اخبار راغوښتل . زمیندار اخبار د مولانا ظفر علی خان اخبار او ډېر قام پرست
اخبار و ، دا مې کنده نه وکړه ورورسته چه د اختر علی خان د هغه زوی په لاس کو نو
ورغی ، بل مې مدینه بجنور اخبار راغوښته چه ډېر قومي اخبار و . یو مې انګریزي
اخبار چه (د سول اینډ میلټري ګیزټ) نومیده راغوښته ورسره به مې د
دینی او نورو کتابونو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم وم د مطالعې سره مې شوق
نه و خو چه د ملي سوکار مې شروع کړ د مطالعې شوق راسره پیدا شو . الهلال
او زمیندار چه به هغه وخت چاله راتلل نو هغه به د حکومت د سترګو اغزي و
او د هغه نوم به بلیک لسټ کښې و . ولې چه دا دواړه اخبارونه قام پرست وو
قام یې را ویښاوه او پوهاوه او قومیت او جرئت یې پکښې پیدا کاوه . بدیشې
حکومتونه خو بیدې ولاړوي چه په خلکو کښې ویره پیدا کړي او د خلکو له زړونو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه وېره ورکه شي د بدلیشي (بهرني پردي) حکومتونو بنیاد و نړېږي او د بدلیشي حکومت مثال د غله وي چه د کور خاوند راوېښ شي نو بیا غل کله ټینګېدی شي نو ځکه د انګرېزي حکومت د دې قسم اخبارونه خوښ نه وو. خو ځله ما پسې پولیس راغلل چه ته دا اخبارونه مه راغواړه بندلي کړه، د حکومت نه خوښېږي ځو ک چه دا اخبارونه لولي حکومت یې خپل دښمن ګڼي، تا ته به ډېر نقصان ورسېږي ما ورته لنډ جواب ورکړو چه د حکومت خوښ نه دي حکومت دې په خپله بند کړي هغوی به وویل چه حکومت خولې نه بندوي ما به ورته وویل چه زه یې هم نه بندوم.

مخفي صاحب به هم چه چېرته ښه کتاب پیدا کړ هغه به د مطالعې د پاره ماته راوړ. یوه ورځ یې راته د عبدالحلیم شرر یو ناول چه د زیاد او حلاوه، نومېده راوړی و او راته یې وویل چه دا کتاب په ښه شان مطالعه کړه هسې هم زما طبیعت داسې وه چه مطالعه مې د نورو په شان ډېره نه شوه کولې خو چه څه مې کولې شوه نو ځان به مې پرې ښه پوهاوه او ښه غور به مې پرې کاوه چه مطالب یې ښه هضم کړم. دا ناول د سپین (هسپانیه) په باره کښې لیکل شوی و او دا یې لیکلي وه چه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتو سوو کالو تسلط ته څرنګې خاتمه ورکړه د دې ناول په لوستو ماته په خپل کار کښې ډېره کته ورسېده. مخفي صاحب به چه په خپله نوي شعرونه جوړ کړل هغه به یې هم ماته راوړل او راته به یې اورول ماته به د مخفي صاحب شعرونو ډېر خوند راکولو خو څه چه په ما به یې ډېر اثر کولو. د هغه ډېر شعرونه ماته اوس هم یاد دي ما د مخفي صاحب به الهلال یو ځای لوسته په مضمونونو به یې مونږ ډېر بحث کاوه او څوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځله به مولوسته او چه ځو مره به وس کیږي نور روته به موهم او رولو . دبښتیا
خبره داده چه مونږ الهلال د اسلام په حقیقت پوه کړي یو او د ې اخبار زمونږ
مخه دېره خراته کړه .

دا هغه وخت وچه د پرنګي د حکومت له وېرې به چاپیټ په حجره کښې
د پرنګي خلاف خبره نه شوه کولی مونږ به چه داقسم خبرې کولې چرته ټپ ځای ته
به لاړو . زمونږ کلي د پېرګي کلي دی هلته به مو پټې خبرې هم نه شوې کولی
او دېره لږه به د پټو خبرو موقع راته پیدا کېده کله به د حاجي صاحب ځای
حاجي اباد ته لاړو کله بل خوا . یوه ورځ مولوي فضل ربي صاحب او مخفي صاحب
او زه ما سپښ ناوی ته چه په میره کښې زمونږ یو کلي دی او د پېرښه نهر پکښې
بهيږي او د پېرښکلی ځای دی لاړو د شپې د ډوډۍ انتظام راته وشو
د ماښام د لمانځه نه وروسته په سرک ګرځو او خبرې کوو چه شاته مو وکتل یو
سړی راپسې دی په مونږ وار خطايي راغله زمونږ دا خیال شو چه دا سړی
کوندی مونږ پسې لګېدلی دی د هغه خا یه مو ډېره چپلی کړې او دوه پردی ،
یاره د ډوډۍ مو پرېښوده او د کور خاوند ته مو خبر ورکړ قدرې هم و نه کړو و په
سند و مثله و زمونږ یو بل کلي مړوندۍ ته ماسختن (ماز ختن) ورسېدو
زمیندار او دهقان د ډوډۍ د وخته خوړې هغوی ډوډۍ خوړلې وه زمونږ
یاره لې په شپه کښې نوره ډوډۍ پخه کړه ډوډۍ مو وخوړه او هم د لته
ویده شو . په داسې حالاتو ، واقعاتو او مشکلاتو کښې مونږ کار شروع
کړی وه سره د دې زمونږ کار ورځ په ورځ ترقي کوله خکه چه زمونږ کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای دمخلوق دپاره و زمونږ یکښې ذاتي غرض نه و بلکه ذاتي موږ یکښې
نقصان و .نقصان داوو ـ چه ده نان نفقه ده پاره تجارت زمینه
مونښوه کووے .خرچونه به کیدل +

وړومبی واده:

د ۱۹۱۲ع کال په اخر کښې پلار ماله واده وکړ. زه لا هلک وم په سکول کښې
می سبق ویلو. زمونږ کلی ته نږدې دځو (درزږو) نومی کلی کښې دکنان خیله
خانانو په کورنی کښې یې راته کوژده کړې وه. زما په کمان چه زما سخر دخسر
یار محمد خان اولنی خان وچه په لورنی روپۍ وانه خیستي. هغه وخت ک
خان به وکه غریب دخور لور په سر به یې پیسی اخیستی. دا رواج خلکو ته با
نه ښکاریدو نن هم پښتانه دخور او لور په سر روپۍ اخلی خو خلک ورته بل
په اسلام کښې دخور او لور په سر پیسی اخیستل لویه گناه ده بلکه اسلا
خوخویندو او لوڼو ته دپلار، مور او ورور په میراث کښې برخه ورکوي. زما سـ
ډیر سخی او میلمه دوست سړی و ډیر دوستان او اشنایان یې لرل د
کلی په غریبانو به یې خاص نظر ساته چه څه وخت مړ شو ما پخپله لیدلی
مړو، ښځو، خپلو، پردو ورپسی په زار زار ژړل پخپله یې تعلیم نه و کړی خو
سره یې ډیر شوق و زما بابا ته به یې ویل چه هغه یو زوی دې تالندان ته تعلیم
لیږلی دی دا به زه ولیږم دامی اوریدلی وچه سخت مریض شو نو ولی و
زه وصیت کوم او خپلو زنانه وارثانو ته دشریعت په مطابق حق او حصه ورک
خپلو خپلوانو پرې نښوده. دېر خانان یې دوستان وو خو دده له مرګه وروستـ
هم دده دماشومانو پوښتنه و نه کړه ځکه چه دهغه نه قول وایه ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چار درویش په قصه کښې د یو سوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار نه ورته
ډېر مال او دولت پاتې شوی و او ده هغه ټول په یارانو، دوستانو وخوړلو
کله چه د مال او دولت نه کنګال شو نو په ډېره بده ورځ په لاره روان دی
یو لاروی وپېژانده ورنه یې پوښتنه وکړه چه ته هغه د سوداګر زوی نه یې؟
ده ورته وویل چه ولې نه یم هغه ورته وویل چه ته په دې مصیبت اخته
شوی یې ستا خو ډېر یاران او دوستان وو د درنه به څارېدل او قربانېدل
هغوی درې هیڅ امداد ونه کړ هغه څه شو؟ ده ورته وویل چه نه هغه زما
دوستان نه وو هغه د دسترخان مچان وو چه دسترخان به غوړېدلی
و دوی پرې ښنېدل او چه دسترخان ټول شو مچان والوتل.

ماسره د خپل قام د ښځو ډېر قدر او عزت و او ډېره همدردي
ی وزسره وه ولې چه زمونږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقي قومونو په شان
د ښځو قدر نه و دوی به د سړي و نه ښکته کښلې شوې حالانکه چه پستي او
بلندي په عمل ده که د چا عمل پست وي هغه نروي که ښځه په کار دی
چه پست وګڼل شي او د چا عمل چه وچت وي نروي که ښځه په کار دي چه
په درانه نظر ورته وکتل شي، خدای خو نر او ښځه د دنیا د ابادۍ دوه
ملګري پیدا کړي او د بشریت د ګاډۍ دا دوه پایې دي دا ګاډۍ به په
یوه پایه نه شي چلېدی او بیا زمونږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاک لمنې
حیا ناکې مینه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خدمتګارې دي، مونږ
چه به کله ناکله د خپلو خپلوانو کره مېلمانه شو سره د دې چه نوکرانې به وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زمونږ د خپلو انو ښځي به دانه چاپېره ګرځېدې او ډېر په اخلاص به ی
زمونږ خدمت پخپله کولو کوم ښه څیز چه به یی پوخ کړی وهغه به یی زمو
مخې ته راوړاندې کولو او چه زمونږ نه به څه پاتی شو دوی به بیا هغې ت
کښېناستې او هغه به یی خوړلو. په ابتدا کښې به سړو د دوی سره یو ځ
ډوډی نه خوړه او ښځو به هم د نارینه وسره په یو دسترخوان ډوډی خو
عیب ګڼل د قولو نه اول دا خبره ما محسوسه کړه او چه کله به میلمانه نه و
د دوی سره می په یو دسترخوان ډوډی خوړه اول دا رسم ما مات ک
او ورو ورو په ټولو خلکو کښې د دې رواج اصلاح وشوه . ما چه وا ده وک
زما ښځې ته به ما سره یو ځای ډوډی خوړل ډېر عجیبه ښکاریدل اول
به یی په اسانه راسره ډوډی نه خوړه . یو خو به ځکه ښځو ډوډی ورو
خوړه چه د میلمنو او نارینه و نه څه پاتی شو نو دوی به بیا پرې را غونډې ش
او که به کافی غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله دا وه چه سپ
سړو ښځو به خوانو ښځو پسې خبرې کولې چه خو دې ته ددې زمانې ښځو ته د ګ
څو مره کلک سترګې دي د خپلو مېړونو سره یو ځای ډوډی خوري مونږ خدا
داسې زمانې ته پاتې کړو . خوا خو دوی هم ور سره بلدې شوې او دا کار بیا بد نه ګڼ
کېدو . د میلمه وخت هم معلوم نه وو هر وخت به چه میلمه راغی ښځې غریبانا
به مجبورې وې چه د ډوډی غم ورته وکړي . که نیمه شپه به وه او
دا ډېر پشکال تکلیف ده غرمه به وه چه میلمه به راغی نو هغه به هم ښه ډوډ
غوښته او کور به به هم ښه ډوډی ورکوله . زمونږ تحریک کښې بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم اصلاح وشوه مونږ خلکوته وویل چه یا به ناوخته په چانه میلمانه کېږئ او که ناوخته په چا پېښ شوئ چه څه تیار وی هغه به خورئ او که څوک در بانډی ناوخته راپېښ شو هم تیاره به ورته مخکښې ږدئ او په دې شان مود ښځو تکلیف لږ څه کم کړ.

په هغه وخت کښې هلکان چا تعلیم ته نه پرېښودل د جونو تعلیم خو بالکل د کفر سره مترادف گڼل کېده ملا یانو به تعلیم ته څوک نه پرېښودل زما یاد دی ما چه لور په سکول کښې داخله کړه نو دخو پرېږده چه خپله سخر کښې هم رانه خپه شوه حالانکه دا سکول د یو خان په کور کښې وخاص د جینکو د پاره و یو قسم پرائیویټ (مخصوص) مدرسه وه. دخان تبر یخپله درس ورکولو.

اوس هم د ډېرخانان خپلې لونړه په سکول کښې نه داخلوی ملا یانو دې ته نه کتل چه اسلام خو علم په نرو او ښځو یو شان فرض کړی دی یوازې د مدرسو مخالفت یې نه کولو د اخبارونو لی هم سخت مخالفت کولو اول خو به یې ویل چه په دې کښې تول درواغ دي په چل ول د خلکو نه پیسې اخلی بیا چه خلک لږ لږ پوه شول چه په اخبارونو کښې خو د خدای او رسول خبرې هم وي بیا به یې دا پراپیګنډه کوله چه په اخبارونو کښې د آیاتونو بې حرمتی کېږي په اخبار کښې یاتونه لیکلې شی او بیا په لاړو کوڅو او د ډېرانونو کښې پراته وی.

ماله چه به کوم اخبارونه راتلل ما به په حجره کښې خلکوته لوستل خو چا به ورته ښه غوږ نه ایښود یو الهلال ته به یې لږ غوږ کښېښو ځکه چه یو خو پکښې د خدای او رسول خبرې وې او بل د ابوالکلام ازاد اخبار و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه اوس هم د اخبار لوستلو شوق نه لري په چټې ځېنو ته بې خا
رواجونو په زړو کونورو بې خرڅ کوي خو په اخبار یوه پیسه نه ورکوي او هلا وجه
ده چه د دومره بهادر او لوی قوم په ټوله ژبه کښې یو قومي اخبار نشته . زمونږ یو
لوی خان و یوه ورځ لې په ښار کښې یو هلک لیدلی دی چه اخبارونه ورسره دي
اوچغې وهي چه اخبار واخلئ ، خانصاحب گمان کړی دی چه دا گوندي وریادی
اخبار پي ورنه اخیستی دی خو چه هلک ورنه پیسې غوښتي دي ده اخبار بېرته
ورکړی دی او اخیستي یې نه دی چونکه زمونږ د اخبار سره مینه نشته نو ځکه
زمونږ په ټوله ژبه کښې اخبار هم نه و . ځکه چه یې د اخبار سره مینه نه وه د غسې
یې د خپلې ژبې سره هم مینه نه وه د تعلیمیافته کسانو سره به مې چه د ژبې په باره کښې
خبرې وکړې را ته به یې ویل چه پښتو لا د څه ژبه ده؟ په دې کښې علم نشته پښتو
کښې څه دي ؟ ما به ورته ویل چه هلکه د انورې ژبې خو د اسمانه نه دي راکوزې
شوي د هغوی ژبې ویونکو خپلې ژبې ته ترقي ورکړې ده . پښتنو چه خپلې ژبې ته
توجه نه ده کړې د دې کښې د پښتو ژبې څه گناه ده او دا خو زما او ستاسو گناه ده
ما چه وا ده وکړه کله چه به مې اخبار لوست تېر به مې را ته ویل چه دا اخبار
څه لولې دا خو ټول دروغ دي ما به ورته وویل چه نه دا خو پراپگنډه ده اخبار لوست
ډېر ضروري څیز دی بیا به غلي شوه ویل به یې زه څه خبره یم خو خلک دا سې
وایي بیا به یې را نه پوښتنه وکړه ښه ده نو څه په کښې دي ما هم پرې یوه کړه
به مې ورته ویل چه دې کښې د ټولې دنیا حالات دي ما به بیا ورته ځینې مطالب
د پښتو ښځې د ناریښتینې ذهنیت دي دغه هم د اخبار او تعلیم سره ورو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلچسپي پيدا شوه دقرآن او دين او نورو ضروري خبرو معلومات به مې ورته ورکول. هغه به پلار د ډېر ګرانه وه په خپله پلار ګنني يې د ډېر اثرو دهغې په وجه زما دسخر ګنني په ښځو کښي هم ډېره تبديلي راغله زما به هيشه دا کوښښ وُچه د ښځو د مغزونه د کهتري احساس ليري کړم ځکه چه په دوي کښي دا احساس خودغرضو او نا پوهو سړو پيدا کړي دي زما به خپل تهر سره په دي خبره بحث کولو چه ښځه او نر دواړه دخداي په نزديو شان دي د روند والي او سپکوالي په عمل دی او دا به مې هم ورته ويل چه د دې احساس په پيدا کولو کښي تاسو ښځې پخپله هم ګرمې يئ ځکه چه زوي ته په يوه نظر ګورئ او لور ته په بل نظر او دورکوالي نه د جينکو په مغزو کښي دا خبره کښېنوئ چه هلکان او نارينه خداي د جونو او ښځو نه بهتر او لوي پيدا کړي دي بيا به مې ورته دا هم ويل چه انسان دخداي په ټول مخلوق کښي اشرف ګڼلې شي نو په دې وجه يې د نور مخلوق نه ذمه واري زياته ده خوزه چه دې خپل قوم ته ګورم ما ته په دوي او ځناورو کښي فرق نه ښکاري د دوي سره هم دخپلي ګېډې غم دی او دځناورو سره هم دخپلي ګېډې غم دی د دوي سره هم دخپل کور غم دی او ځناورو سره هم دخپلې ځالې غم دی دوي هم بچي راوړي او دخپلو بچو غم خوري او ځناورهم بچي زېږوي او لويوي يې نو دوي په څه اشرف المخلوقات وبللی شي ؟ دوي هم لکه دځناورو په شان يو بل وژني دوي به هاله اشرف المخلوقات وګڼل شي چه دوي کښي اجتماعيت، ورورولي عزيز ولي او مينه محبت پيدا شي. تش په دې چه نور ځناور په خلورو پښو ګرځي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان په دوه پښو اشرف کېدی نه شي . يوه ورځ مې په خبرو خبرو کښې ورته ووېل
چه نارينه مرشي ښځه کونډه تون کوي او چه ښځه مره شي نارينه سمد ستي
بله ښځه کوي . په کار خو دادی چه د ښځې ښځبتن مرشي چه هغه هم بل مېړه وکړي
ماوې زما په خبره پوه شوې ؟ دې وېل هو ! ماوې معلومه نه ده چه څوک به
مخکښې مري خوکه زه مړ شم او ته خوانه وې د بل مېړه به کوو کښې هيڅ شر به
ونه کړې دې راته ووېل دا دبې غيرتۍ خبرې راته مه کوه .

آګره کښې د مسلم لیګ جلسه :

په ۱۹۱۳ع کښې په آګره کښې د مسلم لیګ سالانه جلسه وه هغه وخت
به د مسلم لیګ جلسې په دسمبر کښې د برېو دن په چوتيو کښې کېدې ما چه به
اخبار ونو کښې ولوستل چه د آګرې په ښار کښې د مسلم لیګ جلسه ده نو
اراده مې وکړه چه ضرور به په دې جلسه کښې شرکت کوم ولې چه دا سیاسي
جلسه وه او زمونږ په ملک کښې سیاسي جلسې نه وې او نه ورسره خلک
بلد وو . که څوک يرې پوهېدل هم د پرنګيانو د وېرې چا دجلسې نوم قدرې
اخیستی نه شو د بر خلک خو ترې خبر هم نه وو زمونږ په علاقه کښې هغه وخت
د ملايانو به په دا سې مسئلو بحثونه وو چه د تمام او ملک او اسلام ته به ترې
هيڅ فايده نه وه مثلاً چا به وېل « ضالين » دې او چا به وېل « ظالين » د
چا به وېل د سبائي تو به قبوله ده چا به وېل نه ده قبوله . دغه شان چا به کوته او چتول
سنت ګڼل چا به بدعت . په دغسې خبرو به د ملايانو بحثونه وو په خو
او ښارونو به کتابونه باريوځای نه وو ره او بل ځای ته ورېه او بحثونه کوه او خه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه فیصله کوه په دی توکه به یې دخلکو توجه د ژوندانه د مهمو مسایلو نه بل پلو
اړوله ماته په دې کښې دیر ښکیا نو لاس ښکاریده ځکه چه کله کله به دا خبره هم
پکښې اوچته شوه چه که دانګریز او روس جنګ شي مونږ له دچا امداد کول په کار
دی د دې سوال په جواب کښې به بیا اختلاف نه و ټولو به ویل چه انګریزان اهل
کتاب دي او روس سور کافر دی مونږ ته دانګریز مرسته ضروري ده حال دا
چه انګریزان هم عیسائیان دي او روسان هم عیسائیان وو .

یوه ورځ په مامند نارې کښې د جمعې د لمانځه نه وروسته ناست یو چه
په دې خبره بحث شو چه د سابې توبه قبوله ده که نه ده ؟ یو ملا ناست و د درې
ملا په نوم مشهور و هغه ووې که څوک وایې چه قبوله ده زه یې ثابتوم چه قبوله نه ده
او که څوک وایې چه قبوله نه ده زه یې ثابتوم چه قبوله ده مطلب یې دا و چه خلکو ته خان
ونښیې چه زه دومره لوی ملا یم چه ناروا خبره روا ثابتولی شم او په خلکو یې هدا
اثر و نه استو خلکو یو بل ته وکتل او وې ویل چه ډېر لوی عالم دی خو ماته د ده
خبره عجیبه ښکاره شوه چه په مذهب کښې خو دوه خبرې نه وي یوه وي نو ما
ورته وویل چه ملا صاحب که خدای او رسول وایې چه قبوله ده نو ته به یې څنګه
ناقبوله کړې او که هغوی وایې چه ناقبوله ده نو ته به یې څنګه قبوله کړې د ملا صاحب
زما خبره خوښه نه شوه او خبره یې په بله واړوله . دوی به خپله ملایې خلکو ته
ښوده او د تمام یې ستړه وښکله . په خلکو کښې یې دومره نفرت پیدا کړی و چه
اکثرو د یو بل مړې ژوندی پرېښې و دیوی د لی مشر ملانګی ملا صاحب او د بلې
د هلې ملا صاحب و نو په بل به یې د کفر حکمونه کول حال دا چه دواړه یو خدای منلو

سه ده میشتر ان نه معلومه شو یوه . چه د انګر ښتانو جو به کړی نوو. د عنه
(c) ketabton.com: The Digital Library
بمپنځی درووع وویل

یو رسول یې منلو ، یو قرآن یې منلو او د یو حنفي مذهب پیروان وو حتی د یو
پیر مریدان وو . د سوات صاحب مریدان وو .

زه او زما د سبق ملګري عبدالحلیم د مسلم لیګ په جلسه کښې د ګډون
د پاره اکوړې ښکار ته روان شو . شپه مو نوښار ته یوړه هلته د نوښار په تانه کښې
تا مخیدار د دوه سرو غلام سرورخان ؤ . د نوښار د تانې خوا وشا آبادي نه و
سپیره ډاک ؤ . غلام سرورخان په خټ کلي کښې اوسېده شپه مو د هغه
سره شوه د ډاک ګاډي د شپې په یوولسو بجو را روانېده او په یوه بجه نوښار
ته رارسېده مونږ په دې ګاډي کښې اکوړې ته تللو چه د شپې دوه دی
په خټ کلي کښې وخوړه د شپې په ۱۲ بجو د ګاډي په پټلۍ باندې نیغ ستیشن
ته را روان شو په لاره کښې ځناور وغړار شو ، د غراري اواز ورو ورو مونږ
ته رانژدې کېده مونږ په دې فکر کښې وو چه دا اواز به د څه شي وي چه
په دې کښې ځناور را باندې حمله وکړه . مونږ هیبت واخیستو شور موجو
کړو د خدای فضل و خوله یې را وانه چوله بچ شو معلومه شوه چه هغه شر
وو غلام سرورخان پرې د تمانچې ډز هم وکړو . مونږ تپېسن ته ورس
لو . ساعت پس ریل راغی او مونږ دواړه د غلام سرورخان نه رخصت شو
اکوړې ته روان شو ، چه اکوړې ته ورسېدو په یو سرای کښې مو یوه کوټه
کرایه واخیسته په کښې ډېره شو . سبا له جلسه شروع کېدونکې وه مونږ
سهار وختي د جلسې ځای ته لاړو د جلسې د پاره لوی پنډال جوړ شوی
ستیج د پاسه او لاندې کرسۍ لګېدلې وې مونږ ټکټونه واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوسو کښې ناستو. سرابراهیم رحمة الله د دې جلسې صدر، و مولانا ابوالکلام ازاد، سرآغاخان او د هندوستان نور ډېر غټان دستیځ د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسما قسم قرار دادونه وړاندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سرآغاخان هم په فارسي ژبه کښې ډېر ښکلې تقریر په ډېره فصیحه ژبه وکړو د دې ورځو پورې جلسه وه، د جلسې د ختمېدو نه پس مونږ د تاج محل شاهي جومات او منار سیل وکړو او بیا ډاکوې نه دیلي ته لاړو هلته د مولوي سیف الرحمان میلمانه شو، دیلي کښې مو هم د کتلو قابل ځایونه ولیدل. یوه ورځ په شاهي مسجد کښې ناست وو یو سپین ږیري وویل چه دیلي هیڅ سره وفا نه ده کړې معلومېږي چه انګریزانو هم زوال په برخه شوی دی چه دارالحکومت یې د کلکتې نه دیلي ته راېدل کړو. په دغو ورځو کښې دارالحکومت راېدل شوی و، خلور دیرش کاله پس د هغې سپین ږیري پیشګوئي رښتیا شوه.

په دې ورځو کښې به کانګرس او مسلم لیګ دواړو د لوډ پېړنګیانو نه د عهد او مراعاتو نو سوال کولو او قرار دادونو به یې پاس کول چه مونږ ته دا راکړئ او دا راکړئ. د هندوستان د منورینو (اینټیلیجنسیا) اکثریت په کانګرس کښې وو، څه وخت چه ګاندهي جي د افریقې نه راغی او به په کانګرس کښې شامل شو د کانګرس حالت بدل شو د تشو مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د حقوقو د اخیستلو د پاره عمل او جد وجهد شروع شو. حقیقت دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه حق خوک چاله ورکوی نه بلکه حق اخیستل کېږي. کله چه دکانګرس پالیسی د منتونو او زاریو په ځای عمل او جد وجهد وشو هغه کسان چه مصیبت کالله وو لکه جناح صاحب، ګنزرو، جیکار او سپرو او نور د کانګرس نه ووتل، جناح صاحب مسلم لیګ ته لاړ او دې نورو لیبرل پارټي جوړه کړه. خبره داسې وه څه وخت د رولیټ ایکټ مسئله پېښه شوه نو جناح صاحب او سپرو وغیره ټول مخالف وو نو سوال دا پیدا شو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه مني نو بیا څه کوو؟ دی ذکر شوو کسانو وویل چه احتجاج به کوو. ددی نه پس سوال داسې پیدا شو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه مني نو بیا به څه کوو دی کسانو وویل «بیا هم احتجاج کوو» ګاندهي جي وویل که زمونږ خبره حکومت ونه مني نو جد وجهد به کوو، په دې خبره دوی جدا شول.

کلي وطن کښې تعلیم او تبلیغ:

څو ورځې پس له ډیلی نه کلي ته راغلو چه کلي ته راغلو خبر شوم زما زوی غني پیدا شوی دی. زما ډېر ور ور نه ؤ نو د زوی په پیدا کېدو ډېره خوشالي د جمعې په ورځ کښې به د حاجي صاحب په ځای کښې ډېر خلک جمع کېدل، د دپاره به له لیرې لیرې ځایو نو نه راتلل. زه به هم که په دوره نه وم خامخا ور تلل مهتم صاحب، مخفي صاحب او مولوی فضل ربي صاحب به هم د سلامشو د پاره کله ناکله راتلل. د جمعې د لمانځه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت کاوه خود ملایانو نه خوښېده ځکه چه زمونږ ملایان د بر صغیر د ډېرو غونډو نه د مذهب ټیکیداران ګڼي. ما د خپل قام د اصلاح دا کار د خدای د پاره ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی پروامی نه ساتله اخري رالسي پته پته پراپيګنډه شروع کړه چه بيرونی خوېيلی ده اووعظونه کوي اول خو دې خپل ځان په شريعت برابر کړی بیا دې نورو خلکو ته نصیحت کوی. ددوی خو په زیره او اسلام غرض نه و زمابدا صول یې غرض وو او قوم هم ناپوه او جاهل ؤ چه ملا به ورته ووې چه دا مذهب دی ده به هم منله. ملایانو ډیرې له دومره اهمیت ورکړی و چه ټول اسلام یې تش د ډیرې پورې تړلی ؤ حال دا چه مذهب خو بنه عمل دی، مذهب خو په بنيادی ډول د اخلاقو او عمل سره تعلق لري ډيره پرېښودل او بريتونه خرېيل دا دعربو تهذيب و. يوازې د صحابه (رض) نه بلکه د اسلام د دښمنانو عربو بلکه ابوجهل، ابولهب وغیره وهم ډیرې وې. سره د دې هم د دې د پاره چه د ملا یانو د اعتراض نه خلاص شم ډيره مې پرېښوده له خو بيا هم د ملا يانو نه خلاص نه شوم بيا به يې ويل چه د موټې نه کمه ده. د دنيا تاريخ ګواه دی چه په کوم کوم کښې داسې اشخاص پيدا شوی دی چه هغوی د خپل قوم د اصلاح د پاره پاڅېدلي دي د اقتدار خاوندانو يې مخالفت کړی دی ولې چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښې ليدلی دی تاسو دې خپل د خدائي خدمتګار و تحريک ته وګورئ څومره چه قوم کښې پوهه راغلې ده هاغومره د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوی دی او د خپل پيغمبر (ص) ژوند مطالعه کړئ چه خپلو ترونو، تربورانو يې مخالفت وکړه د څه د پاره؟ د اقتدار د پاره. د مدينې خلکو يې ملا تړ وکړو ولې چه د هغوی سره نه مذهبي اقتدار و نه سياسی نو دوی چه يې مخالفت وکړو هم د اقتدار د پاره و.

زمونږ مدرسې په ترقئ کښې وې پښتون ژوندی قوم دی خو چه د

ډيره خرېيل ملا کار د دے عجب و عمل نه دے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژوندی کولو خلک پکښې پیدا شي ترڅو چه په یو قام کښې دژوندی کولو دپاره خلک
پیدا نه شي هغه قوم ژوندی کېدی نه شي . په لوړه موده کښې خلکو ځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په ډېر شوق یې په کښې خپل بچي داخل کړل . خو مره چه
مدرسې زیاتېدې هماغومره زمونږ پیسو ته ضرورت ډېرېده ځکه چه بې پیسو په
دنیا کښې هیڅ کار نه شي کېدی . پښتون قام شوم نه دی مهمان نواز و . فیاض و
خیر و خیرات پکښې و . خو کومه طریقه چه ملایانو ورته دخیرات ښودلې وه هغه په
دې وخت کښې کټوره نه وه . قام په یو خ خیرات اموخته ؤ حال دا چه زمانه بدل
شوې وه دیو خ خیرات ضرورت نه و باقي د نقد او خام خیرات ضرورت و . دز
د بدلون سره که قام بدل شي ترقي وکړی که نه وروسته پاتې شي . د ذکوة په بار
کښې هم ملایانو قوم ته ویل چه په مدرسو ذکوة نه کېږي . د ملایانو سره په دې
خبرو ډېر بحثونه شوي وو خو ملایان دې ته تیار نه وو چه د قام د ابادی او تعل
دپاره دیوې نمونې وربحونه تېر شي . قام په رسم او رواج تنګ شوی ؤ خو دا چ
پکښې نه ؤ چه پرې یې ایښې دی . رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی ، په
ډېر ګران دی او اخلاقي جرئت غواړي . مونږ چه په دوړو قوم ته تللو په هر ځا
کښې به قوم راته راغونډ شو چه د قوم سره به مو خبرې وکړې نو ځینې خلک به را
راچاپېره شول چا به ویل ما په شا دټېوه چا به کوره یا مالګه راوړه چه دا دا
که چا به ویل چه دم را باندې واچاوه ما به خلکو ته ویل چه زه د کف او چف
نه یم زه خو ستاسو خدمتګار یم . ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید
او په هغه کف او چف والا و کښې فرق وکړئ هغوی خو درته په دغه طریقه شک

سه نن سبا ملا پیسے نہ کوۃ اخلی – متعرض ہے ؟ فقرائ مینها ئی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ندرانه اوملکانه غواړي زه خوتاسونه څه غوارم نه . محمد اکبر خادم صاحب
به راته ویل چه ته ولې دې خلکو ته داسې وایې دوی به تا عقیده لوي په دې چل به
زمونږ مل رسوته ډېرې چندې راغونډې شي او ته يي له ځانه شړې ما به خادم صاحب
ته ویل زه ددوی اصلاح کول غواړم او د غلطو رسمونو ، رواجونو نه يي خلاصول غواړم
یو ځل مونږ دسودم په دوره تللونو د شاه بازګړي مولانا شاه رسول صاحب مونږ
سره ملګري شو مونږ ته د سودوم خانانو د سودلې د پاره اسونه راکړل ، مونږ به
پرې وار په وار سوريدو .

د ترنګزو د حاجی صاحب هم د تعلیم
سره ډېر شوق و . د ملړ سو
دامداد د پاره به مولاړې
کودرې لتولې . یوه ورځ
ورته ماوویل چه
حاجی صاحب ستا ده
په لنګرکښې
ستاسو
د ډېر

شیخان او مریدان
بې کاره پراته وي که ورته ووایې
چه میاشت یوه ورځ زمونږ د ملړ سوسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امداد د پاره مزدورى وكړى او ملګرتيا ورسره وکړى. ددې نه به موږ ته ډېره فايده را ورسېږي. حاجي صاحب ډېر وخندل او ويې ويل: كه دوى كاركولى نو دلته به ولې بيا خه كول. د اتيار خواره دي دوي ته كاركول بد ښكارى حال دا چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «الكاسب حبيب الله» يعنى كسبګر د خداى دوست دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب سره

جنوری ۱۹۱۴ع ، آزاده علاقه کښې دمرکز تلاش د دیر
باجوړ چمرکنډ ، هډې ملاصاحب ، سالارزی
او ماموند . اولنی جنګ عظیم دشیخ الهند
صاحب پروګرام د ترنګزو د حاجی
صاحب هجرت
زما بېرته تګ بنیر کښې د پرنګیانو سازش پلېسې
بند شوې . د حاجی صاحب ترنګزو مومند و ته تګ ، د
سوات د پاچاهی کشاله . د پرنګیانو مظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب خط :

مونږ به په کال کښې یو ځل دوه دیوبند ته تللو او دمولانا محمود الحسن
او مولانا عبیدالله سندهی صاحب سره به مو لیدل کتل کیده او په دې به مو تبادله
خیال کولو چه څنګه به دپرنګیانو دغلامی نه خلاصیږو ؟

دجنوری ۱۹۱۴ع کال په سر کښې دحضرت مولانا شیخ الهند محمود الحسن
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه ، نوزه مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صاحب
دیوبند ته لاړو دستهیشن نه نیغ مدرسې ته لاړو . لههغه ځایه مولانا عُذیرګل
دمولانا صاحب کور ته بوتلو . مونږ د سی . ای . ډی له ویرې بهر نه ګرځید
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب د دیلی نه مولانا عبیدالله سندهی
راوغوښت ، ددې بحث او غور نه وروسته مونږ په دې نتیجه ورسید
مونږ له دوه مرکزونه جوړول په کار دي یو په هندوستان کښې دننه او بل
هندوستان نه بهر په ازادو قبایلو کښې هلته چه خلک بې د انګریزانو تنخواخو
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته دهندوستان د ازادۍ دپاره یو فوځ تیار
ددوی دا خیال وچه دامرکز دې په بنیر کښې جوړ شي کوم ځای کښې چه دهند
دمجاهدینو دله اوسیږي . دا هغه ټولی وچه دسید احمد بریلوي صاحب
او اسماعیل شهید صاحب په بالاکوټ کښې دشهادت نه پس دهغوی پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکری دهزارې نه بنیرته تللی وو او په بنیرکښی په سیستانه کښی میشته شوي وو او ترڅو دي وخته پوری به ورته دهندوستان نه دسره او روپو امداد ورکول کېدو خو په دوی کښی هغه جذبه او روح پاتی نه وه په کوم روح چه سید صاحب او شهید صاحب راپورته شوي وو. دوی دومره بی کاره کسان وو چه خپل دشاو خوا علاقی خلک یې په خپل خیال نه وو پوه کړی او نه یې پکښی هم خیال ملکري پیدا کړي وو. پوره ورځ زمانه ه دمولانا ابوالکلام ازاد هم ددوی خلکو په باره کښی تبادله خیال شوی و مولانا صاحب هم ددی خلکو په باره کښی خوش اعتقاده وچه دا کارتیک دی خو ما ورته وویل چه دا بیکار خلک دي. دهندوستان حساب ته ناست دی او خوري یې ددوی دا عقیده وه چه په توره او نیزه او لینده او غشی جنګ کول به کار دی خکه چه د رسول الله (ص) ملکرو به دې شیانو جنګ کړی دی او فتح یې کړې ده. دا سنت

* دی. دې ته یې نه کتلو چه د رسول الله (ص) ملکرو چه په توره، لینده او غشی جنګ کولو هغه وخت دکفارو سره هم دا وسلی وی. نن خو دنیا ترقی کړې ده. د توپې او ټوپک زمانه ده. توره، نیزه او لینده د توپې او توپک مقابله نشی کولی خو دهندوستان خلک به دې حقایقو خبر نه وو او نه ورته ددې دلې ماهیت معلوم و. د افسوس خبره دا وه چه دمسلمانانو لوی لوی لیډران او علما ددی حقیقته ناخبره و. مونږ ته وددې ټولې قول حالات معلوم وو. مخفی صاحب ددوی دحالاتو دتحقیق دپاره خپله بنیرته ورغلی و. په سیمو کښی یې ورسره شپې کړې وې. مونږ د دیوبند ملګري به ښی خبره پوه کړل چه نه دا مجاهدین دکار خلک دي، او نه دا ځای د مرکز دپاره مناسب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش :

فیصله مو په دې وکړه چه زمونږ د یو وفد تلل په کار دی
چه په ازاده علاقه کښې د مرکز د پاره یو ځای خوښ کړي . ددې کار د پاره زه او مخفي
صاحب وټاکلی شو چه اول مونږ به قبایلي علاقه کښې وګرځو او ځای خوښ کړو بیا به
دوی ته خبر ورکړو . سندهي صاحب به راشي او هغه ځای به وګوري چه ددوهم ...
اتفاق راشي نو کار به پکښې شروع کوو . د فیصلې نه مخکښې ددې کار د پاره زه د ...
او جوش کښې وم خو چه فیصله وشوه او زه یې وارې را باندې پریوته غوني مې خیږ خیږ شو
او ځان مې دروند شو لکه غر چه را باندې پریوتی وي چه جرګه ختم شوه او خپله ...
کوټه ته لاړم او په تنهایی کښې مې ډیر وژړل او بیا دې ژړا مې لږ زړه سپک ...
او ده شوم سحر چه را پاڅیدم زړه ته مې ډاډ ورکړو را رخصت شوم او کلي ته را غلم
ژمی و سبه تخنی وه کاڼي کوخیدې ما او مخفي صاحب د تللو د پاره سلامت ...
وکړه نیټه مو مقرره کړه چه د تخت بابي د کاډي په سټیشن به یو ځای
کیږو . تخت بابي زمونږ د کلي نه دولس میله لیرې دې ما د تللو خبره د ...
پټه وساتله یو د حکومت له ویرې بل له دې ویرې چه مور به اجازه رانکړي
ما هغې ته دا بهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته ځم چه تېر مې دا وا وریله ...
زه اجمیر ته ځم ډیره خوشاله شوه ځکه چه زما سفر کښې د اجمیر شریف چمنې
وو او سفر به مې کال په کال اجمیر شریف ته تلو او دده دا عقیده وه چه ...
دا اولاد اجمیر شریف راکړی دی او دا د هغه چمنې دی . د اجمیر فقیران
کال په کال راتلل او ډیرې روپۍ به یې ورنه وړلې غني چه وشو د اجمیر فقیر ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

رزړه ته راغلي وو خبر شوي وو چه د خان لمسی شوی دی نو هلته راغلل په
دی خیال چه دا هم غوره اسامی ده کیږول لي په کار دی خو په مایی دم ونه چلیده
اوږ دي اوږ دي قصي يي راته راوا خیستي چه کو ندي غني د اجمیر شریف چمنی
دی ما وورته ووي چه دا زما چمنی دی د اجمیر شریف چمنی نه دی . د دی خبری
په اوریدو ډیر حیران شول چه دا لا کوم قسم سړی دی مایوسه بیرته لاړل .
ما د خپل کلي نه شپه مامند ناړی ته راوړه سبا په اس سور تخت بایی ته
روان شوم . ما سپینبین ستیشن ته ورسیدم مخفي صاحب مخلبني را رسیدلی
و ما اس نوکر ته ورکړو او رخصت می کړ . ریل به ما زنګر درګئ ته روانیده مونږ
ما بنام درګئ ته په کاډي کښې ورسیدو . د ستیشن نه بهر د کرایي تانګې ولاړې
وې مونږ دواړه په تانګه کښې بټ خېلي ته روان شو . د ملکنډ په غاښې ډیو لیسو
خوکی وه هره تانګه به يي لټوله زمونږ تانګه يي ولټوله او د تانګې نه را چاپیر شو
ونښتنی يي لا ننګوي . زه ویریدم چه ومی نه پیژني او څه شک يي را باندي رانشي
ځکه چه هغه وخت په ایجنسو کښې ډیره زیاته نګراني وه چه په چا به يي شک راغی
به يي نیوه او په کاټ کښې به يي واچولو . کاټ یو اوږد لوګی وهغه کښې به سودي
دسې يي پښه به يي په هغه کښې اچوله او د پاسه به يي پړی پانه ټک وهله او هغه
به يي پیړی کولې چه هلاکو خان به هم په چاکړی نه وی او د ملکنډ پولیټیکل
ایجنټ پرتګی د فرعون نه هم دوه ګوتی زیات و . خلک له خدایه دومره نه ویریدل
څومره نه چه به ویریدل . تیاره وه په مونږ د چاڅه شک رانغی او چه زمونږ تم تم
لا ته يي اجازه ورکړه نو ایله مولاړي تیري شوي ما سختن بټ خیلي ته ورسیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په بیت خیله کښې څوک پېژندل وېنه او سرای او هوټل نه و خو د پښتنو حجرې او جو
تونه د مېلمنو او مسافرو د پاره تل پرته وي. مونږ حجرې ته لاړ نه شو چه څوک مو
ونه پېژني او حکومت را باندې خبر نه شي جومات ته لاړو یخني وه مونږ سره د یخنۍ
څه جامې نه وې خو جومات ګرم و او اور پکښې بلېدو په یو څادر کښې مې ښه شپه
تېره کړه سهار وختي پاڅېدو، په چکدره کښې په سیند پوخ پل دی په هغه پو
وتو او نور تول پیاده منزل شروع شو ځکه چه هغه وخت په دې لار د سورلۍ
انتظام نه و تېښه مو املوک درې ته ورسوله په یو جومات کښې مو تېره کړه ملا بانګ
د املوک درې نه روان شو تر تولو وړاندې مو منزل وکړو ماښام تیاره د سیند غاړې
ورسېدو او به لوږې وې خوږني وې په چرپوړې وتو او ماسختن تېرا لیه په
د مخفي صاحب دوی کلي ته ورسېدو ستړي ستومانه وو په یخو اوبو کښې
وتلي وو یخني مو شوې وه، ښه وږي وو خو د مخفي صاحب د خپلو خپلوانو کور
وو زر زر یې راته اور ونه بل کړل چه تاوده شو، دوی دې یې راوړه ښه په
کېږه مو وخوړه کټونه یې راته جوړ کړل پکښې پرې وتو. په جوماتونو کښې
په ځمکه وې او حجرو کښې په کټونو کښې وې. دې علاقې ته سیند وایي، ځکه
سیند پکښې بهېدلی دی د مخفي صاحب دوی په کلي کښې چه سړی
په غره کښې ناست وي لاندې سیند ته ګوري لکه چه چه ما د کوږ وو
دا کلي ډېر ښکلی و. د سیند علاقه اباده او ښکلې ده شوبلې پکښې کېږي
یې خوږې دي. د مخفي صاحب پلار په دې کلي کښې زېږېدلی و، خو په خپله
صاحب د هشنغر په چارسده کښې زېږېدلی او پلار یې چارسده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شوی و . دده پلار لوی عالم و واده یې په چارسده کښې کړی و نو هملته او سیده
صغه وخت کښې د دینی علم د زده کړې د پاره مدرسې نه وې هر ملا چه به د ملا لی
یې وتواله د خپل کلي یا د بل کلي جومات کښې به کښیناست خلکو ته به یې
وای جاتی درس ورکولو . اکثر خلک به د غرونو د علاقو نه سمې ته د درس
زده راتلل د مخفی صاحب پلار هم په دې سلسله کښې راغلی او بیا هملته
چارسده کښې پاتې شوی و د پر ښه عالم او روشن فکره سړی و که روښنفکره
وای نو هغه وخت به یې زوی علاوه په دینی ، دنیایی علم ځنګه کړی وای
زه د پیاده ګوځید وعادت نه وم ښه ستړی شوی وم ، څو ورځې مو
ته ښه ارام وکړ . مخفی صاحب را نه بیرته هندوستان ته د مولانا عبید الله
سندهی د راوستو لپاره لاړ زه او د مخفی صاحب یو د تره زوی چه نوم یې
. هېر دی د مړکز خوښولو د پاره روان شو . مخفی صاحب پېښور ته او
چمرکنډ ته روان شوم ، چه سره جدا شو ما د مخفی صاحب جدایي ډېره
محسوسه کړه ، چمرکنډ د افغانستان په پوله د غره په سر یو وړوکی غونډی ✡
ی دی د اډې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښې د بزرګۍ رواج
نو او اثر رسوخ یې زیات شو او امیر عبد الرحمن خان له افغانستان نه
نی لو چمرکنډ ته راغلی و ، د اډې ملا صاحب یو غازی سړی و د هغه په وجه
چمرکنډ ډېر مشهور شوی و .

موږ چه د مخفی صاحب له ځایه روان شو ما ښام د چار ، ته ورسېدو
یو وړوکی غونډی کلا بند کلی دی موږ چه ورسېدو د کلا د دروازه بنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه خوا د شابل کلي ته واریان شو چه څه به کوو اخر مي خپل ملګري ته وویل چ
دروازه وټکوه هغه چه دروازه وټکوله دننه نه اواز و نشو چه څوک یي مو
میلمانه یو لو. شپه به پس یي دروازه خلاصه کړه مونږ ته یي ښکته پور ته
چه یقین یي راغی چه مونږ خطرناک کسان نه یو کلاته یي ننه ایستو د ننه
جومات ته لاړو ډوډۍ یي راله راوړه شپه مو په جومات کښې تېره
سهار وختي روان شو شپه مو بابړي ملا صاحب ځای ته ورسول
لاره به چه دهغي سیمي راسره څوک ملګري شو ما به ورنه د بابړي دملا
پوښتني کولې چه څنګه سړی دی ؟ دوي به وې چه : « غوله ډېر ل
زبرګ دی » ما به وې چه څنګه لوی زبرګ دی ، دوی به راته وویل
« غوله لاړ به شي او پخپله به یي ووینې چه هرې پیښې ته پخپل لاس یوه
غوړی اړوي » دهغه قام دې خدای مل شي چه دهغوی د زبرګۍ دا
وي . بابړی ملا صاحب یو سپین ږیری او ښه سړی و همیش چه به ب
د قبایلو سره جنګ کاوه بابړی ملا صاحب به د قبایلو په مرسته په غزا ک
شامل و د پرنګي سخت مخالف و ، غازی سړی و ، په ما پېژندګلي کښې
ډېر دارو مدار وکړ د سهار چایو ته یي خپل خلوت خانې ته وبللم او خپله
چای یي ماته راکړه . د چایو نه پس ورنه مونږ رخصت شو چمرکنډ ته ر
شو چمرکنډ له دې ځایه نژدې و کله چه مونږ د غره لمنې ته ورس
په غره ختو نا څاپه د پاسه را باندې غوښتو هلکانو چوغنی راسمې کړې په
یي ویشتو ډېر وار خطا شو اخرا دې خوا مو وکتل چه دا څوک دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن چه کاته مود غره پسرهٔ ځوکسه هلکان دي په مونږ کافی ورودي مونږ چغی
ری کړې هغوی چه زمونږ چغی او اشاری ولیدې په خندا شول هغوی ته دا
تماشا ښکاریده او که مونږ هیڅ شوی نه وای او په یو کافی لګیدلی وای فیصله به وو
ېږ په یوه نوی کږه ورېږه لاره د غره سر ته ختلو. زه د غرهٔ دمزل نه یم زده به
نوی کیدم او دمه به مو کوله په دمو دمو د غرهٔ سر ته وختو ما او ربدلی دی لکه
نه چه د سمی خلک د غرهٔ د مزل تکړه نه دي د غسی د غرو خلک د سمی او اوارې
مزل تکړه نه دي.

چمرکنډ:

چمرکنډ د پرښکلی او د مزو ځای دی د غره په سر کښی د پاکو، صافو او یو
نه ده د ژمی ګرمه او د او ړي یخه دي د چینې د پاسه یو ښه چنار ولاړ دی
خواکښی لی د هډی ملا صاحب جرمات دی د جرمات خواکښی لنګرخانه او
و تهنی ړ دي خوکو تهنی تشی وي ځوک پکښی نه و. اخرا یو کودو خواکښی لي یو
میوه داری ونی وې د غنمو یو پټی هم و د کود مخکښی یو څو د کلو نو کیاری
ر کو تهی پټی) هم وې. زمونږ په ګرځیدو راګرځیدو او خبرو د کود خاوند
روت داد اد ي ملا صاحب شیخ د یوازی دلته او سیده. راغی مونږ ته
ستری مه شی وکړه په جرمات کښی کښینا ستو شیخ صاحب مونږ ته د
ې ملا صاحب د زمانې یو لی قصی وکړې چه دا ځای هغه ځړنګه اباد کړ
هغه په وخت کښی دلته څومره ګرمجوشی وه دلیری لیری ځایونو نه به خلک
ی لمانځه له راتلل. ملا صاحب یو غازی سړی و شیخان د خپلو پیرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیبه عجیبه کرامات بیانوی. ماخو پخپله علاقه کښی دمانګی صاحب
سوات صاحب دکراماتو قصی اوریدلی وې ماته می خپل پلار چه دسوات
موریدو قصه کوله چه ما ته دسوات صاحب پوشیخ ویل چه یوه شپه را
سودا راپیدا شوه چه دا دلنګر خرڅ به له کومه ځایه پوره کیږي ؟ سهار چه
پاځیدم سوات صاحب پاڅیدلی و او وا سه ته یې ځان جوړ ولو چه اودس
ته روان شو زه هم ورسره روان شوم ماته یې وویل دا اودس وچولو د پا
لوټه راواخله ماچه لوټه راواخیسته هغه د« سنګ پارس »، و بله می راوا
هغه هم « سنګ پارس » وبله می راواخیسته هغه هم سنګ پارس وا
شوم چه دا زما دبیګانی خبرې جواب دی نود صاحب په پښو پریوتم او
ورته وغوښته زما د پلار هم په دې پوره باور وچه دا خبره رښتیا ده ا
به یې ویل دا اولیا و کرامت حق دی. دغسی می د پیرانو پیر کرامات هم اور
وو چه د دولسو کالو دوبه بیړی یې راوبنکی ده چه نه دخدای له قول سره
خوری او نه د رسول الله (ص) دقول سره او ملایانو کښی دومره جرئت نه و
خلک به دې پوه کړي چه دا هسی خبری دي. زما دې قسم قصوسره اتف
وخپل پلار ته به می ویل سوات صاحب چه دومره کرامت. لوی بیا دخلکو
ولی اخلی او ملکانی وې تولوي. دترنګزو دحاجی صاحب به باره کښی به یې
شیخانو دغسی خبری کولې او به دی طریقه یې غریب او نا پوهه پښتون ق
اولوټلو او خپل لوېوالی به یې پرې منلو. زما په باره کښی به هم خلکو دغه رنګ
کولی، چابه ویل چه لا سونه یې اوږده دی، بزرګ دی، چابه ویل چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سه په موضوع گوټی محصل صوړ کښی ده سخت گرمښ په موسم کښی ده ما جا

مرحوم چلی ده ... به ... ده وجود دسفاع ... ۱۰۳ مشهور شوه، چه د سنجاب نژد سلاحور و تمد

اوبه تر ځي وي چه ده پکښي يو منگي اوبه وار ولي هغه خوږي شوي او د ليري ليري

ځايه به خلک راتلل، ويل به يې چه ددې کوهي اوبو کښي شفا ده، چه څوک يې او څښلی ... بيماران

مرضونه يې ليري کيږي، او چه څوک يې پري کالي (جامې) وينځي صابن ته ضرورت

نه پيښيږي، چابه ويل دده په ځای کښي دلسو کسانو دپاره ډوډی پخه شوې وه

سل ميلمانه يې راغلل ټول پرې ماړه شول او ډوډۍ خلاصه نه شوه، دغه تشان

قسما قسم عجيبه خبري او قصي کيدلی، داخو خلکو ويل، زما ملګري خدايي خدمتګار

وو، مشيخان نه وو، او ما به هم هغوی ته داخبره کوله چه زه نه شيخان بنيسم نه

مريدان! زمونږ يو مقصد دی، زمونږ دهغي دپاره شريک جد وجهد کوو.

شيخ صاحب هم د آدې صاحب ډېر کرامات مونږ ته بيان کړل خو مونږ

سره د هډې صاحب قدر او عزت دهغه د دا رنګه کراماتو په وجه نه وو بلکه هغه د

پرنګی سره د مخالفت او غزاګانو په وجه مونږ منلی وُ. هډې صاحب د سوات

صاحب مريد و لکه مخکښي مې چه وويل امير عبدالرحمن خان دهډې نه جمرکنډه

شو يې وخړ دلته يې ورسره د پرنګی خلاف په غزاګانو کښي پيښه مرسته کوله مونږ ته

دې شيخ وويل چه دغزا په موقع به امير عبدالرحمن خان توپک او کارتوس

رالېږل. شيخ صاحب پوه او معقول سړی و هغه دخپلی ګذارې دپاره د شاتو

مچی ساتلې وې او ويل يې چه زما د کور ټول خرڅ له دې مچيو څخه لاس ته راځي مونږ

له يې چه ډوډۍ راوړه دغنمو ډوډۍ سره يې دخپلو مچيو شات راوړل هغه خوند

چه ما په دې ډوډۍ کښي ليدلی دی ما په ښو ښو ډوډيو کښي نه وُ ليدلی يو خو مونږ

وږي وو بل غرو، او دابادي نه ليرې ځای وُ هلته د ډوډۍ د پيدا کيدلو اميد

عبدالرحمن خان ... امير ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه و . دا ځای خو زمونږ ډیر خوښ شو ځکه چه دا ځای دې خوا مومندو او
باجوړ ته نژدې و او هغه خوا سرکانو او کونړونو ته لنډ و بله دا چه په جنګي لحاظ ډیر
محفوظ ؤ . هغه وخت هوایي جهازونه نه وو خو هغه ځای ډیر ورو کي واو زمونږ
پلان پکښې عملي کیدلی نه شو .

سالارزی ، مامونډ :

د شیخ صاحب سره مو شپه تیره کړه بیا سالارزو ته لاړو هلته مو هم ډیر
کلي وکتل ، د سالارزو نه بیا مونږ مامونډو ته لاړو . سالارزي او مامونډ د باجوړ
دوه لوي لوي قبیلې دي بالکل ازادې دي . د باجوړ په نوره علاقه کښې ورې
ورې خانۍ او نوابۍ شته د مامونډو علاقه ډیره اباده او ښیرازه ده او به پکښې
ډیرې دي خلک یې هم ښه خلک دي دا علاقه زما ډیره خوښه شوه کلي یې هم
لوی لوی دی . کټ کوټ او ګبرې پکښې د نورو په نسبت ډیر لوی کلي دي جوماتو
یې هم ښکلي او مضبوط جوړ کړي دي ، روغ روغ غونډان یې پکښې لګولي دي او
زمونږ د کلو غونډی پکښې جوماتونه ډیر نه دي په هر کلي کښې یو جومات دی
متول کلی هغه یو جومات له لمانځه له راځي . په هر جومات کښې د اودا سه د پا
د روانو اوبو انتظام شوی دی خلک یې ډیر لمونځ ګذار دي ، اوبه یې ډیرې
یخې دي او دس پکښې زمونږ غونډی خلکو ته ګران وي خو جوماتونه یې ګرم وي
د ژمي موسم ؤ او مونږ به په یو ځا د رکښې شپه تیرو له . کوښښ به مو کو چه
څوک مو ونه پیژني ځکه چه د دې ځای ډیر طالبان زمونږ علاقې ته د سبق د لپ
د پاره راځي په کټ کوټ او ګبرې کښې خو دیوکس دوه و شک راغی خو مونږ ځانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانه کړل څو هغوی په دې خیال کښې چه د پېښور کوڅان او دلته راتګ نوزره ته به
راغلل چه مونږ غلط شوي یو یو خل ماته یو کس وویل چه ته د پېښور کوڅان نه یې
ورته وویل چه نه . مونږ به په جوماتو نو کښې شپې کولې چا سره مو خبره مبره نه
له . چا چه په خه راوړل هغه به مو وخوړل . یوه شپه په کټ کوټ کښې یو سپین
یري ملک مېلمانه کړو هغوی مېلمه کوږته بیایي مونږ یې خپل کورته بوتللو ، نو ښځې
ته لا س په نامه ولاړ وو ډک شکور دوډی یې راته مخکښې کښېښوده د پېښنه کوږ یې
او د پېښنه کوربانه وو . مونږ د ماموند و نورو کلي هم وکتل په اخر کښې مو خپل ی خوښه
ره . دا علاقه زما د مرکز د پاره ډېره خوښه شوه یو خود اخلک د پېښستانه او درانه خلک
به دا چه دا علاقه لکه د پښتنو د نورو علاقو په شان د انګرېزانو نه متاثره نه وه او نه
لو یزانو ماجب خواره او نه یې په پیسو اخیستو اموخته کړي وو او د انګرېزانو سخت مخالف
. انګرېزانو به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه ورکوه . دلته به یې ماجب *
انو ته ورکولو . نو قوم د پېرنګي د اثر نه ازاد وو . مونږ دلته د مخفی صاحب او سنډاکي
حب د راتللو په انتظار پاتې شو ، دلته لکه زمونږ د علاقې پخوانی رواج په شان دا *
د ه ده چه پنځل کاله پس قوم راټول شي او له سره د کلو او ځمکو ویش وکړي په هر
چه د چا خسنی وخبزي هغه کلي له به ځي . دا د پښتنو عامه زړه قاعده
خوکومې علاقې چه د حکومتونو د اثر لاندې راغلې هغوی کښې د ځمکو د ویش سلسله
ه شوه . د پښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوي لا هغه شان پنځل کاله پس له سره
ویشي .

ما فکر وکړ که مونږ هسې هسې بې هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به را باندې شک

(c) ketabton.com: The Digital Library

داشي داخه يوه قصه جوړه کړه چه د مخفي صاحب د دوی تر واټکه يوي وخت
په جومات کښي يوي کوټني کښي چيله شوم تش لمانځه، او داسه او قضاي
نه به دا وتلم هغه به مي هم مخ پټ و نور به مي په کوټني کښي وظيفه کوله، تزکيه
به مي کوله. ما د شيخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نيوی هم کړی و
چيلي به د ي خلکو ده پر لوی اثر وشو د هغوی دا خيال وچه زه ګوندي زبرګ
به دم، دعا او تعويذونه به يې را نه غوښتل. يوه ورځې يوه ښځه راغله زوی
غبرږ کښي وويل يې چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای يې د تي نه ز صبر
د دې کالو شوا وتي نه پرېږدي چه تي نه ورکوم ژاړي بله ورځ جوړه کړي
ورته ووې چه سور مرچکي ښه ميده که او د تي په غوټي يې پوري کړه اميد
چه زوی به د ي تي پرېږدي. ښځه لاړه او دا چل يې کړی وسباله راغله
خوشاله وه د شاتو نه ډک کنډول يې په لاس کښي ورته يې ووې چه ستا
خدای قبوله کړه. زوی مي تي پرېښوده زه اوس په زور تي ورکوم دې يې نه
هلک به ښکنه تي اخيستي وای د تي پوري مرچکي و د هغه خوله يې ترخه کړې
دوی دا زما کرامت ګڼلو حال دا چه کرامت نه وخو پښتانه ډېر خوش اعتقاد
خلک دي او خلکو ورته دا څيزونه په ذهن کښېنولي دي. بس د خلکو تګ
ما ته زيات شو د غسي چه دوی ته هر چا خلکه يا جونکه جاړه په سر اچولي
ورته راغونډ شوي دي شکراني يې ورکړي دي خدمتونه يې ورته کړي دي
يې ورته وهلي دي خو بابا کا نوخيل مطلب په دوی کړی دی دوی له يې خدمت
کړی د دوی غم يې نه دی خوړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چیلی نه وروسته هم مونږ د مخفي صاحب او مولانا عبید الله سندهي صاحب انتظار وکړو خو هغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلته چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنګ شروع شو مونږ هم واپس را روان شو د مخفي صاحب د تره زوی تر ملکنډه پورې راسره راغی له هغه ځایه مې رخصت کړ او زه به درګی کښې په ډیل کښې سور شوم په تخت بایي کښې کوز شوم او کلي ته لاړم څو ورځې پس مې مخفي صاحب ولیده پوښتنه مې ترې وکړه چه تاسو ولې رانه غلئ هغه راته ووېل چه کوم ځای او کوم وخت چه ما د مولانا سندهي صاحب سره مقرر کړی وه هغه ته اوسه هلته نه دی راغلی نه پوهیږم چه څه وجه ده ؟ مونږ به په دې انتظار کښې وو چه یا به مولانا پخپله راشي یا به بل څوک راولیږي چه د مرکز ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او د کار د شروع کولو بندوبست وکړو ډېر وخت تېر شو او څوک رانغلل چه په دې کښې د دنیا اولنی لوی جنګ د نښت او زمونږ دغه سکیم په ځای پاتې شو او مونږ ته بیا د یو ځای کېدو موقع په لاس رانغله .

اولنی جنګ عظیم :

کله چه ترکیه په جنګ کښې شامله شوه نو د هندوستان د مسلمانانو په جنګ کښې دلچسپي زیاته شوه یو خو ترکیه اسلامي ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پېشوا ګڼل کېده او بله دا چه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انګریز وهي نو زمونږ ملک به مونږ ته پاتې شي دوی دې ته نه کتل که انګریز د جرمن او ترک د لاسه وهل شي خو دا ملک به هم جرمن یا ترک اخلي دا څنګه کېدی شي چه مره کېږي به جرمنیان

سه امام مهدي ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوترکان او وطن سره پرېږدي هندوستانیانو ته خو به کوم قوم کښې چه مېړانه
او د قربانۍ ماده باقي نه شي هغه به تل د بل توري ته کوږ وي کله به د جرمن په تمه
وي او کله به د ترک په تمه وي او کله به د امام صاحب په تمه ناست وي، د هندوستان
د مسلمانانو ملبه کمزوري داوه چه دوی به د خپل ملک اندروني معاملو سره دومره
دلچسپي نه اخیسته د نورو بهرنو خلکو په غم کښې به وو، دوی په دې فکر کښې
وو چه مونږ ته د ترکیې سره امداد پکار دی دوی سره د خپل ملک دومره غم نه وی
لکه چه د بل ملک وي. سړی چه خپل ځان د غلامۍ نه نه شي خلاصولی هغه به د بل سره
څه مرسته وکړی شي که مونږ ربښتیا د دنیا د نورو مسلمانانو سره مرسته کول غواړو
نو په کار دی چه د پرنګی نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه
هغه طاقتور دی او د هندوستان په زور هغه نورا اسلامي ملکونه وهل. د افغانستان
په جنګ کښې ټول سپاهیان هندوستانیان وو صرف افسران یې انګریزان وو او د اترک
هم ورته د هندوستان پلټنو وهل. د حضرت مولانا محمود الحسن شیخ الهند
صاحب او حضرت مولا عبید الله سندهي صاحب په سلا او مشوره مولوی
سیف الرحمن صاحب د دیلي د فتحپوري عربي مدرسې پرنسپل یې د ترنګزو
حاجي صاحب له راولېږه چه هغه دې ازاد و قبایلو ته هجرت وکړي او قبایل دې
د انګریز په خلاف اوچت کړي د غسې دې د هندوستان په ټولو سرحدونو کښې
د بغاوت اور وبل کړی شي او افغانستان دې هم دې ته تیار کړی شي چه
د ترکو او جرمن په پوره کښې داخل شي او د پرنګي برخلاف غزا شروع کړي د
هغوی مقصد دا و چه که انګریز خپل فوځ د جرمن او ترک مقابلې ته بیایي د لته به زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مقابله کښې کمزوري پاتې شي مونږ به يې وو هو اوله هندوستانه به يې وشړو او که خيل نو خونه زمونږ دمقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي دترکو او جرمن په مقابل کښې به کمزوري پاتې شي هغوی به يې ووهي او مونږ به له غلامۍ نه خلاص شو. دجنګ نه وړاندې هم مونږ سره دافکر وچه يا به ازاد و قبايلو کښې دبرتانيانو دمقابلې دپاره مرکز جوړ کړو يا دافغانستان سره تعلق پيدا کړو. چه جنګ دنبستو او جرمنيانو انګريزانو ته خای په خای ماتي ورکړه مونږ په ډې فکر کښې شو چه مونږ له هم څه کول په کار دي بايد ازاد و قبايلو يا افغانستان ته هجرت وکړو مونږ لا په څه فيصله رسېدلي نه وو چه مولوی سيف الرحمن صاحب را ورسېد او دشيخ الهند صاحب او دهغه دملګرو پيغام يې راوړو مونږ ټول هجرت ته تيار شو حاجی صاحب خوشبه شپه بُنېر ته هجرت وکړو او ووت. مفتي صاحب، محتشم صاحب، مولوی عبدالعزيز صاحب او مولوی فضل ربی صاحب دوی هم ورسره لاړل اوزه ددې دپاره پاتې شوم چه ددوی او هندوستان دملګرو تعلقات وساتم او دهغوی امداد دوی ته ورسوم.

دحاجي صاحب هجرت :

دحاجي صاحب په تللو چه حکومت خبرشو په ملک کښې يې لوی غوبل جوړ کړو دحکه چه په دې وخت کښې دحاجي صاحب تلل ددوی دپاره ډېر خطرناک و، حکومت دحاجي صاحب دتللو دعلت معلومولو دپاره لوی لوی افسران مقرر کړل. ما داخبره خوره کړه چه حاجي صاحب ته دحکومت يو لوی افسر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرداری ورکړه چه حکومت تا د خلافت په وجه ګرفتاروي زحاجي صاحب
د دې کېله شپه په شپه ووتلو. دحکومت خوربښتیا هم داسی اراده وه ما یې
هم سی. آی. ډی راغلل د پوښتنې کوله چه دا افسر څوک وچه حاجی
صاحب یې دحکومت د ارادی نه خبر کړی دی؟ ما به ورته څه ویلی وای څکه چه
ما ته څوک معلوم نه و او نه چا افسر دا خبره کړی وه. دا خبره چه لږ ناسمه
شوه زه د حاجی صاحب دوی دخبر اخیستلو دپاره بونېر ته لاړم زه خو
پټ لاړم خو په دې پوه نه شوم چه دحکومت نه پټ پاتی شوم که نه څکه چه دانګرېز
دحکومت نه د داسی خلکو پټ پاتی کېدل ګران کار و. زه چه بونېر ته ورسېدم
زحاجی صاحب دنورو ملګرو سره په دوره وتلی وګوم ځای چه د بونېر بېښتنو
حاجی صاحب ته دسیری په دول داوسېدو دپاره ورکړی و د پېر مزه دار
ځای و، پوره لوبه غونډی وه ورلاندې سینه آوی څکه وه. داغونډی ده د ابادی
دپاره ډېره موزونه وه او دا ځای دحاجی صاحب دپاره موزون واو دبونېر
خلکو دآبادی دپاره ډېر لرګی اوسامان هم راجمع کړي وو. زما داراده وه چه
هم دا ځای دحاجی صاحب دپاره جوړ شي

زما بونیر ته تګ:

* حاجی صاحب په پاچا کلی کښی و دپیر بابا زیارت هم په پاچا کلی کښی
دی، ډېر خلک زیارت ته روان وو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا کلی
ته ورسېدو حاجی صاحب مو ولید وچه ډېر خلک ورته راجمع شوي دي
هغه زمونږ ملګری او دحاجی صاحب مشر زوی باچا ګل صاحب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسره و، خلکو کښې د جهاد او غزا خبرې کېدې باچاګل هم خلکو کښې پسې پسې
کولو چه د ډوډۍ وخت شو، حاجي صاحب خود خلکو په هجوم کښې ګیر وو او زمونږ
ملګري باچاګل او زه سره بېل شو په دې خیال چه ډوډۍ به هم وخورو او خبرې
به هم وکړو. په ټوله علاقه کښې د مېلمنو د پاره هر ځای د خپلې وسې سره سم ډوډۍ
پخه کړې وه مونږ د ډوډۍ خوړلو د پاره د خوړنه پورې غاړه کوو نو وو هغو
ته ور پورې وتلو هلته ځانله په یوه حجره کښې کښېناستو هغو خلکو راله د غنمو
خمبیره پر سېل لې ډوډۍ او کالوخانی تالی کښې د چرګ د غوړو د که ښوروا
راوړه د ډېره مزه داره ډوډۍ وه ما پخپله سیمه کښې د پر تکلفی دعوتونه خوړلي
وو خو داسې خوندېې پکښې نه ولیدلی بل د دی ځای اوبه او هوا هم ډېره ښه
وه هر څومره ډوډۍ چه به مو وخوړه لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما
خو به د دو ځی د دې ځلې ډوډۍ خوړله بیا به هم وږی وم، د ډوډۍ نه وروسته
د خلکو نه جدا شو او په حالاتو مو خبرې اترې شروع کړې په خبرو کښې راته
معلومه شوه چه د دې علاقې مذهبي مشران، سیدان، ملایان، میاګان
او زبرګان بونیر ته د حاجي صاحب په راتګ خوښ نه دي ځکه چه د حاجي صاحب
په راتللو د هغوی بازار سوړ شوی و، خلکو حاجي صاحب ته مخه کړې وه نو دوی
غوښتل چه داسې چل جوړ کړي چه حاجي صاحب نور دلته تېکاو نه شي نو د دې
د پاره هغوی یو طرف ته په خلکو کښې د جهاد او غزا تبلیغ شروع کړی وا او بل
طرف ته یې په خلکو کښې غلې غلې دا پروپېګنډه هم کوله چه دا خلک چه راغلي دي که
جهاد له راغلي وي نو په کار دی چه جهاد وکړي او که سودا کړې له راغلي وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسمی جاید اد موهم شو او دا جاید اد به موهم شی نو دا بیله خبره ده . نو با
کل و ویل چه په دې طریقه لي زمونږ پوزیشن ډېر دا خراب کړی دی او د با
جی هم دا نظریه ده چه مونږ له جهاد کول په کار دي ولی چه تام نا پوهه دی
زمونږ په خلاف په داسی طریقه تبلیغ شوی دی چه د تام په زړه کښې یې دا
کښېنولی ده . که مونږ جهاد نه کوو د دې خلکو عقیدې له مونږ نه کوځی او د
مقصد د پاره چه مونږ دا غلي یو دا خلک به سبا په هغه مونږ سره تعاون
* ونه کړي نو مونږ به خپل مقصد ته ونه رسېږو . لیکن زما د دې خبرې سـ
اتفاق نه و او په موجوده حالاتو کښې د جهاد اعلان زمونږ د مقصد د پار
ډېر زیات نقصان رسولو . ما د حاجی صاحب او نورو ملګرو په خدمت کښې عرض
وکړ چه د خلکو خبرو پسې مه ځئ دا د خود غرضو خلکو خبرې دي د دوی په جها
څه کار نشته . د دوی دا خیال دی چه د لویې ونې لاندې واړه نیالګی وده نه شو
کولی . نو تا په څه چل له دې ځایه لیرې کوی او میدان ځان ته خالی کوي نو د
مقابله په کار ده او خلک باید پوه کړی شی او صاف صاف ورته وویل شی چه
انګریز مقابله یوازې تاسو کولی نه شئ او تا سو سره د انګریز د مقابلې سامان هـ
نشته نو اول باید په تولو ازادو قبایلو وګرځو هغوی ځان سره کړو او یو منظم کو
او د انګریز په مقابله کښې دوی ته د سنه جنګی سامان بند و بست وکړو او دو
د جنګ د پاره تیار کړو . نو په دې طریقه به زمونږ طاقت پیدا شی او چه طاقت
مو پیدا شو بیا به د انګریز سره جهاد کوو او خصوصاً د بونیر پښتانه د نو
ازادو قبایلو غوندې سامان هم نه لري او هغسې تیاري هم نه لري نو که یوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی جنګ شروع کړو کامیاب به نه شو خو به حاجي صاحب د پراښکنډی د وړمو
شوی وچه زما دی خبرو منلو ته تیار نه و.

بنیرکښی د پیرنګیانو سازش:

به دې پراښکنډه کښی د پیرنګیانو د پیرلوی لاس و. هغوی غوښتل چه اول
حاجي صاحب بیرته خپل ځای ته راشي او به دې غرض یې ورپسې د خانانو او
د مشرانو د دني د رنې جرګې ورلیږلې وې او بل طرف ته یې ورپسې دا پراښکنډه
چه حاجي صاحب مجبور شي چه بیرته وطن ته راشي او که نه راځي نو د دی نه
دی چه نور قبایل د ځان ملګری کړي بايد جنګ وشي. ما د وه د ری ورځي
تېری کړې بیا واپس کلي ته راغلم لږ ی ورځې پس مې د حاجي صاحب د
د اعلان وا وریدو. به دې تمام کښی د پیرنګي د مقابلې طاقت نه و یوه ورځ
یې څه معمولي مقابله کړې وه نور طاقت پکښې نه و. حاجي صاحب پسې پیرنګیانو
خوری کړې وې چه ژوندی یې ونیسي. د دی کار د پاره یې خلک هم پیدا
کړي وو او نیوه یې چه حاجي صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته او له هغه ځایه
بیرته وا ورېدو او له هغه ځایه د مومندو (سره کمر) ته لاړ هلته د یره او اباد
. د حاجي صاحب خو زما د خبری سره اتفاق و خو د هغه بر خلاف د غلطی
پراښکنډی به وجه د اسی رأی عامه جوړه شوې وه چه زما خبره یې منلی نه شوه د
رأی عامه مقابله ډیره مشکله وي. د غلطی پراښکنډی مقابله کول په کار وي چه
ی پاخبېږ ی ملاوتړی او خلک به حقیقت پوه کړی او د اهله کیدی شي چه د
موضوع هم خیالو مضبوطه ډله وي چه د خلکو اعتماد یې حاصل کړی وی وچت شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ملک کښې وګرځي او خلکو ته غلط خبره او حقیقت سم ور ښکاره کړي . ولی
نه داسی دله وه او نه به دي طریقه کار شوی دی او نه د کار موقع په لاس
وه او داسی دله خود کار کولو نه پس پیل اکیدی شی . حاجی صاحب چه څ
منډه بونیر ته تللی و به دي وجه هم داسی به منډه له بونیره وتښتېده . م
باباکان . میاکان او پرنګیان پخپله پالیسی کښی کامیاب شول .

مدرسي بند شوي :

پرنګیانو ته ددی کشمکش په وجه دنقصان په ځای فایده ورسید
خوبي ئې بونیر قبضه وکړه او بله دا چه بهانه په لاس ورغله زمونږ په ملک ک
غوره قومی اسلامی مدرسی وې تولې يې یو دم بندې کړې ځکه چه دا مد
پرنګیانو دخپل حکومت په لاره کښی اغزی ګڼل . دهغوی استاذان او کا
یې بندیان کړل . هغه کسان یې هم بندیان کړل چا چه به ددې مدرسو د
دخلکو نه چندی ټولولې او د مدرسو بالنه خدمت او انتظام به یې کولو . حقی
خو دا وه چه دا مدرسې دحاجی صاحب نه وې دقام وې او د قام به پیسو
انتظام چلېدې خو ملا یانو دخولو بند ولو د پاره مونږ حاجی صاحب سرپرست مد
حکومت د مدرسو د استاذانو او چلوونکو سره ډېر زور . ظلم او بد
وکړ ، د ډېرو اسماعیل خان جېل ته یې ولېږل . دصوبه سرحد په ټولو جېلو
ډېره اسماعیل خان جېل د آب وهوا په لحاظ او د بد سلوکی په لحاظ ډېره
جېلخانه ده . دد ی ددی خولنی یې ورته واچولې ، مېچنی به یې پرې ګرځو
کولو کان «د دتېلوکانی» ، به یې پرې ګرځول او ګله د سنډا کانو به یې په ارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

[illegible]

[illegible]

دقیوم قیدیان وو (اوبا چه خان دقید نکی قید س وو ...) عبدالقیوم خا

یږي لې ترې وخسرمیلي، ویې وهل، ویې تکول، ویې شړمول. هغه وخت به
جیلخانې کښې داسې دودیږ وو چه انسان خوړیږ دی چه ځنا ور به هم
خوره او داسې جامې به یې ورکولې چه سړی به یې کښې دسړې غونډې نه ښکاریده
یږ. دکلي پلار او زوی بند یان شوي وو چه دجیل جامې یې وراغوستی دی او
وډیږ ته یې راایستلی دی، زوی یې چغې کړې چه بابا مې څه شوحال دا چه
ولي خواکښې ولاړ وُخو داسې جامې یې وراغوستې وې چه خپل زوی نه پیژندلو
ی نه شپیږ. او وه کاله پس زه پخپله دخلافت په سیاسې تحریک کښې قید
وم ما ته یې چه کوم پرتوک راکړی وهغه زما د زنګانه دسترګې نه پورته و او
ی کمیس یې راکړی و چه په سجده به پریوتم ملا به مې تو له ښکاریده .
ی به بندیانو له جامې په یو ناپ جوړولې دهغه قید ی دې خدای مل شي چه
باقل به جګ او تن به یې غټ و او خوراک مې داسې و چه سپې خو جیل کښې
منګر پیشوته مې خپله دودې سره دانګولي اینبې ده پیشو خوړلې نه ده .

ددې نه علاوه یې دحاجي صاحب شیخان او تعلقداران هم ډیر ګرفتار
. پولیس ته دا اختیار وو چه دحاجي صاحب درشته دار او تعلقدار او
شیخ په نوم چه هرڅوک ګرفتارول وغواړي ګرفتارولې یې شي. په خلکو کښې یې
ره وېره او بزدلي پیدا کړه او دومره هیبت یې پری راوستو چه چا ته به دې
ې شیخ صاحب هغه به درته ووې پلار به دې شیخ وي. دحاجي صاحب
لوی شیخان دحاجي صاحب دشیخۍ نه توبه کاړشو او ځینې خو پکښې داسې
ردان وو چه حاجي صاحب پسې یې سپکې سپورې خبرې هم شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي دپاره چه پرنګی په خبرشي ، وزه به دقيد نه بچ شم . دا دپره دافسو
خبره وه چه دپرنګی زور او ظلم په دي خلکو کښي ويره زياتوله او د مقابل
د جد وجهد جذ به يي پکښي نه راوپښوله . دا قول مذهبی خلک وو او د
په نزد پيره د مذهب لوی رکن و دوی کښي دپره خو پيلوم غيرت را
نه کړ په جيلخانو کښي يي اذان نه شو ويلي د جمع لمونځ يي نه شو کولی . دا
اصلاح هغه وخت وشوه چه مونږ خدايي خدمتکار جيلونو له لاړو . بيا دچا
نه شوه کلېږلی . اذانونه به کېدل ، د جمعی لمونځ به پخه وخته باقاعده کېده
کېږی ، خوراک سپنه شو ميچيني ، کولوکان ، ارتونه کوځول بند شول جامه
شوه دپوي چکی کوي اوغورو اجازت نه و په يوه چکی کوده به قيدی
کښي بند بده دا مونږ ازاد کړل . زه په دی حقيقت پوه شوم چه مذهبي
سره به چه ظلم زياتی کېده دوی به ويرېدل اوبی جرأته کېدل او دسيا
بند يانو سره چه به څومره ظلم زياتی کېده هاغومره به د دوی همت او جرأ
زياتېده . دا قوله کټه د قام قيديانو له خدايي خدمتکارو وکړه او د خدايي خد
په قربانو شوی ده . پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
خدمتکارو حکومت راغی . په دی ورځو کښي ماپسي هم ذکر فتاری حکم
شوی وو خوزه خوش نصيبه وم چه څو ورځی مخکښي زمونږ دعلاقي پولي
کپتان حافظ زين العابدين چه د امبرسر (امرتسر) ؤ زمونږ کلی ته را
ؤ اتفاقاً زما او د هغه زمونږ د ملدسي په باره کښي خبری شوي وي هغه
وويل چه مونږ هم په امبرسر کښي ستاسو غوندی قامی مدارس جوړه کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

* هغې مصارف مونږ دقربانیو دڅرمنو نه پوره کوو که تا سوهم دې قام ته ووائې
چه دقربانۍ څرمن ددکوې دچند وتولو لوله کړاوه به خلاص شې. ماورته
ووې څه کوې به ملایانو مې وژنې ؟ دلته خو دقربانۍ به څرمنو د ملایانو قبضه
ده ملا به خپلې څرمنې الیستلو ته تیار شي خو دقربانۍ څرمنې چاته نه ورکوي. هغه
ووې چه زه به په دې کښې ستاسو امداد وکړم ماورته ووې چه ستا په امداد
پېدې شي. که ته داخانان اوملکان پوه کړې چه دقربانۍ څرمنې دملایانو
په ځاې قومي مدرسو ورکول دېر ثواب لري نو دوی به یې ومنی ځکه چه
مونږ په خانانو، ملکانو اوملایانو دحاکمانو او پولیس افسرانو ډېر زیات
ترېږي. ددې خبرو به دوران کښې هغه ته داخبره هم معلومه شوه چه دا
مدرسې قامي مدرسې دي او دحاجي صاحب یکښې هیڅ نشته صرف د
ملایانو دخولو بندولو او دېر انګلېنډې دمخنیوي به غرض یې مونږ دحاجي
صاحب نوم ایښې دی نوځکه هغه زه ګرفتار نه کړم خو مدرسې راته بنده
کړه او دمولوی عبدالعزیز صاحب نه علاوه چه دحاجي صاحب سره تللی
و. نوراستاذان یې هم قید کړل. تقریباً یو کال پس پرنګیانو داکسان دها
کړل خو دوي غریبان دومره وېرېدلي وو چه چا به ورته دشیخ ملا او
دحاجي صاحب نوم واخیسته دوی به ورسره جنګ کاوه.

څو موده پس چه بیا دحاجي صاحب او پرنګیانو نښته دمومند و په علاقه
کښې وشوه داکسان یې بیاونیول او تقریباً څه میاشتې بند یان و. دغسې به
چه هروخت دپرنګیانو او دحاجي صاحب کشمکش پیدا شو دوی به یې ونیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرنګيا نو به دا فکر کولو چه حاجي صاحب د دوی په ړاد غواړي چه دا ما
زمونږ د غلامی نه ازاد کړی او د دې نه خبر نه وو چه دوی غرﻴﺒﺎ نا
ازادی پېژنده له چه دا دخدای یو لوی نعمت او رحمت دی او نه يې غلا
محسوله چه دا دخدای لوی لعنت او غضب دی ان که د مسلمان ور
هم وی. دوی خو ژوابيان خلک وو او غوښتل يې چه د تسپو او ظ
په زور خانته په هغه بل جهان کښې جنت وګټي او جنت ته چه جنت
پکښې به حورې وي، غلمان وی، د شاتو، شرابو او پيو ويالې به پکښې
بهيږي، قسما قسم ميوې به وي چه د شوکولو تکليف به يې هم نه وي تش
خوله وازه وه پکښې به راپريوزي. هغوی ته مذهبي لويو لويو پيشوا يانو
ممبر د پاسه داويلي وو چه دا دنيا د کافرو ده مسلمانان به دلته خوار و زا
وي، تږي، لوږي، بربنډ او حقير او ذليل وي په هغه جهان کښې به بيا دو
مزې کوي د مسلمان خو هغه دنيا ده او خلکو هم دا منلې وه. په دې خبره هيچا غو
او فکر نه وکړی چه دين د دې دنيا د پاره دی که د هغه جهان د پاره او که د دوا
د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښې اول د دی دنيا ښېګڼې له خدايه غواړ
او بيا دا چه د هغه جهان نه خو څوک راغلي نه دی مګر د دې دنيا تاريخ خو زم
په وړاندې پروت دی چا ته چه مذهب راغلي او هغوی منلې او عمل
پرې کړی دی په دی دنيا اباد شوی دی د عزت خاوندان شوي دی
د خپل حکومت خاوندان شوي دي د خوشالۍ او امن ژوند يې نصيب شوی
دی، تاسو عربو ته وګورئ چه د اسلام نه مخکښې د هغوی څه حال و؟ او ح

(c) ketabton.com: The Digital Library

م راغی او عمل یې پرې وکړو دهغوی څه حال شو ؟ د اسلام په وجه دوی
ومت ، دولت او عزت خاوندان شول . تاسو دهغه وخت دمسلمانانو دژوند
ساریخ نظر واچوئ غور او فکر پرې وکړئ او د اسلام ددې تهیکه دارانو په خبرو
اوسوچ وکړئ چه دا دوي چه کوم اسلام بیانوی دا هغه دخدای او رسول
م دی که دسرمایه دارو؟ او دوی چه څه وایي دخدای دپاره یې وایي که د
ایه دار دپاره وایي ؟

مومند وته دحاجی صاحب هجرت :

دبونیر نه مومند وته دحاجی صاحب په تللو او دېره کېدلو مونږ ته یوه فایده
ه چه مونږ ته رانږدې شو او دحاله یې زر زر خبریدلو ځکه چه مومند اکثر
وره دی یو کوډ يې پاس په غره کښې او بل يې دلته مونږ سره په هشنغر
وي . روزانه خلک ځی راځی دهغه ځای دماتوکو دونه مونږ خبروی او
ږ دماتوکو دونه هغوی خبروی . بونیر خو یو لیرې و او بل دخلکو تګ
ورته لږ و .

دحاجی صاحب دهجرت او د اول عالمی جنګ دشروع کېدو په وجه
وستان ته زمونږ تګ راتګ بند شو . زما تولو ملګرو دحاجی صاحب
هجرت کړی و زه یوازې پاتې وم . پرنګیانو هم په ملک کښې داسې حالات
ړی وو چه ما دهندوستان دتللو جرئت نه شو کولی . بله دا چه شیخ
مولانا محمود الحسن صاحب عرب ته هجرت کړی و دحج دفریضې
لو دپاره مکې معظمې ته تللی و . هلته شریف مکه دترکو په خلاف دپرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سازش دکفر فتوا په ملایانو لیکلی او دستخط کړی وه په شیخ ال
صاحب یی هم زور لګولی وچه ته یې هم دستخط کړه خو هغه انکار کړی
دی وجه شریف مکه شیخ الهند صاحب ګرفتار کړی او پرنګیانو ته سپ
پرنګیانو شیخ الهند صاحب دخپلو ملګرو سره د مالتا په جزیره کښی ب
کړی ؤ . مولانا عبیدالله سندهی صاحب هم له هندوستانه هجرت
او افغانستان ته رسیدلی ؤ . دده سره دهندوستان یوخو قوم ب
مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړی او په کابل کښی یی یو عارضی حک
راجامهندرا پرتاب په صدارت قایم کړی وخوک چه پاتی و و معلومی
چه هغوی د پرنګیانو له وېرې مونږ سره رابطه نه شوه ساتلی صرف یو خ
د برش پونډه چه څلور نیم سوه روپی کېدی د ډاک په ذریعه زما په نو
دی چه هغه ما حاجی صاحب ته ولېږلی نو د حاجی صاحب هیڅ ق
امداد ونکړ حال دا و چه حاجی صاحب سره دوی د مکمل امداد وعد
او حاجی صاحب ته د دوی د امداد ډېر ضرورت و . ما ته می بابا د جیب
د پاره په ما مند ناړی کښی شپیته جریبه ځمکه راکړې وه په هغې کښی
زمینداری کوله د هغې نه چه خومره امدن کېده هغه به می حاجی صاح
خپلو ملګرو د امداد د پاره لېږه خو هغه به د حاجی صاحب د مشرځوی با
لاس ورتلو زما ملګرو ته به یی نه ورکولو هغه غریبانان د خرڅ پوری ا
هیڅ کاری نه و لکه د نورو شیخانو د لنګرځی پودی ته به ناست وو
تکلیف به یی ژوند تېرولو . په کار خو دا و چه حاجی صاحب هلته دوی ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ ولو انتظام کوی وې . دوی به یکښی کارکولی او بچو به هم پکښی علم زده کولی
او د تبلیغ دپاره به یې پکښی خلک روزلی وې چه بیا به تولو قبایلی علاقو کښی خواره
شوی وې هم خیال کسان یې پیدا کړی وې او قبایل یې په یو مزی کښی پیبیلی
او منظم کړی وې . زمونږ ملکرو په رموز رموز کښی دا خبری کړی وې خو چا
پرې غور نه واښتی اخر معتصم تاج محمد صاحب د شیخانو په یوه غونډه کښی
پاڅیدلی او په ممبرو د ربډلی دی دوی ته یې ویلی دی . تاسو شپه او ورځ د
خپل لنګر په فکر یئ د قام اصلاح او تعلیم خوا ته هم څه توجه په کار ده . ده غریب هم
دوه مره خبره کړې ده شیخانو نورو خبرو ته پرینښی نه دی او له ممبره یې را کوز کړی
دی . دا کسان خو د کار قابل او لایق کسان وو دوی چه خپل کور کلی پرینښی وو قربانئ
یې ورکړې وې او مومند و ته تللی وو . کار یې تللي وو د یو مقصد دپاره تللی وو .
د شیخانو په شان خوی د لنګر د ودې سود کړې نه وه او لکه د شیخانو د جنت
په تمه ناست نه وو . د دوی په جنت او د شیخانو په جنت کښی او د دوی د جنت
په لار کښی او د شیخانو د جنت په لار کښی ډیر فرق و . معلومیده داسی چه
باچا کل د یرنګیانو سره سازش کړی وا او د حاجی صاحب او د هغه د کارکوونکو
ملکرو ترمینځ یې غلط فهمی پیدا کولې او د دوی په لار کښی یې خنډونه اچول او
زمونږ ملکری یې دی کار ته نه پرینښول . زمونږ ملکرو د بی کاری ډونډ نه شو
تیرولی مایوسه شول او د انګریزانو هم دا کوښښ وچه دوی د دې ځای نه لاړ
شی . مخفی صاحب خو د خپلو خپلوانو ځای ته دیر ته لاړ مولوی سیف الرحمن
صاحب افغانستان ته لاړ او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسی لاړو ، مولوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالعزیز صاحب سوات ته لاړ ، مولوی تاج محمد صاحب کمانګري ته لاړ او هلته خان لعل دیره شو بیا د هغه ځایه په هغه لښکر کښې چه د امیر امان الله خان په مرسته د پکتیا د منګلو قبیلې د کوزه ملا د شورش خلاف جوړ کړی و ، منګلو ته لاړ او هلته بیا په خوست کښې وفات شو . مولوی عبدالعزیز صاحب سوات ته راغی .

د سوات د باچاهۍ کشاله :

په دې ورځو کښې د کوهستان ملا صاحب د دیر د نواب د زور ظلم نه د سواتیانو د یو کولو د پاره سوات ته راغلی و ، د نواب ندې د سوات د یره برخه نیولی وه او سیتانی یوسفیږي چه عبدالجبار شاه نومیده په سوات کښې باچا کړی و . کوهستان ملا صاحب د تونګو د حاجی صاحب ماذون و ، د ده په کار وچه د سوات یوسفزي لې د سواتیانو مشر کړی و ، خکه چه سوات د سواتیانو او د سواتیانو وینې پرې تویې شوې وې او بنه خبره به داوی چه کوهستان ملا صاحب د مدینې په طرز او طریقه د خلکو په رایه یو جمهوري نظام قایم کړی وی خو معلومیږي داسې چه د پښتنو د کورونو جنګونو ، کوندیو ، ترګلنیو او بې اتفاقیو او دښمنی له کبله کوهستان ملا صاحب دا کار کولی نه شو . د پښتنو تاریخ د داسې واقعاتو نه ډک دی چه کله داسې موقع په لاس ورغلې ده ، دوی د خپل ورور عزیز په ځای میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یې ځپلو کښې په یو بل پېرزو شوی نه دی او په خپلو کښې بدنیته شوي دي او دغه شان چه څوک دوی د خپل ملک ، تمام او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا بنه مزې لې او خوړلې دي او دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم ورته سبق نه دی اخیستی او دغه وجه ده چه د جنت په شان وطن
کښی په جوار و ماره نه دي وږي ، تږي ، خوار زار او جاهلان پاتی دي د
قدرت د پټو خزانو نه چه د دوی په ملک کښی لی پیدا کړی محروم دی او تر
هغی به یي دا حالت وی تر څو چه دوی قبیلوی ژوند په ملی او قومی ژوند تبدیل
کړی نه وي او یو ملت شوی نه وي او پخپلو کښی ورودی ، عزیز ولی او قامولی
مینه ، محبت او پېرزوینه پیدا کړی نه وي . او تر څو چه یي د قام عزت ، خپل عزت
او د قام بی عزتی یي خپله بی عزتی ګڼلی نه وي . دا د دنیا قومونه چه اباد شوي دي
ترقی یي کړی ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه د هغوی د عزت ژوند او
اسودګی ته ګورو ورته پسخېږو . دا زمونږ په شان خلک دي دا زمونږ نه بهتر او
پیدا شوي نه دي خو په هغوی کښی ملیت ، قامولی او عزت ولی ، علم او پوهه
مینه او محبت پیدا شو ، ترقی یي وکړه او په مونږ کښی دا صفات نشته ، مونږ به
په خاورو کښی تو غرېږو و په هغوی کښی ملیت او قومولی راغلی ده ، دا په کف او چف
په تسپو ، دېرو وظیفو او نفلونو او په بی عمله دعاګانو نه ده راغلی . په هغوی کښی
ایماندار ، دیانتدار ، بی غرضه او بی الایشه کسان پیدا شوي دي ، د قام تباهی
محسوسه کړې ده ، د ژوند خوب ئې په ځان حرام کړي دي قام پسی کړخېدلی
دي ، قام یي پوه کړي او وینښ کړی دی ، قامولي يي پکښی پیدا کړې ده اباد
شوي دي .

سید عبدالجبار شاه څه موده حکومت وکړ ، څو ورځی وروسته ور پسی
مشهوره شوه چه قادیانی دی . زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه که دی قادیانی وي نه پوهیږم چه قادیانی و هغه وخت لی چه باچا کولو دلی
ددی خبري تحقیق نه کولو . حقیقت داو چه هیچا داگمان نه کولو . چه دسوات
دا ریاست به قایم پاتی شی او چه څه وخت خینو کسانو ته چه دي کار ته یي زړه
کېږه معلومه شوه چه دا خو قایم پاتی کیدی شی نو دسید عبدالجبار شاه
پسی یي دا پروپگنډه شروع کړه . بله دا چه دسید عبدالجبار شاه حکومت
کمزوری حکومت و دسوال یادی وه واک و اختیار ټول دکوهستان ملا
و او کوهستان ملا دپرنګیانو مخالف و نو پرنګیانو غوښتل دسید عبدالجبار
شاه په ځای دخپلی طبعی یو داسی سړی دلته کښینوی چه دکوهستان ملا
واک اختیار ټول خپل کړي چه په دي علاقه کښی څوک دپرنګی برخلاف لاس
اوچت نه کړي .

په خلکو کښی دسید عبدالجبار شاه دمخالفت د زیاتیدو په وجه
کوهستان ملا مجبور نشو چه هغه لیری کړي او بل څوک په دی ځای کښینوی
نو دباچاګل صاحب دترنګزو دحاجی صاحب دمشر زوی دا خواهش او کوښښ
و چه دسید عبدالجبار شاه په ځای دی دسوات باچا شوی وای او دده چانس
زیات و . کوهستان ملا صاحب دده دپلار معتقد و . نو ده ځان دي موقع ته ډير
و او دکوهستان ملا صاحب نه یي وعده اخیستي وه . دی ببرته مومند وته
عرض لاړو چه څلور پنځه سوه ملاتړ دمومند وته ځان سره راولي مولوی عبد
چه دباچاګل نه دیر خپه و او ښه ورته معلوم و او دهغه سلوک ورته یاد و دغه
وخت دکوهستان ملا صاحب سره مصاحب و او په کوهستان ملا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېراثرو و بلکه دهغه یوقسم سکرټر و اوکوهستان ملا صاحب به په هر کار کښې دهغه نه مشوره اخیسته نو مولوي عبدالعزیز صاحب کوهستان ملاصاحب په دې خبره رضا کړو چه د باچاګل دراسېدو نه یې مخکښې د میانګل عبدالودود د باچایي اعلان وکړو چه باچاګل راورسېد هر څه تالا والا د میانګل عبدالودود باچاشوی و. په دې وخت کښې د ازادو قبایلو په باره کښې د پرنګیانو پالیسي بدله شوې وه، هغوی غوښتل چه په هره قبیله یا علاقه کښې واړه واړه خانان او نوابان جوړ کړي چه هغوی دا قوم په قبضه کښې وساتي او د قبایلو د شور شوږ، بغاوتونو او جنګونو مخه د دې خانانو او نوابانو په ذریعه ونیسي ځکه چه د خانانو او نوابانو قبضه کول پرنګیانو ته ډېر اسان و هر یو به د بل دوېرې د پرنګي خوشامند کوله د دې کار د پاره پرنګیانو د ښبار خان ته ډېرې روپۍ او وسلې ورکړې چه ناوه ګی باندې حمله وکړي وې نیسي که ناوه ګی د ښبار خان ونیسي نو پرنګي به دی د دې سیمې نواب تسلیم کړي او ډېر جاګیر به ورکړي. پرنګیان په دې پوهېدل چه ناوه ګی د دې علاقې د دروازې حیثیت لري د هر چا په لاس کښې چه وي قام ورنه ریپ وهلي نه شي قام هم په دې خبره پوهېده نو ځکه د قام او د ښبار د خان په ناوه ګی د ېر جنګونه وشول خو د ښبار خان د ناوه ګی په اخیستو کامیابه نه شو دغه شان پرنګیان په اپریدو کښې، وزیرو کښې، مسعودو کښې او بیټنیو کښې ډېرې روپۍ خرڅې کړې خو د خانیو او نوابیو په جوړولو کامیاب نه شول.

میاګل ورو ورو ځان مضبوط کړو او کوهستان ملایي په مخه کړو مولوي عبدالعزیز صاحب خود ده سره د ده په باچاکېدو کښې ډېر امداد او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وا او س هم ورسره هر قسم امداد ته تیار وو دی دده سره پاتی شوی
زه به دغو ورځو کښي د مولوی عبد العزیز صاحب لیدلو ته سیدو وله ورغلم یو
دوه شپې می مولوی صاحب سره وکړې د میاګل صاحب په مجلس کښي شریک شوم
دسوات یوه جرګه هم په دې وخت کښي میاګل صاحب ته راغلې وه دهغوی په
مجلس کښي هم شریک شوم په خبرو خبرو کښي را ته معلومه شوه چه دا خلک
له خدایه دومره نه ویریدل لکه څومره د پرنګي نه د پرنګي نوم به ما اخیسته ویره
به یې دوی راتلله ددوی په خدای هم داعقیده نه وه چه ګوندې مونږ به د پرنګي
دغلامی نه خلاص کړی شي. نن چه تاسو په سیدو کښي کومې ابادۍ ګوري هغه
وخت دا ابادی نه وې یوه دختو معمولي کلاګۍ وه. میاګل صاحب، مولوی
صاحب او نور ټول ددوی ملګري به پکښي اوسیدل او داسي خاص میلمان
چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتې کېدل. زه په هلکوالی کښي هم سیدو ته
تللی وم او یوه شپه می پکښي کړې وه هغه وخت زما علم کم ؤ او د اسلام
په حقیقت پوره نه پوهیدم ما به داګمان کولو چه زیارتونه د سړي سوالونه
قبلوي. زمونږ په خلکو کښي داعقیده وه چه پیر بابا د سړي یو سوال قبلوي
نو زه هم په همدې خیال د څو ملګرو سره اول د پیر بابا زیارت ته تللی وم او بیا له هغه ځایه
دجوارړي په کنډو (غاښي) سوات ته را اوړیدلی وو. د سوات د باباجي زیارت
مو کړی وا و شپه مو دلته تېره کړې وه.

د پیرنګیانو مظالم:

دا د یو رته ملک حال ؤ د کوز ملک حال دا و چه پرنګي په خلکو دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویړه او ترهه راوستې وه چه چا د دوی له ویړی حقه او رښتیا خبره نه شوه کولی او حکومت خبره خوپېږېږده چه دچا په خیال به پوره شو چه دده دخپل قام، وطن او اسلام سره مینه ده، نو دبا وونه به یې پړی شروع کړلو او چه په دې به کار ونه شو نو بیا به یې منصبونه، پیسې او لقبونه ور ورانلای کړل او چه په دې به هم کار ونه شو نو بیا به یې دجیلخانو تورو تمبوته واچولو میچنی به یې پړی او ړولې کولو کان به یې پړی کړخول داسې ظلمونه به یې پرې کول چه دیرو وحشي قام به یې هم دیو حیوان سره ونه کړي یاتی خولا دتمدن مدعي دیوانسان سره. دا پرابېکنډه شوې ده چه انګریز انصاف دارو. منم چه انصاف دارو خو په داسې مسئلو کښې چه کوم ځای کښې به دده خپل مفاد نه وو، کله چه به دده خپل سیاسي غرض وو نو بیا د انصاف سوال نه پیدا کېده. ولې په سیاسي معاملو کښې یې بیا انصاف نه پیژندو، او بیا هر ظالم چه تاسو پیژنۍ دهغه نه زیات ظالم و. دپرنګیانو مخبران به ملک کښې خواره وو - دکور، کلي، حجرې، جوماتو ړه، غټه خبره به یې پولیس ته رسوله او پولیس ته تول اختیار او پوره واک حاصل وو چه په هر چا به یې چه کوم ته کښېښوده چه داغل دی هغه به غل وو بیایې پو ښتنه نه وه او پولیسان هم دجهان بلا دیاته وو خصوصاً دپنجاب پولیس خو دپرنګي دخوشالولو دپاره دخدای په مخلوق او مسلمانانو داسې شندې کړي چه هیڅ بېړې به چا کړې نه وي.

خانانو، ملکانو او ملایانو به ځای په ځای جرګې کولې چا به له ویړې چا به دپیسو په تمه چا به دنوکرې دپاره دپرنګیانو تعریفونه کول، ملاکاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې تړلی وی برتی به یې ورته کولی او ویل به یې چه خدای پاک ویلی دی چه « دخدای اطاعت کوئ، د پیغمبرا طاعت کوئ او د اولوالامراطاعت کوئ » او په ټولو ګی خوز مونږ اولوالامر دی اطاعت یې واجب دی. حالانکه دقرآن ایات کښې د اولوالامرسره لفظ« منکم » راغلی دی، یعنې چه اولوالامر دی دستاسو نه وی. نودا به دی ملیانو نه ویل، او په دی طریقه یې د پیرنګی داطاعت دپاره قرآني جواز پیدا کوو. خدای پاک په قرآن کښې د بنی اسرائیلو دعالمانو ذکر کوي چه هغوی به دلونږ و پیسو دپاره او دخپلو خواهشاتو دپوره کېد و دپاره د توراة او زبور په ایاتو نو کښې تحریفونه اوتاویلونه کول هر مذهب او مسلک چه دخود غرضو او چالاکو خلکو په لاس ورشي بیا پکښې هغه اولنی انقلابیت او روح پاتې نه شي، بیا دسرمایه دارو مذهب توری جوړشي او تش کالبوت شي.

زمونږ په علاقه کښې په دې کار کښې زیاته برخه دعمرزو سعد الله خان اخیستی وه یو خرخان و او بل د پیرنګیانو نوکر هم و. هغه به وخت په وخت دوه دوی دکړه خانان، ملایان اوشاعران به یې راغونډ کړل او د پیرنګی دخوشالولو دپاره به یې جلسې جوړولې او د پیرنګی تعریفونه به یې پکښې کول او خلک به یې د پیرنګی سره دتعاون دپاره اماده کول یوه ورځ په حجره کښې ناست وم دمولانا ابوالکلام د « البلاغ » اخبار می لوستله خبر شوم چه نن بیا په عمرزو کښې جلسه ده مولانا چپل اخبار کښې د دی جلسو متعلق د یو یسته مضمون لیکلی ؤ نو په زړه کښې می تېره شوه چه ورځم او په دې جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته دا مضمون او روم خو دا همت او جرئت مې ونه کړی شو. عجیبه خو لا داوه چه دا زا دسرحد ملایانو او زبرګانو به ویل چه دپرنګي خلاف جهاد فرض دی او د داخل ملایانو او زبرګانو به ویل د پرنګي مرسته او اطاعت فرض دی. لکه د قسطنطنیې او مدینې د ملایانو به شان یوې دلې به یو قسم فتوه ورکوله او هغې بلې به د هغې مخالفه فتوه ورکوله. دیوې موضوع په باره کښې په یوه مذهب کښې دوه قسمه خبرې نه وې خو حقیقت دا دی چه نن په مذهب هم سرمایه دارو دخپلې سرمایې په زور قبضه کړې ده هغه دخدای رښتینی مذهب پاتې نه دی. رښتینی خدائي مذهب خو دمخلوق خدمت دی، مینه ده، محبت دی، انصاف دی، عدالت دی، بردباری او ایما نداری ده. په هغې کښې د خدای دمخلوق ګټه او فایده ده. دا نن چه تاسو څه وینئ دا سرمایه دارو دخپلو غرضونو دپوره کولو دپاره دمذهب په نوم یوه لوبه جوړه کړې ده. دا ننني مذهب خو دخوکسو دعیش عشرت دپاره دی دخدای دمخلوق دارام دپاره نه دی چه مذهب د خود غرضو کسانو په لاس ورشي داسې حال شي. حقیقت دا دی چه دا ټول اسماني مذاهب حق دی

او قرآن خو دا وایي چه

د متقي او پرهيزګار

خلکو

به به دې قرآن هم عقیده وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه ددی نه مخکښې کوم کتابونه دخدای له طرفه راغلي دی په هغه
به یې هم عقیده وی نوموږ نه پوهیږ. وچه په دنیا کښې دمذهب
په نامه داجګړې اوجنګونه ولې اوڅنګه پیداشوي دي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رولټ ایکټ او موږ

وبا (د رومبي تېر وفات) رولټ ایکټ . زموږ جلسې . زما
ورومبۍ گرفتارۍ . زما بابا او نور کلیوال جیلخانه
کښې . د جیلخانې حالات د قید نه خلاصون
بیا گرفتارۍ او دویم واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوړپ جنګ چه ولنبت نوزما په زړه کښې دا خیال پیدا شو چه سړی کا
ته لاړ شي او د افغانستان دحکومت په امداد د پرنګیا نو خلاف جدوجهـ
شروع کړي دا دامیرحبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باره کښ
زما هغه وخت دا عقیده وه چه دا یو ازاد او زورور حکومت دی که چیرې
وغواړی نو د پرنګیانو خلاف زمونږ ډېره مرسته کولی شي ددې د پاره مې
فیصله وکړه چه د سوداګرۍ په بهانه افغانستان ته ځم. ما دا تجویز خپ
پلار ته وړاندې کړو هغه راسره ډ ومنلو خو مور مې مخالفت وکړو خو آخر مې ه
هم راضي کړه بابا راسره ډ د روپو وعده هم وکړه. زمونږ د کلي زمایو اشـ
جمعدار عجب الله خان چه د پرهونبیار او جهان دیده سړی و د پرنګیانو
انتهیلیجنس د پیار تمنت کښې هم پاتي شوی و او د غه ملګونه یې لیدلي وو مې د
خان سره ملګری کړو او د راهداری د پاره مو حکومت ته درخواست وکړو خو حکو
راهداری را نکړه او دا کار پاتي شو.
جنګ خلور کاله پس ختم شو په دې دوران کښې به کله ناکله د پرنګیا
او ازادو قبایلو تر مینځ جنګونه کېدل خو دغو لو قبایلو په یوه سلا او په منظمه طریقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو، نو خلکه پرنګي ته څه نقصان نه رسېده. چه مومند و به په پرنګي حمله وکړه وزیر، مسعود او اپریدي به په ځای ناست وو او که د اپریدو او انګریز جنګ به و مومند، وزیر او مسعود به خبر نه وو او که د وزیرو به ورسره جنګ و مسعود به چه د وزیرو سره په یوه علاقه کښې ژوند تېروي جنګ ته تیار نه و مومند او اپریدي خولا په ځای پرېږده هر یو به ویل چه دا د هغه جنګ دی مونږ یې څه کوو په کار دا وو چه ټول قبایل په یو تحریک کښې تنظیم شوي وای ښه تربیه ورکړ شوي وای او ټول یو ځل راپورته شوي وای. نو که پرنګیانو د دوی د مقابلې د پاره ډېر طاقت دلته په کار اچولی وی د ترکو او جرمن مقابله ورته سختېده او که ډېر طاقت یې د ترکو او جرمن مقابلې ته متوجه کولی نو دلته به دوی ډېر کامیابي حاصله کړې وای خو جهاني جنګ د پرنګي په فتح او د ترکو او جرمن په ماتې تمام شو.

وبا، د رومبي تېر مرګ:

د جنګ په وجه په دنیا کښې سخته وبا راغله. په جنګ کښې دومره کسان نه وو مړه شوي لکه په دې وبا کښې چه مړه شول. په هندوستان کښې هم دې وبا ډېر خلک ووژل، پښتانه هم ډېر پکښې مړه شول. دا داسې عجیبه وباوه چه اکثر به یې ځوانان. جینکۍ او هلکان وهل او مړه کول. او چه یو کور ته به یو ځل ننوته بیا به یې یو هم نه پرېښوده. داسې پېښه شوې ده چه په کور کښې یو کس هم نه دی پاتې شوی او د کور دروازې پورې شوې دي. په ورو کو ورو کو کلو کښې به مړي هم داسې پراته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بنځولو ي ښوک نه وو. په دې مرض د تولونه اول زه په پوه شوم ځکه ترو خوهسې خداى
جوړکوم ځکه چه په دې مرض هغه وخت ښوک پوهېدل نه اونه دحکومت
طرف نه د ډاکټر، دوا او د درمل انتظام و. زما د دوستانو غني چه د پښتو کالو
نا روغه شو. غني د پښتنو ولسونو د مورې ورسره د پره مينه وه د پښتو ورته
مابه منع کوله او د صبر تلقين به مې ورته کولو خو د هغې زړه به نه صبر يدو. يو
ورځ د غني د ښځو ورور سخته شوه مورېي ورته د کټ سرته ناسته وه د ډ
ي په غېږ کښې ايښې و ماد ما ښام لمونځ کړې و په مصلیٰ ناست وم دعا
کوله غني ته مې کتل چه بې هوشه پروت دی چه ناځاپه يي مور پاڅېده د زوي
سرې ځېل ورانه نه په بالښت کښېښوده او د زوی له کټه جا پېره وګرځېده او
سه ته يې و دريده او لاسونه يي په دعا پورته کړل په ژړا يي وويل چه اى خدا
د ده مرض په ما کښېږ دې او دې ماشوم ته شفا ورکړې. د خدای په عجيبه
حکمت و. په سباله د ا ناجوړه شوه د دې مرض ورځ په ورځ زياتېده او
د غني مرض به ورځ په ورځ کمېده وغني جوړ شو او مور يي خوانيمرګه شوه ماشو
ئې را ته پاتې شو. دغه وخت غني د پښتو کالو ، ولی د د ريو کالو وخوريي ديوکال
په کلو کښې د وه مره مړي کېدل چه خلک يي ښخولو ته نه رسېدل. مونږ
به د سهار نه د قبرونو په کنستلو لاس پورې کړ تر ما ښامه به لګيا وو. کله به
په مشکله پوره شو او کله به يو نيم کم شو د ډېرو به د کفن درک هم نه و. دداسې
مړو د پاره مونږ يو فنډ جوړ کړو چې کفنو مړو ته مو د دې فنډ نه کفن ورکولو
او په دغسې حالت کښې به هم حيني کسان داغلل په دروغو به يي را نه کفن يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو چالاکو به وژل او مونږ ته به یې دوکه راکوله : اخو مونږ داسی انتظام وکړ
چه کفن به مو د خپل سړي په لاس لېږلو چه مړی به یې ولید و نو کفن به یې ورکړلو
کنه بېرته به یې راوړلو . د دارو درملو موږ هم ښه انتظام کړی و په اول کښې خو یې چا
ته دارو معلوم نه و خو وروسته چه مرض اوږد شو داکټرانو او حکیمانو ورته
دارو دا پیدا کړل هغه به موجود ول او مریضانو له مو ورکول . دا یو ډېر لوئی
افت و چه زمونږ په قام را نازل شو او په داسی وخت کښې چه نه په قام کښې
احساس او نه اتفاق وو چه ددې مصیبت مخه یې په اتفاق سره نیولی وای او نه
مو کوم خواخوږی حکومت وو چه زمونږ غم یې خوړلی وای او ددی افت نه یې
بچ کړی وای . په جنګ کښې هم زمونږ د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات
مړه شول او په مرض کښې هم . جنګ د چا او مړه پکښې څوک شول ؟ کټه او بیلاټ
د بل چا او جنګېدلو مونږ . زه خو وایم چه مونږ اجرتی قاتلان وو . د پیسو
د پاره د خلکو مرګ پسی تللی وو د خپل ملک د ازادی او خپل عزت د پاره واکښې
دا احساس نه و چه د پرنګی سره جنګېدلی وای یا کم از کم بچ پل کور کښې ناست
وای پرنګی مو یوازی ترکو او جرمن ته پرېښی وای . مونږ جرمن خو پرېږدو د
مسلمان ترک سره د پرنګی په ډډه او طرفداری وجنګېدو او جنګ مو ورته وګټلو
ددې ګټلو په پاداش کښې مونږ ته پرنګیانو « دولت بیل » چه یو ظالمانه او ناروا
قانون و راکړو او د خدای د طرف نه دا مصیبت نازل شو .

دولت ایکټ :

ګاندهی جی چه د پرنګیانو ددې وعدی په مقابل کښې چه که پرنګیان جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګټې مونږ ته به یوسلف ګورنمنټ راکړي په جنګ کښې د پرنګیانو د پرامید ا د
وکړو خو پرنګیانو چه فتح وکړه وعدې خوړې پرېږده د « رولټ اکټ ». ۱۹۱۹ ع د نا
کولو اراده وکړه نو مونږ تماماً کانګرس د پرمایوسه شو او د « رولټ اکټ » خلاف یې
اواز وچت کړو . مونږ تماماً کانګرس خوا پرېږده چه د پرنګیانو ملکرو هندوستانیانو
هم ددې قانون خلاف چغې پورته کړې . په ټول هندوستان کښې ددې تور قانون
په خلاف زبردست ایجی ټیشن (تحریک) شروع شو ، لویې لویې جلسې جلوسونه
به کېدل د دنی د دنی مظاهرې وشوې ، د پرستېشنونو او سرکاري ځایونو
کښې وسوزېدل . پرنګیانو هم اسره ونه کړه خلک یې په ګولو وویشتل په جېلخانو
کښې یې واچول د پرسپک او ذلیل یې کړل . تردې وخته زمونږ په علاقه کښې
سیاسي تحریکونه جلسې او جلوسونه نه وو او نه پرې څوک پوهېدل د تعلیم د پاره
د مدرسو جوړولو تحریک موجود و هغه هم د جنګ په وخت کښې پرنګیانو بند کړې و
یوه شپه کور ناست وم دوه درې موخوږله چه د دول اوازمې تر غوږه
شو چه غوږ مو ورته کښېښود د نل ورچي ورسره د نل ورغږ وله چه سباله
به د « ر ولټ اکټ » بر خلاف د حاجي صاحب په جومات (عیدګاه) کښې جلسه
وي . په دې پوه نه شوم چه د جلسې انتظام چا کړې دی . چه سبا شو چاې مو
څکلو ، حاجي صاحب جومات ته روان شو . د جلسې نوم د کلي خلکو نه و اورېدلی
دا ورته یو عجیبه څیز ښکارېدو د پرخلک ورته روان وو . د تحقیق نه دا ته
معلومه شوه چه د جلسې اعلان زمونږ د کلي یو خان چه نوم یې محمد اکرم خان د
کړې دی . دا راته هم معلومه شوه چه د جلسې د اعلان په وخت کښې د پولیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوافسر راغلی و د خان او افسر په مینځ کښی خبره گفتگو او کشمکش شوی و، خان د
هغه له ضده د جلسی اعلان کړی دی، د قدرت کاروونه هم د حکمت نه خالی نه
وی، چرته داخان او چرته د جلسی اعلان د جلسی په ورځ مونږ اولیدل چه
د غه اکرم خان پخپله جلسی له راغلی. وروسته معلومه شوه چه د جلسی په وخت
کښی هغه د مردان د استنټ کمشنر کریفتھ صاحب سره وو. دکلی اکثر لوی خانان
و غټ ملایان راغلی وو. زه پاڅیدم او خلکوته می وویل چه د غه شان جلسو
کښی د صدارت ضرورت وي یو مشر سړی د دې جلسی صدر مقرر ول په
کار دی خلکو ووې چه ته صدر شوی ما ووې چه یو مشر سړی به صدر کړو خو دوی ټینګ
شو زه یی صدر کړم. عام خلک خو د صدر په معنی نه پوهیدل هغوی چه د جلسی نه
ستانه شول دایی خوره کره چه ګوندي زه د پښتنو باچا شوم، مونږ خو د غه وخت په
تقریرونو نه پوهیدلو خو چه د اخبارونو نه موخه لیدل و د بر زده کړي و وهغه موخلکوته وویل
اخو کښی یو بل خان تجویز و راندی کړو چه دا خو زمونږ دکلی جلسه ده، بله هفته
ه بیا د لته د دې تولې علاقې جلسه وي خلک خبر کړئ چه په ګڼ شمیر کښی راشی. د
تقریرونو په لحاظ خو دا جلسه جلسه نه وه مګر د اثر په لحاظ یی په خلکو کښی ډیر جوش
خروش مینه او جذبه پیدا کړه.

زمونږ جلسي:

دراتلونکي جلسي دانتظام دپاره خلکو ملاو تړله، زه پخپله هم په اس
ور شوم او د دوادې او هشنغر کلی می وکتل د جلسی دجوړ ولو له پاره دولت
زي له ورغلم. دا د دوادې مشهور کلی دی، هغه کښی می د د غه کلی لوی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیده ده وعده وکړه چه جلسی له به ذرخم په دولت پوره کښې ده راته یوه ډېر
عجیبه خبره وکړه . وې چه یو سړی کره سمسره عادت شوې وه د دوی پې به لي
خښبل . ښځې ده ته ووې چه دې سمسري خو ډېر ورانی را اخیستی دی څه ورسه
وکړم ؟ دی پخپله سمسری دیرولی وو ورته یې وویل چه ښځې دا خو زبرګه دې
ورته مه وایه . ښځه په پیو مینه وي یوه ورځ دې سمسرې پې په کتهوی کښې ځینې
د ښځې صبر نه شو په سو بارې یې ووهله او مړه شوه دې ښځې فکر وکړو چه دا خ
می د خاوند زبرګه وه اوس به ماسره څه کوي چه خاوند یې راغی نو ورته یې ووې ح
زماد لاسه نن ډېره غلطي شوې ده ستا نه دهغې معافي غواړم ، خاوند ورته ووې
چه ووایه . دې ورته ووې چه هغه زبرګه زما د لاسه مړه شوې . ده وې کومه د
دې ورته وښودله ده پری را باندی کړل . مړه سمسره یې ټوټې ټوټې کړه ا
ښځې ته یې ووې چه زبرګه مړګه نه وه خو زه ترې یې یلم . دی وخت کښې په
چاکښې قومي جذبه پیدا شوې وه ، د اسرکاری جرګه نشین خان وخو ډېرنګ
ته یې نفرت پیدا شوی و .

خانانو او غریبانو ټولو له مو په جلسه کښې ډکلهون بلنه ورکړه ، خلکو د
خوشالی ومنله . د جلسی په ورځ دیولک نه زیات خلک را ټول شوي وو .
زوګو نو ښځو د جلسي د خلکو د پاره په منګو کښې د سیند نه او به را چلولی . د جلس
په دوران کښې د حکومت له طرفه میان اکبرشاه کاکاخیل ماپسی راغی او ویل
چه چیف کمشنروالي چه په صوبه سرحد کوم قانون حاوی دی دا خو د « دولت اکټ
پلاردی ، دا خو د « دولت اکټ » نه زیات ظالمانه دی دوی له په کار دی چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون په خلاف د حکومت غوږونو ته خپل آواز ورسوي. د « دولت اکټ » تا و
دوی ته نه رسی او بله دا چه هندوستان د دوی سره د دې قانون په لیری کولو کښی
کوم امداد کوی دی چه دوی یې ورسره کوی زه د دوی سره وعده کوم چه په دې
قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی څه وایي هغسی به وکړم ما ورته ووې چه میا
صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ مرسته نه ده کړې دا د هغوی انسانی فرض
ؤ خپل انسانی فرض یې ادا نه کړل زمونږ هم دا انسانی فرض دی چه د دولت اکټ
خلاف ورسره خپل اواز ملګری کړو. هر سړی پخپل عمل پردی. میا صاحب پوه
شو چه دی زما په دام کښی نه نښلی نو بیایې ووې که ته اجازه راکوې زه به هم دې
خلکو ته خوشخبرې وکړم. ما ورته ووې وکړه. د هغه په تقریر کښی دخولی نه دا وخته چه حکومت
زمونږ مور او پلار دی. دا په خلکو بده ولګیده چغې یې پورې جوړې کړې چه میا
کښینه حکومت که ستا مور وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هیڅ هم نه دی. مه
چه خلکو ته وکتل په خلکو کښی پوره جذبه وه او میا صاحب ته په قهر وو. ما میا صاحب
کښینولو او پخپله ورسره شوم د جلسی نه می بهر وښکوڅکه که زه نه وای یا ما د خلکو نه
مخکښی د علام تشدد وعده نه وای اخیستی خدای خبر چه د میا غریب به څه حال
شوی وای. زه یوه خوا د خلکو جذبې ته حیران وم او بله خوا د میاګانو انګریز پرستی
ته. د دې جلسی صدارت هم خلکو ما ته راکړو، مونږ د تقریرونو په چل نه پوهیدو
اکثر به مو تقریر ولیکه او د کاغذ له مخه به مو خلکو ته اوروله. عباس خان دې خدای
وبخښی زما ډیر دوست ؤ هغه له می لیکلی تقریر ورکړی وچه د هغه وار راغی او پاڅیده
تول ریږدیده و وی ویل دا تور قانون بیایې ووې دا تور قانون څو کرته یې هم دا تور قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورقانون ووې ماورته دلاندې نه ووې چه ورانده ی دوایه دی تول رپېله داته
يي وويل چه پرسترکومی تياره ده ورانده نه ويم ددی نه يی زيات څه ونه ويلي شواخر
کښېناست . دازمونږ دتقرير ونو حال وخوسره ددی هم جلسه بالکل کامیابه وه
قرار دادونه موپاس کړل ، اخبارونو او حکومت له مو ولېږل .

په خلکوکښې يوه عجيبه مينه او جوش وه بيا خاص زمونږ دکلی دننو اونځو
خولا بل حال و . په سوونو ښځې زمونږ دکلی راغلي وې کومې وه سپينه ته به
تللي او خلکوته به يي دځکلو اوبه راوړې . زمونږ دکلی دوه کسه دې جلسی ته نه
وو راغلي يو خان بها در محمد عمر خان او بل هغه خان چاچه داولې جلسی
دپاره د نه ورې وهلي يعني محمد اکرام خان هغه دجلسی په ځای مردان ته
کر يفت پيرنګی ته تللي وو . کر يفت د مردان اسټنټ کمشنر و ددوی اشنا
و . په دې ورځ يي هم داخيال وچه په حکومت به زمونږ مخ وشی خو نه يي په حکو
مخ وشو او نه يي په قام کښی مخ پاتی شو . دوی په کر يفت صاحب باندې دو
خود قدرت کار بېل وې کر يفت ددوی په سبب راغلی او ددوی هم مونږ سره کوم
شول مونږ تراخره هم په دې پوه نه شو چه اکرام خان د دولت اکټ خلاف د
اعلان ولې کړی وخو خلکو به داويل چه ده غوښتل چيل ترېوران ، خانان ، دين نکمان
په ضد راولی او پرنګيان هغوی برباد کړي خودی پکښی پخپله ونښت .

داتمانو دې جلسی په لېښتنو کښی اوروتکو او ښه جوش اوخروش
پيدا کړو . بله جلسه په تاکال کښی د ارباب رضا خان له طرفه مقرر شوه ، قول
علاقی ته يي خبر کړې وه مونږ ته يي هم بلنه راکړې وه . دجلسی په ورځ سهار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. ورروان شو چه دسر دریاب دپله نه پورې وتلو. عاشق، دپېښور دبنارمیوه فروش په تانګه کښې سورمخې له راغی اشاره یې وکړه تانګې مو ودرولې راکوز شوه عباس خان، بابي جان او احمد استاذ مې بېل کړو او د ابته یې دوې چه د افغانستان او پرنګیانو جنګ شروع شو بیګا په ټول ملک کښې د مارشل لا اعلان شوی دی. د تاکال جلسه بنده شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه مار اوړي دي داوخلي او په ملک کښې یې وویشلي. کاغذونه زمونږ ملګرو له ورکړل او دې بېرته ښار ته ستون شو او مونږ بېرته کلي ته راغلو.

په دې ورځو کښې قاضي شناګو الله د پرنګیانو له خوا مقرر شوی وچه زمونږ د علاقې دوره وکړي او دا معلومه کړي چه څوک د پرنګیانو په خلاف او څوک یې په حق کښې دی نو دی به ګوځېد او ګرځېدو، جوماتو نو کښې به یې د پرنګیانو په خلاف سخت سخت تقریرونه کول. یوه ورځ زمونږ په حجره کښې یې مونږ ته دا قصه کوله چه زه د جنګ په ورځو کښې پرنګیانو عسرب ته د مخبرۍ د پاره لیږلی وم هلته یې په یو جنګي سمندري جهاز کښې د یو جرنیل سره ولګولم، د دریاب په غاړه د عرب یو کلي و مونږ. یو پرنګي د سفیر په توګه ورولېږلو هغوی دا پرنګی مړ کړو چه د هغه د مړګ خبر راغی نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي ګوله باري وکړي. نو چه هغه کلي یې په ګوله باری د خاورو سره خاورې کړو بیا فوځونو ته حکم وشو چه لاړ شئ وګورئ چه څوک مړیا ښځه خوږ ونده پاتې شوی نه دی که پاتې وي مړه یې کړئ. زه هم ورسره لاړم چه کلي ته ورسیدم څه ګورم چه یوه ښځه شهیده شوې ده او ورو کې ماشوم یې په تی پوخت دی او ووی یې. په ما ددې ماشوم او مور حالت ډېر اثر وکړو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه وخت جهاز ته واپس راغلو نوما دخپل افسره سره خبره کول غوښتل خو
هغه دومره په غصه وُ چه زما شکل لیدل یې هم نه لګېد و داته یې ووې چه
دمخې نه مې لیرې کېږه. نوهغه وخت ما په زړه کښې دا خبره محسوسه کړه چه
دیو پرنګی دپاره یې دا دومره مسلمانان دخدای مخلوق تباه تباه کړو او لا زړه
یې سوړ نه دی نو دخان سره مې فیصله وکړه چه نوره ددوی نوکری نه کوم اول
کافروم ددی پېښې نه وروسته مسلمان شوم. دغه شان قاضی صاحب هم تول
هشتنغر دوره وکړه. دهشتنغر خانان، ملایان او عوام ټول دانګریز مخالف
وو. قاضی صاحب د ټولو حالات معلوم کړل یوزمونږ دکلی د محمد عمرخان
په باره کښې سرکار ته لیکلي وو چه په ټوله علاقه کښې دده په شان ستا سو بل وفا
دار نشته. ددې رپوټ په وجه د محمد عمرخان دسرکار په کور کښې لویه
ترقی وشوه او ډېر اختیارات یې ورکړل او خان بهادر یې کړو.

دمارشل لا په وجه زمونږ په خلکو ډېره ویره او هیبت راغی خلکه چه داخبار نو
په ذریعه به دهندوستان او پنجاب دحالاتو نه خبر بدل چه پرنګیانو په خلکو څومره
ظلم او زور را اخیستی دی. په ټولو کښې مونږ ډېر ناکراره وو هره ورځ به اوازه
شوه چه بنګاله به فوځ راځي او دکلی نه به چاپېر یږی. ددې کونګوسې په اوریدو
به زمونږ دکلی نر او ښځې په لړزان شوې او یوه هله ګوله به جوړه شوه خوک به په
کوټو کښې وېښ ناست وو، څوک به دکلی نه تښتېدل څوک به په حجرو کښې را
جمع شول. زه په خپله هم دګرفتاری په وجه به په خپل کور او حجره کښې کېناستی
نه شوم په کلي کښې به ګرځېدم خلکو ته به مې دا ډاډ ګیرنه ورکوله. یوه شپه ډېره ګوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوازه وه چه نن به فوځونه خامخا داځي چه يوسړي خبرکوم چه ملک سلطان محمد خان سره دسړوپه سړک کښې مو رچه نيولې ده اووايي چه د پرنګی نه موږ هسې صبم نه خلا صيږ . ويوځلې مړګ دی زه خو ورسره مقابله کوم . زه په منډه ورغلم چه ګورم ملک صاحب ولاړ دی کرچ يې اچولی دی نوکران يې مورچه کړی دی ، دی ورته شابسی ورکوي . ماپرې دليرې نه اواز وکړو چه ملک صاحب څه کوې جواب يې راکړو چه نن ورسره معلوموم ماترې پوښتنه وکړه چه ټوپک درسره دي ووې چه پنځه ټوپکه ماترې بيا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس درسره دي ده ووېل چه شل پنځه ويشت دانې به وي ماورته ووې چه دا دومره کارتوس خو دغو به يو ټوپک کښې وی نو څه رنګې به پنځو ټوپکو او شلو کارتوسو د پرنګی مقابله کوی ؟ ددې خبرې په اوريدو خو يوه شيبه چپ شو بيا يې نوکرانو ته ووې چه دوی سره نه کيږی زما اسپه زين کړئ ! په اس سور شو او شيبه په شيبه ازادی علاقی ته لاړو دغه شان زموږ دکلی د پوکسانو څانونه په ځنګ کړل .

زما ګرفتاری :

زه ميرې ته لاړم زموږ زهيداور وو عبيد الله کاکا يې نوم ؤ په بله شپه مې هغه دځان سره کړو او کچی ، کوپرته لاړو هلته موږ پخوانی زميداراو سيد ل دا دايجنسی د علاقه وه زموږ دکلی يو مفرور مرتضی خان هم دلته اوسيده . هغه مو وليده راسره شو . سپينخروته روان شو ، هرې چند دغر په غاړه د باړه پوليس تانه وه چه ورنږدې شو سپاهيا نو دا باندې اواز وکړو چه ودريږی تاسو څوک يئ ؟ موږ سره يې لا ينسنه وسله هم وه په ماويره راغله خو مرتضی خان ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلل وو ورانده شو ورته يي وويل چه خپل يو دهغه د پېژندګلوي په وجه يي مونږ
د تللو اجازه راکړه . مونږ چه د سپينغرو لاري ته برابر شو او مرتضی خان دوی
را نه بېرته ستانه شول او مونږ سپينغرو ته لاړو بابا جي خبر شو زمونږ ليدلو ل
راغی او زمونږ يي ډېر قدر او عزت وکړو . شپه مو په سپينغرو کښي تېره کړه س
د افغانستان په نيت روان شو خلکو دا رايه راکړه چه ستاسو د پاره ډېر انګ
غر لاره ښه ده د سيند نه به په زانګو پوري وځئ او د باجوړ په لاره به فيـ
جلال اباد ته لاړ شئ خو زه د زانګو نه وېرېدم ولي چه زما بدن ډېر دروند و زه
سړی دا وېره وه چه د زانګو پوري را باندي ونه شلېږي او په سيند کښي ونه لوېږ
په دې لاره زما د تللو اراده نه وه خو ملګرو مجبور کړم او مونږ په انګ غر ته روان
شو چه په غره مو د ختلو شروع وکړه د سمي خلک د غره د مزل نه دي او ده خو
نورو ملګرو نه زيات بې خونده وم چه څه لږ مزل مو وکړو نو ستړی شوم مونږ ته
يو سړی د بوچولار هم ښودلی وه دا لاره لږه او ږده وه خو اداره وه او په سيند
هم په کود د پوري وتل و نو ما ملګرو ته په دې لاري د تللو تجويز پېش کړو بېره
دا وګوځېل و او بوچو ته روان شو نا وخته بوچو ته ورسېدو د اکرم خان نومي
ملک حجري ته لاړو اکرم خان ډېر ښه سړی وو زمونږ يي ډېر دار مدار وکړ
شپه مو په ارام تېره کړه سهار مو چه چای وڅښل که په روانېدو کښي وو چه ګو
بابا مې را ورسېد راته يي ووې چه بچيه بل ملک ته مه ځه زه د پېښي کشنو
تا پسي راغلی يم هغه وايي چه ده بې له جلسي نه بل څه نه دي کړي او جلس
خو څه جرم نه دی . مونږ ورته هيڅ نه وايو ، ما ورته وويل چه بابا مار شل ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو خو پرنګيان هسې په معمولي معاملو کښې انصاف نه لري او بيا چه د هغوی
خلاف کار وشي او ځار شل لا هم وي نو د دوی نه د انصاف څه تمه کېدی شي؟
نه يې په وعده باور کول په کار دی ليکن بابا مې د تللو اجازت را نه کړو د هغه
رنګې په ژبه باور و دې پخپله يو ژبې سړی و دی د پرنګي په فريب او چلول کله
هيله ماتېدي وې چه نه ما سره چه پرنګي کوم لوظ کړی دی هغه به هېچرې مات
کړي. زه يې مجبور کړم او بېرته يې کلي ته راستون کړم. چه ما منډ ناړې ته داود سيلو
يې دلته پرېښودم او دی اتمانزو ته لاړ زما به زړه کښې ويره وه او دا باور مې
و چه کوم ندای پرنګيان به ما پرېږدي نو زه به ټوله ورځ په مقبره کښې پټېدلم
ما منډ ناړې سره نژدې يوه لويه مقبره وه او د شپې به کور ته راتللم. زه د پرنګيانو
پټ نه وم او نه هغوی زما نه بې خبره وو بابا مې پخپله زما د راتګ نه خبر کړي.
. يوه ورځ زه د غرمې د ډوډۍ له کور ته راغلی وم په حجره کښې ناست وم چه تانړه دار
د ديولوی کار د راغی او زه يې ونيولم. زما د نيولو خبر د بجلۍ په شان ټوله علاقه
کې خور شو څوک چه خبر يدل ما منډ ناړې ته به راتلل خپل خپلوان مې مونږ. کړه
جمع شوی وو ژړا انګولا يې جوړه کړې وه د مور مې ډېر حالت خراب و تانړه دار
سړی و ما ته يې کور ته د تللو اجازت را کړو مور مې بابا ته ښېرې کولې چه کنا دی نه
ی راستون کړی ولې به ګرفتا ريدله ده ما مور ته ډېره تسلي ورکړه خو هغې په چغو
و ژړل. د ځينو کسانو دا نظريه وه چه ته وتښته مونږ به د پوليس سره تر هغه
ته پورې مقابله کوو تر څو چه ته د دوی له علاقې نه نه يې وتلی. ليکن د دوی څه خبر وو
ار شل لا ده او ما هم د خپل ځان د بچ کولو د پاره د نور خلک په مصيبت کښې نه اچول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور دا تو غاړه وته ښکل يې کړم او را ته يې ووې بچيه په خدای مې سپارلی
زه د مور نه رارخصت شوم بهر راته تانه دار منتظر و د خان ماڼی تا ته يې بوتلم
هغه ځای يې مردان ته بوتللم د رسيد و سره يې پوليس کپتان ته مخکښې کړم
سره يو تانه دار او بل کميدان و د واړه په ورد ی کښې وو او بوتلان يې په پښو
څه وخت چه دوی زما سره پوړنگی ته ورننوتل بوتان يې وايستل ما ته دوی په
کار د پور سپک ښکاره شو د هغی نه پس يې زه جيل ته بوتلم چه زولنی يې را ته
زما په پښو کښې تنگې وې ځکه چه زما بادی ډېره مضبوطه وه پنډ ی مې غټې
وې. هر څو مره زولنې چه يې راوړې زما په پښو کښې را نغلې اخر يې په زور
جوړه زما په پښو کښې واچولې ډېرې تنگې وې ځ من پوری کلکې ونښتې. لو
ور وسته يې زه د جېلخانې نه راوايستم هتکړی يې هم را ته ولګولې په
کښې کښېنولم دوه پوړنگيان يو د پوليس افسر او يو ملکی افسر راسره شول
نه يې پېښور ته روان کړم هغه وخت ما داخبره محسوسه کړه چه د مار شل لا
کښې چه حکومت څوک وغواړی نو هغه ته ځان ور کول په کار نه دی ځان سپ
غلطی ده زه پچيل را تنګ پښېمانه او ستومانه وم خو څه فايده ؟ چه ښار ته ور
نيغ يې د پوليس کپتان بنگلې ته بوتللم د موټر نه يې کوز کړم او کښې يې نولم پوليس
چاپېر وو لږ ساعت وروسته زمونږ د کلی يو هلک چه د ټيليفون تار يې پرې کړی
دوه کاله قيد و هغه يې د کپتان بنگلې ته د ننه کړو بهر ته يې را وويست او واپس
بوتللو بيا يې زه بنگلې ته ننه ايستم چه کودم لس، دولس پوړنگيان راغونډ شوی
زه يې هغوی ته مخکښې کړم د ور مخکښې کېد و سره را باندی يو پوړنګی سوال وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا د سرکار برخلاف بغاوت کړی دی ما ورته ووې چه نه ما هیڅ بغاوت نه دی کړی بل راته ووې چه ولې تا د سرکار برخلاف جلسې کړي نه دي؟ ما ورته ووې چه په جلسو کښې مونږ د بغاوت هیڅ قسم خبرې نه دي کړي بلکه مونږ سرکار ته خواست کړی دی چه دا قانون دې په مونږ نه جاري کېږي بل ووې چه ولې ته د سرکار برخلاف په خلکو کښې کوځېدلی نه یې؟ او خلک دې د سرکار برخلاف اوچت کړي نه دي څه؟ ما ورته ووې چه زه خو اکثر په خانانو کوځېدلی یم او خانان خو د سرکار خیر خواه دي. بل راته ووې چه ولې تا ځان باچا کړی نه و؟ ما ووې نه ده وې ولې خلکو به د ته باچا نه وې ما ورته ووې چه کومو خلکو ما ته باچا وایه هغوی بې علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غریبانانو د صلاح او باچا فرق نه شو کولی. زه د جلسې صلاح وم د هغوی د ګمان وچه صلاح به باچا وي. د دی نه پس زه یې بهر را وایستم. بهر راته پولیس تیار ولاړ وو راته چاپېره شول پیاده یې روان کړم د ټنګو زولنو په وجه مې پښې زخمي شوې وینې پرې روانې وې په داسې حال کښې یې د چونې کوتوالۍ ته بوتلم او په حوالات کښې یې بند کړم هلته مې زیرب تاته دار ولیده چه دوېرې ما ته را نږدې کېدې نه شو په دده دده به راته تېرېدېده. ده ماسره په مشن سکول کښې یو ځای سبق ویلی و او یو ځای په بورډنګ کښې اوسېدلی وو او لکه د دروڼو مو ډېر تعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس دفتر ته بوتلم سید اکبر نومې یو اپریډی انسپکټر و د دی کوتوالۍ انچارج وهغه راته ووې چه ستانن پښې ده پاسه څه ما ورته ووې زما پښې ژوبلې دي زه کچېرۍ ته پیاده نه شم تللی، ده راته ووې چه جلبې کولی شې او پیاده تللی نه شې زه ستا د پاره د سورلۍ انتظام کولی نه شم ما ورته ووې چه دا شه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما پښې وګوره زه د پیاده تللو یم؟ ده راته وویل چه زه دې پښې نه ګورم پاڅېږه -
روانېږه چه ځو. ماورته ووې چه زه پیاده نه ځم او که ته مې بیولی شې نو مې ځه چه زه
ورته کلک شوم نو انسپکټر راته نرم شو. د انګریزانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران
دي چه ماورته نرمه وی ده راته ګرمه وې او چه ماورته ګرمه ووې دی راته نرم شو
سپاهي ته یې اواز وکړو چه ورشه هلکه تانګه راوله په تانګه کښې یې کښینولم پیښې
ته یې بوتللم یو ساعت بهر ناست وم هیڅ یې مخکښې نه کړم او له هغه ځایه یې
جېلخانې ته بوتللم په جېل کښې یې یو بارک ته ورو ستم یو زوړ کمبل او یو زوړ توشکي یې
راکړل یوه کړې خالي وه ما توشکي په کړې واچولو، ما جېلخانه چېرې لیدلې نه
وه او د جېل نه ډېر وېرېدم زه څه چه ټول پښتانه د جېل نه وېرېدل، جېلخانه چه
چا لیدلې نه وې ورته یو بلا ښکارېدې خو زمونږ د خدائي خدمتګارو تحریک په وجه
ترې اوس څوک نه وېرېږي، زمونږ د قبایلو پښتانه اوس هم د جېل نه ډېر ډیات
وېرېږي ما سره چه بارک کښې نور قیدیان وو د هغوی جامه ډېره سپینه وه او
تعلیمیافته ښکارېدل خو په ما تیاره وه د ځان فکر راسره و. په هندوستان کښې
پرنګیانو د پرخلک پانسي او چارماری کړې و. زما هم پخپله باره کښې داخیال
و شپه او ورځې به مې لمونځونه او وظیفې کولې خدای ته به په سجده پرووت وم
زاري به مې کوله که عمري قید شم خو خیر دی چه پانسي نه شم، څو ورځې چه تېرې
شوې د جېلخانې د ملګرو سره بلد شوم پوښتنه مې ترې وکړه معلومه شوه چه
ټول د افغانستان خلک وو او پرنګیانو د جنګ له کبله بندیان کړي وو.

لس، دولس ورځې به تېرې وې چه یو سپاهي راغی راته یې وویل چه بهر ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دوست راغلی دی وایي که دده څخه سوال وجواب وي چه زه یې کلې ته ورسوم زما خو اول په زړه کښې دا راغلل چه بابا ته سوال وجواب ورکړم چه فضلو له هادی کره زما څه کاغذونه دي هغه واخلئ اووبي سېزئ ځکه چه هغه کاغذونه په ازادو قبایلو کښې د دوړي کولو او یو مرکز جوړولو په باره کښې وو که هغه حکومت ته په لاس ورشي کافي ثبوت دی خو دلته فکر نه پس زړه ته دا راغله چه ددی سپاهی تا سره کوم تعلق او کومه همدردی ده چه ستا له غمه خوب نه ورځي په دې چل دوی ستا راز معلوموي. د جېلخانو ملازمان اکثر د سی. آی. ډی مخبران وي او د سیاسی قید یانو سره خو د ده داسلوک کېږي د هغوی تجربه نه وي دوی ورته خوله پسته کړي راز ترې واخلی زما دېر خطونه یې په دی طریقه سی. آی. ډی له ورکړی دی. دا تمانزو هغه هلک چه د تیلفون د تار په پرېکولو دوه کاله قید شوی ؤ په جېلخانه کښې په لنګر کښې وو او په قید یانو به یې ډوډۍ وېشله هغه نه ما پوښتنه وکړه چه ته یې زما دراوستلو په ورځ دغه د پاره دکپتان بنګلې ته دا وستی وې هغه راته ووې چه په ماجېل والا و او پولیس والا و ډېروس کړی وکه تا نه پوښتنه وشی چه د اتار تا دچا په لمسه شلولی و نو ته ورته وو ایه چه د عبد الغفار خان په لمسه دا دوه کاله قید به دې معاف شي نو ځکه یې زه هغه بېرنګیانو ته پېش کړم هغوی راته پوښتنی کولې چه دا تار خو به تا د بل چا په وینا پوې کړی وی؟ ما ورته ووې چه نه صاحب دهیچا په لمسه مې نه دی غوڅ کړی اخري راته بنکاره دوې چه کوره داکار به تا د عبد الغفار په وینا کړی وي ما ووې نه داکار ما پخپله سلا کړی دی زه دروغ نه شم ویلی.

زما د بابا او نورو کليوالو گرفتاري:

زما د نیولو به شپاړس ، اوه لس ورځې شوې وې لوړ ماز یګر وچه یو ملاز
داغی راننوتې وو چه داتمانزو اته نفر شلې قید یان یې راوستل زه لا په دې فکر
کښې وم چه دا به څوک وي چه لوبه دله یې زمونږ په بارک راننه ایستل چه کاته مې بابا مې
ؤ ، عطاء الله دادا ، شموز دادا ، حیدرخان کاکا ، عباس خان ، فیض محمد خان
عبدالغفار خان بونې ، دشموز ومشر ملا صاحب ، برهان دادا ، لنډه داچه یوازې
زمونږ دکلي پکښې اوه نیم شلې تنه وو . زمونږ څو تول خاندان وو داتمانزو تول
خانان وو اکثر لوې ملایان ، پیران او معززین وو درځړ ویو څو خانان چه زمونږ
خپلوان وو هغه وو . برهان خان ، قلندرخان ، دبابړې باچا صاحب او څه کسان
پکښې دچارسدې وو داخلک یې دهغه قاضي شاکرالله په ډایرۍ نیولي وو . بابا
مې چه زه ولیدم ډیر خوشحاله شو ویې خندل او وې ویل چه دخدای شکر دی
چه تا سره یو ځای شوم زما په باره کښې دا خبره خوره شوې وه چه پهانسي شوی
دې ځکه مې بابا په لید و خوشحاله شو زه هم خوشحاله شوم ځکه چه یوازې تنګ
شوی وم . دوی راته دخپلې گرفتارۍ قصه داسې بیان کړه چه ملایانو لا دسهار
بانګونه نه وو ویلي تیاره وه چه فوځ زمونږ دکلي نه چاپیره شو او دملد سې سره
په دې لوی میدان کښې یې توپې و دروله گوره سپایان پرې ناست وو چه څوک
به دکوره راووت هغه به یې ونیوه او ډاک ته به یې راوست چه لږه رڼا شوه پولیس
په لاړو ، کو څو کښې خواره شول او خلک به یې له کورونو نه راویستل ود ته به یې وېل چه
هر چا کره وسله وي هغه دې راوړي سرکارته دې تسلیم کړي که چا تسلیم نه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله ورکوه وخته چارماری کیږي به خلکو دوېږي نه وسلې داوري په ډاک
…ی یې انبار کړي او خلک یې هم راوستل په ډاک کښې یې دتوپو خولو ته مخامخ
…ښېنول چه ډاک دخلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راټولې شوې ښځې دکوټو
…ته ختلې وې ژړا انګولا وه په ټول کلي وېر او ماتم وو چه په دې کښې کوډه کان
…پوته وختل او دتوپو چړق چړوق شو دټولو دا یقین شو چه وژل کیږو و دقرآن
…سورتونو ویلو مو شروع وکړه او هلته په کوټو ښځو وېرته زوروکړو چه په دی
…ت کښې دپېټې کمشنر او څو فوځي افسران داغلل او زمونږ مخکښې ودرېدل
…راته یې وویل چه ای داتمانزو خلکو پوه شئ چه دسرکار دېر لوی لاس دی یو
…س یې افغانستان کښې دی او بل دلته تاسو ته دی . ماستاسو کلي دېرش
…ره روپۍ جرم کړو او یو سل وپنځوس کسه می ستاسو ونیول پنځوس کسان به
…ی کښې چه هغوی دسرکار برخلاف جلسې کړي دي او سل کسان به تر هغه وخته
…ري قید وی چه تاسو دیرش زره روپۍ جرمانه ادا کړي نه وي . بیا یې
…ونږ دچا دسلاې تانې ته را وستو او له هغه ځایه یې په تمتمو کښې کښېنولو
…پل ته یې راوستو . بله ورځ مې کا ته چه محمد اکرام خان هم چه زمونږ په
…سو ته یې مخبري کولی لاس ترلی راوستنه . ده سره پو نکیا نو عجیبه
…قه وکړه نه ددین شو نه دساډین . اکرام خان مونږ سره په باد ک
…ځای و زما دا خیال وچه پخپلو کړو به پښېمانه وي او لږ شرم به محسوسوي
…هغه دو مره کلک سترګی وچه مونږ تر ې په او دکښې ولاړ وو چا پوډی به یې
…مخبري کولی چا سره به یې بحث کاوه او چا سره به ښتی وجنګ به یې کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به یې منګنځل کول ویل به یې چه خدای ویلي چه دوی به دی ویلي چه دوی به دمسلما
خ قسم دوستان نه شي خو چه یوه ورځ وه ته زوی لیکلی وو چه ته زوی لیکلی وو چه زمو
ت مستور ویلي خانمایي ته په دوره راغلی و. ستا تصویر ته حلی و. ستا تصویر ته چه په حجب
و ډیر د پوکتل . په دې دومره خبره ده نه د پرنګیانو هغه ټوله نه د پرنګیانو هغه ټول بلا
زوی ته یې ولیکل چه دالی، ورکول په کار دي. داټول دغلامادي. داټول دغلامانه ذهن
په غلامي کښې وانسان نه انسانیت هیڅ شي اوانساني خوبي پکښې یا

.

زمونږ سره یوکابلي بندی وچه کله بټه توپونو د رزهارشو او داسو د رزهارشو او داسې به معلا
غانستان او دانګریز جنګ دی په جوش اوجذبه کښې پاڅي اوجذبه کښې پاڅیږ په
شولاس به یې د تورې غوندې ځنډه او په زوره زوره به یې و په زوره زوره به یې ویل
، کش کو. زمونږ څومره کسان یې چه د جلسو کولو په تورنیولی وو دسو کولو په تورنیولی وو د حکومت
وچه ګوندې زمونږ د افغانستان سره څه راز بازدی اوکوم اخبار از بازدی اوکوم اخبارونه چې
ستانه نه راغلي دي هغه دوی په ملک کښې تقسیم کړي دي او دوی نیم کړي دي او دوی دافغا
ط اوکتابت هم لري. حکومت لګیا و د دی تحقیق یې کولو بابامي راحقیق یې کولو بابامي راته وویل
الله، خان دعمرزوبه چل ول زمانه دا معلومات اخیستل چه معلومات اخیستل چه زمونږ یا
ستان سره راز و بازشته یا دافغانستان اخبارونه د رته راځي اخبارونه د رته راځي. بابا
ه په ما باندې ډیر زور لګولی وکه دغسې اخبارونه تا سره وي یا خبارونه تا سره وي یا د رته مع
ماته یې راوړه چه زه یې لولم. زه غوښتل چه دغه راز معلوم کړي ادغه راز معلوم کړي او پرنګي
ی وکړې اوچل مخ پرې وکړې خو حقیقت دا وچه دافغانستت دا وچه دافغانستان س

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هیڅ راز و بازنه و نږ هیڅ راز و بازنه و نه موخط وکتابت وه نه موهغه اخبارونه لو
عاشق میوه فروش چه کوم ل میوه فروش چه کوم اخبارونه راوړي وو په هغه کښې مایوهم نه وو
بابي جان ، اکبر او احمد اجان ، اکبر او احمد استاذ اخیستي وو . د بابي جان د اخبارونو
داخلاص شوم مورمې راته قصه کوله چه بابي جان خو مونږ په لوی مصیب
خو خدای بچ کړو . خبره د ای بچ کړو . خبره داسې وه چه بابي جان د عاشق میوه فر
اخیستي دی پخپل صند وستي دی پخپل صندوق کښې یې ایښې دي او صندوق یې مونږ
دی او دی داکبر دوی سره و دی داکبر دوی سره ازادی علاقي ته تبستېدلي و مونږ ته یې
زما په صندوق کښې د افغانانه صندوق کښې د افغانستان اخبارونه دي . کله چه پولیس زمونږ
له راغلي دی دا صندوق قبلي دی دا صندوق قبلي خواته کوټه کښې پروت وچه پولیس دې کو
ماله هسې فکر راغي ورته مې وسې فکر راغي ورته مې وویل چه داکوټه خو زما د ډاکټر زوی ده او ه
کښې کپتان دی ددې کوټه کپتان دی ددې کوټې تالاشي ولي اخلئ زما ددې زوی کوټه
نو د خدای ښه و پولیسو د دنډای ښه و پولیسو ددی کوټې تالاشي وانه خیستله بلې کوټې ته و
چه مونږ د بابي جان ملا صنډ نږ د بابي جان ملا صندوق پرانیسته دا اخبارونه ورنه راووتل
یې دلته صونډلي وای زمونږ نه صونډلي وای زمونږ د جرم د اثبات د پاره کافي و بیا چا دا ثابتولي
چه دا صندوق د بابي جان صندوق د بابي جان دی . په دې ورځو کښې په هندوستان کښې
شوی و ولي مونږ خپل قوم ته و ولي مونږ خپل قوم ته په جلسو کښې هر وخت ویلي وو چه تشدد و
قوم هیڅ قسم تشدد ونه کیږي قسم تشدد ونه کړ .

په مونږ نو د هیڅ ثبوت په مونږ نو د هیڅ ثبوت نه وصرف جلسې موکړې دي او جلسې
جلسو کښې هم مونږ داسې کار لبني هم مونږ داسې کار یا خبره نه وه کړې چه د قانون په وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی درې میاشتې کوښښ وکړو خو څه دلیل یې لاس ورنغی نو بیا یې په مونږ کښې
کوښښ شروع کړو احمد استاذ یې دې ته تیار کړو چه ته سرکاری ګواه شه مونږ
درسره د معافولو وعده کوو. احمد استاذ پسې به جمعدار راغی دفتر ته به یې بوتلو مونږ
به شکمن شو تحقیق مو ورپسې شروع کړو معلومه شوه چه دا معامله ده. د فیض محمد
خان د پراشنا وهغه ته مو ووې چه خبره داسې ده ستا دوست دې ته یې پوه کړو چه
دا مناسب نه دی چه دی یوازې د ځان بچ کولو د پاره قول ملګری اورته وغورځوی هغه
ورته د پرمنت اوزاری وکړه مونږ هم ورته منتونه وکړل خو د هغه زړه غورځیدلی و په جیل
کښې ډېر تنګ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیانونه لا پخوا اخیستی وو
اولیږلی وو د مارشل لا انچارج پخپله سر جارج روس کیپل و دی زمونږ چیف کمشنر هم و
د هغه پښتنو سره مینه وه او د پښتنو خیر خواو، هغه وویل چه زه به دوی مقدمه نه چلوم
د مقدمې چلولو اجازت یې ورنکړو ځکه ډېر وخت پکښې تېر شوی و او حالات بدل شوی
وو. یو خان راته قصه کوله چه مونږ جرګه ورغلی وو چه دا سپین بږیری سپین بږیری کسان
پرېږده هغه راته ووې چه ځې ستاسو هغه باچامې هم پرېښبوده او نور مې هم قول کسان
پرېښبودل.

د جیلخانې حالت:

د هغه وخت جیلخانې ډېرې سختې وې او خلک به له قیده ډېر زیات ویریدل
خوراک یې د خوراک په شان نه و، جامې یې د جامو په څېر نه وې او ژوند یې د انسان
غوندې نه و، د قیدی نه د سپی ژوند بهتر وو، هیڅ بې هیڅه وهل ټکول، شرم
وو، او د قیدی دومره قدرت نه وو چه یو پښتنه یې کړې وي چه دا په څه؟ د ډنګرو کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ې کول چکنی پړی او ږه کول (مچین پړی ګرځوی) او ارت پړي ګرځول.
سیاسی قید یان وو مونږ له بهر چه کوم ساک دا کولو هغه ته به لي سور ساک ویلو.
ورځ می جمعدار صاحب ته په توقوکښی وویل چه جمعدار صاحب دا خو په بنه ساګ
ددي تخم به راله پیدا نه کړې چه زه (هاشم خان) ته يي بیا کرم هغه راته وویل
ساګ په بنه والی کښی څه شک نشته تا سو يي لا د پوره خوند ه خبر شوی نه يې دا
دجیلخانی غوا یا نو ته واچوي چه دهغوی نه پاتې شي بیا يي تا سو له درکوی او
په پېښور غوندې سرسبزه علاقه کښی نه پیدا کېږي. داد پوره اسماعیل خان
هلته هر ځنګلي بوټي له ساګ وايي په کو مولو بنو کښی به چه دا پخېدل که هغه چا
وای سره د ډېری لوږې به يي هم دا ساګ نه وخورلی د ډوډۍ دا حال و چه
هم نه خوره. ددانو پا کول خو پرېږده کوم قیدی چه چکی اوږه کوي هغه وږی ده
غلې میده کولو په وخت کښی اومه اوږه خوري او د وزن پوره کولو د پاره پکښی
اندازه خاوره ګډوی چه څومره اوږه ده خوړلی وي. بله دا چه جیل والا پوره
نه ورکوی نود ډوډۍ دتول برابرسا تلو د پاره ډوډۍ بنه نه پخوی. مونږ
دجیل ډوډۍ خوره بیا راته دخپلی ډوډۍ اجازت وشو خو ډوډۍ به مونږ
ازه کښی خوره په بارک کښی اجازت نه و ځکه چه په دروازه کښی يي را ته پیسی
شوی. جیل والا و مونږ ته دا لو به بې شرمی جوړه کړې وه چه څه وخت به مونږ
کښی ډوډۍ وخوره چه جیل ته به يي را دننه کولو تالاشي به يي اخیستله
هم صرف زمونږ د سپکولو د پاره او په دی طریقه به يي را نه رشوت اخیستله
داروغه امیر چند وهغه بلهای خورنه و ډیټی داروغه ګنګارام وهغه بلی خوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مونږ د ه ته په حواله وو . زه پخپله د بلو و د رکولو خلاف وم او زما نور ملګری
نه وو خصوصاً حاجی محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پیان ، نسوار
ګزاری کول . اخر کښی د حاجی محمد اکرم خان او جیل والا و په کشمکش زمونږ د
بنده شوه کشمکش یوازی هغه وکړو او دوه ورځی په کښی د تولو بنده شوه . مو
په هفته کښی یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات بېرهم عجیبه وو او لو
به وه هر څو مره ملاقاتیان ، قیدیان چه به وو راتول به یې کړو ، د دروازی ته
را وستلو دروازی نه به یې لږ شاته قت په قت و درولو ، زمونږ ملاقات له
څوک راغلی و و هغه به یې د دروازی نه بهر لږ بېرته و درول یو بل سره به مو په چ
کولی ځکه چه و دو بڼا ورپل کېده مونږ له به هغوی د با هر حال راوړ ، ول
چه په خلکو د پېر ظلم او زیاتی ږی خلک تنګ شوی دي تاسو په جیل کښی با چای
دا د جیل ژوند د بهر له ژوند نه ډېر غوره دی د جرمانی نه کونډی او یتیما
دي خو عمر خان او پولیس یو شوی دی ، هیڅوک یې په حیا کښی پری ن
دوی د کونډو او یتیمانو نه جرمانی اخیستلی دالا څه کوی چه نمبر دارانو
ځله د خلکو نه د جرمانی پیسی وصول کړې او چه څوک لږ څه و وایي پولیس
وی د خلکو په کورونو ورو خبږی وهی یې ، تکوی او شرموي یې ، نو خلک د
هر څو ځله چه تری جرمانه غواړی ورکوی یې . چه څه وخت د ډېر شو زرو
یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یې پرې ښودل نور مونږ پا
یې هم چار سلې ته بوتللو . د چار سلی د تللو نه مونږ خبر نه وو . جیل
خپله دوه ورځی ه بنده کړې وه او هما غه د جیل سور ساک او د جوارو تر خه دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

وله دچا زړو ته نه کیده اوکه نه کیده . که چا خوړه اوکه نه خوړه ، چه په دی کبنی خبر
نی چه لاټ صاحب حکم کړی دی چه داخلکمی د هغوی د باچا سره تول پر بنبود ل
ینږ د پر خوشال شو . بله ورځ حکم راغی چه تیار شئ ستاسو چارسدی ته چالان
ی) دی . مونږ یی دوه په یوځنځیر و ترلو او یو سپاهی ته به یی حواله کړو د ځنځیر یو
ن به د پولیس سپاهی سره و په تم ممونږ کبنی یی کبینولو سپاهی مخکبنی او مونږ
ورو سته ناست وو چارسدی ته یی بوتللو هلته یی په حوالات کبنی واچولو . په دی
ل کبنی ما ته د تولو نه زیات تکلیف زما د پبنو و . ولی چه د تنګو بیړیو په وجه می
ږ زخمی شوی وی جامی بدلول راته تکلیف ولمبل راته تکلیف وګرځید ل
ی په تکلیف و ملاسته می په تکلیف وه ، په ډډه اوړیدل داوړیدل او نمونځ
ل راته په تکلیف و په ګرمی کنبی به ګرمی شوی او په یخنی کنبی بدیخی شوی سره
ی دوه ره تکلیفونو یی زما د پبنو نه دا بیړی ونه ایستلی ، زمونږ ډاکټر یوانګریز
او بنه سړی و خو معلومیده داچه د حکومت نه مجبور و ځکه یی زما د پبنو نه
یړی وایستلو جرئت نه کولو . بی له مانه ، چه د «دولت اکټ» په ایجی تیشن
ګرکت ، کبنی خو مره کسان بندیان وو هغوی ته یی بیړی نه وی لګولی اولګه
نو رو سیاسی قید یانو سره کوم سلوک کید و مونږ سره یی هغه نه کولو بلکه د
لاقی مجرمانو هسی یی سلوک راسره کولو .

کوم کسان چه یی زما سره نیولی وو د ږی نیمی میاشتی پس یی دهغه
ل یوازی زه یی پری نه بنودم . بابا می زما په پاتی کید و د پرخپه و زمانږی
اکید ل نه غو بنتل خو مجبورو د بل واک و . د خدای په وخت کبنی راته غا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوا وبه سترګو کښې یې اوښکې راغلې مور مې چه خبره شوه ډېره خپه شوې
خو دې خپګان او مخکښې خپګان کښې ډېر فرق و مخکښې خو ده پافسې او
وېره وه او داځل خو که قید وم خو د خلاصېدو امید مې هم و. ډوډۍ به
مور رالېږله. ماسره به دا ډوډۍ د سپاهیانو او حوالاتیانو هم کېده خو
شوم چه دا ډوډۍ به پلو وراته د سپېږي اول خو مې جېل والا او پولیس والا
وویل چه ما خو څه داکه کړې نه ده زه خو سیاسي قیدي یم د قام او ملک په خ
کښې بندي شوی یم ماته د دې ډوډۍ سرکاري طور اجازت دی پېښور ح
کښې یې راکوله تاسو ته په کار دی زما ډوډۍ ماته بې قیده او شرطه پرېږ د
قام، وطن او سیاست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مور ته مې جواب ولېږ
له ډوډۍ مه رالېږه ځکه چه په پلو ورکولو د ډوډۍ خوراک ماته ګناه د
هغې زما خبره ومنله او ډوډۍ یې بنده کړه ما به هماغه د جېلخانې ډوډۍ
خوړه څو ورځې پس یې پېښور جېلخانې ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسره په ج
کښې نور اخلاقي قیدیان هم وو چالان خو پېښور ته په خپلو پښو ځي ما پولیس
وویل که چېرې ستاسو خوښه وي په تهتمونو کښې به لاړ شو ستاسو او د
قیدیانو کرایه به هم زه ورکړم هغوی ونه منله دوی د کرایې د پاسه نغد رشو
هم غوښته ما وې ښه ده په خپلو پښو ځو. زما خپلوانو او دوستانو ډېر راته
چه ولې پیاده ځې دا خلک به څه وایي؟ مونږ د خلکو د پېغورونو له کبله ډېر غ
کارونه کوو. ما ورته وویل چه زه د خلکو خبرو ته نه ګورم کار ته ګورم که کار د
وي خلک چه هر څه وایي زه به یې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوم . لنډه دا چه په ډیرو خوارو می رضا کړل او رخصت می کړل چه د سپاهیانو
باور راغی چه زه پیاده تللو ته تیار یم پخپله خبره پښېمان وو خو بیا کله کیده . مور
خویندې او خپلوانو چه زما د تللو نه خبرې شوې وې قاضي خېلو ته راغلي وی او د سهې
په غاړه یې یو کور کښی زما د لیدلو د پاره ناستی وې . د لیدلو ، کتلو په دوران کښی زه
پوه شوم چه دوی پولیس والا و ته بلهې ورکړی دي . که زه مخکښی خبر وای ما به
د دی لیدلو نه انکار کړی وای . د میان گوجر ولاړه لنډه وه په دې روان شو چه
اکوړې ته ورسیږو . میر قادر خان چه ورو ستنه بیا خلکو نواب صاحب بللو او د هغه
پلار راغلل او مونږ یې خپلې حجرې ته بوتللو د دوی انتظام یې راله وکړو ما ډیر انکار
وکړو خو هغوی پرې نه ښودم او مونږ تولو ته یې ښه ډوډی راکړه بیا یې رخصت کړو .
کوز ما زنګیر پېښور ته ورسیږو د چارسدی ته پېښور اته لس میله دی دا تو له
لاره مونږ پخپلو پښو ووهله . سعدالله دوی په دی ورځو کښی په ښار کښی سبق ویلو
زمونږ نه خبر شوي وو مخی له راغلی وو او ماله یې ډوډی را ډیرې وه شاهي باغ سره
مو ډوډی وخوړه وخت ناوخته و جیلخانې په داسې وخت کښی قید یان نه اخلی
زه یې کوتوالۍ ته بوتلم او یو ډیر ګنده ځای کښی می شپه تیره کړه سبا له یې جیل ته
بوتلم او ور داخل یې کړم جیل والا و زه د نورو قید یانو سره په یو بارک کښی بند کړم
ډوډی یې هم د جیلخانې راکوله په دې ورځو کښی انسن صاحب د پېښې کمشنر و
زما د بابا سره ښه بلد و بابا می ورته ورغی او ورته یې وویل نو زما د خپل خوراک او
څښاک اجازه یې راکړه چه د خپلې ډوډی اجازه یې راکړه زه یې د دی بارک نه د
جیلخانې د دروازې د خولې سره هغه بخوانی حوالات ته بدل کړم ایکی یوازې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو بارک کښې بند کړم ځانله وم خو ډوډۍ می چیله خوړه ډوډۍ به یې د حوالات
د دروازې خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړو زه به راغلم او هغا غلته
به می خوړه زه په بارک څه چه په دې ټول حوالات کښې یوازې وم خو ډوډۍ به یې
هلته نه راوړېښوده . په دې ورځو کښې دلوند خوړ ریدې خان هم قید و بروس
صاحب قید کړی و . دی یو پړنګی وچه د خانانو او پولیس برخلاف واو د دوی په
ایمان د پړسبه پوهېده . د جېلخانې داروغه هم د بلې خوارو خانانو تاکوو بلې
خورنه ؤ رشوت ورکوونکو پیسې به کرځېدو او په کار به یې لګولو . د ریدې خان هم
حال بد و د حوالات په ختو یې ګولی و ټول به په ختو لړلی و د خوراک حال یې هم
ښه نه و . ورځ یې ډېره بده وه تر څو چه زه هلته وم ما د خپلې ډوډۍ نه په ډېره
یوه څه برخه ورکوله . شپږ میاشتې پس زه د ډېرش زرو روپو په ضمانت ره
کړی شوم .

د قید نه خلاصېدل :

چه کلی ته راغلم خلک ذما لیدو او په خیر راغلی ته راتلل او په ډېره مینه
محبت به راسره یو ځای کېدل . د دولت اکټ ایجي ټېشن د خلکو نه ډېره ت
واخیسته او د ډېر ځانې او مالی نقصانونه یې خلکو ته ورواړول خو د و مر
وشو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتنو کښې د سیاسی
شعور آغاز وشو زه چه د کلی د حالاتو نه خبر شوم زه په جېلخانه کښې دو
نه وم د بېرول شوی څو مره چه زمونږ د کلی خلک د بېرول شوي وو . مو
راته قصه کوله چه ته ونیول شوې د نا ورځ را باندې تیاره شوه په ځان نه ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاوانه ووې چه هر څه خدای کوی هغه کیږی او ورپسې پولیسی کپتان صاحب چه څه کوی هغه کیږي کور کښې نغدی روپۍ نه وې کالی (زیورات) ډیر وه ستاکالي وو، د ډاکټر صاحب کالی وو، زما کالي وو، دا ټول مې راغونډ کړل خدمتګاره مې د ځان سره واخیسته، چارسدې له د پولیس کپتان صاحب کور ته لاړمه او ټپیل لاس مې هغه ټول کالی ورکړه ما ورته د ډیر تینګولو خونه تینګښت وژړل مې. پولیسی کپتان ښه سړی و ماله یې ډیره تسلی راکړه راته یې ووې چه موږ خپه کیږه مه زوی به دې خدای راخلاص کړی.

د دوهم واده تیاری او بیا ګرفتاری:

ماله مور او پلار هماغه د پخوانی تبر په کلی او هماغه خاندان کښې کوږ ده کړې وه اوله ښځه مې د مشر خان خور زه وه او دا يې لور وه مور او پلار مې د واده په بند وبست کښې وو دواده نیټه یې ایښې وه. زما او عباس خان په ذمه جوړه اخیستل وو عباس خان زما د ورکوټوالي دوست او زما ډیره ته ډیر نژدې و. موږ اول نوښار ته لاړو هلته زموږ د کلي هلکانو تعلیم کولو او بابو سلطان محمد سره موولید و. بابو سلطان محمد یو پنجابی و ډیر ښه سړی دا او ډیر قوم پرست و زما ډیر اشنا و. زما د هغه اشنایی په دې وه چه هغه هم د پښتنو بچو له په ډیره مینه تعلیم ورکولو. زه هم د دې عقیدې سړی وم چه د پښتنو بچي تعلیمیافته شي د پرنګیانو نوکرۍ استعفایی ورکړې وه او په نوښار کښې یې یوه یتیم خانه او یو سکول جوړ کړی و. زه او بابو صاحب ناست وو چنبرې موکولې یو سړی راغی موږ سره نژدې په لمانځه ودریدو مامه شک شو بابو صاحب ته مې ووېل چه دا سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوک دی په ده خو زما شک پیدا شو هغه ډېر خوش اعتقاده سړی و ویل یې دا خو ډېر ښه سړی دی لمونځونه کوی زمونږ خپل سړی دی ما ورته وویل چه هلته خو دوه کمرې خالی پرتې دي. دی دا لمونځ هلته ولې نه کوی چه دلته مونږ ته نژدې ولاړ دی بیا زه په جیلخانه کښې وم چه خبر شوم چه بابو صاحب گرفتار شو. هغه سړی د سی. آی. ډي انسپکتر و ده پسې د پنجاب نه راليږل شوی و. د حکومت په بابو صاحب دا شک و چه دی لوټونه جوړوی. چه دده تحقیق یې وکړو بابو صاحب یې سره د ساتنځي گرفتار کړو.

مونږ د هغه ځایه پېښور ته لاړو چه وړه مو واخیستله کلی ته راروان شو چه سردریاب ته راورسېدو او له پله نه پورې وتو چه تم تم ته ختلو د پولیس تانړه دار مو د سپاهیانو سره ولیده چه په تم تم کښې ناست او د پله خواته راروان دی. چه مونږ ورنه تېر شو دوی هم راپسې راوگرځېدل مونږ مخکښې دوی راپسې دي په دې مونږ شکمن شو چه څه چل خو دی چه تانې ته راورسېدو مونږ ته یې اشاره وکړه مونږ ودرېدو تانړه د سړک په غاړه وه مونږ یې تانې ته بوتللو هلته نور افسران زمونږ په انتظار کښې ناست وو چه مونږ یې ولیدو په خپلو کښې بېل شو او څه پس پسې یې سره وکړو بیا مونږ ته راغلل راته یې وویل چه تاسو پسې د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بېرته ښار ته بیایو، مونږ ورته ووې چه د څه حکم دی مونږ خو پوه کړئ هغوی جواب راکړو چه مونږ هم خبر نه یو. مونږ سره چه کوم سامان وو هغه مو هغوی ته حواله کړو او مونږ د پولیس سره واپس ښار ته روان شو ماښام تیاره ښار ته ورسېدو نېغ یې د ښارت صاحب بنگلې ته بوتلو.

مصیبه د غه زمانه کښې [illegible] خان صاحب [illegible]
کپتان [illegible] گرفتار [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د پېښور د ضلعي د سي. آی. ډی لوی کپتان و هنګله یي مشن کالج ته مخامخ ورد مونږ یي په سړک و درولي وو د پوما میاشت وه د ېر ساړه وو ماخوستن شو په ولاړه نورستړي شو نه زمونږ د پاره د ناستی څه انتظام و او نه د پولیس د پاره. مونږ پولیسانو نه د ېرو وې مونږ به ترکومې پورې په دې یخنی کښې په سړک دلته ولاړ یو لاړ شی څه تلوار یړې وکړی چه زر پېښ شو. د پولیس افسرانو کښې دا جرئت چېرته و هغوی مونږ ته بهادران وو پړنګی ته یې ایمان نه و. د مسلمانانو لوی افسر به دومره د خدای نه نه وېرېدلو څومره چه به د پړنګي نه وېرېدلو. د خدای دومره تابعدار او وفادار نه و څومره چه د پړنګي و. مونږ دا خبرې کولې چه د بنګلې نه یو پولیس افسر راووت او د دوی سره وپسپېدو بیایې زه او عباس خان یو د بله بېل کړو د جدا کېدلو په وخت کښې ما ته عباس خان ووې چه څه به وایو. ماوې چه ریښتیا به وایو معلومېدو چه دغه پولیس افسر دا حکم راوړی و چه ما او عباس خان بېل کړی. هغه مشن کالج طرف ته روان کړو او زه یې دې خوا ستیشن ته چه کوم سړک تللی هغه ته راوستلم. زه په ولاړه د ېر ستړی شوی وم یخنی می هم کېده. یو پل و د هغه د پاسه کښېناستم د عباس خان نه خبر نه شوم خو زه یې ماسخوتن تېر شارت صاحب ته مخکښې کړم. شارت صاحب په یوه کوټه کښې د انګلېټۍ خوا ته ناست وو انګلېټۍ کښې بنې د رې پرتی وې. کوټه ښه توده وه. زما د یخنی نه ژامې کړزېدې هم تود شوم طبیعت می ښه شو انګلېټۍ سره بله کوسی وه شارت صاحب راته اشاره وه په هغه کوسی کښېناستم. شارت د ېر قارجن سړی و په ښتنی لې راته ته وی چې ماورته چه څه ریښتیا او حقیقت و بیان کړل. ماچه څه وخت خبری ته ویی کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ده راته ووې چه ورو ورو وایه بیامې چه رو رو خبرې کولې هغه راته ویل په زوره
وایه ماورته ووې چه ورو وایم نو والې په زوره وایه . چه په زوره وایم نو ته وایې چه
ورو ورو وایه، ته راته په طریقه ونه‌ښیه چه زه هغسې ووایم . زما په خبره خوتار د په
ودغې خوسرې چپ شو . چه بیان مې ختم شو د کوتهې نه راووتم پولیس راته منتظر ولاړ و
زه بیا هغه زوړ اشنا زوړ ځای د صدر کوتوالۍ ته بوتللم په حوالات یې ورد ننه که
یو خوزیږې د سپینږ و ډکې شرۍ پرتې وې هغه مې واغوستې او د سیمټو په یخ ز
ځملاستم په بله شپه سید اکبر خان زاړه اشنا د ډپټې کشنر بنګلې ته بوتلم هغ
ته یې ورانډې کړم، ډپټی کمشنر السن صاحب و د پرښبه سهاې و . ماورته ډ خپلې
بې ګناهی خبره وکړه هغه ډېره تسلي راکړه او سید اکبرخان ته یې ووې چه د د
سره سلوک کوئ او سره ډودۍ ورکوئ . د صاحب حکم وچه بېرته راغلو هغه د سپ
شرې یې راته بدلې کړې او ډوډۍ یې هم راته سره شروع کړه . اته نهه شپې زه
دې حوالات کښې بند ی وم چه یوه ورځ پولیس راغی او زه یې د پولیس لوی افسر
ور وستم، شارت صاحب ته یې بیا مخکښې کولم . د هغه د دفتر سره یو ډېره کې غو
ځای و زه یې هلته کښېنولم زه خپل فکر کښې ډوب تللې وم چه یوسړی مې تونظر
چه کوټه ندې راغی او د دفتر چک یې وچت کړو په منډ ورننووت ماخو سره ورته لي
ولې شک مې پرې راغې چه قاضی شاکر الله و . او دلې نه مې پوښتنه وکړه چه دا سړی
څوک و ؟ هغه راته وویل چه زه یې نه پېژنم دوی که څوک پېژنې هم په اسانۍ یې نه
ماورته ووې چه ولې قاضی شاکرالله نه و ؟ ده راته وویل چه و . مانور تهول فکر ونه
بس د دفتر دروازې ته مې سترګې ونیولې چه قاضی صاحب به کله راوځې چه ورس

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام علیک وکوم چه بلبه ورځ بیامنکر نه شي. شارت دصوبي دمخبرانو لوی مشرف او دټولو مخبرانو تعلق ده سره ؤ. زه په دې وېرېدم هسې نه چه په بله لاره نه لاړ نه شي ځکه چه دوي هم احتیاط کوي په یوه لاره چه لاړ شي بیا په هغې نه راځي. خدای ته زاري کوم چه خدا ایه قاضي صاحب په همدې لاره واپس راولې چه ستړگې موسره مخامخ شي ده خو عوام پرېږده چه ملایان هم دوکه کول ماوې چه حقیقت یې خلکو ته ښکاره کوم. قاضي صاحب دېر ساعت وروسته راووت چه ما له نزدې راغی زه ور پاڅېدم سلام مې ورواچاوه چه زه یې ولیدم رنگ یې تک زېړ شو او ورته مې وویل چه قاضي صاحب ته خو مسلمان شوی وې دا یا کله کاپر شوې ستړگې یې ښکته کړې هیڅ یې ونه ویل چابک را نه لاړ.

رهایي او دوهم واده:

لږ ساعت وروسته زه پولیس د مخبرانو کشرکپتان ته چه د جهانگیری کلي وه ځکه بېنې کوم هغه راته ووې چه ته ازاد یې. ما ورته ووې چه زه تاسو نیولی په څه وم او اوس مې پرېږدې دې ولې؟ هغه راته دوېل چه مونږ نوکران یو، مونږ څه ویلی نه شو زمونږ واکدار دننه ناست دی ته دا یو بنښتنه د هغه نه کولی شې په دې وخت کښې دېر ننگیالو دېر رعب داب و او بیا د شارت صاحب چه قهرجن هم و. چاورته خبره نه شوه کولی خو چه څوک به اخلاقي جرم کښې نه بلکه په سیاسي جرم کښې جېلخانه ووېنې وېره یې د زړه لېرې شي. زه نېغ شارت صاحب ته ورغلم هغه ما ته ووې چه څه وایې ماوې چه دا زه دې په څه نیولی وم او اوس مې ولې پرېږدې دی؟ هغه راته دوېل چه په نوښار کښې چا بم غورځولی و زمونږ دا شک و چه دا کار تاکړی دی خود تحقیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بې ګناه یې نو خکه مو اوس پرېښودې. نو ما ورته ووې چه د اتحقیق خو زما د نیولو نه مخکښې هم کېدی شو زه خو د دې ملک سړی وم که مجرم وای نو زما نیول خو څه ګران کار نه و نه ګوره دا لس دولس ورځې موږ وکړولم زه انسان یم، حیثیت لرم، هر څه مو راته پایمال کړل. ده راته وویل چه تاسو دغه حیثیت لرئ دا زموږ خوښه ده که مو نیسو، که مو پرېږدو ما وې ښه چه داسې ده. نو د خدای پامان. زه ترې راووتم وروسته یې راپسې د پړي چغې ووهلې خو زه ورونه ګرځېدم. له هغه ځایه پیاده ښار ته راغلم. زما د خلاصېدو نه خو ک نه و خبر. د چینې حکیم صاحب دکان ته ورغلم چه ګورم قاضي شاکرالله ګرم تقریر شروع کړی دی چه خدای داسې ویلي او رسول الله (ص) داسې فرمایلي چه زه یې ولیدم سپک پاڅېده او هغه ځای یې پرېښوده. زه له هغه ځایه کلي ته راغلم د عباس خان پوښتنه مې چه وکړه هغه زما نه مخکښې دها شوی و او کلي ته تللی و.

زه دا منم چه بدلیتي حکومتونه بغیر تشدد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شي خو دا خیزونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوي. که په دغه وخت کښې پر ګی د زور او ظلم په ځای موږ سره نرمي کړې وای د دوی په ضد به دومره تحریکونه نه شروع کېدل او نه به د هغوی رعب او داب دومره زد کم او ختم شوی وای ځکه چه هغوی به د خپل رعب د ساتلو د پاره په پښتنو خومره ظلم کولو هما غومره به د خلکو د مقاومت په وجه د دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندې ذکر کړی دی زما لومړنی تبر دغنی او ول د دوی مور په ویاکښې مړ شوې وه په دې ورځو کښې زما د ابل واده تیار و. په ۱۹۱۹ع کال کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې واده وشو. دپښتنو د دوینه له رواجونو ډک وو ما دهغو اصلاح غوښتله نو ځکه مې دځان نه شروع وکړه او دشریعت مطابق مې اول ډولۍ راوړه په سباله مې ولیمه وکړه او یو وخت مې ښه ډوډۍ دکلي خلکو، دوستانو او خپلوانو ته ورکړه. خلکو راته دتنکسای په دود رویې راچولې خو ما ونه منلې: که څه هم په ډېرو زمونږ پورې دې. په ډوډۍ کښې مو د رسم و رواج د اصلاح کولو په باره کښې تبادل خیال دخلکو سره وکړو. په هغه وخت کښې دا دود وچه په واده کښې به ټولو کسبګرو واده ته راغلو مېلمنو پیسې ورکولې چا به آئینه ښوده چا به سپېلنی لوګی کولو، چا به ډول واهه چا به کلونه راوړي وو، چا به رباب کښې چار بیته ویله، په مېلمنو به یولوټ ماډۀ که دچا زړه به وو اوکه به نه وخو دخپله شرمه به یې دا حساب کسبګرو ته اداکولو. زما په واده کښې د اول ځل دپاره دا کار ونه مابند کړل او کسبګرو ته مې دا وویل چه تاسو به مېلمنو له تکلیف نه ورکوئ ستاسو د ټولو حق به زه ورکوم ولې چه تاسو زما کسبګرېئ

دغه شان ډمې به ګډېدې مېلمنو به که دچا زړه وو

اوکه نه و پیسې ورکولې.

سازیان به وو.

ځنځونه به وو

توپکي او غر بینونه

به خلاصیدل

لښلوه داچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ېر فضول خرڅونه به وو . زما په واده کښې دا ټول ما بند کړل او دا مې د دې د پاره وکړل چه د قام او ملک د پاره ډېر نقص دی او دا خلک تر دې تنګ و خوار کې د دې د ېر بسبودو اخلاقي جرئت نه و. ما د دې شیانو د مخنیوی ابتدا د خپل واده نه وکړه او خلکو ته مې هم د ویل چه تا سو هم دا بې ځایه رواجونه پرېږدئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلافت تحریک او هجرت

د خلافت کمیټي، جلسه په دهلي کښې

هجرت، مونږه په کابل کښې

باجوړ ته واپسي، دیر کښې او دخالونو

مسلسله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وخت کښې د ترکانو په ټول وطن د اتحاد يانو قبضه وه ، مصطفى کما
د هغه ملګرو د دوی بر خلاف جنګ شروع کړی و . په هندوستان کښې د خلا
د پاره مسلمانانو يو لوی ايجي ټيشن د تحريک ، شروع کړی و ځای په ځای يې
جوړې کړې وې . جلسې او جلوسونه به کېدل ، د هندوستان مسلمانان
خلک وو . په جنګ کښې د ټولونه زيات د پرنګيانو امداد دوی کړی و . د دوی
مشرانو ور له برقی ورکړې وې ، ملايانو ، زيرکانو او مذهبي پيشوايانو د پر
په طرفداری او د ترکو بر خلاف فتوئ ورکړې وې . خلافت دوی تباه کړ
که دوی دا فکر مخکښې کړی وای د پره فايده به يي رسولی وه ، خو د نشت نه دا
سنه و .

د هلی کښې د خلافت کميټي جلسه :

د ۱۹۲۰ ع کال په نيمائي د خلافت کميټي له طرفه په دهلي کښې د يوی لوی ج
اعلان وشو او ور سره د دې خبری اعلان هم وشو چه هغه خلک به په دې جلس
شريکيږی چه کفن به يي په سر تړلی وي . زه هم په دې جلسه کښې شريک ش
د پره لويه جلسه وه د هندوستان د هری برخې مسلمانان ور له راغلی وو .
هندی يو جذباتي نوجوان هلک و هغه په جلسه کښې د هجرت ګولو تجويز وړا

غالباً د الفظ (افندی د) (عزيز هند ی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول غونبستل داکترو مشرانو دارایه نه وه. هغوی د پرپوه کړو چه اوس د دی تجویز
ورانده ی کېږ وموقع نه ده خو هغه منع نه شوا وخپل تجویزیي ورانده ی کړو. مسلمانان
ویو جذ باتي قام دی. دې تر یې ونه کتل چه د دې نتیجه به څه وي د وړاندی کېدو
وړی تجویز پاس کړو. دهجرت خبر چه په ملک کښې خور شو، پېښور ته وروورو
ی وړی قافلی را روانی شوې په پېښور کښې د دوی د امداد او ارام د پاره د
جرت کمېټي جوړه شوه، دا قافلې چه به له هند وستانه را تللې په سټېشنونو به یې خلکو
ړنا و ده استقبالونه کول او په پېښور کښې به یې جلوسونه وتل. پرنګیانو خو اول د
جرت سخت مخالفت وکړو خکه چه هغه خان د پاره دا یو خطرناک کارګڼلو ولی چه پوه
و چه خلک به هېڅ شان نه منع کېږی نو بیایي دا کو بنسبش وچه څومره کېدی شي
خو سره د پرخلک په هجرت لاړ شي. پښتانه خو د نورو خلکو په شان نه وو هغوی
د اتماشا لیده د پر اثر یې پرې وکړو. ملایانو به هم وعظونه کول چه هجرت فرض دی
جاهجرت ونه کړی نو هغه یې طلاقیږی. دا سی حالت په ملک کښې پیدا شو چه بې له
یوته بلی خبری او ریدوته غوږ تیار نه وو. دحکومت له خوا به هم قسم قسم او ازی خوریدلې
ځني هجرت ته تیار شول.

هجرت:

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ورته په بد نظر کتل. نو ما دیوی جلسې انتظام کړه
و په کلی کښې لویه جلسه جوړه شوه. د پرخلک پکښې را جمع شوی وو. په جلسه کښې مې
ی چه تاسو لږ صبر وکړی. زه به یو څو کسان کابل ته ولېږم چه هغوی مونږ ته ځپل
د یل حالات را ولږی او مونږ په حالا تو خبرا و پوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله کوو . ماچه دا تجویز پیش کړو زمونږ د کلی عادلشاه پیر نومی یو پیرده هغه
مخالفت وکړو وې ویل چه مونږ خپلی ښځې کوره کانو ته نه شو پرېښودلی که ت
مجهرت ته تیارنه یی مه ځه خو نورمه منع کوه مونږ که خدای ته منظوره وی سبا د
روانیږو . او ربه هندوستان کښې ونګلېږ او وسوځېږ له پکښې پېښتو غوا ګه
وه که کوزه تالا ولا شوه او کړورونه روپې نقصان وشو . خصوصاً چه دسنده د
قافله چه دجو نیجو صاحب په مشری کښې پېښور ته راورسېده په پښتنو کښې اور
نو ، ښځې په مجهرت روان شول . دې خلکو کښې پرنګیانو هم چېل ډېر مخبران ولېږل
هلته په مهاجرو کښې پراګنده وکړې چه دا خلک هلته پاتې نه شی او بېرته خپل ملک
واشی . مجبوت هجرت نه ؤ . یوه هنګامه وه ، تش جذبات وو ، هیڅ سوچ فکرنه
مجهرت په اصل مطلب څوک پوه نه ؤ ، دا خو محمد علی او شوکت علی امان الله خان ته د
لیږلی ؤ چه ته دهجرت د منلو اعلان وکړه چه په پرنګیانو باندی ددې خبرې اثر پیوه
زمونږ دخلافت تحریک ته پکښې فایده ورسیږی .

اخوزه هم مجبور شوم د قوم په ملګرتیا د یوی وړوکی قافلی سره چه تول خ
وو د شوقدره او مومند و په لار پیاده افغانستان ته روان شو . اوله شپه موږ
راغله مونږ چه روان شو او ډول غږیدونو ډېر خلک راسره وو ، خو چه دشو
د کرپی په لار روانیدو او د ول سرنا رانه پاتې شو نو بیا ډېر کم خلک مونږ س
ته ورسیدل او چه په کور په کښې په مونږ په کانو لوتو شپه راغله نو بیځی
پاتی شو . خیر په کور په کښې په تیرې وکښې مو شپه تیره کړه ، سحر چه پاڅېد
یو څو ملګرو سره د ترنګزو د حاجی صاحب لید لو ته د هغه ځای ته روان شوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله د ماسل خان ځای ته روانه شوه . د حاجی صاحب د لید لو نه پس مونږ هم د ماسل خان ځای کو د اخیلو ته راغلو او په ملبه وړځ له هغه ځایه د اروان شو د کامي کړ داو ته راغلو سرادار خان د مومند وخان د خپل قام سره زمونږ مخې ته راغلی و زمونږ یې ډیر ښه استقبال او کړو کلی ته یې بوتلو ، زمونږ یې ډیر دادمداد وکړو سبا له جلال آباد ته روانیدو سردار خان مونږ ته ډیر وویل چه هم دلته پاتې شئ تاسو مهاجر او مونږ انصار یو ، مونږ به د اخپل جایداد و نه تاسو سره نیم کړو . د کابل خلک ستاسو د ومره امداد نه کوي ، دا زمونږ خبره درته ښه ده . د هغه مو ډیره شکریه وکړه ، مونږ ورته وویل چه مونږ خو ځکه پیښې نه وو راغلي نو د هغه نه د ارخصت شو ، جلال آباد ته راغلو په جلال اباد کښې سردار هاشم خان گورنر و هغه سره مو ولیدل ، خبری اتری مو سره وشوي هغه زه د ځان سره په جلال اباد کښې پاتې کړم او نوره قافله رخصت شوه .

هاشم خان سره د مهاجرینو د دی لویو لویو قافلو ډیره سودا وه ، ډیر پریشانه و او په دی کو ښښ کښی و چه څه تدبیر وشی چه دا هجرت نور بند شی ځکه چه په افغانستان کښی د ومره خلک کله ځائیدلی شی . ډیر ګنیانو هم د ډیرو خلکو په هجرت کولو کښی هغه مطلب وچه په افغانستان کښی به هم دوی ته د استوګنی مشکلات پیدا شی او هم افغانستان ته خو ورځی وروسته هاشم خان کابل ته زما د تللو بند وبست وکړو مونږ د جلال اباد نه کابل ته د خوګیانو د ملی په لاره روان شو ، په ګندمک کښی بادشاه پیر د خپلو ښځو ، بچو ملګرو سره په مخه راغلل چه واپس وطن ته دا روان وو ما ورته ووې چه پیر صاحب دا ښځې مو بېرته کوره کانو ته روانی کړی ؟ ده راته وویل چه ما وکړه هلته هم د ښځو له لاسه تنګ وو چه ځی ، هجرت وکړی او دلته هم ښځو تنګ کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې ملک کښې کوزاره کوانه ده بیرته یې روان کړی یو.

مونږ کابل کښې :

مونږ چه کابل ته راو رسېد دلاهوری دروازی سره دېرې وني ولاړې وې

مهاجرینو دلته ایولي وو، مونږ هم ددوی سره یوځای وارول زمونږ دپاره حکو

بیل انتظام کړی و، خوزه دعامو مهاجرینو نه بېلیدم. په کابل کښې دټول هندو

دمهاجرینو یوه شپاړس کسیزه کمېټي وه چه زه او رضا خان ارباب هم دهغې ممبرا

وو. ددې کمېټي په ذریعه به دمهاجرینو ارتباط دافغانستان دحکومت سره و

خو وخت چه دمهاجرینو دقافلو تعداد ډیر شو زورته ورسېد و نوحکومت کېټ

ویل چه افغانستان خو یو وړوکی ملک دی دا دومره خلک پکښې ځاییدې نشي

مهربانی وکړئ - دا هجرت بند کړی. نو مونږ عباس خان ولېږ وچه دا خبره هلت

پېښور ته ورسوی. هغه تر جلال اباده پورې لاړه او دا خبر یې پېښور ته ورسولو.

امان الله خان مونږ ته وویل چه زه دپرنګی دجنګ زور نه لرم که تاسو دا

په کومه طریقه جنګ کولای شئ او خپل ملک ازاده ولی شئ زه ستاسو مرسته ضرور

ځکه پرنګی تورمار دی، هیڅ اعتبار پرې نشته چه زما خواکښې پروت وي زه تر

په داده زړه خوب نه شم کولی. دا وېره راسره وی چه اوس به مې خوری. هغه مونږ

دوه لارې ښکلښې کړې ویل که نوکری کوئ مونږ به ستاسو ځوانانان پرتی کړو بیل

پلټنې به درته جوړې کړو تربیت به درکړو که بیا مو دانګریز سره جنګ کولی شو وب

کړئ که ځمکې غواړئ نو په کندز او مزار شریف کښې مونږ ځمکې لرو هغه به درک

تاسو خپله یوه کالونی جوړه کړئ او خپل انتظام پخپله ځان له وکړئ په کومه سیمه کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ بې تاسو ته در کوو په هغې کښې به ټول واک اختیار ستاسو خپل وی او
د بیرون حکومتونو سره تعلقات ساتۍ هم ته ساتلی شئ. مهاجرینو ته بې وویل
که تاسو نوکری غواړئ هم او که ځمکې غواړئ هم او که تجارت غواړئ هم در سره
ادکوم. مونږ به داغلو خپلو ملګرو سره به موسلا مشوره وکړه د ټولو مهاجرینو
اتفاق به مو دا خبره غوره کړه چه لبس مونږ ته دې عسکری ټریننګ راکړل شی
مونږ برتی کیږو، مونږ به د پلټنو تشکیل هم جوړ کړو، مونږ به دا پاڅیږو چه د حکومت
خبره فیصله کړو چه زمونږ د پاره انتظام وکړی، نو د پرنګیانو مخبرانو ته چه
هجرت کښې راغلی وو، موقع په لاس ورغله، یو مخبر به پکښې پاڅید او وویل به
چه مونږ خو په حکومت پسی نه وو راغلی، نه نوکرو پسی راغلی وو، مونږ په جهاد پسی
لی وو چه زمونږ د هجرت غرض نه ترسره کیږی او افغانستان د پرنګی سره
نه کوی نو نور مونږ دلته څه کوو زه خو بیرته ځم. هغه پسی به یو بل مخبر پاڅید
به ووې چه بالکل ټیک خبره ده زه هم ځم چه دی به پاڅید و یوه ډله به ورو
پاڅیده، دغسی به په ډله کښې ماتې کړه شوه، یو کس به ما پسی راملګرې کړه
د حکومت سره خبرې مه کوه یو ځل راشه چه بیرته به راغلم، ټول به تللی وو.
دوی ته دا خبره وړاندې کړه چه راځئ چه دا ځمکې واخلو، او زه هم در سره ځم
دوی دې ته هم تیار نه شول.

څه رنګه چه پښتانه په راتلو کښې ګړندی وو، دغسی په واپس تلو کښې هم ګړندی
دغه شان ورو ورو مهاجرین بیرته ستنیدل ډیر لږ کسان پاتی شو هغوی
افغانستان کښې استوګنه غوره کړه چا نوکری واخیستی، چا ځمکې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان هجرت ناکام شو د هندوستان مسلمانانو خصوصاً پښتنو
ددې هجرت ډېر تاوان ورسېده، افغانستان ته یې هم نقصان ورشو.
امان الله خان په ورکولو پیسې پرنګیانو له هندې وخت نه ملا وتړله فاید
یوازې انګرېزانو ته ورسېده.

زما خه ملګرې تاشکند ته لاړل چه روس به مونږ سره د هند په ازاد
مرسته وکړي. زه په کابل کښې د یو خو ملګرو سره پاتې شوم. یوه ورځ زه د امان
خان ملاقات ته تللې وم ډېرې خبرې مې ورسره وشوې، په خبرو خبرو کښې مې ور
ووې. تاله ترکې درځي، فارسي درځي او نورې ژبې هم درځي، خو خپله ژبه نه درځي
خبرې په هغه باندې ډېر اثر وکړو او وعده یې راسره وکړه چه زه ده کوم به یې. کله
افغانستانه واپستل شو زه بمبئې ته د ده لیدلو ته ورغلم نو هلته یې ما سره پښتو
خبرې وکړې.

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادرخان او د ده د کورنۍ سره ډېر وو دې
وزیر دفاع و او ورور یې سردار عبدالعزیز خان د معارف وزیر و. یوه ورځ یې
څه ورشه د حبیبیې کالج وکوره. چه کالج ته ورغلم نو د یو جماعت له هلکانو نه مې
وکړو چه: «شما کیستید؟» دوی به راته وویل چه «افغان هستم» بیا به مې ورته ووی
ملک شما؟ دوی به ووې: افغانستان. بیا مې ورته ووې: «د افغانی میدانی که افغان هست
به شو غرږ به یې نه کاوه. نو ما به ورته او وئیل چه څنګه افغان یې او څنګه د افغانستان
یې چه خپله ژبه نه درځي. دغه شان مې محمود طرزي صاحب سره چه د افغانس
وزیر خارجه او ډېر لایق او عا... و په یوه لویه میلمستیا چه ده د مهاجرینو د پار

(c) ketabton.com: The Digital Library

...ژبې بحث راغی يو سړي ورته پوښتنه وکړه دا څنګه افغانستان دی چه افغاني پکښې
...سته. طرزي صاحب ورېل چه پارسي هم زمونږ د ملک ژبه ده. نو ما ورته ورېل چه
...زي صاحب پښتو خو د افغانستان ملي ژبه ده او د اکثريت ژبه ده، په ټوله دنيا کښې د
...زيت ژبه هم سرکاري وي، هم دفتري، هم تعليمي دي.

باجوړ ته واپسي :

د مهاجرينو د تللو نه وروسته مونږ په يو سرای کښې يوه کوټه په کرايه ونيوله
...ته به او سېل و خوږ و ورځې پس زه نادر خان ته ورغلم ورته مې ووې د هجرت معامله
...ل وړه شوه دلته خو نور زمونږ د مقصد د پاره څه نه کېږي زما اراده ده چه د باجوړ
...دو قبايلو ته لاړ شم او هلته د تعليم کار شروع کړم او د پښتنو د بچو د روزلو د پاره
...ی مدرسې جوړې کړم، ستا سلا و مشوره څه ده؟ هغه زما دا رايه خوښه کړه ما
...ي په دې خبره اتفاق وکړو. زه د يو څو ياتي ملګرو سره د کابل نه جلال اباد ته راغلم
جلال اباد کښې مې د هاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه، هغه هم زما د دې کا...
...ه په ډېر خوشحالي اتفاق وکړو او باجوړ ته يې زمونږ د تګ انتظام هم وکړ يو اس
...الکړ. مونږ اوله شپه د جلال اباد نه سلام پور ته ورسوله هلته مو د سلام پور د باچا
...سره شپه تېره کړه، د سلام پور نه مو بله شپه د مومندو په علاقه کښې کاږه پاڼ ته
...سوله. د کاږه پاڼ ملا صاحب ځای ته چه زمونږ پخواني تعلقدار و لاړو له هغه
...چمرکنډ ته لاړو په چمرکنډ کښې د هندوستان د مجاهدينو هغه ډله ډېره وه
...سيد احمد بريلوي صاحب او اسماعيل شهيد صاحب د شهادت نه وروسته
...ته تللي وو هلته يې مرکز نيولی و. دوی په بونير کښې په دې خبره پوه شوي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د دوی امیر نعمت الله د پرنګیانو سره راز و باز لری نو خپل امیري وژلی و
دوه ډلی شو، یوه د پنجابیانو او بله د بنګالیانو. د پنجابیانو ډله چمرکنډ ته راغلی
په چمرکنډ کښی دوی بیکاره پراته وو او د هندوستان امداد ته یي سترګی نیولې و
د دوی به یي وار په وار نخوله او دې ته دوي مساوات وي چه د هندوستان امداد
د دوی د تباهۍ باعث شو. قصه به یي وروسته پخپل ځای کښی راشي ما ورته و
چه تاسو دوه کچري لرئ او د مومندو په دې علاقه میوه دانه نشته د دې کنډ و
کوزه دی، هلته میوې ډیری دي که تاسو په دې کچرو میوه راوړئ او دلته یي خ
ستاسو خرڅ به تر پې ووځي او د هندوستان د امداد له احتیاجه به خلاص ش
د چمرکنډ نه کوتکي ته لاړو، د کوتکی خانان «یوځکور و رخان او بل زړه ور خان»
د پرښنه سړي وو، او ښه لپینستانه وو، چیرته چه به د پرنګی خلاف غزاوه دوی به پکښ
شریکیدل، د دوی سره مو خبری وشوې. له دې ځایه بیا شینکوکل ته لاړو
شینکوکل مولانا امیرالدین زمونږ مهربان او قوم پرست سړی و. هلته م
خلکو سره ولیدل بیا په سالارزو او ماموندو وګرځیدو.

دیر کښی د خالونو مدرسه:

دهغې نه پس د دیر علاقې ته لاړو خالونو می کلي ته راغلو، د خالونو په کلی
اخونزادګان او پراچګان اباد دي دادواړه کورنۍ ډیر روښنفکره او ښه خ
دي، دواړه قوم پرست او دولتمند وو، د دوی په مرسته مونږ دلته
مدرسه جوړه کړه او دوی ته مو وویل چه د دې مدرسې د انتظام د پاره
صاحب راوغواړئ او مونږ تر پې دیر ته لاړو. د دې مدرسې د پرزرترقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

و په لږ موده کښې يې شاګردان څلور سوو ته ورسېدل د ملکني پولټيکل اجنټ
کپتان نو د بيدارئ سخت مخالف وهغه د ديرنواب وغوښت ورته يې وويل چه
پ ملا سو او تعليم مونږ ته څو منوه مشکلات پيدا کړل نو ځان ته دا مشکلات
پيدا کوه دا ملا سه ورانه کړه . د دير نواب راغي ملاسره يې ورانه کسره
ور يې ورته کړو .

مونږ چه دير ته ورسېدو نو شاهو بابا د زوی سره چه د ترنګزو د حاجي
صاحب ماذون و او په ترنګزو کښې مونږ سره اشنا شوی و ديره ښه هلته موخو
سپې وکوی يوه شپه د نواب صاحب استازی صفدرخان راغی راته يې وويل چه نواب
صاحب غوښتي يې ماوې او س شپه ده نا وخته دی سبا به لاړ شو ، هغه ووې چه
ملا د شپې يې غوښتي يې ، زه ورسره روان شوم چه ورغلو نواب صاحب زما په
انتظار کښې يوازی ناست و هيڅوک ورسره نه و په خبرو کښې يې راته وويل چه پټ په
يره کښې مې انګريز ډېر بدلېشي ته چه څه غواړی زما هم دغه ارزو ده خوزه څه وکړم
ځ ټيا ګلی (د سوات باچا) يې راته کېښېنولی دی چه ايله حرکت وکړم را باندی راچوی
ا که سبا دقام او خلکو په مخکښې ما ستا د خبرو مخالفت وکړو چه ته خپه نه شې .
ملا ذره مينه او پټه مرسته به تاسره وي . سبا له چه خلک راغونډ شو خبري وشوې
نواب صاحب د ناستي ځای ته نژدې په يوه بالاخانه کښې عبدالمتين خان او د تور
ان مې له ورايه وليدل او له ليری مو سلام عليک وکړل . دوي نواب بنديان کوي وو
نواب د ځای په مونږ د شپې برول با ندې ته لا ړو هغه وخت دلته د دير د نواب لېعهد
او سپېد و مونږ غوښتل چه هغه وګورو خو مونه ليد له هغه ځای يه بار وی ته لاړو هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مود « تیاتی » خان ولید. دی زمونږ دکلی دغلام حیدرخان کلی ته ډیر راتلو هغه

اشنا وهلته زما هم ورسره تعلق پیدا شوی ؤ. هغه ته مو ووې چه مونږ دنواب کشر زوی

لیده غواړو هغه راته داخبره وکړه چه هغه خواوس و یده دی لحکه چه دشپې وینس وی

او خوګی کوي. زمونږ دهغه سره هم لیدل ونه شوه او بیا « تور » ته لاړو. دهغی نه پس

« جار » ته راغلو د « جار » خان ډیر ښه سړی و پخپله په کور کښې نه و دکلا دروازه

وتکوله ودلي راته بیرته کړو بی بی ې راته د ډوډی انتظام وکړو. دجار خان زما د تره

دزوی سربلند خان سره ډیر تعلق و هغه به همیشه ماسره ناوه ته راتلو او هغه سره

یې ډیرې ورځې تیرولې. سها رخا رته لاړو. دخارخان ډیر پوه، بها در او ښه ښه

سړی ؤ. دهغه سره مو خوشپې وکړې. یوه ورځ زه بهر وتلی وم چه بیرته راغلم دخان

خان ته می ووېل چه خان تا سو خو لا بیا هم زمونږ نه ښه یئ چه دقرآن نه خو څه فایده

هغه وي څنګه؟ ماوي که عمل پرې نه کوئ بو ساړې خو پرې ساتئ. په هره بو ساړه

شریف پروت وي چه خوک ورته بوس پټ نه کړي تاسي خوپرې خوکیداری کوئ مونږ خو

پرې نه عمل وکړو او نه څوکی. له خاره مونږ « ناوه ګی » ته لاړو. د ناوه ګی خان ډیر ښه سړی

و خوساده و. له هغه ځایه « غازی اباد » ته لاړو. د ترنګزو حاجی صاحب سره مو ولید

دلته ماسره یو ملګری چه فقیر نو میده او اصلاً ترکان ؤ. ما دلته غازی اباد کښی پرینبې

نور تول ملګوی راته په لاره کښې یو یو خپلو کورونو ته تللي وو مونږ دواړه یې یوازی پری

اینبی وو. زه خو د افغانستان نه په دی اراده راغلی وم چه دلته په ازاد و قبایلو کښې

مدرسې جوړی کړم او د قوم تربیت وکړو. داکار و نه خو یو سړی نشی کولی په دله کیږي

او زمونږ هغه دله خوره شوی وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذهنی انقلاب

تعلیمی او اصلاحی جد وجهد

داتمانزو وازادهای سکول او انجمن اصلاح

الا فاغنه

دخلافت کمیتی صدارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دافغانستان اوازادو قبایلو حالت چه می ولید و او پنځلس کاله می په هند د...
او قبایلو او افغانستان کښې غرزې پرزې وکړی نو په دې نتیجه ورسیدم چه انق...
دمنلهای کار او د وصره اسان څیز نه دی ، انقلاب د سرپ میینی کار دی. انقلا...
علم او پوهه غواړی ، انقلاب عالمان او پوهان غواړی ، چه د پوهی س...
قام وروزی او انقلاب ته یې اماده کړی دانقلاب د پاره د اشخاص...
دی . نه کوره چه زمونږ جذباتی ملګری په څومره جوش را وتلي وو تول لار...
خواره شول نو کښېناستم دځان سره ملې ښنه فکر وکړه په دې نتیجه ورسی...
چه زمونږ د قام نه د تجارت خواته توجه شته نه د صنعت خواته نه د زراع...
خواته او نه د تعلیم خواته . د بلی خوانه په رسمونو ، رواجونو کښې تر غوږو نو پورې ډوډ...
دي . په خانه جنګیو اخته دي داسي قام انقلاب نه شي کولی او دا قام د دی بلاکا...
خلاصولی په کار دي چه سیاسی شعور پکښې پیدا شي او دا کار یوه پرامنه ف...
غواړی . تر دغه وخته پوری زه په دې عقیده وم چه دا تول کار د ونه انقلاب غو...
تشدد د راته دانقلاب نژدې او د کامیابی لار ښکاریده خود تجربې نه و روس...
د راته معلومه شوه چه د جنګ په وخت کښې اسونه نه تیاریږی نو ځکه می ارا...
وکړه چه خپل کلی ته واپس کیږم او د عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم ا...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انقلابي اشخاصو د تعليم او تربيت د پاره قومي مدرسي جوړوم نو ځکه اتمانزو
د اغلم. زه چه له هجرته بېرته راغلم د هغو مدرسو د بېرته جاري کولو کوښښ مې
ولو چه پر انګليسانو د جنګ په زمانه کښي بندې کړې وې.

د ۱۹۲۰ع کال اخرني مياشتي وې چه په عليګړ کښي په مسلم يونيورستي
کښي څه تقريب وو. زه او زما دوست قاضي عطاؤالله خان يې هم بللي وو، مونږ
واړه عليګړ ته لاړو، په دې وختونو کښي به کانګرس او خلافت يو ځای جلسې کولې
مونږ خيال وچه د عليګړ نه وروسته به مونږ د خلافت په جلسه کښي شريک يو
د مصروفيت له کبله د خلافت جلسې نه پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په عليګړ
کښي زمونږ د صوبې د پر وهلکانو تعليم کولو د هغوی سره موتبادل خيالات وشو
دوي کښي ډېر داسې کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم
تعاون د پروګرام لاندې يې کالج پرېښی و. په دې ورځو کښي زما مشر ورور ډاکټر
خانصاحب تقريباً پنځلس کاله پس د انګلينډ نه واپس راغی ده چه څه وخت
ډاکټري پاس کړې وه جنګ نښتی و، په هغه وخت کښي په فوځ کښي بر تی
شوی و او اوس کپتان و او د مردان په کانټيه کښي لګېدلی و.

دا تمانزو آزاد سکول ۱۹۲۱ع او انجمن:

مونږ په ۱۹۲۱ع کال کښي د دوستانو په امداد په اتمانزو کښي د ازاد سکول
بنياد کښېښود ده چه په دې سکول کښي قاضي عطاؤالله، مياا حمد شاه، حاجي
عبدالغفار خان، محمد عباس خان، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان
عبدالله شاه او خادم محمد اکبر زمانګري وو. د مدرسي تر څنګه مونږ د پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغلطو رسمونو اورواجونو داصلاح کولو دتشدد نه دمنع کولو اوپکښې دقامولی دمين
اومحبت دپیدا کولو په غرض داصلاح الافاغنه په نامه یو انجمن جوړ کړو، ددې انجم
ممبران داکسان وو : ۱ـ محمد عباس خان ـ ۲ـ حاجي عبدالغفار خان (دوارړه داتما
۳ـ حاجی محمد اکرم خان دخان مانۍ ـ ۴ـ جمعدار نور محمد خان دتنګزو ـ ۵ـ محم
خان دتنګزو ـ ۶ـ عبدالاکبر خان دعمرزو ـ ۷ـ غلام محی الدین خان دتنګی ـ ۸ـ فخر
میاصاحب ـ ۹ـ میاجعفر شاه دزیارت ـ ۱۰ـ فضل اکرم دنوئ کلا ـ ۱۱ـ فضل ربي دبد
۱۲ـ میان احمد شاه دقاضي خیلو ـ ۱۳ـ میا عبدالله شاه ـ ۱۴ـ خادم محمد اکبر دچار
۱۵ـ تاج محمد خان دچارسدې ـ ۱۶ـ مولانا شاه رسول دامازوګړي ـ ۱۷ـ شاد محمد
دمیرزو ـ ۱۸ـ شیر بهادر خان دکوټو پان ـ ۱۹ـ جلیل خان دجلیل ـ ۲۰ـ خوشحال خا
دباریکاب ـ ۲۱ـ شاپسند خان دچارغلي ـ ۲۲ـ امیر ممتاز خان ـ ۲۳ـ بیستر محمد
دبنو ـ ۲۴ـ محمد رمضان دډیرو ـ ۲۵ـ حکیم عبدالسلام دهري پور ـ ۲۶ـ میاه
دبکلئ ۲۷ـ قاضي عطاء الله دمردان ـ ۲۸ـ تمین جانخان دمحب بانډې ـ ۲۹ـ علي
خان وکیل دهزارې ـ ۳۰ـ افندي صاحب دملاکنډ ـ ۳۱ـ یوملکوي دګلد حمزه خان

زمونږ په سکول کښې استاذان کم وو، نوماته پخپله هم هلکانوته درس ورکو
بله داوه چه مونږ دوه روپۍ نه لولې چه استاذانو ته مو دبلي تنخواګانې ورکړې
په لاهور کښې دخلافت کانفرنس ؤ. مونږ ورغلي وو دبنو دمیراخیل کلي امیرمح
هم دې کانفرنس ته راغلی و. دهغه سره مو ملاقات وشو، هغه خپل دوه زامن
اسلامیه کالج کښې بي په بي، اې کښې تعلیم کولو اودترک موالات په وجه لي پرېښې
زمونږ سکول ته داستاذئ دپاره راوبخښل دمشرنوم امیر ممتاز خان ؤ اوکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم مقصودجان و . مقصودجان زمونږ دسکول اول هیډماسټر و اوکله چه دی دوباره تعلیم دپاره کالج ته لاړ امیرممتاز دده په ځای هیډماسټر شو. دپرنګیانو زمونږ ملاسره نه خوښېده چه کوم استاذ به ورله راته نو اول به یي وویرولو که پرېږده به اونشو نو بیا به یي د دوی تنخوالاچ ودرکړو او دغسي مونږ ته یي استاذان نه پرېښودل مقصودجان چه اتمانزوته راتلو نو پولیس د پېرکړولی ؤ په دي وخت نو کښي مونږ دخلکو د پوهولو او پکښي دمیني محبت ، ورورولۍ او قامولۍ د پیداکولو د تعلیم دشوق دپیداکولو او دقام نه دغلطو رسمونو او رواجونو د ورکولو او دقامي ملاسو د پاره د مرستي جاحلولو په غرض کلي په کلي ، کور په کور دوری شروع کړي او په خلکو کښي مونږ ژوند او احساس راپیداکو . زما د دورونه پرنګی سره ویره پیدا شوه . سر هملټن ګرانټ زمونږ د صوبي چیف کمشنر و ، هغه زما باباځان ته وغوښت ورته یي وویل چه دا زوی دي څه کاروته کوی ؟ ټول خلک غلي ناست دي او دی لګیا دی ملاسي جوړوي او دوړی کوی زمونږ برخلاف خلک لمسوی منع یي کړه ! دده سکرټر سعدالله خان دعمرزیو خان و . هغه مي بابا ته وویلي وو چه ته ګوره چیف کمشنر ستا څومره احترام کوی ؟ څومره چه ستا مني هغومره د چا نه مني نه دده دخوشالي دپاره خپل زوی منع کولی قلاری نه شي ؟ بابا مي راغي زه یي کښېنولم راته یي وویل چه زویه د دي کارونو نه لاس واخله ځان دي په مصیبت اخته کړی دی ؟ سرکار هم خپه کېږی چه نور خوک یي نه کوی ته یي څه کوی ؟ ما ورته وویل چه ښه ده بابا چه ته وایي مه یي کوه نه به یي کوم د هر دخلکو څرلمونځ پرېښی دی . زه به یي هم پرېږدم خو ته به بیا ماته نه وایي چه لمونځ ولی نه کوې ؟ بابا مي راته وویل لمونځ خو فرض دی ماووی بابا دا علم خو هم فرض دی . بابا مي وویل ښه نو څه کوه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیف کمشنر ته ورغی ورته یې وویل چه صاحب مونږ ستاسو خوشالي دپاره خپل دین نه شو پرېښودلی .

دخلافت کمیټې صدارت :

په پېښور کښې دخلافت په کارکنانو کښې اختلاف پیدا شوی و ، دوه ډلې چکښې جوړې شوې وې یوه ورځ به دحاجي جانمحمد صاحب ملکرو په شاهي باغ کښې عام جلسه جوړه کړه ، په جلسه کښې به یې تجویز وړاندې کړ چه حاجي جانمحمد صاحب دخلافت کمیټې دصدارت دپاره ډېر موزون دی تاسو ته منظور دی خلکو به چغې کړې چه منظور دی . حاجي صاحب دقام او ملک دپاره ډېر خدمتونه کړي او قید یې هم تېر کړي وو . دپېښور نوسید وو سبا له به دهغه ملکرو جلسه جوړه کړه او تجویز به یې مخکښې کړو چه سید صاحب اهل رسول دی او ډېر خدمتونه یې کړي دي دخلافت کمیټې دصدارت دپاره دده نه مناسب سړی نشته تاسو ته منظور دی ؟ خلکو به چغې کړې چه هو ! منظور دی .

دغه شان دا قصه روانه وه یوه ورځ به یو صدر و بله ورځ به بل صدر او ورځ په ورځ داکشمکش زیاتېده په مینځ کښې هیڅ قسم جوړه نه کېده او دخلافت تحریک ته نقصان رسېده په یو سړي یې اتفاق نه برابرېده دپېښور دخلک دکار ډېر تکړه خلک وو خودی اختلاف دکاره ایستلي وو او هغه رنګه چه په ډلوکښو اختلاف پیدا شي که ډېر ښه او زور ور خلک وي هم بې کاره شي او دهغوي طاقت دا بل په غور ځولو کښې صرف شي . په خدمت کښې اختلاف نه راځي ، اختلاف دخود غرضي نه پیدا کېږي . زه چه به کله نا کله پېښور ته دخلافت دفتر ته ورغلم نو دوا ړو ډلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته قصې کولې. د دواړو دلو زما سره مينه وه ما ته به يې ويل چه زمونږ د دواړو دلو اتفاق په تا داتلی شی راشه ته زمونږ دا صدارت واخله. زما په صدارت کښې څه د لچسپي نه وه. د صدارتونو او عهدو شوقي نه وم ددې شيانو نه به ليرې تښتيدم اخر هغوی مجبور کړم او ما د هغوی صدارت په دې شرط ومنلو چه په صوبه سرحد کښې څو مره چنده ټوليږي نو هغه به هم لته ددې ځای د خلکو په تعليم لګيږي. پنجاب ته به يې نه ليږي. ځکه په هغه وخت کښې به زمونږ په صوبه کښې په زرګونو روپۍ ټوليدې او پنجاب ته به تلې د پنجاب ليډرانو به پرې مزې کولې. هغوی دا شرط ومنلو او زه د خلافت کميټي صدر شوم. عبدالقيوم خان سواتي يې سکرټري شو. مونږ چه د سکول له کاره فارغ شو نو ما او ميا احمد شاه په ملک کښې دورې شروع کړې. پښتنو ته زراعت سپک کار ښکاريده و تجارت هم ورته سپک کار ښکاريده او ويل به يې دا د بنيا. بقال او هندو کار دی. د خان تعريف به دا و چه پېره فلانې ډېر لوی خان دی د خيل ښيتي پوله ورته معلومه نه ده. ما به وې هلکو تاسې فکر وکړئ دا خان دی که دا خر دی چه خپل ښيتي نه پيژني مونږ ديوی خوانه په دوره کوځيدو او د پښتنو د ذهنيت اصلاح مو کوله، د بلې خوانه مو خپلې ښيتي را ونغښتې په خپل ښيتي کښې به مو په خپله کار کوو. زما د تعليم ملګری عبدالحليم د غه وخت د زراعت په محکمه کښې مقرر شوی و. د هغه په کمک ما يو د ميوی باغ جوړ که. تو د غه وخته پورې سبزی او ترکاری له ښاره کلو ته راتلله ما چه باغ جوړ کړو سبزې او ترکاری به مې هم کرله او خلکو ته به مې ښودله چه ګورئ د خپل لاس کار څومره برکتي وي او تاسو خولئ ورته خير شئ د پښتنو په خاوره کښې هر قسم ميوه، ترکاری او غله کيږي. چه زراعت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو مخه شوه ما په اتمانزو کښې د کوړې منډه یې پرانسته نور د خانانو او تربورا
به داپورې ملنډې وهلې چه ته کوره د بنیاکانو کار یې شروع کړ. زمونږ تجارت د غ
وخت ټول د هندوانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شرمېدل
زمونږ کټه وته به ټوله هندوانو او پراچکانو وړه ما د چا د پېغورونو پروا نه کوله هـ
میاشت به مې یو ځل خانانو ته چای ورکوې راجع به مې کړل او ورته به مې وویل چه
ځکه چه څومره قیمت دې ماد هغې په لسمه برخه سرمایه په منډه یې کښې بنده کړې
ده تا ته چه هغومره سرمایه په کال کښې گټه کوي ما ته یې په میاشت کښې کوي بیا به
د منډه یې حساب کتاب ورو ښودلو دا به مې هم ورته ووې چه مونږ سرمایه په منډه یې کښې
منشیان، د دوا یان او پانډیان هم کار کوي او ځان ته نفقه گټي او دا به مې هم ورته
چه وگوره دا تجارت څومره د ارام کار دی او څومره پکښې فایده هم ده، زمینداره
کښې څومره نا ارامي ده، د پټواري احتیاج دی، د تحصیلدار متاذی ده، ټول
عمر مو اسمان ته سترگې نیولې دي، کله وایو چه خدایه باران وکړې او کله وایو چه
خدایه شین یې کړې. دوی به مې دغه شان د تجارت په گټه پوه کول په لږه موده
د پښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی. پښتانه
د پېرښنه قام دی. دوی په افسانو او قصو د پر نه پوهېږي که هر ښه کار چه په دوی کوي نو ځان ورته
کوره؛ چه ته روان شوې دوی هم درپسې روانېږي. په دې طریقه زمونږ په ملک کښې زراعتي او تجارتي ترقي
د دې کوښښونو او علمي نمونه کېدلو په نتیجه کښې په خلکو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او د دومره انقلا
راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومره مخکښې دی او تجارت دومره ترقي کړې ده چه د م
د پېر معمولي کسان او س لوی لوی کسان دي او لوي لوی زراعتي فارمونه، تجارتخانې او کارخانې یې جوړې کړې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیل او د جیلخانې قصه

دریځ کاله قید

دفعه چالیس کښې ګرفتاري ۱۹۲۱ع، د چمرکنډ مجاهدین، ډیره اسماعیل خان
جیل ته بدلي، د جیل بد معاشي، زما مشقت، جیل کښې پرېږ۔
جنبې، جیل کښې زما ګناه. ډیره غازي خان۔
جیل ته، د جیل ژوند. د پښتنو
په هکله غلط پراپیګنډه، زما د غاښونو مرض، سیاسي قیدیان۔
واحتجاج لاهور جیل ته د علاج د پاره، د جیل سلوک، ډیره غازي خان ته واپسي،
د کور نه خط، مذهبي تعصب، بیا د علاج د پاره لاهور جیل ته. مطالعه
ډیره غازي خان جیل ته واپسي، د یو پیر صاحب قصه
د مور مرګ. د سیاسي قیدیانو جنګونه میانوالي۔
جیل ته بدلي، رهایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفعه ۶م کښېنې گرفتاري:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاریخ مونږ لګیا وو، په مدرسه کښېنې مو دفت
میدان جوړولو چه پولیس راغی او زه یې په دفعه ۴۰ (اف-سی-آر) کښېنې ونیولم او د
جیل ته یې بوتلم. د حوالات په ځای یې جیلخانه کښېنې واچولم، زما د نیولو نه وروسته
زما نور ملګري هم نیولي وو. زه یې په هغه چکي کښېنې بند کړم، چه هلته به یې د جیل
بد معاشان اچول، چه چکي ته ورننوتم سخا اوګنده بوی مې تر سپېږ مو شو
چه کتل مې د بولو ډک بنانک پکښېنې پروت وو. زه بیرته راووتم، د جیلخانې افس
مې ووی چه دا چکې ډېره ګنده ده. پاکه یې کړئ. هغه راته ووېل چه دا جیلخ
ده ننوځه چکي ته. چکي ته ننوتم ورېې راپسې بند کړو. شپه او ورځ به د
چکي کښېنې وم دوډي به یې هم په جنګله کښېنې راکوله. صرف د جیلخانې بنګ
د چوړي، به د صفایۍ د پاره راغی نو مونږ ته به ورلوتۍ شو، او چه صفا
به یې وکړه نو ور به یې راپسې بند کړو. د صفایۍ په وخت کښېنې به هم سپاهي
د چوړي په سر ولاړ و. په سبا راته معلومه شوه چه زمونږ نور ملګري هم
دې چکو کښېنې بند دي په دې چکو کښېنې مونږ لس کسان قیدیان وو. زه عبدالاکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر، عبدالقیوم خان سواتي موږ نه غیرنودا ووه واره پېښور یان وو. عبدالاکبرخان
اکبر يي په دې تور نیولی وچه ته ملېشو یک يي او دا باقي نور موږ خلافتیان وو. په
جیل کښې ظالانه روي په وجه زموږ ملګو ضمانتو نه ورکړل او دهاشول. عبدالاکبر
خان اکبر ته ماا جازه ورکړه چه ته خو خلافتي نه يي ته هم ضمانت ورکړه. یوازې ما او
عبدالقیوم خان سواتي د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو او پاتې شو. چه دوی یوه
شو چه موږ ضمانت نه ورکوو نو لس ورځې پس یې نه دې چکۍ ته وایسټلو
او د پېښې کمشنر ته يې مخکښې کړو. د پېښې کمشنر هم عجیبه سړې و او زما مقدمه
هم عجیبه غونډې وه. د پېښې کمشنر چه زما د جرم پوښتنه وکړه پولیس ورته
ووېل چه ده خو هجرت کړې و اوبل اوس ازادې ملهامې جوړ وي
د پېښې کمشنر ورته ووېل چه بوځل يي هجرت کړې دی نو بیا مو ولې پړ نیولی ده؟
ما ورته ووې چه دافسوس ځای دی چه ملک خو موږ رانه واخیسته اوس
مو پخپل ملک کښې استوګنې ته نه پرېږدئ، په دې باندې (صاحب بهادر)
نورهم عصه شو پولیس ته يي ووېل وی باسئ جېلخانې ته يي بوځئ. دړې کاله
مې قید کړو. پولیس زاوستم او جیل والا وته يي حواله کړم، عبدالقیوم سواتي يي هم
زما غونډې درې کاله بامشقته قید کړی و. د جېل د خوراک قصه خو مې د رته
کړې ده. د جېلخانې داروغه امیرچند هندو و. بلې خوره د یانتدار و او
قام پرستو سړې يي مینه وه، په چکۍ کښې خرېي واچولم خو مچین یې را باندې
اوړه نه کړه او نه يي راته په پښو کښې بېړۍ واچولې، د جېلخانې نو ودې کې خوبي
واکوله خو لږ به پاکه وه. زموږ د چکۍ مخه قطب (شمال) ته وه نمر کښې بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لګېدو ، ډېره سره چکۍ وه ، ماله یې ددې زړې کمبلې او یو ترپړی راکړی
و چه پکښې ګوزاره ډېره ګرانه وه . ډېر سخت ساړه وو . یوه پو ماه او بل بادانونه
وو . او شپه ، ورځ به په چکۍ کښې بند وو . خو زما خوش قسمتي داوه چه زما په چکۍ
کښې یو اخوروڅ په هغې کښې بلاله پرته وه . ما به ترپړی پکښې واچولو او په هغې به ځملاستم
که څه هم به یو ښه جمعدار راغی نو د ورځې به یې دیوې ګنټې نیمې د پاره نمر ته ایستلو .
د شپې به مونږ په ارام ویده کېدلی نه شو ولې چه ددې ددې ګنټې ورو ستنه
به پیره بدلېده نو پیره دار به راغی جند ده به یې وکړ نکوله بیا به یې چغه کړه چه بول ټهالی
(واپه ورو ره !) تر څو چه به دې اواز نه و ورکړی نه به تلو او که اواز به دې لږ ورو ستیه
ورکړو نو سبا له به یې سزا ورکوله . د جېل د جامو قصه مې هم درته کړې ده چه ما ته یې
کومې جامې راکړې وې کمیس مې د بلهې پورې نه رسېده او په مانځه کښې چه به
په سجده په یوتم نو کمیس به مې پښتیوته را ورسېده او د پرتوګ پینځې به مې ایله
د ځنګانه ستوګې ته را رسېدې . د جېل والا وو دویه خو د عذاب د ملائکو نه کم نه وې
یو نیم پکښې چېرته سم سړی پیدا اشي .

په هغو ورځو کښې په جېلخانه کښې د خوراک څیزهم جرم د زمونږ د کلي یو نمبر
دار یوه ورځ ما ته یوه چکۍ ګوره راکوله ، ما د هغه نه نه اخیستله ، هغه راته په چکۍ کښې
یوه چکۍ ګوره کېښوده دی لاړلو . ساعت پس راته پیره دار ووې چه جېلر صاحب
را روان دی ، ددې خبر په اورېدو ما سره د ګوړې فکر شو چه په دې څه وکړم ؟ کله به مې
وې چه د شړې لاندې یې پټه کړه کله به مې وې چه د ترپړي لاندې یې کړه بیا به سودا
واخیستم چه ښه که دا ترپړی پورته کړي ؟ خیر خو هغه ګوره ما په ډېر شوا خون پټه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داروغه صاحب دا تالاشي يي و نه کړه ببرته لاړ. هغو وختونو کښې به دقيديانو روزانه تالاشي کېدله چه داروغه لاړ ما هغه کوړه بهلر گوزاره کړه او اراده مې وکړه چه جېلخانه کښې به د جېلخانې د اصولو پابندي کوم چه کوم کار پکښې منع وي هغه به نه کوم ځکه چه دا خيز د سړي په زړه کښې ويره راولي. ماخيل سياسي قيديان ورورونه لېدلي چه داکارونه به يي کول نو د جېل والا وبه يي ډېرې خوشامندې کولې، او بيا به يي هم ورکولي.

دچمرکنډ مجاهدين:

ډاکټر صاحب او ځينې نور کسان زما ملاقات ته راغلي وو هغوي د حکومت پيغام راوړی وچه ملرسه دې چلوي خود ورې ده ی نه کوي که دد وړونه اس اخلي مونږ يې پېږدو خوما د حکومت دا شرط ونه منلو. په چکو کښې ما سره نور قيديان هم وو چه په هغو کښې د چمرکنډ مجاهدين هم وو. زه چه د کابل نه راتللم ما هغوي ته ډېر نصيحت کړی و دا مې هم ورته ويلي وو چه سرحد او پنجاب ته به نه نبکته کېږئ. هغوي زما نصيحت ونه مانه د غه لي حال ورزما د بندې کېدو نه مخکښې يي ډېر وهل او تکول چه زه ورسره بندي شوم نو د وهلو، تکولو نه خلاص شو. دا مجاهدين چه د بونير کښې وو هلته پکښې اکثريت د بنګاليانو و دغه بنګاليان ډېر شريف او مېنه ناک خلک وو د ډېره بنه گوزاره يي کوله او چه پکښې پنجابيان وو هغوي ډېر ډله باز خلک وو. دوی چه ورننوتل پړی او جنبې لي پکښې جوړې کړلي: اخر يي خپل امير نعمت الله وواژه. د بونير خلکو له هغه ځايه راوشړل او چمرکنډ ته راغلل، دوی يو مشر مولوی فضل الهی ډېر پاڅمی باز او خطرناک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و ما په کابل کښې لیدلی و، ډېر نصیحت مې ورته وکړ خو هغه د خپل
طبیعت نه مجبوره و او د دې پروجنبو په وجه یې یو ډېر ښه کارکن. نیک او مخلص
سړی مولوي بشیر وژلی و. بیا وروسته چه پاکستان جوړ شو فضل الهي پنجاب ته
راغی زه هغه وخت په جېلخانې کښې وم. مولوي فضل الهي د حکومت په لمسه د حکومت
د خوشحالولو د پاره ما پسې سختې پروپاګنډې وکړې او ډېر دروغ یې د ویل
پولیسو دې له ځانه سره ملګري کړي و او چه مجاهدینو کښې به کوم د کار سړی
و پولیسو به ورته ویل هغه راوله. د دوی یو ملګری چه د قرآن شریف حافظ
هم و پولیس په لاس کښې اخیستی و. پولیسو به چه د کوم سړي د نیولو اراده کړه
ده ته به یې وښودو دی به ورپسې لاړ هغه به یې د چندې په بهانه سرحد ته راګوز
کړو او د پولیس په حواله به یې کړو. ما ته دې قیدیانو مجاهدینو ویل چه دی یې
اوس بیا زمونږ د یو ډېر لوی کارکن پسې لېږلی که د هغوی د خبرو لوڅه نبد و بست
و نشي. دا یې هم راته ویل چه په جېلخانه کښې یو مومند دی او سبا به رها کېږي
که ته یوه چیټی ورکړې دده کور ځمېر کنډ ته لنډ دی هغوی ته به یې ورسوي او زمونږ
نور ملګري به د دې مصیبت نه بچ شي. ما اول خو دې کار ته غاړه نه اېښودله
ځکه چه دا خو په جېلخانه کښې جرم دی خو چه فکر مې وکړ چه دا خو د دې خلکو ته لوی
مصیبت دی نو بیا مې خط ولیکه او چه په سبا له به هغه مومند رها کېده په نو
بشپه مې ورکړو. هغه چه رها کېده نو هغه کاغذ یې د خپل ډېر یو ډېر سره دوېږي غوړ و
دی بیا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلي نمبردار مونډلی دی هغه بیا به راوړ. ما هغه ته او و
چه دا کاغذ چېرته وو هغه اووئیل چه زما پهره وه او ډېر یو دې سره مې بیا مونډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ دا کاغذ حکومت ته په لاس ورغلی وي نو لس کاله قید و . زمونږ د هزاره یو ملګري یې د غه شال په یو کاغذ لس کاله قید کړی وو .

زه په جېلخانه کښې وم چه د کوهاټ څو تنه یې جېل ته راوستل یو یې تره او نور یې وراره وو د پېښور اوښنا لیسته ځلمیان وو هغه یې هم زمونږ سره په دې چکو کښې بند کړل . د جېلخانې دا قاعده ده چه سهار وختي ملازم راشي قید یان و نو پېسي ورلیري کړي را وې باسي جاړو کانې یې په لاس کښې ورکړي ځای جاړو کوي . دوی به لې وختي سهار د پوما په میاشت کښې راوښکل ، دوی چه به جاړو وهلو ته تمیت شو یو پنجابی سپاهي و هغه به په کونه لته و کړه بوک به یې راواړول او کنځل به یې ورته کول نوما ترې یوه ورځ پوښتنه وکړه چه تاسو په څه کښې بندیان یئ دوی چه صاحب څه وو ایو ما دې هر څه چه وی وو ایه راته دوی چه په «غول مه خوره» مو جنګ کړی دی او س د غه دی بندیان یو د شیطان لمسه ده او پښتو وه . ما ورته ووې چه هغه پښتو او شیطان مو ځان سره جېلخانې ته راوستی دی او که مو خپل ورور عزیز د پاره هلته پرېښي ؟ ګوری دا تور مخی سپاهي در سره څه سلوک کوي ؟ ده ته مو هغه پښتو او شیطان نه لمسوی د خپل ورور عزیز هغه خبره زعمل به به دوا وکه دا شرمول ؟

نور سیاسي قیدیان د ډېره اسماعیل خان جېل نه په چالان کښې راغلل ، یو ملک خدابخش وو او بل رمضان خان وو ، نور ورسره یو څو ملګري وو . نور سیاسي قیدیان په بارک کښې وو او زه یې په چکي کښې بند کړی وم هغوی سره یې یو ځای کېدو ته پرېښودم . عام قیدیان هم تر یوی هفتې پورې په چکي کښې بند وي ، بیا یې ترې نه راوباسي خو زه یې پکښې دوه میاشتې وساتلم .

سه دا ده فیرنګیانو زمانه وه . ده قیوم وزارت وو . او پاکستان جوړ شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده موسو ... ...

ورسره ګډه نه وو دوا یې ده دا خبره سخاوت . د عذر وکړی ده د ژوند

زیاته تشوه خوځی + +

ډیره اسماعیل خان جیل ته بدلي :

دوه میاشتې پس یې زه ډیره اسماعیل خان ته چه دوباره یا نو جیلخانه ده بدل کړم . د تللو په وخت کښې

راته بېړۍ (زولانې) ولګولې چه د ډیرو جیل ته ورسیدم بیا یې هم رانه ونه ایستلې ، هلته یې چکې کښې بند کړم او

لرې والرشل سیږ دانی راوړې چه دا او هم کړه ، خو دا بنده وه چه هغه چنجو هلکي وي . نو او ړه ولو کښې یې تکلیف نه وو

دجیلخانې قصه :

تا مسو ته به یاد وی چه به « پښتون » کښې د جیلخانې په باره کښې یو مضمون

« د شلمې پیړۍ تهذیب او زه په جیلخانه کښې » تر عنوان لاندې شایع کیده لیکن زما

د بیا بیا کوششونو او ناوړکارۍ په وجه هغه مضمون سرته د رسیدلی نه و په منځ کښې پاتې

شوی و . چونکه زه اوس د هزاری باغ په جیلخانه کښې یم او ما سره څه کتاب د لوستلو

د پاره د لشته ځکه دکوم کتاب چه زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب راکوی چه ددی اجازت

د لوستو تا ته نشته ، نو ما خیال وکه چه ددی وخت نه څه فایده اخیستل په کار دی

نو په دی وجه زه بیا هغه قصه هغې پسې د پوره کولو او سرته د رسولو د پاره شروع کوم

او ورسره دا تجویز هم کوم چه ددې نوم به اینده د پاره « د جیلخانې قصه » وی . (۱۵-اکتوبر ۱۹۳۲ ع)

ددې جیلخانې حالت ډیر زیات خراب و قیدیان ، غریبان پکښې ډیر په کړاو

اخته وو ، د بلهو بازار پکښې ګرم و چا به چه پیسی لرلی د هغه به پکښې څه ګوزاره کیده

د بې پیسو بند یانو حال بد و ، عجیبه خبره دا وه چه ددې جیلخانې یوازې دار وغه

مشر نه و بلکه هغه یو ملازم د لته کل اختیار و او هر چا به خپل حکم چلوو د دار وغه

هیڅ رعب نه و د هغه حکم چا نه مانه ددې وجه دا وه چه دار وغه یو بوډا ؤ په

پنشن روان و پیسې به یې اخیستې چه د نوکرۍ په اخر عمر کښې پینځه پیسې پیدا کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داوه چه دی په انګریزی نه پوهېده ، دی دسپاهی کوی نه داروغه شوی و
وسپرنټنډنټ دانګریزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهېده نو دجېلخانې کاروبار ورته نائب
داروغه ګنګارام مخکښې کاوه نو د نائب داروغه رعب په جېلخانه کښې د داروغه نه
زیات ونو په دې وجه هاتو دجېلخانې انتظام ګډ وډ ؤ . زه چه یې په حکی کښې بند
کړم نو یو څو تنه پېښوریان قیدیان ماته دا غلل راته یې وویل چه مونږ به داروغه ته پیسې
ورکړو چه تا د چکو نه راوباسی خوما ورته وویل چه زه بلهای نه ورکوم ، چه بلهای ورکوم
ضمانت ولی نه ورکوم . زه خو قیل نه یم ، زه ضمانت کښې قیل یم .

ددې جېلخانې خوراک هم خراب و . هسې خو ټولو جېلخانو خوراک خراب وی ځکه
په حکومت د ښې غلې دا خیستلو اجازه نه ورکوی خو دلته یکښې داروغه هم وهنه کوله
نائب داروغه او نورو هم پکښې کانه وانه کوله . ما به خپله حکی راوړه کوله . کومې چېنې چه به
دمیده کولو د پاره ماته راوړې هغه به ټولی چینجو خوړلې وې . دقسم د پاره به پکښې
وغه دانه مونده کېدی نه شوه پاکولی به یې نه هم ځکه چه پاکېدی نه شوې که پاکولی
ګلش بخوکی پاتی کېدلی دا دچنو ددی قسم اوړو ډوډی به یې پخوله هم نه ځکه چه وزن
کمېده په دې کښې به هم دقیدی غریب نه غلا کېده . دا ډوډی به په یو لاس کښې
ول کېده نه ځکه چه ټوکړې ټوکړې کېده او پریوته نو په دواړو لاسونو کښې به ډې اخیسته
چرې د چنو ډوډی خوړلې نه وه په خوب کښې می لالیدلی نه وه بیا داسی ډوډی چه
یی نه زیاته پکښې خاورې وې شخوند پری نشی وهلی . ما به په ډېرو کوښښ ایله
ټوکره وخوړه اخر پری ناجوړه شوم ، د دال او ساګ به یې څه ذکر کوم . په جېلخانه کښې
خوراک ناجوړه شی هسپتال ته یې بیایی خو زه سیاسی قیدی وم ، زما د پاره هسپتال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه و، زما په نصیب دا یوه توره کوټه ورسېدلې وه چې شپه او ورځ به پکښې یوازې پر
وم. ډاکټر به راله دارو درمل را وړل او سپرنټنډنټ به مې په ورځ کښې یو ځل خبر اخیسته، ځ
ورځې پس جوړ شوم. زه په دې جېلخانه کښې یوه نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه
کښې زما خلوېښت پونډه وزن کم شو. غاښونه مې خراب شو، وربږې مې وتښتېدې، و
په توری جاری وې. د خراب خوراک او د سبزې د نشتوالي په وجه مې په وریو پایوریا
ولګېده. د خراب خوراک په وجه په ټولو قیدیانو یو قسم مرض لګېدلی و چې هره ورځ به خل
پخه مړه کېدل چا یې پوښتنه هم نه کوله ځکه چې قیدیان د پرنګیانو په حکومت کښې انسان نه ګڼ
کېدې او د هغو غونډې سلوک ورسره کوی که د سړي سپی مړ شي نو څه هلا دی
ورسره ښکاره کړي لیکن د قیدیانو خوار مړه دې چا هلا دی نه وي. چې مرض زور شو نو د
نټنډنټ سره فکر پیدا شو او د مرض د مخنیوي د پاره به یې کله ناکله دوه، درې
پرنګیان هم مشورې له راغوښتل، لیکن مرض به مشوره نه کمېده او نه به چېرې کم شي.
ټول د خوراک د خرابوالي نه پیدا شوی و او هغې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا کو
وای. "جېل والاو"، کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چې کوم مع
خوراک د دوی د پاره منظور کړی و هغه به یې هم دې غریبانو له نه ورکول سپرنټنډ
هم عجیبه دي او بیا چې انګریز وی هغه خو بېخي ناخبره وي چې کوم طرف ته لې "جېل
بیا یې په پټو سترګو روان وی او بیا داسې سپرنټنډنټ لکه دا چې و. د قیدیانو او
خاص د پښتنو قیدیانو د سر ټاکو. سپرنټنډنټ ته پښتو ټکي نه ورتله حتی اردو هم
قش به یوه انګریزي پوهېده او پښتنو غریبانو له اردو نه ورتله پاتې خو انګریزي.
ورځ عجیبه قصه وشوه څوک چې جېلخانې ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چې څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي تللی هغوی ته به معلومه شي چه د هر کل (دوشنبې) په ورځ سهار وختي قيديان پڅپلو بارکونو کښې په لين کښېنوي سپين‌ږيتنه نت او نور جيل والا پرې ګرځي صحت، جامې، صفايي او نور حالت يې ګوري که د چا عرض وي هغه هم اوري. په دغسې يوه موقع يو قيدي پاڅېدلی دی او د جيل والاو د لاسه شکايت کړی دی چه وهي مې ټکوي مې شرموي مې، کنځي مې رشوت رانه غواړي زه غريب سړی يم زه روپۍ له کومه راوړم چه دوي ته يې ورکړم؟ نو سپين‌ږيتنه نت خپلی عملې ته وکتل چه څه وايي؟ هغوی ورته وويل چه صاحب دی دغمو دوده غواړی اوګوره غواړی نو سپين‌ږيتنه نت قيدی ته ووې «نونو» قيدی غريب بيا ورته خپله قصه تېره کړه هغه بيا د خپلی عملې نه پوښتنه وکړه دوی بيا ورته ووې چه صاحب ګوره او غوږي غواړي نو سپين‌ږيتنه نت قيدی ته لښته خوځوی او ورته «نونو» وايي. قيدی ډېر کوښښ وکړو چه سپين‌ږيتنه نت پخپل مطلب پوه کړي خو هغه پوه نه شو نو اخر يې حکم وکړو چه دا بد معاش دی، بوځئ په چکۍ کښې يې بند کړئ هوسې بنګړکا ته غوږ يې بايلود.

د سپين‌ږيتنه نت د راتلو په ورځ سپين‌ږيتنه نت په خصوصيت سره د ټټيو معاينه کوې نو په دغه ورځ د قيديانو ورځ ډېره بده وي د چا چه معده کمزوري وی هغوی ته ډېر کړاو وي ځکه چه يو ځل د ټټيو صفايي وشي تر څو چه يې معاينه شوی نه وي څوک پکښې نه پرېږدي چه پکښې کښېني نو که په دغسې وخت کښې قيدی ته حاجت پېښ شي که جرئت ولري خو د چا نه پوښتنه نه کوی منډه کړی ټټی ته ننوځي خو دی لا ناست نه وي چه نمبر داري په خټ سور وي او که بې جرأته وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوځل دوه خواجازه وغواړی خو علاوه پر دی چه اجازه نه ورکوی بنه یی سپک هم کړی. ما پخپله د هر غریبانان لیدلی وی چه هر څه تری پرتوګ کښتی تللی دی ویل، بنسکنځل او داښکل خو پرپرېږده دا هغه د بې شرمی ساعت وی چه خدای دی چا ته نه بښیي. انګریزانو چه مونږ له کوم قانون خوجوړکړی دی د ظاهرداری د پاره یی جوړکړی دی او دنیاته د دوکې د پاره، په دې قوانینو نه پخپله پرنګیان پابند دی او نه یی ملازمین.

زه چه څه وخت ناجوړه وم نوماله بربی پېړه او وریجې د خوراک له پاره راکولی یوه هفته پس چه زه جوړ شوم او د هسپتال نه د سی چارج شوم (دوتم)، نوبیا زه وم او د جیلخانې هغه پخوانی خوراک خو د اکټر چه زما حالت او کمزوری نیاته کتلی د هسپتال نمبردار ته یی حکم کړی و چه ده له هر ما ښام لږ قدری د هسپتال ډېرنه ورکوه. زه د ما ښام دلمانځه وروسته وظیفه کوم په وظیفه ناست وم چه یو سړی ما ته اواز وکړو چه وروسته می وکتل نو د کوټکی د جنګلی سره نمبردار ولاړ دی راته یی وویې چه بالټی دې راکړه چه پی می درته راوړی دی زه د خپلې کاړی نه را پاڅېدم او پوښتنه می تری وکړه چه داپېړه دې له کومه راوړی؟ هغه جواب راکړو چه بابو صاحب حکم کړی چه هر ما ښام څه قدری پی تاته راوړم ځکه چه ته کمزوری یی ما ورته ووې چه دا سرکاری مقرری شوي دي که د اکټر صاحب له خپله طرفه مهربانی کړې ده هغه ووې چه دا د بابو صاحب مهربانی ده ماوې د اکټر صاحب له خپله کوټه رالیږلی دی که د هسپتال نه یی رالیږلی دی؟ وی ویل چه د هسپتال نه ما ته یې وې چه ته څه کېږه مه، د اکټر صاحب ته می هم د پېړه د پر سلام وایه او ورته وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د دې مينې، محبت او مهربانۍ زه ډېر مشکور يم خوزه داچه اخيستلې نه شم. د دې خبرې په اورېدو نمبردار ډېر حيران شو او وې وې چه ولې؟ ما ورته وويل ځکه چه دا زما حق نه دی پردی حق دی او پردی حق خوړل خو حرام وي هغه وويل چه دا څنګه پردی حق دی؟ ما ورته وويل چه دا پېه هسپتال کښې د کمزورو او مريضانو د پاره مقرر شوی دی، د هر مريض برخه مقرره ده، زما د پاره مقرره برخه نشته نو ته به ياد دي په ځای د نورو مريضانو په پيو کښې اوبه لهوی چه د پيو اندازه پوره کړی يا به د هر مريض نه يو يو گوټ کموي دا د واره طريقې ښې نه دي. نمبردار چه دا واورېدل غلی شو او لاړ. يوه ورځ دا نه وصاحب راغی او ما ته يې وويل چه ورځ په ورځ کمزوری کېږې پس د دې ستا د دودی انتظام زه کوم زما له طرفه به زما له کوره تا ته ډوډی راځي، ما د هغه ډېره شکريه داکړه او ورته وړ خبره مې وکړه چه ورته مې وويل ما هغه ته وويل ستا ډوډی زما خپله ډوډی ده خو که سبا ته د دې جېل نه بدل شي يا زه بدل شم نو بيا به څوک د ښې ډوډی انتظام راته کوي؟ خو زه يم او دا د جېل ډوډی به وي او س خولا ښه دی ورسره عادي او موخته شوی يم او بله دا چه هغه کار چه سړی يې په ښکاره نه شي کولی او پټ يې کوي، سړی کمزوری کوی او د خپلو اصولو نه يې باسي او په سړي کښې وېره او بزدلي پيدا کوي نو ما ورته وويل چه زه ستا د مهربانۍ قدر کوم خو دا څيزونه زما اصلي مقصد ته نقصان رسوي. نو معافي غواړم په جېلخانه کښې په دغسې کارونو سړی ډېر کمزوری کېږي خو مونږ چه يو سړي خپل خواهشات او ضروريات کم کړي نو هغوی به ارام او خوشحاله وي هيچا ته به محتاج نه وي، د غه شان يو ځل دا نه و غږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب راغی او ما چکی ړ او ړوله نو هغه ماته او وئیل چه دا چکی ړ مه اوړه وه په دی جیلخا
کښې دوه ویشت سوه قیدیان دی، زه به خدای له څه جواب ورکوم چه دا یوسیاسی
قیدی چه زما په لاره روان وو په هغه دې هم چکی ړ (میچن) اوړوله، ما ورته او وئیل چه
دغه مخانخ چکی کښې دغه قیدی ته ورکوره، دی دقتل داکو مجرم دی. په دې کښې
جیل ته راغلی دی او دلته دداسی ناپاک مقصد د پاره چکی ړ اوړوی، او زه چه په دوه
نیک مقصد راغلی یم نوزه دې نه اوړوم. چه داروغه صاحب پوه شو چه دی خو چکی ړ اوړ
وی نو بله ورځ یې ماله اوړه راولیږل او لوی غوندی دانې هم ورسره وی، او ویې ویل
چه صیب (سپرنټنډنټ) راځی نو دا اوړه وه، ما ورته وویل چه زه داسی نه کوم که صیب
زما نه تپوس وکړی چه تا له څه درکوی نوزه دروغ نه وایم نوزه به وایم او ړه. د دې
جواب کښې را ته جمعدار وویل چه بیا خو به زه مات شم. ما ورته وویل چه څکه خو در ته
وایم چه دا مه راکوه او بله دا چه دا دسړی زړه کښې ویره پیدا کوی.

دجیل ید معاشی ړ:

د دې جیلخانې اخلاقی حالت د ډیر پریوتی و نه د هلک، نه د ځوان، او نه د بو
عزت پکښې ساتلی و. هر سړی به په ویره کښې و ځکه چا چه به کنکارام او د چکی جمعا
راضی کړل په هر چا چه به یې هر څه زړه غوښتل هغه به یې پرې کول. زما په مخکښ
ځینو کسانو پری په دوه روپې خپل دښمنان شړهولی دی په دوه روپېړ یې هلکان
شپې تېرولو د پاره خپلو کوټو ته بیولي دی حال دا چه د جیل په قانون کښې د هلکانو
سړ و سره یو ځای بندول منع دی. مایوه ورځ داروغه صیب ته او وئیل چه ته خو سړ
یې. ډیر نیک سړی یې، بانګونه وایې او امامت هم کوی، لیکن ستا په جیلخانه کښې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبچو عزت محفوظ نه دی ، او زه چه په پېښور جېل کښې وم ، هلته دا روغه هند وو دی
لیکن هلته د پښتنو د بچو عزت محفوظ نه ؤ . په دې جېلخانه کښې ما پخپلو سترګو داسې
واقعات ولیدلی دی چه لیکل یې شرم ښکاري . شراب و کباب به پکښې عام وو ، د پیسو
والاو پکښې مزې چرچې وې او څه چه به یې غوښتل هغه به یې کول چا سره چه به پیسې
نه وې د هغوی د حاله خبر مه شئ ، د دوی هلو تکولو او شرمولو نه علاوه چېرته به چه
سخت کار هغه به یې په دوی کولو جېل والاو د پیسو حصولو د پاره عجیبه عجیبه
طریقې جوړې کړې وې یوه ورځ یو ښوځې راغی ما ته یې وې چه زه کلي ته چېټې لېږم
راته ولیکه زما ورته ووې چه چېټې د څه د پاره لېږې ؟ زړه غونې شو ویې ویل چه پلار
ته چېټې ولیکم ، ما ته معلومه ده چه زما پلار غریب دی هغه سره څه نشته خو زما
ښځه واله هغه دې خرڅه کړی ما ته دې روپۍ راولېږي . زه ورته په قار شوم ما
وې نه شرمېږې نه چه دا خبره کوې هغه راته ووې چه خانه ته څه خبر یې زه چه جېل ته
راغلم او په چکۍ کښې یې بند کړم شل سیره دانې یې راکړې چه دا اوړه کړه هغه ما
ښې اوړه کړې چه حمعدار راغی ویل یې دا خو دل دي را ایسار یې کړم او تر هغه یې
د وهلم چه دې را باندې ستړې شو هره ورځ راته وایي چه پیسې راوړه که نه تول
عمر به دې داحال وي زه دومره نامرده نه یم چه مشقت نه شم کولی هر کار چه
را و سپاري په ډېره ښه طریقه یې کوم خو دوی د پیسو د پاره څه نه څه بهانه کړي په
وهلو وهلو یې راته سر ګنجی کړو د جېلخانې تول سخت کارونه زما په نصیب دی
سره د دې هره ورځ وهل خورم اوس راته وایي چه صاحب ته دې پېش کوو او
په بېتتونو دې وهو داد بېنتونو وهل راته شرم ښکاري ځکه ما ته راغلم چه پلار ته مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خط ولیکه که خه داشی او ددې بلا نه خلاص شم . د بېر کسان جېل والا وو د پیسو د پاره په دی طریقه مړه کړی دی داکوم کسان چه له جېلخانو نه تښتیی یا بد معاش شی د دې وجه هم له جېل والا وو سلوک دی چه دې کار ونو ته تیار شی . په جېل کښې د دوه دولو مزې وې یو د پیسه دار او بل د بد معاشانو . بله داچه د قیدې د خوراک حال هغه وی چه مخکښې می د ره ته بیان کړو او کارېږی د غوایانو په شان کوی کولوګان (د تېلو ګانی) اړې ، همچن اونور د بېر داسی سخت کار ونه چه د انسان د توان او شان مناسب نه وی پرې کوي . خو مره ذلت او سپکاوی چه ما په جېلخانو کښې لیدلی دی زه په دعوه سره ویلی شم چه داسی سلوک به په دنیا کښې هیڅ وحشی نه وحشی قوم خدای د مخلوق سره کړی نه وي .

قانون . قانون نشته د هر یو نګی او حاکم چه خه زړه وی هغه کوی او د دې ته قانون وائی ، نور ملکونه یو قانون لري . زمونږ په ملک کښې د یو نګی د پاره بېل قانون وا و د ډېې د پاره بېل د سرکاری ملازم د پاره بېل قانون وا و د رعیت د پاره بېل د ما لدار د پاره بېل قانون وا و د غریب د پاره بېل . د انګریزانو قانون داسی دی لکه د موم پوزه چه په کومه خوا یې اړوی ، هغه خوا اوړی .

په یوه ورو کی کوټنی کښې د شپې ورځی د تنهایي قید په وجه زما وزن ورو ورو کمېد او صحت می خرابېد وچه اخر جېل والا مجبور شول چه د دې پرده نشینې نه له ژوندی ه می راوباسی . یوه ورځ سپرنټنډنټ صاحب راغی اوراته یې وویل چه اینده ته په کارخانه کښې د ورځی کار کوه او دشپې دې خپلی کوټنی کښې اوده کېږه امید دی چه د ځانه د ویستلو د پاره به دی هم د بېر ژر انتظام وکړم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مشقت :

د دې پرده نشینۍ (کوټه قلفۍ) نه چه را ووتم کارخانې ته يې بوتلم دا يوه لويه کارخانه وه په سوونو قيديانو به پکښې کار کولو او قسم قسم څيزونه پکښې جوړيدل زما کار لفافې (د پاکټونو) جوړول و خو ما به ورسره د کمې ې کار هم کولو ځکه چه زما ورسره شوق و او دامې خيال و چه سړی ته يو کسب زده کول په کار دی چه ځان ته پرې معمولي نفقه ګټلی شی او د احتياجه خلاص وي زما استاذ د بنو يو ملک و ډير شريف او ښه سړی او، ښه خويونه او شرافت پرې ختم و او پخپل کار کښې هم ډير ماهرو ماسره يې ډيره زياته رابيسته، په څو ورځو کښې خامتا او د بور دارې توليې (رومالونه) اودل زده کول که چيرې زه د دې جيلخانې نه بدل شوی نه وای او پکښې پاتې شوی وای نو ما به په دې کارکښې مهارت حاصل کړی وای. زه چه څه وخت د دې جيل نه بدل شوم نو زما په زړه کښې بس دا يو ارمان پاتې شو چه دا کسب را نه نيمګړی پاتې شو او کمال ته مې ونه رسولو.

زما بل استاذ د بهادرکلي يو ملا صاحب و چه د لفافو سکښتلو او جوړولو چل يې را ته ښودلی ؤ، دی هم ډير ښه سړی و. کله کله به يې په کارخانه کښې کوپې پخولو يوه ورځ يې کوپې باندې کړې وسپين تهنلونت داغی، په کارخانه کښې بوی و، ډيرې اخوا دې خوا وکتل خو بالتهې يې پيدا نه کړو چه سپين تهنلونت لاړ و کوپې تول سوزيدلې واستاذ مې ډير خپه شو خو څه يې کولی شول؛

ورو ورو د جيلخانې د خلکو تلل راتلل راسره پيدا شو او په لږو ورځو کښې راسره د ډيرو کسان بلد شول. په جيلخانه کښې هر قسم خلک موندلی شی که بد کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکښې وی نو د پښه کسان هم پکښې وي بلکه اکثرېي ښه خلک وي ، که جېل والايي خراب نه کړي . زه د خپلې تنهايي قيد په وجه هم پوه شوم ، جېل والا تل دا کوښښ کوی چه سياسي قيديان د اخلاقي قيديانو نه بېل وساتي ځکه چه د دوی سره دا وېره وي چه سياسي قيديان زمونږ د بد عملۍ نه خبر نه شي او بيا دا چه اخلاقي قيديان پوه نه کړي ځکه که دوی پوه شي بيا خو جېل والا وود کان سره يو ی . په دې جېلخانه کښې د رشوت بازار ډېر تود و او په رشوت هر شی کېدی شو د ساده او خوش باوره پښتنو د حصولې يوه ذريعه نه وه ، دی چالاکو جېل والا وود روپو راتولولو د پاره قسم قسم ذريعې او طريقې راايستلې وې په تولو کښې ذليله او مکروه طريقه ديو شريف او عزتمند سړي بې عزته کول و ولس روپۍ به دی چه کنکارام له ورکړی چه څوک به دې خوښ وهغه به بې پری شرمولی شو ، يو سړي به کنکارام له ورغی لس روپۍ به يې کنکارام ته په کوتو کښېښودې او ورته به يې ووېل چه فلانی شرمول غوارم هغه به روپۍ په جيب کښې واچولې او د يو څو نمبردارو سره به راروان شو هغه سړي ته به يې څه بهانه جوړه کړه او نمبردارانو ته به يې حکم وکړو چه پرې وکړ وسته و باسه ، د غه شان به يې هغه خوار بې عزته کړو د روپو ګټلو دا طريقه ډېره کاميابه وه ځکه چه نن به تاته په کنکارام بې عزته کړه سبا به ما کوره ته چيتي ليږله او روپۍ به مې راغوښتې يا به مې ملاقات غوښتنه بيا به ما کنکارام ته روپۍ ورکړی او د خپل بدل اخيستو په غرض به مې ته پری بې عزته کړې . کله کله به په دې د پښتنو په مينځ کښې جنګونه هم کېدل .

جېل کښې پرې جنبې :

د بد قسمتۍ نه په دې جېل کښې د پښتنو په مينځ کښې پرې او جنبې وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د وه ډلې وې يوه ډله د پېښور او بله د کوهاټ، بنو او ډېره والو وه، د دې ډلبازيو نه به هم جېل والا وو هم ناجايزه فايده اخيستله او په معمولي خبره به يې دواړو ته اشتعال ورکولو او په کور کښې به يې جنګول، د جنګ نه پس به يوه عجيبه تماشه جوړه شوه، هغه کسان چه څه بود به پرې کېده هغه به يې په چکو کښې بند کړل پيرې به يې پرې ودرولې چه يو د بل له حاله خبر نه شي او تنګ دا تنګ به يې پرې بند کړو هسې نه چه څوک يې له حاله باهر خبرونه لېږدي. دلالان به يې ورپسې کړل په ورځ کښې به يو ځل دوه ورتلل او قسم قسم خبرې به يې ورته کولې او هر يو يې ويرولو چه بس مقدمه په تا جوړه ده يا به پهانسي کېږې او که نه عمري خو شې. د هر قيديان د ربانډې دليل لو شهادت ورکوي فلانى مړ شو د فلانى هم حالت ښه نه دى مړ کوني دى که څه کوې شي دا دې وخت دى که نه لاړې غرق و ډوب شوې. په قيدى غريب به هيبت داغى کور ته به يې خپلو خپلوانو ته تار ورکړو چه هلته روپۍ راوړئ د چا خپلوان چه به زر راغلل او روپۍ به يې راوړې که هر څومره به ګنهګار و هغه به خلاص شو ليکن خوارو خوارې د هغه چا وه چه پيسې به يې نه لرلې، اکثر به د پيسو ګنهګار خلاص شو او بې ګناه، بې پيسو کسان به چالان شول. څومره به چه زه د جېلخانې د حاله خبرېدم هومره به مې د پښتنو مظلومانو په حال زړه بلېدو. ما به شپه او ورځ دا فکر کولو چه د دوی د بچ کولو د پاره کومه لاره او طريقه اختيار کړم اخر مې د ځان سره دا فيصله وکړه چه د دې دواړو ډلو مشران ليدل په کار دى او دا کوښښ په کار دى چه د هغوى سره خبرې وکړم او هغوى د دې بدو کارونو او د هغو د نتايجو نه خبردار کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دا ابتدا نه دا عقیده وه چه پښتون د هر ښه قام دی د هر زړي اصلاح
کېدی شي په شرط د دی چه څوک یې پوه کړي. دا نن چه دی په داسې بد حال کښې
دی د دی وجه دا ده چه څوک یې غم نه خوري او نه یې پوهوي. په دې جېلخانه کښې
د رانیزو یو بوډا کاکا و نوم یې نصیرو. هغه زه یوه ورځ چایوته وبللم زه د دی
قسم دعوتونو طرفدار نه یم ځکه چه سړی کمزوری کوي لیکن د هغه د سپینې ږیرې
له خاطره ما د ده بلنه ومنله دی هم په دې کارخانه کښې و. د دریوا او نوارو په کار
ښه پوهېده زه یې پخپله کارخانه کښې وګرځولم او خپل کسب او هنر یې راته وښود
چه په لیدو یې زه حیران شوم ما ورته ووې چه کاکا افسوس دی چه مونږ پښتانه
د بل د پاره ښکلې ښه ښه کارونه کوو خو ځان له هیڅ نه کوو دا کوم کسب او هنر چه
تا زده کړی دی که چېرې یې بهر هم جاری وساتی نو ډېره فایده به تا ته او قام ته
ورسوی هغه ما سره وعده وکړه چه بهر به یې هم جاري وساتم اخو کله چه ۱۹۲۹ ع
کال کښې زه د رانیزو په دوره تللی وم کابل کا می ولیدو چه کار یې لا شروع کړی نه و (؟
په دې کښې چای راغله چای مو وڅکله. زه د دوی بې باکۍ ته حیران وم ورو غوندې
می نصیر کاکا ته ووېل تاسو چه ښکاره دا کارونه کوی د جېل والاوو نه وېرېږی نه
نو هغه په خندا شو راته یې ووې چه خانه ته لا نوی یې د جېلخانې په حالت خبردار
نه یې په جېلخانه کښې چه پیسې ورکوې څه چه دې زړه غواړی هغه کولی شې زه
خو غریب سړی یم چا ته پیسې ورکولی نه شم دا ته چه څه وینې دا د جېل والاوو مهربانی
ده چه سږ کال یې ما ته د نسوارو او تماکو ټیکه راکړې ده زما کوزاره هم پرې کېږی
دوی ته هم څه ورکوم او زما د دې ورونو هم دا سره وخت تېرېږی. زه د دې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورېدو حیران شوم او ورته مې وویل چه کاکا! جېلخانه او ټهیکه داری ؟
غه راته وویل چه دلته د هر څیز ټهیکه داری وی او د اټهیکې هر کال باقاعده
لېږی او لیلی پرې کېږي . دلته ګوړو ، غوړو ، وریجو ، تماکو ، ګزارو ، پیو ، غوښو
ورو شیانو د پاره بېله بېله ټهیکه ده . د چای څکلونه وروسته ما هغوی سره د
ستنو په بې اتفاقی خبری وکړې ، د پرو جنبو او جنګونو نقصان مې ورو ښود ه .
وی پوه شول چه بې شکه دا ډېر خراب کارونه دي ما ورته ووې چه خراب دي
مسوله په کار دي چه خپل نور پښتانه ورونه پرې پوه کړئ او د دې کارونه لې
کړئ . زه چه تری را رخصتېدلم ما ته یې د ګزارو او تماکو سهور وښوده ما ته
یو ډډی ته یو ځای وښوده چه دلته څه شی شته که نه ؟ هلته هیڅ نه معلومېده
ره ځمکه وه هغه ځای یې لږ وکنستلو یو بړغولی را ښکاره کړل شولاندی ترې لوبه چاتی
په چاتی کښی د ګزارو قسم قسم پوډری وې د دوه انو نه تر اتو انو پورې به یې
ولې . ما ورو وزو په خپله کارخانه کښی کار شروع کړو او هر پښتون سره چه به مې
ات کېدو ضرور به مې د پرو جنبو ذکر ور سره کولو . د څو مره کسانو سره چه ما دا خبره
ده په هغوی کښی یو هم داسې نه و چه د دې خبرې اثر ور باندې نه کېده و هغوی
ورو دا خبری محسوسولې او په کښی خوږ ېدلې . یو ورځ د بنو یو خان چه ما سره
ې کارخانه کښی وزه یې مېلمه کړم او یو لوی بنا نک شیره یې راله بخه کړه په جېلخانه
دبنو والو شیره ډېره خوښه وه او ګران مېلمه ته به یې په خوله ما سره یې څو کسان
مېلمانه کړي وو ، دا کسان راته اکثر د رسوخ خاوندان او د ډلې د سر سړي
ښېدل . د ډوډۍ خوړلو نه پس ما هغوی ته وویل چه زه تاسو سره یو ضروری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره کول غواړم په ښه شان یې واورئ او چه څه درته مناسب ښکاري هغه جوا
به راکړئ ما ورته وویل زه چه له کوم وخته دې جېلخانې ته راغلی یم او ما ته کوم حالا
معلوم شوي دي نو زه په دې نتیجه رسېدلی یم چه دلته د پښتنو ډېر بد حال دی د
قسم ظلمونو او رشوت نه علاوه د یو پښتون عزت محفوظ نه دی، ما اورېدلي دي چه
پښتون د بل د شهولو د پاره جېل والا وله بلهې ورکوي او خپل ورور پښتون پرې شه
لیکن دا هم اورم چه سبا هغه پښتون بیا د بل د اخیستلو د پاره همدا کار کوي او دا سلسله
ډېرې موده دلته جاري ده تاسو ورته لږ ښه غور وشئ په دې کار کښې زمونږ د د
او اخرت څومره زیان دی؟ که جېل والا دا کار ونه کوي خود خپلو بلهو او پیسو د پاره کو
او کټه یې پکښې ده او زمونږ خو پکښې سراسر زیان دی، مالونه را نه لاړل، عزت را
لاړ، نن ته زما په بې عزتي مال ورکوې سبا زه ستا په بې عزتي مال ورکوم، په دې طر
په یو پښتون پوړی هم حیا پاتې نه شوه . بله خبره چه ما ته معلومه شوې ده دلته پښت
په دوه ډلو تقسیم شوي دي، یوه ډله د پېښور یانو او مردان والا وو ده او بله ډله د ک
تهیانو، بنو والو او ډېره والو ده، او اکثر په ورو ورو خبرو پخپلو کښې جنګونه کوي او
جنګونه یې په هلکانو وي. زه به تاسو ته یوه خبره وکړم که فکر مو ورته وکړو او زده
پریوته مونږ او تاسو به د دې ذلت نه خلاص شو مونږ ټول پښتانه یو قام او یو
یو د یو بابا اولاد یو، زمونږ عزت او ذلت یو دی. که چېرې مونږ د رسول الله ص
علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړو: د چه په ځان دې خه پېرزو نه وې په بل یې هم
پېرزو کوه ». نو ډېر زر به کامیاب شو. مونږ چه د خپل پښتون ورور سره د هر
اراده وکړه په کار دی چه دلږ ساعت د پاره په هغې غور وکړو او خپل ګریوان کښې و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړی دا کار بل څوک ماسره وکړي نو زه به پوره خوشحاله شم که څه؟ که چیري زه پوړی
شحالیږم نو هغه کار کول په کار دی او که زه پوری خپه کیږم نو به کار دی چه دغه کار
نږ ونه کړو . بلکه دا چه مونږ پښتنو کښی که یو سړی بل کار و کړي نو په دې وجه د هغه
و تیا په کار نه ده چه د ی پېښور ی دی یا بنو وال دی ، یا کوهاټی دی ، یا ډیره وال
، او زما د علاقی دی . د بل کارو او بل چلند و خلکو ملګرتیا نه ده په کار که په ځان
ونږ ورور هم وی ځکه چه د دی دلاسه قوم او سو سایټی ته نقصان رسیږی او
خلک قام تباه کوی .

مونږ ته په کار دی چه هیشه د حق او ښو خلکو ملګرتیا وکړو که په مونږ کښی یو سړی
کار وکړی مونږ ټولوله په کار دی چه د خپلی ورور دی او عزیز ولی نه یی و باسو که هغه
وال وی ، که پېښوری وی ، که کوهاټی وی ، که ډیره وال وی ، که مونږ په ربښتیا په
لاره روان شو نو زر به هغه کسان چه په بد ولاړ روان دي او د چا له لاسه چه پښتانه
ی مصیبت اخته دی د خپلو بد وکار ونو نه به واوړي . دا ځن چه پښتانه په بد ولاړ
ن دی د دې وجه دا ده چه مونږ د ښو او بد و فرق نه کوو او نه څوک شته چه د ښو
بد و په فرق مو پوه کړی . یو بد عمله سړی چه وینی چه زما په بد عملی کښی ملاتړ کیږی
غه نه ولی د خپلی بد عملی نه لاس اخلی او که مونږ د ښو بد و فرق وکړو او لکه چه
ماخوستن په لمانځه کښی د خدای سره دعا کوو چه : « وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَّفْجُرُكَ »
څوک چه ستا نافرمانی کوی مونږ به هغوی پریږدو کوم کلی به ورسره نه کوو . که دا وعده
ی کړو پښتون به یکدم بدل شی . نو مونږ ته په کار دی چه په دې خبرو هر پښتون
رو او دا خبرې د هر پښتون غوږ ته ورسوو . په دې مو دعا د خیر وکړه او دیو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه رخصت شو.

په دی مینځ کښې بنو ځیو د مردان د یو هلک په سر ګنګارام ته بیلې ورکړې

او هغه یې بې عزته کړی و، په دې خبره پښتو ریان د پېرخپه شول او جرګه یې وکړه چه

خپله بدل اخلو او د جنګ د پاره یې ورځ مقرره کړه چه خبر شوم ور غلم منت زا

می ورته وکړی چه مونږ ته دا کار کول نه دی په کار. په ډېر و خواږو می هغوی له

منع کړل هغه هلک له می هم ډېر تسلی ورکړه او په کور کښې مو دا فیصله وکړه چه په

جېل کښې خو پوښتنه نشته او سپین ږیرو د دې خبرې پوښتنه نه کوی، ښه به د

چه په انګریزی کښې یو درخواست ولیکلی شی او د ګنګارام په سر د ډپټی کمشنر ته شکا

وشی. درخواست تیار ه او د ډپټی کمشنر ته ور کړی شو، لیکن د پرنګی په حکومت کښې

مظلوم د پاره انصاف نشته، بلکه دا چه داسی واقعات پیدا شی نو بیا پرنګیان پر

دخپلې محکمې د بدنامی له خاطره پرده اچوی د انصاف فکر لا ړ شی او په اتفاق س

دخپلې محکمې د صفایي کوښښونه او تجویزونه شروع کړی او س هم دا حال د

حقیقت دا دی چه پرنګیان خو دلته په دې ملک کښې د اصلاح ترقۍ او انصاف

د پاره نه دي راغلي د وی خو دلوټ، تباهۍ او بربادۍ د پاره راغلي دی ولې

په ټولو محکمو کښې د وړوکی نه ترلوی پورې ټول افسران غلا او بلهوی خواره د

بې د بلو او ډالی نه پری څه کار کیدی نه شی. دا ټولې خبرې پرنګیانو ته ښې معا

وی. معلومی څه پخپله یکښې شریک وو نو اصلاح به یې څنګه کیدی شي؟

ګنګارام ته چه څه وخت دا معلومه شوه چه دی خو پښتانه په سمه لار

روانوي او زما د کاندارۍ کښې فرق راولي نو فوراً یې زما په سر سپین ږیرو نت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکایت وکړو او زما برخلاف یې لویه قصه له ځانه جوړه کړه اوزه یې بیا په سپرنټینډنټ په هغه توره او تنګه کوټې کښې واچولم . د ماشوله لاسه مې خوب لې نه شو داسې ښه خیز راسره نه وچه ځان پکښې د ماشو نه پټ کړم کمبل راسره نو کمبل په ګرمۍ کښې اغوستل ګران کار وي . د شپې به همیشه تیاره کښې کښېناستم شپه دلوم دچیچلو ویره به راسره وه د شپې به مې د ورځ په شان پنځه را ټیسته دې خوا اخوا به مې وهله سحر چه به را پاڅیدم یو دوه لومان به مړه وو . قید یان غریبانان خدای پاک پخپل فضل له دې بلا کانونه ساتي .

جیل کښې زما ګناه :

سبا وختی سپرنټینډنټ دا روغه او کنګا رام د ننه زما چکی ته راننوتل سپرنټینډنټ سترګې بدلې وې او د خبرې نه یې داسې معلومیدله چه سړی ډیر په دې په لاس کښې یې یو لویه پر پره وه هغه یې ماته وا ورولو بیا یې راته وویل د جیلخانې په قانون کښې داسخت جو مونه دي زه ستا برخلاف مقدمه چلول غواړم ، زما برخلاف یې دا الزامونه لګولي وو .

ته یو سخت باغي یې او په جیلخانه کښې بغاوت کوې ، ته د جیل ملازمانو ته تبلیغ کوې چه سرکاری ملازمت کفر دی ، ستا د دې تبلیغ په وجه د دې جیل جمعدار مستعفاور کړی دی ، ته به قید یانو کښې پراپګنډه کوی او په جیلخانه کښې د بغاوت تو کو بنسټونه کوې .

د دې خبرو په اوریدو ما هغه له جواب ورکړو چه د مقدمې په باره کښې هیڅ نه وایم تاته چه څه مناسب او انصاف ښکاري هغه وکړه لیکن دا خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه چا تاته رسولي دي رښتيا نه دی بلکه بالکل غلطی دی . زه دا خبره منم یو جمعدار زما په ویناٌ استعفا ورکړې ده ، لیکن دا معامله داسی نه ده تخنګه در رسول شوې ده . درسته خبره داده چه یوه شپه د دغه جمعدار په ماپیره وه هغه ما سره په خبرو خبرو کښی دا وویل چه زه بال بچ دار یم او تنخوا لږه ده ګوزاره می پری نه کیږی ، کله نا کله قیدیان پخپله خوښه بی زما نه څه نه څه راکوی ، زور زیاتی پری نه کوم د اسلام په موجب د دی پیسو اخیستلو ښه نه دي ؟ ما ورته ووې چه دا پیسی روا نه دي ځکه چه هغوی تا لاته حاجتمند دي رضا او رغبت خو به هله وی چه بهر وي او تا ته یې حاجت نه وي بیا یې تا له درکوي . بیا به دا وی چه په دی خپله تنخوا ګوزاره ورکړی : ده راته ووی چه په تنخوا می ګوزاره نه کیږي نو ما ورته بیا ووې چه د نوکرۍ په ځای څه روزګار شروع کړه ، شاید چه په هغی کښی دی ګوزاره روانه شی که زما نن اوس هم څوک دغه شان پوښتنه وکړي ، زه به دغه جواب ورکوم پاتی شول نور الزامونه بالکل بی بنیاده دي بی شکه ما قیدیانو ته تبلیغ کړی دی لیکن د دې دپاره نه چه د جیل د قانون خلاف ورکړي یا دې بغاوت وکړي بلکه ما هغوی تل مجبور کړي دی چه جګړه او فساد مه کوئ خپل مشقت کوئ او چاله رشوت مه ورکوئ هر کله چه دا خبرې سره جیل د افسرانو په جیبونو کښی فرق او امدنی کښی کموالی راولی نو زه باغی یم او سړی نه یم بیا می ورته وویل دا جیلخانه په یوه ډیر خراب حالت کښی ده تر څو چه نه یې او نه خبر یږی شي که خبر هم شې ته یې اصلاح نه شی کولی ته په هغه بله شي په ګشت راغلی وې په یو بارک کښی مشورو ته ودرغلې ، ته پوه شوې چه دا شورش

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا ته چه دوی هر څه ویلي وی ویلي به يې وی خو هغه شو به په شرابو او کبابو. په دې
جېلخانه کښې د غریبانو بد ده ورځ ده د دولتمند ومزې دي. په دې جېل کښې د هیڅ
عزت محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بد چلنده افسران چه زه ستا په جېلخانه
کښې وینم ما په بله جېلخانه کښې لید لي نه دي. زما په دی خبرو سړي لږ غوندې
پخ شو سترګې يې پرانستې شوې او ماته يې ووې ښه به داوی چه ماته لیکلي جواب
راکړې او بیا باهر ته روان شو ما لیکلي بیان ورولیږ. وبیا وروسته معلومه شوه
چه ګنګارام د غیره يې خپلې بنګلې ته غوښتې وو او ښه يې د باوکړې وو، چه تاسو به
ما باندې یو بې ګناه سړې په جېلې کښې بند کړو لیکن باوجود د دې علم نه يې زه د جېلې
نه ونه ښکالم ځکه چه هغوی په ده د باوکړې وو چه که دی له جېلې نه بهر کړو نو به پرستېږ
کښې به فرق راشي د دې جېلخانې نظام به ګډ وډ شي. د پرستېږ په نوم چه دې څه
زره غواړې هغه به پرنګیانو کولې شي ځکه چه په داسې وخت کښې دوی به ظلم او
انصاف کښې هیڅ تمیز نه کوي.

زما په جېلې کښې د بند بد ونه چه څه وخت نور قید یان خبر شول نو یو اشتعال
پکښې پیل اشو. په مایې سخته پیره لګولې وه خو ما به قید یانو له جواب ورلیږلو چه
پام وکړئ ځکه چه ماته خو معلومه وه چه هیڅ بې هېڅه په قید یانو څومره ظلمونه
کیږي هسې نه چه څه بانه يې هم کوتوله ورشي نو بیا دې يې خدای مل شي. په دې
جېلخانه کښې یو څو هندوستاني فوجي افسران او سپایان وو چه د خپلو ښو خیالاتو
په وجه قید شوی وو یو په څه چل ماته ځان راورسولو او راته يې ووېل چه مونږ فیصله
کړې ده چه د دودۍ د نه خوړلو هرتال وکړو لیکن ستا نه اجازت غواړو ما د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکریه اداکړه او ددې کار نه مې منع کړل ځکه چه زه د جېلخانې دا یچې تېیشن بوخلا
وم . په دی ورځو کښې د نوښار بابو سلطان محمد زما پوښتنې ته راغلی و او زما د ما
درخواست یې ورکړی و خو دغه درخواست منظور نه شو او ماسره یې ملاقات ته پ
نه ښود و . ملاقات زما حق و خو جېل والاوو د واقعاتو د پټ ساتلو په غرض د ملاقات ا
نه وه ورکړې . چه سیاسي قید یانو سره دا سلوک کېږي د نورو دې خدای ما
شي . د سیاسي قید ی له حاله بهر څوک نه شي خبر ېدلی ، د اخلاقي قید ی
حاله به څه خبر شي ؟ هر څه چه ورسره کولی شي په او رکښې د سوزولو
خوزه پخپله خبریم د انګریز انصاف او تهذیب که څوک کوري نو جېلخا نو
دې لار شي چونکه زما صحت خراب و بله ورځ سپرنټنډنټ ما ته راغی ز
یې وکتلم او زما په تکټ یې ولیکل چه یوه کښته یې سهار او یوه کښته یې ما
له ځکې نه وباسئ او د تازه هوا اخیستلو د پاره یې بهر کړځوئ ، د تنسیې
ورځې تنهایې قید نه بې کله کله زړه ډېر تنګ شو او چه خپله یې ګناهي به را
شوه نو به ډېر په قار شوم لیکن بیا به مې زړه له تسلي ورکړه ، د قام او ملک د
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچت کړي دی او د اخدای یوا
او ته ینګ دی د خدای کار د ونه ټول د خیر دي ماله صبر کول په کار دي ځکه
چه خدای د صبر ناکو ملګری دی اخر به یې نتیجه په خیر وي ټول عمر به دا کړاو د
نه وی اخر به راحت راشي .

ډیره غازي خان جېل :

یوه ورځ سهار وختي سپرنټنډنټ په تا دی ه زما چکی ته راننوت راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ووې چه ته ما د دې جېل نه بدل کړې بهر پولیس ستاد بېولو د پاره ولاړ دی
ځان سمبال کړه . زما څه سمبالی وه یو قرآن شریف وهغه می غاړې کښی واچولو او
روان شوم . چه د جېلخانې دروازې ته ورسېدم پولیس راته په لاسونو کښی اتکړې
واچولې په پښو کښی خومی بېړې . او په غاړه کښی می د اوسپنې کړۍ اوله مخوانه موجود
ی بهر موټر د سنګین چړاو سپاهیانو په مینځ کښی ولاړ و . پولیس کپتان زه یو
پښتون تانېدار ته په حواله کړم او پخپله رانه پاتې شو . تانېدار زه په تانګه کښی سور
سام په تانګه کښی د نه چه څو مره پولیس ځائېدی شول ، هغه یې د نه کښېنول او چه
نه نه ځائېدل هغه یې بهر ودرول او مونږ روان شو ، مونږ چه څه وخت د دریاخان
ورسېدو ریل رانه تللې وه ستېشن ماسټر ووی چه نیمه ګېنټه مې ریل ستاسو
پاره لېټ کړو خو تاسو رانه رسېدې . مانور نه شو لېټ کولی د دې په وجه به
نه دار صاحب ډېره وېره او هیبت راغی خو څه یې کولی شول ، زمونږ د ننه
چه داده چه دا باسېند او به ذکرې له کبله ډېرې شوې وې پل یې شلولې
هغه به جوړېدو ډېر ساعت تېر شوی و . زمونږ په ستېشن کښی شپه شوه
چه په دې لاین به شواو روزکښی یو ګاډې ځی او راځی .

تانېدار صاحب فوراً په ویټنګ روم (انتظار خانه) کښی بند کړم او پولیه
ي لې را بانډې ولګوله حال دا دی کړچا د دریاخان ستېشن لیدلی وی
به ورته معلومه وی چه په یوه د ښته بیابان کښی پروت دی هلته خلک
ورته و چه ما ته راغلی وای بله دا چه زه چا پېژندم ؟ خو پولیس خېل احتیاط
و . د دې ځای نه چه په څه فاصله یو پیر صاحب اوسېدو زما نه خبر شوې و .

ماسره يي يوځل په ډيره اسماعيل خان کښې ملاقات شوی ؤ- دی زما ليدو ل
داغی شايد چه د ده ليده کاته هم ماسره شوی نه وای خوده يو ډېر د هوښيا
کار کړی وچه ځان سره يي يوه ډکه توکوری راوړې وه چه پکښې قسم قسم او رمز
ميټهيانې وې چه زړه ټينګول ورته ګران و. چه سپاهيانو دا ميټهيانې وليدې نو
سره د هغه ملاقات وشو او سره سبه مشغول شو، د تللو په وخت کښې پير صاح
ماته د ډوډۍ ست وکړه ليکن ما ورته ووې چه ستا شکريه دا وخت ستا
د ډوډۍ د پاره موزون نه دی زه سرکاري ميلمه يم پير صاحب په خند اشو
خوشالی سره رخصت شو. ما بنام شو ليکن زه پوليس والا وود کوټهی نه بهونه کو
او نه يي زما د لاسونو اتکړی وښکلې. ماته ددې نه په جيلخانه کښې ارام
ولې چه هلته خو مې لاسونه خلاص وو د لته مې لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
خبرو ډېر تکړه وخو د عمل نه و په خبرو خبرو کښې به يي ځان قومی سړی ښو
ليکن ويل به يي چه زه څه وکړم کپتان صاحب راسره خپل منشي رالېږلی د
چه زه ستا سره څه مهرباني ونه کړم خو د منشي د تللو نه پس هم د ده په ر
کښې ما څه فرق ونه ليدو.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښې د ډېر پلوه کړ چه اوس تياره شو
هيڅوک بشته لږ به بهر وکړو چه تازه هوا به واخلو تولو وړځ په ناسته تنګ شو
يم ليکن د هغه غوږ په دې خبرو نه ګوځېده، زه مجبور شوم چه پوره يي کړم چه د
په وجه زما صحت خراب شوی دی د ډاکټر د اهدايت دی چه زه يوه کښ
سهار او يوه ګېښته ماز يګر په تازه هوا کښې وګرځم او ته اوس ما د دې ګو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بصورته و باسې که زما صحت ته څه نقصان ورسېږي و دهغه ذمه وار به ته یې . ددې خبرې پېره تانه دار صاحب څه اثر و نشو او سپاهیانو ته یې حکم ورکړو چه بهرېې وباسئ او په پلیټ فارم یې وکرځوئ .

د پرنګیانو او دهغوی د نوکرانو دا خصلت دی چه تر کومې درې ورته نېغه خبره نه ده کړې په غوږ یې نه لګي . دخوب وخت شو وېده شوم په خوب کښې هم پولیس والاو زما د لاس نه اتکړۍ ونه ویستې خو دومره یې وکړل چه د دواړو لاسو نو نه یې یو لاس ته کړی او ځنځیر یې کټ پورې وتړلو . خوب مې ارام ونه کړی شو چه د ریل داغی څوکسه پولیسان مخکښې ورغلي وو او یوه کوټه یې زمونږ د پاره خالي کړې وه زمونږ یکښې سواره شو او ریل روان شو . زه نه پوهېدم چه کومې جېلخانې ته مې بیایې پولیس والا وو دا خبره زما نه ډېره پټه ساتله نه پوهېږم چه ولې ؟ ما هم ډېر ډېر دا نه کوله ما وې ځکه نن نه وی نو سبا به معلومه شي چه ما چېرته بیایي . زمونږ کاډی چه به هر سټېشن ته ورسېده و پولیسانو به زما د کوټې ور او کړکۍ بندې کړې او دوه کسه توپک والا به بهر دوره خولې ته ودرېدل څوک به یې نږدې نه راپرېښودل . دا دوې ددې د پاره کول چه ما څوک ونه وینی او دا نه خبر نه شی چه زه یې چېرته بوتلم خو دوی دا طریقه غلطه وه ځکه خلکو به د پولیسو سنګینونه او توپک ولیدل که فکر به یې نه وهم به یې فکر شو او سودا به یې شوه راتلل به چه وګوری چه څه چل دی او په دغه شان به په هر سټېشن کښې د پر خلک زما د کوټې نه کیرچاپېر راجمع کېدل ما چه کوم پوا پېګنله هېڅ چېرې نه شوه کولی حکومت پخپله نا پوهی را ته پخپله وکړه . زمونږ کاډی اخر د غازي ګاټ سټېشن ودرېده و د ریل پټلۍ ددې نه مخکښې نه ده تللې مونږ د ریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوزشو . په سټیشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چه مونږ یې
ولیدلو راغلل او د پولیس والاوو نه یې زما پوښتنه وکړه معلومه دا شوه چه هغوی
زما د اخیستو (تسلیمی) دپاره راغلي وو . سپاهیانو ته یې وویل چه اتکړیه ورنه
لیرې کړئ هغوی زما د لاسونو نه اتکړیه وښکلې او دوی ته یې په حواله کړم. زمونږ
مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چه نادرخان یې نوم و او په دیکایت مشهور و
زمونږ نه په څه وجه ورو سته پاتې شوی ؤ چه راغی او ویې لیدل چه زما په لاسونو
کښې اتکړیه نشته نو وار خطایي پرې راغله او ویې وې چه دده نه اتکړیه چ
وپستلې دي هغه جمعدار چه یو هندو و ورته یې وویل چه زه د ډیره غازی خان د
سرکار له طرفه دده دپاره مقرر شوی یم دی اوس زما ذمه واری کښې دی دا زم
باور دی چه دا سې خلک تښتي نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جیل ته راغلي دي
څه داکو خونه دی ددې دومره پولیسو ، توپکو او سنګینو نو څه ضرورت وما ورته وو ک
چه دا سرحدي حکومت د خپل رعب او داب قایمولو دپاره راسره کړي دی. تانه دار
صاحب لږ غوندې کچه شو لیکن د سرکار عجیبه نوکران دي د هغوی غوږ په دې
خبرو نه کویږي مونږ لا دا خبرې کولې چه په دې کښې یو هندو راغی په لاس کښې ی
د پیو ډک ګیلاس و راسیله و سره یې ما ته ونیوه . زما د څکلو ارا ده نه وه خو د هغ
سړي مینې او اخلاص زه د هغو پیو په څکلو مجبور کړم : رښتیا خبره دا ده چه د هند
او مسلمان سوال خو پرنګي او غرضیانو خلکو راپیدا کړي دی که هند و سره په رښت
د هند وا و مسلمان سره د مسلمان غم وي نو نن به زمونږ د ملک او قام دا حالت نه
وای . زما چه څو مره یا د دی او تجربه می ده نو ما سره یو هندو ملازم دی و مسلما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملازم نه تل ښه سلوک کړی دی. دغه وخت زه پوه شوم چه زه یې د ډیره غازي خان جیل ته رابدل کړی یم.. موږ د سټیشن نه را روان شو او د ډیره غازي خان د تللو نیت مو وکړو، ډیره غازي خان د اباسیند نه دولس میله لیرې دی، دلته یکې چلیږي دغه قسم یکې چه پخوا به زموږ ملک کښې چلیدې، موږ یوه یکه کرایه کړه او په ډېر کو ښسښ اېله په ددې گنهتو کښې جیلخانې ته ورسیدو. چه څه وخت موږ ته د جیلخانې دروازه ښکاره شوه نو جمعدار صاحب ماته داووې که چیرې ته خفه کیږې نه نو اوس به موږ تا ته انکړې واچوو. ولې چه جیلخانه راغله ما ورې ستا دا مهرباني او شریفانه سلوک به زما هېر نه شي او لاسونه مې ورته ونیول انکړې یې راته واچولې. زموږ یکه (گاډی) د دروازې سره ودریده موږ کوز شو د کوزیدو سره د جیلخانې د دروازې کړکۍ لیرې شوه موږ ورننوتو او د ورننوتو سره دروازه راپسې بنده شوه.

د دروازې د خلکونه د که وه هغوی تول زما په ننداره شول شاید چه زه ورته عجیبه غوندې ښکاریدم. هغوی کوم نه وو زما حالت ډېر عجیبه و ماچه پخپله خپلې دنگې ونې لنډ کمیس او لنډ پرتوګ د غوږ ونو توپۍ د غاړې غاړکه په پښو کښې بېړۍ او په لاسونو کښې انکړو ته کتل ځان به راته تماشا ښکاریده. د جیلخانې خوراک، پوښاک قانون او قاعدې به داسې طریقه جوړ شوې دي چه په یو قیدي کښې خودداري پاتې پاتې نه شي.

په دې ورځو کښې د سیاسي قید یانو ملاقاتونه وو او خپل خپلوان یې د لیدلو د پاره راغلي وو او په دې وجه د دروازه د که وه پولیس زه د دفتر ته بوتللم او جیل والاو ته یې حواله کړم او هغوی رانه رخصت شو څه وخت چه جیل والاو زما تکټ او وارنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتلو او ورته معلومه شوه چه زه سیاسي قیدي یم نو هلته دی لی ځاسره پېیل اشوه او داډ کیرنه یي راکړه چه دلته ډېر سیاسي قیدیان دي ورسره خوشحاله شه بي امیده دی چه هیڅ تکلیف به درته نه وی. زمانوم يي دجېل په کتاب کښې ولیکلو نو دارو غه صاحب حکم وکړو چه دی فلاني بارک ته بوځئ او دا انګرې او بېړې وغیره تړي لیرې کړئ. څه وخت يي چه زه جېلخانې ته دننه کړم نو زما د راتللو نه سیاسي قیدیان خبر شوي وو اکثر زمالیدلوله راغلل او ډېره مینه او محبت يي راسره ښکاره کړو. زما د ډېرو په ماتولو کښې هم ډېرکو منښتن وکړو. د ډېرو په لیرې کېدو ما ته ځان بل شان معلوم شو. اول بندي وم اوس ازاد شوم.

د بدلیدو په وخت کښې د خپلې صوبې نه د وتو په وجه خپه وم ځکه چه زما دې خپلې صوبې او پښتنو سره د ومره مینه ده چه زه يي بیان نه شم کولی خپل ملک کښې، خپل قام سره وږې، تږې او په تکلیف کښې خوښ یم نه په بل ملک کښې په عیش او عشرت کښې لیکن زما واک او اختیار خپل نه وو زه په هغه ځا او بدلی وم چه زما ارام يي غرض نه و بلکه زما تکلیف يي مطلب و خو د ډېرو په وتلو بیا هم زما څه نه څه سود وشو ځکه چه د ډېرو سره مې ګرځېدل په تکلیف ؤ لمبل مې په تکلیف و، په دوه اوړبل ل مې په تکلیف و په کومې کښې به را باندي ګرمي او په یخنۍ کښې به را باندي یخني لګیدې.

د جېل په ډیوډۍ کښې په ملاقاتیانو کښې لاله دوی چند او دخاتون امة السلام وروړ چه بیرسټر و هم موجود و دوی بیا ماته خبره کوله چه څه وخت مونږ بېړۍ په پښو کښې او انګړې نه په دواړو لاسو کښې د پولیس سره ولیدې نو مونږ دیر ګنیل وچه دا به زور ور ډاکوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په اخلاقي قيد يانو کښې هم نه بيږي ـ وي نه غاړکۍ او نه پکښې دلوګي تختې وي . سياسي قيديان به پرېږدو . د اخلاقي قيديانو سره هغسې سلوک نه کېږي چه کوم مونږ سره د سرحد په جېلخانو کښې شوي و ، ددې نه پس مې ولمبل او ډوډۍ تياره وه . ومې خوړه او د خداى شکر مې اداکړ چه له هغې جېلخانې نه يې په خير را ووېستلم . که چيرې په هغه جېلخانه کښې وى نو ژوندى ترې راوتى نه شوم . ددې ځاى ډوډۍ کښې او د سرحد د جېلونو په ډوډۍ کښې فرق و . د سرحد د جېلونو خوراک د خوراک په تعريف کښې نه راتلې او ددې ځاى ډوډۍ خوګم نه کم د خوراک په تعريف کښې راتلې . يو ترپرې او يوه کمبله يې راکړله خپل بارک ته لاړم بستره مې وغوړوله او ويده شوم .

دجېل ژوند :

دا يوه وړوکې د مزې او ډېره صفا جېلخانه وه په دې کښې ټول ټال درې بارکه وو او په مينځ کښې يو وړوکى هسپتال و . د ټولو نه لوى بارک کښې هغه سياسي قيديان وو چه سپشل کلاس ورکړ شوى و ، ورپسې هسپتال و او بيا زمونږ بارک و . په دې کښې مونږ هغه سياسي قيديان او سپېل وچه کوم (c) کلاس کښې وو او هغه دريم بارک کښې اخلاقي قيديان وچه بهر په باغ کښې به يې هم کارکولو او دننه به يې هم صفايي کوله ، ولې چه سياسي قيديانو ته بهر د کار کولو اجازت نه و . په دې جېلخانه کښې د سياسي قيديانو دوه قسمه مشقت ، څرخه کول او منج غبنتل وو . څرخه د سپشل کلاس د قيديانو پاره وه او منج او ميچنې د (c) کلاس قيديانو د پاره وو . سباله چه سپرنټنډنټ صاحب راغى او زه يې ورته پېش کړم نو چونکه زه په (c) کلاس کښې وم نو زما د پاره هم د منجو غبنتلو مشقت وليکه . ما چيرې دا کار کړى نه وو او نه د منجو غبنتلو چل راتلو زما هغه نور ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکره وو هغوی به ماسره د پېرنا کام او کوشش کولو او د غبتلو چل به یې راته ښودلو
ما به هم ورته د پېر فکر کولو او د زده کولو کوشش به مې کاوه خو زده کولی مې نه شو. ما د
خبره ډېره محسوسوله لیکن مجبوروم بله ورځ مې سپرنټنډنټ ته ووې چه دا کار خو
زه کولی نه شم دا به ښه وي چه تا سو ماله د میچین کار راکړی ځکه چه دا ماته بد ښکاري
چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شم . بله دا چه سپرنټنډنټ او داروغه دواړه ښه سړي
وو ، ماسره به دوی ډېره مهربانی کوله او زما په مشقت نه پوره کولو یې څه نوټس نه
اخیستلو . لیکن ماته به دا خبره بده ښکارېده او ځان به راته ښه نه ښکارېدو بیا یې
له د څرخې مشقت راکړو . جېل والا مونږ د (c) کلاس قید یانو له بېل د پخلی د پاره لنګر
(باورچي خانه) راکړی و او د هغه ټول واک اختیار زمونږ په لاس کښې و او د پخلی د پاره
به یې هر څیز چه راکولو پوره صاف او ښه او زمونږ د خوښې به یې راکولو . بل د پخلی وغیره
انتظام به زمونږه سیاسی ورونو پخپله کولو . په دې وجه زمونږ خوراک ښه و او مونږ
ته ارام و او کله ناکله به د سپیشل کلاس والو هم د خپل خوراک نه څه حصه مونږه له رالېږله
لیکن د دی سره د (c) کلاس او سپیشل کلاس قید یانو تعلقات پخپلو کښې ښه نه وو او
د دی مقوله وجه دغه امتیاز او فرق و چه کوم پرنګیانو قایم کړی و . زه یو پردیسی سړی
وم د هغوی د اندرونی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه د هغوی په بې اتفاقی ډېر
خپه وم ما به همیشه دا کوشش کاوه چه د دوی د زړونو نه دا خفګان وباسم .
لیکن زما خبرو په چا ډېر اثر نه کاوه بلکه دا بې اتفاقی او نفرت ورځ په ورځ
زیاتېدو . اخر دې حد ته ورسېده چه (c) کلاس والو د سپیشل کلاس والو
د ټولو څیزونو د اخیستو نه انکار وکړو او اصولاً خو زه د دې خبری نه خلاف وم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و زمام دا راُیه وه چه په سیاسي قید یانو کښې دې فرق نه وي او د ټولو سره
دی یو شان سلوک کیږی . ما چه کوم وخت سپرنټنډنټ صاحب ته ووې چه زه د
نجو کار نه شم کولی ، مهرباني وکړه زما دا مشقت بدل کړه او داسې مشقت راکړه
چه زه خپل مشقت پوره کولی شم نو ددې نه پس یې د څرخي هغه مشقت راکړه چه
سپشل کلاس والو به کولو او جامې یې هم راله زما په کچ جوړی کړې او سپشل
کلاس ته یې بدل کړم . پرنګیانو چه کوم امتیاز قایم کړی دی دا په نیک نیتۍ نه دی
ایی په دې غرض قایم کړی دی چه په مونږ کښې همداسې بې اتفاقي اوګوریږي وي
نو زه ددې په حق کښې هم نه یم چه دې خبروله دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چه
مونږه تعلقاتو او تحریک ته یې نقصان ورسی ، ځکه مونږ چه څه کوو نو د ځان د پاره
نه بلکه د خپل قام او خپل ملک د پاره یې کوو د بل د پاره خو یې نه کوو او بله دا چه تاسو ته
به معلومه وی چه دا ننه مونږ حکومت سره په جنګ یو دا خو دی د پاره دی چه مونږه
امتیاز لیری کول غواړو او ددی په ځای مساوات قایمول غواړو او تر هغه وخته
پوری دا امتیاز لیرې کیدی نه شي چه تر کومه پوری مونږه کامیابه شوی نه یو
او واک اختیار زمونږ په لاس کښې راغلی نه وي . [مونږه له چه کله د معمولي اختیارات
وزارت په کوتو راغلی ؤ قانون موجود که چه ټولو سیاسي قید یانو سره دې یو شان او ښه
سلوک کیږی . امتیاز مو ختم کړی وخو دهغی نه پس چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو
مونږ جیلخانه کښې وا چولی شو نو هغه مساوات ختم شو هغه قانون یې مات کړی او
مونږ سره یې هغه بد سلوکي وکړه چه پرنګي راسره کړې نه وه حالانکه مسلم لیګیان
به کوم وخت زمونږ په حکومت کښې جیل له راغلی وو نو مونږ ورسره د هغه قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق سلوک کړي و] .

مونږ په دې د (ح) کلاس بارک کښې تقریباً شل کسان وو، په دې کښې یو نو
دوه هندوان او نور ټول سکهان وو ما سره د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر ما باندې مې
مهربان وو. زه د دوی سره ډیر خوشحال وم، زه د دوی منځګړی وم، د دوی په
کور کښې چه به د څه قسم جګړه پېښه شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته یو تکلیف
و او هغه د خوب وچه ما د شپې پوره خوب کولی نه شو او د دې وجه دا وه چه زمونږ
اکثر سکهان ورو نه به غوټه نیمه شپه پاڅېدل او په بارک کښې به یې د ننه لمبل او
بیا به یې خپل پوجاپاټ (عبادت او وظیفه) کوله یوازې لمبل نه وو بلکه هغې سره به یې
په زوره زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکرهم کولو چه مونږ ټول به یې د خوب نه را ویښ
کړو. افسوس چه مونږ خلک د بل د ارام او تکلیف خیال نه ساتو کټې هم دغه
ذکر مونږ ورو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې کمی هم زمونږ په عامو مسلمانا
او هندوانو کښې موجود دی. مونږ همیشه په خپل خیال پسې ځو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی. مونږ له په کار دی چه همیشه د خدای د مخلوق د تکلیف او ارا
فکر او خیال وساتو او څه چه کوو نو چه اول یې په ځان وګورو که چیرې ځان له یې خو
ښبوو بیا یې په کار دی چه بل له یې هم خوښ کړو او که چیرې ځان له یې نه خوښبوو نو چه
بل ورور له یې هم خوښ نه کړو.

جیل والا په دې خبره راضي وو چه ما هغه بارک ته بدل کړي لیکن د دې و
یې بدلولی نه شوم چه هسې نه دا نور سیاسي قیدیان څه اعتراض پورته نه کړي، دا
دوني چند امبالوي او د بعضي نورو ملګرو دا رایه وه چه ما هغه بارک ته بدل کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغوی سره یوځای شم. دغوی د کوششونو او وینا په وجه سپینږیرو نن زه هغه
بارک ته بدل کړم او زما په ورتلو سره ټولو ورونو خوشحالي ظاهره کړه. په دې بارک
کښې مونږ شپږ شپیته کسان وو چه په دې کښې شپږ مسلمانان او باقي نیم په
نیمه هندوان او سیکهان وو. دا بارک په پړلوی ولو په درې خانو باندې تقسیم و په یوه
خانه کښې تقریباً هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښې سیکهان وو او دریمه حصه
کښې زمونږ باورچي خانه وه او د سامان ایښودلو ځای ؤ. لنګر زمونږه د ټولو یو و
هندوانو، سیکهانو او مسلمانانو به په یوځای او په یو دسترخوان ډوډۍ خوړه ولې
چه دا خلک پوه او اکثر تعلیمیافته وو. دلته ما خوب په ښه شان سره کولی شو او ما ته
هیڅ قسم شکایت نه ؤ ځکه چه دې خلکو به د ملګرو د آرام خیال ساتلو صرف دا خبره
وه چه هغه د ځملاستو ځایونه په مالنهې وې نو دوه کټې یې ځای کړې وې چه د ته
تکلیف نه وي او که چیرې یو کس نیم به د شپې د لمبلو قصه هم کوله نو هغه د دومره لوی
بارک وچه چا ته به تکلیف نه رسید او اکثرو کسانو به بهر لمبل او ښه کار خو دا و شو
چه دلته زه د مونږو غبنتلو نه خلاص شوم. دلته زما کار رېشل وا او هغه ما په ښه شان
سره کولی شو. اول خو پرې منبه نه پوهیدم لیکن بیا خو پرې داسې پوه شوم چه چېل مشقت
به مې په دد یو ګنټو کښې ختم کړو. جېل والا وو دا ته وویل چه مونږ غواړو چه تا نمبردار کړو نو
د رېشلو نه به خلاص شې او معافي به هم درته درېوه میلاویږي او باهر به هم ځملی ما
ورته وې چه زه دا کار نه کوم او بیا ټوله ورځ به مطالعې ته وزګار وم. د کتابونو نه علاوه
دلته به درې روزانه اخبارونه د اردو او انګریزي هم راتلل او هغه به په لوستو سره به مونږ
د ملک د حال نه خبریدو لیکن د دې ټولو خبرونه زیاتي خوشحالي، ارام او راحت ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه يوه ډېره ښه سوسايټي ماموندلې وه چه په دې کښې د هر خيال او عقيدې خلک موجود وو او د هغوی د تبادله خيال په وجه ماته ډېره فايده وه يو خو مې د هر قسم معلومات زيات پيدا او بل مې وخت په ښه شان سره تېرېده دا موقع او وخت ما ځان د پاره يو لوی غنيمت ګڼه او ما نه چه څو مره کېدی شوه ضايع کو و مې نه بلکه د دې ملګرو د علم او تجربو نه مې فايده اخيستله بله دا چه الله تعالی ماله دا موقع راکړه چه د پښتنو خلاف چه څومره غلطې خبرې پرنګيانو خورې کړې وې او څومره غلط د دی وغو پراپيګنډه يې کړې وه د هغې نه خبر شوم او څومره چه زمانه کېدی شوه، د خلکو د زړونو نه مې د هغو غلطو خبرو د ليرې کولو کوښښ وکړو.

د پښتنو په هکله غلط پراپيګنډه:

خود غرضو خلکو زمونږ په خلاف دومره پراپيګنډه کړې وه او داسې خبرې يې په خلکو کښې خورې کړې وې چه هغه ديو سرې په خوب او خيال کښې هم راتلی نه شی. د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هيڅ قسم معلومات نه وو دا عاجزان د پښتنو متعلق په ډېر لويه تياره کښې پراته وو او زه شايد چه الله تعالی د ډېره غازی خان جېل ته د دې خبرې د پاره رالېږلی وم ځکه په دې جېلخانه کښې اکثر د هندوانو او سکهانو لوی ليډران او ذمه دار خلک قيد وو چه زه د وی د حقيقت نه خبر کړم چه د هغوی د زړونو نه وېره او وهم ليرې کړم او د پښتنو په حقيقت يې خبردار کړم د نفرت او نفاق په ځای محبت او اتفاق پيدا کړم، د دې خلکو په ذهن کښې پښتون په بل رنګ کښې معرفی شوی و څه عجيبه مخلوق و. لا له دونی چند چه څه وخت ما سره ښه اشنا شو نو ويل چه څه وخت ته ما په دروازه کښې په اول ځل وليدې نو ستا د جوسې نه راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومه شوا چه پښتون دی نوزما دا یقین وچه قتل یا دا کې کښې راغلی دی او شاید چه دداسی نورو خلکو به هم د پېژند ګلونه ړومبی زما متعلق خو دا خیال وسړه ددی چه لاله دونی چند د پنجاب د ډېر لوی لیډر اولوی وکیل او ډېر عالم او باخبره سړی و ددوی په ذهن کښې دا نه راتلله چه چېرته پښتانه او چېرته ښه کارونه او بیا د خدای دپاره دقام او ملک خدمت ددوی په خیال کښې خو دا خبره ناسته وه چه دپښتون بی دقتل اولوټ او دداکې نه بل کارنشته زما دیوځای اوسېدو په وجه زما دخیال او عمل نه واقف شو اوټولو به ما سره ډېره مینه او محبت کولو خو سره چه زمونږ تعلقات زیاتېدل هغو سره د زړونو پټی خبرې رابښکاره کېدې په ابتدا کښې به ما سره ددوی خبرې همیشه دپښتنو متعلق وې د ماذیګر په وخت کښې به مونږ دخپل بارک نه راووتو او ګرځېدو به چونکه زمونږ دګرځېدو دپاره بل ځای اجازت نه وو مونږ به دهغه خپل بارک نه چاپېره ګرځېدو، دګرځېدو په وخت کښې به اکثر داسی وشو، چه مونږ به سره ملګرو کښې به یوتن دخیتې هوا خارجه کړه، زمونږ د معاشره کښې چونکه دا شی ډېر معیوب ګڼلی شو، نو ماله به وزیلوری ډېره خندا راتلله، په څه با نه به می ځان یو ددی نه کړو او ښه دزړه د اخلاصه به می وخندل او دوستو به بیا خپلو ملګرو له ګرځېدو له راغلم. زما ملګری چونکه نه وو خبر چه زه دوی پوری خاندم نوهغوی کښې به یوتن نیم بیا هوا خارجه کړه او په ما به بیا دخندا چپه راغله، اخر دا واقعات دومره ځله اوشو چه زه ورسره مجبوراً بلد شوم، او بیا به خندا نه راتلله، ودستوچې ما په دی فکروکړونو دا ماته دومره معیوبه خبره نه ښکارېده بلکه که په غور ورته سړی وګوری نو ددی هوا بندول په صحت مضر اثر پری باسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره چه به چیرته څوک ملګري شونو اکثر به یې مانه د سرحد اود پښتنو تپوس
کول اوداسي پوښتنې به یې کولې چه په اوریدو به یې زه حیران کړم . زمونږ بحث
مباحثه به ډیر عجیبه وه مابه همیشه داکوښښ کولو چه دوی په حقیقت پوه کړم او
دوی د زړونو نه داوهم اووېره لیرې کړم لیکن د عمرونو وهم وېره لیرې کول اسا
کار نه و ، یوه ورځ دا باندې یو لیکه په خبرو خبرو کښې دا سوال وکړو چه مونږه او د وچه پښتا
د بنیادم وینې څکي ماورته ووې چه هو ! هغه تپوس وکړو چه دا ولې څکي ؟ ماځواب ورکو
چه د بنیادم وینه ډیره مزیداره وي او دهغې څکل هغوی له خوند ورکوي ، سړې حیران شو
او پوره یقین یې وشو چه دا ربښتیا دی . ماترې پوښتنه وکړه چه تا تراوسه پورې د بنیاد
وینه نه ده څکلې ، هغه ووې چه : « بابرې بابرې » لږ ساعت پس ترې ما تپوس وکړو چه
تا سرحد یا پښتانه لیدلي دي ؟ دهغوی د حالت نه څه خبرداریې ؟ دهغو خلکو سره
دې پیژندګلوې یا معامله شوې ده ؟ دهغوی د تهذیب او تمدن نه واقف یې ؟ زما
د دې قسم وینا په اوریدو سړې لږ غلی شو بیا یې درو غوندې ، ځواب راکړو چه ما ته
دهغه ملک هیڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بیا ماورته ووې چه شاید تا ته د غیبو علم
حاصل دی او یا د پښتنو متعلق درته څه الهام شوی دی ، هغه ووې چه نه ماخود خلکو
د خولې دا خبرې اوریدلي دي او اکثر خلک همداسې خبرې کوي ما ورته ووې چه د
خبرې ټولې غلطي دی پښتانه هم دغسې خلک دی لکه څنګه چه تاسو یئ . څنګه چه تاسو
کښې ښه او بد خلک شته دغه شان په پښتنو کښې هم شته . دا ټولې خبرې د پښتنو د ښمنو
جوړې کړې او دهغوی پراپیګنډه ده د دې خبرو مطلب یې ستاسو تېرایستل او زمونږ
بدنامول دی ځکه چه تاسو ونه وېروي او مونږ بدنام نه کړي نو بیا به په دې ملک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پادشاهي ښځنګه کوي. په اولو ورځو کښې خو به هره ورځ زمونږ په بارک کښې د پښتنو
متعلق نوي نوي قصې کېدلې او خبرې زمونږ په حق کښې ښې وې خکه ماله به پکښې
د خبرو موقع په لاس راغله. یوه ورځې زمونږه د بارک هندوان، سکهان او بعضي
د جېلخانې افسران راجمع شوي وو زه هم راغلم او د دوی په جمع کښې شریک شوم زما
په راتلو سره د مجلس رنګ بدل شو او د پښتنو به باره کښې بحث شروع شو ما ورته
ووې چه د هندوستان خلکو ته د پښتنو په باره کښې د هیڅ قسم علم نشته او د دوی
په غوږونو کښې د ډېرې غلطې خبرې زمونږ متعلق ښېښنولې شوې دي. حقیقت دا
دی چه پښتانه داسې نه دي لکه څنګه چه ستاسو خیال دی. په دې کښې سردارګړه
سنګه چه د سکهانو لوی لیډر دُو وویل په دې کښې خو شک نشته چه پښتانه ډېر
جګړه مار دي ما ورته ووې چه سردار صاحب بې شکه پښتانه به جګړه مار وی لیکن
سکه بجایی به هم د هغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښې د ایولوی کمی او نقص دی
چه مونږ همیشه د بل د کمزوریو او عیبونو د اوښکلو او لټولو په فکر او غم کښې یو او
خپلو کمزوریو او عیبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خو مونږ نن په دنیا کښې برباد او
بیستمند یو په ځای د دې چه مونږ بل ته ګوته ونیسو ځان ته ګوته نیول په کار دی
و د نورو د اصلاح نه مخکښې د ځان اصلاح فرض ده اول ځان دی بیا جهان
دی. زما د ټولو نه زیات تعلقات لاله دونی چند سره و او د بد قسمتی نه د ټولو نه
زیات شک د پښتنو متعلق د هغه په زړه کښې ناست و او همیشه به یې ما سره د
پښتنو په معاملو بحث کولو او د پښتنو متعلق د هغه عجیبه عجیبه خیالات وو. ما به
هغه د بدلولو او اصلاح کولو او د هغه د زړه نه د دې شکونو شبهاتو د لیرې کولو کوښښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول لیکن هغه داسي دهغه په زړه کښي مضبوط شوي وو چه د هغه الیستل یا د
اصلاح کول څه اسان کار نه و . زه چه یې به هر څه ستري کړم نو اخو یوه ورځ
ورته ووې چه لاله جي تاسو په هندوستان کښي څو مره یئ خواب یې را کړو چه دو
ویشت کروړه او مونږ پښتانه سرحد کښي دوه ویشت لکه یو باوجود ددې دو
زیاتوالي که چیرې تاسو بیا هم د پښتنو نه ویریږئ ، نو خدای دي په تاسو رحم وک
او داویره دې ستاسو د زړه نه وباسي لیکن دا خبره یاده ولره چه داسي یو قو
ددې قابل نه دی چه ژوندی پاتي شي . دا دنیا د بزدلانو د پاره نه ده خو دا خبه
زما یاده ولره چه تر څو پورې تاسو پښتانه خپل ورونه کړي نه وي او په دوی
اعتماد کړي نه وي او ځان سره مو په لاین کښي او دره په اوږه و درولی نه وی
دا ملک ازاد به ی شي او نه اباد به ی شي په دنیا کښي د هیڅ یو بزدل قوم هست
پاتي کیدی نه شي . ددی وینا په اوریدو د لاله جي څه ناڅه تسلي وشوه او زه یې د
پښتنو نه خلاص شوم .

زما د غابنونو مرض :

دلته د راتلو سره ما څه قدری ورزش کول شروع کړل ولي چه زه د بیر
ځنځیرونو نه ازاد شوم او په سرحد جیل کښي ماته د ورزش کولو موقع هم نه وه ځکه
چه هلته به زما په پښو کښي بیړۍ وې ورزش مي نه شو کولی . دلته خو ماته د ورزش
کولو موقع حاصله وه زما دا خیال و چه په ورزش کولو به زما صحت ته فایده ورس
زه به تکړه شم او وزن به می هم زیات شي ځکه چه د سرحد په جیلخانو کښي خو زما
صحت او وزن ډیر کمزوزی شوی و هلته خو به همیشه چکۍ کښي بند وم خو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځنا وونه هم بلتر او زما د مزاج مطابق سیاسي سوسایټي هم نه وه که چیرته
په سیاسي قیدیانو هم زه به یي ترې بېل په چلي کښي بند ساتلم او مشقت به مي هم
هغه کولو چه په ډاکوانو او قاتلانو به کېدلو بلکه قاتلان او ډاکوان به د هغه مشقت نه د
رشوت په وجه بچ کېدې شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت که به هر څو مره
سخت وه هغه به مي پوره کولو او د خپلو ورونو پښتنو د جنګونو، پروجنبو او تربګنو غم به
هم راسره وو او چه په هغوی به د جېل افسرانو څه لوبي کولې هغه ما په خپلو سترګو لیدلې
دامي هم برداشت کولی نه شو داځای خو د خدای فضل و هغه سي نه و دلته سیاسي
عالمانه ماحول کښي شپې ورځې تېرېدې تول یکښي قومي مشران راغونډ شوي وو خوراک
هم ښه وو. دا ماحول ما د خدای له طرفه یو لوی انعام ګڼلو او د دې انعام نه مي پوره پوره
فایده اخیستل غوښتل، ربښتیا خو دا ده چه د غلته زما په نظر کښي ډېر وسعت پیدا
شو او ډېره تجربه مي وشوه او ډېره مطالعه مي وکړه. باوجود د دې هر څه زما صحت
به ورځ په ورځ خرابېدو د ورزش کولو نه پس زما صحت ته څه فایده و نه رسېده
و نه مي تول زیات شو بلکه څنګه چه د کمېدو طرف ته روان و هم هغه شان کمېده
حالانکه دلته ما ته د هر قسم ارام حاصل و او د هیڅ قسم تکلیف راته نه و زمونږ
جېل سپرنټنډنټ میاں صاحب یو ډېر نیک او شریف سړی و د هغه دا خیال و چه
شاید د جېل دا خوراک د ده د پاره کافي نه دی او دی په دې مړ نه شي په دې
وجه دی کمزوری کېږي او وزن یي کمېږي نو هغه زما د پاره نیم سیر پې د خوراک
زیاتی مقرر کړی لیکن د دې نه هم ما ته څه فایده و نه رسېده او همیشه به زما وزن
تول په وخت کښي کمېدو. یوه وجه یي زما په خیال کښي دا هم وه چه زما د خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي سره ډېر محبت وا او هغه به ماهره ښه په کښې په خوب کښې لیده او بل د
سرحد د جېلخانو د گنده خوراک په وجه زما د غاښونو په اوروکښې پیپ (زوه)
شوی وچه ډاکټر وکتلی نو ماته یې ووېل چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوری
می د غاښونو نه جدا شوې وې ، په غاښونو می پایوریا مرض حمله کړې وه او د خوراک په
وخت کښې به می د ورېونه وینه هم تله څه وینه زما خوړلو سره تېر بدله او معدی له به
تلله . غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابېدو د پرېدل په ورځ ما او
زما ملگرو دا خبره سپرنټنډنټ صاحب ته وکړه او هغه مو خبردار کړو هغه فوراً زما
اوری وکتلی او مونږ سره یې اتفاق وکړو ویې منله چه ستا د صحت د خرابوالی وجه
هم دا ده لیکن د دې د کتو او مناسب علاج د پاره د غاښونو د یو لایق ډاکټر ضرورت
دی او هغه په دې ښار کښې نشته چه دا وګوري او مناسب علاج یې وکړي نو سپر
نټنډنټ صاحب د جېلخانو جرنیل ته ولیکل چه دی د دې لاهور ته بدل شي ځکه چه
ده اوری او غاښونه خراب دي صحت ته یې نقصان رسېدلی دی چونکه دلته د د
د کتو او علاج د پاره ډېنټل سرجن نشته په دی وجه دې دی د لاهور جېلخانې
بدل کړای شي چه هلته یې یو لایق ډاکټر وګوری او علاج یې وکړي . دا لیکل زما د یا
په جېلخانه کښې څه وره خبره نه وه دا د سپرنټنډنټ صاحب شرافت او مهربا
وه ځکه چه قیدیانو ته څوک د پېرنګیانو په حکومت کښې د سپي نظر هم نه کوي . د علا
د پاره بل ځای ته لېږل خو پرېږده څوک د وېړی نه د ناجوړتیا نوم قلمای په خو
اخیستی نه شي او با وجود د ناجوړتیا دارو قدری نه ورکوی ځکه چه جېل والا قی
اډو د خدای مخلوق نه گڼي او کوم سلوک چه هغه سره کوي شاید چه په دنیا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ځنا وروسره هم نه کوی . ماد بر قیدیان لیدلی دی چه ډیر قید وته په ناجوړ تیا کښی په ولاړه ولاړه تیر کړی او اخر یوه ورځ سر ولګوی او مړ شی . جیلخانه کښی چه څنګه دیو قیدی مریض د پاره لیکل او سفارش کول یولوی بخت غواړی دغسی یولوی بخت دهغه د منظوریدو د پاره هم په کاروی ځکه چه د بر ځله داسی وشی چه حکم راځی راځی تو د مریض فیصله شوی وی یا دعلاج کولو نه وتلی وي د دی قسمه د بر واقعات ما پخپلو سترګو لیدلی دي . بر ته چه د خدای دمخلوق د ذلت او تکلیف د پاره کوم فرنګی حکومت جوړ کړی دی هغه ته دفتری یا کاغذی حکومت ویلي شی یعنی صرف کاغذ ونه د دستخطونو د پاره دیو دفتره بل ته او دبل نه بل ته لیږل او بیا بیری دو مره وخت تیروی چه اکثر هغه اصلی مطلب فوت شی . دا تکلیف یوازی په جیلخانو کښی نه دی د فرنګیانو د هري محکمی دا حال دی .

یو کال د دواوی داهیرو کلی ته دسیند مخه شوه د کلی خلکو غریبانانو د ډیر درخواستونه وکړل چه دهغی په سبب د پتهی کمشنر او نور د بر افسران دموقع کتو له راغلل او دا هر څه یی پخپلو سترګو ولیدل لیکن چه دفتری کار والي پوره کیدله او حکم راتللو او بو کلی وړی وه او دکلی دشلو کانو دکنو د بره اعلی ځمکه یی هم سیند په مخه وړی وه لیکن دا یاد ولری چه د دی قسم تول تکلیفونه صرف دخوار رعیت د پاره وي او څه وخت چه د فرنګیانو داسی کار پیښ شی چه په هغه کښی د دوی ډیر سود وزیان وی نو دهغی اصلی اکثر په ټیلفون ټاکلی کیږی . داولی ؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د فایدی د پاره نه دی جوړ کړی بلکه دخپلی فایدی د پاره یی جوړ کړی دی .

د ډیره غازی خان په جیل کښی سیاسی قیدیانو سره ښه سلوک کیدلو او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسې کلاس هم ډېرې ښې ورځې تېرېدلې. داروغه ډېر ښه سړی و او د نورو څيزونو
علاوه روزانه انګرېزي او اردو اخبارونه يې هم راکول هيڅ ته د هيڅ قسم څه تکليف نه و
که چابه د بهر نه څه ميوه يا نور داسې ضروري شيان راغوښتل نو هم ورته اجازه وه. څه
موده پس يو مولوي صاحب اسماعيل چه هغه د غزنوي خاندان نه و راغی او څه ورځې
پس يې هيڅ په هيڅه داروغه سره خبرې واړولې او نوبت يې بد ورد ووته و رسېد
زمونږ قولو ملګرو ته د مولانا صاحب دا حرکت ښه ښکاره نه شو او داروغه صاحب هم
ډېره محسوسه کړه ځکه چه دهغه مونږ سره د دې قسم سلوک نه و ځکه څنګه چه جېلخانه
کښې قيد يانو سره وي دهغې ورځې نه يې مونږ سره تلل پو ښنودل او قول رعايتونه يې
را باندې بند کړل او زمونږ د پاره يې څلور پښتانه نمبرداران راوغوښتل او دهغوی
پيره يې په مونږ وه دوه ليل دا نو به اخبارونه په پټه راغوښتل او په پټه به يې لوستل
يوه ورځې يو پښتون نمبردار دغه اخبارونه وليدل او ورغی او د دوی د لاسه يې
واخيستل دوی ورته ډېر منت وکړ خو د دوی خبره يې ونه منله نمبردار د دروازې
روان شو چه اخبار داروغه ته ورښيي يو کس په منډه منډه ما پسې راغی او ما ته
دوې چه لاړ شه هغه نمبردار مونږ نه اخبار واخيست داروغه ته يې ورووړی هغه ته
نه منع کړه او اخبار ترې واخله زه ورغلم هغه نمبردار ته مې اواز وکه هغه راغی ما ورته
دا اخبار راکړه هغه راته ووې که داروغه صاحب د دې نه خبر شي نو ما به مات کړي ما
ووې چه ته دې خلکو ته وګوره دوی دې جېلخانې ته په څه کښې راغلي دي؟ اخبار يې
راکړو او ما هغوی له ورکړو. خبر راغی چه د جېلخانو جرنيل ډېره غازي خان ته په دوره
راځي جرنيل ډېر سخت طبيعته سړی و او د کانګرس او قومي کارکنانو ډېر سخت مخالف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده حکم کړی وچه جیلخانه کښې به څوک نه کاندی کیپ او نه تورپټکی په سر وي په دی
جیلخانه کښې چه څه سکهان وو دهغوی تورپټکی وو او چه هندوان او مسلمانان وو نو
دهغوی کاندی کیپ ؤ دا د دی سپرنټنډنټ شرافت وچه نه يې سکهانو ته ویلی وو چه
تورپټکی په سر ول منع دی او نه يې مسلمانانو او هندوانو ته ویلی وو چه کاندی کیپ مه
په سر وئ - چه جرنیل راتللو نو مونږ ته سپرنټنډنټ صاحب سوال ځواب وکړو چه دا
څیزونه په جیلخانه کښې منع دي که دیو ساعت د پاره تا سو دا په سر نه کړئ نو ښه به
يي مونږ د سپرنټنډنټ صاحب داخبره ونه منله چه جرنیل راغی زمونږ ددی سیاسي
ملګرو په سر يې تورپټکی او کاندی کیپ (د کاندی جي د توپۍ غوندی توپۍ) ولید نو غصه
شو او داروغه ته يې وویل چه ددوی نه دې داپټکی او توپۍ ولی نه دی اخیستی ؟ سپر
نټنډنټ جرنیل ته ووې چه داروغه زه ددی نه خبر کړی وم خو ماورله ددی اجازه ورکړی
جرنیل حکم وکړو چه داپټکی او توپۍ تری واخلئ نو بیا د اسیاسی قید یان څېلو کښې کښېناستل
فیصله يې وکړه چه داخو زمونږ قانوني حق دی چه څه اغوندو هغه به اغوندو که چیری زمونږ
ددوی پټکی او توپۍ اخلی نو بیا به مونږ دانوري جامې هم ورکړو دلته ورته ماوویل چه
خو څپله پټکی په سر وم دا توپۍ خو می مستا سوله خاطره په سر کړې وه اوس زه څه کوم ؟
سردار کوړک سنګه ما ته وویل چه ته مونږ سره دې ایجي ټیشن کښې مه شریکیږه په
دوځ سپرنټنډنټ خپل دفتر کښې کښېناستو یو یو يې ځان ته غوښتلو چه دچا به
توپۍ په سر وه هغه ته به يې ویل توپۍ کوزه کړه او چه دچا به پټکی په سر وه هغه ته
يې ویل چه پټکی کوز کړه دغه شان يې ددوی نه توپۍ او پټکی کوز کړل او ددوی
فیصلې مطابق ورپسی خپلې جامې هم وایستلې. څو ورځې پس ددی حال معلومولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره دپېتې کمشنر راغی سپرنټنډنټ او داروغه ورسره وو، زمونږ بارک ته راغلل
سیاسي قیدیان ورته راغونډشول بحث شروع شو په بحث کښې ددې وران
شول سردار کوړک سنګه پیرنګي دپېټي کمشنر ته ووې چه مونږ هغه ستاسو
خدمتونه کړي دي مونږ لیدل چه ستاسو مخونه سپین دي نو ستاسو زړونه به هم
سپین وي په دې دوران کښې یو سکه چغه وایسته «جوبولې سونهال» نور ټولو
حاضرو سکهانو ورسپسې په چغه وویل: «ست سرې اکال» ددې نه پیرنګي ګبهراو شو
او په منډه زمونږ بارک نه ووتلو، سپرنټنډنټ ته ډېر په قارشو او دایې وویل چه مونږ
صاحب په جیلخانه کښې اسونه ساتلي دي او هغه لې ډېر خوراک او ارام په وجه مست
کړي دې او بیا یې هغه ته حکم ورکړو چه په دوی مقدمه وچلوه سباله دا روغه راغی
او وې ویل چه زمونږ د جیل دا قانون دې چه څوک دا قانون مات کړي نو ترې کال
پورې سزا ورکیدی شي نو اوس زه تاسو له حکم درکوم چه جامې راغونډې او کړئ
جامې نه اغونډئ نو سبا به درباندې مقدمه چلیږي. چه دا خبره دې سیاسي
قیدیانو واوریدله نو په مسلمانانو کښې یو مولوي محمد اسماعیل او هندوانو کښې
یو هندو وچه زما اشنا وخو نوم یې رانه هیر دی دوی جامې وانه غوستلې او باقي
هندوان ووکه مسلمانان ټولو جامې واغوستلې او سکهانو کښې یو کس هم جامې وانه غو
سباله مجسټریټ راغی یو یو به یې ورته پیش کوو او هغه به نهه نهه میاشتې نور قید
زیاتولو او زمونږ د جیل هغه سپرنټنډنټ میا صاحب چه ډېر بنه سړی وهغه یې
کړی او یو د رجه یې ورته کمه کړه یعنې اسسټنټ سرجن یې کړو او ددې جیل نه یې بل
کړو دهغه په ځای کپتان هیز راغی دمیا صاحب ګناه صرف داوه چه دې نیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف انسان و او په سیاسی قید یا نوي زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق سره
ي د سه پتوب سلوک کولو او قید یان يي هم د خدای مخلوق گڼلو زمونږ نوی سپین تښتنت
یو انگریز مقرر شو چه هغه هم د گزاری سړی وا او قید یانو سره یي سبه گذاره کوله او د فوځ
نه سول ته وابدل شوی و د وموه خراب سړی نه و لکه چه د انور سول والا وي او نه
ځغوی په شان چالاک او د وکه باز و یوسم سړی و غریب د هیڅ نه خبر نه و خه چه به ورته
داروغه وې هغه به يي کول مونږ سره یي سلوک شریفانه و لیکن لږ شان ایغ نیغ و ځکه
چه فوځی و په اوله ورځ چه زمونږ ه بارک ته راغی او د الله و د يي ولید و چه څوک د ننه
ي څوک بهر څوک لامبی او څوک کرځی په دی ورځ خولي غږ ونه کړو لیکن چه څه د خت
و باره راغی نو دا معامله يي نوره برداشت نه کړه شوه زمونږ د بارک په مینځ کښی
د ریل و او پینه يي ځکی له راخلاصه کړه او وي ویل چه زه دا نه غوارم زه دیو څو
نتو د پاره دی له راځم هر چاله په کار دی چه په هغه وخت کښی خپل ځای کښی
ست وي او زما د تلو نه پس چه څه کوی هغه دې کوی زمونږ د سیاسی ورونو
ده متعلق به هم شاید دا خیال وچه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پوشی
وي . ما ز یکیر داروغه راغی او زمونږ ټولو سیاسی ورونو ته يي د صاحب حکم و را و رولو هر سړی
صاحب د خیال نه خبر شو . د پریلو په ورځ چه سپین تښتنت زمونږ بارک ته راغی
ټول خلک د بارک د ننه پخپلو کټو ناست وو د دی په لید و زه د پر حیران شوم څه
خت چه سپین تښتنت و تلو نو ما د دی د ورونو نه پوښتنه وکړه او ورته می وویل
ر داسی معلومیږی چه تاسو هم او س زما په شان خوشامد گر شوی ځکه چه د اول سپین
ښنت په وخت کښی نه کښیناستی او که ما به د ېرته وويل نو تاسو به راته وي چه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په شان خوشامد گر نه يو ليکن نن خو تاسو هم د ننه کښيناستئ او کوم کار چه درته
پروان بل ښکاريږي نن خنګه بنه شو . بل پريږده بانډي چه بيا سپرنټنډنټ راغی نو
بعضي خلکو کتابونه مخ ته نيولي وو داپي هم پرې بنډ کول او حکم يي وکړو چه زه کوم خوت
راځم هغه وخت کښې کتابونه مه ګورئ ، ددې نه پس د پړيږده په وخت کښې کتابونه کتل
هم بند شو شايد چه که داکار زمونږ مخکښې سپرنټنډنټ کړی وای نو چه زمونږ ورته
په ورسره خه کول چونکه دا يو انګريز ؤ او بيا ورسره زوړ هم دی په دې وجه په چا کښې
جرئت نه ؤ چه هغه بر خلاف يي قدم پورته کړی وای افسوس په دې دی چه مونږ سره
خوک ښه سلوک کوي هغه ته نيغ يو او چه خوک موسره په د ټلاه وهي نو هغه ته تيتيږ
بووا د پر خراب عادت دی او مونږ ته داسې عادتونه پر ېښوول په کار دي لږ
ګورځی پس يي داروغه هم بدل کړو خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه سړی
و او مونږ سره يي شريفانه سلوک کولو .

په دې کشمکش کښې زما د علاج د پاره د لاهور ته تللو حکم راغلی و ليکن جيل والا
زمونږ نه پټ ساتلی و او مونږ يي پرې خبر کړي نه وو زه په بارک کښې ناست وم
وختی سحر يو نمبر دار راغی او ما ته يي ووې چه داروغه صاحب د ما ته نارې وهي زه
د لاسه هغه سره روان شوم ولی چه زه خبر نه وم چه زما د پهر تللو حکم راغلی دی
دفتر ته ورسيد و پوليس ولاړو زما شک راغی چه شايد زما د بدلی حکم راغلی
او ما د علاج د پاره لاهور ته بيايي د ور ورسيد و سره داروغه صاحب هم راته داو
چه ستا د بدلی حکم راغلی دی او ته به د سپاهيانو سره لاهور ته ځی ما ورته ووې چ
ازکم ماله خو دومره اجازت راکړه چه د غه خپل ملګری خبر کړم او رخصت ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چه زه د اتلم خبر نه وم ما تری رخصت اخیستی نه دی لیکن داروغه صاحب
زما د دی خبری نه انکار وکړو او ما ته یي ووی چه زه ستا تلل مناسب نه گڼم او که چیری
ستا هلته څه سامان وي نو سبا ي به ولیږم چه هغه تا له را وړي ما ورته ووي چه زه
خو دسی کلاس قیدی یم زما به د څه سامان وی ، زه خو صرف د رخصت اخیستلو
د پاره ورځم خوده اجازه را نه کړه او چه څه وخت زما سیاسی ورونه زما د بدلیدو
او په دی طریقه زما د بوتللو نه خبر شوي دي نو هغوی غږیبا نا نوهم د ېر کوشښونه وکړل
چه یو بل سره مولیده کاته وشی لیکن افسوس چه په هیڅ شان مو دیو بل سره لیده کاته
و نه شو ، جیل والو دو مره مهربانی ضرور ما سره وکړه چه ما ته یي په پېښو کښی بیړی وانه
چولې او یا به په پنجاب کښی سیاسی قیدی ته زمونږ د صوبې په شان د بیړو لګولو حکم
نه وی ځکه چه زمونږ په صوبه کښی د سیاسی قیدی د پاره څه کلاس هم نشته او ددی
سره هم د اخلاقی قیدیانو په شان سلوک کیږی او چه څنګه یو اخلاقی قیدی په سی کلاس
کښی وی چه کوم خوراک یا کومه جامه هغه له ورکیدی شی هم هغه خوراک او هم هغه شان
جامه سیاسی له ورکیدی شی او هغه سره چه څه سلوک وی د سیاسی قیدی سره
هم کیږی او دلته خو په پنجاب کښی سپیشل کلاس دی او دلته د سی کلاس قیدی
په جامه او خوراک او په سلوک کښی د ېر فرق دی . پولیس زما په دواړو لاسونو کښی
ا نکړی وا چولې د دروازی نه بهر تانګه ولاړه وه زه یي په هغه کښی کښېنولم او
ستیشن ته یي روان کړم چه څه وخت د ا با سین غاړی ته ورسید و نو جهازتیا
و مونږ هم پکښی سواره شو او په خیریت سره پوری وتو د سین غاړی ته نژ دی
د ریل ستیشن دی . چه ستیشن ته ورسید و نو تکټونه مو واخیستل ، په ریل کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهیانو یو سیټ خالی کړو او زه یې پکښې کښېنولم او س په خلکو کښې هغه جوش او خروش
نه و کوم چه په ابتدا کښې و د خلکو د رویې نه معلومېده چه تحریک بالکل سړ شوی دی
په دې وجه مونږ ډېر په ارام خپل سفر وکړو او په سباله مونږ لاهور ته ورسېدو زه
یې د ستېشن نه پیاده جیلخانې ته بوتلم د لته هم قلاره قلاری وه په خلکو کښې د تحریک
متعلق هېڅ قسم جوش او جذبه نه وه جیلخانې ته ورسېدو او پولیس زه
جیلوالاوو ته په حواله کړم او هغوی رخصت شو ددې پولیس والو ما سره ډېر ښه
سلوک و او د هېڅ قسم تکلیف یې ماته را کړې نه و بلکه زما د ارام د پاره یې کوشش
کړې و. جیل والا زه یو نمبر دار ته په حواله کړم د تولونه اول هغه زه کوم ته بوتلم
او زما چه کومې اغوستې جامې وې او ماله په ډېره غازی خان کښې زما د قد
مطابق جوړې شوې وې نو هغه یې را نه واخیستې او د سرحد په ښتان نوری
د تماشې جامې را کړې چه د هغې په اغوستو زمانه یو عجیبه شیز جوړ شو. په دې
جامو کښې او د سرحد د جیلخانو په جامو کښې څه فرق نه و زه چه د دته د دې
جامو نور څه ذکر وکړم ماته پکښې ځان یوه تماشا ښکاریده نو معلومه نه ده چه
خلکو ته به پکښې څنګه ښکاریدم او بیا یې بوتلم او اخلاقی قیدیانو سره یې په یوه
چکلي کښې بند کړم او ورېې راپسې جرنده کړو دا د زړې زمانې کچه او د ختمو
جوړې چکلي وې ځای په ځای پکښې چاودونه وو. او چرته پکښې د رڼا او هوا
د پاره روښندانونه نه وو زه د علاج د پاره د غې جیلخانې ته لیږلی شوی وم
بلکه دا چه په دغه جیلخانه کښې ډېر سیاسی قیدیان وو او د هغوی بیله احاطه
وه په ځای ددې چه ته یې د هغوی سره بند کړې وای زه یې دلته د اخلاقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو سره په یوه حجره کښې بند کړم ما به په زړه کښې وې چه زه خو یې د
علاج د پاره دلته وابولی یم او په دې ګرمۍ کښې په داسې چکې کښې د اخلاقیانو سره
بند ول دا به زما د صحت د پاره ښه فایده ورسوي؟ چه ما زیګړ شو نو ما پښې یې ورد
یرانیستو او زه یې صرف دومره بهوکړم چه بنګی زما د چکې نه د بولو کمله را وایسته
او صافه یې کړه او د شپې د پاره د اوبو منګوټې یې ډک کړو او کښېښوده او لاړ ماله
یې په یو تور بالټې کښې نکولی او ډوډۍ راکړه او په تندۍ سره یې بیا په چکې کښې بند
کړم جوندره یې راپسې واچوله او دوی رانه لاړل هغه ډوډۍ د چا زړه ته کېده؟
هغه انساني خوراک خو نه و بلکه دا چه زه ټوله ورځ په چکې کښې بند وم ډوډۍ مې څنګه
زړه ته ښوری وای لیکن بیا هم څه نه څه په زور زور مې تېره کړه اخر دا چه شپه راغله
او زه اوده شوم د هغې چا و د نو ونه کیږږي ماشي او مېږ ی را خواره شوا و په چیچلو
یې په ما کوټې پورې کړې بل طرف ته دومره ګرمي وه چه خوب ترې چا کولی نه شو که
چرته لږ ی سترګې بې ږغلې نو د بدلې پېره دار به راغی او هغه به را ویښ کړم.
په جیلخانه کښې د رې درې ګهنټې پس پېره بدلیږی. نو چه نوی پېره دار راشي
نو نه به اواز کوی او تو مغه وخته پورې به لګیا وی چه تا ورله اواز ورکړی نه وی او د هغه
تسلي و نه شي چه سړی په چکې کښې موجود دی چرته تللی نه دی په جیلخانه کښې د
قیدی غریب د هیڅ قسمه د ارام خیال او فکر څوک نه کوی. په دې طریقه شپه تېره شوه
سبا شو سحر وختي یو نمبردار راغی زه یې د چکې نه بهر کړم او چکر ته یې بوتلم هغلته
نور قیدیان جوړه جوړه ناست وو او زه یې هم هغوی سره کښېنولم زه یې هم بل قیدی
سره جوړه کړم او مونږ ته د خوځېدو یا ودرېدو قدرې اجازت نه و د اخای ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا اوګیر چاپیرتري دېرې وني ولاړې وې او هرې يوې وني سره يوه ګډ يله تولي وه اويو يو سړي ورته بينت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به يې هغه ګډ يله وهله ددې په ليد وزه حيران شوم ولي چه ما دا قصه چرته په نورو جېلخانو کښې ليدلې نه وه د ملکو قيد يانو نه واته معلومه شوه چه دا قيديان دي او د بينتو نو وهلو جل زده کوي چه د ضرورت په وخت کښې قيديان په سبه شان په بينتو نو ووهلي شي په دې کښې ګورو نو ګوره قيدي يې دې ځای ته راوست د هغه د جامونه دا نه معلومېده چه کښې دې قيدي دې سبه پتلون، سبه کوټ او سبه توپي (Hat) په سر وه هغه لي نه زمونږ په شان جوړه کړو اونه يې کښېنولو هغه خپله تيلايي کوله چه په دې کښې داروغه راغی ليکن دې ګوره دداروغه هيڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د تولونه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه د رخصت کېدو نه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبرزنا کښې قيد شوی دی ليکن باوجود د دې قسم ذليل او ظالمانه جرم د هغه د سهيتوب جامې د سهيتوب خوراک او د سهيتوب سلوک و او مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې بې ګناه قيد يو او هيڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره د دې قسم سلوک و چه انسان خو پرېږده شايد چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما ټکټ و کتو او دستخط يې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سياسي قيدي يم او د علاج د پاره راغلی يم ددې د پاسه بيايي زه واپس هغې چکې ته ولېږلم او په هغه چکې کښې يې بند کړم دا داروغه مسلمان و او خير الدين خان يې نوم و ما په تولو جېلخانو کښې ليدلي دي چه مسلمانان د پېرنګيانو ډېر وفادار دي او د پېرنګيانو د خوشالۍ د پاره سياسي قيديانو سره هر قسم بد سلوک کوي، زما د را تلو نه چه سياسي قيدیان يا خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منوی دي چه هغه راغلی دی او په جیل کښې بند دی د دی په اوریدو سره هغوی
کوشش وکړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلی دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی ته د اخلاقی قیدیانو سره ځنګه بند کړی دی دی خو هو نبز سیاسیانو
سره بند والې په کاردی په دی سیاسیانو کښې د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو
هغې احاطې ته بدل کړم د ځای ډیر ښه و یو خو ډیر لوی و بل پکښې ډیری ونی او
سوری وچکی او بارکونه یې پاخه او هوا دار و او هوا به پکښې هم لګیدی شوه زما د
راتلو نه چه به خوک سیاسی ورونه خبریدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ماسره به یې
ګړه بره کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی محبت
زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربونه ما ته ډیره فایده ورسیده زما مثال د ملا هغه د یو طالب علم و
او ډیر ښه وخت می د دوی سره تیریده او د دوی د صحبت نه ما ډیر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جیلخانه کښې مونږ ځلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار و چه غلام محمد یې نوم و، او ځلورم زه وم او د کانګرس ډیر قیدیان او لیډران
وو ما ته د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم را ته یاد دی، په کانګرس
کښې چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، ډیر ښه خلک وو او ماسره یې
ډیره مینه او محبت وڅلور ورځی پس زه یې د فتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یې
پیش کړم هغه زما غا سبونه او اوریدو وکتلی هغه هم ډاکټر و او ویل چه زه به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا وګیر چاپیر تری ډېری ونی ولاړی وې او هوی یوی ونی سره یوه ګډ یله تړلی وه او یو یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله ددی په لید وزه خیران شوم ولی چه ما دا قصه چېرته په نورو جېلخانو کښې لیدلی نه وه د ملکرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو چل زده کوی چه د ضرورت په وخت کښې قیدیان په ښه شان په بینتو نو ووهلی شي په دی کښې ګودو نو ګورډ قیدی یې دی ځای ته راوست دهغه د جامونه دا نه معلومېده چه کښې دی قیدی دی ښه پتلون، ښه کوټ او ښه توپۍ (Hat) په سر وه هغه لې نه زمونږ په شان جوړه کړو او نه یې کښېنولو هغه خپله تیلایي کوله چه په دې کښې داروغه راغی لیکن دې ګوره د داروغه هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د ټولونه اول دهغه په ټکټ دستخط وکړو دهغه د رخصت کېدونه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبرزنا کښې قید شوی دی لیکن با وجود ددی قسم ذلیل او ظالمانه جرم دهغه د سړیتوب جامی د سړیتوب خوراک او د سړیتوب سلوک وا وموند چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې بی ګناه قید یو او هیڅ جرم موکړی نه و نو مونږ سره ددی قسم سلوک وچه انسان خو پرېږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما ټکټ و کتو او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره راغلی یم ددی د پاسه بیایې زه واپس هغی چکی ته ولېږلم او په هغه چکی کښې یې بند کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جېلخانو کښې لیدلی دی چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی، زما د راتلونه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په جیل کښی بند دی د دی په اوریدو سره هغوی کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلي دی چه دی خو سیاسی قیدی دی تا د اخلاقي قیدیانو سره ځنګه بند کړی دی دی خو موږ سیاسیانو سره بند واړ په کار دی په دی سیاسیانو کښی د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو هغی احاطی ته بدل کړم دا ځای د پېرنګه ویو خو ډېر لوی و بل پکښی ډېری ونی او سوری وچکی او بارکونه یې پاخه او هوا دار و او هوا به پکښی هم لګیدی شوه زما د راتلو نه چه به خوک سیاسي ورونه خبر بدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به یې ګډه بره کوله د لته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی صحبت زما د پاره یو لوی غنیمت ؤ ما به هر چا سره تبادله خیالات کول او د هغوی د علمي خبرو او تجربو نه ما ته ډېره فایده ورسیده زما مثال د ملاهی د یو طالب علم و او د پېرنګه وخت مي د دوی سره تیرېده او د دوی د صحبت نه ما ډېر څه حاصل او زده کړل او تجربه او معلومات مي زیات شول په دي جیلخانه کښی موږ ډېر څلور کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا کار و چه غلام محمد یې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډېر قیدیان او لیډران وو مانه د نورو نوم نه هیر دی یو د لاله لاجپت راي نوم را ته یاد دی، په کانګرس کښی چه څو مره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، ډېر ښه خلک وو او ما سره یې ډېره مینه او محبت و څلور ورځی پس زه یې د فترته و بللم او سپرنټنډنټ ته یې پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری و کتلي هغه هم ډاکټر و او ویل چه زه به د

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې نه پوهېږم ، په دې باندې يو د غاښونو ډاکټر (Dental Surgeon) پوهـ
شی داد هغه کار دی مانه يې ووې چه ته خپل خرڅ باندې دنتل سرجن دا غوښتې شې
مالـ يې د علاج کولو اجازت داکړو چه ته پخپل خرڅ باندې دنتل سرجن وغواړه چه ستا
علاج وکړي زه چه واپس خپل بارک ته راغلم دا قصه مې سياسي قيديانو ورونو ته وکړه
هغوی زما د پاره د ډاکټر د غوښتو انتظام وکړو او د ډاکټر پريم نات دنتل سرجن
د رابللو فيصله يې وکړه سباله جېل والو د تيلفون په ذريعه هغه له خبر ورکړو او د
خبر يدو سره هغه جېلخانې ته زما د کتو د پاره راغې زه يې چکر ته بوتلم او د دارو غه
په موجودگۍ يې زما د غاښونو او اورو ملاحظه وکړه هغه زما په حالت ډېر افسوس
ظاهر کړو چه حکومت د خراب خوراک په وجه ستا صحت بالکل خراب کړې دی
او برباد کړې دی په ډېرې مينې او محبت سره زما غاښونه او اوږې په ښه شان
سره صاف کړل او کوم غاښونه چه خراب شوی وو هغه يې وا ايستل او د مخکښې د پاره
د هغې دارو او د استعمال طريقه يې راته وښودله او ډېر تحقيق يې را باندې کړو
چه باقاعده دې خپله خوله صفا کوه که نه نو ټول غاښونه به دې برباد شي او بل يې زما
د پاره د خوراک تجويز وکړو چه هميشه سبزې او هر قسم تازه ميوه وخوره بلکه دا يې
په ټکټ درج هم کړل او دارو غه صاحب ته يې ووې چه دارو د دې مرض د پاره دومره
فايده مند نه دی لکه دا خوراک چه فايده مند دی . د ډاکټر ښه همت ، همدردی ، شرافت
او محبت چه کوم اثر زما په زړه کړې دی هغه تر او سه پورې زما د زړه نه وتلی نه دی
او نه زمانه هېر دی درخصتېدو په وخت ما ورته ووې چه زه غريب نه يم جېلخانې
کښې مې روپۍ جمع دی د فيس بو د را باندې کېږي دا به ستا مهرباني وی چه ست

(c) ketabton.com: The Digital Library

خومره فیس کیږی هغه ته مانه واخلی : هغه ددی خبری نه انکار وکړو اوچه څه
وخت داخبره ما ورته دوباره وکړه هغهٔ ماله داجواب راکړو : « ماله به ستاسو نه داځی
چه زه دداسی خلکو نه فیس واخلم چه هغوی دقوم او دملک دازادی ترقی او
بهبودی دپاره جیلخانو ته راغلی دی اوزمونږ دپاره ددی قسم تکلیفونه او -
مصیبتونه برداشت کوی نوکه چیری مونږ دومره قربانی نه شو ورکولی چه جیلخانو
ته لاړ شو داخو کولی شو چه دخدای دپاره دهغوی خدمت وکړو . » ددی په
اوریدو زه هم چپ شوم اوما بله خبره ونه کړه هغه رانه رخصت شو اوزه واپس
جیل ته راغلم او داتوله قصه می خپلو ملګرو ته وکړه . ددی جیل داروغه چه دهغه
نوم خیرالدین خان و ډیر چالاک ، هوښیار ، تجربه کار او ډیر رشوت خور و
اوسپرنټنډنټ یی داسی په لاس کښی و چه دده به څه زړه غوښتل هغه به یی کول
اوچه سپرنټنډنټ به یی کوم خوارو اولونو هغی خواله به هغه روانیده اوچه چاته
به یی زړه غوښتل . پی . ماسته ، ډبله ډوډی او غوښه یی ورته کوله حالانکه دا
کار د سپرنټنډنټ دی او اکثر داخیزونه دهغو خلکو دپاره وي چه څوک ناجوړه
وی لیکن ده به سپرنټنډنټ باندی داخیزونه د روغو خلکو دپاره کول په سیاسی
قید یانو کښی چه څومره د سرخلک وو او دچا به لږ و ډیر رسوخ واو خپل اوازبه یی
اخبارانو ته رسولی شو دهغو لو نه یه یده هغه توله یی څه نه څه ورکول او ددی نه
علاوه به ملاقاتو نو کښی او خطونو او کتابونو کښی به هم ورسره رعایت کولو او دخان یی
ملګری کړی اولیکن کوم سیاسی قید یان چه بی اسری وو او چایی اواز اوریدی نه
شو نو دهغوی دپاره باوجود د ناجوړتیا نه هم څه نه ؤ . اوچه به د داروغه صاحب شاملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او د خپلو وړونو خبرې یې افسرانو ته رسولې شوې ، هغه به که غټ کټ و داروغه صا
به د هغه ټکټ واخیست او چه څه به یې زړه غوښتل هغه به یې سپرنټنډنټ صاحب باندې
دستخط کړو به دې چل یې ټول خلک ځانته محتاجه کړي وو او هغه سړي به د داروغه
صاحب رضا کولو او خوشحالولو کوشش کولو د ما ته د سیاسي قیدیانو د پاره ډېر د ذلت
او د شرم خبره ښکارېده ، سپرنټنډنټ بالکل یو ګوډ بغیر د داروغه نه به یې څه نه کول
اکثر سپرنټنډنټان هم داسې وي ما چه څومره د جېلخانو سپرنټنډنټان لیدلي دي د ټولو د غه
پوښتان حال وي ، زه خو به دې نتیجه رسېدلی یم چه سپرنټنډنټانو ته بالکل ادو ضرورت نشته
دې دا خو په جېلخانو باندې بوج دې ځکه په جېلخانه کښې هم هغه کېږي چه څه داروغه کوي
دا لوی لوی عهدې پېرنګیانو د خپل قوم د پاره ساتلي دي. د جېلخانو دا سپرنټنډنټان به
اکثر سول سرجنان وو او سپرنټنډنټ چرې ډاکټر مقرر ول بیکار نه دي. ډاکټر جدا سړی
په کار دی ، چه د هغه د قیدیانو او د جېلخانې انتظام سره څه غرض نه وي ، او په ولایت
کښې انګریزانو خپل ملک کښې د جېلخانو د پاره هغه طریقه اختیار کړې ده ولې چه ډاکټر
سپرنټنډنټ وي نو هغه اکثر د جېلخانې انتظامي معاملاتو په وجه د ناجوړه او کمزوري قیدیانو
حق تلفي کوي او مریض ته د مریض په سترګه نه ګوري.

زمونږ په احاطه کښې به چه څه وخت داروغه صاحب راتلونه شو نو هر چا به د
کوشش کوو چه ځان ورته د لوړو نه لوړو مېي ور او رسوم او سلام ورته کوو خوک چه به
خبرېدل هغه به د داروغه صاحب په خدمت کښې حاضرېدل ، او د داروغه صاحب نه به
چه پېره جمع شول چه سړي ته به مېله او تماشه معلومېده چونکه ما ته دا کار ښه نه ښکارېده
زه د خپل ضمیر نه مجبوره وم ما به په دې کښې څه حصه نه اخیسته دا نه چه ګنې د داروغه صاحب

ز زه خفه وم، یا می د هغه سلام نه کوو، داسې نه وه ماله چه به نزدې راغی، نو سلام
یې ورته کوو او د سلام د پاره به ورلیږي ورتلم نه نو بیه دې خبره شاید ډاکټر صاحب
زمانه خفه وُ او باوجود زما د کمزورتیا او ناجوړتیا زما یه تکت چه کوم پې ډیره غاړې۔
خان کښې لګېدلې وُ هغه یې هم بند کړې او ډیټیل سرجن چه زما د پاره کوم خوراک
اجازت کړې وُ هغه یې هم ماته نه راکوه، زما ملګرو به دا خبره محسوسه کوله لیکن د
عایتونو په چه یې څه نوټس پراخیستی نه شو، اخر یوه ورځ زما ملګرو دومره جرئت
وکړو چه داروغه صاحب ته یې ووې چه کوم خوراک دده د پاره ډاکټر صاحب تجویز
کړې دی، مهربانی وکړئ هغه دده د پاره جاری کړه، هغه ورله جواب ورکړه چه دی
ی سپرنټنډنټ صاحب ته ووایي، زه یوه شوم چه دده زړه نه دی. ولی چه ماته معلومه
وه چه سپرنټنډنټ صاحب خو دده په لاس کښې دی او بغیر دده دویناه نه څه نه کوی، لیکن
زه دی خپلو ملګرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اُوایه بله ورځ چه زه سپرنټنډنټ صاحب
دفتر ته او غوښتم ماورته ووې چه تاته به معلومه وی چه ډیټیل سرجن زما په تکت
زما د پاره د مرض د غاښونو د علاج په طور خوراک لیکلې دی او داته یې ویلې دی چه دا
ستا د مرض دارو دی. دا خوره، دا به ستا مهربانی وی. چه دا خوراک زما لپاره مقرر
کړې او یا ماته اجازه راکړې چه په خپلو پیسو دا خوراک ماته راکېدی شی، یعنی زه یې
خپلو پیسو راغواړم، هغه ددې دواړه خبرو نه انکار وکړو او ماته یې ووې چه زه یې مناسب
نه ګڼم چه تا لره یې درکړم، ماورته اووې چه تاته به یاد دی چه تا ماته وئیلي وو، چه زه
د دی مرض ډاکټر نه یم او نه پوهېږم نو چه ته بیا په دې پوهېږې نه، نو ته بیا څنګه یو خوراک
مناسب او بل خوراک نامناسب ګڼې، نو بیایې دا خواب ووچه د خوراک په معامله نه پوهېږم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوماته د دې هیڅ ضرورت نه ښکاري، ما په زړه کښې دا خیال وکړو چه کوم ځای انصاف
نه وي او نه څه قاعده او قانون وي، د یو سړي رضا او وینا قانون وي، هغه سره زیا
بحث کول څه فایده منده نه وي، په دې وجه زه چپ شوم او بهرته راووتم او خپل بارک
لاړم په دې جیلخانه کښې ډیر پښتانه وو لیکن زمونږه احاطې ته به راتللی نشو، کله ناکل
به یې په مونږه د شپې پیره لګیده، هغوی ته به ماسره د خبرو اترو ډیره کمه موق
وه، دلته یو پښتون ملازم هم وو چه د دواوي د سوکړو ذکلی وو، د هغه پیره به د
زمونږه په بارک لګیده، ډیر ښه سړی وو ماسره یې ډیره مینه وه باوجود د دینه چ
ما به منع کولو لیکن بیا هم هغه به دانه کله ناکله څه څیز راوړه زه په جیلخانه کښې د پټ
څیزونو سخت مخالف یم ولې چه په دې باندې په سړي کښې کمزوري تیا او بزدلي پید
کیږي ما به ډیر پوهه کولو او منع کولو هغه نه منع کیده هغه سره به زما ښه ګپ شپ
لګیده و هغه تازه د ملک نه راغلی و او ماته به یې د ملک قصې کولې د هاغه پیشکال د
وې ګومې ښه په زور کښې وه د ورځې خو به لا څه ډیر تکلیف نه وو، ولې چه ډیری
دې او سودیې وو ولې د شپې تیرول ګران وو ځکه چه بارک کښې به بند وو اکثر به د د
بجو پورې د ګومې د لاسه چاته خوب نه وو تللو خو چه شپه به لږه یخه شوه نو بیا به ماشو
غذابولو ځکه چه لاس، پښې په موو د ته بربنډې وې د پټولو څه شی نه وو چه
ماشومو ځان پټ کړي وي. ولې چه د قیدي اوړي، ژمي اغوستل کمبل دي
په ګرمۍ کښې څوک ځان ته کمبل نژدې کولی نه شي، زه د یوې میاشتې پورې په د
جیلخانه کښې وم او دې خلکو سره مې ډیرې ښې شپې ورځې تیرې کړې چه په دې کښ
وایس ډیره غازي خان ته بدل کړم چه څه وخت زه د ډیره غازي خان جیل ته ورس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوما ته معلومه شوه چه د جیل والا او سیاسیانو په مینځ کښې جوړه شوې وه. جیل والا و هغه د سیاسیانو بارک ته راولیږلم، ټول راته راغونډ شول او زما په لیدو سره هغوی د پیر خوشحاله شول راته ترغاړه وتل او په ډېره مینې یې راسره ستړې مشې وکړل زما مهربان لاله دوني چند چه د هغه د جیل نه وتلو کښې لږې ورځې پاتې وې راته یې وویل شکور دې چه ته راغللي او ومې لیدې، ګوندې ستا په دې طریقه جدایي او د مه لیدو وارمان به ندوه پاتې شوې ؤ سبا لا چه سپرنټنډنټ راغې نو تلو نه اول ورسره لاله دوني چند زما د خرابو جامو ذکر وکړو او ورته یې وویل چه کم ازکم ده له دې دده د قد مطابق جامې ورکړې شي او بیایې ورته زما د خوراک لپاره تکټ ښکاره کړو، هغه زر دا دوغه ته حکم ورکړو چه ډله دده د میچ مطابق جامې فوراً ورکړئ او که چرته کودام کښې نه وې نو ورته یې جوړې کړه او زما په تکټ یې نیم سیر شوده او یوه چیتاکي کوچ زما د خوراک د پاره ولیکل زما د راتلو نه څو ورځې وروستو روژه راغله څه وخت چه روژه رانژدې شوه نو زمونږه هند وانو ملګرو سپرنټنډنټ سره ولیدل او هغه ته یې د روژه دارو لپاره د هر قسم ارام د سولو او باقاعده انتظام کولو عرض وکړو، سبا له چه څه وخت سپرنټنډنټ راغې نو هغه تپوس وکړو چه څوک به روژې نیسي او دا حکم یې وکړو چه څوک روژې نیسي هغوی ته به د خپل خوراک نه یو سیر شوده او یوه چیتاکي غوړې زیات ورکیدې شي او د پیشمنی لپاره به د تازه خوراک انتظام هم وکړې شي مونږه دده دې مهربانۍ نه شکریه ادا کړه او هغه زمونږه د بارک نه رخصت شو مونږه ټول شپږ مسلمانان وو په دې کښې دوه کسانو د روژې نیولو نه معذرت ښکاره کړو چه په هغې کښې یو بیرسټر و وادبل طالب العلم وو، مونږه څلور و کسانو په روژو نیولو باندې لاس پورې کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېره غازي خان د هاړ او پشکال ګرمي اسان کار نه و لیکن دخدای په فضل مونږ د
هیڅ تکلیف ونه شو او په آرام او خوشحالی ختمه شوه او اختر راغی، دقیدیانو غیبانانو
څه اختر ووی. داختر نه پس لاله دوني چند انبالوی او خان عبدالرشید خان خلاصیل
مونږ ټولو سیاسی قیدیانو ورله په خپل بارک کښې دیوی پارټۍ او اهتمام ورکولو انتظ
وکړو. په پارټۍ کښې هغې کسانو تقریرونه هم وکړو او دهغوی خدمات او قربانی خلکو
اوستایلې. په اخر کښې لاله دونی چند او خان عبدالرشید خان دټولو رونو شکریه اد
کړه او وعده یې وکړه چه مونږ به دقوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو. او په
مینه او محبت سره رخصت شول.

د ډېره غازي خان دآب وهوا په لحاظ ډېر خراب ځای دی ګرمي پکښې ډېر
زیاته وی، بارانونه پکښې نه کېږی، کال کښې یو وار یا په دوه کال به باران وشو
داوبو دباران په ځای دخاورو بارانونه ډېروی او کله کله به داسې سیلی راغل
چه دوه، دوه، دری، دری شپې به خاوری وریدلې، دصحت لپاره د
دخاورو باران ډېر خطرناک وو، داسې یوه نری او باریکه دوړه به دآسمان
راوریده چه لیدی نه شوه لیکن چه ګیرچاپېره به دې هر څه ته کتل نو هر څه د
د دوړونه ډک وو. څه وخت چه به دا دوړه شروع شوه نو نمر به یې پټ کړوا
دوړی ځوړ به په شان به رڼه ورځ تیاره شوه ددې زوال نه ځان ساتل ناممکن وو ځا
خوړین: ده چه خوراک بچ کول ناممکن وو چه څه به دی خوړل هغې کښې خاورې
وې چه لاړې به دی توکلې هغه به د خاورونه ډکې وې چه پوزه به دې سوڼو
هغې کښې به خاورې وې نه نری دچاجامې بچ کیدې شوې او نه تری نه بیته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکه پاتې کېدی شوه چه سحر به دخوبه راپاڅېدل وچه په بستره به څنګه اوده شوي
وهم هغه شان چاپ به پړی پاتې وو هرچا به خرمخ ، خرغوږونه نیولی وو هر
سړی به تماشه وو ، چه یوبل ته به موکتل نوخندا به راتله او بیا ماته ډېر تکلیف
په دی وو چه ماسره دنورو په شان ډېری جامې نه وی ماسره یوه جوړه جامې وې
څکه چه دسی کلاس قیدی لپاره په شپږو میاشتو کښې دیوی جوړی د ورکولو حکم
و او دا هر وخت وینځل او وچول او بیا د دوړونه بچ کول ناممکن وو د دېنه
علاوه د دوړونه ډکې سیلۍ به هم کله نه کله راتللې لیکن د دی ټولونه زیات د
تکلیفونه ډک یو بل ګرم باد وو چه ټوله ګرمۍ کښې به باقاعده چلېده ، دسحر
اوو بجو نه به شروع کېده او د څلورو بجو پورې به وو ، دا به دومره ګرم وو چه په مخ
ردی ولګېده نو تا به ویل چه اور دی او د وجود هره څرګنده حصه به یې سوزوله
دی دلاسه به اخلاقی قیدیانو ته ډېر زیات تکلیف وو او بیا خاص چه کوم قیدیانو
نمو یا په باغ کښې کار کولو ، هره ورځ به څلور پنځه کسان بېهوشه کېدل ګرمۍ به وهل
زیا کله به دګرمۍ دلاسه یو دوه مړه کېدل ، مونږ به ټولې دروازې دخپل بارک
دی کړی وې ، دڅلورو بجو نه به مخکښې د بارک نه راوتلی نشو ، په بارک کښې به
ننه هم دومره ګرمی وه چه څوک به دګرمۍ نه اوده کېدی نه شو او د هر سړی نه به خولې
سې بهېدې چه تا به ویل چه اوس د سین نه راوتلی وی ، دشپې به هم ډېره ګرمی
وه لیکن ګرمی سړی به ګذاره کېده ، د دغه سیلۍ نه بچ کېدل ګران وو او ماسره خو
څان د پټولو هم څه نه وو ، کمبل خو وو ، هغه مو دګرمۍ په وجه څان ته رانژدې کولی نه
شو ، نو زه خو به ورته دخدای په تکیه پروت وم ، د پنجاب په جېلخانو کښې د دی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرابه جیلخانه بله نشته ځکه یې سیاسي قیدیانو ته داخوبنه کړې وه او دی ته
قیدیانو د پنجاب توری او به ویلی دکوموملا زمانو نه به چه څه قصور وشو نو هغه
یې دی جیلخانی ته رالیږلی وو د ۱۹۲۲ع کال داګست دمیاشتی اخری ورځی
مازیګری وو زه په خپل بارک کښی ناست یم او ما ته یې یو لفافه راکړه ، لفافه کښی د
یو خط وو ، چه هغه می پرانست نو هغه می دمور خط وو چه کلی نه یې ما ته رالیږلی وو
په لیدو یې ډیر زیات خوشحاله شوم ولی چه زما خپلی مور سره ډیره مینه وه او
هغې هم زه ډیر خوښ وم په هغې خط کښی د دعا او خیریت نه پس یې ما ته لیکلی و
چه الله تعالی په تا باندی ډیره مهربانی کړې ده ، تا له یې زوی درکړی دی ، د
خط ماتاته د دی لپاره لیکلی دی چه اول تاته مبارکی درکوم او بیا ستا رائی معلو
کوم چه هغه له څه نوم کیږدو ځکه چه مونږ دا فیصله کړې ده چه هلک ته به نوم
کیږدې .

زه د دی په لوستو نو ډیر خوشحاله شوم او د خدای تعالی دو یلیه او د خدای
درکښی می دا زاری وکړه چه ای الله تعالی زما داچې سره د دی نورو بچو نیک او صا
لوی کړې ، ښه اخلاق او علم ورکړې او د خپل مخلوق خادم یې وګرزوې ته یې نا ص
حافظ او مل د ګارشی او د ظالمانو د هر قسم ظلم نه یې وساتی . نوم می د ده د پار
عبدالعلی تجویز کړو او په سباله می مور ته خط ولیکه او دا نوم می ورته ولیږه ،
پرنګیانو حکومت یو ناپرسانه حکومت دی ، هر انګریز فرعون او د فرعون په شا
خود مختاره دی ، هر حاکم چه هر څه پخپل رعیت باندی وکړل وریسی پرسان
تپوس نشته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ملکونو کښې د پرداسې کسان ووچه دهغوی نه دومره تعلیم واو نه یې
دومره مالي حیثیت وُ لیکن مجسټریټ ورله سپیشل کلاس ورکړې وا وهغوی سره
سلوک واوزه یې په (ج) کلاس کښې قید کړې وم او کال تېر شو ماسره هماغه د (ج)
کلاس سلوک واوچا دی طرف ته فکر هم نه کولو ، حالانکه د پرخلک به زمونږه د کتو
پاره دحکومت له خوا اتلل چه د قید یانو حال معلوم کړي او مناسب انتظام ورله وکړي
ماته د چا فکر نه وا او یا یې قصداً نه کولو . په کرمي کښې به غیر زمانه قولو قید یانو ته
بهر خملا ستو اجازت و خوزه به یوازې په بارک کښې بند وم یوه ورځ جیلو الوزه د فتر ته
بللم او وانه یې ووې چه مونږ ستا د پاره دا تجویز کړې دی چه تا د تودي ورد ی نمبر
ارکړو په دی کښې به تا ته دوه فایدې وي یوه دا چه د بله معافی به درکیږی شي او
به زر رهاشی و بله دا چه تا ته به د بهر خملا ستو اجازت وي ستاکار به نور هیڅ نه
ی صرف د دې سیاسي قید یانو مشقت ورل او راورل وی لیکن ما د دی خبری
انکار وکړو و ځکه چه دا زمونږ د اصولونه خلاف و . زمونږ اصول د حکومت سره عدم
عاون وا و دا خپو قسم تعاون وا و دا د یو سیاسي قید ی د پاره لویه د کمزورتیا
خبره وه چه بهر خو به یې حکومت سره امداد نه کوو لیکن چه څه وخت جیلخانی له
اغی نو بیا هم دهغه حکومت خوشامندګر او امدادی شي .

دایوه لویه ګناه او بداخلاقي وه . دلاله دوني چند د رهاکیدو نه څه موده پس
په ملک کښې انتخابات شروع شوا و هغه د پنجاب اسمبلۍ ممبر منتخب شو نو هغه
اسمبلۍ کښې زما متعلق یوه لویه وا ویلا او شور جوړ کړا و حکومت یې ملامته کړو
ماسره تر او سه پورې د (ج) کلاس د قید ی سلوک کیږی . حکومت جواب ورکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغه خو د سرحد قید ی دی ، پنجاب سره یې څه تعلق نشته نو ده ورته په جواب
کښې وویل چه نن ورځ خو هغه په پنجاب کښې دی چه په پنجاب کښې سیاسی قیدیا
سره څه سلوک کیږی هغه دې د ده سره هم وشی . نو په دې پوهه جیګړ و یې د پنجاب حکو
مجبور کړو چه یو حکم جاری کړې او زمونږ . سپرنټنډنټ ته یې ولیکل چه زما متعلق
سرحد حکومت سره خط وکتابت وکړې ، سپرنټنډنټ صاحب د پرسنبه سره ی
سره یې د بره حملے دی وه هغه فوراً سرحد ی حکومت ته ولیکل ، لیکن هغوی جواب
ورنه کړو او چه ده پرې زور واګولو او یادګیرنی به یې ولیږلې نو د وخت تیرو لو
دپاره به هغوی څه ګول مول ځواب ورکړو . ولی چه د هغوی مطلب ماله تکلیف راکوا
او زما صحت بربادول وو په دې طریقه په خط کتابت کښې د پوره موده تیره شوه
لیکن لا له دوني چند د پر زور دور سره ئو هغه دوی کله په قلاره پرېښوول او د هغ
وخته پورې به یې یادګیرنی ولیږلی چه اخری زه پرې په سپشل کلاس کښې کړم .
دې وخت کښې جیلخانه کښې خبر شوم چه زما د ګرفتاری نه پس زمونږ د اتمانزوا
سکول طالب العلمانو په توله علاقه کښې یو لوی مهم شروع کړی وی کلی په کلی به یې مولود شریف
کولو د پر خلک به ورته راغونډیدل ، زما ځوی عبدالولی به اول د قرآن شریف تلاو
وکړه بیا به ده او ماسټر عبدالکریم قومی نظمونه ووې او د هغه نه پس به زما مشر
عبدالغنی د پرسنبه زره نرمونکی تقریر وکړو بیا به یې خلکو ته ووې چه پښتنو تاسو لږ
فکر وکړئ چه زما بابا دې پیرنګیانو ولې قید کړې دی ؟ د هغه څه ګناه ده ؟ هغه خو نه قتل
کړې دی نه یې د اکه کړې ده ، نه یې بل څه اخلاقی جرم کړی دی . زما د پلار جرم دا و
ستاسو بچو له یې تعلیم ورکولو او په تاسو کښې د اتفاق او ورورولی ، عزیز ولی خواهشم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو کښې هغه رسمونه، رواجونه چه پښتنانه پرې تباه کېدل، ورک کول غوښتل تاسو په دنیا د مصنوعي مو سره اوبده په اوبده و دروئ. دغه ګناه وه چه پېرنګیانو هغه قید کړو اود (c) کلاس سخت قید لې پرې ونګولو. اوس مونږه اوتاسو په کار دي چه هغه کوم کار چه مونږ د قوم د فایدې د پاره کولو جاري وساتو بلکه ترقي ورکړو نو پېرنګیان به پوه شي چه پښتنانه را بیدار شوي دي، ویښ شوی دی، مونږه اوس په دوی خپل مطلب نه شوکولی اونه بې د باوولی شو.

د دوی د دې خبرو به قوم ډېر اثر وشو او د سکول سره هر چا امداد ونه شروع کړو او سکول ډېره ترقي وکړه. ما چه دا خبری واورېدې نو ډېر خوشحاله شوم خدای شکر می اداکړو چه زما قرباني بې ځایه اوبې فایده نه شوه او ټول قوم محسوس کړه چه باچاخان زمونږه د پښتنو د پاره قید ونه تېروي. هر چا په دی خبره ډېر فکر او غور وکړو، خکه زمونږ اصلاحي او تعلیمي پروګرام ته تقویت ورسېدو.

مذهبی تعصب:

مونږ به دی جېلخانه کښې پنځه مسلمانان وو، مونږ ډېره موده ډجېلو ملګرو هندوانو او سکهانو له خاطره غوښه خوړلې نه وه اونه زمونږه یاده وه لیکن سیالکوټ نه یو حکیم صاحب به دی تحریک کښې قید راغی نو هغه به غوښه خوړلو مونږ هم شوق پیداشو او مونږ هم دغوښې دخوړلو د شروع کولو فیصله وکړه حکیم صاحب موجېلو الاوله ورولېږه او هغه ورسره تولې خبرې صافې کړې. د جېلوالا وودا را بېره چه غوښه دې هم به دغه باورچي خانه کښې پخېږي حالانکه اودوغه هندوو، لیکن مونږه دا خبره خوښه نه کړه ځکه چه بعضې خلکو ددې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخت پرهېز کولو د هغوی د خاطره به مونږ په هسپتال کښې خپله کښتوئ پخول
او خوراک به موهم دلته په بارک کښې نه کولو هسپتال کښې به موخوړله . مونږ د خپلو
ملکرو خوشحالولو د پاره دا قصه کوله . بل هله خوشحالولی شی چه په ځان تکلیف
تېر کړي لیکن زمونږ ه بعضی ورونو د دې دومره ناکام او د ځه قلاروونه کړو او
څه وخت چه مونږ په اوله ورځ هسپتال له لاړونو هغوی زمونږ بر خلاف
پروپیګنډه شروع کړه او ټول سیاسی ورونه یې راته وېرسول حالانکه د دوی کښې
اکثرو غوښه هم خوړه . مونږ چه واپس راغلو نو مونږ ته د سیاسی ورونو د
او خبرونه معلومه شوه چه دوی زمونږ نه ډېر خفه او په غصه کښې دي .
د دوی دا حرکت ډېر ناجایزه منکاره شو . زمونږ د هندوستان په خلکو کښې
دا یو لوی کمی دی چه یو څیز زمونږ ه په خیال او عقیده کښې خراب وی نو د هغه هم زغ
او برداشت کولی نه شو ، د هرې عقیدې د خلکو نه هم په هغه شان توقع او دز دلو
لګه زمونږ چه وي او دې ته فکر نه کوو که چیرې دا څیز منع وی نو زما د پاره من
دی د بل د پاره چه هغه زما د عقیدې نه دی څرنګه منع کېدی شي ؟ دا ایشیا د خلک
دا دعوه ده چه مونږ ه مذهبی خلک یو او صرف په دنیا کښې دلته مذهب پاتی دی لیکن با هر دنیا
خو مره چه زما تجربه ده نو ما ته معلومه شوې ده چه بې شکه د ایشیا په خلکو کښې ما
شته خو هغه مذهب په نوم مذهب دی او د خدای او رسول (ص) ، هغه د لیبنتینی
مذهب نه دی ، د رلیبنتینی مذهب نه دوی ناخبره دي . هر مذهب کښې ازاد
ده ، رواداری ده او لوی نظری ده لیکن دوی تری خبر نه دی او نه چا خبر کړي دي
حقیقت دا دی چه دا ټول اسمانی مذهبونه د خدای مذهبونه دي او دنیا ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتفاق مینی او محبت او د خدای د مخلوق د ارام او خدمت د پاره راغلي دي. د هر
یو مذهب د پیرو دا فرض دی چه د خدای د مخلوق له منئخ نه کرکه او نفرت لیری
کړي او مینه او محبت پکښی پیدا کړي او د یو بل سره امداد وکړي خو مونږ د دی حقیقت
نه چا خبر کړي نه یو - او نه مو په دې لاره کوشش کړی دی.

ماد تا لستای یو کتاب کښی چه شپږ ویشت قصی یی پکښی لیکلی دی دا قصه
وستی ده چه پره چینه د ه د هغې نه هر یو محلت له ګلکه راغلی ده خو د هر یو محلت
خلک په دی نښښی دی چه زمونږ د ګلکی او به پاکی او خوږ ي دی او د دی نورو ګلکو
او به ناپاکی او ترخی دي. دی ته هیڅوک فکر نه کوي چه دا ټولې ګلکی د یوی چینی نه راغلی
دی نو څنګه یو ه پاکه او خوږه شوه او نوری ناپاکی او ترخی شوې او اسلام خو دا تعلیم ورکوی
چه د مسلمان به په دې کتاب کښی هم ایمان او عقیده وی او په ورانډینیو مذهبونو او کتابونو
هم «والذین یومنون بما انزل الیک وما انزل من قبلک» دا ددی ثبوت دی چه
اسلام ټولو مذهبونو سره رواداري غوره کړې ده .

چه کوم ځای زمونږ سیاسی ورو نه ټول غونډ ولاړ وو نو زه ورو ورو ور نژدی
شوم او ورته می داو ویلی چه دا سوراج خو ما ته د پیرګران ښکاره شو او سوراج به د څه
سوراج وی چه هغه کښی هر چا ته د خپلی عقیدی او خیال ازادی نه وي ستاسو په دی
نظریه ماله افسوس راځي. که چیری د غوښې خوراک د چا په عقیده منع وی هغه دې
نه خوري او که د چا په عقیده هغه منع نه وی نو د هغه نه خفګان مناسب نه دی. مونږ
ستاسو د عقیدی دو مره مراعات کړي دی چه مونږ ته حکومت وویل چه تاسو به په هندي
تکیه باورچی خانه کښی پخلی کوئ مګر مونږ حکومت ته وویل چه مونږ غوښه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باورچي خانه کښې نه پخوو ، په بل ځای کښې يې پخوو نو زموږ د غوښې په خوراک ستاسو خفګان او اعتراض ناجايزه دی . ستاسو دا خيال د هندوستان د سوراج او اتفاق د پاره موزون نه دی ځکه چه په هندوستان کښې د مختلفو عقيدو او خيالاتو خلک موجود دي نو که چيرې هر يو قوم خپلې عقيدې او خيال بانديې نور مجبور وي نو دا به ګران نه شي بلکه نتيجه به يې ډېره خرابه را وخيژي او د هندوستان خلک هله د ترقي او ازادی معراج ته رسيدی شي چه هر چاله د خپلې عقيدی او خيال ازادی ورکړو او د هيڅ قسمه ظلم او جبر په چاونه کړو . زما دی خبرو په اوريدلو د دوی قهر او خفګان کم شو او بيا د هغوی هغه اعتراض او خفګان پاتې نه شو .

زموږ ډېر هندوان او سکهان سياسي ورونه وو چه هغوی د غوښو په خوراک اموخته وو او ډېر زړه به يې غوښې ته کيدلو ، ليکن نور و نه مجبور وو . زما د سيالکوټ يو بنډاری نومې هند واشناو ، ډېر سنه سړی وا او د غوښې ډېر شوقي وچه څه وخت به موږ هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله چيل کټوری راکړو چه په د کښې ماله لږه غونډی غوښه راوړه ما به هميشه هغه له هغه کټوری ډک راوړلو او هغه به په پټه په بارک کښې خوړله . هغه چه به کله ناکله په قارشو نو چيلو هندوانو ته به ډېر ګنځل کول چه وګوری دوی د خوراک په څيزو نو کښې موږ ته منع هب راوړاند کړی دی .

موږ د ټولو سياسي قيديانو شريکه يوه باورچي خانه وه او دا ډېر ښه کار چه موږ مسلمانانو هندوانو او سکهانو به يو ی کښې ډوډۍ خوړله . تحريک موږ سره ورونه کړي وو دا د کانګرس او خلافت برکت و او د هيڅ قسم نه مو ديو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفرت نه کولو. یوه ورځ یکښې اتفاقاً د خدمتګار سوال راپیدا شو مولانا محمد اسماعیل غزنوی دا سوال اوچت کړو چه په باورچي خانه کښې یو مسلمان خدمتګار هم په کار دی او د باورچي خانې په خدمتګارو کښې دې یو مسلمان هم وي لیکن هندوان او سکهان په دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به یې دا خبرې کولې چه کوږنه دي په مونږ کښې بې اتفاقي پیدا کوي ماوړته وویل چه په دې خو به اتفاق او محبت لا زیاتیږي ځکه چه مسلمان به هم د باورچي خانې په کار کښې شریک شي او ټول کار به په شریکه وکړي. زما دې خبرو ته چا هېر فکر ونه کړو او زما کوششونه څه مفید ثابت نه شول چه څرنګې هندوان او سکهان په خپلو خبرو ټینګ ولاړ وو. هغسې مولانا صاحب هم خپله خبره نه پرېښوه او ورځ په ورځ دا جګړه به زیاتېده وه زمونږ یو ماسټر صاحب وو چه هندوو هغه خو به ویلې هندوان پاک دي او مسلمانان ناولي دي. لیکن چه کوم هندوان پوه او هوښیار وو نو هغوی به داوې چه دا د صفایي سوال دی او چونکه مسلمانان د صفایي خیال ډېر ته ساتي نو په دې وجه مونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کیچن کښې کار وکړي. دا قصه جاري وه او ورځ په ورځ زیاتېده او سختېده، دا خو یو قسم انې وې په اصلیت کښې هندوانو مسلمان خدمتي په کیچن کښې نه پرېښوو. یوه ورځ ما خپل ډاکټر ته چه هغه یو هندو وو دوه مشقتیان د خپل بارک چه یو هندو او بل مسلمان و دکتو او معاینې د پاره پیش کړل چه ته دا دواړه وګوره چه په دوی کښې کوم صاف او پاک دی، هندو به باورچي خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جارو مارو. ډاکټر صاحب به سنه شان هغوی وکتل او د کتو نه پس د مسلمان په حق کښې فیصله وکړه چه دا مسلمان د دې هندو په نسبت پاک او صاف دی او په هندو کښې ناپاکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وجه سپېږی شوي دي نو ما خپلو هندوانو ورونو ته ووې چه د ډاکټر صاحب په
فیصله کښې څه وائی ستاسو د صفائي دا بانه خو هم پاتې نه شوه. لهذا دا چه د بې کشمکش
پس اخر په دې فیصله وشوه چه یو مسلمان دې هم په باورچي خانه کښې کار کوي او
د هغه به صرف دا کار وي چه مونږ په کومو لوښو کښې ډوډۍ وخورو هغه به اوچتوي
او وینځي به یې او په دې طریقه دا مسئله ختمه شوه.

د هندوانو د دې قسم خبرو او رویې په ما هم اثر وکړو او زما زړه چه په هغ
کښې د خدای د ټول مخلوق سره یو شان مینه محبت وه نا څرګند فرق پکښې پیدا
شو. یوه ورځ ما خپلو ورونو سره خندل چه زه دلته صاف زړه راغلی وم او هغه
هر څه کړي او نفرت نه پاک و او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن ستاسو په صحبت
چه نن زه ورته ګورم داغدار شو. مذهب خو دنیا ته ددې د پاره نه دی راغلی چه د
خلکو په منځ کښې نفرت پیدا کړي بلکه مذهب خو د مینې محبت علمبردار دی
بله عجیبه خبره مې دلته دا ولیده چه په ګرمی کښې به تقریباً ټول هندوان زما د منګي
یخې اوبه څکلې او هیڅ باک به یې نه کولو لیکن یخنی کښې به یې ترې پرهیز کولو او زما منګ
به نه رانږدې کېدل حقیقت دا و چه په ګرمی کښې به ما د دې خپل منګي نه کپړه چا
کړې وه او ساعت په ساعت به مې هغه لمده وله باد به لګېده نو هغه اوبه به یخې وې
ما خو به دا خوارۍ کوله او دوی نه دومره خوارۍ کېدلې نه شوه.

مونږ په جېل کښې وو چه بهر چیرته یو هندو د پیغمبر اسلام (ص) په شان
ګستاخي کړې وه نو یو مسلمان راپا څېد او هغه یې قتل کړو. هندوان د هغه هند
ملګري شول او مسلمانان د هغه مسلمان او په دې باندې ټول ملک کښې یوه هنګا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه شوه او دازادۍ اوقومي تحريک نه دخلکو توجه فرقه داريت ته وګرځيده تردې
وخته پورې چه دقومي تحريک د وحدت دپاره ځومره کوشش شوی وو، هغه په پښو
لاندې شول . په کارخو داوو چه ځوک غلط کارو کړي نو ټول هغه ته غلط ووايي نه سړی توب
نه مذهب نه انسانيت، نه شرافت، نه اخلاق داوايي چه مونږ دغلط کار او غلط
سړي ملګري شو دهرچا خپل مذهب دی او خپله عقيده ده، يو سړی داسې کار ولې
کوي چه د بل مذهب او بلې عقيدې خاوندان پرې خفه او غصه شي حالانکه هيڅ
مذهب ددې اجازت نه ورکوي . دا نن چه دهندوستان او پاکستان هندو او
مسلمان دنفرت په لوی عذاب کښې ګير دي نو ددې هم دا وجه ده . تاسو دې خبرې
ته هم فکر وکړئ چه هندوستان کښې دغوا او جماعت په سر فرقه دارانه فسادونه پېښ
کيږي او زمونږ شريک دښمن دا حربه زمونږ دقومي اتحاد خلاف استعمالوي
په سړي دی ته وګوري نو حيران شي چه يو سړی وينس او بيا بنيادم دغوا په حلاله بد ګڼي
او بل بنيادم ووژني يعني د بنيادم حيثيت او حقيقت د يوې غوا لاځنا ورته هم لاندې
او غير ضروري دی او دې بل اړخ ته دخداې دکور په خوا کښې د تېرېدو نکي جلوس
د ولکې او سرنا او ازدومره لوی جرم دی چه هم ددغه رحمان او رحيم خدای په پاک
نوم دهغه دمخلوق انسان په مرۍ چاړه را ښکل کيږي . ددې واقعاتو نه فسادونه
پيدا شي، کورونه تالا شي، ماشومان يکښې وسېزلي شي او داهرڅه په دې جذبه
کيږي چه دخدای پاک د دالبزلي دين خدمت کيږي . په دې سلسله کښې ماته
د قصه رايا ده شوه زمونږ دکلي دخپلې کورنۍ يو مشر دخپل ورادهٔ دلاسه دخپل
کلي په جومات کښې دلمانځه د پاسه په سجده قتل کړی شوی و تفتيش له پوليس راغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس کپتان پیرنګی و هغه جومات ته بوتانو سره ننوتو هلته ولاړ یو سړي دو ته دویل
« صاحب ! بوتان و باسه جومات دی » پیرنګی ور ته ووې چه ستاسو په زړه کښې
د خدای د کور هم صرف دومره احترام دی چه پیزار سره پکښې نه ګرځئ او د هغه خدای
پیدا کړي مخلوق پکښې هم د هغه د دراندې په سجده کښې پروت وزنئ ؟ دا ستاسو
عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی .

د هندوستان ډېر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنګیانو د خپل تکبر او فرعونیت
په وجه د ځان نه خفه کړي دي او پخپله مقابله کښې و درولي دي ځکه چه زمونږ بارک
چه به کله یو پیرنګی د معاینې د پاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وه مونږ کښې به د هر
کس دا کوشش وچه په څه چل او څه طریقه به دی خپل ځان طرفته مایل کړم او چه
به هغه مونږ طرف ته خپل رغبت ښکاره کړو او څه لږ ې خبری به یې راسره ښې وکړې
نو چه دوباره به راتلو نو لا بارک ته به راد ننه شوی نه و چه مونږ به ور ته لاس په نامه
وو لا مونږ به موور ته جوړه کړي وو سلا مونږ به موور ته کول او مسکی مسکی به ور ته کېد
او دا عادت خاص زمونږ په انټیلیجنشیا یعنی زمونږ په تعلیم یافته خلکو کښې ډېر
و . زما یو مهربان چه دلایلپور وو زما د جیلخانې استاد و او یو لوی وکیل و
ماسټر کوردت مل نومېده او هر وخت به یې سیاسی کتابونه لوستل د ډېر عالم او
سړی و لیکن چه یو ځل به کوم پیرنګی ورسره ښې خبرې وکړې نو بیا به یې دی پتنګ
و . هغه یوه ورځ ما ته د خپل قید د لایلپور د جیلخانې قصه کوله چه زه به یې په او
باندی حیران شوم ما به په زړه کښې وې چه د هندوستان څومره ښه خلک دي
دوی د پیرنګیانو سره څومره ښه محبت دی د هغوی زور او ظلم او بد سلوکی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ومخی ته وددیږی نه اونه یې محسوسوي . هغه غریب ، بې گناه دپیښي کمشنر دوه کاله قید کړی ولکین بیاهم دی دهغه نه خوشحاله و دهغه برخلاف یې په زړه کښې څه نه وو بلکه همیشه به یې ماته دهغه صفت کولو چه هغه بیچاره د پړښه سړی دی او دی ښه سړیتوب وجه داوه چه څه وخت یې دی قید کړو نو هغه یوه ورځ جیلخانی له راغلی و او ددۀ پوښتنه یې کړې وه او دده په مخکښې دومره ویلي ووچه دوکیل صاحب چکې رسوسپینه کړې ولې نه ده ؟ په دی دومره خبره دی خوشحاله وبلکه دهغه احسانمند و لوچه خومره ده سره ظلم او زیاتی شوی دهغه ترې هیر و . هغه به کله ناکله په فخر دا قصه ماته کوله چه دپیښي کمشنر جیلخانې له راغې نوزما پوښتنه یې وکړه چه هغه کوم ځای دی بیاماله راغی جیلوالو ته یې وویلي چه دده چکی رسوسپینه کړی . نه ده داسپینه کړې . مابه ورته ویلي چه ماسټر صاحب ته یې بې گناه دوه کاله قیدکړی یې او دډیره غازی خان غونډی گنده جیل ته رالیږلی یې او مالی نقصان یې ورته پری علاوه دې ته فکرنه کوې او چکی رسپینول درته یاددی .

مابه همیشه خپلو سیاسیانو وروڼو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پیرنگیان دې مونږ هم ځان سره په حکومت کښې شریک کړې او خپله غونډی حصه دی پکښې راکړې .

لاهور جیل ته دوباره تگ :

زما دغښنو مرض وړو وړو بیا په زیاتیدو شو ماته یوه ورځ داروغه صاحب د سپرنټنډنټ په مخکښې داخبره وکړه چه نن سباجرنیل صاحب بیا په دوره باندې دلته راځی ته دخپل مرض حال هغه ته ووایه او عرض ورته وکړه چه تاد علاج د پاره بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاهور جیلخانې ته ولیږي لیکن ما ورله دا جواب ورکړو چه جرنیل صاحب ته د هیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چه زما اصلي ذمه دار سپرنټنډنټ صاحب دی او که
چیری زه څه وایم نو ده ته به وایم. سپرنټنډنټ صاحب هم زما د خبرې تائید وکړو
او په جواب کښې یې راته وویل چه د جرنیل صاحب د دورې پس به زه تا لاهور ته ولیږم
هغه زما د پاره ولیکل چه زه دې د علاج د پاره لاهور ته بدل شم او زر تر زره حکم راغی
او زه لاهور ته روان شوم. داخل زما تلل په پټه نه وو زه تولو سیاسي ورونو سره یو
ځای شوم او په خندا خوشحالی سره ترې رخصت شوم او په خیریت لاهور ته ورسیدم
د ورسیدو سره یې زه خپل زوړ اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولې چه مخکښې
علاج د پاره راغلی وم ده سره می لیده کاته شوي وو. هغه زما نه پوښتنه وکړه چه ته د
علاج د پاره د ډیره غازي خان جیلخانې نه راغلی یې او پس د هغه نه یې زما صندوق
او بستره اېساره کړه او خپل اردلي یې ما سره کړه چه ما هغې احاطې ته بوځي چه کوم احاطه
د سیاسي قیدیانو د پاره مقرره وه لږ چه مونږ وړاندې شو نو زما خیال دا و چه ما به
هغه ځای له بیایي چه مونږ به مخکښې وړاندې وو چه مونږ لاړو نو ما یو وړوکې غونډې
دروازه ولیده د هغې په خوا کښې یو قیدي نمبر دار ولاړ و نو چه څه وخت مونږ دغې دروازې
غونډې دروازې ته نزدې شو نو د داروغه صاحب اردلي هغه ته اشاره وکړه او هغه
فوراً ور پرانیسته او زه هغه ځای ته ور د ننه شوم هغه ځای ډیر وړوکی او تنګ و زما
په دې فکر کښې وم چه د ننه کوټه کښې می اغا صفدر او ملک لال خان په نظر شو د هغوی
په لیدو را ته هر څه هیر شو او زه ډیر خوشحاله شوم چه ښکر دی د ګپ شپ د پاره م
ملګري بیا موندل. لاله لاجپت رای او د هغه سره یو پل هند ولیدل هم په دی بارک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناست وچه څه وخت ورد ننه شوم هغه تول راپاڅېده او په مینه محبت یې ما
سره ستړی مه شې وکړل. د دوی په ملاقات زه نور هم ډېر خوشحاله شوم، زمونږ
داځای دومره تنګ وچه مونږ پکښې ګرځېدی قلارې نه شو او نه مو پکښې د څه قسم
ورزش کولی شو. او بله داچه د ورځې خوږه موږته نه څه ګذاره کېدی شوه لیکن د شپې
به مونږ ته ډېر زیات تکلیف وځکه چه هوا پکښې بالکل نه لګېده ډکړکۍ دلاسه یه پکښې
مونږ پوره خوب کولی نه شو. قوله ورځ تېره شوه او ماښام شو لیکن زما بستره او صندوق
راانغلل او د شپې چه څه وخت ماله یې ډوډۍ راوړه نو هغه د سپشل کلاس نه وه بلکه
(c) کلاس خوراک وما خپلو ملګرو سره د دې خبرې ذکر وکړو چه زه خو د سپشل
کلاس قیدی یم ماسره ولی د (c) کلاس سلوک کېږي لیکن هغوی زما په دې خبرو
ښې څه دلچسپي وانه خیسته او په هغه د غم کښې یې تېره کړه. زه هم چپ شوم لیکن
اخبره زما په زړه کښې نه ځائېده چه بغیر د څه قصور نه جېلوالا ماسره ولې د دې قسم
سلوک کوي. ما څه کولی نه شو او نه ورته زه خپلو ملګرو پرېښودم هغوی هم زما د پاره
قدم اخیستو ته تیار نه وو. زما بستره او صندوق راغلل بیا هم چه زما په صندوق کښې
دخوراک څیزونه راانغلل د هغه په باره کښې داخبر راغی چه هغه به په دفتر کښې
وت وي او د ضرورت په مطابق به تاله درکېدی شي. د دې مطلب داوچه د نیمي نه
ات به جېل والا خوري. جېلخانه ډېره عجیبه ځای دی، د ښودو له پاره یې یو قانون
وکړې دی، لیکن په حقیقت کښې قانون نشته د داروغه او سپرنټنډنټ خوله قانون
ی او هر څه چه غریب قیدی سره هغوی کوي هماغه کېږي. ډېره غازي خان جېل کښې
وراک څیزونه ځان سره کېښودل جایز و او د لته ناجایز شو او داخبری څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښتيا وو له ورو ستی هم نه شی ځکه چه د کمزوری او د زورور معامله ده د ګډې
او شو مبنی قصه ده - بله ورځ خيرالدين خان زمونږ بارک ته راغی ما ورته ووې
چه زه افسوس کوم چه دا دومره ورځی تا ماله به غير د څه وجهی تکليف راکړو هغه دا ته يې
جواب کښی دا ووې چه ستا وارنټ سره د مجسټريټ د سپشل کلاس د تصديق چيټی
نه وه نو مونږ څنګه دا يقين کړی وای چه ته په ريښتيا په سپشل کلاس کښی يې ما ورته وې
چه اخر زما په ټکټ د سپشل کلاس تصديق د غازی خان د سپرنټنډنټ د طرف
شوی دی هغه جواب راکړو چه دا زمونږ د تسلی د پاره کافی نه وه ما ورته ووې چه د
اول خو هم راغلی وم او تا ليدلی وم هغه وخت خو ما سره صندوق او بستره نه وه او نه
خيلی جامی اغوستی وې نو بيا دا څيز ونه ما څنګه راپيل اکړل ؟ هغه جواب راکړ
زمونږ خيال و چه هسی د اورته چا په لاره کښی ورکړی دی - زه پوه شوم چه د
بحثی شروع کړم نو ما دا خبره پريښوده . مقصد دا دی چه د جيل والا ډير عجيب
قسم عادتونه وې هغوی هميشه په دی فکر او کوښښ کښی وې چه په څه طريقه به
خدای مخلوق ته تکليف ورسوو . دا ټولې خبری زما د ملګرو په مخکښی وشوې
لیکن هغوی بالکل خاموشه وو .

هر کله چه زمونږ دا دعوه ده چه مونږ به حکومت سره تعاون نه کوو نو
دا مناسب دی چه په جيلخانو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملګرتيا و
د حکومت سره تعاون او ملګرتيا خو په هيڅ شان زمونږ د شان سره جايز
ده او بيا د خپلو ملګرو برخلاف او داسی ملګری چه د خدای د پاره لې مونږ
د قوم او ملک . د خدمت د پاره ملا تړلی ده . څو ورځی پس زما د غامبو نو د کتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم هغه د پنځل سرجن راغی زما د غاښونو او اوروېده لیدو خوشحاله شو او ماله
لی مبارکي راکړه چه غاښونه دې بچ شو. زما د ژامې یو غاښ لي وایستلو او نور
غاښونه لي راله په ښه شان صفا کړل او نوی دارو لي د پوړې کولو د پاره راته ولیکل
د تلو په وخت کښی لي داروغه صاحب ته وویل چه څلور ورځې پس به بیا زه د غاښونه
کورم او زمونږ نه رخصت شو.

مطالعه:

مونږ په جیلخانه کښی د قرآن مجید درس شروع کړي وا و د سحر د لمونځ نه
پس به تقریباً دوه، دری گېنټې د قرآن په تلاوت کښی مشغوله وو. څلور کسان دو
او مونږ سره څور قسمه تفسیرونه وو، د څلورو وارو ترجمه به مونږ په ښه شان اوریله
او بیا به مونږ ری ښه غور او فکر کولو لو کله نا کله به مونږ خپلی خپلی رایی هم ورکولي چه څه
وخت به مونږ د قرآن درس شروع کولونو دا موفیصله کړې وه چه هغه تولی خبری
وقصی چه دوه کوالي نه مونږ اورېدلي دي او زمونږ په زړونو کښی ناستي دي
هغه بالکل د زړه نه ایستل په کار دي او په یو صاف زړه د قرآن شریف په مطالبو او
تعلیم باندې غور او فکر کول په کار دي او د هغو په اصلی معنو او مفهوم ځان پوهول
په کار دی او د اهله کېدی شی چه مونږ د خپل زړه نه هغه تولي خبری او قصی
وری کړو او که چیرې دا ونه کړونو بیا د قرآن په حقیقت رسېدی نه شو ځکه چه مونږ
څکښی د هغه متعلق یوه رأیه قایمه کړې ده. دې خبری مونږ ته ډېره فایده ورسوله
او په دی طریقه مونږ د اسلام د خوبو او ښېګڼونه په ښه شان سره واقف شو.
ورځ په ورځ زمونږ شوق زیاتېده ولیکن ملک لال خان غریب چه هغه د خپل زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وهمونه لیری نه کړی شو، زمونږ سره و نه چلیدی شو او بوخو ورځی پس هغه په
درس کښی شرکت پرینښود. مونږ یو ځل قرآن کریم ختم کړو او بیا دوباره مو بیا شروع کړو
کومه مزه لطف او علم او پوهه چه ددی درس نه ماته حاصله شوه زه دهغی بیان کولی
نه شم. زه د قرآن په خوبو سره پوه شوم، د اسلام د تعلیم نه خبردار شوم او د مذهب
په حقیقت وپوهیدم، د درس نه علاوه اغا صفدر صاحب به د مختلفو مضمونو باندی
ښه نوټونه لیکل هغه به هم ماکتل او بیا به می پخپل نوټ بک کښی خان سره نقل کول او
د هغولونه زیاته د فایدی خبره زمونږ د شپی تبادله خیالات و. ورځ به په ښه طریقه
تیره شوه لیکن په دی ځای کښی شپه تیرول ډیره گرانه وه، او بیا دی طریقه به مونږ خپل
وخت تیرولو. څه ورځی پس ولی او محمود زما د ملاقات دپاره راغلل. د ملاقات په
وخت کښی راته دویل چه هغوی عبدالولی موکاته بیالي چه د سترگی اپریشن یی وکړ
ماچه د هغه سترگی ته وکاته نو دهغی هغه داغ د اول نه ډیر زیات شوی و او په دی
می زړه ډیر خفه شو او د دی ما شوم په حالت می ډیر افسوس وکړو لیکن بغیر د افسوس
نه مابل څه کولی شو؟ زه چه څه وخت قید شوم نو ما ډیر خطونه کلی ته ولیکل چه د ولی
د سترگی غور وکړی او موکاته لی ولیږی لیکن د ولی غریب په حالت چا غور ونه کړو او
چا د هغه سترگی ته فکر وکړو او په دی کښی یو نیم کال تیر شو او څه وخت چه د هغه مرض
په زیاتی شو نو بیا بی هغه موکاته راولیږه لیکن دی تلو هغه ته څه فایده ونه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه سترگه بی کاره شوه او دا داغ زما د زړه نه لیری شوی نه
هر وخت چه ماته د ولی سترگه را یاده شی نو زړه می ډیر زیات خفه شی.
ولی دوی سره چه ما څه وخت ملاقات ختم کړو او هغوی رخصت شو او زه بیرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه نایب داروغه چه زمونږ ملاقات کړی و دلاسه ونیولم او یوسړی له بوتلم چه هغه
له هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته ووې چه هغه هم ستاسو د ډلې دی او
ستاسو د عدم تعاون ورور دی او دی دیو کال د پاره په ضمانت کښې جیلخانې ته راغلی
دی او دهی د سرجان لارنس بُت چه په یولاس کښې یې توره ده او بل لاس کښې قلم دی
د ماتولو د پاره تلی و لیکن کامیاب نه شو او گرفتار شو ځکه چه د ده دا خیال و دا بت د هند
ستانیانو د پاره یولوی د بې غیرتۍ څیز دی او په دی وجه د هر هند وستانې فرض دی چه
دا مات کړی. ما ورته ووې چه دا خو ډیر غیرتی سړی دی او دا خو یې یو لوی د غیرت کار
کړی دی هغه ووې چه بې شکه کار خو یې د غیرت کړی دی لیکن اوس بې غیرته شوی
دی یوه هفته یې لا په جیل کښې پوره شوې نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسیدلی دی
چه شپه او ورځ ژاړی او چیغې وهی چه په هره طریقه چه کیدی شی ما د دې قید او بند نه
باسئ. نن ورله مونږ خپل خپلوان د ملاقات له پاره راغوښتی دی راځه وا ورته چه
ورته څه وایې. دی قیدی غریب هغوی ته لاسونه جوړه کړی دی او ډیر په عاجزۍ هغوی
ته لګیا و چه په هره طریقه چه وي زما ضمانت وکړئ او ما د دی بلا نه وباسئ. په دې
بنې پری دی داروغه او از وکړو چه اوس یوازې په ضمانت وتی نه شی بلکه معافی
ورسره هم غواړې نو بیا د ډیر غریبی یې جواب ورکړو چه معافی ورسره وغواړم نو بیا
به پرېږدې هغه ووې چه هو. ده وی ښه ده معافی به هم وغواړم نو ما پری آواز
وکړو چه پوزه به هم راکړې؟ نو وې چه ښه هغه به هم راکړم نو بیا مې ورته ووې
چه یوازې پوزه را مښکوبه کار و نه شی دې سره به دا او بل پل هم جوړوې وې چه هغه
ګه وی؟ نو ما ورته ووې چه داسې خاو دې به را غونډې کړې نو بیا به داسې داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروبه نور هم وکړي نو هغې غریب وي چه منبه ده دا به هم وکړم خو چه د دې جیل نه بهر شم
د دې په اوریدو ما ډیر وخندل او زه تري روان شوم. ما په ترړه کښې روکړ چه داسې
جذباتیان ځوانان وي او دا یې همت وي نو مشکله ده چه هندوستان ازادشي یادې پیرنګیان
نه څه نه څه حصه په حکومت کښې واخلي. دا قصه مې لاله لاجپت رای او اغا صفدر ته هم
وکړه او لاله جي سره مې وخندل چه په پنجاب کښې د دې قسم ځوانان شته دي نو امید د
چه تاسو ډیر زر سوراج حاصل کړئ او مونږ تولو په دې خبره افسوس وکړه چه سره
یو کار کولې نه شي نو هغه ته دې ملا نه تړي، او د داسې کولو نه نه کول بهتر وي. زمونږ
ځوانانو له په کار دي چه هر یو کار شروع کوي چه په هغه ډیر فکر کوي د هغه په تولو تکلیف
باندې په سبنه شان غور کوي که چیرې هغو تولو تکلیفونو ته تیار دي نو هلته دې هغه کار
ملا وتړي او که چیرې د تکلیفونه تیروولې نه شي نو سبنه به داوي چه په ارام کور کښې
او دعا کوي ځکه چه د ده بزدلي قومي مقصد ته نقصان ورکوي. اګرچه زه دا وخت
کانګرس کښې نه وم، په خلافت کښې قید شوی وم، صرف زه او لاله جي په سپشل کلا
وو لیکن هغه ته د ورزش د پاره په تولو جیلخانه کښې د سحرا و ماښام ذکر ځینې وا
و او ما ته نه و. هغه به په کټ کښې څملاسته او زه به څمکه. نور هم هغه ته ډیر رعایتو
حاصل وو. جیل والا به یې ډیرې خوشامندې کولې. په هفته کښې به یې یو ځل ملاقات
کولو خلکو به ورله قسم قسم میوې راوړلې په جیلخانه کښې ورته د هر قسم ارام و. مونږ
یو داسې تنګ او ځان له ځای کښې قید وو چه مونږ هیڅ د دنیا له حاله خبر نه وو نه
مونږ ته څوک راپرېښودل او نه مونږ ته د دې ځای نه د وتو اجازت و. په دې
مونږ د نورو قیدیانو د حاله نه خبریدو چه هغو غریبانانو سره د څه قسمه سلوک ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن زمونږ د احاطې په دروازه کښې یو سوری وچه د هغه نه بهٔ مونږ ته د قیدیانو
یوه تتمه ښکاریدله سحر به ترې په سوونو قیدیان چاپېره وو. دا یوه ډېره عجیبه
نظاره وه چه ددې په لیدو به هر سړی غمجن او حیران وچه دې خوار انو سړو ددې
قسمه ذلیل سلوک کیږي لیکن مونږ هیڅ د هغوی څه مل د کولی نه شو. ما به کله کله
الاجی ته وې چه که خیر وی او هر کله بهر ته ووتي نو ددې خوارانو د پاره به اخبارا تو
او به اسمبلی کښې څه نه څه ایجی تیشن وکړی ولی چه دوی ډېر مظلومان او بې اسرې
دي یوه تتمه ... چه په هغې کښې شاید د ناستی د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او
ددې د پاره دری د لی قیدیان وو د هر یو سړي په سر به دري، څلور کسان ولاړ
و چه کله به دی پاڅي چه زه کښېنم، بل طرف ته سپاهیانو او نمبر دارانو هم زور
کولی وچه شاید فرد شي! او که چیری یو قیدی به لږ زیات وخت تېر کړو نو بیا به د
هغه خیر نه و دیو طرف نه به پری سپاهی راغی او د بل طرف نه به پرې نمبر دار او هر څه
یې پری او دسو د کړل. لنډه دا چه یو ډېر د شرمند گی حالت و مونږ تولو به دا خبره
بیړه محسوسوله او د قیدیانو دی قابل رحم حالت سره زمونږ د تولو همدردی وه
لیکن افسوس دی چه مونږ د هغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زمونږ یو پښتون
مشقتی و هغه ډېر یوه عجیبه قسم سړی و تقریباً اووه کاله قید یې تېر کړی وا و ډېره
د معافی یې اخیستی وه اکثر د قید حصه یې په ډېرو تکلیفونو او مصیبتونو کښې
تېره شوې وه لیکن ددې نه یې هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړی دومره خراب
هم نه و لیکن هغه نه چه دا هر څومره تکلیف رسید لی و د ژبې د لاسه یې و. ژبه یې
تل په واک کښې نه وه. ما چه به ورسره هر څومره سر خوږی کړو او هر څومره به می

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه کړو لیکن په هغه یې د هیڅ قسمه اثر ونه کړو او چه څنګه ناپوهه وهم هغه شان
ناپوهه پاتې شو. د دې ټولو خبرو د پاسه یوه ورځ ماله راغی او ما ته یې وویل یوه چیټۍ
کلي ته لېږم، مهرباني وکړه په تابانده یې لیکم ما په ډېره خوشحالۍ قلم، مشواڼۍ
او کاغذ را واخیسته. د سرنامې نه پس مې ورته وویل چه وایه څه ولیکم؟ را ته یې
وویل چه ولیکه، زما دښمنان خبر کړه، خوشحالي دې نه کوي لږ ورځې را پاتې
دي او که خیر وي زه یو ځل درورسېږم او د بند نه خلاص شم نو تا سو سره به یو
شم نو به را ته په کلي کښې ونه ګرځئ. د دې په اوریدو زه ډېر زیات حیران شوم
ځما د کوششونو او نصیحتونو ایله دا نتیجه شوه. څه ساعت پورې خو چپ وو بیا مې
ورته وویل چه زما ټولې خبرې تا هېرې کړې؟ او په یوه دې هم عمل و نه کړو! ده را ته
وویل چه عمل مې پرې کړې دی خو د دوی پلان میدان کړی دوی زما په قید خوشحال
کوي. ما ورته بیا خپل بیم وغوږ ولو او دا مې ورته وویل چه اوس دنیا بدله شوه مونږ
له هم بدلیدل په کار دي د دې خبرو زمانه تېره شوه ته نه ګورې چه هندوان، سکهان
او مسلمانان په کور کښې ورو نه شو او دلته که په سوونو دا خلک قید دی تا ته معلومه
ده چه دا په څه کښې قید شوي دي؟ ته خولې وینې او د دې نه هم څه سبق نه زده کوې
هندوان او مسلمان خو په کور کښې ورونه کېږي او مونږ پښتانه د یو بابا زامن، یو قوم
یوه وینه یو، زمونږ دې دا حال وي؟ سړي مې ورو ورو راضي کړو او را ته یې
ورو سره خوځو او ویې وې چه ښه دا خبرې به زه نه لیکم. هغه غریب ته زه ډېر ګنا
نه ګوم ولې چه په دې ماحول او په دې خبرو کښې هغه لوی شوی دی، سپین بږیر
شوی دی او دا ټولې خبرې د هغه یو قسم عادت ګرځېدلې دي نو عادت پرېښودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سان کار نه دی د دی خبرو د اصلاح د پاره ډیر کار کول په کار دی او پښتنو غریبانانو
ښی نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه یې ښې چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
سی پوه کړی دي چه مونږ د دوی نه گیله وکړو . ما روژه دلته تیره کړه او د روژې نه
س يې بیا د دی جیلخانی نه واپس د ډیره غازی خان جیلخانی ته بدل کړم .

دلاهور جیل نه بیا ډیره غازیخان ته :

باوجود د دی دومره تکلیف او پریشانۍ نه چه دلته ماته و بیا هم زه پخپلو بدلیدو
دی ډیر خفه وم ، ولی چه دلته ماته د لاله لاجپت رای په شان او د هغه د یو ملگری
اغا صفدر او لال خان په شان سوسایټی او ملگرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
ډیر خوشحاله وم او د هغوی سره د تبادله خیال نه ماته ډیره فایده حاصله شوی وه
بل د قرآن درس او بل د اغا صفدر په شان یو عالم او روشن خیاله سیاستدان
ملگری هم زما په جدایی ډیر غمجن و لیکن څه کیدی نه شو ، زمونږ و اک خو دبل و
خو هغه وخت راغی چه دیو بل نه جدا شو . پولیس په ډیوډی کښی زما انتظار
و . زه چه ډیوډی ته راورسیدم نو جیل والو زه پولیس ته حواله کړم او زه د پولیس
د ډیره غازی خان جیل ته روان شوم . دوی پیاده اول پولیس لائین ته او
سټیشن ته بوتلم . د ډیره غازیخان د جیل د اقانون وچه داروغه پولیس ته وی
ده ته انگریزانو حکم نشته او پولیس لږ لي دلاهور سټیشن نه دلاهور جیلخانی
ي کرایه هم ورکړې وه او دلته د خیرالدین خان حکم وچه انگریز هم ورته ولگوی
مسلمان و او د ډیره غازیخان داروغه هند و وځه وخت چه مونږ سټیشن ته
سید و نو ما بنام وکا دی تیار و او په کا ډی کښی سواره شو او سبا په تکنه (تکنا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرمه زمونږ ګاډی د شیرشاه ستیشن ته ورسېدو. دا یو لوی جنکشن د
او دلته د ډېره غازي خان د پاره ګاډی بدلول غواړی. مونږ چه د ګاډی نه کوز
د ډېر کښې وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړو او ویټنګ روم ته روان شو. ما
هم اواز وکړو نه یې هم ویټنګ روم ته د ننه کړم. یوه ارام کرسی پرته وه هغې ما
سمه کړه او زه په هغې کښېناستم. زه به د دې پولیس د سپاهیانو د خل مت
شرافت څه ذکر وکړم. په ګاډی کښې توله شپه په ارام ویده وم او هیڅو
یې نږدې راته رانه پرېښې نه دی. د هر قسم زما د ارام فکر به یې کولو ویټنګ رو
ته چه ننوتلو نو په دغه وخت کښې د اواز موټر غوږ ته شو چه د ننه پیر صاح
اوده دی چه څه وخت مونږ ور د ننه شو نو پیر صاحب ته یو شیخ باد پکی راښکه
هغه دلاندې دوه کټونه پراته وو په یو کښې پیر صاحب او په بل کښې د هغه و
څوی اوده وه څوک په کرسو او څوک په فرش پراته وو نو زه ورو غوندې
هغه ارام کرسی کښېناستم ما باندې هم سنه باد لګېدو، د لږ ساعت د پاره
سترګې پټې شوې چه ما سپینبین شو او مونږ ټول د لمونځ له پاره راوینـ
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ما ته لاس په نامه ولاړ دی د هغه په ما
شک راغی چه دا څوک پولیس لوی افسر دی په دې وجه یې زما طرف ته څه
او محبت ظاهر ولو او ورو ورو یې ما سره خبرې هم شروع کړې د هغه د زو
زوی ما سره ډېره مینه پیدا شوه ما نه به نه جلا کېدو. په خبرو خبرو کښې
زمانه پوښتنه وکړه چه ته سرکاری نوکر یې، ما ورته ووې چه نه! ده راته و
چه نوکر نه یې نو بیا د اسپاهیان تا سره څه کوي؟ ما ورته ووې چه زه قیلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږ دی وجه دا سپاهیان ماسره دی. نوده راته ووې ددوی سلوک خوتاسره د
قیل یانو په شان نه دی ما ورته ووې چه هغه شان قیلی نه یم. زه سیاسی قیلی
یم او په خلافت کښی قید شوی یم. ددې په اوریدو سره پیرصاحب فوراً بدل شو
وماطرف ته یې رغبت کم شو. د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د تونسي پوډېر
وی پیر دی او په ټول هندوستان کښی په لکونو مریدان لري او په زرګونو روپۍ په
شکرانه کښی ورله راځی مونږ چه لمونځ وکړ او بهر ته راوتلو. د پیرصاحب زوی
چه د پیر ماشوم وخوز ما په مینه محبت داسی مین شوی وچه هغه هم مونږ سره راوتلو
د تیسن خلک خبر شو چه داخو د خلافت مشران راغلي دي نو ټول خلک مونږ ته
راجمع شول او زمونږ د ژنده باد چغی شوې. پیرصاحب چه وکتل دده هغه ماشوم
زوی زما سره دی یو مرید یې ورلیږی راولیږلو هغه ماشوم ته یې د پیر وویل خوماشوم
زما خوا ته راننوتي شو او دده سره د تلو نه یې انکار وکړو. شیخ لاړو او پیرصاحب ته
یې دا قصه وکړه پیرصاحب ورته ووی چه ورشه او په زوره یې راوله شیخ راغی او هغه
ماشوم یې زما د غیږ ی نه وشوکوا او په زوریې بېرته راوتلو. دګاډی تلو ته لا وخت وُخو
پیرصاحب دځیل زوی سره راپاخیدو لاړ او په ریل کښی کښیناستل. اخر داچه ماږیګر
شو ریل راغی او مونږ یکښی سواره شو ماسختن غازی کاټ ته ورسیدو. په غازی
کاټ کښی مو دسین په غاړه شپه شوه په سباله د اتوار ورځ وه او داتوار په ورځ
جهاز بندوي او خوک پوري وتی نه شی. لیکن یو موټر بوټ چه په هغه کښی ضروری
ډاک پوری باسی زه یې هم په هغې کښی پوری ویستم. د اباسین هغه زور ودې چیی
چپاوس هم رایادی شي نو زړه می ولبو ګنیږی خو دخدای فضل و پوری وتو د پیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازي خان پولیس راغلی و دوی هغوی ته په حواله کړم هغوی په بگه کښېنی د بره غازي خان جیلخانی ته ورسولم، تقریباً لس بجې جیلخانی ته ورسېدو. د سروازې ورلیرې شو اوزه ورد ننه شوم او بابو کانو، سپایانو او قیدیانو چیغې کړې او تول راته چاپېره شو او هر کلی یې راته ووې. د جیلخانې د ننه ورلیرې شو اوزه جېل بارک ته ورروان شوم. زما سیاسیان ورونه هم خبر شوي وو، لعضي کسان راته لاده کښې ولاړ وو. زما په لید وتول ډېر خوشحاله شو. بارک کښې چیغې شوې او تول راته چاپېره شو خوک راته غاړې وتل او د خیر خیریت پوښتنې یې راته وکړې. ما ورته د لاهور د جېل تولې قصې وکړې چې په دې کښې د ډوډۍ وخت شو او مونږه ډوډۍ خوړلو له روان شو. د سردار کهړک سنګه په ضعیف والی او بوډا والی مې ډېر افسوس وکړو چې هغه سره د نورو ملګرو لا هغه شان بوډا و او څه فیصله یې نه وه شوې.

د مور مرګ:

په د غو ورځو کښې مې د مور یو خط د کلي نه راغی، پکښې یې لیکلي وو چې ډېره موده وشوه چې ته مې لید لی نه یې. زما ډېر یاد دېږی. زما زړه غواړی چې درشم او تا ووینم نو ته ما له اجازت راکړه چې زه ملاقات له درشم. ما چې په دې خط غور او فکر وکړو نو زما زړه خو هم غوښتل چې خپلې مور سره ملاقات وکړم ولې چې د دې ځای د راتلو لاروته به مې فکر شو نو پکښې ډېر تکلیف و او بل طرف ته هغه بوډۍ هم وه او زړه مې هم غوښتل چې دا ووینم. لیکن حکومت مونږه قصداً داسې لیرې جیلخانې کښې بند کړي وو چې ملاقاتیانو ته ګرانه وه نو ما مناسب ونه ګڼل چې هغې له د دې ځای د راتلو تکلیف ورکړم او ورته مې ولیکل چې که خیر وی ماته او س لږه موده پاتې ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید دی چه ډېر زر ستا او زما ملاقات خپل کور کښې وشي داخای ډېر لیرې دی ځای په ځای ریلونه بدلیږي او بیا دا باسین نه پورې وتل دي، نو ماوې چه ښه به داوي چه ته دا تکلیف ونه کړې. لیکن زه د الله تعالی کارونو نه خبر وم چه ته او مونږ به مې دیبل نه داسې جدا شو چه تر قیامته پورې به یو بل ونه وینو او که زه د دې نه خبر وای نو ما به مونږ سره ضرور ملاقات کړې وای انسان دتقدیر نه خبر نه وي.

خه موږه پس د ما ذکر وخت و زه په کلي نه ناست وم چه زما یو ملګری په ځنګ راغی او اخبار یې په لاس کښې و چه په هغه کښې یې لیکلي وچه زما مور مړه شوه ما انا لله وانا الیه راجعون وویل. د دې خبر په لوستو را باندې عجیبه کیفیت طاری شو او په دې یې ډېر افسوس وکړو چه ما ولې د ملاقات منع کړه خدایه زمونږه دا آخري ملاقات نصیب هم نه و. ما به خپل زړه له ډېر تسلي ورکوله لیکن زړه مې ژړا کوله ولې چه زما خپلې مور سره ډېره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به ډېر پریشانه وم او ډېر خفه به ډې وم چه زه د خپلې مور بی بی د آخري خدمت او دیدن نه محروم شوم او ما د هغې په ناجوړتیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت ونه کړې شو. د دې خبرې به هر وخت ژړولم که نه وي نو مرګ خو حق دی هیڅوک تری خلاصیدی هم نه شي نو دچا په مرګ ژړا او واویلا نه ده په کار خو مینه او محبت داسې خیز دی چه دچا زړه صبر یې نه شي. زه چه بیا دقیق راخلاص شوم نو خوړي بیا راته دا خبره کوله چه مور به دې په څنګند ن کښې هم ډېر ډېر یادوله چه غفاری راغی او که رانغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاسي قید یا نوجنګونه:

زمونږ سیاسي ورونه به هیشه په معمولي معمولي خبرو باندې پخپل منځ کښې په جنګ وو او کله کله به نوبت کنځلوته ورسید او بعضې وخت به مونږ لرې کې هم یو بل پسې را واخیسته لیکن نور ورونه به ترمنځه شول او معامله به بې رقع دفع کړه. جیلخانه داسې یو ځای دی چه دسړي زړه پکښې تنګ وي. «د ذکو جر و کړه هم دمدان ضلعې شاکرالله باچا به خپلو ملګروته دا خبره کوله که تاسو یو بل سره ایرې. وهئ نو مونږ خو تول خپل ورونه یو دا ستا سو نقصان نه دی دا تول نقصان ددې قلا دی چه مونږ نه تاوده به کور کښې دمور او لور ډیره خوږه رشته وی خوچه دیوال ترې چاپیره وی نو مور او لور هم هر وخت یوی بلې پورې ننښتې وی او په جنګ وي.» زه هم انسان وم زما چه څومره معلومات او تجربه ده نوزه دا ویلې شم چه زمونږ د دې جنګونو تول بنیا د بحث او مباحثه وه. اکثرما لیدلی دی چه مونږ به په یوه معمولي خبره بحث شروع کړو نوچونکه زمونږ هغه بحث به په دې خیال نه وو چه مونږ به دیو بل د معلوماتو نه څه فایده حاصله کړو. د هر یو دا خیال وو چه زه سنه پوهیږم او دا بل نه پوهیږي چه زه وه او دا بل پړ دی. ددې قسم بحثونو نتیجه همیشه کږنجتي وي او بیا بدرد جنګ وجدال او خفګان. په دې وجه که څوک چرې ددې خبرو نه بهر که دننه هیچ کېدل غواړي هغوی له په کار دی چه دداسې مباحثونه ځان وساتي او همیشه خپل ځان، ثوبه، او خوله واک کښې ولري او که چیرې په یوی ضروري مسئلې د بحث کولو ضرورت پېښ شي نوچه ده ته څه معلوم وی یا چه څه دده رأیه وی هغه دې ښکاره کړي او زیاتی بحث دې پرې نه کوي نو بیا به ورته خدای خیر کړي، بله دا چه زمونږ به سیاسي ورونو کښې یو ملا

ته دعیب خبر اوه او هغه داوه چه مونږ خو به په خوله ویل چه مونږ یو ورونه یو او
کار هم داسې وو چه مونږ یو ورونه وای ولې چه مونږ دیو نیک مقصد دپاره جیلخانې
داغلي یو لیکن حقیقت داسې نه و او نه زمونږ په دې عمل و. په معمولي معمولي خبرو کښې
به مونږ کښې دسکهو، مسلمان او هندو سوالونه پیدا کیدل. ما خو مخکښې هم
ذکر کړې دی چه جنګ دملتان په ښار کښې وشو او تعلقات دلته په جیلخانه کښې د
هندوانو او مسلمانانو خراب شو. مونږ دومره فکر هم نه کوو چه هلکه بهر به خلک هرڅه
ی لیکن زمونږ په دله دې دهغې اثر ولې وشي او که چیرې په مونږ هم ددې قسم اثر
ږي نو بیا به مونږ او به هغو خلکو کښې څه فرق شو چه څوک د دښمن په پالیسۍ دا
رونه کوي او خپل قوم او ملک ته نقصان رسوي. زمونږ دعوی خو داده چه مونږ
هندوستان پښتو لو قومونو کښې ورورولي پیدا کوو او ملک ازادوو. کومې پورې چه
ږنګیانو حکومت وي تر هغې پورې خو ناممکنه ده چه د هند و مسلمان جګړې ختم شي.
و به کېږي لیکن که مونږ کانګرس او خلافت والا هم په دې کښې حصه واخلو نو بیا دې
هندوستان خدای پاک مل شي. نو خلک خو پرېږدی زمونږ یعنی خلافت او کانګرس
کښې تر او سه پورې د رښتیني ورورولي خیال پیدا شوی نه دی او زمونږ زړونه یو
ته صاف نه دي. زمونږ په زړونو کښې خیرې دی په دې وجه په معمولي خبرو
ی مونږ په کور کښې جنګ د نګې او فسا دکولو ته تیار یو. یوه ورځ داچل وشو چه زمونږ
نقمتی چه هغه زمونږ لوبښې پاکول او هندوو هغه بهر پرېښو سکهانو دا مشهوره کړه
دی مونږ سکو کړې ددې په اورېدو سره هندوان ډېر په غصه شو هندوانو هغه ته
چه ته سړو خو رابیه سکهانو پوری زوږ داوړو چه پام کوه چه سړه نه خرېږي دا کشمکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو ورو زیات شو او د سکهانو او د هند والو تعلقات ډیر زیات خراب شول ا
داچه معامله جیل والوته ورسیده او هغوی هغه سړي زمونږ د بارک نه بدل کړو .
خو بدل شو لیکن بیا هم زمونږ د ورونو زړونه یو بل ته صاف نه شو . د لا اکراه فی الدین
الله تعالی وایی چه په دین کښې زور نشته ځکه چه د دې تعلق زړه سره دی . د خپل د
هر مذهب والا ته داحق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعه فایده ی او خوله شکا
کړي لیکن یو مذهب هم دا نه وایي چه تاسو په زور او زیاتی او ولچ خلک پخپل م
کښې داخل کړئ ځکه چه د مذهب معامله خو د زړه او د ماغ سره ده چه زړه او د
او عقیده ی کوم مذهب نه وی قبول کړی په هغه عمل کولی نه شی او چه عمل پری
کړي نو هیڅ فایده تری حاصلولی نه شی . بله ورځ مونږ متول په بارک کښې ح
ناست وو او خبری اتری مو کولې په خبرو خبرو کښې دلاله اجیت رای ذ
راغی یو موهن لال نومی وکیل وچه هغه صرف دومره خبره وکړه چه لاله جی ش
پنجاب دی ، یو سکه پری اواز وکړو چه د شیر پنجاب لقب خو د سردار ر
سنګه دی او ورو ورو داخبره زیا تیله او دې حد ته ورسیده چه یو ح
سکهان او بل خوا هندوان جنګ کولو ته تیار شو او یو بل پسې د نلهای ل واخی
او په ډیرو خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نوبت کوتک بازی ته ونه رسید
مونږ به دی جیلخانه کښې هندوان ، سکهان او مسلمانان وو ص
به پخپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو . مسلمانانو کښې اکثرو کسانو لمونځ نه
صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب او ما به کولو او هغه
ځان ځان له . دغه حال د هندوانو هم وچه هغوی هم اکثرو به عبادت نه کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا به کولو نو ځان ځان له به بې کولو. زما یو مهربان دوست چه نوم یې ماسټر کرت مل
و اویو د ډېر ښه سړی و د ډېر عبادت به کولو او د عبادت په اخر کښې د ډېر شانتي شانتي نتي
به یې ویل خو دی په خپله شانت نه و ما به ورسره خندل چه ماسټر صاحب ته خو شا
انتي د ډېر وایې خو شانت نه یې. یو سکهان وو چه دوی به خپل عبادت په جمع
کولو او څو مره چه په هغو کښې مذهبي جذبه او جوش و دومره نه په هندوانو کښې
و اونه په مونږ ه مسلمانانو کښې وزمونږ په نسبت په سکهانو کښې مینه محبت
اتفاق او ورور ولي زیاته وه. په دې خبره چه ما څو مره غور او فکر کړې دی زه په
دې نتیجه د رسیدلې یم چه د هغوی مذهب په خپله ژبه کښې دی هغوی د هغه په
مطلب او مقصد باندې پوهیږی. د هندوانو او مسلمانانو مذهب په بله ژبه کښې
دی. د هندوانو مذهب په سنسکریت کښې دی. هندوان په هغه نه پوهیږی او
زمونږ مذهب په عربي کښې دی او مونږ په عربي نه پوهیږو. سکهان چه د خپل
عبادت ته کښیناستل نو په هغه کښې دا یوه جمله زما نه هیریږی او یاده می ده چه
به یې ویل «د سر جاوی تو جاوی میری پیاری سکهیا نه جاوی». دا سې خبرې
په جذبه او جوش زیاتوی د هندوانو په مذهب کښې هم نشته او زمونږ د مسلمانانو
مذهب کښې هم نشته. خو مونږ او هغوی په مطلب نه پوهیږو. همدا وجه ده چه د
سکهانو په شان مذهبي جوش او جذبه نه په مونږ کښې پیدا شوه او نه په هندوانو
کښې.

زمونږ اکثر ملګري خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتې شو ولې چه ټول شپږ
میاشتې یا کال قید وو. دوی به هم اوس رها شوی وای خو هغوی په جیلخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه دایجی ټیشن په وجه خپل قید ونه زیات کړې وو زمونږ دپنځو وادو مجلس
سره برابر و او د مطالعې د پاره راسره قسما قسم کتابونه هم وو او د خپل قید ورځې شپې
مونږ په ډېر ارام او خوشحالۍ سره اړولې او بغیر زمانه دوی ته لږ نېټه پاتې وه. په کې
پنځو کسانو کښې مونږ دوه مسلمانان او دوه سکهان او یو هندو وو. یو زه او بل
مولانا محمد اسماعیل غزنوی او سکهانو کښې سردار کهړک سنګه، جسونت سنګ
او د هغوی یو بل ملګری و. د جېلوالو سلوک مونږ سره ډېر ښه و. کتابان هیرز
زمونږ سپرنټنډنټ وچه په ښتیا ډاکټر و او ډېر هلمه د او ښه سړی و. لیکن په کې
ځای کښې یو لوی نقص دا و چه د شپې و میاشتو نه زیات یو انګرېز سپرنټنډنټ
پاتې کېدی نه شو. په شپږو میاشتو کښې به ایله مونږ د هغه سره اشنا شوی و
خو چه به اشنا شو نو هغه به دا نه بدل شوی و. د دې وجه دا وه چه په ډېره غازی
کښې به ډېره زیاته ګرمي وه او په ګرمي کښې به انګرېز زیات پاتې کېدی نه شو. په د
وجه به په یخنی کښې زمونږ انګرېز سپرنټنډنټ و او په ګرمي کښې به هندوستا
وبیا د جرنیل د دورې اواز شو چه جرنیل صاحب په دوره راځي هر څوک په دې فکر
کښې وچه بیا به څه کېږي ځکه چه دا جرنیل ډېر بد نیته راشي او غصې سړی وا و
بیا سیاسي قیدیانو سره خو به ډېر په ترخ چلېد و. جرنیل صاحب څو ورځې پس
راورسېد و او د راتلو سره اول د سردار کهړک سنګه کوټه ته راغی او په یو قسم غ
او تکبر کښې یې سردار صاحب ته ووې (Vell Kharaksingh وایه کنه کهړک سنګ
نو هغه ورله ډېر په بې پروایی سره دا جواب ورکړو (واډ Yes، Wad واډه!) ښ
د دې په اورېدو سره په جرنیل اور بل شو او بله یې هیڅ خبره ونه کړه او فوراً د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بورته ووت او جلوالو ته یې ووې چه دده نه تراوسه بادوتې نه دي او دهغه تکت یې وغوښتو او د کمزورۍ په وجه چه هغه له ډاکټر کوم پېږه لیکلی وه هغه یې کټ کړل او حکم یې ورکړو چه ده له هیڅ بغیر د (C) کلاس د تېل یا نور د خوراک نه مه ورکو او بل یې دا حکم ورکړو چه په دوی بله مقدمه وچلوئ دا هم د اکتر و. د جرنیل دوره چه ختم شوه او دی واپس لاړ نو داروغه صاحب مونږ له راغی او دا ټول بیان یې راته وکړو او د خپل طرف نه یې ډېره همدردي ظاهره کړه او ویې وې چه زه خو یو ماتحت سړی یم زیاتې څه کولی نه شم تاسو خپل کور کښې صلاح او مصلحت وکړئ او سبا چه تاسو ته څه مناسب ښکاري ماله جواب راکړئ دده په او ریدو سره زمونږ ملګري ډېر غمجن او فکرمند شو ولې چه دهغوی رهایي ته دوه ، څلور میاشتې پاتې وې. مولانا غریب ته خو تول تاله یوه نیمه میاشت پاتې وه ، لیکن سردار کهړک سنګه ؤ دهغه ځان له پرېښودل د دوی د پاره ډېر مشکل وچه اخر هر خلک به څه وایي چه بوډا سردار مو یوازې پرېښود او تاسو ځوانان تړې را وتښتېدئ دا خواران ډېر په کشمکش کښې وو اخر د ډېر بحث مباحثې نه پس په دې فیصله وشوه چه ډېر کانګرس ته خبر ورکول په کار دي چه دد ې په باره کښې هغوی یو قرار داد پاس کړي او مونږ ته یې راولېږي چه ایجی تېشن جاري وساتئ یا یې پرېږدئ او چه کانګرس څه فیصله وکړله مونږ به یې منو. انسان هم یو عجیبه څیز دی څه خت چه دی کمزوری شي او همت بایلي نو بیا د خپلې کمزورۍ او بې همتۍ د پټولو د پاره قسما قسم حیلې او حوالې لټوي. څه وخت چه دوی ایجی ټېشن شروع کولو نو زمونږ په ډله کښې اکثرو خلکو ورته دا خبره یاده کړې وه چه کانګرس دا قسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې په جېلخانو کښې منع کړې دي او دبهر نه کانګرس والو ورله هم جوابونه را
لېږلي وو چه په جېلخانو کښې ایجی ټیشن دکانګرس داصولونه خلاف دی پرې
وجه مونږ تاسوله حکم درکوو چه ایجی ټیشن شروع نه کړئ لیکن هغه وخت دوی
په جوش کښې وو چه کانګرس په دې نه پوهېږي چه دا زمونږ دحقوقو اوخودداری
سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چه دکانګرس حکم ته لیواله دی ځکه چه نور تکلیف
تېرولو ته تیار نه دي . ددی تولو خبرونه مونږ له سبق اخیستل په کار دی او هر کار
چه کوو نو محض په جوش او جذباتو یې ونه کړو بلکه دهغې په هر پهلو باندې به
ښه شان سوچ او غور وکړو اوکه چیرې دهغې دپاره دهر قسم قربانۍ او تکلیفونو
ته تیار نه یو نو شروع یې نه کړو . کانګرس والا ویو قرار داد راولیږه دوی هغه منظور
کهړک سنګهه له یو ور هغه ته یې وښوچه دکانګرس دا حکم دی ته په دې کښې څه
وایې هغه ورله جواب ورکړو چه دکانګرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه تر وړ حکم دی
او کوم قدم چه ما اوچت کړی دی زه دهغه نه د وروسته کیدو دپاره تیار نه یم
چه تر څو حکومت زما مطالبات منلی نه وي په دې لاره کښې چه هر څومره
تکلیفونه او مصیبتونه چه راځي دهغو دپاره زه تیار یم . دوی په ځای ددی
چه دهغه دعزم اوارادې تعریف کړی وای اوخپله کمزوری یې ښکاره کړې
وای دهغه خلاف یې داپروپیګنډه شروع کړه چه دی خپل ځان دکانګرس
نه لوی ګڼی او په دې وجه دکانګرس حکم منلو ته تیار نه دی داڅومره لوید
افسوس خبره ده او بده خبره ده چه مونږ دخپلو کمزورو دپټولو دپاره
او دبل دغورځولو دپاره ددې دول ناپاکې پروپیګنډې کوو او پخپل جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقوم کښې اختلافات پیدا کوو او دا په هر جماعت کښې چه څومره اختلافات وي،
دې وجه هم اکثر د دې قسم ذاتیات وی. که ته وایې چه زه لغیر د څه غرض نه
قوم او ملک خدمت کوم او زه هم وایم نو بیا اختلاف په څه؟ په خدمت کښې
ختلاف نه داتلې شي او نه کیدی شي اختلاف همیشه په ذاتیاتو کښې وي او هر سړی
نه په ایماندارۍ په دې نظر وکړي او ځپل زړه ولټوی نو دا به ورته معلومه شي
به دا اختلاف زما د ذاتیاتو په وجه پیدا شوی دی. مونږ خو به ځیلې کمزورۍ
خلکو نه پټې کړو لیکن د خدای نه خو یې پټولی نه شو نو هغه له به څه جواب ورکوو؟
چه هر کله مونږ ځیلې کمزورۍ د خدای نه پټولی نه شو نو په کار دی چه خلکو
یې هم پټې نه کړو. او چه کوم کار کولی شو په جار وو وایو چه دا کولی شم او چه کوم
کار نه شو کولی په جار وو وایو چه دا نه شم کولی او دا ونه کړو چه یو بنه کار ی
په زما یو بل وروړ لګیا دی کوی یې او هغه کار زه کولی نه شم. نو مونږ له د هغه امداد په کار
دی مخالفت یې په کار نه دی او په ځپله دله او قوم کښې اختلاف پیدا نه کړو او په ځای
د داد ورکولو په هغه قسما قسم الزام ونه لګوو او هغه ته مشکلات پیدا نه کړو.

مولانا اسماعیل صاحب او سردار جسونت سنګه او د هغوی ملګری جامی
غوستی، کاری شروع او د هر قسم ایجی تیشن یې ترک کړو، سردار کهرک سنګه
دار یوازې په میدان کښې پاتی شو جیلوالو یې د مقدمه د چلولو او شپږ میاشتی
ید یې نور زیات شو لیکن د هغه په همت جرئت او خندا کښې د هیڅ قسم فرق
یې انه شو. لکه د غه په شان د حکومت په مقابله کښې ځپل ځای ولاړ و او په صبر یې
قسم تکلیفونه تیر ول او کوم قدم یې چه یو ځل مخکښې کړی و هغه یې روستونه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تراخره پوري په هغه باندې تېنګ ولاړ و او ټينګ پرې پاتې شو او ډېر بها د
و . ددې نورو ورونو ګذران ډېر سخت شو هسې به پڅپل ځان کښې کړچه کېډ
دوی ددې خبرې کوښښ شروع کړ چه په هره طريقه چه کېدای شي چه مونږ د
جېلخانې نه بدل شو . د جېلوالو هم دوی سره ډېره همدردي وه هغوی هم د دو
د پاره کوښښ وکړ او وي ليکل ، د مولانا خولزی ورځې پاتې دی هغه تيری ش
رها شو او ددې نورو منظوری راغله . دوی رانه بدل شو او په دې د ومره لوی با
کښې صرف زه او سردار کهړک سنګه صاحب پاتې شو . هغه یې هم زما نه جدا که او پ
هسپتال کښې چه کوم سالیتری سل ؤ (تنهاکوټه) هلته یې بوته او په ځکی کښې یې بند
زه يوازې په دې بارک کښې پاتې شوم ، زما بارک ته يوه وړوکې غونډه دروازه هسپ
لوري ته لګېدلې وه چه هغه به هميشه بنده وه او چه کله به ډاکټر راتلو هغه به يې ور
لېږې کوله نو په هغې کښې يو سودی ؤ سحر ، ما بنام به زما او سردار صاحب په هغه سو
کښې ملاقات کېده . سردار صاحب باندې د حکومت له طرف نه قسما قسم جرمونه
تکليفونه راغلل او ډېر کمزوری شو په رنګ کښې يې هم فرق پيدا شو ، خبرې اوخن
يې هم هغه شان وه . ما چه به سردار صاحب ته کاته ماله به د هغه په حالت ډ ېر
افسوس راغی . زه هم د هغه په شان قيدی وم ما د هغه د پاره څه کولی نه شو صرف
دومره به مې کول چه ما سره به څه د خوراک د پاره ميوه دانه وه هغه به مې څه نه څه
ورکوله هغه به هم هغه نه اخيسته په ډېر زور او منت او جګړو به مې پې ځايوله
هغه به ويل که ددې ځايه بدل نشوی نو بيا به ميوه چېرته دي نږدی له پاره ما
له راعادت پيدا کول په کار نه دی ما به ورسره خندل چه په جيلخانه کښې څرنګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی هغه هغوښتان یی تېرول په کار دی. ممکنه ده چه زما د تلو نه پس څه بل
خدای پیدا کړي. جیلوالاوُ ته زما د بارک د پرضرورت و ولی چه دلته د ریې
رو او په دی د دیې وارډ بارکونو کښی زما بارک د پرلوی و په دی کښی زیات
راتلل او په دی جیلخانه کښی بل داسی ځای نه و چه زه یی یوازی یکښی ساتلی
هغوی د پرزیات کوښښ وچه زه د دیې ځای نه بدل شم او دا بارک د
د پاره وزګار شی د دی د پاره هغوی جرنیل ته ولیکل چه دی دیې د دیې
ی کړی شی ولې چه د هغو شلو قید یانو ځای یوازی د ه نیولی دی او مونږ ته
ی د پرزیات ضرورت دی، څه موده پس حکم راغی او زه یی د دیې ځایه
جیلخانی ته بدل کړم.

یانوالی جیل ته :

ل د دی نه چه زه د میانوالی جیل حالات شروع کړم زه دا ضروری ګنم چه
حکومت هغه حقوق بنکاره کړم چه کوم یی سپشل کلاس قید یانو له ورکړی
شوق په داسی فریب او چالاکی جوړ کړی شوی دی چه د دیې تول انحصار
په سپر نټنډنټ منحصر دی. که چیری یو سپر نټنډنټ شریف وُ او
د قید یانو د تنګولو او رنځولو نه و نو د قید یانو هر قسم حقوق شته او قید ی ته
م وي او که چیری یو سپر نټنډنټ بدنیته او بد دیانته وی او د ای خیال
یانو له تکلیف ورکوم نو بیا د قیدی غریب هیڅ قسم حقوق نشته او هغه
تکلیف وي زمونږ د د بره غازیخان په جیل کښی د هر قسم سپر نټنډنټانو
شوی ده زمونږ اول سپر نټنډنټ مسلمان و، دوهم انګریز و، دریم هندو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوځلورم بیا انګریزو . د اول سپرنتنډنټ په وخت کښې زمونږ د ډېر حقوق
سپرنتنډنټ په وخت کښې باوجود د ډېرو جګړو او کشمکش نه بیا هم زمون
وو لیکن چه څه وخت یو هند و سپرنتنډنټ راغی صاحبزاغی او چارج
اوزمونږ . سپرنتنډنټ شو زمونږ حقوق کم شو چه چا به ویل چه زه میوه
هغه به وې چه دا ( ) یعنی عیاشی ده او که چا به چای یا مصری
نو دا هم د هغه په خیال عیش ؤ اجازت به یې نه ورکولو ، لهٰذا د اچه د خو
قلمي چا ته اجازت نه ؤ د هغه په خیال کښې دا هم لګژری (عیش) ک
هره ورځ به زمونږ تلاشی وې او لږ غوندې څیز چه به یې چا سره د
کړه نو بیا به د هغه پیشی روی او سزا ګانی به وی صرف ما ته زما د غاښو
په وجه د یوام درا غوښتلو اجازت وا و د هغه د پاره هم د هغه دا حکم و
معلومه شوه چه قابل چاله ورکړی دی بیا به په تا هم بند شی او هغه اجازت
چه زما غاښونو او اورو کښې نقصان و او د ډینټل سرجن لیکلی وو چه
روزانه څه نا څه میوه خوړل ضروری دی دا خو زمونږ حال و چه په سپش
وو نو تاسو اندازه ولګوئ چه د عام وقیدیانو چه په (C) کلاس کښې وو
به څه حال و او د هغوی د حقوقو به څه حال وی ؟ حقیقت دا دی چه
خیل رعیت ته ډېر بدنیته دی او هر قسم قانون چه د دوی د پاره جو
په منبه نیت نه جوړ وی تاسو وګورئ چه دوی شپه او ورځ نوي نو
جوړوي په دې بهانه چه په ملک کښې جرمونه کم شی او امن شی او
شی لیکن ورځ په ورځ جرمونه په زیاتېدو وي ، بدامنی وی او ځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی څه وجه کیږی شی. ددی عمل وجه ده چه د ټول قانونونو نه په ښه نیت نه جوړیږی
بد نیتئ سره جوړیږي او په بد نیتئ سره استعمالیږی او عمل پری کیږی او که
قانون جوړ شی خو چه نیت بد وی نو بد استعمالیږی. پیرنګیان په ملک کښی
رښتیا سره نه امن قایمول غواړی او نه جوړونه او جګړی او نه ضیا دونه کمول غواړی
منلو خبره ده چه که یو حکومت په رښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړی او څه
نه شی؟ تاسو خولږ دي ته وګوری چه هندوستان کښی هم دانګریزانو حکومت دی
انګلستان کښی هم دپیرنګیانو حکومت دی هلته دا ټول څیزونه قایم دي نو دلته
ایمېل لی نه شی؟ یوه ورځ زما دسرحد دپولیس دجرنیل سره دپولیس په دیانت
او ایمانداری باندی بحث شو نوما ورته دا خبره وکړله چه زه په دې نه پوهیږم
سو په انګلستان کښی یو دیانت دار او ایماندار پولیس په رښتیا معنو کښی د
خدمتګار پیدا کولی شئ نو دلته یی څنګه نه شئ پیدا کولی خو تاسو یی نه پیدا کوئ.
زه چه هلک وم نو زه په زبرګانو او ملایانو پسی ډیر ګرځیدلم ډیر لمونځونه
یفی به مې کولی او لاس نیوی می هم کړی و. ما به ډیری وظیفی کولې خو چه ځان
ی کتل نو په ما کښی هیڅ تغیر او تبدل نه راتلو دغه زبرګانو او ملایانو نه می هم
ونه کول چه زه خو ډیری وظیفی کوم ولې چه څنګه وم هغسی یم هغوی به زما د
ډیر کوشش وکړو خو زما تسلی به و نه شوه اخر چه زه ډیره غانړی ځان
ه وم هلته زما یو ډیر مهربان دوست و ما سمترګو ردت مل نوم یی و چه د هغه
تعلق پیدا شو، هغه ډیر عالم او ښه سړی و او ما سره ډیره مینه او محبت
سره یو کتاب وچه یو پادری لیکلی و د هغه کتاب نوم
(Your forces and how to use Them) :

(یعنی ستاسو قوتونه او دهغونه دکاراخیستلو لاری چاری) هغه کتاب چه می په ع
ولوستلو نو زه دوظیفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی وو چه داتاسو وظ
او دخدای پاک نوم او صفاتی نومونه یاد دوئ نو تاسو له ښایی چه هغه صفات ځان
پیدا کړئ مثلاً دخدای یو صفت دادی چه هغه رحمٰن رحیم دی یعنی بخښونکی
دی نو تاسو هم ځان کښی دبخښنی او رحم عادت پیدا کړئ او همداسی نور.
زه چه څه وخت خبر شوم چه زما ددی جیلخانی نه بدلی وشوه نو زه
سوری له ورغلم او سردار کهرک سنګه صاحب هم هغه سوری له راغی او په ډیره
خوشحالی سره یو دبل نه رخصت شو. دروازه کښی زما دبوتلو دپاره سپا
تیار ولاړ وو. جیلوالو هم ما سره په مخه ښه وکړله او زه سپاهیانو سره دمیانو
روان شوم داخل مونږ ته دا باسین په پوری وتلو کښی څه تکلیف ونه شو ولی
واو په یخنی کښی اوبه لږی وی او په اباسین باندی دکښتو پل دی. چه سټیش
زمونږ ریل تیار و مونږ پکښی کښیناستو او سبا وختی میانوالی ته ورسیدو. سټ
نږدی جیلخانه ده زه یی جیلخانی ته بوتلم جیلوالو ته یی په حواله کړم. داروغ
ماسره ډیره ګړه وړه وکړه او په ډیری مینی محبت یی جیل ته بوتلم. په دی
کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیاته حصه پکښی دسکهانو وه او یو څو کسان
هندوان او مسلمانان وو، په سکهانو کښی یو څو کسان زمونږ دسرحد هم و
کسان خو خاص دپیښور وو دهغوی په لیدو می زړه ډیر خوشحاله شو
صرف دری کسان مسلمانان وو یو دمولانا ظفرعلیخان زوی مولانا اخ
صاحب و او نور دوه کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیو کس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بال صاحب وچه ډېر خوش مزاجه او مجلس آرا سړی و او زمونږ د خوړو، څکلو
طام هم دغه په لاس کښې وو. په پخلی هم ډېر ښه پوهېده، پخلی به یې همیشه پخپله کوو
وغه صاحب زه دوی ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب دوی سره خاص
ق و او چه څه وخت داروغه صاحب تلونو ما سره یې ډېر اخلاص ښکاره کړو او ما ته
دوی چه زه ستا هر قسم خدمت ته تیار یم تا ته چه د څه قسم تکلیف یا د څه قسم ضرورت
نو ما ته به ایله د اشاری کولو ضرورت وي لیکن روستو ما ته د تجربې نه معلومه شوه چه
غه صاحب دومره ښه سړی نه و ویل به یې یو څه او کول به یې بل څه خبری به یې ډېری
لیکن عمل یې پری ډېر کم و بل نقص یکښې دا و چه د سړي به یې ډېری خوشامندی
لیکن ورسره به ذرتوزره دغه بې عزتی کولو ته هم تیار شو. په دې جیلخانه کښې
ودی پخولو د پاره دوه باورچي خانې وې. یوه د هندوانو او سکهانو او بله د مسلمانانو
بېلتون تولو ذمه واری د هندوانو او سکهانو په سر وه ځکه چه هغوی به مسلمانانو
کوله او دوی به یې خپلې باورچي خانې ته د ننه نه پرېښودل او په دې کښې لاد
خلکو دا هم خیال و چه د مسلمانانو په ورتلو سره چونکه پلیتېږي په دې وجه مسلمانانو
ی نه خپله باورچي خانه بېله کړې وه او په دې کښې هغوی غریبانانو ته څه قصور نه و.
متعلق ما ډېری قصې اورېدلې وې لیکن زه یې مناسب نه گڼم چه دلته یې ولیکم او
کښې زه څوک ډېر گرموم هم نه ولې چه د تول عمر عادتونه په څو ورځو کښې بدلیدلی
زه امید کوم چه ورو ورو به په خلکو کښې علم او پوهه راځي، د هندوانو او مسلمانانو
به لیری شي لیکن رفته رفته د دې د پاره وخت په کار دی او کار په کار د بیا
دې ته لویه کامیابي دا یم چه دلته اکثر هندوان او سکهان د دې خیال نه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر خو به مسلمانانو سره یوځای خوړل او څکل کول. که زموږ په کیڅین کښې چه د
څه پاخه شو د هغه خوراک کښې به یې هم باک نه کوو او د ډېرو خیالاتو خلک هم د ډېر
لیکن بیا هم ددې اثر به نه و او د هندوانو مسلمانانو مینه محبت او اتفاق کښې یې
نقصان غورځولی و.

دلته دا قاعده مقرره وه چه چا به د مسلمانانو د لاسه د خوړلو باک نه کولو
مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه هر څیز قبلولو او خوړلو او چا چه به د مسلمان د لا
څیز نه خوړو او د هغوی نه به یې کرکه کوله نو مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه څه څیز
اخیسته او نه به یې د هغوی دعوت قبلولو. سردار سردول سنګه سره دلته ز
اول ځل ملاقات وشو دا هم د سیکهانو یو لوی لیډر ؤ او ډېر او عالم سړی و
د ده د صحبت نه هم ما ډېره فایده حاصله کړه، مونږ د تبادله خیالات د پاره یو
مقرر کړی و او همیشه به مو په مذهبی او سیاسی معاملو باندې د یو بل خیالات
سردار صاحب ډېر یو ازاد خیال سړی و، د نورو سکهانو په شان نه و. څومره س
ورونو سره چه زما ملاقات او تبادله خیالات شوی و په هره معامله کښې د ده رائ
او معقوله به وه او ما سره به یې ډېره مینه او محبت کولو. دلته ډېر سیکهان و دا
د پینبور سردار راجه سنګه صاحب هم و، چه څه وخت اصلاحات (Reforms) را غلل نو دی
د صوبې اولنی ایډوکیټ جنرال ؤ او ده سره د پینبور یو بل سکه هم و چه ما نه یې
دی د چایو سوداګر و او د چین نه به یې چای راغوښتلې او ما له به یې د ښو چا
ګلونه چه ډېر قیمتي او خوندناک وی ساتلي وو او داکول به یې ما سره یې ډېره مینه
کولو، ډېر محبتي سړی ؤ. صوفي صاحب د هو دی د پخلي سنه ماهر ؤ هر څیز به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن مرچکې به يې ډېر زيات خوړو او مرچکي سره زه بلد نه وم ، په دې وجه به
ېر زيات په تکليف وم ، يوه ورځ صوفي صاحب قيمه پخه کړه او پکښې دومره مرچکي
وو چه نوري اخيستو مې زما خوله وسوزېده ، ما ډوډۍ پرېښوده او سپوږه
مې خوراک شروع کړه ، صوفي صاحب راته ووې چه دې کښې خو ما ستا دوجې نه
چکې اچولې دي کوندې ددې قاعده خو دا ده چه سير قيمه کښې سير مرچکي
ستا دوجې نه مې پکښې صرف سل مرچکي اچولې دي ما ورته ووې چه خداى دې
ښه شي چه زما دې دومره خاطره کړې دې خو زه د مرچکي سره بالکل عادت
نه يم داوي چه ماله بېله کتهوئ پخوې ولې چه په دې طريقه تاسو ته هم تکليف
ماله هم تکليف وي بيا د پاره ځان له دخپل خواهش کتهوې پخوئ او ماله زما
ن پخلي کوئ نو دواړو ته به ارام وي . صوفي صاحب لوى عالم و ، ډېر ښه سړي
نې و ليکن زيات خوراک به يې کاوه پخپله يې هم زياته غوښه خوړه او اختر علي ـ
به يې هم زياته غوښه ورکوله او ددې له پاره به يې اختر علي خان ډېرې
ندې کولې . ما خو چيرې په دې خبرو نوټس نه اخيستو ولې چه ما به خيال
دی دومره تکليف او مهرباني کوي او مونږ له ډوډۍ پخوي لو که لږ ډېر
ری نو دومره باک يې نشته ولې زما هغه بل ملګرى مولانا صاحب به ور
ښته په جنګ ؤ او ورته به يې ويل چه ستا دا عادت ښه نه دى چه ځان له
خودي او چه څوک دې خوښ وي هغه له هم ډېره ورکوې ليکن صوفي
باندې ددې قسم خبرو اثر نه کېدو ، هغه به هميشه په زړه طريقه روان و .
ميا نوالي جېل هم دغازي خان دجېل نه په ګرمۍ کښې او په بادونو کښې څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وکه چیری هغه یو دښت و نو دا یو ریګستان دا وکه هلته به د خاوروسیا
نو دلته د ښکو سیلی الوځی هلته خو مونږ ته دا فایده وه چه مونږ الوی بارک کښې
دلته بارک اودوښته نه تول سلونه (چکی) دی. د دې په نسبت زمونږ هغه
ډېر ښه او یخ ؤ او باد به پکښې هم لګېدو، بله دا چه هلته د بارک نه بهر د هـ
ملاستې د پاره کټ ی وې چه په ګرمۍ کښې به مونږ پرې څملاستو او دلته
ځمکه څملی. مونږ سیاسی قید یانو کښې یو بل نقص دا و چه سیاسی قید یا
کوښښ سره جېل والا د ځانه سره ملګری کولی شي او د خپلو فائیدو د پاره
قید یانو بر خلاف استعمالوی چه یو سیاسی قیدی سره جېل والا بد غوندی
شروع کړي او څه ناځه رعایت ورکړي نو بیا دې خدای خیر کړي او د امتحا
خدای په چا نه راولي مونږ فوراً د هغوی ملګری شو او د جېل والا و طرفدا
کړو او په زړه کښې وایو چه دوی زمونږ ډېر دوستان دي او په دی نه پوهیږ
دوی زمونږ نه فایده حاصله کړې ده او زمونږ حقوق تر لې ډېر نقصان رس
زما د دی نه دا مطلب نه دی چه څوک دې د حکومت د نوکرانو نه نفرت وک
له د چا نه نفرت کول په کار نه دی، په کار دی چه هر چا سره ښه سلوک وکړ
کوئ چه د خپل جماعت خلاف د بل چا ملګری او راز دار او مل د کار شئ مو
دی چه په هر حالت کښې د خپل جماعت د خلکو راز دار او مل د کار یو. د
همیشه د جېل والو د خوشحالولو د پاره د خپلو ملګرو د هر قسم مخالفت کولو تر
دا کوښښ کوی چه څوک د هغوی بر خلاف ایجی ټېشن شروع نه کړی او که
دی قسم څه خبره پیښه شی نو دوی همیشه د هغه مخالفت کوی او خپل جما

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفاق پیدا کوي حکومت چه څو مره مونږ ته یا زمونږ حقوقو ته نقصان رسولی دی دا ټول ددوی د لاسه او ددوی د برکته که چیري مونږ یوه خوله او یو موټی وای نو حکومت به مونږ ددې قسم زیاتی نه شو کولی او زمونږه حقوقو ته یې نقصان رسولی نه شو. دا زمونږ د شان سره مناسب نه دی چه د خپلې ذاتي معمولي فایدې دپاره د هغه حکومتي پرزو سره تعاون کوو چه د چا بر خلاف مونږ د عدم تعاون اعلان کړی دی او که ددې دپاسه چیری څوک بیا هم دوی سره تعاون کوی نو په جایزو خبرو کښې دی ورسره تعاون وکړي او په ناجایزو خبرو کښې خو تعاون یوه لویه ګناه او جرم دی .

جیل ته لاسره دا د دوستی مرض په میانوالی جیل کښې دده بره غازی خان جیل ته زیات شو او بیا زمونږ مسلمانان ورونه به داروغه صاحب باندې هسې پټنګان وو او ترې حلوه پورې رسیدلی وو چه د خپلو ملګرو سره د جیل په باره کښې بحث کول خو پرېږده بلکه او رېل وتړلې هم تیار نه وو او څومره خوشامندي او تابعداری یې چه د داروغه صاحب کوله د هغې بیا نو ل مناسب نه ګڼم ، ددې دوستی چه څومره حقیقت ما ته معلوم دی هغه دا و چه دوی له به یې په کار ده ، لفافه او خط د خپل حق نه زیاتی ورکول او چه څه وخت به جرنیل په دوره راغی نو دوه میاشتی معافی به یې هم ترې ددوی دپاره اخیستله . بل دوی به هر وخت دفتر ته تلی شو او د ماز یګر په وخت کښې په چکر کښې د جیل وهم اجازت و خو دی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه څومره ددې خپلو دوستانو بې عزتی کوله هغه هومره چیری د بل چا کړې نه وه . د داروغه صاحب به دی جیلخانه کښې یو پرلوی اشنا د ظفر علیخان زوی اختر علیخان و چه داروغه صاحب به څه وخت ماز یګر د ګنتری د بند ولو دپاره چکر ته راغی نو دوی به هم ورغلل او د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به په کور سو ناست ؤ . یوه ورځ د اکتر صاحب د هسپتال نه چکر ته راغی څونکه
په چکر کښې نوری کورسی ده نه وې لبس دغه دوه کرسی وی چه په یوی داروغه صاحب
او په بلی اختر علی خان ناست و . اختر علی خان د داروغه د دوستی په وجه یا د لیلی کړی په
خیال د اکتر صاحب ته اوچت نه شو او کرسی یی ورته هم خالی نه کړه داروغه صاحب
ته د اختر علی خان دا رویه سنه بنکاره نه شوه او هغه ته په قهر شو ، بی عزتی یی کړه او
د کرسی نه یی پاخولو او په یوه سپکه طریقه یی ورته ووی چه ته ځان وپیژنه ته قیدی
یی شاید تا نه ځان هیر شوی دی ، ته نه پوهیږی چه داکتر صاحب د جیلخانی یو
لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کرسی ناست یی . د چکر نه یی په بی عزتی وشړلو
او آینده د پاره یی په چکر بند کړو خو چه ماز یگر به ستو او داروغه صاحب به چکر ته
راغی نو دی به ورغی نمبر دار ته به یی وویل چه داروغه صاحب ته ووایه چه اختر علی
خان چکر ته اجازه غواړی ، هغه به ویل چه نه ، نه دې راځی ، یوه ورځ ما ورته وویل
چه اختر علیخان ته سیاسی قید ی یی او ظفر علیخان زوی یی دا ته چه څه کوی دا
زمونږ د ټولو سیاسی قید یا نو بی عزتی کوې . چکر به څه وی ؟ او ته ولی داخپل ځان
د داروغه په مخکښی داسی وروکی کوې ته ګوری نه چه داروغه هره ورځ ما ته منت
کوی چه راځه چکر ته راشه خوزه نه ورځم . چکر د بر بنه ځای وو او د بر ګلونه وو . اختر
علیخان تر هغه وخته پوری په چکر بند و چه تر څو چه یی د داروغه صاحب نه معافی
و نه غوښته او رضایی نه کړو . د دې نه تاسو څنګه نتیجه وباسئ چه دی ته به څوک
دوستی و ویلی شی ؟ داخلک به دې دوستی نیاز بله او د بر فخر یی پری کولو
میانوالی جیلخانی کښی همیشه تنګی الوزی او تنګی او سیلی د بری کړی وی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یز کښې شګې زی او هر څیز د شګو ډک وی او داسې هیڅ څیز به دې په نظر
نه شي چه په هغې کښې به شګې نه وی سره د ډیره احتیاط بیا هم په هر څیز کښې
نه ناڅه شګې وي او معلومېږی داچه داسې قسم خاص جیلونه پیرنګیانو د یله ه دانسته
سیاسې قیدیانو د ازادولو او صحت خرابولو د پاره خوښ کړې دی. زما صحت
لته د ډیرهٔ غازیخان په نسبت زیات خراب شو، وزن می هم ډیر کم شو، ماخو ځله
پیرنتنلنټ ته دا خبره وکړه چه ما د دی جیلخانې نه بلې جیلخانې ته بدل کړې زه هغه
وې چه زه څه کوی نه شم ولی چه حکومت د سیاسې قیدیانو د پاره دا جیلخانه مقرره
کړې ده. د قیدی خبرې ته څوک غوږ نه ږدي د پیرنګیانو په راج کښې قیدیان هم و
کړې نه دی په سپیې به یې رحم راشې لیکن په قیدی یې رحم نه راځی. چه ګرمۍ ډیر
ورکوو نو به جیلخانه کښې د ننه یو کوهې و چه د هغه او به ډیرې یخې وې د کومو خلکو
به داروغه صاحب سره تعلق و هغوی ته کوهی له د تللو اجازت وا و هغوی به همیشه
ما زیګر لمبولو. تله هغوی به د اوبو دیخوالي ډیر صفتونه کول چه هر چاته به د هغه ځای
مبا شوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر څو به هلته تلې نه شو، دا رعایت صرف د داروغه
سنایانو ته ؤ او کله نا کله به بغیر د څه وجهې نه داروغه صاحب خلک بند کړل او نمبرداران
به یې حکم وکړو چه هیچا ته وړلیړی نه کړې نو دغه وخت به د داروغه صاحب د اشنا-
یو عجیبه حال ؤ ولی چه هغوی د کوهې د پاسه په یخو اوبو د لمبو اموخته وو چه مازیګر
شو او د لمبو وخت به راغی نو په دوی به مېږی لګیا شو وړونه به یې د نړول نمبرداران
به یې چغې وهلې او منتونه زاری به یې ورته کولې چه په دې کښې به ما بنام شو جیلخانه
بنده شوهٔ نو آخر به د دی خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله نا کله ما ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی نوهی دیخو او بو صفت کولو او راته به یی منت هم کوو او راته به دي چه که چیری
همیشه نه ځی نو کم از کم یو ځل خو لا رشه او د هغه ځای د لمبلو مزه خو را خله لیکن ما په ځ
خیزو نو ځان نه اموخته کولو ځکه چه ما خو د خلکو د ابی قراری او بی عزتی هوره ودځ لیدل او
داروغه صاحب به ما ته ډیر منت کولو چه ته نه چکر له راځی او نه لمبلو له ځې د خپلی احاط
بهو نه وځې ما به خپل زړه کښی خیال کوو چه اوس خو داروغه صاحب ستا منت کوی لیکن
چه یو ځل یی د دې نورو په شان اموخته کړې نو بیا به تا سو سړا هم دغه شان سلوک کو
نه ولې بل له داسی موقع ورکوې؟ د هر سړی خپل عزت په خپل لاس کښی دی او که هر سړ
خپل خواهشات او ضرورتیا قابو کړي نو همیشه به ارام خوشحاله او عزتمند وی.

دهایي :

دلته هم زمونږ مشقت ختم او تا رونه (سپینسی) دیشل وو. زه به اکثر د خپ
مشقت (کار) نه صرف په دوو گینټو کښی فارغ شوم او بیا به می مطالعه کوله.
اخر زما د رهې کاله قید په ختمیدو شو او دهایی می رانزدی شوه، د رهایی تار
په تکټ وختو. زه نه پوهیږم چه د دې نه څنگه زمونږ جماعت انجمن اصلاح الافاغ
خبر شو ځکه چه ما چیری هم د دی قسم خبری چا ته نه وی لیکلی او دا به می هم نه خو
چه چا له تکلیف ورکړم. دا تمانزونه به کوم کوم خطونه راتلل چه مونږ د خپلی رهایی تا
نه خبر کړو ولی ما دا خبره نه خوښوله او چا له می دلته د راتلو تکلیف نه ورکولو په دې د
ما دا خبره همیشه د خپلو خپلوانو او د دوستانو نه پټه ساتلی ده او زه د دی خبری نه
نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی، دا انجمن زما استقبال خو بس و او زه
یې کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به د ده د رهایی نه خبر شی او په خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې به د ډېره لیه پراګنده ووشي په دې وجه د حکومت سره فکر پیدا شو او ما ته
لا څه ورځې وې چه په دې کښې جمعدار راغی او ما ته یې ووې چه دا روغه صاحب دې
غواړي زه به دفتر ونوله نه تلم نو ماورته ووې چه د څه د پاره مې غواړي؟ هغه را ته
ووې چه ستا رهائي شوې ده . نو ماورته ووېل چه زما لا څو ورځې پاتې دې زه د وخت
نه مخکښې رهائي نه غواړم نو هغه لاړ او بیا راغی چه ستا رهائي نه بلکه د پېښور جېل ته دې
تبدیلي شوې ده . حقیقت دا دی چه د معافي نه مې انکار ځکه کړې ؤ چه جېلوالو به د
معافي په طمع زمونږ سیاسي ورونه د پرسیکول او د دې ځلورو ورځو په معافي به یې
پرې د پر احسانونه کول ما خپل سامان واخیستو د ټولو ورونو نه که هندوان وو که
سکهان وو که مسلمانان په خندا او خوشحالۍ رخصت شوم او ټولو ته د ننګ ارغاړه
وتم . ما سره که سکهان وو که هندوان او که مسلمانان د ټولو ډېر محبت ؤ . چه دفتر ته
ورسېدم او به دفتر کښې مې سپاهیان ولیدل نو تسلي مې وشوه ، زه یې هغوی ته
په حواله کړم ، مونږ د جېل والو نه رخصت شو او د سټېشن په طرف روان شو چونکه
د ګاډي د راتلو وخت لا نه و او د ګاډي راتلو ته څه وخت پاتې و څه وخت چه مونږ
سټېشن ته نږدې شو هغوی زه د سټېشن نه بهر ایسار کړم او سټېشن ته یې په
دې وجه بوته تلم چه خلک به مې ووینې او بله دا د میانوالي خلک ټول پښتانه دي مشرانو
له پښتو ژبه ورځي او د کشرانو نه یې هېره شوې ده زمونږ د میانوالي د جېل ډاکټر چه
ؤ هغه له پښتونو ورتله او یوه ورځ یې پلار زما ملاقات له راغلی و نو هغه ما سره پښتو
وېله ، پښتنو کښې دا ډېره لویه کمزوري تیا ده چه چېرته لاړ شي او چا سره واده وکړي
نو هغه خپله ژبه ترې پاتې شي . مونږ سره په سرحد کښې په زرګونو هندوان او سي هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خپله ژبه هېر کړې نه ده ، پنجابي يې هم زده ده او زمونږ ژبه يې هم زده کړې د
دا کمزوري صرف په مونږ پښتنو کښې ده .

ما بنام تياره کاد ی داغي مونږ يکښې سواره شو ، په دې ډبل کښې ډېرې
نه وې اکثر کوټې ډ ډې ، يکښې خالي وې مونږ يکښې کافي ځاې بيا مونده او يک
آرام کښېناستو او ډيل پېښور ته روان شو تو له شپه د خوشحالۍ نه خوب رانغې سا
په ساعت به راويښېدم او د سپاهيانو نه مې تپوس کولو چه دا ټکسله يو دې وتوا وک
آخر سحر وختې چه مې سترګې پرانيستې نو زمونږ ډيل د خيرآباد په سټېشن ولاړ
زما خپل ملک او خپل قوم سره ډېر محبت دی د خپل ملک په داخلېدو او د پښت
په ليدو مې زړه ډېر خوشحاله شو زه چخپل ځاې بې غمه پروت وم او په دې خيال کښ
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو ليکن ډيل روانېږي نه ، په دې کښې زه راپورته شو
دروازه مې لېرې کړه تماشا کوم چه ډيل ولې نه روانېږي کورم چه پوليس واله پلي
ولاړ دي وهي کله يوه کوټه ، کله بله کوټه د ډيل لېرې کوي چه په دې کښې يې زه و ليد
زما په ليدو هغوي ډېر خوشحال شو ، تا نه دا د ماله واغي او ما ته يې ووې چه مونږ
تالټو وته کوم ځاې وې زمونږ زاره دې په لټولو شنه کړه ډيل هم ليټ شو ما ورته
چه زه خو هلته کوټه کښې وم ليکن تا سو څکه ليدلي نه يم چه زه ملاست وم ما ورته و
چه ما سره موڅه کار دی ؟ هغه راته ووې چه راځه ستا د پاره موچاې تياره کړې د
زما اسباب يې د کاډې نه راکوزکړو زه ور سره روان شوم چاې تياره وه انسپکټ
صاحب هم هلته ناست و مونږ چاې څکله چه په دې کښې ډيل روان شو ما ورته و
چه کاډی خو رانه لاړه هغوي وخندل او په خندا کښې يې راته ووې چه مونږ به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر کښې ږوړ سوو چای موټکله زما چارج یې د پنجاب د پولیس والونه واخیستو
هغوی ماسره ګوره بره وکړه او رخصت شو. خلک د پنجاب د پولیس نه د پر شکایت
کوی لیکن دی پولیسو ماسره چه ښه سلوک او د هر قسم ارام د رسولو کوشش کړی
دی زه یې شکوریم او هیڅری به د هغوی ښه سلوک را نه هیر نه شی. د ستیشن
نه چه بهر شو موټر تیار ولاړ و زه یې په موټر کښې سور کړم یو تانه دار او دوه تنه
سپاهیان راسره پکښې سواره شول انسپکټر صاحب پاتی شو چه نوښار ته
نژدې شو نو زه یې بهر په بهر د مردان په سړک چارسدې ته روان کړم اوس
زه پوه شوم چه د پیښور په ځای می چارسدې ته بیایی په لاره راته یو ځای
دوه ځله موټر پنکچر شو. اتفاق دا و چه هر ځای به راته پنکچر کیدو هغه ځای
به د پره ابادی نه وه، د ابادی نه به لیرې وو. اخر دا چه سر د پړو ته راورسیدو
درادسپی وسره راته بیا موټر پنکچر شو په تانه دار صاحب د پر هیبت راغی فوراً
د موټر نه کوز شو، موټر ته یې صبر ونه کړو یوه ټانګه ولاړه وه په هغې کښې مونږ
سواره شو و چارسدې ته روان شو چه چارسدې ته ورسیدو، دلاور خان
زمونږ اسستنټ کمشنر و د سینډ په غاړه یې قچری کوله په قچری کښې د پر خلک
ولاړ وو چه زه یې ولیدم نو خلکو ماله راښندنه کړه او زما نه چاپیره شو زه یې دلاور-
خان ته پیش کړم هغه ماسره د پره رانشه د پښته وکړه ځان سره یې د پکی لاندې
کښېنولم د پرې خبری اترې یې راسره وکړې بیا یې تانه دار له حکم ورکړو چه دی
اتمانزو ته ورسوه. د تلو په وخت کښې دلاور خان هم ماسره راروان شو چه د
برنډې نه بهر شو نو ما ورته ووې چه بس مهربانی زیاتی تکلیف مه کوئ ځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلب بس ونوهغه راته په خندا کښې ووې چه خلک خو په دې لوی فخر کوي او لوی عزت یې گڼی که چیری یو اسسټنټ کمشنر یو خوړل مه ورسره جلب وکړي ماورته په جواب کښې ووې چه دا تکلیف دی اوزه دا خیزونه نه خوښوم چه څه وخت مونږ بهر راووتو په دې لږ ساعت کښې په سوونو خلک جمع شوي وو. ما تولو سره کړه بړه وکړه او دهغوی هغه جذبه او محبت می ډیر محسوس کړل او تم تم کښتی زه سره د تانه داراو پولیس اتمانزو ته روان شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار

کلي کور ګټنې، دا تمانزو جلسه، فخرافغان انجمن او مدرسې

هشتنغر، دواوه، صوابي، بالاکنهي، ساول ډیره سیم

کاټلنګ، کلیاډه، اسمیلا، پیښور، کوهاټ، هنګو

تل، بنوں، لکی،

د حج سفر (شام، بیروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفه، کراچي،) پښتون اخبار

سنه ۱۹۲۸ ع

د امان الله خان خلاف

شورش او مونږ، نادرخان باچا کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کور کښې :

تکه غرمه وه موږ کلي ته ورسیدو، زه چه ازاد سکول ته نژدې شوم، هلته د سکول یو هلک و پېژندلم؛ هغه په منډه لاړ چغې یې کړې چه باچاخان راغی، ددې په اوریدو ټول هلکان سره د استاذانو سړک ته راووزغلیدل. په سړک باندې یو ځای شو نو هلکانو چغې کړې او یو شور جوړ شو یو ساعت کښې ټول راجمع شول او زه یې دغه شان پخپل منځ کښې کېر مدرسې ته بوتلم او دا بدیې په شریکه وې چه «د فخر افغانه! په خیره راغلې د زندانه، مرحبا مرحبا» استاذان هم راغلل موږ ټول یو بل ته ورتو غاړه وتو او ډېرې خوشحالۍ مو وکړې، هلکانو ما ته د خپل طرف نه سپاسنامه (Address) راکړه، چه د کلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه مدرسې ته راغلل ډېر د خوشحالۍ وخت و چونکه د روژې او د ارام کولو وخت و ما د دوی نه اجازت راحیست چه څه وخت کور ته لاړ شم نو هلته د کلي خپلې پردې ډېرې زنانه راجمع شوې وې او دومره قلا لا د نه وه چه زه د ننه تلی وای هغوی کښې ډېره مینه وه ډېر محبت و، ډېر احساس و او ډېره جذبه وه. د راشه درشه نه وروسته هغوی رخصت شوې او یو څو کسانې زمونږ نژدې رشته دارې پاتې شوې. د ټولو نه اول مې ولمبل غسلخانې ته لاړم لو جامې مې بدلې کړې، لږه غونډې روژه مې وخوړه ډېر ستړی شوی وم بیا ډېر زر اوده شوم ماسپښین راپاڅېدم جماعت ته لاړم هلته هم ډېر خلک جمع وو لمونځ مو وکړو او پس د لمونځ نه حجرې ته راغلو او د خلکو سره مې کېږې شپې شروع کړې، څوک به چه خیر بدل زما لیدو له به راتلل ما چه د خلکو دا جوش او خروش ولیدو نو زه ورته حیران پاتې شوم ما ته معلومه شوه چه یو خوا زما قید او بله خوا د «انجمن»،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارګزاری په ملکو بنه اثر کړی دی او قوم کښی یې یوه زبردسته جذبه او احساس
پیدا کړی دی یو ځوړ ځوړ کښی د پیښور، مردان، کوهاټ، بنو او ډیر و تول دوستان
او ملګری زما ستړی مه شی له راغلل. اخر دا ځوړ ځی پس دا سلسله ختمه شوه. زه چه کلی ته
راغلم، نوزموږ مرخه چه وو هغه لوټ شوی وو چه زه یی قید ولم نوزموږ ډیره کوره ډیر
جوار، ډیر غنم زموږ کور کښی وو چه هغه وخت کښی به تقریباً د یولک روپو وو زه دری
کاله قید وم، ما وازی په بیړ کو کلی کښی د پښتو کانو کښی خپل کړلی وو چه واپس راغلم نوزما
خوری سلطان خان راته وویل چه په تاسو دری زره روپی مالیه بقایاده دغه شان
ماته معلومه شوه چه زما د ښځی تول کالی (زیورات) کانه وو. زموږ په پښتنو کښی
دا قاعده ده چه په غم، خوشحالی خپل خپلوان او دوستان ورله د ودی کوی او ډیری
پیسی پری لګوی ماته هم ډیرو دوستانو او خپلو خپلوانو د ودی ستونه وکړل ماد
هغوی په خدمت کښی دا تجویز پیش کړو چه دغی د ودی په ځای ماله (اوم خرچ)
اومه د ودی راکړی ماله یې نغدی راکړی خو مره چه ستاسو په د ودی خرچ کېږی
دغه نیمه نغدی ماله راکړی ولی چه زموږ قوم ډیر وروسته پاتی شوی دی او د
لوی قوم دی و دده د خپلی ژبی یو اخبار قدری نشته او نه یی د پوه تعلیم د پاره
مدرسه شته. د پښتنو خپله ژبه کښی داسی هیڅ څیز نشته چه زموږ قوم ته ځه
فایده او چته کړی، ملی مدرسه جوړه کړی او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاتو نه خبر کړی.
لیکن زما دی خبری به دوی څه اثر و نه کړو. هر پښتون د ودی ور کولو ته تیار دی
لیکن نغد حساب ور کولو ته تیار نه دی. صرف دری کسان وو چه هغوی زما د خبری
سره اتفاق وکړو او کافی نغد حساب یې راکړو چه یوه مې چاچی (د توره بنځه) بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس خان و او د رحیم عبدالله شاه میا او نورو ما سره اتفاق ونه کړ چه دودی ماقبوله نه کړه او نغده دودی هغوی رانه کړه دا زمونږ د پښتنو یوه لویه بد قسمتی او ناپوهی ده چه مونږ بې ځایه خرڅونو، رسمونو او رواجونو باندی په زړګونو روپی خرڅوو (لګوو) او د قام، وطن او اجتماعی ښیګړو د پاره دیوی پیسی خرڅ کولو ته تیار نه یو. نور ژوندی قومونه په هر څه کښی د قوم حصه کوی. یوه هنډوه د زمونږ کلی کښی اوسیده، بوډۍ ښځه وه چاوی چه هر وخت دا اوریده اغوزی نو یو موټی اوړه بېل به کړی کښی اچوی چاتړی تپوس وکړ چه دا څه کوی هغی وی دا په قومی فنډ کښی ورکوم او زمونږ لیپښتانه ورونه په رواجی دودی زرګونه روپی لګوی خو د نام بنیادی فنډ کښی یوه پیسه نه ورکوی. دغه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروستو پاتی یو.

د فخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافاغنه زما د راتلو په خوشحالۍ دیوی لویی جلسی انتظام وکړ او د ټولی صوبې خلکوته یې د شرکت د پاره دعوت نامی ولیږلی. د جلسی په ورځ په زرګونو خلک په ډیر شوق او مینه محبت شریک شو، په اتمانزو کښی د ټول قوم یوه (عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغی کښی ماله د قوم د طرف نه یوه سپاسنامه (Address) راکړی شوه، یوه تمغه او جوبه هم د قوم د طرف نه راکړی شوه او بله دا چه د ټول قوم له طرف نه بی ماله د فخر افغان خطاب راکړ. چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو اول ما د ټول قوم او د جلسی د کارکنانو ډیره ډیری شکریه نه پس یو مختصر تقریر وکړ او د قوم د دا پر او حوصلی زیاتولو د پاره می ورته یوه قصه وکړه چه ما په مدرسه کښی په یو کتاب کښی لوستی وه ما ورته ووی چه ای پښتنو ورونو! تاسو باندی د هغه زمری ټونه شوی ده چه کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا وکښې لوی شوی و او د کلا د عادتونه یې اخیستي وو. په هغه کتاب کښې لیکلي وو
چه یوزمري د مور په ګېډه کې چه مور یې د کلا د په یو ګنډک حمله وکړه د ورتوپ ګولو سره
بچي پیدا شو او مور یې مړه شوه او بچي تری پاتې شو دا بچي کلا و سره لوی شو او څه وخت
چه لوی شو نو ده کښې اکثر عادتونه د کلا وو او د هغوی سره به ګرځېده او د هغوی په شان
بین بین آوازونه هم کول یوه ورځ یو زمري په دې کلا ورا پېښ شو دده په لیدلو کلا ې
دې خیل زمرکتي سره تس نس شوې او یو خوا بل خوا وتښتېدې د ځنګلي زمري په دې زمري
ملوشو چه دده په لیدلو لکه څنګه چه د اکلا ې تښتي او بین بین کوي د غه شان د دې زمري
بین بین کول او تښتېدل ورته د ېر عجیبه ښکاره شو ده کلا ې پرېښوې او ځان یې د غه
زمري ته ورسولو او هغه یې را ونیو او ځان سره یې هلته یو نږدې د اوبو تالاب ته را وستو
تالاب په غاړه یې و درولو چه په هغه کښې خپل شکل ووینې او خپل ځان و پېژني چه ته هم
ما په شان زمري یې بین بین مه کوه او وغړمبېږه! زمري چه خپل شکل ولیده و نو ورته
معلومه شوه چه زه خو زمري یم او هغه وخت یې د بین بین په ځای غړمبېدل شروع کړل
مادې پښتنو ته ووې اې پښتنو ورونو! تاسو هم زمري یئ نو بین بین مه کوئ
غړمبېږئ، د غلامۍ دا زنځیر وشلوئ، پاڅئ، ملا وتړئ او خپل ملک او قوم د غیر
غلامۍ نه ازاد کړئ! زما دې تقریر په خلکو د ېر اثر وکړو او جلسه په د ېرې کامیابۍ سره
ختمه شوه.

زما صحت په جیلخانه کښې د ېر خراب شوی و او وزن مې هم پنځه پنځوس پونډه
کم شوی و، کمزوری شوی وم او په ملاکښې مې هم درد دونه پیدا شوی وو. په دې وجه د
ډاکټر ی عطاء الله خان په مشوره او د هغه په ملګرتیا زه د یو څو ورځو د پاره د ارام او هوا بدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرض کوه موری ته لاړم قاضي صاحب هم راسره لاړ او دهغه ځای آب وهوا راته ډېره فا
ورنسوله بيا دهغه ځايه دکليا تو په لاره ايبټ اباد ته لاړو او ما خه ورځې په ايبټ اباد کښې
اوزما او ښې امير رحمان خان سره تېرې کړې او ددې هوا په بدلولو زما صحت ته کا
ورسيده . زه چه څه وخت واپس راغلم نو اتفاقاً دلاور خان مې وليدو ، هغه زمونږ
کمشنر و ډېرې خبرې لې راسره وکړې په اخر کښې لې بيل کړم او راته لې ووې چه کوفت
هم ستا تقرير ډېر خوښ کړې دی او ډېر خوشحاله شوی دی صرف دا يوه خبره په کښې
نه وه ما ورته ووې چه کومه؟ نو ده راته ووی دا دزمری غم مبهار ځکه چه خلک
دي او ددی نه څه غلطي نتيجې ونه باسي او غلط مطلب ترې وانخلي . کوفت صا
ډپټی کمشنر وماورته ووې چه ما دا تقرير دکوفت صاحب دخوشحالولو په خيا
کړې نه ددې پروا کوم چه هغه ددی په اورېدو خفه يا خوشحاله شي هغه مې دقو
دپاره کړې دی او دهغوی دا وچتولو په خيال مې کړې دی . دلاور خان چارسد
ډپټی کمشنر په دی خيال اسسټنټ کمشنر مقرر کړې وچه زمونږ انجمن او ازاد
ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغی نو اول يې په انجمن کښې دبې اتفاقي پيدا
وکړه خو هغه په دی کښې کامياب نه شو او ملا ېې ته يې هم دهيڅ قسم نقصان ور
شو . نو بيا يې په حکومت باندې زمونږ دمدرسې په مقابله کښې په چارسده کښې
انګريزي سکول جاری کړو او ځای په ځای به يې زمونږ دمدرسې په خلاف
کوله . ده دبرټش حکومت بعض ~~[illegible]~~ کتابونه واړول چه څو ننګ
ده پاره مدرسې جوړې کړی وې . [illegible]
په بنو کښې دخلافت تحريک په خلکو باندې ډېر زيات ښه اثر کړې و
دبنو دضلعي ټول ملايان په دې تحريک کښې داخل شوی وو بلکه دبنو د ضـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبردارانو استعفاګانی ورکړې وې او په تحریک کښې شامل شوي وو. د پیرنګیانو سره د ډېره ویره پیدا شوه او د ډېر هیبت پرې راغی زمونږ د چارسدې اکبرخان ملتجج ؤ. د بنو د پیټی کمشنر هغه راوغوښتو او ورته یې ووې چه د دی خبرې څخه نیوی په کار دی نو هغه ورته ووې چه دا زما کار نه دی، زما کار خو دا دی چه تاسو یې نسې او ما ته یې را چالان کړې. زه به د مقدمې سماعت وکړم. د پیټی کمشنر چه د ده نه مایوسه شو نو بیا یې د لاورخان راوغوښتو، د لاورخان په بنو کښې مجسټریټ وا او یوه د رشوت مقدمه پرې هم وه او هغه ته یې چه ووې نو هغه ورته سینه وټمبوله هغه ملایان یې په چلول د غلول او نمبرداران یې هم د دوکه کول او هلته د خلافت هغه تحریک فیل شو. چونکه ده په بنو کښې یوه لویه فتح کړې وه دی یې زمونږ دی تعلیمی تحریک او اصلاحی تحریک پسې چارسدې ته را ولیږه. چارسده یو د ډېر اهم ځای دی دلته به همیشه اسسټنټ کمشنر انګریز و دیسی سړی به نه و. دلاورخان په مشن سکول کښې او د مشن سکول په بورډنګ کښې ما سره د ډېره موده یو ځای پاتی شوی و زمونږ دوه وړونو په شان یو د بل سره مینه او محبت ؤ او زمانه یو یاد وه جماعته دوستو. ساده خلکو ته به لې وې او اکثر به یې په دې دوکه کول چه په اتمانزو کښې چه تاسو پخپلو بچو مسبقونه وایئ نو سند به ورله څوک ورکوي او نوکري کېږی به څنګه شي او مونږ به چه چیرته په علاقه کښې غم ښادی له لاړو نو چه ذی به خبر شو دی به هم راپسې راغی اکثر به د تعلیم متعلق د خلکو په مخکښې بحثونه شروع کړل قوم کښې لږ د ډېر شعور (پیدا شوی ؤ) د خدای فضل وچه په هر ځای کښې به یې شکست خوړ. د ده د غلطی پراپیګنډې با وجود په خلکو کښې د غلط فهمی پیدا کولو په ځای د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به زمونږ انجمن او مدرسې سره نوره هم زیاته همدردي پیدا شوه ددې غلطه پروپیګنډې مونږ دپاره ډېره مفیده ثابته شوه او تر اخره پورې الله تعالی دې ځپلو حیلو او حربو کښې کامیاب نه کړي او چا رسیدلي نه ارماني لاړو او زمونږ انجمن او مدرسې ته یې د هیڅ قسم نقصان ونه رسولی شو. دلاور خان عجیبه سړی و. دی د پیرنګیانو د پاره هر قسم قرباني ته تیار ؤ. یوه ورځې زمونږ حجرې ته راغی او په حجره کښې نو د هم د پر میلمانه وو. ده ډاکټر صاحب ته مخ کړو او ورته یې ووې چه وګوره دې افغانستان ته څومره ظلمونه لې په قبیلو یانو شروع کړي دي که چرې پیرنګیانو په افغانستان کښې حمله وکړه نو زه به د ټولو نه مخکښې یم توره به راسره وي د پښتنو سره ونه به وهم. ډاکټر صاحب ورته په جواب کښې ووې شاید زه به ستا په مخالفه ډله کښې یم ولې چه زه پښتون یم زه به ځنګه د پیرنګیانو د پاره پښتانه ووهم! ددې په اوریدو غریب په هغه مجلس کښې کچه شو او بیا یې بل بحث شروع کړو.

انجمن او مدرسې:

دانجمن په کوشش زمونږ د مدرسې په ملک کښې د پر شاخونه قایم شوي وو یو د پر لوی شوق په پښتنو کښې دخپلو بچو د تعلیم پیدا شوی و ما او خادم صاحب د هغو معاینه شروع کړه. مونږ چه به کله دا دورې کولې، نو دازاد سکول هلکان به هم مونږ سره تلل، ولي او سعادت خان د ترنګزو به زمونږ دې جلسو کښې نظمونه وئیل، دوی د پر خوش اوازه وو. ولي به د پر ښکلی قرائت وئیلو او ددې به په خلکو د پر ښه اثر کېدو او دخپلو بچو د هر قسم تعلیم ورکولو سره به یې شوق پیدا شو.

زمونږ د یوسف زو مدرسې په د پر ښه حالت کښې وې او د هغې تولهٔ ج. د صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورشید خان صاحب، دادینه او نصرالله جان محنت قربانی او کوششونه وو. د شنغو
او دداوي په بس مونږ دیوسف زو دوره شروع کړه او د تحصیل مردان او د تحصیل
صوابئ ټولي ملدرسي موو کتلي. خادم محمد اکبر صاحب به امتحانونه اخیستل او ما به خپل
شو وخت د خلکو سره په لیدو، کتلو او تبادلهٔ خیالات کولو کښې تیرولو مونږ. اول شروع
د مولانا شاه رسول صاحب د بالاکړي د ملدرسي نه وکړله بیا ساول ډير، کاټلنګ او
رستم ملدرسي موو کتلي او په دي ځایونو کښې مولوي لوي جلسي هم وکړلي: او خلکوته
د اتفاق د وررولۍ، قامولي او د علم فایدي بیان کړي. په دي دوره کښې
صاحب زاده خورشید صاحب او نصرالله جان هم راسره وو. څه وخت چه د ساول
یونه، رستم ته رانیلو نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مونږ رستم ته
رخصت کړل او ما او نصرالله جان فیصله وکړه چه د سودم هر یو کلي کښې چه زمونږ
داره راځي څه نه څه ساعت به پکښې تیروو او خلک به د خپلو اغرا ضو او مقاصدو نه
خبروو. مونږ پیاده روان شو او مونږ سره چه یواس وهغه باندي مو مولانا صاحب سور
کړ ولي چه هغه ډیر ضعیف ؤ، دا زما د سودم اوله دوره وه، په دي دوره کښې زما
ر بهادر خان د کوټر پاڼ او شا پسند خان د چار غولي سره ملاقات وشو، دوی سره
ډیري خبري وشوي او بعضي نور خانان مي هم ولیدل، زه د سودم د خانانو لیدلو
خوشحاله شوم او د دوی د ساده ژوند زما ډیر خوښ و. رستم ته مونږ ما ښام
رسید و زمونږ خیال وچه دلته د شپي جلسه وکړو خو زمونږ د ملدرسي سرپرست
په کلي کښې موجود نه و او بل څوک د خلکو د خبرولو د پاره تیار نه و ما او نصرالله جان
وخت د وړه وخوړه نوزه د کلي په یو سره او هغه د کلي په بل سر شروع شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هړې مجبوری او هر جماعت له ور غلو او خلکو ته مو و وی چه په فلانی جماعت کښې د ماسختو
د لمونځ نه پس جلسه ده تاسو چه څه وخت لمونځو نه خلاص کړئ تو د خدای د پاره هلته
راشئ چه خلک په جماعت کښې جمع شو نو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړو. سبا
د هغه ځای د ملائي امتحانونه واخیستل او شیبی له کلیاړی ته لاړو د لته څمونږ
یوه ډیره ښکلی مدرسه وه. د کلیاړی نه قوی کلی ته لاړو او د هوی کلی نه اسمیلا
لاړو هغه ملاهسی موهم وکتي او په اسمیلا کښې نصرالله جان او صاحبزاده صاحب
یوی لويې جلسې انتظام کړی و او د ټولې علاقی خلک یې راجمع کړي وو جلسه په ډیره
کامیابی سره وشوه. نصرالله جان زمونږ ډیر قابل، لایق ملګری او ده په وجه د
د تحریک کار په پښتان مخکښې روان و، د پیرنګیانو دا خوښه نه وه او د غه شان به د
دا کوشش وچه زمونږ ددې قسم مخلصان کارکنان زمونږ نه جدا کړي، دهغه ماما
پیرنګیانو نوکر وهغه لي مجبوره که چه نصرالله جان د بیرسټری د پاره لندن ته و
او هغه لندن ته لاړ.

اصل کښې دا ځای د ټول یوسف زی د تحریک مرکز ؤ بیا مونږ د پېښو
د علاقی دوره شروع کړه او چه د پېښبور د علاقی له دورې نه فارغه شو نو بیا زه
او بنو په دوره لاړم. په کوهاټ کښې زمونږ دوه ملاهسی وی، دا ملاهسی د
کارکنانو دا خلاص او کوششونو په وجه ډیری په ښه حالت کښې وې، په هنګو
مدرسه تیکل ار صاحب علی بادشاه جوړه کړې وه هلته مو یوه لویه جلسه وکړه
هغې کښې تقریباً د کوهاټ د هرې علاقی خلک شریک شوي وو. په هنګو کښې د
دي، د لته بعضی خودغرضو او سرکاری خلکو د شیعه او سنی تعقاتو ته ډیر نقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دمینځ محبت په ځای پکښې د بېرنفرت پيداکړی دی. په جلسه کښې مايولوي تقرير وکړې د پېه شیعه او سنی مسئلې د بېره روښنايي واچوله، اوله جنبره مې وښته داوکړه چه مونږ ځو ټول پښتانه يو که شيعه دی نوهم پښتون دی اوکه سنی دی نو هم پښتون دی، يوقوم يو اويومو ملک دی، يو موخدای دی، يو مو رسول دی يو موقرآن دی، اوحضرت علی تاسوهم منئ، مونږ يي هم منو، نوبيا دا اختلاف څه؟ دهر چالا ده ښه ښه ده، خو دا ملک خو مو شريک دی، د دی ملک خدمت په شريکه په مونږ ټولو فرض دی او بايد چه مونږ ټول د دی ملک خدمت وکړو مونږ بايد دافکر وکړو چه دا ملک زمونږ دی اوخدمت يي هم بايد په ګډه وکړو، دانفرت خو خود غرضو خلکو په شيعه او سنی کښې پيداکړی دی. زما دې تقرير په خلکو ډېر ښه اثر وکړو که شيعه وو که سنی و او څه نه څه د نفرت هغه اور چه خود غرضو خلکو لګولی وکم شو، زما پر دې تقرير د هنګو خانان ډېر خپه شو اوما ته يي ووی چه زمونږ د شلو کلو نو خواری دی، په سينه لاهو کړه ماورته وويل چه په دی بې اتفاقۍ کښې خونه ستاسو خير شته او نه د قام، او ملک ته ترې ډېر نقصان رسيږی که ډې کښې فايده ده نو هغه خو دانګريزانو ده، هغوی په دی خبری ليسی ګرځي او د بې اتفاقۍ اورته په هر ځای کښې بلې وهي.

دهنګو نه بيا تل ته لاړو دلته زمونږ ډېر ښه ملګری وو، د هغه ځای ملا ښه موهم وکتله وکوهاټ ته وا پس راغلو، دکوهاټ په ټوله ضلع کښې چه د دی مدرسې د پاره څو مره قرباني او فداکاری د تل خلکو کړې ده، دومره هيچا نه ده کړې، دوی په تعليمي او بيا په سياسي سرګرمو کښې هم ډېره برخه اخيستې ده او زما سره يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېر امداد او کار کړی دی. د کوهاټ نه بیا بنو ته لاړم، بنو کښې مې امیر مختار صاحب چه زمونږ د ازادی ملګری دی د هیډ ماسټر پلار دی او یو ډېر مخلص کارکن دی د هغه په وساطت مې د علاقې دوره وکړه او دوه مکتبونه مو د ملا یانو په برکت پرانیستل او د ډېرو خلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل. د بنو په ښار کښې ملک خدا بخش صاحب وکیل د پېښور د جېلخانې په کوارټرینو کښې څو ورځې ما سره پاتې شوی و او یو بل سره مو پېژندګلوی شوی وه د هغه په ذریعه حکیم عبدالرحیم صاحب محمد جان بیرسټر، او محمد نواز خان وکیل سره مې لیدل کتل او واقفیت پیدا شو. زه چه څه وخت د لاهور په جېلخانه کښې وم هلته مو یو څو قیدیان د بنو د ککی کلی لیدلي وو د هغوی سره ما د دې خبرې فیصله کړې وه چه هر کله زه رها (خلاص) شم او بنو ته درشم نو ککی ته به ضرور درځم. په هغه خیال زه او هیډ ماسټر صاحب او د هغه پلار ککی ته لاړو په یو جماعت کښې مو لمونځ وکړو او بیا مو د خلکو د راجمع کولو کوشش وکړو. په هغه ورځ د دوی چیرته څه لوبه (ابلهء) وه دوی ټول هغې لوبې له روان وو. ما ورته یو څو خبرې وکړې چه: ای پښتنو ورونړو کافر خیل کافر ورور نه وژنی تاسو چه ځان ته مسلمان وائی بیا ولې یو پښتون بل پښتون وژنی؟ او نه چرې یو پیرنګی پچیل قوم مخبری نه کوی او نه ستاسو ملګر تیا کوی بیا ولې تاسو د خپل ورور په سر هغوی له مخبری کوئ او د هغوی ملګر تیا کوئ او نه چرې یو هندو د خپل هندو برخلاف ناحقه او د دروغو شاهدی کوي او نه د خپل هندو ورور د شرمولو او د بې عزتۍ کوشش کوی. خو ای پښتنو ورونو بیا تاسو ولې په ناحقو شاهدو د یو بل بې عزتي او شرمولو پسی روان یئ، لږ خو د خدا ای نه وېرېږئ او شرم وکړئ. یو کافر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوچیل کافر وور نه وژنی، مخبری یې نه کوی او سترموی یې نه او مونږ چه خان ته
مسلمانان وایو او پښتانه یو مونږ دې خپل پښتون مسلمان ورور وژنو، شرموو
او مخبری د یې پری کوو. ماورته ووې چه دعا وکړئ چه مونږ له خدای پاک پوهه
او علم واکړي. از مونږ په زړونو کښې الله تعالی مینه او محبت ورو دولی، عزیزداری
فا مولی او اتفاق پیدا کړي. څه وخت چه مونږ د جماعت نه ووتو نو څو کسان دانه چاپیره
شو او زه یې دا سه تینګ ونیولم چه نن دې پریږ دونه مونږ سره به ضرور شپه
وې ماورته وې چه زمونږ په سر ډیر زیات کار دونه دې او مونږ پاتې کیدې نه شو
و هغوی هم دانه کلک شو چه دا خبره شونی نه ده ماورته وې چه اخر دا تاسو
ونږ ولی دومره مجبور وئ هغوی داته ووې چه خدای کودا دومره ژوند
و تیر شو بزیرو کښې مو مسپین ولګیږه لیکن د چا میا ملانه مو دا قسم خبری اوریدلی
دی چه تاسو پښتانه هم پخپل کور کښې ورونه یئ او که څوک یو کافر بل کافر نه
زنی نو تاسو هم خپل ورور مسلمان مه وژنئ خلک وایي پښتون ترقی و نه کړه په
انو لا دو زوال شوی دی لیکن حقیقت دا دی چه پښتنو ته چا سمه لار ښودلی
؟ چا دوی انو منع کړي دي او دوی منع شوی نه دی هی افسوس د نورو قو-
نو په شان د دوی غمخور نشته ! د دوی شپون نشته ځکه خو یې شرمنبان
دي او ماتوی.

څه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلی ته راغلم یوه ورځ زه عباس خان
اکرم او ما ته یې ووې چه د اکاخیل میا معروف ډیر خطرناک سړی دی
ورځ د هغه دا کوشش دی چه ما او تا کښې بې اتفاقی پیدا کړي. او د هغه یو خوځبري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي ماته وکړي چه زه دهغې بیانول نه غواړم. هغه خبرې په دېښتیا سره ډېرې خرابې
وې ماته نورو خلکو هم دمیاں معروف صاحب ډېرې قصې کړې دي اوکه دعباس خان
اومقصودجان په منځ کښې چه زمونږ دهای سکول هیډ ماستر وچه داخه قسم ناچاقي
پیدا شوې وه هغه هم دده کارګذارې وه. ماته دا هم معلومه شوه چه دې زمونږ دانجمن
په ممبرانو کښې پرې جنبې پیدا کول غواړي او اول چه کوم دمینې محبت او اتفاق مظاهره
دانجمن په ممبرانو کښې وه نن هغه نشته بلکه دانجمن ممبرانو دیو بل نه ګیلې مانې او
شکایتونه شروع کړې دي. میا صاحب زمونږ دانجمن دیو ډېر فعال رکن ؤ دګډ
کار ده ته په حواله و داخبره وروورو وګوښېده او د میامعروف غوږ وته هم
ورسېده او څه ورځې پس هغه دانجمن دانسپکټرۍ نه استعفا وکړه محمد
عباس خان زمونږ دانجمن صدر و دهغه داخیال وچه زه دده استعفا فورً
منظور وم لیکن ما ورته ووې چه ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وي چه دده استعفا
انتظامیې ته پیش کړې شي بله ورځې ما مولانا محمد اسرائیل صاحب ولیدهٔ هم
داته دمیامعروف داستعفا ذکر وکړه ده باندې هم دمیا صاحب تعلیم اثر کړی
و ده داته ووې چه دمیا صاحب خوله سوري ده هغه بله ورځ هم دلته خلکو
لګیا و او دانجمن خلاف یې خلکو ته خبرې کولې هغه چه په هوشیان وې رضا کول
په کار دي اوکه چېرې هغه مستعفي شي نو زمونږ انجمن ته به ډېر نقصان ورسېږي
زمونږ برخلاف به پراپیګنډه شروع کړي. ما ورته ووې چه داخو ته منې چه د
خوله سوري ده دهغه پخپله خوله قبضه نشته بیا داسې سړي چه زمونږ انجمن کښې و
زیات خطرناک دي چه زمونږ دانجمن برخلاف پراپیګنډه کوي په ځای دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ دلی نه بهودی او زمونږ بر خلاف پراپیګنډه کوی نو په خلکو به یې دومره اثر نه وي
و خلک به وایي چه دی خو په انجمن کښې نه دی نو بیا خلک ده په خولې دومره اعتبار
ه کوی او دی به مونږ ته د دومره نقصان رسولو قابل هم نه وي لکه چه نن دی. بله ورځ
ونږ خبر شو چه عباس خان د هغه استعفا منظوره کړه لیکن کوم کر چه زمونږ په انجمن کښې
یا صاحب کړي ؤ او کومې جوړې چه زمونږ په انجمن کښې خوړی شوي وې هغه ونه وتلی
و زمونږ د انجمن د بعضې اراکینو دا عادت شوی وچه څه وخت به یو ځای شو نو
یو بل خلاف خبری به یې کولی او بیا ورو ورو زمونږ خادم صاحب او عبد الاکبر خان
و دې درجې ته ورسیدو چه د ملړاسی د هلکانو مخکښې به یې داسې فضول خبری
ولې چه سړی به ورته حیرانیږ ویوه ورځ ماته هیله ماستر صاحب ووې چه ناظم صاحب
و سکرتری صاحب د هلکانو په مخکښې داسې خبری کوی، او دی قسم خبری کول په
ار نه دي ځکه چه دا خو د انجمن یو ذمه وار خلک دي او د دوی په داسې خبرو په خلکو
واب اثر کیږي او زمونږ انجمن او مدرسی ته تری سخت نقصان رسیږي ماو ته
وی چه هغوی څه خبری کړي وې هغه راته ووی چه نو دی خبری خو پریږده هغه
ه ورځ د هلکانو په مخکښې لګیا وچه ستا دوست قاضی عطاء الله خان د پیرنګیانو
خبر دی او ده پیسې یې لګولې دی او دی چه په کار کښې هغه د غه کوی دا د قاضی تعلیم
ی چه په ده یې اثر کړي دی. زه د دې په اوریدو ډیر خفه شوم چه دوی په ما او
قاضی صاحب شکونه او الزامات لګوي لیکن ما څه کولی نه شو د دوی خولې بادې شوی
ی. ډیر ځله ما دوی خان له پوه کړل چه ستاسو د دی قسم خبرو نتیجه به څه وی؟
دوی نه پوهیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت دَ چه په پېښور کښې د جمعیة العلماء هند جلسه وه مونږ ا
ېې هم دعوت راکړی وزه مقصود جان د اتمانزو د ازادسکول هېډ ماسټر او دد
ازادسکول یوڅو هلکان دغه کنفرانس کښې شریک شوي وو په دې کنفرانس کښې غنې
چه دغه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړي وچه دهغه تقریر په ټوله جلسه او د جمعیة الع
هند په لیډ رانو ډېر زیات اثر وشو. مولانا کفایت الله چه د جمعیة صدر ورا پاڅېد
او غنې یې ډېر ښکل کړو. په دې کنفرانس کښې صاحبزاده عبدالقیوم صاحب هم موجو
و، چه جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ما ته وویل چه زمونږ د اسلامیه کالج جلسه د
که ته هغې له راشي نو ډېره ښه به وي ماورته داوویل چه مونږ سره یو تعلیمي نظم دی که
ته مونږ له اجازه راکوې چه هغه نظم زمونږ د مدرسې هلکان هلته دوایي نوزه به د
مونږ به تا ته دا نظم وښیو ته یې وګوره هغه یو تعلیمي نظم دی هیڅ سیاست پکښې نشته
صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولېږلو او دکتونه پس یې مونږ له اجازه راکړه او مونږ
دې جلسه کښې شریک شو هلته زمونږ د مدرسې دوه هلکان پاڅېدل او هغه جلسه کښ
یې هغه نظم ووېلو هغه نظم د جلسې په خلکو ډېر ښه اثر وکړو چه د اسلامیه کالج هلکان په ژړا
او په جلسه کښې د شریکو ډېرو پښتنو د سترګو نه اوښکې تویې شوې او دا انګریزان چه وو
کښو کښې داسې تبغ شوا او وې ویل چه دا هلکان خوک دي Who are these boys?
ماورته وویل چه دا د اتمانزو د ازادهای سکول طالب علمان دي نو دوی وویل چه ښه
ازاد سکول؟

دحج سفر :

زه په ۱۹۲۶ع کښې د حج په سفر روان شوم، په دې سفر کښې یوزه وم، یوه مې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل می اوښی، زما د تره زوی عطاءُالله خان و او بله می ښځه وه، پېښور ته ولاړو
او د ډاکټر صاحب راته د سیکنډ کلاس د ټیکټ ریزرف کړه او کراچۍ ته ورسېدو. مونږ
په کراچۍ کښې د حاجیانو په کیمپ کښې وو چه د عبدالله هارون صاحب. بی بی راغله مونږ
بی کور ته بوتلو، د هغوی یو ښه مناسب کور و هلته یې ډېره کړو. د حاجیانو جهاز راغی
مونږ د پاره عبدالله هارون صاحب ډېر کوشش وکړو چه مونږ له د سیکنډ
و فسټ کلاس ټکټونه واخلی مګر هغه ټول ډک شوی وو د روانېدو په وخت کښې
هغه مونږ سره لاړ او د جهاز کپتان ته یې ووېل چه دوی ته سیکنډ او فسټ میلاو
نه شو، هغه ته یې ووېل چه زمونږ خیال وساتی په دې تهړ د کلاس کښې یې خلک د کلاو
ر و په شان اچولی وو چه جهاز روان شو، سمندر په څپو کښې وو چه لږ غوندې د سمندر
څ ته شو نو د خلقو قی شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښې وو ولې د خور حالت می ډېر
اب و مونږ د جهاز د پاس نه کوز ځای ته ور کوز شو خو هلته هم زمونږ تکلیف کم
نو بلکه زیات شو نو زه بیا د جهاز هغه کپتان له ورغلم او ورته می ووېل چه مونږ
ډېر تکلیف کښې یو ته چه زمونږ نه څومره کرایه اخلی نو مونږ به یې درکړو ته مهربانی
مونږ له یو ځای راکړه چه مونږ پکښې آرام وکړی شو او رو پیه می ورکړه په
ز کښې یوه کمره وه چه سامان پکښې پروت و هغه یې خالی کړه او مونږ هغې کمرې
رو داخو ښه وشو چه مونږ ځان له شو ولې تکلیف موکم نه شو. دوی درې واره
یاتی شو او زه د فسټ کلاس نه بهر لوی برنډه وه هلته لاړم، مونږ خو کپتان
ب له حساب ورکړی و نو ما ته چا څه نه وې، اوه یا اته ورځې پس عدن ته ورسېدو.
د لته جهاز یو شو او دوز و لاړو و ښې. د لته شپه نیمه وه زه مینی و د هلم او انفلوینزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

می شوه زه د فست کلاس نه بهر په هغې برنډه کښې پروت وم چه یو عرب زه ولیدم
هغه راغی او زه یې ځان سره د ننه فست کلاس ته بوتلم، زما یې ډېر خدمت وکړه چې
زه به یې ټول عمر یاد لرم. چه جدې ته ورسیدو نو زه لوږه شوی وم. د جهاز نه راکوز
شوم زما دا ملګري هم راکوز شو، یوځای شو خو ټول سامان چه دوی سره وو هغه تر
په جهاز کښې پاتې شو، عطاؤالله خان خو ډېر ساده سړی و هغه به څه نه پوهیدو او
دا فقد دی هم ونه کړه شو چه هغه خپل سامان یې د جهاز نه راکوز کړي وای مونږ
سره ډېر سامان اخیستی وو، زما هغه ټول سامان او زما د تهر جامې چه پکښې
سره وزرو تنې روی هغه هم لاړ. ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته دوې چه په جهاز کښې
زمونږ سامان پاتې شوی دی هغه لاړ ویل یې سامان مې بیا نه مونډ. د دغه ځای نه
مونږ مکې معظمې ته راورسیدو نو مونږ رپوټ وکړ، د غو وړو کښې د سعودیانو حکومت
نوی جوړ شوی و شریف مکه یې په مخه کړی و. د شریف مکه په وخت کښې به چه
حاجیانو راکه وکړه یا غلا وکړه نو په هغې کښې به ورسره دی هم شریک و. دی عیاش
و ولې سعودیان داسې نه وو هغوی به د حاجي چه څه نقصان وشو د هغه ذمه دار به
معلم ګرځولو او د هغه تاوان به یې ترې اخیسته، د دې په وخت کښې داسې په مکه
کښې امن وچه بیان یې د رته کوی نه شم. حکومت زمونږ د رپوټ په وجه هغه زم
معلم راوغوښت او ورته یې ووې چه د مال پیدا کړه او که دې پیدا نه کړو نو تا و
ودکړه! » هغه معلم زمونږ د پېښور حاجي جان محمد له ورغی او ورته یې وو
دوی ته ووایه چه ما معاف کړي. او چه حاجي او ورسره هغه معلم د جرګې په طر
مونږ له راغلل نو مونږ معاف کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د حج مراسم د دینی احکامو سره مطابق په خپل خپل وخت ترسره کول چه د
مشغوله تفصیلی ذکرونه تیرېږو، صرف دا یوه پېښه یادوم چه د حج په دوران کښې د سعودی
حکومت له خوا «موتمر عالم اسلام» په نامه یوه لویه جرګه جوړه شوه هغې ته د حاجیانو
نه د دنیا د هر ملک د مسلمانانو مشران راوغوښتل شو. د هندوستان نه مولانا
محمد علی، مولانا شوکت علی، مولانا ظفر علی خان او مولانا اسماعیل غزنوی او ځینی نور
په دې موتمر کښې شامل وو زه هم پکښې شامل شوم. مولانا محمد علی او شوکت علی
وی دا خبره پیش کړه چه تاسو د دې مزارونو او قبرونو نه ګنبد ونه جبې او قبې
لي ورانی کړې دي او اوار کړې مو دي هغوی ورته وویل دا د اسلامی شریعت
خلاف دی. دوی وویل چه دا خو «اثار قدیم» وو هغوی ځواب ورکړه چه اثار قدیم
خو تاسو ګورئ چه د دې نه مسلمانانو ته فایده رسیدلی ده که نقصان؟
دوی یو بل تجویز هم وړاندې کړ هغه دا چه باید د مکې معظمې د متولی توب د پاره
د ټولې دنیا د مسلمانانو په خوښه یو سړی مقرر شی نو هغوی ورته وویې چه فرض
چه د دنیا مسلمانانو د هندوستان یو مسلمان دې کار د پاره خوښ کړو نو ایا هغه
معظمې حفاظت کولی شی؟ ځکه چه اوس دا دی مونږ اولیدل چه کله کافر پیرنګی
راغی نو د هندوستان مسلمانان هم د هغه په فوځ کښې هغه سره راغلل او زمونږ په
مقدسو مقاماتو هغوی د ګولو چلولو نه انکار ونکړو، ګولی یې او چلولی. د دې نتیجه
شوه چه موتمر ته د فایدې په ځای نقصان ورسید او د هغه موتمر ختم شو.

کله چه د حج نه فارغ شو زه خو ناجوړه وم. زه او زما ټبر طایف ته لاړو زما خور
کښې تا دی وه هغوی مدینې منورې ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سره په لاره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پښتون ملګری شو، د پېر ښه سړی و، چه طایف ته ورسید د هغه مونږ خپل کور ته
بوتلو. د ده هلته ډېر ښکلی کور و. طایف ډېر ښکلی او اباد ځای دی، ښه آب و هوا
لري، مونږ خو ورځې هلته تېرې کړې. په دې ورځو کښې چه هلته وو به ورځ یو سړی
مونږ ته غږ وکړو چه: «تعال تعال» یعنی «دلته راشئ!» مونږ ورغلو هغه ووئیل
«دا د حضور صلی الله علیه وسلم ویښته دی او دا بل په کته کښې د هغه د پښې د پل
نښه ده. دا وګورئ!!» ماورته ووې چه مونږ خو طایف ته د دې د پاره راغلي یو چه دل
د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده عضو وګورو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره راغ
او خلکو په کانړو کتو وویشت، زخمي یې کړ، خو هغه په خپل عزم ټینګ ولاړ و او بیا ي
هغو خلکو ته دعا وکړه چه خدا یه ته دوی ته هدایت د نیکۍ وکړې. په طایف کښې
صحت ښه شو نو بیا واپس مکې ته راغلو په هغه وخت کښې مو ته نه ضرور دانګ را
د اوښانو په سورلۍ کاوه. په مکه کښې می مولوی محمد اسماعیل غزنوی صاحب ولید ه
خو زما د جیلخانې ملګری و. د جیلخانې دوستان ډېر خواږه وي په خبرو خبرو کښ
ماورته ووې چه مونږ مدینې منورې ته ځو، راته یې ووې چه راځه ما سره جدې ته لا
د جدې نه هم مدینې ته لاره تللې ده. ماورته ووې زه په بله لار د مدینې ته ځم لیک
هغه مجبور کړم او ورسره جدې ته لاړو. چه جدې ته ورسېدو هلته یو لوی ا
سړی د ده اشنا و هغه کره ډېره شو. په دې ورځو کښې د سعودي بادشاه جدې ته
او جدې کور ته راغی او مونږ سره یو ځای په هغه کور کښې ډېرا شو، هغه ډېر
سړی و مونږ سره به یې یو ځای ډوډۍ خوړله، یو ځای به ناست پاست و د
به مو سره مجلس کوو. ما په ده کښې یو ملک او خان هومره غرور هم ته لیده بلکه یو فقیر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سېړی و . حالانکه چه دی بادشاه و ، خو ورځې پس مونږ مدینې منورې ته روان
شو د سعودی باچا سکرټر مونږ له لاری د موټرو نو په نامه یو خط راکړ چه د دوی د آرام
خیال وساتئ . زمونږ ټوله قافله پنځه اوښان وو ، څلور یا پنځه ښځې ، دری یا څلور ماشومان
و . کوم اوښ چه زما د پاره و یوه کجاوه یې زما د ټبر او بله یې زما وه ؟ کجاوې لنډې
ی او زه پکښې تنګېدم ، د شپې به اکثراً د اوښ نه کوزېدم او د عربستان په هغو ږمو
کو مو پیاده مزل کاوه . د ې مزل د پېر خوند کاوه . په دی قافله کښې چه د انور عرب
ونږ سره وو . دا هغه کسان وو چه د پېرنګی د راتګ په وخت کښې د شریف مکه په دور
ښې د مدینې نه ترکو ته هجرت کړی ول او اوس واپس راغلی وو او مدینې ته تله . چه مونږ مدینې
و د مسجد و نو په دوی کښې دیو کړه د پېره شو ، زه په مسجد نبوی کښې د لسو ورځو د پاره
عتکاف شوم ، هغه جماعت کښې یوه ستن وه د هغې سره به ناست وم . یوه ورځ په دې
مسجد کښې می حاجی محمد امین ولید ، رو غبر مو وکړ ، ما ترې تپوس وکړه هغه دا ته
ل چه دلته په دې مسجد نبوی کښې ما یوه کوټنۍ پیدا کړې ده او اراده لرم چه دلته
وکال (چله) وباسم . ما ورته ووې چه د څه د پاره ؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
سلم د خوشحالۍ د پاره . نو ما ورته ووېل چه رسول (ص) په دی نه خوشحالیږی
ورته ووی چه داسی وکړه چه ته بېګا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښې د
ن شریف تلاوت وکړه او دعا او بیا استخاره وکړه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
ی خوشحالیږی چه ته دلته هغه سره په کوټنۍ کښې ناست یې او که په دې خوشحاله
ی چه ته لاړ شې او د هغه پیغام خلکو ته ورسوې . چه د شپې ویده شوی دی نو
د وختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خلعت به کوم او کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیروی ته چه په خیر راغلي نو بیا به تاسره یو ځای کارکوم، ماورته څه حساب هم ورکو...
خو ولاړ مونږ خو ورځی دلته تیری کړې بیا بیت المقدس ته روان شو، دحجاز دیوا...
بندر (پورټ) دراېغ) نه مصرته ولاړو کله چه زمونږ جهاز دسویز په بندرګاه ودر...
او مونږ تری کوز شو نو زما اراده وه چه د قاهری او اسکندریې ښارونه هم وګوروبیا...
اراده زه ورو غوندی یو مصري افسر ته ورنږدې شوم او د اخبره می ورته وکړه او دا...
هم ورته ووې چه مونږ ستاد اسلام ورونه یو امید دی چه ته به مونږ سره په دې کښې...
امداد وکړې. د مسلمان د تکی دا ورېدو سره هغه موسکی شو او ماته يې ووې چه نو...
ستاضرورت دی، نو زما مسلمان ورور یې او چه سبا پیرنګیان په مونږ حمله کوي بیا ت...
مسلمانی او ورورولي چیرته لاړه شي ؟ تاسو دهندوستان خلک مسلمانی څه پیژ...
ستاسو اسلام خو پیسه ده. تاسو داسی قوم یئ چه د پیرنګی دیوه آنیز د پاره موتو...
دنیا د پیرنګی غلامه کړه او دا مونږ هم چه د پیرنګی غلامان یو دا هم ستاسو دلاسه کړه زه...
اختیاروی نو د استاسی ناپاک او منحوس قدم به په دی خاوره برې نه ږدو، دد...
اوریدو زه چپ شوم. دلته مونږ لس ورځی په کورانتین (قرنطین) کښې تیری کړ...
دهغی نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو. په بیت المقدس کښی مونږ...
دردناکه حادثه راپیښه شوه ؛ دلته زما تبر د بیت المقدس د جماعت د پاورو د...
نه راپرېوته زخمی شوه او څو ورځی پس مړه شوه (انالله وانا الیه راجعون) ۱۰...
هلته دفن کړې شوه.

په فلسطین کښی یهودیانو ښکلی ښکلی نوی کلی، ښارونه او باغونه جوړ ک...
اولګیا دي جوړ وي يي لیکن مسلمانان يي لا هغه شان په غفلت کښی پراته د...

امام مهدی صاحب ته په انتظار کښې ناست دی چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي
او هغه به دا اله هر څه وکړي. دوی دومره بې علمه او بې خبره دي چه امام خو پرېږده چه
پیغمبر راغلی دی او خپل قوم ورسره ملا تړلې نه ده نو پیغمبر کامیابه شوی نه دی.
په بیت المقدس کښې زما د مسلمانانو ورونو عربو سره په دې باندې ډېرې خبرې
شوې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر ووتم کومه ځمکه چه به مې ولیده چه شاړه
او ډیک دی نو چه تحقیق به مې وکړو نو معلومه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به
آباده وه په هغې کښې به یو ورو کې غونډې بنګلې او باغ و نو چه تپوس به مې وکړو وې
دا د یهودی ده او د هغه شان د کلو حال و. د یهودیانو ښکلي ښکلي آباد او پاک کلي او ښکلي
ژوندا واو د عربو به د ړته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به ووتم یهودیان به ښځې، نر
نکیا وو کاروونه به یې کول او په بیت المقدس کښې چه به سحر هوټل له لاړم ځوک به پکښې
نه و چه غرضه به لاړم ځوک به پکښې نه و چه ماښکر به لاړم نو هوټل به ډک و ښکلي ښکلي
میزونه به لګیدلي وو، خلکو به ښکلي ښکلي پاکې، صافي جامې اغوستې وې چا به
چای څکله، چا کافی، او چا د انګورو او به او چه د عربو هوټل له به لاړم نو که سحر و
هم به خلک پکښې ناست وو که غرضه وه هم د خلکو نه ډک و او که ماښکر وو هم به خلک پکښې
وغت غت چلمونه به پراته وو، چیلم به هلته او ډېلې و س به یې یو ځای پروت
د دوی په هوټل کښې هغه صفایي نه وه کومه چه د یهودانو په هوټل کښې وه او نکیا
وو لوبې به یې کړلې زه پرې نه پوهېدم چه څه لوبې یې کولې یوه ورځ مې دی عربو
رونو ته ووې چه دا تاسو په کومه دنیا کښې یې ګرځی ستړکی خو وغړوئ زه چه
ستاسو په دې ملک ګرځم چه چېرته شاړه ځمکه وي او ډیک وي نو چه تپوس وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دچا ځمکه ده ؟ نووايي چه دعرب ده اوچه ښکلي آباده ځمکه او باغ او بنگله وونيم
نو چه تپوس وکړم چه دا دچا ده ؟ نووايي چه دا ديهودي ده ـ تاسو دې خپل ژوند
ته وګوري او دهغوی ژوند ته وګوري که علم مونښته نو ستړګي خو مو ښته . نو
هغوی کښي يو کس جواب راکړو چه مونږ داشاړی ځمکې په يهود يانو باندی خرڅ
چه ابادې يې کړې او اوس اخري صدئ ده امام صاحب به راشي او دا هرڅه
به زمونږ شي . زما خيال وچه ملا صاحب کيني يو اذی مونږ پښتانه امام صاحب
ته کښينولی يو لیکن عرب غر بيابانان يې هم ورته کښينولي دي . اوس مي کله نا کله خيال
پيدا شي چه فلسطين ته لاړلي او دعربونه مي تپوس وکړای چه هغه ځمکې ستاسو
شوی او که ديهود يانو شوې ؟ خوادلسمه صدی خلاصه شوه .

يوه ورځې زه د بيت المقدس نه باهرسيل ته ووتم يو ځوان عرب را سره
ملګری شو ماله لږه لږه عربي راتله هغه سره مي خبری شروع کړې ورته مي ووې
بيت المقدس خو ډيره ترقي کړې ده نوي نوي سړکونه پکښي په پرنګيانو جوړ کړل او نوي
نوي ابادی يې پکښي وکړې هغه ماته وکتل څه يې ويل لیکن چپ شو او ماله يې هيڅ
جواب رانه کړو ماورته ووې چه ولې چپ شوی نو هغه را نه پوښتنه وکړه چه ته هم
يې ؟ خو ماورته ووې چه اخر ستا مطلب څه دی ؟ هغه راته ووې چه هنديان د
خراب خلک دي دهغوی کار بغير دمخبری نه نور هيڅ نشته په دې قول ملک
کښي خلک هندوستاني ته په ډير نفرت سره ګوري دوی ته ډيره ګناه نه وه ځکه
د دنيا په لوی جنګ کښي دی خلکو سره هندوستانيانو او دهندوستان فوج چه
کړې دي ، دهغې سزا دې دوی له خدای ورکړې . د دی هندوستاني فوج ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو و ماورته ووې چه زه تا ته لم اذکم دومره ویلي شم چه زه مخبر نه یم هغه راته ووی چه مونږ به سر کونه او آبادی څه کړو مونږه او زمونږ ملک ورځ پر ورځ په پربوتو او د غربت طرف ته روان دی ځکه چه ترکو به د قسطنطنیې د خزانی نه روپۍ دلته لګولې او پیرنګیان لکه د جورو په مونږ لګیا شوی دی، زمونږ مال خوړي او ولایت ته یې لیږي او بیا یې یو سوړ اسویلي وکړه چه مونږ څه ترکو سره وکړه اوس الله تعالی مونږ ته د هغې ناشکرګنډارئ سزا راکوی اوس مونږ ترکو پسې د پرارمانونه کوو لیکن وخت تیر دی الله ج دې مونږ ته عفو وکړي. او د دی ظالمانو د پنجې نه دې مونږ خلاص کړي. د غه حال د شام هم دی.

د شام ملک په دوو حصو تقسیم دی، د یوې حصې چه (اوس ورته لبنان وایی) دار الخلافت بیروت دی، دا د سمندر په غاړه یو مزیدار ښار دی دلته د علومو وفنونو د زده کوړ د پاره امریکي یو لوی دار العلوم قایم کړی دی د شام په دې حصه کښې دا ونوکمی دی غرونه هم پکښې ډیر دي لیکن خلک پکښې دومره تکړه دي چه غرا و یې تول اباده کړی ده او اکثر غرونه یې د انګورو باغونه کړي دي، کلي او باغونه د پر اعلی طریقه بانا ی جوړ دي خلک یې ډیر ښه او اسوده دي په کومه علاقه کښې چه د مسلمانانو ابادی زیاته ده، د هغې دار الخلافه دمشق ښهر دی. دمشق هم یو ډیر مزه دار ښار دی، کور په کور او کوڅه په کوڅه اوبه بهیږي اوبه پکښې ډیری زیاتی دي ځمکې یې ډیری ښې دی لیکن خلک یې هغه شان محنت کش او آباد کار نه دی او نه یې خلک هغه شان ترقي یافته دي او نه یې هغه شان پاخه کلي دی. په دی ملک کښې د فرانس حکومت دی، دلته په دی خلکو کښې دا د صفت یوه خبره ولیده چه په عیسایانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسلمانانو کښې مينه او محبت دی او په دوی کښې هغه بې اتفاقي او نفرت نشته
لکه چه څنګه د فلسطين په مسلمانانو او يهوديانو کښې ماليدلی دی. زما په خيال په فرانسيانو
کښې لکه د پيرنګيانو په شان دا بد عادت نشته دی چه د خپل مطلب د پاره په خپلو رعايا وو
کښې نفاق او نفرت پيدا کوی. د پيرنګيانو پاليسی خود (Devide and rule) خلک بې اتفاقه
کړي او بيا پرې په مزه حکومت کوی.

د بيروت په يو هوټل کښې مې د يو مسلمان عرب سره خبرې شوې هغه دا ته
وې چه زه دلته د يوې کميټۍ د پاره راغلی يم چه هغه کميټۍ د فرانس حکومت د
دې د پاره مقرر کړې ده چه په دی خبره غور وکړي چه تش تعليم د رعايا د پاره مفيد
نه دی. د دی سره صنعت او حرفت هم په کار دی. زه حيران شوم چه د فرانس په دی
ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بيا د دوی د صنعت او حرفت و د سره فکر
او خيال دی او په هندوستان دا انګريزانو د پاچايي تقريباً دوه سوه کاله وشو
غريب رعايا هره ورځ د صنعت او حرفت چغې وهي ليکن څوک پرې غور [illegible]
نه بز دي. د شام نه زه عراق ته لاړم، په موصل کښې مو دوه ورځې تېرې کړې. دا
ډېر وړوکی مزيدار ښار دی او سېند پکښې بهيږي دی، خلکو کښې شراب خوري
او عياشي زياته شوې وه که چېرې د پيرنګيانو حکومت په دی خلکو ډېر موده
پاتی شو نو زما په خيال دا خلک به بالکل تباه او برباد شي. د موصل نه بغداد
لاړلم بغداد کښې مې کافی ورځې تېرې کړې، په دې ښار کښې هم بې شماره شرا
وې، د ښار ابو اکثر دکانونه د هندوستانيانو دي چه د پيرنګيانو قبضه کيدو سره
هلته تللی دي. د دې ښار اخلاقي حالت ښه نه و او پيرنګيانو ډېر ارمينين هم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آباد کړې دي. بغداد يو ډېر مزيدار ښار دی او د ښار په منځ کښې يو لوی سيند بهيدلی دی. د بغداد نه کربلا ته او نجف ته لاړم، دا دواړه ډېر متبرک ځايونه دي. او دليرې ليرې ملکونو نه مسلمانان خصوصاً شيعه ګان د حضرت علی (رض) او د امامانو زيارتونو له ورځي، دا زيارتونه په يوه لويه پيمانه باندې ډېر مزيدار جوړ دي په ليدلو يې د سړي زړه خوشحاله شي. شيعه ګان غريبانان تر او سه پورې هغه شان هلته ځانونه ټکوي او جنګل سره د غمرې وهي او په زاد زاد ژاړي. د دې په ليد وسره ته هغه پخواني حالت راپه مخکښې شي. د نجف نه بيا زه کوفې ته لاړم. کوفه نجف ته نږدې ده کوفه يو وړوکی غونډۍ ښار دی او د سيند په غاړه آباد دی د نه ترقي وجه يې خلک دا بيانوي چه د دې ښار د هغه وخت او سيدونکو حضرت امام حسين صاحب او د هغه اولاد سره غداري کړې وه نو الله تعالی د دې ښار او سيدونکو ته دا سزا ور کړه. که چيرې دې خلکو حضرت امام حسين سره وفاداري کړې وای او هغوی کاميابه شوی وای نو د دې ښار به دا حالت نه و او دا ښار به د بغداد په ځای د عراق دارالخلافه وای په دې ملک کښې پيرنګيانو ډېر نهرونه جاري کړې دي او جرګو موځمکو ته د نهرونو په ذريعه اوبه نشي رسيدلی نو هلته يې په سيند باندې ماشينونه لګولي دي د هغې په ذريعه او بو خور کيږي. يو ځوان عرب ما سره په ريل کښې سفر کوو هغه ته مې ووې چه د پيرنګيانو په راتلو خو ستاسو ملک ښه اباد شو او تاسو ته ډېرې فايدې ورسيدې هغه زما دې خبرې پو دې وخندل و ويل وې چه بې شکه دا د يو قوم د غافلو د پاره ډېر ښه ترتيب دی دا ته چه ترقي وايې، دا د يو قوم او ملک د پاره اصلي ترقي نه ده او نه دا پيرنګيانو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترقی دپاره کړې دی، ددې نه مطلب دهغوی زمونږه اوده کول اوغافل
کول دی چه مونږ په دی مشغوله شو اوهغوی په مزه زمونږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقیقت کښی دغلامی یو جال دی چه زمونږ دغلامی دپاره هغوی
خور کړی دی په عراق کښی یهودیان اوعیسایان خونشته خوهلته پیرنګیا نو
شیعه اوسنی په جنګ کړې دی. چه په کوموښادونوکښی سنیان زیات دی
او شیعه ګان پکښی لږ دی نوهلته دوی دشیعه ګانو ملګري دي اوچه په کوم
ښادونوکښی شیعه ګان زیات دي اوسنیان کم دی نوهلته دسنیانو ملګري
دی لیکن ددوی داپالیسی کامیابه کېدی نه شی ولی چه په عراق کښی دشیعه
ګانو ابادی ډېره کمه ده.

بیا زه بصرې ته راغلم اودخوودځو قیام نه پس په جهاز کښی سورشوم
په کراچې کښی کوز شوم.

په عربو کښی چه څه وخت د پیرنګیانو حکومت قایم شو یادی نودنورو څیزو
نه علاوه دوه څیزونوله دوی ډېره ترقی ورکړې ده یو شراب خوری اوبله دم بازي
په هر ښهر کښی د شرابو دکانونه دي اود دمو بازارونه دي باجی دی، عیشونه
اوسرودونه دي اودخلکو اخلاقي حالت يي ډېر خراب کړې دی، یوه ورځی د بصرې
په بازار کښی ګرځېدم چه څوک ته ورسېدم نو په چوک کښی می پهانسی لګه ولیده
د تحقیق نه راته معلومه شوه چه په دی پیرنګیانو ډېر قوم پرست عرب پهانسی
کړې دی او ډېر ظلمونه یې عربو سره کړې دي، دهندوستان په اخبارا تو کښی
به مو دشام دظلمونو قصی لوستی چه فرانس په عربو باندی کړې وو، لیکن په عراق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې چه پېرنګيانو په عربو کومې لوبې کړې وې ، ددې متعلق مونږ چېرې د هندوستان په اخبارا تو کښې څه ليدلي نه و. معلومېږي دا چه د هندوستان ځينې اخبارات خه ډېر ضمير نه لري او چه پېرنګيان ورته څه وايي هم هغه ليکي . دلته هم د هندوستانيانو نه ډېر نفرت دی ولې چه دوی د اسلامي اخوت په جامه کښې پېرنګيانو ته ډېرې مخبرې کړې دي او ډېر عرب يې په پهانسي کړي دي . په کار دی چه د داسې قوم نه نفرت وکړې او که لږ قدر دی د عراق اختيار خپل شو د هغوی اول کار به دا وی چه د دغلک خپل ملک نه وباسي .

څه وخت چه کراچي ته ورسيدم نو په بندر کښې زمونږ د نوښاد يو پښتون تانه دار هغه چه څه وخت په جهاز کښې ولېدم نو راتر غاړه وتو او په زوره يې خپل ځای ته بوتلم . مونږ د طورو نواب زاده امين الله خان هم په کراچي کښې و دی په ريل کښې د ډېر لوی سره چه هغه خبر شو هغه راغی نو بيا هغه زه خپل ځای ته بوتلم ، يو دوه ورځې مې ډېرې مينه او محبت سره هغه سره تېرې کړې بيا وطن ته را روان شوم او کلي ته په خيريت راورسيدم .

پښتون (اخبار - مجله) :

په جيلخانو کښې ما د خپل قوم په حالاتو باندې په ښه شان سره غور کړې وو زه دې نتيجه ورسيدم چه په دنيا کښې هيڅ قوم بغير د خپلې ژبې نه ترقي کولی نه شي هغوی کښې علوم او فنون پيدا کېدای نه شي . ما دا اراده کړې وه چه ضرور به يو له په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو ، د دنيا د حالاتو نه خبرولو او د خپلې ژبې طرف مايل کولو (مخ کولو) د پاره جاري کوم او د دې کوشش به هم کوم چه انجمن بخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کښې د بچو د پاره دابتدائي تعليم انتظام وکړې. حقيقت دا دی چه دغه وخت
په پښتو ژبه کښې هيڅ نه و او نه پښتو د چاپاده وه او پښتون قوم د ومره ناپوهه، نا
وچه دا خپله ژبه ورته سپکه ښکارېده او چه کوم قوم ته خپله ژبه سپکه شي نو هغه سپک
شي، او چه خپله ژبه تورې ورکه شي نو ورک شي. ذدا تلو سره ما دا د واړه خبرې انجمن ته
پيش کړې، انجمن دی خبرو سره خواتفاق وکړو، ليکن د مالی مشکلاتو په وجه پر ک
علی قدم فوراً اخيستلی نه شو. د رسالې ذمه واری ما خپل سر وا خيستله او عبدالا
خان او عبدالله شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالې د جاری کولو د پاره اجازت نا
دې د حکومت نه واخلی ليکن په مينځ کښې د دې کاله تېر شوا و هغوی د اجازت نامې
يو درخواست قلاری هم ونه کړې شو. زه پوه شوم چه بغير زمانه د اکار نه شي کېدی
د ۱۹۲۷ع په آخر کښې ما دې کار ته پخپله ملا وتړله او دا کار مې پخپل لاس کښې واخيست
د اجازت نامې د پاره مې حکومت ته درخواست ورکړه، اجازت نامې حاصله کړه او
۱۹۲۸ع کښې مې د پښتون په نوم يوه رساله د پښتو په ژبه کښې دا تمانزونه جاری کړه، ا
خو په دې دی چه پښتون د ومره لوی قوم او خدای ورله د نعمتونو او دولتونو د ملک
دی، نه دده پخپله ژبه کښې يوه رساله او نه يو اخبار شته دا د پښتو ژبې او ولنئ ره
ده چه د پښتنو په ملک کښې جاری شوه. پښتون قوم ډېر خراج دی ليکن دی قسم
خيزونو باندې پيسې نه لګوی او په دی قسم خيزونو خرڅ کولو سره نا اشنا او نابلد و
د ډېرې پيسې ما د خپل جيب نه پرې خرڅ کړې دې رسالې د پښتنو په ښځو او نورو کښې
نوې زندګی پيدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې ډېره هر دلعزيزه شوه دا خپل ملک خو پرېږ
پښتانه په يورپ، امريکه او استراليا کښې د دی نه خبر شو نو هغوی به غوښته او ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورسره کوو د پښتنو یې پښتوطرف ته شوق پیدا کړی او په افغانستان کښې هم سنبه
وستل کېده . عبدالهادی خان داوی ماته قصه کوله چه پښتون اخبار به کابل ته راغی
ه قومیت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوي وو هغه به یې مونږ لوستل او د افغانستان
په خلکو کښې هم پښتوطرف ته رغبت زیات شواو په امان الله خان خولې دومره اثر وشو
په هغه اعلان وکړو چه خلکوله په کاردی چه پښتو ژبه زده کړي ، د دې کاله پس به په
ې ملک کښې پښتو تعلیمي او سرکاری ژبه وي او عبدالهادی خان داراته هم ووې چه
ونږ هم د یوی رسالې بناوکړه او د هغې نوم موهم پښتون کېښوده نو امان الله خان راته
وې چه د پښتنو به لبس دغه یو پښتون وی نوما بیا هغې خپلې رسالې لره د پښتون ږغ «
م کېښود ، لیکن افسوس چه پېرنګیانو داخبره برداشت نه کړه شوه او هغه ووې چه
دې رسالې یو څو نمبره وتي وو چه افغانستان کښې بغاوت وشو ، امان الله خان لاړو
د هغه په ځای « بچه سقه » د څه وخت د پاره دافغانستان په تخت کېښناست .

زمونږ انجمن د پښتو د ترقي د پاره او د شاعرانو د خیالاتو بدلولو د پاره د مشاعرو
ظام وکړو او د ښو ښو نظمونو او بیتونو له پاره یې انعامونه مقرر کړل او په کال کښې یو ځل
د مدرسې کالیزه جلسه به کېده ورسره د مشاعرې د پاره هم انتظام کېدو . د دې به
به په پښتنو شاعرانو کښې یو عظیم الشان انقلاب راغی او دخال وخط به ځای داتفاق
ورۍ ، او قومي ترقي دور شروع شو ، په قوم او ملک کښې یې دانقلاب د پاره یو نوی جذبه
اکړه او په ښځو ، نرو کښې یې داسې جوش پیدا کړو چه د جلسې په ورځ به د جلسې په ځای
ی ځای موندل ګران شو او د ملک د هرې علاقې او تپې خلک که خان وو که غریب و د انجمن
جلسه کښې یې شرکت خپل فرض ګڼلو ، د ښځو د پاره خاص د پردې انتظام و او په سوونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنځي به هم په دی جلسه کښی شریکیږي لیکن افسوس چه دانجمن ذمه دارو خلکو
خپله اصلاح ونه کړه شوه اوزمونږ دکور اختلافات دومره زیات شوی وو چه زمونږ
نه د بهر کار پاتی نشو که چیری مونږ دانجمن هغه تبلیغ او اشاعت او په ملک کښی
د دورو هغه کار جاری ساتلی وای نو مونږ به د دې نه هم زیاته ترقی کړی وه او زمونږ
قوم او زمونږ ملک ته به زیاته فایده رسیدلې وه لیکن دا زمونږ او زمونږ دقوم بد
قسمتی وه چه انجمن ته دخپلو جګړونه دومره فرصت نه وُ چه خپل قوم او ملک کښی کرخیدلی
وای او بې خبره او وده پښتون ورودې خبر کړی او بیدار کړی وای. اخر دا چه خادم
صاحب، عباس خان او عبد الاکبر خان خپلو کښی او جنګول. نو دی انجمن ته نور هم
زیات نقصان ورسولو بیا خادم صاحب زما او دعباس خان دجنګولو کوشش نه
شروع کړل لیکن تر ډیری مودی پوری کامیاب نه شو په یوه کړمې کښی زه کوه مری
ته لاړم خادم صاحب ته میدان خالی شو او دعباس خان او زمونږ بعضی نورو د
انجمن ورونو په دماغو کښی یې دا خیال پیدا کړو چه د لوی ونی د لاندی وړه
ونه وده کولی نه شی او دهر قسم قربانی او خدمت چه تاسو کوئ تو نوم یې د
هغه کیږي. څه وخت چه زه دمری نه واپس راغلم او دانجمن دبعضی ذمه دارو
خلکو رویې ته می کتل، زه ډیر پریشانه شوم، هرځای زما برخلاف پراپیګنډه کیده
ما حاجی عبد الغفار خان سره مشوره وکړله، داخلک می دهغه په ذریعه راجمع
کړل او په ډیر منت سره می دوی تندووي چه دا کار ښه نه دی او د دی نتیجه
به زمونږ دانجمن برباد دی وي، او خدای دپاره په دی خپل قوم رحم وکړی
دی خو ډیر برباد شوی دی او په کار خو نه دی چه مونږ یې نور هم برباد کړو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بل باندې ددې وغو الزامونه مه لګوئ او د یو بل غیبت مه کوئ او هر څه چه
وائ خو د هغه سړي په مخکښې وائ چه د چا نه ستاسو شکایت وي یا مو په هغه
د څه قسم شک وي او یا ستاسو په خیال هغه څه غلط کار کړې وی په ځای د دې
چه تاسو پس شا خلکو پسې خبرې شروع کړې دې نو دا د فایدې کار نه د نقصان دی نو عبدل-
الاکبر خان او میا عبدالله شاه به وخندل او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
ویل به یې چه خادم صاحب مونږ به پسې پښا د چا نوم اخیستی شو که نه ؟ خیر دا خبرې
دوې په خندا په توقو کښې تیرې کړې . د شپې چه څه وخت د حاجي عبدالغفار خان
په ځای کښې د دې وخورې شوه نو زمونږ بعضې ممبران د عباس خان سره د څملاستو
د پاره تلل نو ما هم ځان د دوی سره ملګری کړ هلته هم ما دا بحث شروع کړو چه تاسو
سره د یو هې ځائونه ولې دا سې نا دانه کړې دی ؟ نو عباس خان راته صاف جواب راکړو
چه یوه ونه چه ډیره لویه او کوره شي نو د هغې د لاندې نورې ونې وده کولی نه شي کومې
بوټې چه د هغې ونې شاخ تراشي ونه شي نو مونږ داغوارو چه ستا لږه شاخ تراشي وشي
ما ورته په خندا خندا کښې دوې چه هسې نه چه هغه توقه در باندې وشي چه د یوې ونې
خو څه نه څه سورې پیدا شوی دی او د پښتنو بچې د هغې سورې د لاندې ناست دي
او که د هغې ونې شاخ تراشي وکړې او هغه بله ونه کښې د و مره طاقت نه وی چه هغه
ستاسو د بچو د پاسه سورې شي نو نتیجه به یې دا وي چه ستاسو بچي به په نورد المر شي
د دې د پاسه ما بیا هم ډیر کوشش جاری وساته چه اخر به د دې اصلاح وشي لیکن
اصلاح ونه شوه . اخر د عبدالاکبر خان د کلي په جلسه کښې عباس خان لي ماسره و
جنګولو . چه زه کلي ته واپس راغلم نو زه په دې نتیجه ورسیدم چه د موجوده جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح مشکله ده په دی وجه ما دا فیصله وکړه چه دانجمن د «د انتظامیه» نه استعفا
وکړم هم په استعفا کښې مې دا ولیکل چه ما څنګه اول چنده ورکوله په هغې کښې به کمی نه راولم
بلکه د هغه نه به زیاته ورکوم او زه به دانجمن د نورو ممبرانو په شان یو عام ممبر یم او
دانجمن د هر قسم خدمت دپاره به تیار یم لیکن د نن نه پس به زه دانجمن په انتظامیه
جماعت کښې نه یم او نه به دانجمن په انتظامیه جلسو کښې شاملیږم. حکومت نه چه څومره
کوششونه کیدی شو هغه لګیا و زمونږ دانجمن د بربادولو دپاره یې کول لیکن دې دومره
زورور حکومت هیڅ قسم نقصان زمونږ انجمن ته رسولی نه شو بلکه زمونږ انجمن ورځ
په ورځ مخ په ترقی ولیکن زمونږ د کور په بې اتفاقئ زمونږ دلاسه چه څومره نقصان
زمونږ انجمن ته ورسید هغه هومره نقصان ورته پیرنګیانو رسولی نه شو انجمن
هسې په نوم پاتی شو او ځای په ځای شاخونه یې په بند بند شو او دانجمن سالانه
جلسې هم پاتی شوې، زما داستعفا نه پس عباس خان هم څه ډېرې ورځې په انجمن
کښې پاتی نه شو، هغه هم دانجمن نه مستعفی شو او خپل مالی امداد یې پرې هم بند کړو او
د خپل ورور فیض محمد خان امداد یې په زور په هغه بند کړو حالانکه چه فیض محمد خان
په دې ډېر زیات ناراضه و او څو ځله یې ما ته خپله ناراضی ښودلې وه لیکن د مشر
ورور مخې له ورتلی نه شو. عباس خان دانجمن او زما برخلاف پراپیګنډه شروع کړه
لیکن په هغې کښې کامیاب نه شو.

چه څه وخت دانجمن حالت په ابتری شو نو خادم صاحب له هله هوش ورغی او بیا ما سره
تګ و دو او تله راتله شروع کړه هره ورځ به یې راته څه نوی قومی راګ غږو ولیکن د هغه راګونو
په ما اثر کولی نه شو، ولې چه د ټوله تباهی د هغه د لاسه په انجمن راغلې وه. چه ستاسې خبرې

یوشان کوی اهل یې بل شان وې نو دهغه خبری په خلکو بنه اثرنه کوي اخر چه به کله
ناکله ده زه په تنګ کړم نو سپینه خبره می ورته وکړه چه خادم صاحب دا قوله تباهي
په انجمن تادا وستې ده او ددې قولی تباهي به خدای او قوم ته جواب ده او ذمه وار
یې . یوه ورځ یې راته ووېل چه انجمن شه او د انجمن په شان ځان کښې طاقت پیدا کړه او
دا قولی کوټي ځان پسې راکاږه ما ورته وې چه خادم صاحب انجمن هغه کوټی را ښکلی
شي چه کومو کوټو ته بریکونه لګېدلی نه وی او چه په کومو کوټو ته بریکونه لګېدلي وي یا لګی نو
بیا حکمنه نه ده چه انجمن هغه کوټی راکاږي کله ناکله به یې راته په علاقه کښې ذکر خپلو
قصه را مخکښې کړه لیکن زما ورته هم هغه یو جواب وه چه تاسره دوري کولی نه شم او که
چیری انجمن ماله حکم راکړي نو زه هر وخت حکم منلو ته تیار یم . هغه د پښتو خبره
چه خادم صاحب ته می دکړ بنه ، را ښکله نو ابله هغه څه ناخه پخپلی غلطی پوه شو او
محسوس یې کړه .

سه امان الله خان دافغانستان نوجوان بادشاه و

امان الله خان :

خیل محروم کښې ډیر مقبول ... حکومت ... قوم غازی ...

څه وخت چه افغانستان کښې شورش شروع شو د انقلاب نه و ، شورش و
امان الله خان قندهار ته لاړو ، په کابل بچه سقا قبضه وکړه ، انګریزی اخبارا تو د افغانستان
برخلاف قصی ، طعنې او خوشحالی شروع کړې نو زه پوه شوم چه پرنګیان چه په افغانستان
کښې د پښتنو ترقی ته کتی نه شی نو مونږ به تری دلته په سرحد کښې څه ترقي وکړی شو!
او فورا می د اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول په کار دی او دوره می شروع کړه
کلی په کلی ، بنار په بنار او علاقه په علاقه وګرزېدم ، جلسې می وکړې . دخدای په فضل تول
پښتون یکدم دخوب را بیداره شو پوه شو او دخپل قوم تباهي او بربادي یې محسوسه

کړه او د افغانستان د خدمت د پاره یې ملا وتړله. په بعضو علاقو کښې ملایانو چه څه
نه څه مخالفت شروع کړو لیکن چه د قوم په جذبه پوه شول نو مخالفت یې پرېښود. که بعضې
ملایان د خپلو ذاتي فایدو په وجه قلاړ نه شول نو قوم په زور او بې غرتۍ د هغوی خولې بندې
کړې، مونږ سره په دې معامله کښې د قوم شاعرانو هم ډېر زیات امداد او اخلاص
کړی و او د قامولۍ یوه نوې جذبه یې په قوم کښې پیدا کړې وه او په دې معامله کښې
تورسم خان د دوپسه وزمونږ سره ډېر مل د کړی و. د ده به اشعار ډېر ول او مونږ به
په پښتون اخبار کښې شایع کول چه د هغې نه یو بیت دا دی:

«لا ماوي داسې زمونږ قوم کښې خلل دي   اوس دي ولید چه ډېرې خاوند لغل دي»

دا بیت دومره مشهور شو چه د ډېرې والا به چه خلکو لیدل و چغه به یې کړه، ډېرې
والا غل، او په دې ورځو کښې د قصه خوانۍ په بازار کښې د ډېرې خاوند ګرځېدل نه شو.
او خانمیر هلالي خوز ما سره په ټولو دورو کښې شریک د او داسې نظمونه یې جوړ کړي وو او د
افغانستان یې پکښې داسې خاکه راښکلې وه چه د هغې په اوریدلو تقریباً هر پښتون پوه
شو او ماته هم په تقریر کښې د هغوی د پوهولو ضرورت پاتې نه شو او په دې کښې زمونږ
د مدرسې هلکانو ډېره حصه اخیستې وه، زمونږ انجمن هم هر قسم مالي او جاني
خدمت ته تیار شو، د افغانستان د پښتنو بربادي او غم د سرحد پښتنو خپل غم
او خپله بربادي کڼله ځکه چه مونږ یو وروڼه او یو قوم یو. او د سرحد په پښتنو
کښې د افغانستان د وروڼو د امداد او همدردۍ یوه داسې جذبه پیدا شوه
چه زه د هغې بیان کولی نه شم که امیر و او که غریب و، که تعلیمیافته و او که بې علمه
و، ښځې وې او که نر وو د افغانستان په مصیبت ذهیر وو او د امان الله خان د دوباره

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت قایمولو د پاره هر خدمت ته تیار وو او خلکو به دعاګانې کولې چه ای الله
ته زموږ غمخوار باد شاه امان الله خان ته کامیابي ورکړې. په پښتنو کښې ډېر
باد شاهان تېر شوي دي لیکن د پښتنو ښځو، نرو چه څومره مینه او محبت د
امان الله خان سره ؤ هغه بل باد شاه سره نه و. امان الله خان به وې چه
زه د پښتنو انقلابي باد شاه یم او د هغه دا خبره بالکل رښتیا وه چه هغه په
پښتنو کښې یو عجیبه انقلاب پیدا کړې او زه چه نن پښتنو ته ګورم نو حیرانېږم
چه په پښتنو کښې دا دومره زر دا تبدیلي د قومولۍ او ورورولۍ احساس پیدا
شو او سیاسي شعور پکښې راغی. انقلاب یو سیلاب وي چه راشي نو او ده خلک
یوسي او وینو نوي فایدې اوچتې کړې. د افغانستان انقلاب کښې د افغانستان
پښتانه لاهو شو موږ کوز و پښتنو نوي فایدې اوچتې کړې، ولې چه موږ ه وینو
وبیل ارو و د کوز و پښتنو زړه چېرته په تشو دعاګانو او جلسو باندې قرار ېږ هغوی
د افغانستان بر دې غم او مصیبت کښې عملي شرکت غوښتو او د دې خبرې
خواهش یې لرلو چه افغانستان ته لاړ شو او خپلو ورونو سره په دې غم کښې شریک
شو او د خپلو زخمیانو ورونو دارو درمل هم وکړو او د هغوی پس ماندګانو سره
امداد وکړو چه څوک مړه دي او بچي او ښځې یې پاتې شوي دي د دې د پاره مونږه کمیټیه
جوړه کړه چه د هغې نوم «د افغان هلال احمر» و او د دې کمیټۍ کار د افغانستان
پښتنو طبي او مالي خدمت ؤ کلي په کلي، علاقه په علاقه خلکو د دې کمیټۍ د پاره د
چندې جمع کولو انتظام وکړو او په یو لږ وخت کښې یو طبي وفد تیار شو چه هغه زما د
ورور ډاکټر خان صاحب په سرپرستۍ کښې تلو ته تیار شو. د افغانستان په امداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو پښتون هم څه کمی کړې نه دی لیکن د بنوخلک د ډېره اسماعیل خان کونډي
خاندان د سودم خانان د بائیزو خانان، قاضي عطاءالله خان، علی اصغر خان
علی ګل خان او میا احمد شاه صاحب د ډېر تعریف وړ دي. لیکن پېرنګیانو دا خبر چیت
خوښوله، د هغوی په زړه دا چېرته ځائیدی شوه چه د افغانستان د امداد د پاره
دی د سرحد پښتانه لاړ شي ولې چه په دی طریقه خو زمونږ ورورولی او قومولي
قائمېده او هغوی چېرته دا غوښتل.

مونږ له یې اجازه رانه کړه. ما خو ډېر دا کوشش وکړه چه د دوی د اجازي نه
بغیر مونږ له افغانستان ته تلل په کار دی مونږ ته د پیرنګیانو د اجازی او د پاسپورټ
څه ضرورت نشته، ولی زما دا خبره کمیټي و نه منله او ما دا هم کمیټي ته وویل چه ته څو
امان الله خان په افغانستان کښې وی مونږ له انګریزان د تلو اجازت افغانستان
ته نه راکوي، خو کمیټي بهٔ ویل چه مونږ خو که بغیر د انګریزانو د اجازت نه لاړ شو نو بیا
به په مونږه دارو او درمل بند کړي. پیرنګیانو خو اول دا اعتراض او چت کړو چه
تاسو خو د امان الله خان امداد د پاره ځئ، لیکن که هغه هم ستاسو د امداد خواهش
وکړي. که چېری تاسو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تاسو له د تلو اجازه درکوو
زه او میاں جعفر شاه د دی کار د پاره مقرر شو چه امان الله خان نه لاړ شو او اجازت نامه
ترې راوړو ولی ما کمیټي ته وویل چه مونږ خو د قوم او خپلو ورونو د امداد د پاره
ځو، په دی کښې د امان الله خان د اجازي څه ضرورت دی او مونږ خو د پښتنو د امداد
د پاره تلو.

مونږ اول د پېښور د وکیل تجارت له لاړو چه هغه زمونږ د پاره اجازه راوغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن چه خو ورځې تیرې شوې او هغه اجازه را ونه رسیده نو مونږ کنډ هارته د تلو اراده وکړه چه د امان الله خان نه اجازتنامه راوړو. په شاهي باغ کښې د پښتنو یوه عظیم الشانه جلسه وشوه، ما او جعفرشاه د خپلو ملو نه خبر کړل لیکن دامې ورته هم ووې چه دا تولې د پیرنګیانو بانی دی هغوی پخپل وس زمونږ وفد له د تلو اجازت نه راکوی او دا به تاسو ته د پیر زر معلومه شي، مونږ شپې له نوښار ته لاړو، شپه موهلته تیره کړه د شپې یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ د نوښار د سټیشن نه ریل کښې سواره شو د راولپنډۍ سټیشن ته ورسیدو، مولانا اسحاق صاحب هزاروی او د ښار د ډیر مسلمانان زمونږ د لیدو د پاره سټیشن ته راغلي وو او څه وخت چه زمونږ ګاډی د لاهور ته راورسید نو مولانا ظفرعلیخان او د مسلمانانو او هندوانو ډیر لیډران زمونږ لیدو له راغلي وو، مونږ یې د ګاډی نه راکوز کړو او د لاهور ښار ته یې بوتلو او یو لوی جلوس یې او ښکلو حالانکه زه د دې نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښې د هندوانو او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې د حکومت د ملامتیا او مونږ سره د امداد او همدردۍ تقریرونه وشو او قرار دادونه پاس شو. بله ورځ مونږ د کراچي په میل کښې د لاهور نه کوټې ته روان شو چه بسکهر ته ورسیدو، د سنده حضرت مولانا او بعضې د سنده مسلمانان زمونږ لیدلوله راغلي وو، هغوی سره مو ډیرې خبرې وشوې، دلته زمونږ ګاډی بدل شو او مونږ کوټې ته روان شو. سحر وختې زمونږ ګاډی سیبوی ته ورسید و، زمونږ ګاډی ولاړ دی او مونږ په دې فکر کښې یو چه چای په څنګه وڅکو چه په دې کښې زمونږ ډبې ته پښتان صاحبزاده خورشید چه د بلوچستان پولیټیکل ایجنټ او بل ورسره د پیبو یو خان چه پولیس کپتان و راننوتل زما په زړه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه شک پیدا شو کنی دوی مونږ لیسی راغلی دی، هغوی مونږ سره ګپ شپ شروع
کړو او بیا یې مونږ ته ووې چه راځئ دلته مونږ سره په آرام ځای وڅکئ نو بیا به
کاډی کښنی کښېنئ کوټی ته به لاړ شئ مونږ اصرار وکړو او ورته مو ووېل چه ستاسو
مهربانی ده کاډی به رانه لاړ شی هغه وی چه دلته کاډی ډېر ساعت ولاړه دی نو مونږ
هغوی سره روان شو، د کپتان خورشید بنګلی ته لاړو چای مو وڅکله، مونږ تادی
کوله چه کاډی رانه لاړه نشی مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ نخکښنی تلو ته نه
پرېږدی، کاډی لاړه او مونږ پاتی شو، زمونږ او د دوی په مینځ کښنی ډېری خبری
وشوې، د ډوډۍ وخت راغی، ډوډۍ مو وخوړه. حکومت صاحبزاده صاحب
او د پېبو خان د دی د پاره راپسی لېږلی وو چه مونږ په دې رضا کړی چه په خوښه
سره واپس پېښور ته لاړ شو د هغوی او زمونږ په مینځ کښنی ډېری خبری وشوی
ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو مازیګر چه کوم کاډی راغی
په زور یې په هغه کاډی کښنی کښېنولو. پولیس ته یې په حواله کړو چه مونږ د بلوچستان
د علاقی نه بهر وباسی او چه جیکب اباد ته را ورسېدو نو هلته پولیس مونږ په سټیشن
د کاډی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتی شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو
وړوکی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پېښور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت
کوټی ته پری نه ښودو او د سیوی د سټیشن نه یې را واپس کړو او مونږ کندهار ته
نه پرېږدی او مونږ اراده کړې ده چه د حکومت دا ناجایزه حکم ونه منو او سبا به یاد
کندهار په طرف روانېږو. په سباله مونږ د بلوچستان رزډنټ له یو ټار ورکړو چه
مونږ ستاسو د دې قسم ناجایز حکم منلو ته تیار نه یو او مونږ تاخبر وو چه سباله به بیا مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کویټې ته ورسېږو. د شپې په ګاډي کښې مونږ بیا روان شو او چه سحر بیا زمونږ
ګاډي د سېبي سټېشن ته ورسېدو نو څه ګورو چه مسلح سپاهیان سره د یو پېرنګي
ولاړ دي ګاډي ته چه ورودرېده هغه پېرنګي زمونږ ډبې له راغی او مونږ یې د ډبې نه کوز
کړو داخل صاحبزاده صاحب او د پښو خان د دوی سره نه وو زمونږ خو دا خیال و چه
جېلخانې ته مو بیایي لیکن هغه پېرنګي مونږ په ویټنګ روم کښې کښېنولو او په ویټنګ روم
یې یوه ډبله پېره ودروله دا په یو شریف پېرنګي و ما ته یې په خبرو خبرو کښې ووې چه زه
د دې حکومت په پالیسي نه پوهېږم یو طرف ته خو وایي چه مونږ غیر جانبدار یو او تاسو ته
وایي چه لاړ شئ مونږ له د امان الله خان نه اجازتنامه راوړئ نو تاسو به پرېږدو او بل
طرف ته ماله حکم راکوي چه پام کوه چه دا سړي درنه مخکښې لاړ نه شي او بیا تاسو د داسې
کار نه منع کوي وستاسو طبي وفد نه پرېږدي چه په دې کښې د خدای د مخلوق د خیر نه
بل هیڅ شی نشته. مازیګر چه بیا هغه ریل ګاډی واپس راغی نو مونږ یې پکښې کښېنولو او
د جیکب آباد په سټېشن یې بیا کوز کړو مونږ ته معلومه شوله چه مونږ حکومت په هیڅ
قسم کندهار ته تلو ته نه پرېږدي نو هسې تلل راتلل مو مناسب ونه ګڼل او اراده مو وکړه چه
دهلي ته به لاړ شو او د افغانستان کونسل جنرل سره به ووینو که هغه زمونږ د پاره څه د اجازه
نامې انتظام وکړای شي دهلي ته روان شو، دهلي ته ورسېدو او کونسل جنرل صاحب مو
ولیدو او خبرې اترې مو وشوې، مونږ سره یې ډېره همدردي ظاهره کړه او امان الله خان
ته یې تار ورکړو او د تار په ذریعه یې مونږ له اجازتنامه راوغوښته په دغه ورځې مونږ ته
په دهلي کښې معلومه شوله چه پېرنګیانو د شور بازار د حضرت ورور چه په هندوستان کښې
په کاټهیاواړ کې اوسي راغوښتی دی او هغه پاوندوېښي چه د هغه مریدان دي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لیږي ځکه چه پیرنګیانو ته معلومه شوې وه چه د
خلکو څه نه څه همدردي د امان الله خان سره پیدا شوی ده او هسې نه چه هغه چیرته کامیاب
شي . مونږ د کونسل جنرال صاحب نه رخصت وا خست او سرحد ته دا روان شو څه وخت چه
مونږ پېښور ته را ورسېدو نو مونږ ته معلومه شوه چه د افغانستان وکیل تجار له هم د کندهار
نه زمونږ د پاره د امان الله خان پخپل دستخط فرمان رالیږلی شوی دی . د دی د پاسه
به بیا هم حکومت چل ول کو او په مونږ به یي وخت اړوه څه وخت چه زما بالکل دا یقین
داغی چه حکومت په هیڅ طریقه زمونږ وفد له اجازت نه ورکوي تو ما خپلو د جماعت ملګروته
ووې چه د حکومت دا ټولی انې بانې زمونږ د پاتی کیدو د پاره دی او که چیری تا سو د حکومت
اجازت ته ناست یئ نو هم هغه شان به ناست پاتی شئ او هیڅ قسم د افغانستان امداد د
به نه کړای شئ او بله دا چه ایا افغانستان کښی د دوی سفارت نشته ؟ نو بیا د پاسپورت
ضرورت څه دی ؟ مونږ خو افغانستان ته د پیرنګیانو په ذمه وادی نه ځو ، مونږ که
افغانستان ته ځو نو پخپله ذمه وادی ځو نو بیا د پیرنګیانو د راه داری مونږ ته څه حاجت
دی ؟ لیکن زما د اکثرو ورونو دا خیال و زمونږ تلل او د اتلل به بند شی او زمونږ د دی
وفد په لاره کښی به د ډارو راغو ښتلو په سلسله کښی مشکلات پیدا شی او نه به مونږ
د افغانستان ورو سره مالی امداد وکړای شو . ما ورته ووې چه په دی صورت کښی به مونږ
د غه شان په انتظار کښی پاتی شو ، د افغانستان به اړو د هیڅ قسم امداد و نه کړای شو او
امان الله خان چه ترکومی پوري په افغانستان کښی وی نو دوی مونږ له اجازه نه راکوی
او چه هغه د افغانستان نه لاړ نو بیا به مونږ له اجازه راکړی .
ما او زما یو څو ملګرو دا اراده وکړه چه مونږ بغیر د پیرنګیانو د اجازت نه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داملاداد د پاره روانیږ. واوپه دې غرض موپه پېښور کښې یوه جلسه وکړه اوقوم ته مو دا حقیقت ښکاره کړو چه پیرنګیان مونږ له راهداری نه راکوی او مونږ د دوی راه داری ضرور هم نه کړو زمونږ افغانستان ورور دی او مونږ خپلو ورونو له پخپله ذمه واری باندی ځو چه څوک تلل غواړی او تلو ته تیار دی چه فوراً افغـــانستان ته روان شو. خلکو وې چه مونږ تیار یو څه وخت چه د دی جلسی رپورټ حکومت ته رسېدلی دی چه مونږ بغیر د اجازت تلو ته تیار شو نو فوراً یې ماله تار راکړو چه څوک څوک چه افغانستان ته په طبی وفد کښې ځي نو فوراً دې مونږ له د راهداری له پاره درخواست راکوی او چیل تصویرونه دی ورسره راولیږی. زه د حکومت په دې خیال پوه شوم لیکن د جماعت اکثر خلکو را ته ووې چه ستاسی د دی حکومت نه نفرت دی او د دوی څېره درته د چل او دروغ ښکاری. زه چپ شوم او د راهداری نه بغیر تلو خیال می پرېښوده او د راهداری د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل.

نادرخان:

د دېرو ورځو نه په دې ملک کښې داکوڼکوسی وُ چه نادرخان د خپلو ورونو سره د فرانس نه را روان شوی دی، بلکه ورځې را ته معلومه شوه چه نادرخان سره د خپلو ورونو پېښور ته رارسېدلی دی او د وکیل تجار په کور کښې دی. زه او ډاکټر صاحب یې هم د لیدو د پاره لاړو. نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پېژندل، په ښه نشان سره مو ملاقات وکړو، د ډېرو خلکو ډېری زور ولګو و چه قندهار ته لاړ شی او امان الله خان ورلېږی د پراستاقی راولیږل لیکن نادرخان د قندهار د تلو د پاره تیار نه شو. یوه ورځې زه او نادرخان یوازی یوه کمره کښې ناست وو، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولې چه ده ما ته ووې زه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه کوم نو د امان الله خان د پاره یې کوم ما ورته ووې چه خلک وایې چه د حبیب الله
خان هغه زوی چه ستا خور یې دی تا سو د هغه په حکومت باندی د کښېنولو د پاره کوښښ
کوئ ده راته ووې چه ته به هم ژوندی یې او زه به هم ژوندی یم که چیری ما هغه بادشاه
کړه نو یا څپله بادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تور کړه او راته وواییه چه نادر خپله وعده
دی پوره نه کړه. څه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادر خان او شاه ولی خان
خاځیو ته روان شو، زه یې په دې خبره مجبوره کړم او وعده یې راته واخستله چه سبا
به مونږ قتل کښی یو. نه سباله هلته راشه او ما ضر دی ووینه. زه سباله قتل ته لاړم لیکن نادر
خان په مخه تللی ؤ او قتل کښی ایسار شوی نه و، د را روانېدو په وخت کښی حکیم جی په موټر کښی
ولید وچه د نادر خان دلید و د پاره خاځو ته روان و، هغه له می یو خط ورکړ او په هغې کښی
می نادر خان ته ولیکل چه اوله وعده خو دی پوره نه کړه شوه نو چه د بلی وعدی به دې څه
حال وي، بغیر زمانه د ټولو خلکو دا خیال و چه پیرنګیان به د افغانستان د ټولو امداد د پاره
مونږ له اجازت راکړی لیکن زما دا خیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د
پښتنو خیر خواه بادشاه په افغانستان کښی نه غوښتو او زمونږ خوش اعتقاده ورونه به
دې امید کښی پراته وو چه نن دی که سبا دی اجازت به راشی د فصل وخت ؤ مونږ د
افغانستان د پاره چنده جمع کولو په خیال د باجیزو په دوره وو خلکو راسره ډیر په اخلاص
او خوشحالی د ټول زکوة د راکولو وعدی وکړی، پښتانه د افغانستان د ورونو هر قسم
امداد کولو ته تیار وو. زه او خوشحال خان د باډی کاؤ د سخاکوټ په لاره مردان ته را
روان شو، چه مردان ته راورسېدو نو خبر شو چه امان الله خان د جنګ خیال پرېښودی
دی او کوېټې ته راغلی دی، د دی خبری په اورېدو په ما ډیر غم او خفګان راغی خوشحال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی ته رخصت شو او زه د قاضی عطاء الله خان ځای ته لاړم او په یو کټ کښې ویده پریو
دتم غوږ وځی پس څه وخت چه امان الله خان بمبئی ته ورسید و زه ډاکټر صاحب او نورو
دوستانو مجبوره کړم چه بمبئی ته لاړ شه امان الله خان وو وینه او د افغانستان متعلق مشوره
ورسره وکړه او دا خبره معلومه کړه چه که مونږ د افغانستان سره د څه قسم امداد کول غواړو
نو د چا سره وکړو او دا هم معلوم کړه چه د نادرخان او د هغوی د ورونو متعلق د هغه څه خیال
دی زه بمبئی ته لاړم. عبدالهادی خان داوی هم هغه سره و او د هغه په ذریعه می د هغه
سره ملاقات وشو خبری مو وشوې. ما افغانستان ته د واپس د تلو خبره وکړه لیکن هغه
د افغانستان نه مایوسه شوی و او د افغانستان خیال یې پریښی و د پښتنونه د ډېر مودې معلومېده
زما چه ده سره ملاقات وشو نو ما سره یې په پښتو کښې خبری وکړې، د گفتگو په دوران کښې
د نادرخان د وی ذکر هم راغی او ما ورته دا وویل چه مونږ سره چه د افغانستان د پاره
کوم حساب جمع دی هغه چا له ورکړو؟ نو په جواب کښې ده راته وویل چه تاسو یې نادرخان
ته ورکړئ او د نادرخان امداد وکړئ. ملاقات ختم شو په ډېر خفگان سره مونږ د یو بل
نه جدا شو په هغه هوټل کښې هغه سره نور هم ډېر سرداران و هغوی سره می هم لیدل
کتل وشو او د شپې عبدالهادی خان د بمبئی د کونسل په کور کښې زه میلمه کړم او د دوی
په وخت کښې می نورو ډېرو سردارانو سره خبری اترې وشوې. د دې خلکو دا خیال و چه
امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځی ځکه چه په موجوده جنگ کښې کوم
کوم جرنیلان د بچه سقه دلیری کولو کوشش نه کوی هغوی په کور کښې بې اتفاقه دی او
په یو او بل اتفاق کولی نه شی او د ټولو اتفاق په امان الله خان راتلی شی د غه جرنیلان
نو نادرخان وجه د ځاځو په مرسته یې کابل اخیستو او بل غلام نبی خان وجه د ترکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طرف نه په کابل د حملې کولو د پاره را روان و. زه دېمبئي نه واپس د علم دا تو لی
خبری می انجمن هلال احمر ته ورسولی او د امان الله خان خیال او رائې او د نادر خان
متعلق خبرې می هم هغوی ته ظاهر کړې او دا تجویز می پېش کړو چه دا څو مره روپې هلال
احمر سره جمع دی او کوم سامان چه د طبی وفد د پاره موږ ته خلکو ورکړی دی دا تولی
نادر خان له لیږل په کار دي لیکن په دې کښې بعضې وکیلانو چه د هغوی سره غنه ابراهیم
خان د چیني ؤ مخالفت وکړو زما په خیال د هغوی د خپلو چندو د پس اخستو د پاره
دا بهانه وه اخر فیصله په دې وشوه چه څو ک خپلې روپې نادر خان ته لیږل نه غواړی نو
هغوی ته دا حق حاصل دی چه خپلې روپې واپس واخلي حالانکه د هلال احمر د قانون
نه دا خبره خلاف وه او تقریباً اکثرو وکیلانو چه موږ له څه نه څه چنده راکړې وه دا پس
ي واخیسته بیا هم موږ نادر خان له پنځوس زره نغدې روپې او هغه تول سامان
چه موږ له خلکو راکړې ؤ ولیږه او په علاقه کښې مو د چندې د پاره انتظام هم وکړو
په دې ورځو کښې هر سړې په جوش کښې و، زموږ د اسلامیه کالج په هلکانو کښې هم
یو زبردسته جذبه را وچته شوې وه، د افغانستان د پاره چنده می هم را جمع
کړې وه، د سمبر میاشت وه کالجونه بند وو زما دیو طالب علم دوست میا اکبر شاه
د بلې رشو دا خیال ؤ چه د پښتنو د ځوانانو یو انجمن قایمول په کار دی. هغه یو ورځ
د میا احمد شاه صاحب په ځای کښې ما سره دا ذکر وکړو چه موږ د صوبه سرحد ځوانان
راجمع کړو او که چیری ته د هېلمنو د پاره انتظام وکړې نو دا به په موږ یولوی احسان
وی ما ورته ووې زه هر وخت ستا سو خدمت ته تیار یم لیکن که د پښتنو په ځای
اتمانزو کښې راجمع کړو نو دا به بهتره وی. هغه زما دی خبری سره اتفاق وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اتمانزو کښې راجمع شو زما د انجمن بعضې ممبران هم د وی سره د تبادلهٔ خیالاتو د پاره ما دا غونښتنې وو بحث شروع شو چه په صوبهٔ سرحد کښې تو لیګ (Youth league) جوړول په کار دی. د بعضې خلکو دا خیال وو چه د یوته لیګ په ځای دی د هغې نوم د صوبه سرحد د ځوانانو جرګه وی لیکن زمونږ د انجمن صدر عبدالاکبر خان او سکرټری خادم محمد اکبر د دی مخالفت وکړو چه د پښتنو یو جماعت خو قایم دی چه ستاسو او د هغه په اغراضو مقاصدو کښې فرق نشته په دی وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته، د غه جماعت له ترقی ورکول په کار دی، لیکن ځوانان ډیر په جوش کښې وو هغوی دی خبری سره اتفاق ونه کړو. زمونږ د خلکو دا خیال وی چه کنی ترقی د یو نوي انجمن قایمولو سره لګیږی د نادر خان مار ماله راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شو نو یو قسم خوشحالی په خلکو راغله چه بیان یی کولی نه شم. بلبه دا چه د قوم حوصلی زیاتی شوي او د ملک د بورسرا او د کوز سره نه جلوسونه او جنجونه راروان شو په جلوسونو کښې خلک کړ بدل ځکه چه ډیر خوشحاله وو د غربینو نو ډزی وی تو پکې هم خلاصیدی.

دا ټول جلوسونه په اتمانزو کښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه کښې نوروز مونږ ملګرو هم تقریرونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړو، د تقریر په دوران کښې مې پښتنو ځوانانو ته ووی د کابل د فتحې نه سبق واخلئ د افغانستان د فتحې په سلسله کښې ډیره حصه ستاسو د کوششونو ده. په دنیا کښې داسې هیڅ کار نشته چه هغه کیدلی نه شی خو چه څوک یی کول پسې ملا وتړی، نپولین به وې چه زما په دایری کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو او ده یئ د دنیا نه بی خبره یئ زه مو خبروم.

کابل د ۱۹۲۹ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادر خان د خپلی باد شاهئ اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باندې مونږ ډېر حیران شو. ولې چه داسې کار یې وکړ چه زمونږ په خواب او خیال کښې نه وُ ځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه باچا کیږم. مونږ خو پرېږد ده چه خپلو خلکو سره یې کومې وعدې کړې وې هغه یې هم ماتې کړې. په دغو ورځو کښې عبدالهادی خان چه کابل ته روان وو مې لید و زما به لید وسره یې وخندل او ویې ویل چه کم بخت به یوه وعده هم ټینګ نه شو که بادشاهي یې خوښه وی نو کم از کم کانسټی ټیوشنل مانرکی اعلان به یې کړې وای. د دا درخان بې وفایی زمونږ په خلکو ډېر خراب اثر کړې و، لیکن مونږ څه کولی شو، مونږ دا خبره خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ور کړي. چه بیا څوک قوم سره داسې قصه نه کوي. د افغانستان د فیصلې نه پس مونږ وزګار شو

میا احمد شاه صاحب مې هم راضي کړه او مونږ د خپلې

صوبې د دورې اراده وکړه. زه او عبدالاکبر خان

او احمد شاه د کوهاټ، بنو، ډیره اسمٰعیل خان

په دوره ووتو، د دې تقریرونه

به په جرګه یعنې یوتهه لیګ (youth league) باندې وو او ما به خلکو سره د قوم او وطن خبرې کولې او په هر ځای کښې زمونږ دا دوره ډېره کامیابه ثابته شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظم سیاسي، جد وجهد
خدايي خدمتګاري

لاهور کښې د آل انډيا کانګرس، جلسه سنه ۱۹۲۹ ع

خدايي خدمتګاري، دوړې او سرې جامې

د مردان، بابي زي، سودم، اکبرپوره، نوښار

خيشکي، نستته، سالاران

مرغز کښې لويه جلسه او بوه قامي پريکړه، اتمانزو

کښې لويه جلسه او مشاعره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاهور کښې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ع :

په دسمبر ۱۹۲۹ع کښې په لاهور کښې د کانګرس سالانه جلسه وه او چونکه لاهور
صوبه سرحد ته ډېر نزدې دې په دې وجه د صوبه سرحد ډېر خلک د کانګرس د جلسې
ليدو له پاره لاړل . ما او امير ممتاز خان زمونږ د ازاد سکول هيډ ماسټر د تللو اراده
وکړه . مونږ کانګرس کښې نه وو مونږ خو خلافت کښې وو او مونږ تماشې له تللي وو، د کانګرس
جلسې زمونږ په ځوانانو باندې ډېر ښه اثر وکړه او بيا دې خبرې پرې ډېر اثر وکړو چه
ځوانان خو پرېږده د هندوانو جينکو هم د ملک د ازادۍ او د خدمت د پاره ملا تړ
ولاړې دې . مونږ هم د کانګرس په پنډال کښې ځای په ځای ګرځيدو . مونږ
د جينکو والنټيرو (رضا کارانو) د اقومي جذبه وليدله نو ددې نه ډېر متاثر شو
مونږ د صوبه سرحد نه تللي تول ملګري هلته راجمع شو ما ورته ووې چه سړي خو
د هندوانو ښځې هم بيدارې شوې دې او د ملک د ابادۍ د پاره يې ملا تړلې ده
پښتون د ښځو ډېر اثر کېږي ، د دې خبرې په هر يو ډېر اثر وشو او هر سړي چه
لاهور ته تللي وو نو په زړه کښې يې د قام او وطن احساس پيدا شوی ؤ . جلسه ختمه شو

خدايي خدمتګاري :

مونږ چه د لاهور نه واپس شو نو په اتمانزو کښې مو لويه جلسه وکړه ، زه په جلسه کښې
پاڅيدم او خلکو ته مې ووې چه تاسو خواوده يئ او سړي ځه کوئ چه د هندوانو ښځې هم
بيدارې شوي او هغوی سره سره يو ځای د ملک د ازادۍ د پاره ملا تړلې ده
جد وجهد کوی . تاسو خو لږ دې لمرخاته ته وګورئ څومره لوی سيلاب راروان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیلا بو نه همیشه او ده قومونه وړي پاځئ، ویښ شئ او ملا وتړئ، تاسو خو وګورئ، پیرنګیان وایي چه هندوستان مونږ په توره فتح کړی دی دا زمونږ دی او مونږ به پری حکومت کوو او کته وته یي زمونږ ده، هندوان پیرنګی ته وایي چه تاسي مونږ په زوره نیولی یو، اوس چه مونږ پوه شوا و متفق شو خپل وطن د سره اخلو دا زمونږ وطن دی اوس به پری مونږ حکومت کوو. تاسي دد ې نه خبریږئ که نه؟ زه مو خبروم چه خبر شئ د هندوانو او پیرنګیانو په دې جنګ دی چه پیرنګی وایي چه هندوستان کښي به بادشاهي مونږ کوو او هندوان وایي چه دلته به بادشاهي مونږ کوو او مسلمانان د غفلت په خوب اوده دي، نو ای پښتنو ورورو زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، ماسره ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، ماست به یئ دوا په وته به دعا کوئ او د غلامي او پیتني توب ژوند به تېروئ. (مونږ چه هلکان وو، غوزان به مو کول. لویه دایره به مو راښکله او په هغې کښي به مو غوزان کښېښودل. کته بایلات به د دوو لوبغاړو ویو دریم سړی به دوا په وله غوزان را تول هغه سړی ته به یي پیتهتي ویلو چه چابه غوزان وګټل نو هغه ته به یي دوه غوزان د ګټي ورکول.) نو ای پښتنو تاسي ته وایم دا د پیتهتي توب ژوند خوښوئ او که تاسو هم خان ددې وطن مالکان ګڼئ؟ نو پاځئ او ملا وتړئ او دا خپل ملک خپل کړئ. جلسه په ډېر جوش وخروش ختمه شوه او په پښتنو زما د تقریر ډېر ښه اثر وشو. د شپې زمونږ د کلي محمد اکبرخان، سرفرازخان او حجاب ګل او یو څو نور هلکان زما دلیل ود پاره زمونږ حجرې ته راغلل او ما سره یي دیو جماعت د جوړولو مشوره وکړه ما هغوی په ښه شان پوه کړل چه دا لوبي توکی نه دی دا ډېر مشکل کار دی، د دې په لار کښي ډېر اغزي دي په تاسو به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر ډېر اثر شوی وی، خولاړ شئ. په دی معامله سره غور او فکر وکړئ، هغوی می رخصت کړل، بله شپه بیا راغلل. ماورته ووېل چه ستاسو په ذهن کښی زما هغه تقریر لا اوس هم ناست دی. تاسو د دنیا تاریخ وګورئ په دنیا کښی چه څوک د خدای د مخلوق د خدمت د پاره پاڅېدلی دی نو په هغه مصیبتونه او تکلیفونه راغلی دی تاسو بیا په دریم ځل په دی سره غور او فکر وکړئ بله شپه بیا راغله او وراته یې ووېل چه مونږ په دی کار ډېر غور او فکر وکړ، مونږ د قوم او ملک د خدمت د پاره د هر قسم تکلیفونو، مصیبتونو او قربانیو ته تیار یو، بیا مونږ کښېناستو او په دې خبره مو غور وکړ چه د دی نوی جماعت نوم دې څه وي. زما دا خیال وو چه په دی پښتون کښی د خدمت خیال نشته، په دی جماعت مونږ یو داسی نوم کښېږدو چه د پښتنو په دماغ کښی د خدای د پاره د خدمت خیال پیدا شی. قسم قسم نومونه پیش شول خو زمونږ خوښ نه شول، د شپی زما په زړه کښی د خدایی خدمتګار نوم راغی. چه سبا له دوی راغلل نوما ورته دا نوم وړاندی کړ. د دوی هم خوښ شو او دعا د خیر یې وشوه دی نوم زمونږ په زړونو کښی یو قسم اطمینان پیدا کړو، مونږ پښتانه خدایی کار او خدمت هغه کار او خدمت ته وایو چه بی د کومی طمعی، غرض او اجرت نه د خدای د پاره کوو او خدای خو خدمت ته ضرورت نه لري، د خدای د مخلوق خدمت د خدای خدمت دی.

زمونږ په علاقه کښی ملایانو، ډولکی او سرنا بند کړي وو د د ماتو پوستو د هغه خپلو کشرانو ته ویلی وو چه بچو دا ډول، ډبلۍ د کوتهی په تیر کښی کښېږدئ. اخر به خدای مسلمانی راولي، نو د ماتو ته مو ووېل چه هغه خپل ډول ډبلی راوباسئ هغوی ډېر خوشحاله شو هغوی هم مونږ سره خدایی خدمتګار شول او مونږ د هشنغر او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواوي په دوره روان شو او چه یوکلي ته به نژدې شو نو د ډول به مو وواهه. چه خلکو به د ډول اوسرنا اواز او اوریدې نو حیران به شو ولې چه د ډول او سرنا خو ملایانو بند کړي وو نو چه چا به اوریده بنځې، نر، بچي به را غونډیدل او مونږ به پسې به را روان وو مونږ چه به د کلی مینځ ته ورسیدو نو د ډول او سرنا به مو بند کړل. د کلي اکثر خلک به راغونډ شوي وو او دې کار مونږ سره ډیر مدد وکړو نو ما به ورته یو مختصر غونډ ی تقریر وکړو چه پښتنو وروڼو! مونږ ستاسو وروڼه یو، ستاسو خدمتګار یو، ستاسو خدمت له راغلي یو داځکه چه داچیل وران کور جوړ کړو، تاسو لږ دې دنیا ته وګورئ که علم مونشته نو سترګې خو مو شته. د دنیا خلک او قومونه اسمانو نو ته وختل او مونږ په مځکه پاتې شو. هغوی چه زمونږ په شان بنیادم دي، مونږ ورته لاس نیولی دی چانه دانې غواړو، چانه پیسې غواړو، مونږ له خدای د جنت په شان ملک راکړی دی، د دولتونو او نعمتونونه ډک دی او زمونږ پکښې څه حال دی؟ د جوارو ډوډی نشته چه په مړه ګیډه یي وخورو هغوی ولې اباد شو؟ او مونږ ولې پاتې شو؟ هغوی کښې وروروالی ده، قامولي ده، او اتفاق دی، په مونږ کښې پرې دي جنبي دي او بغض دی، کینه ده، نفاق دی. دا نن دنیا د قامولی دنیا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم اباده شي او ستاسو اخرت به هم اباد شي.

زمونږ دې خبرو به خلکو ډیر اثر وکړو او مونږ چه به هر چیرته لاړو نو بنځې نر، واړه، زاړه، به قول راسره روان شو، نو ملایانو دا فتوه وکړه چه باچاخان دجال دی. د دجال په هکله دا مشهوره وه چه دی راشي نو بنځې، نر، او ماشومان به ورپسې وي، ملایانو به خلکو ته ویل چه تاسو نه ګورئ چه نر، بنځې، زاړه، واړه ورپسې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځوان چه به زمونږ جماعت کښې داخليږ ونو هغه به عهد کوو مونږ به ورته ويلي چه دالار ډېره ګرانه ده او په دې لاره کښې ډېر اغزي مصيبتونه او تکليفونه او قرباني دي که دې ته تيار يي نو هله خدايي خدمتګار کيږه . بيه غور او فکر پکښې وکړه بيا به مو ورته ويلي چه خداى ته خو د خدمت ضرورت نشته ، د خداى خدمت دا دى چه د هغه د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره وکړې بيا به مو ورته دا خبره وکړه چه پرې ، جنبې ، ترګنې به پريږ دې ولې چه د دې د لاسه زمونږ کور وران دى او که څوک در باندې زياتي وکړي نو ته به ترې بدل نه اخلې ، صبر به کوې بيا به مو ورته ووې چه تشدد به نه کوې ولې چه تا سو وګورئ د پښتون خپل کور د تشدد په وجه وران دى او دده تشدد د خو خپل ورور سره دى بل ته يي ايمان نشته . خدايي خدمتګار به د خپل قوم او ملک خدمت د خداى د پاره کوي بل غرض به يي نه وي رسم او رواج به پريږ دي او هره ورځ به په خپل لاس دوه ګينټې کار کوي . دا و عده چه به يي وکړه نو هله به مونږ د هغه نوم د خدايي خدمتګارو په فهرست کښې وليکلو .

د عدم تشدد د په هکله خلکو کښې عجيبه عجيبه خيالات دي د دې په هکله ډېرې پروپيګنډې کيږي او په خلکو کښې غلط فهمي پيدا کوي . څوک وايي چه که څوک په يو مخ څپېړه درکوي نو ته ورته دا بل مخ هم ونيسه چا به وې چه ته ورته پروت او سه او بل به در باندې ګرځي چا به وې چه ته به ورته پروت يي او هغه به دې وهي ته به لاس پښه نه خوځوې چا به وې چه پښتون يو بها در او زبردست قوم دى ، غفار خان يي بزدله کوي ، لنډه دا چه قسم قسم خبرې وې . درا صل عدم تشدد يو طاقت دى څرنګه چه تشدد يو طاقت دى د عدم تشدد هم د غه شان فوج دى لکه څرنګه چه د تشدد دى .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خودعلام تشدد وسله تبلیغ دی او د تشدد وسله تو یک دی ، علام تشدد په خلکو
محبت پیدا کوی ، همت پیدا کوی او جرئت پیدا کوی او تشدد په خلکو کښې نفرت پیدا
کوی او ویره پیدا کوی او بز دلی پیدا کوی . بعضې خلک وایي چه د ډیفنس (دفاع)
د پاره خو تشدد په کار دی ، دوی دی ته فکر نه کوی چه تشدد دې وکړو نو دعلام تشدد
اره دې پوهېږو حالانکه علام تشدد کښې خپله دفاع شته ، علام تشدد کښې شکست
شته او تشدد کښې شکست شته ، ځکه چه د تشدد یو نظام دی ، دغه شان د علام
تشدد هم مکمل نظام دی ، تشدد اسان دی او په دې لاره تلل هم اسان دی او علام
تشدد ډېر ګران دی او په دې لاره تلل هم ډېر ګران دی . یو سړي له د پړق جواب
کښې پړق ورکول اسان کار دی ، خو پړق زغمل ګران کار دی .

دوری :

د هشتنغر او دواوی نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابۍ په دوره
لاړو کلی په کلی وګرځېد و او ډېر خلک په خدایي خدمتګارۍ کښې داخل شو کلی په
کلی موجرګې جوړولې . مونږ دغه ځای نه بیا پېښور ، خالصه او د داودزو کلی د کتل
د مردان او بیا د باجوړ دوره مو وکړله او سودم او رستم له لاړو صاحبزاده خورشید
د اد ینا او مولوی شاه محمد صاحب د تولاندی ماپسی را غلل بیا ماهغوی سره د
ماز و کړې نه تر ناریخي پورې دوره وکړه ، په دې دوره کښې د صاحبزاده صاحب سایکل
مونږ سره ډېر مدد کړی و زمونږ داتول دوری په پیاده وې . صاحبزاده صاحب
به په سایکل سور شو او زمونږ نه به پې مخکښې یو کلی ته ځان ورسولو ، مونږ چه به ورتلو
دغه به د کلی خلک یو ځای ته راجمع کړي وو ، مونږ چه به ورته تقریر شروع کړې نو صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب به د خپل بایسکل سره د بل کلي د خبرولو د پاره روان شو او به دې طریقه مونږ
به یو ورځ کښې نهه لس جلسې کولې ، په دې دوره کښې مونږ د پرکار ورکړو او د پورې جلسې مو
وکړې ، د هغې لویه وجه دا وه چه روژه وه او خوراک څکل یکښې نه وو ، هغه وخت چه په څوراو
څکلو ، ضایع کېدلو بچ شو . اختر له مونږ ټول خپلو خپلو کلو ته لاړو او د اختر په دریمه
ورځ چه په چارسده کښې به یوه لویه میله لګېدله چه د نسو میله به یې ورته وې) مونږ
خپل خدایي خدمتګار د ډول سرنا سره د یو جلوس په طریقه میلې له لاړو . په دغه وخت
کښې زمونږ د خدایي خدمتګارو وردۍ ، د سپینې خامتا وه . هغه به زر خیرنه شوه
او چه دوره کښې به هغه خیرنه شوه نو سنبه به نه ښکارېده . په میله کښې د لیرې لیرې علاقو
خلک راغلي وو هلته مونږ یوه لویه جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول خلکو کښې د یو
مینه وه ، محبت و ، جذبه وه او په خلکو د پراثر وشو ، ما خو هره جلسه کښې هغه یو تقریر کولو
بیا مونږ خالصې ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبرپوره کښې یوه لویه میله وې هغلته
هم مونږ ته د ډېر خلک راجمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بیان کړل او په خلکو
یې د پراثر وشو په لاره کښې خدایي خدمتګارو د یو سړي نه د لارې تپوس وکړو
هغه چه ورسره ډول سرنا ولیدل ورته ویل یې ما ته دا ساز و غږ وې نو بیا به درته
لاره وښیم هغوی ورته وویل چه دلته ورو سته یو سړي وار وان دې هغه نه پوښتنه
وکړه که هغه دا ته ووې نو بیا به درته ساز و غږ وو چه زه ور ور سپلم نو هغه سړي
چه زه ولیدم نو وشرمېده او لاره یې را ته وښودله . د اکبرپورې نه تارو ته لاړو
او د تارو نه په ریل کښې نوښار ته لاړو ، د نوښار په صدر بازار کښې مو جلسه وکړه
او د خدایي خدمتګارۍ په مطلب مو خلک پوه کړل . شپه مو له پوړې نوښار ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړو دشپې د ډوډۍ انتظام معزالله خان کړی و. ګل احمد او یونس خان بره په
د نوښار په ټاک کښې د جلسې انتظام کړی و. په سباله په جلسه کښې خانان او غړ را ز
بیانان په لوی تعداد کښې شریک شول. سربلند خان، سرفراز خان او امین خو خا
الله خان او حضرت بادشاه میاصاحب سره د خپلو زامنو فیروز شاه او سرور شاه چې په
او عبدالله یان جلسه په ډېره کامیابی سره وکړه. په نوښار کښې د پېر جوش وخروش خکار
پیدا شو او حضرت شاه بادشاه په جلسه کښې اعلان وکړو چې ما خپل دوه زامن او صفا کړ
فیروز شاه او سرور شاه د خدايي خدمتګارۍ د خدمت د پاره باچاخان ته حم کړا
بښلي دي.

په نوښار کښې چې د پېر خدايي خدمتګار او ممبران جوړ شو نو دلته مونږ
جرګه جوړه کړه او د خدايي خدمتګارو جرنیل سرور شاه مقرر شو. ما خوړ رانه
د دې خبرې ذکر کړی دی چې خدايي خدمتګارو وردئ د سپینې خامتا وه
خدايي خدمتګارو ما ته شکایت وکړو چې دا سپینه وردئ په دوره کښې زر
خیره شي او و بنځلو هم ځه انتظام نه وي نو سبه به داوی چې مونږ ورله څه رنګ
ورکړو نو ما ورته ووې چې ورکړئ نو هغوی اتفاقاً سور رنګ ورکړو خدايي خدمتګارو
ځان له سره وردئ جوړې کړې. هر خدايي خدمتګار به ځان له پخپله خپله وردئ
جوړوله. دې رنګ د خلکو په زړونو ډېر زيات اثر وکړو ځکه چې ښکلې وردئ وي
او زلمي به پکښې ښکلي ښکا د بدل او ټولو خدايي خدمتګارو یو شان رنګ ورکړو.
دغه د سرو جامو وجه وه چې پېرنګیانو بیا زمونږ برخلاف پراپیګنډه شروع کړه چې
دا د بلشویکو تحریک دی مونږ خو هغه وخت دا نه خبرو هم نه وو چې د بلشویکو هم سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور دی ده داخیوه اتفاقی خبره وه. ما تر دغه وخته پورې نه د مارکس، نه د لینن او نه د ګاندهي چې کوم کتاب لوستی وه او نه تری خبروم. موږ د نو بنادنه خپلکو له راغلو او جلسه مو وکړه او ډیر خلک مونږ سره په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک شو او سیف الملوک او تاج الملوک د سرخپوشو مشران مقرر شول او بیا تیستی له راغلو دلته هم جلسه وشوه او ډیر خلک په خدایي خدمتګارۍ کښې شامل شول د خدای نښان چه پښتنو کښې داسې یوه جذبه پیدا شوې وه چه مونږ به کوم کلی ته ورتلو او خلک به زمونږ نه خبر شو نو به یوه منډه به مونږ له راتلل او د تقریر نه پس چه به ما اپیل وکه چه تاسو کښې څوک شته چه د خدای د پاره د ملک او قام خدمت وکړي نو یو به پاڅید وچه زما نوم ولیکه، د هغه پسې بل او بل به پاڅیدل چه زما نوم ولیکه او خدایي خدمتګارۍ کښې شریکیدل او دغه شان ډیر کسان په خدایي خدمتګارۍ کښې شامل شول.

زمونږ د جرګو د ممبرانو او خدایي خدمتګارو تعداد چه زیات شو نو مونږ د ډوی، تنظیم جوړ کړو، او د اتمانزو سرفراز خان د باوردی خدایي خدمتګارو سالار اعظم مقرر شو، د هغوی د منډائی د ډیوډی د پاسه یوه بالاخانه وه هغه د خدایي خدمتګارانو دفتر شو، د امرکزی دفتر وو. د سرفراز خان نه پس د ب نواز خان سالار شو، او د هغه نه پس بیا امین جان خان سالار اعظم شو. دغه شان د ضلع پېښور سالار اینزرګل، د مردان سالار منیر خان، د کوهاټ سالار اسلم خټک، د بنو سالار یعقوب خان، د ډیرو سالار مولاداد او د هزارې سالار داؤد خان او یو سالار د کنود بهان نادنګ مقرر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ورځو کښې قلي خان چه د مومند د پولټيکل وو زمونږ مومند درو نه
ي را او غوښتل او ورته يي او وئيل چه په تاريخ کښې ليکلي دي چه د دې ملک خلک به
بوتان ته ځي او دا ملک به توري پاتې کيږي. که تاسو د دوی ملګرتيا اونکړئ او د دوی سره
په تحريک (خدايي خدمتګاری) کښې شامل نشئ نو دا مزکې به سرکار تاسو له د درکړي، زمونږ
و مومند خدايي خدمتګار وو چه د ويتکي وو. ويتکي د تخت بائي سره يو ورو کې بانډه
ده هغه راغي او مونږ ته يي دا قصه اوکړه. په دغه وخت کښې زمونږ سره د پرښنه مومندان
په دې تحريک کښې شريک وو. هغه چه ماته دا خبره وکړه نو ما ورته او وئيل چه ته د دې
علاقې با رسوخه مومندان را وغواړه او ماته هم خبر وکړه چه زه هم درشم او د دوی سره د
ورورولۍ او عزيزولي يو خو خبرې وکړم او دا څه چه ورته قلي خان وئيلي دي د دې په
حقيقت يي پوه کړم. نو هغه خپل عزيزان مومندان را وغوښتل او زه يي هم خبر کړم، زه
ور غلم، ما دې خپلو ورونو مومندانو ته او وئيل چه د پښتنو د ورورولۍ ولېش ښويلي ی
او هر چا له خپله خپله حصه ورکړې شوېده، اوس چه تاسو ته دا قلي خان څه خبرې کوي دا
مونږ کښې صرف د نفاق او جګړې پېدا کولو د پاره کوي او زمونږ ورورولي کمزوره کوي،
زه تاسو ته دا خبره کوم چه زمونږ لکه چه ما ورته او وئيل د ورورولۍ ولېش ښويلي ی، زمونږ
دا ملک او ځمکې نه پېرنګيان تاسو ته درکوي او نه يي درکولی شي، دا که درکوو نو مونږ به يي
درکوو، راځئ مونږ سره د ملک د آزادۍ د پاره ملا او تړئ او چه مونږ دا ملک ازاد
کړو نو تاسو سره به دغه کوم چه هرې کوډنۍ له به تسل تسل جريبه ځمکه ورکوم، زمونږ د
د پښتنو دېرې مزکې دي، د هر چا يکښې برخه رسيدې شي، خو دا نه چه ته به والي
چه زه دا يادوم دې سره مزکه اخلم، ځکه چه زمونږ خو قومي وېش شوېدې. په دې زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوډ کښې نفاق او جګړه پیدا اکبږي. زه افسوس کوم چه دی ورونو ماسره اتفاق ونکړ

دکله چه دقیوم حکومت راغی نو هغه بیا دا قصه را وسپرده او چه بهتو راغی نو هغه دا قصه

لاګرمه کړه او په دی صورت يي زمونږ په بره تباهي او بربادي اوکړه او مونږ ته يي ډېر

سیاسي او اقتصادي نقصان را ورسولو.)

دخدايي خدمتګاری اثر په ورو ورو زړو، بنځو، نرو او ماشومانو داسي شوی وو

زه به ورته ډېر حیرانیدلم چه داقوم څومره شه قوم دی، او څنګه په یوځغ را پیدا شویدی

د ماشومانو داحال وو چه زه به یوکلي ته لاړم، نو دوی به ټول ماته راجمع شول او په ما

کښې به وو دریدل او زمانه به داخواهش کولو چه زه هر یوچپ (منګل) کړم. زما هم

سره ډېر محبت وو، زما به هم داخواهش وو چه هریو چپ کړم. زه څو دوني ډېر

ووم او دوی ماشومان وو نوچپ کیدو وخت کښې به زه هر یوته راټیټیدلم نو ما

ډېر تکلیف وو او ډېر به ستړی کیدم، خو بیا به هم ما ټول چپ کړل او هغوی به ډېر

ډېر خوشحال شول، دی ماشومانو به کلو او بانډو کښې خپل تنظیم جوړ کړی وو. جلسې

او جلوسونه به يي کول. یوکلي او بل کلي ته به تلل، او زمونږ جلسو او جلوسونو کښې

شریکیدل. دغه شان جینکو هم سره جامې جوړې کړې وې. نظمونه يي یاد کړي و

هغه به يي نورو ښځو ته اوورول، دپښتون رساله (مجله) يي په شوق لوستله، چه پښتون

مجله به راغله نو جینکۍ به را جمع شوی، یو جینۍ به لوستله او نورو به اوریدله، په د

دول د اخبار لوستلو شوق هم خدايي خدمتګارو پیدا کړو.

دحکومت پولیس به هر وخت مونږ پسې ؤ او دساعت ساعت خبر به يي حکو

ته ورکولو. حکومت ته چه معلومه شوه چه خدايي خدمتګاری په پښتنو کښې په ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وراوشور سرا خوریږي او په خلکو کښې جوش او خروش زیاتیږي او داتحریک
ښتنو کښې ډېر کامیاب او هر د لعزیزشو نو ځیږي پرې لګیا شو چه دا په پښتنو څه
چل وشو او زه هم د خدای پاک دې قدرت ته حیران وم چه پښتنو کښې دا دومره
مینه محبت ، ورورولي ، عزیزداري او ژوندون زمونږ په لوږ کړاو ځنګه را پیدا شو حکومت
دې فکر کښې شو چه په څه چل به دا تحریک ختم کړو ، زمونږ د پیښې کمشنر له چه زمونږ
ملاقې خو خانان به ملاقات له لاړل نو هغه به ورسره هم داقصې کولې چه دا عبدالغفار خان
څه تماشه جوړه کړې! ده ولې په قلاد نه کښېني او کلي په کلي ګرځي اخر مطلب يې څه دی ؟
وی به دا غلل او دا مقوله قصه به يې ماته بیان کړه ، ما به ورته وی چه تاسو د پیښې کمشنر
ووایئ چه زما مطلب صرف د پښتنو کور جوړول دي چه دا پرې ، جنبې دښمنی تر-
نې پریږدي او د تخریب په ځای تعمیر ته يې فکر شي ، بلکه ورځې د سودم د باریکاب
ن خوشحال خان زمالید وله راغی او ماته يې ووې چه لاټ صاحب وایي چه دا ده څه
شروع کړې! ده ما ورته ووې چه زما مطلب د حکومت مخالفت نه دی زه خو د پښتنو
ح کول غواړم چه د دوی دا بد دسمونه ، رواجونه ، پرې ، جنبې لیری شي او که چرې
وان او سکهان لګیا دي چه پل قوم کښې مینه او محبت او ورورولي پیدا کوی نو په
ښې څه ګناه ده چه پښتون هم خپله اصلاح وکړي ، دا ستاسو رعیت نه دی څه ؟ نو
حال خان راته ووې چه هغوی وایي چه یو ځل په پښتون کښې اتفاق راغی او دده
ح وشوه نو د دې څه ضمانت دی چه هغه دې زمونږ برخلاف استعمال نه شي ؟
ورته ووې چه نه لاټ صاحب ته ووایه چه د قومونو ضمانت په یو بل اعتماد او اعتبار
دوی دې په مونږ اعتبار وکړي . بیا حکومت ما پسې خواب را ولیږلو او راته يې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دا ته څه کوې ؟ ماورته ووې چه زه خو هغه کوم چه دیوښه حکومت کار دی : دا خو
ستاسو کار دی زه یې د دله کوم او په تفصیل سره مې قولې خبرې ورته بیان کړې لیکن
هغوی تسلي په دې خبرو چرته کېدله خو د دې خبرو نه زه په دې نتیجه ورسېد
چه د حکومت نیت دې تحریک ته ښه نه دی .

مرغز کښې جلسه او یوه قامي پرېکړه :

مونږ خو چه په یو حل دوره شروع کړه نو په ټولو ضلعو کښې به مو یو شان دو
او چه د صوبې دیو سره به مو دوره شروع کړه نو د بل سره پوری به مو کوله لیکن چه په کو
علاقو کښې به ښه د کار خلک پیدا شو نو هغه علاقه کښې به تحریک ترقي وکړه نو زمونږ تح
په یوسفزو کښې ډېره ترقي کړې وه او په یوسفزو کښې خصوصاً په صوابۍ تحصیل کښې
یو کلی نه وُ چه په هغه کښې به زمونږ جرګه نه وه یا به خدائي خدمتګار نه وو . په یوسف
زمونږ سالار منیر خان د مانیرې او جرنیل د مرغز خلیل الرحمان ؤ او بیا د مرغز کلی
خدمتګار ډېر د کار خلک وو او دوی به ګلیاو و خپله علاقه کښې په بې کارکولو زمونږ به
خدمتګارو کښې دا یولوی صفت و چه څوک به خدائي خدمتګار شو او یا به جرګه کښې م
نو هغوی به د شپې او د ورځې په خپله علاقه کښې کار کولو کو د به نه کښېناستل ، په ماد
کښې دوی په ماپسې راغلل چه مونږ خپله علاقه کښې ډېر کار کړې دی او ډېر خلک
سره ملګری شوي دي ، نو مونږ غواړو چه دا خلک قول راجمع کړو او په مرغز کښې ج
وکړو او دا د خدائي خدمتګارو اوله جلسه وه او میا احمد شاه صاحب او زمونږ د
عبدالغفور چه په خوش آوازی به یې نظم وې او د ماسټر عبدالکریم صاحب مت
ؤ ، دوی سره د باور دې یو څو خدائي خدمتګار لاړو او د مرغز په جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. دټولی علاقی خلک راجمع شوي وو میا صاحب پکښې تقریر وکړو او نورو خلکو هم تقریرونه او ښکلی ښکلی نظمونه وویل، ما چه وکتل نو حیران شوم چه زمونږ د پښتنو په شاعرانو کښې د قومی جذبې دا تحریک څنګه را پیدا شو؟ ځکه چه د دوی په نظمونو به قوم کښې ډېر جوش او طاقت پیدا کېدلو او دا دومره لوېه تبدیلی پکښې څنګه راغله؟

محمد عمر خان دمانیرۍ پکښې د موجوده او د پخوانی زمانی حاکمانو بادشاهانو فرق خلکو ته په ډېره ښه طریقه بیان کړو چه پخوانی حاکمان او بادشاهان چه به په دوره راغلل نو هغوی به خلکو له د دوی مکانی، انعامونه، اکرامونه ورکول او د موجوده زمانی حاکمان چه په دورو راشی نو هغه انعام اکرام خو پرېږده هر څه د مظلوم رعیت نه خوری. نو دا تقریر خلکو ډېر خوښ کړو زه د دغه جلسې صدر وم اخری تقریر زما و زه پاڅېدم او تقریر مو شروع کړو ما خلکو ته ووې چه زه تقریر نه کوم تاسو ته یو تجویز پیش کوم تقریرونه خو ډېر وشو خو دا خبره زما یاده ولرئ چه په دنیا کښې کوم قومونه چه خبرې لږې کوی او عمل ډېر نو هغه قامونه همیشه خپل منزل ته رسېدلی دي، زه تقریر نه کوم زما په تجویز غور وکړئ. په دې پښتنو باندې د دې رسم و رواج ډېر بوجونه دي او زمونږ د تحریک یو دا غرض هم دی چه په دوی باندې دا بوجونه کم شی خو زه یو پوهېږم چه هسې نه دا جلسې په پښتنو باندې یو بل بوج شی نو زه دا تجویز ستاسو په خدمت کښې پیش کوم چه په کوم کلی کښې زمونږ جلسه وی په هغه کښې به خلک نه چای څکی او نه د دوی به خوری او نه به څوک پاتی کېږی او نه به څوک شپه کوی. خلک به خپلو کلوته ځی او که څوک خپلو کلوته رسېدی نه شی نو په یو کلی به هم ډېر کسان نه ودځی او که هغه کلی کښې چه د دوی شپه شی نو په یو خدایی خدمتګار به هم نه ډېره کېږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه په هغه کلي کښې څومره خدايي خدمتګار وي هغوی به وروله خپله خپله ډوډۍ راوړي ډوډۍ به يې په شريکه خوري او څوک به زياتي تکليف نه کوي ، او که د چايو وخت وي نو چه د دوو پيالو نه زياته چای و نه څکي دا تجويز په اتفاق سره پاس شو او جلسه ختمه شوه . د مرغزمشران ماله راغلل ، هغوی ماته د ډوډۍ ذکر وکړو ماورته ووې چه دا تکليف دی ، د مرغز د پرېښه خلک دي که خانان دي که غريبانان دي که کسګر دی هغوی کښې ډېر اتفاق او جذبه ده . هغوی راته ووې چه موږ ته خو هيڅ تکليف نشته . زموږ د ټول کلي خلکو د جلسې د خلکو د پاره چاغوړي ، چاچرګ او چا او راوړي دي ، ماورته ووې چه ستاسو خو اتفاق دی او تکليف درته نشته خو يو کلی دی چه هلته ستاسو په شان اتفاق نشته که موږ هلته جلسه وکړو بيا به هغوی ته څومره تکليف وي ؟ او تاسو که اوس دا ډوډۍ وکړه دا به رسم شي . پښتانه خو داسې قوم دی که يو کلي څه وکړي نو بل کلی د هغوی د سيالۍ نه ضرور کوي ، دوی زما هغه خبره ومنله . ما ذکر وکړو چه جلسه ختمه شوه په مرغز کښې زموږ ماماګان وو . زموږ نيا د دې کلي وه . هغوی راته ووې چه موږ خو تاله ډوډۍ پخه کړې ده او موږ سره به شپه کوې ماورته ووې چه تاسو په جلسه کښې نه وئ څه ؟ په جلسه کښې خو دا تجويز پاس شو چه د جلسې په کلي کښې به ميلمانه شپه کوي او نه به ډوډۍ خوري او دا خو ډېر بدکار دی چه سړی وايي يو څه او کوي بل څه . هغوی په ډېره خوارو رضاکړل او زه بام خيلو ته لاړم او د غلته مې باچا صاحب سره شپه وکړه چه هغه زمانه وعلاقه خيستي چه دې علاقی له راشي نو شپه به ماسره کوي .

اتمانزو کښې لويه جلسه او مشاعره :

موږ خو چه تراوسه پوری کومې جلسې کولې نو د ضلع او تحصيل په سطح وې نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده وکړه چه اوس به مونږ د ټولی صوبې په سطح باندې یوه لویه جلسه وکړو، ځکه ما چه کتل د خدایی خدمتګارو دی تحریک په پښتنو کښې یوه نوی جذبه پیدا کړی وه. نو د دې د پاره ما دا مناسب وګڼل چه اول باید د جلسې انتظام وکړو. د سرحد ټولو پښتنو له مو د شرکت دعوت ورکړو او دا جلسه مو په شلم او یو ویشتم اپریل ۱۹۳۰ ع په اتمانزو کښې مقرر کړه او د یوې مشاعرې بندوبست مو هم وکړو او د دې مشاعرې طرح دا وه:

«جنګ د آزادۍ له هیبته ظلمی وتلی دی.»

چه د جلسې اعلان وشو نو زمونږ د جلسې د اعلان سره حکومت ډیر په فکر او تشویش کښې پریوتو او د اتمانزو په خانانو پسې حکمونه جاری شو، حکومت غوښتل چه دا جلسه بغیر څه بندېدو شي چه مونږ په دې بدنام نه شو او د کلی خانان او خلک د دې خه مخالفت وکړی. او مونږ له ئې هانه په لاس راشي. لیکن حکومت په دې مکر او فریب کښې کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د کلی خانان خو په خدایی خدمتګارۍ کښې شریک شوی وو صرف برنی محمد عمرخان زمونږ په خدایی خدمتګاری کښې شریک نه و نوره کورنۍ بی ټول خدایی خدمتګار وو. حکومت په بعضی سینډونو بلونه هم خلکو ته وران کړل خو په دې کښې کامیاب نه شو او په زرګونو نر او ښځې په جلسه کښې شریک شول جلسه ډیره کامیابه وشوه او بیا خاص د خدایی خدمتګارو پریډ جلوس او سلامی په خلکو ډیر اثر وکړو. د پیرنګی خو د ځکښنی نه اراده نه وه چه مونږ دې کارته پرېږدي خو د خدای فضل و چه د دې درې میاشتې مونږ کار وکړو. مونږ چه د کانګرس د جلسې نه راغلو نو په جنوری ۱۹۳۰ ع کښې مو کار شروع کړو او په اپریل کښې پیرنګیانو ګرفتار کړم. دومره وشوه چه زمونږ اواز د پښتنو غوږ وته ورسېدو په ۲۳ اپریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله د جلسې میلمانه رخصت شول د بر تهکال ارباب جمعه خان چه څه رخت رخصتیدو نو، چونکه دی زما ډیر مهربان و ملګرو وو چه ستا خوډیر زامن دي د خدای فضل دی نو دا یو ارباب عبدالغفور یکښې ماله د خدائي خدمتګارئ دپاره راکړه نو ده وې چه ما په نامه د خدائي دربنلی دی او دې جلسې له د پېښور نه علی ګل جان، لعل باچا او د کانګرس نور ډیر کارکنان راغلي وو چه دوی د جلسې نه رخصتیدل نو ما ته ئې ووئیل چه مونږ سباله سول نافرمانی کوو او په پیښور کښې به ما لګه جوړوو ته هم د غلته زمونږ تماشې له راشه ګوره مونږ خو خدائي خدمتګار نه یو تا سو سره په دې جلسه کښې شریک شوي یو که ته کانګرس کښې نه یې نو تماشې له خو راشه!

فرنګي د هغو دسیسو او د عوامو په غوږ کښې د جنګول سندره ورته ویوځه ما ګله
ټیکسو او لګولې شو د هندوستان عوامو د ایټکس ظالمانه کردار ګټه ل
د عوامو دا نظریه وه چه هر څوک به د ځیر ... لښې جعبه بر ابر یک
ی - هغوی ووډ اوبه په د اشیاء د ټیکس ...ول هیڅ جواز ...
سمندر په کناره به عوامو د اوبو نه ما لګه جوړوله بیرونی حکومت ئې ډیره مقرر کړه
په ټیکس د ادا سیکي نه بغیر به ما لګه څوک هم نشي خرید کولے ... ماله
بغیر د ټیکس د ادا ئیګی نه تختوے شو د کانګریس حکومت کره
و سیاسي او اقتصادي جنګ جوړ و - او عوامو د ا جنګ فتح کړه نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګجرات جېل او کانګرس سره تړون

زما ګرفتاري ۱۹۳۰ع ګجرات جېل، د قصه خانۍ واقعه، د پېرنګي جبر
اونشا د او پښتانه (اتمانزو، پړانګ، کوجړو ګړهي، تنګي، شېر-
ګړه، لوندخوړ، مېنۍ، رستم، کوهاټ، بنون، آزاد-
قبایل، حبیب نور، د اپریدو حمله
د ایپي فقیر صاحب)
کانګرس او مونږ، د پټېل کمېټۍ رپورټ
د ګجرات جېل ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرفتاري سنهٔ ۱۹۳۲ع:

نه په ۲۳ - اپريل د دوی د دعوت په سلسله کښې په لاړی کښي پېښور ته روان شوم او چه د ناقي تانې ته ورسېدم نو پوليس والا ولاړ و ولاړي يې و درول او ما يې وويې چه مونږ ته ستا د گرفتارئ حکم دی، ما ورته وويې چه زما هيڅ غذر نشته خو ما ته زما د گرفتارۍ وارنټ وښيئ. دوی سره وارنټ نه و خلاږئ والا ته يې وويې چه لاړي مه روانوه ودرېږه! لاړي والا غريب لاړی ودروله وه چه په دې کښې د چارسدې نه پوليس والا په لاړئ کښې راغلل او ما ته يې د گرفتارئ وارنټ وښودلو او زه يې گرفتار کړم او واپس يې چارسدې له راوستم او د چارسدې د حوالات قبلي ته د زنانه وو په حوالات کښې خانه بند کړم، زمونږ د دې جلسې خرچ ماکړې و او انتظام تول زمونږ حاجي صاحب شهنواز خان کړې او د پېښو انتظام يې کړې و. جلسه کښې به يې د خاموش او از کولو صرف په دې او از سره دا غريب هم مونږ سره گرفتار شو. چه زه يې د زنانه وو حوالات ته د ننه کړم نو ميا احمد شاه يکښې ناست وو بيا يې حاجي شهنواز خان او سرفراز خان او عبد الاکبر خان هم راوستل او حوالات ته يې را د ننه کړل. زمونږ د گرفتارۍ خبر په لږ ساعت کښې په تول علاقه کښې خور شو او په زرگونو خلک هلته راجمع شول او راجمع کېدل چه د خدا ای فضل و، ډاکټر خان صاحب چه زما مشر ورور و را ورسېد، دا تول خلک خو خدايي خدمتگار نه وو، د دی خلکو اراده وه چه قلي خان چه د غه وخت د چارسدې اسسټنټ کمشنر وو ژنی، خو چه ډاکټر صاحب د دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر شو نو خلکو ته یې وویل چه ای ورونو زمونږ دا تحریک خو د عدم تشدد
تحریک دی مونږ خو خدای سره وعده کړې ده چه تشدد به نه کوو او ډېر کوشش
یې وکړو چه د اکاډونه شي او خلکو له یې ترغیب ورکړو چه خلک خپلو خپلو کلو ته لاړ
شي خو خلک اُست وو او کله چیری د اکتر صاحب نه وای نو لویه خونریزي به شوې
وه چه حکومت بوره شو چه دا خلک نه خوریږي، نو دلته هم کافي پولیس وو خو د مردان
نه یې د فوج رساله راوغوښته او زمونږ د حوالات خولې له یې را وستل او لاړې
یې مونږ ته د حوالات په خوله کښې و دروله، ډېر پولیس او رساله توری چا پېره وو
مونږ یې دې لارې کښې کښېنولو او د لارې نه څه رساله وړاندې او څه وروستو مردان
ته روان شو، بې زدګونو خلک مونږ ته ولاړ وو او مونږ په اشارت پوهول چه تشدد
به نه کوئ. چه څه وخت سره ډېرو ته ورسېدو د شیخو د ټیپې زدګونه خدائي خدمتګار
د فتح محمد جرنیل په حکم په سړک ولاړ وو سړک یې بند کړی و ما د لارې نه دوی
ته وویل چه تشدد مه کوئ او چه په مونږ خفه یئ نو وګرځئ او خدائي خدمتګارۍ له
ترقي ورکړئ هغوی لاره پرېښوده او مونږ مردان ته ورسېدو د شپه مو د مردان
په جیلخانه کښې وکړه وختي سحر یې د مردان نه روان کړو. د مردان خلک چه زمونږ
د نیوونه خبر شوی وو نو چه مونږ د جیلخانې نه را ووتو بهر به سړکونو ډېر خلک
ولاړ وو بیا یې مونږ د رسالپور چاوڼۍ ته بوتلو او حوالات کښې بند کړو. د نوښار
هندوان او مسلمانان چه څوک خبر شول هغه ټول زمونږ د لیدو د پاره رسالپور ته
را غلل او سرکار خپله زمونږ د ګرفتارۍ پراپیګنډه په لویه پیمانه وکړه. لږ ساعت پس
علي خان زمونږ د چارسدې اسسټنټ کمشنر سره د خپلې علي دلته را ورسېد

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مقدمه ورته پیش شوه. مقدمه دڅه وه خو مقدمه هم د سرکار وه او فیصله هم سرکار کوله ما ته معلومه وه چه مونږ قید وي ما ته خولي د ضمانت ونه وي خو زما ملګرو ته یې ډېر ووېي چه باچا خان پرېږدی او تاسو ضمانتونه ورکړی او چېل کور ته ځئ هغوی ورته ویل چه اخر ضمانت دڅه ورکړو مونږ څه جرم کړی دی. مونږ ټولو د ضمانت نه انکار وکړو، نو ټول یې په دفعه چالیس (څلویښتمه ماده) کښې د درې درې کاله سخت قید کړو. ما زیګری مونږ د دې ځای نه روان کړو چونکه خلک زمونږ نه خبر شوی وو. د نوښار په ټیشن ډېر خلک جمع شوي وو. نو حکومت مونږ د ریل د سود لی د پاره د نوښار نه د جانګیری ټیشن له بوتلو ریل زمونږ په انتظار کښې ولاړ د، مونږ یې پکښې کښېنولو او ریل روان شو.

ګجرات جیل:

سحر وختی ګجرات ته ورسېدو مونږ یې د ریل نه کوز کړو او ګجرات جیلخانې له یې بوتلو او ور دننه یې کړو، سحر وختی وه چه د جیلخانې دفتر ته ورسېدو دارو غه صاحب لا ویښ شوی نه و په دې وجه مونږ ډېر ساعت د دفتر کښې د هغه په انتظار کښې ناست وو چه هغه راغی نو زمونږ چارج یې د پولیس نه واخیستو، زمونږ ټوصونه یې په کتاب کښې ولیکل. مونږ چه څه وخت جیلخانې ته ورننوتو نو ښه دناوه تور (لمر) ختلی و. زمونږ نه مخکښې یو څو سیاسی قیدیان ورونه راغلي وو، مونږ ته چه خبر شو نو د جیلخانې د دروازې سره زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو، مونږ ته راتر غاړه شو بادرک له یې بوتلو او زمونږ د پاره یې د چایو انتظام وکړو، دا جیلخانه د سرحد، پنجاب او دهلی د هغو سیاسی قیدیانو د پاره وه چه څوک به اې او بي کلاس کښې وو. هره ورځ به لس

(c) ketabton.com: The Digital Library

انه سیاسي قیدیان راتلل تول ورځ زمونږ په دې مشغولا تېره شوه، بله ورځ علي‌ګلخان، لعل باچا، لاله پیراخان سره د شپږو، اتو رضا کارانو هم د پېښور نه د لته دې جېل ته رابدل شول. زمونږ تعداد ورځ په ورځ زیاتېدو خو څه وخت چه زمونږ تعداد زیات شو نو زمونږ سیاسي ورونو دا تجویز پېش کړو چه اوس زمونږ د یاره یو کمیټي جوړول په کار دي چه زمونږ د حقوقو حفاظت کوي او د ټولو په اتفاق یوه کمیټي جوړه شوه، وروسته د صدارت سوال راغی چه صدر به څوک وي ټولو په اتفاق ووې چه ته زمونږ صدارت قبول کړه، خو دا څیزونه زما دا پټه انه خوښ نه دي او ما به د عهده نه اکثر پرهېز کولو نو په دې موقع هم ما د خپل طرف نه معذوري ظاهره کړه او بل څوک یې مقرر کړو. سکرټري هم منتخب شو هره یوه خبره به زمونږ له طرفه ده وړاندې کوله زمونږ کار په دې اندې ښه شو یوه ورځ زمونږ جېلخانې ته د پنجاب د جېلخانو جرنیل او زمونږ سپرنټنډنټ راغلل، د ټولو نه په سر کښې زما چکې وه نو د ټولو نه اول یې زما نه شروع وکړه زه د ننه په کوټې ناست وم دوی راغلل زما د چکې ور کښې ودرېدل دوی د ننه راغلل او زه ورله جنګلې ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقي قیدیان به جنګلې له ورتلل زه خو سیاسي قیدي وم زما چکې په سر کښې وه او د مولانا ظفر علي خان اخر کښې وه چه د هغه چکې ته ورسېدل نو هغه ورته ووې چه زه د سیاسي قیدیانو متعلق تاسره خبرې کول غواړم لیکن هغه په ترشي سره دا جواب ورکړو چه د پنجاب په جېلخانو کښې شل زره قیدیان دي، زه د هغوی په غم کښې یم ما سره دیو څو کسانو سیاسي قیدیانو د پاره وخت نشته چه تاسره پرې خبرې وکړم. دا خبره چه سیاسي قیدیانو ته ورسېده نو چه څه وخت دې د هغوی لید وله ورغی نو څوک ناست وو، څوک اوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو چاورته پښتې وغږولې چه ده داحالت ولیدلو نو معاینه یې پرېښوده او د دفتر ته لاړو او په ډېر قهر او غصه د دفتره رخصت شو .

د قصه خانې واقعه :

دلته مانه د پېښور ملکرو وویل چه په ۲۳-اپریل ۱۹۳۰ چه تر یې نیولی توپه د غله شپه د پېښور ښار کښې مونږ تول هم گرفتار کړو . الله بخش برقی صاحب چه د کانگرس کمیټی سکرټری و په دغه شپه دی په دفتر کښې و پولیس ده پسې کورته تللی و ، دی کور نه و نو د شپې د گرفتاری نه پاتی شو سحر پولیس دی هم دفتر کښې ونیولو چه دی خو وخت گرفتار شو او خلک خبر شو ، نو ډېر خلک راغونډ شول ، دی یې د پولیسو موټر کښې کښېنول غوښتل خو خلکو نه پرېښودو ، نو پولیس پیاده کابلی تانې ته روان کړو او د خلکو جلوس ورپسې شو چه تانې ته رسېدل نو ډېر مخلوق راجمع شوی وو چه دی یې تانې ته ننه کړو ، نو دروازه یې بند کړه او خلکو ته یې وویل چه خواره شئ خو خلک نه خوربدل کشمکش زیات شو نو فوج یې راوغوښتو ، دا فوج هندوستانی و او گوروالیان وو هغوی ته یې حکم ورکړو چه په دی خلکو گولی وچلوئ خو هغوی انکار وکړو خلک چه هغوی وویل چه دا خو د تش لاس خلک دي نه جنگ کوی نه فساد نو مونږ پرې گولۍ ولې وچلوو ؟ هغوی یې لیرې کړل او گوره فوج یې راوغوښتو هغوی د راتلو سره په خلکو گولۍ وچلولې او ډېر خلک مړه او زخمیان شول .

گجرات جیل کښې :

بله ورځ مونږ تول د سرحد سیاسی قید یان یو ځای ناست وو چه خبر راغی چه د بنونه د سیاسی قید یانو چالان را روان دی ، مونږ وې چه څوک به وی خو خبر شو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فترته راورسېدل، مونږ په منډ ورغلو پوسردار رام سنګه او بل حکیم عبدالرحیم صاحب او ددېم سیوک رام وا وخه وخت یې چه هغوی جېلخانې ته رادننه کړل نو مونږ ورته غاړه وتو، د ملک ټول حال یې راته ووېي او ویې ویل چه باوجود د ډېر سخت ظلم او جبر کار په منه شان سره روان دی. ددې په اوریدو زه ډېر خوشحاله شوم ځکه چه ماسره دخپل ځان هیڅ فکر نه و ماسره به دېښتنو د تحریک فکر وچه دا حکومت د باو کړي نه وي. مونږ له به هم د ملک نه خطونه راتلل چه تحریک منه په زور کېښې دی او د خدایي خدمتګارو تعداد دسوونو نه زرګونو ته ورسېدلو او خوره چه حکومت ددې تحریک دد باو کولو کوششونه کوی هغومره دا تحریک خوریږي.

د لاهور د محمودعلی قصوری صاحب پلار مولانا عبدالقادر صاحب هم د ګجرات جېل ته راغی، دده ځای نه وو، نو ماخپل ملګری سرفرازخان خپلې جګې ته راوستو او د هغه جګې می مولانا قصوری صاحب ته ورکړه. دغه شان د جمعیة العلماء هند مولانا کفایت الله صاحب او ناظم مولانا احمدسعید صاحب هم د دی جېلخانه کېښې وو، ددې به زه کله کله میلمه کولم. ناظم صاحب ډېره خوندناکه پېښې او حلوا پخوله.

مونږ په دې جېلخانه کېښې دوه قسمه قیدیان وو یو اې کلاس او بل بي کلاس مونږ د خوراک وغیره ټول حقوق یو شان وو خو یو دا فرق وچه د اې کلاس قیدیانو ته به ځملا ستو اجازت و او ورته به یې ورته نه بندولوا و بي کلاس به دننه ځملا ستل او ورته یې ورپسې بندولو او بل فرق دا وچه اې کلاس به د ځان د پاره د بهرنه خوراک، څښاک څیز راغوښتې شو او بي کلاس نه شو راغوښتې. دلته سرفراز او اغاعل باچا، میا احمدشاه او عبدالاکبرخان به اې کلاس کېښې وو، باقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورتول بی کلاس کښی وو، څوورځی پس یې اغا لعل باچا او عبدالاکبرخان د
اې کلاس نه بی کلاس ته کړل، مونږ به بهرځملاستو او زمونږ د انورملکری ته
دننه ځملاستل ډیره گرمی وه، علی گلخان ناجوړه و اوډکومی نه به پری چپی راتلی
مانه دا خبره ډیره بده ښکارېده چه مونږ دی بهر یو او حاجی شهنواز خان، سرفراز
خان، عبدالاکبرخان، رام سنگه، حکیم عبدالرحیم او علی گلخان دی دننه ځملی مونږ
دا خبره خپلی کمیټی ته پیش کړه سپرنټنډنټ سره یې هم پری خبری وکړې، حکومت ته
ته موهم ډیر درخواستونه لیږلی وو لیکن چا پری غوږ نه اېښودو، جرنیل د جیلخانو
هم راغلی و اوهغه زمونږ نه خفه تلی وهغه هم زمونږ د پاره څه نه کول او حکومت هم
دځه کولو د پاره تیار نه و اخر چه مونږ مایوسه شو او به دی خبره پوه شو چه به منت
او درخواستونو څه کیدای نه شی نومونږ اراده وکړه چه قدم اخیستل به کاردی. زمونږ
سپرنټنډنټ راجا صاحب وو او په دښتیا راجاؤ او د پړشرایف سړی ؤ مونږ تری وی
چه تاسو بیا د اخپل شکایتونه ولیکئ او ماله یې راکړئ چه زه یې جرنیل صاحب له ولیږم
دهغه خبری سره اتفاق وکړو تولی خبری مو بیا ولیکلی او هغه له مو ورکړی هغه هم
پری ډیر بنه رپوټ ولیکه لیکن ډیری ورځی تیری شوی څه ځواب رانغی چه په انتظار ستړی شونو
مونږ فیصله وکړه چه اوس قدم اخیستل به کاردی لیکن زمونږ د پنجاب ورونه څوک چه په اې کلاس کښی
هغوی به د دی مخالفت کولو او ویل به یې چه جیلخانه کښی ایجی ټیشن په کارنه دی، دهغوی دا خبره څودرسته ده ولی چه
ته دا ایجی ټیشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام وو تکلیف که و بی کلاس ته وکومی چه به د
ورو زیاتیده نو د علی گلخان طبیعت به هم ورو ورو خرابیده او خولی به پری هم راتلی اخر
فیصله مو وکړه چه مونږ به پری قدم اخلو او که څوک په خوشحالی سره زمونږ به دی ایجی ټیشن کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکیږی نوهم ښه ده اوکه نه کیږی نوهم بي کوربي اباد . مونږ له د جیلو بي کلاس
ورونو د پاره ایجی ټیشن شروع کول په کاردی . مونږ ایجی ټیشن شروع کړه اوفیصله
مو وکړه چه بیګاله به نه بندیږو اوکه جیلوالا مونږ په زوره بندوی نو پولیس له به لاسونه
ورکوو . هرکله چه ماښام شو او د وډی مو وخوړه او د بندیدو وخت شو نو مونږ ټول
ګینټری ته دلغوټله شو او په چمن کښې غونډله کښیناستو او لاسونه مو پولیس له ورکړل او
جیلوالو ته مو ووې چه مونږ په رضا نه بندیږو که په زوره مو بندوی نو ستاسو
اختیار دی . اکثره اې کلاس والا مونږ سره په دی ایجی ټیشن کښې شریک
نه شول نور خو پریږده چه زمونږ د خدائي خدمتګارو ملګري ، صاحب اوسکړیږی
صاحب عبدالاکبرخان او میا احمد شاه هم را نه لیری لیری کرځیدل او ماته یې ووې
چه تاخو به مونږ ته وې چه جیلخانه کښې ایجی ټیشن و نه کړې او اوس دې پخپله
شروع وکړه ما ورته وې چه زه د دی برداشت نه شم کولی چه زه دې په ارام یم
او زما د کار د نور ملګری دې په تکلیف کښې وی په دی وجه مجبوره یم چه ایجی ټیشن
وکړم . جیلوالا فوراً سپرنټنډنټ صاحب له اطلاع ورکړه هغه راغی او په دفتر کښې
کښیناستو خبری شروع شوې هغه ووی چه دی کښې زما څه قصور دی . زه خو
ستاسو د پاره هرڅه ته تیار یم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایجی ټیشن کوئ ما ورته
ووی چه مونږ د اقل م ستا برخلاف اخیستی نه دی ، د حکومت برخلاف مو
اخیستی او تره په دی خفه کیږه مه اخر فیصله په دې وشوه چه تاسو نن بند شئ او
سبا له به زه تار په ذریعه خبر راوغواړم مونږ ورته ووی چه ته زمونږ نه مه خفه
کیږه ، مونږ دا فیصله کړې ده چه پخپله خو به نه بندیږو ولیکن دا ده چه بند یې وکښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به څه جګړه او کشمکش نه کوو. د جیلخانې سپاهیان د ی مونږ وچټ وي او بارک ته د ی مونږ رسوي هغه هم په دې راضي شو چه سپاهیانو د بې کلاس قید یان په دنګه دولې بارک کښې قید کړل سباله وختي خبر راغی چه په زنانه احاطه کښې د ګ ی بند کړې او د بهر ورور لیبي پوډي کوي او دننه د دوې خوښه ده چه که بهر خلق او که دننه . لنډه دا چه د بې کلاس د پاره هم مونږ هغه تول حقوق حاصل کړل کوم چه د اې کلاس د پاره مقرر وو .

د پېرنګي جبر او د پښتنو عزم :

دا خو د جیلخانې واقعات وو اوس د بهر د حال نه مو خبر دم چه مونږ بې ونیولو نو فوجونه او رسالې اتمانزو له راغلې اول د خدايي خدمتګارو به دفترو دغلل کوره کانو په دفتر او ور ننګولو او په دفتر کښې چه څوم خدايي خدمتګار وو هغه تول بې ننکته یو یو په پوخ سړک را وغورځول . زمازوی ولی چه هغه وخت د دیا دلسو خوا دلسو کالو هلک و د خدايي خدمتګارو دفتر کښې و په ده باندې یو کوره دننګین ګذا هو کړه وخو بود ليبي افسر ورته لاس ونیو هغه ګذار بې په لاس واخیست او د ی بې پچ کړو بیا بې د مټ نه ونیو ، په پوروي بې ننکته د بالا خانې نه را وغورځولو فوجونه د کلې نه چاپیره شول ، تول خدايي خدمتګار بې ګرفتار کړل او رسالې به په لا دو او کو څو کښې ګرځېدې ، په هر کور به ور ننوتل تو پکې او که بل څیز به بې خوښ شو هغه به بې یو ړل چه تول خدايي خدمتګار ګرفتار شول ، نو دپتي کمشنر ملا ښې سره د خلکو په مینځ کښې وو دربدلوا او په اوچت اواز بې ووی چه د سره جامو څوک شته ؟ په دې هجوم کښې زمونږ د کلی خان محمد عباس خان هم ولاړ و خپلو توکرانو ته بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواز وکړې چه راځي د ده حجره دغلته نژدې وه په منلو لاړل. په دیګ کښې یې سوړ رنګ واچوو چېلې او د نوکرانو جامې یې سرې کړې او وایي غوښتې او اوبه توری بهیدې چه راغی او د پېښې کمشنر په مخکښې ودرېدو چه دا دې د سرو جامو خلک د پېښې کمشنر خو دوی ګرفتار کړل خو دا داسې اواز چه پښتنو کښې یې ننګ او غیرت پیدا کړو او پیرنګیانو چه خومره کوشش وکړو نو سرې جامې یې ورکې نه کړې. شوې محمد عباس خان په خدایی خدمتګارو کښې نه وا او د انجمن نه یې هم استعفا ورکړې وه مونږ نه خفه هم و خو د پښتو ننګ او ناموس یې اخستلو. انګریزانو زمونږ د کلي محاصره وکړه. د کلي خلک یې بهر ته نه پرېښودل او د بهر خلک یې کلي ته نه پرېښودل. بنیادم خو به د فوجیانو په وینا بند شو. ولې خاروو ته خو دا تکلیف پېښ شو چه هغوی میړو او شوګیرو ته وتل. کورونو کښې د ننه د ګیاه ختم انتظام نه وو. کله چه به خاروی د کورونو نه را اووتل، بیرته به نه تلل. نو ګوډه کانو به په اسونو ځغلول چه کله به هغه خاروی په سینه خیته ورواچولو بیا به یې په ټوپکو نو ولیشتل او په دې طریقه د ډېرو زمیندارو غریبانانو ډېر خاروی مړه شول. د ښکار بابا غونډۍ سره یو لوی میدان و د اخلک یې هلته راجمع کړل وهل به یې، ټکول به یې او ورته به یې ویل چه کوټی وکوئ چه مونږ خدایی خدمتګار نه یو هغوی به ورته ویل چه مونږ خدایی خدمتګار نه یو او حقیقت هم دغه وو دوی خدایی خدمتګار نه وو خدایی خدمتګار خو ټول ګرفتار شوی وو خو کوټه ټکول پښتنو ته شرم ښکارېده او کوټی یې نه ګولی. دوی بابا نړی به یې د ښکار بابا ډېرې ته کانې څېچول او یو لوی ټلی یوې جوړولو. کله چه یو لوی ټلی جوړ شو او پیرنګی خلکو ته ووی چه ستاسو هغه بچا خان مو په دې کښې ښخ کړو په دې خلکو کښې یو سړی کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکوله هغه پیرنګي ورته وي چه تا ته اجازه ده کوډه ته څه! هر کله چه کوډ ته لاړ
نو ښځې یې جامې وینځلې ده نه یې تپوس وکړ چه ته څنګه راغلې؟ هغه وې زه یې
را پېژنودم هغې ورته وې چه نور نه را پېژنې دي نو ته یې څنګه پېژنودې تا به کوډ
ګولی وی. داکوته دې رادی خواکړه دده په کوته رنګ لګېدلی و دې سر
سوباړی په لاس کښې ونود ده ته یې ووې چه واخله بې غیرته په دې سوبا
جامې دینځه زه میدان له ورځم سړي د پرنګیه شو او پښېمانه شو او دد
په پښو پرېوتو چه ته مه ځه بیا ورځم چه دی راغی نو پیرنګي ورته وې چه ته خو
مې پېژنودې وې ته بیا ولې راغلې ده وی چه ښځه مې کوډ نه پرېږدي نو زه
اوس جبل ته هم تیار یم او مرګ ته هم تیار یم او نورو خلکو سره کښېناستو. دا م
پنځلس ورځې وچلېده، پیرنګیانو د پرځه وکړل خو عام خلکو هم ورته ګوتی د
نکولې ځکه چه چا به کوته ونکوله نو کلي کښې د هغه ژوند د پردشم و او خلکو ب
ورپورې خندل.

د پرانګ چار سدې محاصره یوویشت ورځې چلېدلې وه، د پرانګ
چار سدې په محاصره کښې د پرزیات فوج وو چا پېره به هم ولاړ وو او سوا
به په لارو کو څو کښې هم ګرځېدل چه څوک به د کوره را ووتو نو د هلو به یې اذانو
او د جمعې لمونځونه هم بند شول خدایی خدمتګاري ونیول او قید یې کړل او عام خلک
به یې په تود و ټنګو بر بنډ ځملول او د کورونو تالاشی کېدې خو د قام اتفاق د چار
چه غلي وې هغه یې په غر بیابانونو وویشلې او د میرې خلک به سحر وختي راغلل
د دوی د میرې فصلونه به یې کوډ کړل، خاوره کړل، او به کړل. بیا به ښپې له کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول او د شوګکوی خلکو به ورله. د شوګکوړي فصلونه سنبالول. دا محاصره هم ناکامه
چته شوه. دا محاصرې ، وهل ، ټکول خو سخت و، خو ددې یوه فایده دا وشوه چه
کوم کلي چه انګریزانو محاصره کړل او وېي سوزول، دا په جونیلي سهک پراته
نو چه عامو خلکو به دا تشدد او ظلم لیده نو د خلکو په زړونو کښې به د انګریزانو
سره نفرت او د خدائي خدمتګارو سره همدردي زیاتیدله او په دې توګه زمونږ په حق
کښې ډېره غټه پراپیګنډه وشوه.

د غه ښان په ۲۷ می کوجړو کړهې کښې جلسه وه د مردان نه کپتان مرفی
سره د پولیس راغی، دی یو ډېر ظالم پیرنګی و. بلکه چه د کوجړانو سره د میښو څړه لو
ږ ده کوم کوتک دي د ده سره به هم هغه ښان کوتک وو او ډېر بې ترسه و. بې دریغه به
خلک وهل. دا چه ښکنه د خلکو په وهلو لاس پورې کړو او په پوره نیغ د خلکو مینځ
ننوتو. نو هلته طالبان وو، هغوی حیران شو، په دې چه دا یو پیرنګی لښ لاس
روان دی او هیڅوک ورته څه نه وایي. خدائي خدمتګار خو چونکه د عدم تشدد پابند وو
د غه طالبانو پیرنګی پسې خپل تبرګي راواخستو او په هغې یې او وهلو. پیرنګی چه راپرېوتو
نو ی بنځې چه ملګي ور سره وو ، د جلسې خلکو ته یې او به ورکولې، هغې هغه ډک منګی
پیرنګی په سر راچولو او هغه مړ شو. چه د هغه د مرګ خبر مردان ته ورسېد نو
ی ([illegible]) چه د مردان اسسټنټ کمشنر و هغه فوج راوغوښتو خلک د دې نه خبر
ول خو بیا هم خلکو جلسه جاري وساتله د غه وخت باران او سیلۍ راغلل او ددې
وجه د فوج د رسېد و نه مخکښې جلسه خوره شوه کنې نو که فوج په جلسه ورغلي وای
نو مره خونریزي به پکښې شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سباله د دې پېرنګي بد اخیستلو د پاره په ۲۸ مۍ په تکړ فوجونو د غلل کلي یې
محاصره کړه او په خلکو یې بې دریغه ګولۍ وچلولې میشن ګنونه یې هم پکښې استعمال کړل
ډېر ماشومان، زلمي او ښځې، نر، پکښې شهیدان شول. بیا د ملک ملا الله خان خدا
خدمتګار حجره او کورونه یې هم وسېزل او د سالار شمروز خان د پلار ملک امین ګل ډېره
یې هم وسېزله. د شېر ګړه او جلالا کلو خلک چه خبر شو نو د تکړو د امداد د پاره منډه ذ و
د اغلل نو پېرنګیانو محاصره پوره نه کړه او مړدان ته لاړل. د دې نه پس فوجونه لوند خوړ ته
لاړل او هلته د غلام محمد خان خدائي خدمتګار حجره او کورونه وسوزول او د کلي
په عامو خلکو یې ډېر ظلم زیاتي وکړه. کوهاټ کښې هم د غه شان پېرنګیانو په خدائي
خدمتګارو او په عامو خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک پکښې شهیدان شول. دلته به
یې خدائي خدمتګار نخوا او بوټه عور خول او غوټې به یې ور کولې. د بنو په سپین تنګي
هاتي خېلو کښې د خدائي خدمتګارو جلسه وه، قاضي فضل قادر د سټیج د پاسه ولاړ و
د قرآن شریف تلاوت یې کولو پېرنګي په تمانچه وویشتو او شهید یې کړو خلکو ته یې وویل
چه جلسه خوره کړئ خو خلکو جلسه نه خوروله نو په ټوله جلسه یې ګولۍ وچلولې. ډېر خدائي
خدمتګار پکښې زخمیان او شهیدان شول او څه یې ګرفتار کړل. د مینې تحصیل صوابۍ
مولانا صاحب په کور پولیس ورغلو او د هغه کور یې وسوا او د هغه په کتب خانه یې اور ولګولو
چه هغې کښې ډېر مذهبي کتابونه او قرآن شریفونه د حدیث او فقهې کتابونه وو هغه وسوزل
د رستم مولانا عبدالحي صاحب په کور ورغلل کتابونه او سامان یې ورته ګډ وډ کړو او
هغه یې ګرفتار کړو. د غو ورځو کښې زمونږ په ټوله صوبه کښې داسې کلې نه وو چه هغه کښې
خدائي خدمتګارو او د هغوی دفترونو او هغه ته فوج ورنه رغلو. هلته د خدائي

(c) ketabton.com: The Digital Library

…متګارو د هغوی کورونه، د هغوی مال، حال او د هغوی سرې جامې یې
…نه سوزول او په خلکو یې ظلمونه وبه کړل !

دې ظلمونو پښتانه را ولړزول، په زرګونو ظلمو د ملکنیانو تر ډېره اسماعیل
…انه پوری خیلی جاجی سرې کړې! او د وطن دازادی په میدان کښې د سورنښان
…لای و درپدل، د خدایي خدمتګاری تحریک په ازادو قبایلو، باجوړ، مومندو
…یلو، ودګزو، وزیرو، مسودو او بیټنو کښې خور شو. د باجوړ او مومند و خلک د
…ګلزو د حاجی صاحب په مشرۍ کښې په کړ په کښې د ډېره شول. د دی میاشتی جنګ
…شتیپه او ورځ په پورې بمونه وربېدل. حبیب نور په تحصیل چارسده کښې په چهرې
…خه نیمی بجې په انګریزا اسسټنټ کمشنر تماچه وچلوله خو کارتوس غل شو، پیرنګی
…شو، دی ګرفتار شو، او سباله په پېښور کښې پانسی شو. قلي خان پولیټیکل ایجنټ
…ونبتل چه خدایي خدمتګار مشران په دې کیس کښې راولي ولی حبیب نور انکار وکړ
…ی خان ته یې ووېل چه زه پخپله اراده دده په قتل پسې راغلی وم خو کامیاب نه شوم
…و ګورئ د اخلک خان ته مسلمانان هم وایي پښتانه هم وایي او د پیرنګی د پاره
…نا روا او ذلیل نه ذلیل کار کولو ته تیار دی. زمونږ د خدایي خدمتګارو خه ګناه وه
…ی د پاره موحق غوښتو. د پراپریلای پښتانه راکوز شول. په پېښور سنا دیې حمله
…فوجونو سره وجنګېدل مکړې ګودام یې تالا کړو او ور لي پری ولګولو. وزیرستان
…حملې شروع شوی، او د پر فوجونه یې خراب کړل. دا جنګونه د ډېره موده جاری وو
…حل وو چه د مومندو نه را واخله تر اپریدو او وزیرو مسودو پوری ټول قبایلی
…د خپلو رونړو په امداد کښې را پاڅېدل او تر هغې یې د صلح کولو نه انکار وکړو

باچا خان مرحوم ده ملک او قوم ده آزادۍ درباره په خوږون کښلو او خرو...
...رزوښې او لښتې... [illegible]
...ان تورې لوټې قربانۍ ورکړلې شوکه ده برټش مکار او فریبي قوم سره د...
...هندوستان او پښتونخوا نه ویستل ۳۸۶ د آزادۍ ده قلم په ګشتی نو...
ترڅو چه باچا خان او ګاندهي جي نه وي راپیدا شوي. رانغلی ۱۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس او مونږ :

مونږ دګجرات په جیلخانه کښې وو چه زمونږ یو دوه ملګري، یو میاں جعفرشاه کاکاخیل، بل میان عبدالله شاه دقاضي خیلو چارسدې زمونږ ملاقات له راغلل ملاقات خو بند و او زمادې نورو ملګرو سره یې ملاقات وشو هغوي وویل چه حکومت زمونږ دټولې صوبې ناکه بندي کړې ده نه څوک د صوبې نه بهر تللی شي او نه څوک د بهر صوبې ته راتلی شي او په خلکو یې ډېر زور او ظلم شروع کړې دې کوشش دا دې چه زمونږ تحریک ختم کړي، مونږ په اباسین راپورې د توخکه چه کو د دوی نه ټول سر نیولي دي او تاسو له راغلو چه مونږ څه وکړو په مونږ داسې ناروا ظلمونه کیږي دنیاکښې په چا نه دي شوې خو دنیا زمونږ د حال نه خبره نه شوه. زمونږ د ملک ملاقات وشو نو راغلل ما ته یې د ټول حال ووې. مونږ خو په خلافت کښې وو په صوبه کښې مسلم لیګ نه و مونږ خو د پنجاب سره په خلافت کښې پاتې شوي وو او د خلافت ډېر ورونه په مسلم لیګ کښې هم وو، مونږ دوی ته دا بیه ورکړه چه تاسو هندوستان کښې د مسلم لیګ مشرانو له ورشئ او ورته ووایئ چه پیرنګیانو په مونږ ناروا ظلمونه شروع کړي دي او زمونږ صوبه یې بالکل محاصره کړې ده. تاسو زمونږ ورونه یئ، مونږ سره صرف دومره امداد وکړئ چه دنیا زمونږ د حال نه خبر شي زمونږ تحریک خدایي خدمتګار خو اصلاحي تحریک دی. مونږ ورته دا هم ووې ته لاړ شئ، دهلي ته لاړ شئ، شملې ته لاړ شئ، په مسلمانانو ګرځئ او د خپل حال نه خبر کړئ. دوی لاړل او څه موده پس چه راغلل او مونږ یې خبر کړو چه مونږ د مسلـ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولو لیډرانو وکړ څېدو هغوی خوزمونږ مل د ته تیار نه دي او تیار لحکه نه دي
چه هغه خو یو جماعت دی چه پیرنګیانو د هندو د مقابلې د پاره جوړ کړی دی او
زمونږ جنګ خو پیرنګی سره دی نو هغوی به زمونږ څنګه مل د وکړي ، نو مونږ ورته
ووی چه بیا لار شئ ، هندوستان کښی نور د جماعتونو سره وویني او خپل حال ورته
ووایئ ، دوی لاړل او څه موده پس راغلل نو مونږ ته یې ووې چه مونږ خو ډېر
وکړ څېدو ، خو لنغیر د کانګرس نه زمونږ سره امداد ته چا غاړه کښېنښوده ، د کا-
نګرس لیډرانو مونږ نه تپوس وکړو چه ستاسو پیرنګی سره جنګ په څه دی ؟
مونږ ورته ووې چه د ملک په ازادئ وې د جنګ طریقه مو څه ده ؟ مونږ وې عدم
تشدد ، دوی ووی چه د غه جد وجهد او اصول خو زمونږ هم دی . تاسو هم غلامان
یئ مونږ هم غلامان یو ، ستاسو هم انګریز دښمن دی ، زمونږ هم دی . تاسو هم
ازادی غواړئ ، مونږ هم . که تاسو مونږ سره ملګری کېږئ نو مونږ ستاسو مل د
ته تیار یو ، نو د دوی د دې بیان نه پس مونږ دوی ته ووې چه واپس خپلې علاقې
ته لاړ شئ او خپلې د صوبې جرګې سره دا خبره وکړئ هغوی چه څه فیصله وکړي نو
مونږ ته منظوره ده ، دوی لاړل او د صوبې جرګې دا خبره منظوره کړه چه کانګرس
سره ملګری کېږو . مونږ خو نن په دریاب کښی لاهو یو او غرقېږو ، څوک چه لاس
راکوی ورکوو یې - ددی نه پس جرګې د کانګرس سره خپل تړون وکړو او د کانګرس
کمیټی سمدستی په مرکزی اسمبلی کښی سپیکر وډتل بهایی پټیل دیو وفد په سرحد صوبې مشرئ
صوبه سرحد ته د تحقیقاتو د پاره راولېږه خو پیرنګیانو په اټک بند کړو نو هغوی پینډۍ
کښی کښېناستل او تحقیقات یې شروع کړل ، زمونږ د پنجاب مسلمانانو ورنه زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کیله کوي چه دوی کانګرس سره شو او کانګرس د هندوانو جماعت دی او لا خو زه دا خبره کوم چه کانګرس د هندوانو جماعت نه دی دا د ټول هندوستان د ټولو خلکو شریک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دې کانګرس کښې و. او بله دا چه مونږ کانګرس سره ځنګه شو که چیرې دوی زمونږ امداد کړې وای نو مونږ کانګرس ته کوو؟ حقیقت دا دی چه مونږ خو دوی کانګرس سره ملګري کړي یو مونږ پښتانه خو سیلاب په مخه کړي وو. دوی له ورغلو چه تاسو زمونږ مسلمانان ورونړه یې لاس راکړئ دوی لاس رانه کړه کانګرس وې زه درکوم مونږ له یې لاس راکړو زه د دنیا ټولو مسلمانانو ته وایم چه اوس تاسو انصاف وکړئ چه دوی ګرم دي که مونږ؟ څه ورځې پس حاجی عبدالغفار خان، عبیدالله خان او سلطان خان زمونږ ملاقات له راغلل او د ملک ټول حالات یې راته بیان کړل او راته یې وویل چه پښتنو کښې داسې یوه جذبه راویښه شوې ده چه بیان یې درته کولی نه شو، څومره سختې چه پېرنګیان کوي هغه هومره خلکو کښې جوش او همت زیاتیږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدایي تحریک دی او خدای ورله د غیبو نه امداد ورکوي. د دې په اوریدو مونږ ډیر خوشحاله شو او ملاقات ختم شو. د ختمیدو نه پس می عبیدالله خان ته د پښتنو په نامه یو پېغام ورکړو چه: «ای پښتنو ورونو! چه ونه ویریږئ او مایوسه نه شئ، دا د خدای د طرف نه په مونږ یو آزمایش او امتحان دی، بیدار شئ او د خدای د مخلوق خدمت ته ملا وتړئ.» هر کله چه دا پیغام په اخباراتو کښې شایع شو نو په خلکو یې ډیر ښه اثر وشو او حکومت د جیل سپرنټنډنټ ته حکم ولیږه چه دده ملاقات بند کړه چه دا سره د بهر سړي اینده د یاره ونه وینی. مونږ سره په جیلخانه کښې د پنجاب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی لوی لیډران وو. د هغوی لیډ وله به خلک راتلل او زمونږ حالات به یې اخبارو کښې شایع کول. مونږ سره به دې کار کښې چه څومره امداد دې لیډرانو کړی دی زه به ټول عمر د هغوی مشکور یم. دوی په جیلخانه کښې دننه او بهر زمونږ هر قسم امداد ته تیار وو. د دوی په خپلو کښې څه نا څه اختلافات وو خو مونږ سره د ټولو ډېر ښه تعلقات وو. دلته سیاسی قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سکهان وو لکه د سکه (د خپلو) ورونو زمونږ خدمت او امداد ته تیار وو او هندوان خو زمونږ امداد او خدمت ته د مسلمانانو نه هم زیات تیار وو. دلته زمونږ یو پښتون جمعدار وو چه د ننه د جیلخانې ټول اختیار د هغه وُ، هغه ډېر ښه سړی و مونږ سره یې ډېره همدردي وه. زمونږ هر کار چه هغې کښې به خطره هم وه خو دی به ورته تیار وو ما به ډېر منع کولو چه ته خو سرکاری نوکر یې داسې کار مه کوه چه سبا له درته نقصان ورسېږي.

پټیل کمیټي رپورټ:

پټیل کمیټي خپل کار پوره کړو او خپل رپورټ یې شایع کړو، د شایع کېدو سره هغه حکومت ضبط کړو لیکن دا رپورټ څه نا څه کانګرس یورپ او امریکې ته ورسولو د دې شایع کېدو سره حکومت خپله غلطي محسوسه کړه او مونږ یې جیلخانې له یو وفد را لیږلو او مونږ نه یې ووې چه تاسو مونږ سره جوړه وکړئ. د ۱۹۱۹ء کال ریفارمز اوس را درکوو او د مخکښې د پاره تاسو سره دا وعده کوو چه څه هندوستان له ورکوو هغه نه به زیات تاسو له درکړو. کانګرس پرېږدئ، مونږ سره جوړه وکړئ. مونږ را غلو د جیلخانې ټول سیاسی قیدیان ورونه موراغونډ کړل او دوی سره مو په دې مسئلې ندی مشوره وکړه. د بعضې خلکو دا خیال و چه مونږ له ډپلومیسي په کار ده ما ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه د پلومیسی خومنافقت دی اوزه خومنافق نه یم، او مونږ د حکومت دا
خبره منظوره نه کړه. په جېلخانه کښې ځه د ورځې پېښې میا احتشام سره داخیال پیدا
شو چه مونږ د حکومت بالکل بې ګناه قید کړي یو او په مونږ هیڅ قسم قانوني ثبوت
نشته نو په دې وجه مونږ له نګرانی کول په کار دی. دی ته بې عبدالاکبرخان،
سرفرازخان او حاجی شهنوازخان هم تیار کړي وو، میا صاحب دی ته فکرنه کولو
چه دا خو سرحد ی قانون دی، دی کښې دوه خبرې وي چه جېلخانې ته ځي او
که په ضمانت کورته ځي؟ نوده ما ته د نګرانی خبره وکړه ما ورسره په دې کښې اتفاق
ونه کړو ځکه چه دا کار زمونږ د اصولونه خلاف وخو دامې ورته ووې چه که چېرې
تاسو نګرانی کول غواړئ نو وکړئ خوزه یې نه کوم نو میا صاحب ووی چه ته یې ولې
نه کوې نو ما ورته ووې چه دا زمونږ اصول نه دي نو ما ته یې ووې چه ته یې ولې به
نه کښې او په دی را سره بحث شروع کړو ما ورته ووې چه ته خو اوس په دنیا ته د کوره
چه زمونږ په دې قوم څومره لوبی او تشدد د پېرنګیانو وکړو او زه دلته په مزه په
جېلخانه کښې ناست یم، خودم، څکم، نوزه صرف داقید نه شم تېرولی؟ زما د
هری خبری او کمزوری اثر زما په قوم پریوزي او زما یو تهی کمزوری هم قوم ته لوی
نقصان رسوي په دې وجه زه معذور او مجبور یم بله دا چه زمونږ دا تحریک د
عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی. زما د دې خبرو په هغوی هم اثر وشو او
د نګرانی خیال یې پرېښود.

د ګجرات جیل ملګری:

په جېلخانه کښې زمونږ شپې ورځې ډېرې ښې تېرېدې ولې چه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مذاق خلک وو، لوی لوی عالمان وو اولوی لوی سیاستدانان وو، اوبله
اچه دهر مذاق کتابونه هم وو، ماخو خپل ټول وخت تقسیم کړی و، دخپل وخت
یوه حصه می دمذهبی کتابونو مطالعی او درس له ورکړی وه او دلویو لویو خلکو
ره می تبادله خیالات کول. مایخپل ټول ژوند کښی دکتابونو دومره مطالعه
وه کړی لکه چه دلته می یوکال کښی وکړله. بله مفیده خبره دلته داوه چه مونږ
د ویمه، دریمه ورځ ټول غونډی یدوا او په مختلفو مضمونو به بحثونه اوتقریرونه
ل او کله ناکله به دبعضی ورونو په بعضو خاصو مضمونو باندې زمونږ دپوهولو
وه عالمانه تقریرونه کیدل او ډاکټر انصاری صاحب خو دملکی او انتظامی
علوماتو حاصلولو دپاره زمونږه یو پارلیمنټ قایم کړی وچه په هغی کښی به وقتاً
وقتاً اجلاسونه کیدل اوزمونږ دپوهولو او تربیت دپاره دپارلیمنټ په طریقه
ملکی او قومی واقعاتو باندی تقریرونه کیدل. لنډه داچه دې قید ماته
پرخه وسبو دل او مونږ ډیر څه زده کړل.

مادلته ډیر کوشش وکړو چه دلته د قرآن او د ګیتا درس شروع شی
چه په هندوستان کښی که مونږ مسلمانان یو اوکه هندوان یو اوکه سکهان
که عیسایان یو مونږ دیوبل د مذهب نه خبر نه یو او نه زمونږ دخبرو لو چا
شش کړی دی بلکه په مونږ کښی خودغرضو خلکو مذهبی تعصب اونفرت پیدا
دی، مذهبونه چه دنیا ته خدای رالیږلی دي داټول دخدای مذهبونه
دا د تعصب اونفرت دپاره نه دي بلکه دمینی او محبت دپاره دي. زه
ي کامیاب شوم او درس مو شروع کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيلۍ ت جنګ رام چه د غدر پارټۍ کښې شل کاله قيد شوی وا و د تو
او بونه په دعووو ځوکښې رابدل شوی د د پرقوم پرست او بنه عالم او بنه سړی و
د ګيتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله . د پر خلک به د ې درس
کښې شريکيدل او چه د دی تعليم په حقيقت به پوه شول . نوجوان به شول ځ
خدای مونږ له څه تعليم راکوي او دا مونږ په کومه لاره روان يو ، او هغه
مذهب په نوم تعصب او نفرت چه پيدا شوی و ترد يره حده د هغې اصلاح
وشوه او د يو بل د مذهبی اصولو نه خبر شو ، زما يو مهربان و د هغه نوم لالا
لعل و او بيولوی وکيل ؤ او د پر ښه سړی و ماته به يي د انګريزی کتابونه اوروله
ماترې د پره فايده واخيستله . بل رای زاده هنسراج وچه د جالندهر ؤ
د پر مهربانه وچه کله به يي ملاقات راتلو نو مونږ ته به يي د پرې غوړی زيرې
راوړلې او د هغی سره د مطالعی د پاره قسما قسم کتابونه يي هم راوړل . حاجی
غان به سعودختی مونږ له چای تياره کړي وه . د دوی په دغه يي هم خلاص کړ
وو د پر ښه منتظم سړی و او د هر قسم خبرونه به يي هم راله راوړل چه جيلخانی
چه به څه وشو يا به د چا ملاقاتي راغلي و نو دی به ترې خبر و او د هر چا ملاقا
سره به يي اول ملاقات کړی ؤ جيلوالا د ده د دې خبری نه د پر تنګ وا و د
به يي منع کولو خو دی يې د ديو دی نه منع نه کړی شو دی د پر خدمتي او ښ
سړی و ليکن په يوه معمولي خبره ورسره احمدشاه ميا جنګ وکړو . جنګ يې حا
صاحب سره وکړو او چای څکل يي مونږ سره پريښودل . د ميا صاحب طبيعت
سخت و او جيلخانه هم داسی يو ځای دی چه د سړی طبيعت پکښې تنګ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معمولی خبرو باندې جګړې ته تیارېدل. سرفراز او ما سره يې هم جنګ کړی و او په جیلخانه کښې مونږ ته د لوبو اجازت وا او په لوبو کښې به هم کله نا کله میا- صاحب جګړې کولې ما چه به خپل ځان ته کتل نو په ځان کښې به مې کمی او کمزوري لیدلې یو نقص راکښې د ډېرو خبرو او ډېرو بحثونو او بل د قهر پېدا کېدلو و ما به دا ډېر محسوسوله او دا فکر به مې کولو چه د دې نه به څنګه خلاص شم ما به کوشش کولو لیکن په مالي داسې قبضه کړې وه چه خلاصېدې ترې نه شوم د دې د اصلاح د پاره ما دا اراده وکړه چه په هفته کښې به یوه ورځ روژه نیسم خو روژه به مې یوازې د خوراک، څکاک نه نه وي بلکه د خبرو نه به هم روژه وي او څنګه کمزوري باندې به غور او فکر کوم او د هغې د اصلاح کوشش به کوم نو د سحر له موخ چه به مې وکړه نو د چکې ورته به مې بند کړم تر ماښامه پورې به چکې کښې ناست وم، ذکر به مې کولو او چه د ماښام اذان به وشو نو د چکې نه به راووتم او دوا روژې (د خوراک او خبرو) به مې ماتې کړې. د دې روژو ما ته ډېره فایده رسولې وه او څه نا څه زما د دې بد وعادتونو اصلاح هم وشوه.

څه موده پس په دې جیلخانه کښې زما په ملاکښې بیا هغه درد چه د ډېره- غازي خان په جیلخانه کښې پیدا شوی و شروع شو. ډاکټر انصاري صاحب وکتم او یوه نسخه زما د پاره ولیکله او د غوښې خوراک يې را باندې بند کړو د دې دوا او پرهېز په وجه زما ګذاره وشوه لیکن قصه داسې وشوه چه هغه پېرنګی سول سرجن چه زمونږ د جیل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغی نو هسې به نا ست . هر څوک به ډاکټر انصاري صاحب له ورتلل. ولې چه هغه ډېر لوی او لایق ډاکټر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن هغه پیرنګی داخبره ډیره بده محسوسه کړه او د جیلخانو جرنیل ته یې ویل
او د هغه خایه داحکم راغی چه بغیر د جیلخانې د ډاکټرنه په نورو خلکو باندې علاج کول
بند شو، زما هم شامت راغی ماهم د خپلی بیماری قصه هم هغه سول سرجن ته بیان
کړه هغه راته وویې چه ته د انصاری صاحب نسخه نه شې استعمالولی ما ورته وویې ته
راله یوه نسخه راکړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغې زما څه فایده ونه شوه او زما مرض
می زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته می وویې چه ډاکټر انصاری صاحب
به ماله داسی دارو راکول، چه په هغې به زما فایده کیده له. هغه راله نسخه بدله کړه
لیکن په هغې هم زما فایده ونه شوه، ما ورته بیا د ډاکټر انصاری صاحب نسخه یاده
کړه لیکن هغه راته وویې چه د هغه نسخه ته استعمالولی نه شې نو هغه ته می وویې چه د
نن نه پس زه نور علاج نه کوم او نه ستا دارو خورم او نه د ډاکټر انصاری. هغه راته
وویې چه ستا د صحت ذمه وار به څوک وي؟ نوما ورته وویل چه زه د خپل صحت
پخپله ذمه وار یم. د دې په اوریدو هغه ډیر په قهر شو او زما نه روان شو، دوه
میاشتې زه د کټ نه پاڅیدی نه شوم، که څیدی نه شوم، او د سهاتی بدهم راته کړل او
زما وزن نشل پونډه کم شو، ځان می خدای ته وسپاره، نو ورو ورو به جوړیدو او ښه شوم
او څه موده پس د کټ نه پاڅیدم او د ملا درد می ډیر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپرنټنډنټ وچه جیلخانه کښې زمونږ د سکهانو وروڼو
د اشوال او چت کړو چه مونږ جنتکه خورو مونږ له دې د جنتکې اجازت راکړې شی راجا
صاحب خو ډیر ښه سړی و د زړه زمانی مسلمان وهغه د سکهانو دی خبرې
منلو ته تیار نه و، هغه سکهانو ته وویې چه د لته جنتکه نه کیږي نو بدی وجه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسوله د جنگلی غوښته درکولی نه شو . هغوی ورته ووې چه مونږ له پخپل قیمت چرگ
راکوئ هغه به مونږ دلته جنګه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو ، په دې وجه
اجا صاحب ته یې هدایت وکړه چه داسی چل وکړه چه جنګه هم بنده شی او حکومت
هم بدنام نه شی . سپرنټنډنټ سید اغالعل بادشاه د فترته وغوښتو او د جنګی
مخالفت د پاره یې تیار کړو او سکهانو ته یې ووې چه په دې خبره ستاسو خپل
سرحدی مسلمانان ملګری اعتراض کوی ، نو په دی وجه مونږ تا سو ته اجازت درکولی
شو . سکهانو دا خبره ما ته پیش کړه او ما د سرحد ټول مسلمانان ورونه د دې
فیصلی د پاره راجمع کړل . د بحث په شروع کېدو سره سید اغالعل پاچا او بعضی
مونږ نورو ملګرو د دې خبری مخالفت وکړه ، لیکن ما ورته ووې چه بیشکه جنګه
مسلمانان د پاره ښه نه ده لیکن د یو سکه د پاره خو ښه ده ، بله دا چه دا جنګه به هغوی
دی او که په مونږ به یې هم خوري ؟ که چېرې دا هغوی خوری نو زمونږ په دې څه ؟
مونږ ته کوم نقصان دی ؟ او په اغالعل باچا می دا سوال وکړه که چېری یو مسلمان
ندی حلاله بنده وی نو ته به خفه یې که خوشحاله ؟ ویې وې چه خفه به یم . نو دغه شان
جنګه بنده ولو به بل هم خفه کېږی نو کم از کم مونږ خدای خدمتګار دوله بل خفه کول
کار نه دي ، مونږ بیا خپلو سکهانو ورونو ته ووېل چه د جنګی په خوراک مونږ ته
څ اعتراض نشته . نو اغا صاحب ما سره اتفاق وکړو او دا فیصله وشوه چه زمونږ د
فه سکهانو ورونو ته اجازت دی ما ورته دا ووې چه حکومت اجازت نه ورکوی
شته جوړ وي ا مونږ او سکهانو کښی نفاق پیدا کوي . هم هغه وشوه ، بله ورځ
راغی چه حکومت په جېلخانه کښی د ننه چاله د جنګی اجازه نه ورکوی . چه دری

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتې تېرې شوې نو حاجي شهنواز خان ته خېل کاروبار ور په یاد شو او کله نا کله
به یې اواز وکړ چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخلوم . زما خیال و چه دی تو ق
کوي خو بیا راته معلومه شوه چه دده په رښتیا د تللو اراده ده ، په دغو ورځو کښې د
مهاتما گاندهي اولاد ر د اړوند په مینځ کښې څه د صلحې خبرې روانې وې ما به تسل
ورکوله چه که خیر وي نو نن دی که سبا صلح کېږي امید دی چه مونږ ټول به پرېږ
لیکن چه څه وخت خبر راغی چه صلح نا کامیابه شوه ، نو حاجي صاحب له دا خبر هـ
راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او دی کاله قید شو ما به ورله ډېر
تسلي ورکوله خو په ده یې اثر نه کولو . دده ملاقات له دده تره محمد عظیم خان ا
عمرا خان راغلل او ورته یې وویل چه مور دې ناروغه ده ، اکبر ورور دی هم قی
شو او ټول کار او بار او بزنس دې خراب شو او ته خو خدایي خدمتگار نه وې نو
ولې ضمانت نه ورکوې ؟ نو دې خبرو دی ضمانت ورکولو ته تیار کړ او ده سره دا فکر
پیدا شو چه اکبر جېرو نو دی دومره فکرمند نه و خو چه هغه گرفتار شو نو دده فکر
زیات شو . بله ورځ ورله خط راغی چه مور دې ډېره ناجوړه ده نو دی نور هم پ
غمجن شو ځکه چه دده د خپلې مور سره ډېر محبت و د ددې په کور کښې یو دې
یې ورور دده بل څوک نه و . ده ووې چه د هغې خدمت او علاج د پاره څوک پا
نه شو دوه ورونه زه او دواړه قید شو لنډه دا چه زمانه یې پټ کلي ته یو خط ولیکل
زما ضمانت داخل کړئ بله ورځ څه گورو چه میر صاحب دده ورار دده ضمانت گرا
له راوړو مونږ خبر شو چه حاجي ضمانت ورکړو ، ما او بنیادت تښتنانم صاحب خان له
کړو او ښه مو پوه کړو چه دا کار ستاد شان سره نه ښائیږي او دا به ښه وي چه لږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتظار هم وکړی او هغه د مور جوړ ناجوړه خدای ته وسپاره ، ورو ورو حاجي صاحب
ضا شو خو چه څه وخت زمونږ نه لاړو نو اغا لعل باچا او علي ګلخان لیدلي دي او هغوی
ری پوښتنه کړې ده چه حاجي رښتیا دې ضمانت داخل کړو ؟ نو هغه ورته زما قصه
کړې ده چه زما خیال د خو هغه وي چه لږ انتظار وکړو او په دې وجه می معامله
الحال ملتوی کړه هغوی ورته ووې چه د تلو اراده دې شته نو د دې څه فایده چه
ری ورځې تېروې ؟ د هغوی دې خبرو په حاجي صاحب اثر وکړو زما نه پټ لاړو او
تر کښې په ضمانت دستخط وکړو زه چه خبر شوم نو دروازی له ورغلم نو ورته می ووې :
حاجي څې خوځې لیکن ستو مانه به شې او بیا به زما دې خبری پسې ارمان کوې او
ت به تېروې . هغه سترګی ټیټی کړې او ماله یې څه ځواب رانه کړو ، زه تری راغلم
حاجي صاحب کلی ته لاړو ، زه نه پوهېږم چه علي ګلخان او اغا سید لعل باچا هغه له په
م خیال دا مشوره ورکړې وه ولې چه په هغو ورځو کښې د دوی خدایي خدمتګار و سره
ره نه لګېده ولې چه دوی په کانګرس کښې وو حاجي صاحب چه کلي ته رسېدلی
ی او د ملک حالت او د خلکو جذبه یې لیدلې ده خپل پردي تری ویزاره دو
نه یې خط ولیکه چه زه تا سره ملاقات کول غواړم ما ورسره د ملاقات کولو نه انکار
ګ چه ډېر تنګ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلي دي چه ضمانت واپس کړه او
جېلخانې له لاړ شه ، لیکن هغه به ورله ذاځواب ورکولو چه ما لویه ګناه کړې ده د دې
ره قید کافي نه دی اخر دا چه یوه ورځ یې ځان پخپله په ټوپک وویشتو او د خپل
ل خاتمه یې وکړه چه زه د حاجي صاحب د مرګ نه خبر شوم نو ډېر افسوس می وکړو
ما ولې ده له د ملاقات اجازت ونه کړو او د ملاقات نه می انکار وکړو ، حاجي شهنواز -

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د پر دکار سړی و، حاجی خو مړ شو لیکن دهغه مرگ زمونږ تحریک ته ډیر
فایده ورسوله او دهغه د مرگ نه پس بیا چا د معافی غوښتوا یا ضمانت جو
ونه کړی شو. چه څه وخت د حاجی د مرگ خبر د گجرات جیلخانی ته راغی نو ټول خلک
ډیر غمجن شول ولی چه حاجی زمونږ په جیلخانه کښې ډیر زیات ډیر د لعزیزو.
چه په جیلخانه کښې خومره سیاسی قیدیان وو ټول راجمع شوا و دهغه د مغفرت دپا
مو دالله تعالی نه دعا وغوښته.

مونږ چه څه وخت د گجرات جیلخانی ته لاړو نو د اجیلخانه لا تیاره نه وه
وخت چه جیلخانه تیاره شوه نو زمونږ بارگونه او چکی د هر طرف نه ازادی وی او
پکښی حکومت د بیلتون د پاره دیوالونه شروع کول. د شاپه دیوالونو د چا اعترا
نه و خو د مخ دیوالونه د هیچا خوښ نه وو. یوه ورځ ماته میا احمد شاه صاحب
چه د مخ دیوال په ځای د اوسپنی جنگله ولگی نو ډیره به ښه وی ما ورته و
دا خو حکومت بغیر دا چی تپیش نه په تشه وینا نه کوی نو که دې خوښه وی اجی
به شروع کړو. ده ووې چه ډیره ښه ده د میا صاحب په وینا ره پا څیدم او د
خبری ذکر می د نورو سیاسی ورونو سره وکړه زمونږ هغو سیاسی ورونو به ز
عزت کولو او ټول زما په وینا تیار وو. څه وخت چه سپرنټنډنټ صاحب خبر
هغه راغی چه تا سو حکومت له یو درخواست ولیکی او ماله یې راکړئ. مونږ یو د
ولیکه او ټولو خلکو پری دستخطونه وکړل او چه څه وخت هغه درخواست میا
ته پیش شو نو هغه پری د دستخط کولو نه انکار وکړو هغه سړی ماله راغی چه میا
خو دستخط نه کوی. ما هغه درخواست د هغه نه واخیست او میا صاحب له می

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یو ورد میا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جیلخانه کښې دایجی ټیشن مخالف یم او دهغې دلاندې دستخط وکړو. په دې زه ډېر خفه شوم او ورته مې وویل چه دا ټول ایجی ټیشن خو رابانډې تا شروع کړې دی او دا څه چه مونږ کوو خوستا په وینا کوو نو میا صاحب ځواب راکړو چه زما خو ایجی ټیشن خوښ دی خو چه نو د خلک یې کوي به دې خبره زه چپ شوم او د میا صاحب دچکې نه راووتم او هغه د درخواست مې پوهتې پوهتې کړو او بیا مو ولیکلو او سپرنټنډنټ صاحب له مو ورکړو. څو ورځې پس ځواب راغې چه د دیوال په ځای جنګلې ولګوئ او ولګیدې. څه وخت چه د سیاسي قیدیانو تعداد ډېر زیات شو او دبعضې خلکو مینه او شوق مې صدارت طرف ته ولید نو ما د صدارت نه استعفا وکړه. ټول سیاسي ورو نه زما په استعفا خفه وو او دا کوشش یې کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړو او هغوی له مې دا ځواب ورکړو چه اخو صدارت خو زما نیکه نه ده نور و خلکو له هم موقع ورکول په کار دی. زمانه پس ظفر علي خان صدر شو. لیکن دهغه ډېر عجیبه صدارت و څه وخت به چه د خلکو کار پېښ شو نو هغه وخت به خلکو وې چه دی زمونږ صدر صاحب دی او چه کار به یې وشو نو بیا به د چا صدر صاحب یاد نه و او بعضې وخت خو به خلکو ور سره داسې رویه وه چه ماله به په غریب رحم راغې. ډېر ځله مې ورته په رموز رموز کښې ووې چه مولانا صاحب د دې صدارت نه استعفا ورکړه لیکن دهغه د صدارت کرسۍ ډېره خوښه وه او پرې ښو دو ته یې تیار نه و. دغه وجه وه چه خلکو به یې عزت نه کولو. زمونږ صدارت خو څه دومره لوی څیز نه و او که چیرې لوی هم شي نو دا خو یو قومي خدمت دی، نو چه د قوم په رضا او رغبت وې نو چلیدې شي او که چیرې د قوم د مرضي خلاف پچیل خواهش او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه‌شي نو بيا يې چليدل مشکل دي او دغا يدي په ځاى نقصان او دغرت په ځاى بې عزتي‌شي . ددې دپاره په کار دي چه هرڅوک دخپل خواهش په ځاى دقوم خواهش قدرا وکړي .

ددې جېلخانې دکتو د پاره به ډېر پېرنګيان افسران راتلل مونږ کښې چه به يې دچا سره لږ ىځوندې خبرې وکړې نو بيا به هغوى په جاموکښې نه ځائيدل او په فخر به يې داخبرې کولې چه دى زما دفلانى وخت اشنا وخوچه دپوقوم بد قسمتى راشي نو هغه سره دعقله نابوهه‌شي ګوندى که دې پېرنګيانو څه بد ډېر ښه سلوک زمونږ سره کولى نو مونږ به هيڅرى ددوى برخلاف شوى نه واى . په جېلخانه کښې اوازه شوه چه وزير صاحب ايمرسن په دوره راوتلى دى او ددې جېلخانې کتو له راځى ، وزير صاحب راغى خلکو ورته خپلې چکي ښې ښايسته کړې او وزير صاحب سره نور پېرنګيان هم وو زما چکي به سرکښې وه زه څنګه کېږى ناست وم چه زما چکي ته راورسېد و نو زما خيال وچه دى به ماله دننه راشى زه به ورته پاڅم او خبرې به ورسره وکړم ليکن هغه دننه رانغى زما د چکي په وره کښې و دريد و سپرنټنډنټ صاحب ماته ووې چه وزير صاحب وايي چه ته څه وايي ؟ ما ورته ووې چه زه هيڅ نه وايم بيا يې راته ووې چه وزير صاحب تا سره خبرې کوى ، ما ورته ووې چه زه خبرې نه کوم څکه چه که ده ماسره خبرې کولې نو دننه به راغلى و چکله کښې خو ورسره اخلاقي قيديان خبرې کوي او زه خوسياسى قيدى وم . وزير صاحب يو ساعت ولاړ و بيا روان شو . هغه سره دګجرات دپټى کمشنرهم وچه هغه لاړونو دپټى کمشنر زما چکي ته راننووت زه ورته پاڅېدم زما په پاڅېد و هغه ډېر حيران شو ماته يې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه تاولی وزیر صاحب سره خبرې ونه کړې او نه ورته پاڅېدې ما ورته ووی چه زه خو خدایي خدمتګار یم او د خدای د مخلوق نه نفرت ګناه ګڼم او د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی ته خو هم انګریزي تا سره خو دادی خبرې کوم زه خو سیاسی قیدی یم ما سره سیاسی سلوک په کار دی هغه ماله راغی نو زه هم ورنغلم هغه ما ته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه ته راغلې نو دادی تا ته پاڅېدم. زما په دې خبرو هغه غلط فهمی لیرې شوه کومه چه زما متعلق د ده په زړه کښې پیدا شوې وه.

د راجا صاحب د سیاسی قیدیانو سره د ډېر بنه سلوک ځ او حکومت دا نه غوښتل خپلو ماتختو او پولیس پورې دا بیرې ور کړې چه د ده د سیاسیانو سره د ډېر بنه سلوک دی او سیاسیان په ارام او مزه کښې دي په دې وجه یې راجا صاحب زمونږ نه بدل کړو سیالکوټ له یې ولېږلو او د سیالکوټ سپرنټنډنټ رای صاحب یې راولېږه دا یو ډېر سخت سپرنټنډنټ و او بله دا چه د جېل قانون ورته د خدای قانون ښکارېدو خو حکومت پخپل خیال کښې کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په وجه د هغه غریب نه هر څه خطا شو او خپل د جېل قانون یې ونه چلولی شو رای صاحب د راتلو سره کوم څیزونه چه به ټهیکه دار مونږ له جېل ته د ننه راوړل هغه یې بند کړل چه دا د جېل په قانون کښې نشته، ټهیکه دار به دروازه کښې ناست وي او چه څوک څه اخلی نو د دی ځایه دې وړي نو مونږ چه د دې نه خبر شو نو په اتفاق سره مو په دې فیصله وکړه چه هیڅوک به دروازې له نه ځي. سپرنټنډنټ صاحب ډېر خوابونه راولېږل او چه پوه شو چه څوک د لته نه راځي نو حکم یې وکړو چه ټهیکه دار دې د ننه ځي او څیزونه دې وړي او هغه ټول رعایتونه چه راجا صاحب

مونږ له راکړي وو رای صاحب دهغی په راکولو مجبور شو بله ورځ د سرفراز ملاقات
له دهغه مشر ورور سربلند خان راغی دهغه ملاقات یې په دی وجه نامنظور کړه چه
تاله اردو نه درځی او پښتو ژبه کښی ملاقات بند دی ولی چه سپرنټنډنټ په پښتو
ژبه نه پوهیږی و مونږ چه خبر شو نو ډیر حیران شو او خفه شو دانقلاب زنده باد
چغی مو وهلې. سباله پریږدو دیریږ نه موانکار وکړه هرکله چه رای صاحب دا
قصه ولیده نو په سربلند خان پسی سړی ورولیږل، په تیین کښی یې بیا مونږه
راغی او سرفراز خان سره یې ملاقات وکړه. رای صاحب چه په ډیرو خبرو کښی
شکست وخوړ او ورته معلومه شوه چه تر کومه پوری چه ددوی اتفاق وی نو زه
کامیږی نه شم نو په مونږ کښی د نفاق اچولو کوشش شروع کړو او هندوانو
سره یې اشنایی او تعلقات جوړ کړل او دهغوی په ذهن کښی یې دا واچوله چه
زه خو ستاسو ورور هندو یم او زما نقصان خو د هندوانو نقصان دی نو که چیری
تاسو زما مدد نه کوئ نو دا خو هندو قوم ته نقصان رسوی ددې په اینګلوی
اثر په یو خو قیدیانو باندی وشو چه هغوی هم مونږ سره قید وو او تر ډیره حده
پوری سپرنټنډنټ په دی کښی کامیاب شو چه څه قصه به پیښه شوه نو هغوی
به هندوانو ته وی که چیری دا موو کړل نو ستاسو هغه بیچاره هندو ورور ته
به نقصان ورسي دا زهرناک خیالات د پنجاب په هندوانو او مسلمانانو کښی
ډیر زیات دی بله کمزوری می د پنجاب په لیډرانو کښی دا هم ولیده چه څه
وخت یو ځای شی نو بیا ورونه وي خو چه یو تهی خودغرضی پیدا شی نو بیا هندو
هندو شی او مسلمان مسلمان شی. ددې قسم کمزوری چه دکانګرس په خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې وې نو د نورو به څه حال وي ؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښې د کانګرس
جوړې مزيتې نه شوې او هندوان مسلمانان ورونه نه شول او سوراج اخيستل ګران شو.
خو مرا چه مونږ د ګجرات په جيلخانه کښې په ارام وو هغه هومره د سي کلاس
قيديان د پنجاب په جيلونو کښې بې آرامه وو او څومره چه مونږ سره ښه سلوک
و، هغومره د هغوی سره بد سلوک و. حقيقت خو دا وو که مونږ سره چيرې ښه
سلوک و نو د حکومت مهرباني نه وه دا لا چا دې وه د راجا صاحب په ځای
د راې صاحب مقرر ول د حکومت د بد نيتي ترجماني کوي په مونږ کښې د بعضې
خلکو دا خيال و چه زمونږ نور ورونه که پنجاب کښې دي او که سرحد کښې دي يا
په نورو صوبو کښې په تکليف کښې دي نو مونږ له هم دا خپل ارام پريښوول په کار
دي او د پنجاب بعضې ليډرانو له د جيلخانو نه د سي کلاس قيديانو خطونه را
ليږلي وو چه ستاسو خو زمونږ په تکليف څه پروا نشته، جيلونو کښې هم په مزو کښې
يئ او بهر هم خو داځل که بهر ته ووتو نو بيا به راته په سټيجونو کښېنئ نه. بعضې خلک
دې فکر هم وو، ولې وو خو بيا هم څه عمل ته تيار نه وو. د ګاندهي جي زوی ديو يداس
چه مونږ سره په دې جيلخانه کښې و په دې معامله قدم وچت کړو او مونږ
سره يې هم د دې متعلق مشورې شروع کړې. يوه ورځ يې زه هم په دې مشوره
کښې شريک کړم اول خو په دې بحث وشو چه د سرحد خلک په دې معامله کښې
شريک کړو او که نه ؟ د بعضې پنجابيانو دا يه وه چه د سرحد حکومت وحشي حکومت
دی په هغوی زمونږ دا ايجي ټيشن څه اثر کيدی نه شي په کار دي چه مونږ بواز
د پنجاب د سياسي قيديانو د پاره قدم وچت کړو. خو اخر فيصله په دې وشوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د سرحد ددی مظلومانو ورونو د پاره هم څه ناڅه کول په کار دي. بیا یې زمانه
تپوس وکړو چه ستا څه رایه ده؟ ما ورته ووې چه تاسو سره زما اتفاق دی خو زه
به د سرحد د نورو ملګرو نه تپوس وکړم او څه چه د هغوی رایه وی تاسو ته به یې بیان
کړم. په دې جیلخانه کښې مونږ د سرحد یو ولس کسان وو هغوی ته مې دا قصه وکړه
چه د. سی. کلاس د قیدیانو په هکله ددی کښې فیصله شوی ده چه د هر قسم رعایتونه
پرېږدو ترهغه وخته پورې چه د. سی کلاس قیدیانو سره د ښه سلوک او ښه
خوراک منظوري شوی نه وي. ددې د پاره به د هندوستان په خیالاتو کښې
پراپیګنډه شروع کوو او زمونږ د سرحد د پاره خو دا یوه نادره موقع ده که
مونږ دوی سره شریک شو نو زمونږ د قیدیانو د پاره به هم په ټول هندوستان
کښې پراپیګنډه وشي. د ټولو نه اول عبدالاکبرخان دا خواب راکړو چه زه خو دې ته
تیار نه یم. علی ګلخان او اغا لعل باچا هم د هغه تائید وکړو او سرفرازخان یکښې صرف
دومره خبره وکړه چه تاسو مراعات پرېښودل زه به یې هم پرېږدم. چه زه پوه شوم
چه زما ورونه تیار نه دی نو بیا ما دا تجویز پیش کړه چه دا کار د هغوی په مرضی پرېښودل
په کار دی. خواجه شاه محمد میا صاحب ووې چه هر څه به په کثرت رائی فیصله کوو ما ورته
ووې چه د تکلیف فیصلې په کثرت رائی کېدی نه شي ځکه چه تکلیف نه لوېږ خلک -
تیارېدی شی. سردار رام سنګه ورته ووې چه دی ته ما او دی پرېږدئ.
علی ګلخان او لعل باچا دا تجویز پیش کړو چه مونږ به تحقیق وکړو که ټول خلک غواړي
چه مونږ مراعات پرېږدو نو مونږ به یې هم ترک کړو. په دې اتفاق وشو او د دوی
د پاره علی ګلخان مقرر شو. زه پوه شوم ځکه چه تر اخره پورې د دی خط وکتابت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ونه وتل و زمونږ په انتظار کښې رها شو.

د دې قسم واقعات همیشه زمونږ په کیټو کښې هم پیښیږي. هلته هم چه کوم خلک کمزوري وي او تکلیف ته تیاتنګ نه وي نو دیوه فایده منل تجویز مخالفت به کوي او قوم او ملک ته ډیر زیات نقصان رسوي نو په کار دي چه زمونږ په ذمه واره کمیټه کښې د دې قسم کمزوري خلک نه وي. دیو یډاس او نورو لیډرانو د کلاس مراعات پرېښودل او د. سي. کلاس خوراک ته کښېناستل ما ته به خپل ځان ډیر بد ښکاریده چه زما سره دیو مقصد ملګري یو شان ګذران کوي او زه بل شان. لیکن زما د ملګرو او ډاکټر د فیصلې نه مجبوروم. بعضې لیډران ناجوړه شول خو دیو یډاس د خاطره بیتر بدي نه شول راي صاحب حیران شو چه دا څه چل وشو. په اخبارو کښې د ایجي ټیشن پراپیګنډه شروع شوه اخر دا چه راي صاحب حکومت ته ولیکل چه ما ته اجازت راکړئ چه زه د دې ایجي ټیشن سرغنه د دې جیل نه بدل کړم. حکومت اجازه ور کړه او د هغو اول یي دیو یډاس او وروسته یي ډاکټر سیف الدین کچلو بدل کړل او یو کس نیم یي نور هم بدل کړل د دوی په بدلیدو نور خلک کمزوري شول او ورو ورو د سپرنټنډنټ په ترغیب سره څینو واپس کلاس ونه واخیستل. اول کښې خو خلک هغوی ته ډیر په قهر شول لیکن ورو ورو د هغوی ملګري زیاتیدل، صرف دري کسان پاتي شول او نورو کلاس واخستو او دغسې دغه ایجي ټیشن ختم شو. سیاسي قیدیانو له په کار دي چه هر یو قدم په خپل خیال وچتوي او نور څوک مجبور وي نه مجبور د کسان چه روږد به موحي نو د میدان نه بیا تښتي.

بعضې وخت زمونږ سیاسي ورونه په معمولي معمولي خبرو باندې ایجي ټیشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کړې. او خان په يو لوی مصيبت کښې واچوي. مونږ چه جېلخانه کښې وو دمونږ
کټونو ته بېرې ځنځيرونه اچول چه هسې نه څوک دا کټونه د جېلخانې ديوال ته ودلګوي
او وتښتي، نو زمونږ ورونو به دی ايجي ټيشن شروع کړې ما ورته ډېر ووې چه
دا ځنځير خو مونږ ته نه اچوي کټ ته يې اچوي خو چا زما خبره ونه منله او مونږ په
يو لوی مصيبت کښې اخته شو. زه په جېلخانو کښې په معمولي خبرو ايجي ټيشن نه منم
او په کار دی چه ايجي ټيشن په جېلخانو کښې ونه کړو او که داسې لويه اهمه
او سياسي خبره وي نو که په هغې باندې ايجي ټيشن کوو نو باک نشته. زمونږ د
جېلخانې سپرنټنډنټ راې صاحب يو ډېر عجيبه سړی و چه هغه ته به معلومه شوه
چه يو سړی په دې جېلخانه کښې خوشحاله دی بدلېدل نه غواړي نو هغه به يې بدلولو
او چه چا به ورته وې چه ما بدل کړه نو هغه به يې نه بدلولو ما نه به يې هميشه دا پوښتنه
کوله چه دې جېلخانه کښې خو سياسي قيديانو ته ډېر ارام دی دا جېلخانه به ستا
خوښه وي نو ما به ورته وې چه زه دلته خوښ نه يم نو زه يې نه بدلولم لیکن احمد شاه
حکيم عبدالرحيم صاحب او لعل باچا چه د دوی دا جېلخانه ډېره خوښه وه او
بدلېدل يې نه غوښتل هغوی يې بدل کړل او د نورو خلکو د بدلېدو تجويزونه يې کول
چه د ګاندهي جي او د حکومت د صلحې خبرې شروع شوې نو په دې وجه خلک دلته
پاتې شول.

او څه وخت چه د ګاندهي جي او لارډ اروين صلح وشوه نو د اې کلاس
بنديان يې فوراً رها کړل. زه هم د اې کلاس قيدي وم خو زه يې بې نه ښودم ما
د سپرنټنډنټ نه پوښتنه وکړه چه زه خو هم د اې کلاس قيدي يم تو هغه راته ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستا متعلق ما ته حکم راغلی دی چه دی تر هغه وخته پوری مه پریږده چه تر کومه وخته پوری دې سر فضل حسین او سر صاحبزاده عبدالقیوم دې لیدلی نه دی. لیکن ما ورله صاف ځواب ورکړو چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تیر شو زه هغوی سره لیدل نه غواړم او که دا خلک داشی هم زه ددوی سره د هیڅ قسمه خبری کول نه غواړم ځکه چه په مونږ مصیبت دُ نو دوی ما سره نه لیدل او او س چه ارام راغی دوی ما سره لیدل غواړي ته یې خبر کړه چه نه راځی. بله ورځ میا جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل تولی قصی یې راته وکړې چه حکومت تا پرېښودل نه غواړی او مهاتما گاندهی ته یې ستا په سر ډېری غلطی او بی بنیاد دې خبری کړې دي او دا خبره ده چه مهاتما گاندهی مونږ را الیږلی یو چه ستا نه پوښتنه وکړو زه ددی په اوریدو ډېر حیران شوم ماوی چه سړی په یو جماعت کښی وی او یا ور سره ملګری وی دهغه خبره به څنګه نه منی او دهغه د اصولو نه به ولی انحراف کوي. بله داده چه ما اوریدلی دی، چه زمونږ لاټ صاحب سره تود دپیرس حکومت ته دا خبره کړې ده چه په دی صوبه کښی مونږ دوه کسه ځائیدی نه شو یا به دی وی یا به زه یم.

رهائی:

گاندهی جی زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړې و او څه خلک ورله تلی هم وو مهاتماجی لار دادون له لاړو او هغه ته ووی چه د ی خو نه مونږ د کانګرس سړی دی ته یې ولی نه پرېږدې داخوته د صلحی خلاف کار کوي هغه ورته ووی چه تا له داپښتانه دو که در کوي پښتون او عدم تشدد؟ ته خو لږ سرحد ته لاړ شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخلک خود تشدد نه ډک دي. ګانده‌ي جي ورته اووئیل چه که ته باچاخان نه پرېږدې نو بیا زموږ او ستا صلح ماته ده، نو زه لي پرېښودم. عبدالاکبر خان او سرفراز خان زمانه وړاندې رها شوي وو خو لا کلي ته تللي نه وو او د ګجرات په ښار کښې دېره وو چه زما د رهایۍ نه خبر شو نو ماله د جیل دروازې له راغلل او زه چه د جیل نه بهر کېدم نو په زرګونو هندوان، مسلمانان او سکهان راجمع شوي وو زه یې په موټر کښې کښېنولم او په ښار کښې یې زما جلوس اوښکو او بیا یوه لویه جلسه وشوه ما دهغوی شکریه اداکړه او یو مختصر تقریر مي وکړو چونکه ماته دلاهور د دوستانو له طرفه ډېر تارونه او ټیلفونونه راغلي وو په دې وجه زه لاهور ته لاړم په دغه وخت کښې زموږ د جهیلم یو دوست د موټر دي هم راورسېد او مونږ اول جهیلم ته او بیا لاهور ته روان شو. زه یې جهیلم ته په زور روان کړم ولې چه مونږ د لاهور خلکو ته ټیلفون کړې و لیکن چه څه وخت جهیلم ته نزدې شو او هغه ښځې او نر مو ولیدل چه زموږ په انتظار کښې د ښار نه بهر راوتلي وو او ولاړ وو، ما زړه کښې ووې چه که مونږ دلته راغلي نه وای نو دې خلکو ته به ډېره صدمه رسېدلې وه. زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېده او بیا واپس د جیل دوست ځای ته راغلو او د لاهور د تلو انتظام مو وکړو لاهور ته ګاډی د شپې په یوه بجه تللو، لنډه داچه لږ څه ارام مو هم ونه کړو او روان شو تېښن له راغلو.

لاهور کښې زما استقبال:

سرفراز خان کلي ته رخصت شو او زه او عبدالاکبر خان لاهور ته روان شو، مولانا ظفر علي خان پنډت سنتانم سره د نورو دوستانو په ټېسن کښې ولاړ و

د پنلوت سنتانم ځای ته روان شو اغا لعل باچا او علي ګلخان هم دلته وو.
خان د پېښور نه د لعل باچا د بوتلو د پاره راغلی و ولي چه هغه یو کال قید واو زمونږ
راندی خلاص شوی ولږ ساعت پس دا خبر راغی چه ښځو په زنانه جیلخانه باندی
چه ولګوله او چه مسز جوتشي ماسره خبرې کولې چه په دی کښې په منډه منډه
ې لور راغله او ورته یې ووې چه مودی راپاڅه مور چه ولګېده مونږ ټول
وتو و نو کښې زنانه جیل ته روان شو او چه څه وخت ورسېدو نو څه ګورو چه
ل مخکښې جنګ ښځه ده او ښځې ترې چاپېره ناستې دي او قومي نظم وایي
ه په دی ده چه مسز اصف علي یې نه پرېښوده، د دی د پاره نورو ښځو وی
ونږ هم د دی ځای نه نه ځو چه تر څو دا رها شوی نه ده. په ډېرو خوارو موهو
هي او واپس راغلو. په واپسی کښې مو د هلکانو په جیلخانه کښې خپل خدایي
ګا زمکرم خان د ترنا و شونګری سره د ملګرو ولید وچه په بابړک ختلي وو
ونږ ته یې اشارې کولې مونږ ورته ووی چه خفه کېږئ مه دې څو ورځو کښې
ص شئ دا زمونږ هغه هلکان وو چه د لاهور په شرابخانه په پکټنګ قید
وو.

د جلوس وخت څلور بجې واو په څلورو بجو د کانګرس کارکنان راجمع شول
پاره خوځه د سوالۍ انتظام شوی و خو ما ووی چه زه به سورلۍ کښې نه ځم
س سره په پیاده ځم او دوی سره پیاده روان شوم. ځای په ځای مسلمانان
وان او سکهان زمونږ استقبال ته ولاړ وو خلکو ته به یې په غاړه کښې ګلونه
او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپاسنامې راکېدې شوې او په یو ځای کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان ماله یو ولو نګی ه او یوه کوله هم راکړې او هغه وی د توپ په ځای
س وه . مونږ سره په جلوس کښی د پړی زنانه هم وې . زه د پړ ستړی ش
لیکن چه د هغوی جوش او مینی ته به می وکتل نو موتر کښی نه کښیناستم .
جلوس ختم شو او مونږ د جلسی ځای ته ورسیدو د جلسی ځای د خا
ؤ په زرګونو ښځی ، نر ، هندوان ، مسلمانان او سکهان جمع شوی وو
د شپی په ګاډی کښی پېښور ته راتلو نو د لاهور کارکنانو ته مو ووې چه د
دی خو مره مختصر کړی هومره به ښه وي ما د سپاسنامې په ځواب کښی مخ
وکه او د سپاسنامی ځواب می ورکړو او شکریه می اداکړه . د وی ته می تقری
چه مونږ له بی غمه کښیناستل نه دی په کار چه څو مره کیږی شی هغو مره ک
ولی چه د اسوله نه ده بلکه التواده . زما به د اکوشش وي چه د ا پیلوه جنګ
یو لک رضا کاران د عدم تشدد په اصولو تیار کړم . په دی سلسله کښی چه
څه موده پس د سو دوم د ضلع مردان) په دوره لاړم نو هغوی ماته په
سپاسنامه کښی او وئیل چه د یو لک (۱۰۰،۰۰۰) رضا کاره چه تالي د لاهور
اعلان کړی دی ستا د شان سره نه ښایي ، د دی نه معلومیږه چه په هغه و
په پښتنو زلمو او ځوانانو کښی څه قسم جذبه وه . چه جلسه ختمه شوه د وم
چاپیره شو چه موټر ته مو لاره نه مونده ، خلکو نه مو سوال وکړو چه مونږ له
ګاډی به دانه لاړ شی خلکو لاره راکړه خو د هجوم په وجه د موټر یوه د روا
ماته شوه او ریل ته په وخت ورسیدو ، ریل کښی سواره شو
روان شو ملایانو چه د سحر بانګونه وې مونږ راولپنډی ت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـلېږي په تیسن دانقلاب زنده باد چغې وې زه ولیس وم خوملامې خوږېده
ـېږي نه شوم چه اخرمې د سیټي صاحب اواز واورېد ونو پوه شوم چه داخلک
ـونږ له داغلي دي. سیټي صاحب مونږ سره د ګجرات په جېل کښې قید و او
ـښه سړی و او ډېر پیکور و باتیېنکمو اوچنو جوړولو ډېر ماهر و او دا څیزونه به یې
ـل نو مونږ له به یې راکول په ډېرو خوارو را پاڅېدم او د ډیل نه ورکوز شوم مونږ
ـې وهغوی ډېر خوشحاله شو اوراته کلک شول چه مونږ سره به کوزېږئ په ډېره
ـوتړی خلاص شوم چه پېښبور کښې به راته خلک په انتظار وی او ورته مې ووې
ـا به راشم. نور خاته کیمبل پور ته راورسېدو، زه د پاڅېد ونه وم چه په دې کښې یو
ـایی خدمتګار زماکوټې ته را وختو، د هغه په لید وخوشحاله شوم او از مې ورته
ـې هغه په تو پونو شو او بهرلي منډه کړه نور ملګري یې خبر کړل په دې کښې ګوړم
ـد میاعیسی زرین خان دیوخوکسانو سره راغی او راتر غاړه شول معلومه شوه
ـدوی هم د ډېرو د جېل نه راخلاص شوی دي. د دوی په لید وزه جوړ شوم
ـغه درد مې بالکل ورک شو.

مونږ ټول په یوه ډبه کښې کښېناستو او یولوی ګپ مو ولګولو ګاډی روان
ـاو د نوښار په ټیسن ودرېدو باور دئ خدایي خدمتګار سره د نورو خلکو
ـونږ په انتظار کښې ولاړ وو، د ډبې نه وتل راته مناسب ښکاره نه شو ما وې
ـی نه چه ډیل روان شي نو د خپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او یو څو خبرې
ـدوی ته وکړې اوګاډی روان شو او پېښبور له ورسېدو ټیسن له ډېر خلک راغلي
مونږ د ګاډي نه کوز شو خلکو سره مو روغ جوړ وکړل بهر موټر و نه ولاړ وو زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاکبرخان او میا احمد شاه په یو موټر کښې کښېناستو او لعل باچا او علي ګل خان
بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېد او دهغې نه
مونږ کلي ته روان شو ځکه چه هلته هم د ډېر خلک زمونږ په انتظار کښې وو. مو
چه د ناقي تانې ته را ورسېدو نو کوم ځای چه زه ګرفتار شوی وم په هغه ځای
دروازه جوړه وه او د داودزو د تخته بادي خان عبدالاحد خان او نور خلک زمو
استقبال ته ولاړ وو مونږ یې د موټر نه کوز کړو. خلکو سره مو روغ جوړ وکړله او دیو مختص
تقریر نه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر دا چه مونږ چارسدې
ورسېدو دلته په زرګونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټر نه کوز بدل مناسب ونه ګڼ
ما، میا احمد شاه او عبدالاکبرخان د موټر نه تقریرونه وکړل او اتمانزو ته روا
شو په زرګونو خلک مونږ سره روان شو څه وخت چه د اتمانزو مقبرې ته ورسې
نو مونږ موټرونو نه کوز شو او د هغو شهیدانو زیارتونو له لاړو چه لږې ورځې د
د پېرنګیانو په ګولو د اتمانزو په جلسه کښې شهیدان شوي وو. دا واقعه داسې وه
دلته اتمانزو کښې خدایي خدمتګارو جلسه کوله په هغې پسې فوج راغی او ټوپچیا
شو ورته یې وویل چه جلسه مه کوئ او ځئ ولې دوی نه منل نو ډزې یې پرې وکړ
دوه کسان پکښې شهیدان شول او نور خلک تښتېدل، زمونږ جلسو ته به د ډېرې
زنانه هم راتللې، هغو زنانو کښې یوه جینۍ وه چه زما خورزه وه، دل ارانوم یې و
د رب نواز خان سالار اعظم خور وه. هغه د زنانه ونه راووتله او جلسې طرف ته یې
رامنډې کړې، کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې یو سړی، ورته وویل چه جینۍ
دا ته څه کوې؟ نه وینې چه دا ډزې کېږي دې ورته وویل چه بې غیرتو تاسو تښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه مخامخ پرې ورځم ددې جنې په وينا دا ټول خلک ور واپس شول او د
نه چاپېره شول نو د فوج افسر تپوس وکړ چه دا خلک څه غواړي، سعدالله جان
ه وويل چه ددې ستا ملاشي اخلي چه تاسو د دوی مړي د ځان سره يونه سئ په
خبره فوجيان د خلکو د منځه ووتل او لاړل، هلته ما د شهيدانو په ياد کښې يو
تصر تقرير وکړو او خلکو ته مې ووې چه د آزادۍ بوټي د ځوانانو د وينو په اوبه خوړ
ي او کوم بوټي چه مونږ لګولي دي اميد دی چه ډېر زر به لوی شي ولې چه زمونږ
انو ورله د خپلو وينو اوبه خوړ ورکړو. د دې ځايه مونږ جلوس مات کړو او عبدالاکبر
خيل کلي ته او ميا احمد شاه خيل کلي ته لاړل. زه سره د خپلو مهربانانو چرې له
م. کور هم زنانه ونه ډک وو د هغوی ليل وله هم لاړم، اکثر دوستان زما نه رخصت شول
زه په ارام نه شوم ولې چه څوک به ملل او څوک به راتلل، څه وخت چه به د ډېر خلک
ع شول نو ډاک ته به راووتو او ټولو ته به مې يو تقرير وکړو. په دې کښې به ډېرې
ی هم راغلې وې زمونږ په زنانه وکښې هم ډېر جوش او سياسي شعور پيدا
ی و. مونږ چه د خلکو دې جوش و خروش ته وکتل نو پوه شو چه ځکه تياره
و د کو وخت دی ددې موقع نه فايده اخيستل په کار دی ځکه چه زما د اليقين
چه دا عارضي سوله به پايداره پاتې شي نو په پښتنو کښې مو کار شروع کړو
پسې او ورځې ته به مونه کتل ددې پسې کلي په کلي، کور په کور په ټوله صوبه کښې
ځيدم ټول مې د دنيا په حالاتو پوره کول نو تسلي مې وشوه، ماله خدای ډېر
لکوی راکړي وو او جيلخانو کښې يې ډېر ښه تربيت حاصل کړی وځکه چه جيلخانه
ی کارکنانو د پاره يوه تربيت ګاه ده. زمونږ د تنګی صاحب حق صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ير مخلص خدايي خدمتګارو ، ده سره چه به چا بحث کولو نو ده به د

ووې چه ته جبلخانی له د قام او ملک د پاره تلې يې نو چه هغه

به ورته ووی چه نه نو ده به ورته ووې چه ته په قرآن"

نه پوهيږې . زه چه جبلخانی له لاړم نو په

قرآن پوه شوم . نو مونږ د کار طريقه

داوه چه د صوبې د يو

سرنه

به شروع شو

نو بل سرته به موځان

د رسولو . مونږ په ټوله صوبه کښې او

د صوبې په ټولو ضلعو کښې يو شان کار کړی دی

خو چه په کومو علاقه کښې به خدايي خدمتګاران پيدا

شول نو په هغو علاقو کښې به تحريک

هم ترقی کړې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګانډهي او رون پيکت
(زمونږ دوري او تجربي)

دوری

(هشنغر، دواوه)

کتوزی، دکانګرس جلسه کراچي کښي

دخدايي خدمتګارو (سرخپوشو) بنه اثر، کراچي کښي مصروفيت، دهندوستان وطن ته واپسی او د سرحد دوره (تل، هنګو، لاچي، احدی بانډه، زرکی، لتمبر، بنو نورنګ، لکی، پيزو، شهبازخيل، ډيره اسماعيل خان، ټانک، کلاچي، هټل ارام، کوهل، پنيالې) د پنجاب پښتنی علاقوته (کيمبلپور، ميانوالي، عيسی خيل وغيره) زمونږ کار او د پرنګيانو سازشونه، دکانګرس په ځای سرحد جرګه، ګانډهي جي په بلنه بار دولی ته، ديوی داس سره دوره

(بمبی، ګجرات، احمداباد)

بابره کښي ډرامه، کمزوری ملګری، پيرنګيانو تشدد زيات کړو
ديوی داس ګانډهي سرحد کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزې :

څه ورځې زه د خلکو نه ډېر ناوړ نګاره وم لیکن کوم وخت چه خلک کم شو
بیا زه او میا جعفر شاه او عبدالله شاه په لویه دوره ووتو. موږ کښې مو د صوابي
دوره وکړه او شپې له زیارت کاکا صاحب له لاړو ځای په ځای زړګو نه خلک
ته ستړی مه شی له ولاړ وو. پښتنو کښې ورورولي، قامولي مینه محبت
شعور پیدا شوی و، خلکو کښې داسې جوش وچه بیان یې کولی نه شم. د نو
په جلسه کښې ماله خلکو یوه سره چوبه راکړه او د راکولو په وخت کښې یې راته وو
دا یادوله چه داچوبه زمونږ په وینو سره ده چه زمونږ مظلومان ورونه هېرنه
په مونږ ناوخته شو او زیارت له ناوخته ورسېدو، خدايي خدمتګار غریبا
مخې له راغلي وو او تو هغې ولاړ وو. چه مونږ ورورسېدو. زمونږ په ورتلو د
خوشحاله شو او مونږ د فخر قوم میا حمید ګل صاحب ځای ته لاړو، چونکه
میا صاحب وفات شوی و هغه د ټیل قام او ملک د پاره ډېرې قربانۍ کړې وې
دی وجه مونږ دهغه لاس نیوی له د تولونه اول لاړو، سیا له موزیارت کښې
وکړه، چه جلسه ختمه شوه نو بیا کلي ته واپس راروان شو. بیا ما د هشتغر او دوا
دوره شروع کړه او خلکو ته مې د خدايي خدمتګار و او د جرګو اغراض، مقاصد
کړل او هغوی مې د خدايي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل. زه په دې ډېر خوش
شوم چه د هر کلي په جلسه کښې ډېرې مېنځې ښځې ګډېدلې لیکن چه ځنګې په جلسه کښې
مې د ښځو زور ولید و نو زړه مې باغ باغ شو ځکه چه زما دا عقیده وه چه یو قوم

ترقي کولی شي چه د هغوی سره مرسته اوشي په اوږه لګه د کار دی د دغې پایي دوانی
شي، د الله تعالی شکر می اداکړه چه زمونږ خواری ځای ونیوه او چه زمونږ زمانه
دا بیداری شوې نو ډیر امیدونه می پیدا شول چه که خیر وی اوس به زمونږ قام
ترقي وکړي. د تنګی نه ابازو ته لاړو، د ابازو نه قطب ته یو وړوکی کلی دی چه هغه
کبنی ډیر مخلص خدائي خدمتګار او سپرې په دی خدایي خدمتګارو د ابازو
کاکاخیل، میاګانو ډیر ظلمونه د پیرنګیانو په وخت کبنی کړی وو ورته یې وئیل
چه خدایي خدمتګاری پرېږدئ، لیکن د ابازو، کاکاخیل، میاګان په دې
نا وړه اراده کبنی کامیاب نه شول او زمونږ بهادرانو خدایي خدمتګارانو ته
د قوم او د ملک د خدمت په لاره کبنی چه څه مشکلات او څه تکلیفونه د دی
میاګانو د لاسه رسېدلی وو هغه یې په ډیر صبر او استقلال برداشت کړی و.
له دې ځایه د داوې ته پوری وتو د کتوزو خلک مونږ له مخې له راغلي وو داد دوا-
وې مرکز هم و. دلته ډیر خلک جمع وو، جلسه مو وکړه او خلک مو د خدایي -
خدمتګارئ د اغراضو نه خبر کړل. شپې له متی له لاړو هلته مو هم جلسه وکړه
د متي نه سبا ختی سره د خدایي خدمتګارو سیکو ډیرئ ته لاړو په لاره چه څوک
خبرېدل د کلونه به زمونږ د لیدو له پاره راوتل او دې جلوس کبنی به شریکېدل
چه ډیرئ ته اورسېدو نو زمونږ شمیر زرګونو ته رسېدلی و په ډیرئ کبنی چه جلسه
وشوه د جلسې نه پس مو د بری د داوی خلک رخصت کړل او مونږ شپې له انبا-
ډیر له راغلو د دی ځای خلک په خدایي خدمتګارئ کبنی سست وو د دې
د پاره په جلسه کبنی ما منځو ته اپیل وکړو او ورته می ووی چه د ملک څنګه د سنګو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دغسې د ښځو هم دی او که سړي خدايي خدمتګاري ته تيار نه وي تو تاسو ما
وتړئ او تاسو خو هم ما سره وعده کړې وه : «لکه د ظلمونه پوره نه شوه ـ نخ
افغانه جينکې به دي ګټينه » د هغې ټولې جلسې به مخکښې هغو ويل چه مونږ
تيارې يو او ستاسره د قام د خدمت وعده کوو چه څه وخت د جلسې نه فارغه شو
سره د يو څو خدايي خدمتګارو د دولت پورې ته لاړم او د ماښام لمونځ مې هلته وکړ
او خلکو سره مې د دغه خبرې وکړې . شپې له انبا ډېرته واپس راغلو ، سبا له س
کړه ته راغلو هلته مو جلسه وکړه او ترنا و ته راپورې وتو او چه ترنا وکښې جلسه وشو
نو شپې له اتمانزو له راغلو .

د کانګرس جلسه کراچۍ کښې :

چونکه د ټول هندوستان د کانګرس د جلسې ورځې نږدې وې نو به دې د جبر
نورې دورې پرېښوې او د جلسې د پاره مو د تللو انتظام شروع کړه زما دا خيال د ج
دهرې علاقې جرګه دې يو يو خدايي خدمتګار د کانګرس جلسې له مونږ سره ولېږ
او دوی خرڅ دې خپلې خپلې جرګې برداشت کړي دی کښې دوه فايدې وې يوه
خو به خدايي خدمتګار به دی سفر کښې تجربه کار شي ، بل به زمونږ پرا پيګنډه به
ټول هندوستان کښې وشي . زما دا تجويز جرګې منظور کړو او د هر ځاى نه جرګو يو يو
خدايي خدمتګار باوردئ راولېږلو . به اتمانزو کښې يو څو ورځې جرنيل عظمت خان
چه ډېر قابل او همتناک جرنيل و د دوی له ټرېننګ ورکړو د ټولو د پاره يونشان ورد
جوړې شوې او بيا کراچۍ له روان شو چه څه وخت پېښور ته ورسېدو نو خدايي
خدمتګارو ډېره پراپيګنډه او جلوسونه کړي وو او به دی طريقه د خپل مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

عت کړي و ، شپږ خلوښت باوردي خدايي خدمتګار وو زه او حاجي عبدالغفار
ن ، مقصودجان ، عبدالله شاه او سعدالله يري دياسه وو .

دخدايي خدمتګارو (سرخپوشو) سبه اثر :

دخدايي خدمتګارو کمانډر ، مونږ سره پرښاه مقرر کړو او خزانچي او منتظم
مقصودجان شو ، مازيګر په ريل ګاډي سواره شو داګاډي نيغ کراچي ته تللو تيبس
تيبسن چه په ګاډي وو دريلو نو مونږ په ګاډي ننه راکوز شو او دجلوس په صورت
ټي په راروان شو ، دول او سرنا په غږيدل او چه خلکو په واوريدل نو خلک په
جمع شول . نو مونږ په خپله پراګنيدو کوله ، سحر وختي لاهور ته ورسيدو دلته
دي بدليدو .لاهور ګاډي ډيرزيات خلک تيبسن له زمونږ ليدو ته راغلي وو .
ايي خدمتګار سره دخيل هيم باجي په قطار ګاډي روان شو يوه عجيبه نظاره وه
خلکو دومره اثر وشو چه زما يو دوست ووي چه : ستاسو ددي ننني مظاهري
معلومېږي داسي لکه چه نن د پير تګيا نو حکومت لشته ، بلکه دخدايي خدمتګارو
کومت وي . بيا په ريل ګاډي کښيناستو او ريل روان شو او دانقلاب زنده باد په
رو ګاډي دخلکو نه رخصت شو . چه يو څو تيبسنه مخکښي لاړو نو په تيبسن يوې
ښځي او يو سړي ماته سوال وکړو چه مونږ له اجازت راکړه چه مونږ دي خدايي
دمتګارو سره په يو ډبه ګاډي کښينو ، ماورته وي چه هلته ځاي نشته تاسو به
تکليف وي ليکن دهغوي ډيرمحبت او اصرار په وجه ماهغوي له اجازت
وکړو ، وروسته معلومه شوه چه داسړي دبهګت سنګه پلار او دوه ورځي شوي
ي چه حکومت بهګت سنګه پانسي کړي و او دابنځه دجلندر دجنګو دملړسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشره استاذه وه ، د بهګت سنګه دپلار په مخکښې هغوی ته دا مناسب ونه ګڼل چه د ولونه او باجې وغوږ وي لیکن هغه په غوږ ولو باندې مجبوره کړل هغه وي چه زما ژوند ی قوم او ملک دپاره قربان شوی دی هغه مرنه دی ژوندی دی ، په دی وجه مونږ له خوشحالی کول په کار دي او په تو له لا دیې په دوی د ولونه وغوږ ول بلکه دا چه هغه استاذه ډیره زوروره قومی ښځه وه . هغې د پېرې قومی غزلی خدایی خدمتګار و ته یادی کړې او قومی نظمونه یې ورته ولیکل او ویښودل او دوی سره به یې پخپله هم یو ځای ویل .

زمونږ خدایی خدمتګار به په هر یو ټیسن چه کاډې و دریدو نو دوی به کوز شو او په پولا ین کښې به جوړه جوړه روان شو ، ډول سرنا به ورسره غږیدل او دوی به انقلاب زنده باد ، فخر افغان زنده باد چغې وهلې ، د ټیسن ټول خلک به ورسره روان شو ، دوی ته به ډېر خوشحالیدل او ډېر عجیبه کار ورته ښکاریدو .

کراچۍ کښې مصروفیت :

هر کله چه د کراچۍ ټیسن ته ورسیدو نو ډېر خلک مونږ له ټیسن له راغلی وو ، عبد الخالق خلیق صاحب هم سره د یو څو نورو پښتنو د غلته موجود و . د کراچۍ ډیر پښتانه راغلی وو خو د ټیسن نه بهر ولاړ وو ، مونږ چه کاډې نه کوز شوا و خدایی خدمتګار خپله وردۍ برابره کړه د بهارت سبها یو څو ځوانان چه سره کمیسونه یې اغوستی وو او په هغوی کښې د پښتنو دیوان روښن لال هم و ماله راغلل چه دا ډولونه بند کړه ما ترې پوښتنه وکړه چه په څه سبب ؟ دوی ماته دا ووې چه بهګت سنګه پانسی شوی دی ، ما ورته ووې چه تاسو به په بهګت سنګه ډېر خفه یئ که د هغه پلار ؟ د هغه پلار خو زمونږ سره په ریل کښې یو ځای راغی ، خدایی خدمتګارو ډولونه او باجې نه غږولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په زوره په دوی وغږ ول او مونږ ته دهغه حکم دی چه ډولونه به غږ وئ ځکه چه هغه والي چه ټهګت سنګه دقوم او ملک نه ځان قربان کړی دی هغه مړ نه دی ژوندی دی نو دادخوشحالۍ مقام دی هغه په دی تهیسن موجود دی تاسو ترې پوښتنه وکړئ که چېري دهغه رضا نه وی نو مونږ به ډولونه بند کړو.

مونږ چه دتهیسن نه دا ووتو نو په زرګونو خلک مونږ ته ولاړوو دپښتنو دطرف نه خلیق صاحب مونږ ته سپاسنامه پیش کړه دهغی په ځواب کښی مایو مختصر تقریر وکړو او دهغوی شکریه می اداکړه ، دپښتنو دا خیال وچه مونږ پیاده دجلوس په تشکیل کښی دوی سره دکانګرس تر پنډاله پوری لاړ شو لیکن مونږ ته چاووې چه مهاتما ګاندهي جلوسونه بند کړی دي، په دې وجه مونږ په لارو کښی سواره شو او دهغوی خواهش مو پوره نه کړې شو او خیل عذر مو ورته پیش کړو خو هغوی په دې خبره خفه شول.

څه وخت چه مونږ دکانګرس پنډال ته ورسېد و نو دکانګرس په پنډال کښی شور شو او درضا کارو دتیارئ دپاره سیټهئ (شپیلی) وغږ یدې لیکن چه دا ورته معلومه شوه چه داخو خدائي خدمتګار دي نو په قلار شو. حقیقت دا و چه څه وخت ګاندهي جي راتلونو تهیسن له ورله دبهارت سبها سورکمیسي ځوانان تللی وواو توری جنډی یی ورله مخی له وړې وې او ډیرې ګستاخانه خبری یی هم ورته کړی وې نو چه څه وخت مونږ ښکاره شو نو زمونږ ور دئ سره وې نو چا دا اواز وکړو چه هغه دی سورکمیسي راغلل او دکانګرس په پنډال حمله کوی. دهندوستان او انګلستان په اخبارو نو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سره خو شو ګاندهي جي له توری جنډی ورې وې او هغوی دکانګرس نه بغاوت وکړو. دانګلستان اخبار اتو پوری لوی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمونونه ولیکل او ډېرې خوشحالي یې وکړې؛ خو د دروغو مزل لنډ وي او تر هغه وخته پورې وي چې رښتیا ښکاره شوي نه وي. مونږ یې د کانګرس پر خاص کیمپ له بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لګېدلي وو. په هغه کیمپ کښې خو ډېر تنبوان وو خو ما د خان او د خدايي خدمتګارو د پاره پنځه تنبوان کافي وګڼل او په هغو کښې مو خپلې بسترې خورې کړې. مونږ لا د مه شوي نه وو چې د اخبارونو خبرلوڅي راغلل او د ګاندهي جي او د خدايي خدمتګارو د مخالفت سوالونه یې شروع کړل ما ورته وویل چې دا ټولې خبرې غلطې او بې بنیاده پراپیګنډه ده زمونږ ګاندهي جي سره او کانګرس سره هیڅ قسم مخالفت نشته او اخباراتو کښې چې څه شایع شوي دي هغه کښې یو ذره رښتیا نشته، ټول خبرونه غلط او بې بنیاده دي. ما ژنګر د پنډت موتي لال مومن مالویه جي ذوی راغی او هغه زما د دې متعلق یو لوی بیان ولیکلو او هغه یې د هندوستان ټولو اخبارونو له ولیږلو.

د هندوستان ښځې، نر، د خدايي خدمتګارو او زما د لیدو ډېر خواهشمند وو او هر وخت به زمونږ په کیمپ کښې یو غوبل وو او زرګونو خلک به زمونږ کتو له راتلل ولې چې هغوی ته خو پښتانه د ښاورو په رنګ ښودلی شوي وو او د ولنه د انسانیت او قومیت په اوچته پوړۍ ولاړ وو. د پښتنو متعلق په ټول هندوستان کښې ډېر غلط پراپیګنډه شوې وه او د وی ورته متشدد ډه خلک ښکاره یدل خو اوس د کانګرس سره اوږه په اوږه د عدم تشدد په لاره روان وو او د پېرنګیانو جبر وظلم ته یې په صبر او استقامت خپلې سینې ډال کړې دي. دوی ته پښتانه او کانګرس سره ملګرتیا ډېره عجیبه ښکاریده چې د وی پښتانه خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپلو سترګو ولیدل د دوی د عمل، د دوی د تنظیم، د دوی د اخلاص او د دوی د عدم تشدد نه خبر شول نو سترګي یې وغړېدې او تسلي یې وشوه او چه څومره پروپیګنډه ئې د دوی برخلاف شوې وې هغه یې د ماغزو نه ووتلې. قسم قسم خلک به ما له راتلل او قسم قسم سوالونه به یې کول. ما به چه څومره زمانه کېده شوه پوهول. د خدای ډېر شکر ګذار یم چه کوم خیالات د مودونه زموږ خلاف د دې خلکو په زړونو کښې پیدا کړې شوي وو د هغوی تر ډېره حده پورې اصلاح او ازاله وشوه. بله دا چه دلته د کانګرس د دې جلسې له د ټول هندوستان خلک راغلي وو، هغه ټول د حقیقت نه خبر شول. خدائي خدمتګار چه به څه وخت د کانګرس لنګر له د دوی خوړلو د پاره لاړل نو لوی لوی سیټهان به لاس په نامه د دوی خدمت ته ولاړ وو او هر سړي به د دې کوشش کولو چه د خدائي خدمتګارو سره شریک شم او هر طرف ته چه به خدائي خدمتګار لاړل نو خلکو به یې ډېر عزت کولو او څه وخت چه د کانګرس د اسالانه جلسه شروع کېده، نو په دغه افتتاحي اجلاس کښې د شرکت د پاره ګاندهي جي، جواهر لال نهرو او سردار پټیل خدائي خدمتګارو لیسی را اولېږل چه سره د بینډ باجو په دغه غونډه کښې حصه واخلي. جواهر لال نهرو او د هغه بي بي کملا دیوی او خور بي بي سره د خپلو دوستانو د خدائي خدمتګارو پرېډ او باجې لیدو او اورېدو له به راتلل په ټول ملک کښې د خدائي خدمتګارو یو درز او زموږ د خدائي خدمتګارو په وجه د پښتنو نیک نامي ډېر لویه پروپیګنډه وشوه او هغه د بدنامي داغ د دوی د تنړۍ نه وونځلي شو او د دوی په وجه خلکو پښتانه وپېژندل او هغوی سړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه پیدا شوه .

دکانگرس په جلسه اوپنډال کښې خدائي خدمتګار دوته ازادي وه
ځای له تلی اوګرځیدی شول یا هغه پښتون وچه تول هندوستان کښې
خلکو سترګی پټولې او داکوقاتل ورته ښکاریده او یاداساعت دی چه دکانګرس او قوم
دوی دومره اعتبار پیدا شوچه دخپلوزنانوانتظام او حفاظت یې خدائي خدمتګ
ته حواله کړو بله داچه داکار دېرګران وُ نه داانتظام پولیس کولی شواونه دکانګرس
رضاکارانوکولی شو خو دی خدائي خدمتګارو داسی په ښه طریقه سرته وکړوچه دد
انتظام او دسپلین ته دنیا حیرانه شوه او نور خلک خو پرېږده ، دپولیس پولوی افس
چه دلته دانتظام دپاره لګیدلی وُ دخدائي خدمتګاروکمانډر عظمت خان ته ر
ټولی کوزه کړه اولاس یې ورکړو او دده شکریه یې اداکړه . او چه څه وخت به عظمت
ښکاره شو نو دپولیس مقامی افسرانو به ورته سلامونه کول او دخدائي خدمتګارد
علاوه چه پولیس له به یې څه قسم حکم ورکړو هغوی به یې تعمیل کولو . ددې هم په کانګرس
او تول هندوستان دېر ښه اثروشو .

کراچي کښې دېر پښتانه اباد دي چه دروزګار دپاره تللی دی . دهغوی دا
هش وُ چه خدائي خدمتګارو له میلمستیا وکړی او ددی دپاره یې روپۍ هم جمع
کړی وې دهغوی یو خومشران دخلیق صاحب سره زمونږ کیمپ له راغلل او ماته یې
خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحبت او اخلاص دېره شکریه اداکړه او د
عرض می ورته وکړوچه تاسو خو زمونږ ورونه یئ مونږ ستاسو خدمتګار یو مونږ
ته په دې تلو کښې هیڅ عذر نشته او چه څه وخت تاسو غواړئ مونږ به درشو خو دوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مي اتفاق نشته پښتون ددمره غريب دی چه دده پيسی په دوه ورځو کښې کار
دی . هغوی وويل چه مونږ چنده جمع کړې ده نوماورته وويل چه دغې دوه دی
ځای دوی له اومه دوه دی ورکړئ هغه به په ښه فايده راشی هغوی ما سره په
اتفاق وکړه . بله ورځ مونږ هلته لاړو ،تولو پښتنو سره موليدل کتل وشول
چی نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله يوه سپاسنامه راکړه او دوه نيم سوه
ي ی راته پيش کړې ما د هغوی شکريه اداکړه او د سپاسنامی ځوابی تقرير
وکړه او روپی می د خدايی خدمتگار د پاره منظور کړې .

په کراچی کښې د جمعية العلماء هند سالانه جلسه وه ، مولانا احمد سعيد صاحب
م ماته يو خط وليکلو ، مولانا احمد سعيد صاحب ناظم او صدر صاحب مولانا کفايت الله
مونږ سره د گجرات په جلبخانه کښې يو ځای اوسيدلی وو او زمونږ وبيره ډېر سنبه
تقات جوړ شوی وو چه کله ی شی نو خدايی خدمتگار دی د جلسی په ورځ
مونږ سره شرکت وکړې چه مونږ سره امداد وکړې او مونږ له يې هم دعوتی خطونه
ولېږل ، مونږ په ډېره خوشحالی سره د دوی دعوت منظور کړو او خدايی خدمتگار
د هغوی خدمت او امداد د پاره ورولېږل او زه هم د هغوی جلسه کښې شريک
وم . د خدايی خدمتگار و د انتظام او خدمت نه هغوی ټول ډېر خوشحاله وو
ماته يې د هغوی د انتظام ډېر تعريف وکړو .

د هندوستان دوره :

د کانګرس جلسه ختم شوه او د جلسی د ختميدو نه پس مونږ په دوه ځايه تقسيم
ويوه ډله د حاجی عبدالغفار ، مياعبدالله شاه او سعدالله خان سره د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګارو چه هغوى واپس تلل غوښتل، او بله دله زماسره وه چه مونږ
تول هندوستان کښي ګرځيدل غوښتل او خپله پراپېګنډه موکوله. زمونږ اول
کلي ته روانه شوه او دا دويمه زه او مقصود جان دخدايي خدمتګارو سره دکا
دمسلمانانو په اصرار بمبئ ته روان شو. مونږ ماښام داوبو په جهاز کښي سوار
د پېښتانه او دکراچي خلک زمونږ رخصت کيدو له راغلي وو مونږ چه څه و
خپل سامان سمبال کړو نو بيا تول په يو قطار کښي ودريدو او دجهاز نه موباجو
دولونه وهل شروع کړل په بندر کښي پښتنو شادوله واچوله او هغه په پيشکولي
کړه چه دجهاز تول پېرنګيان او مسلمانه ددوى تماشي ته ودريدل لانډى يو بير
په جوش کښي راغلو، سره جنډه ورسره وه ميدان ته يې راودنګل ليکن يو پوليس
راغى او هغه يې ددوى نه ونښکلو يو عجيبه کيفيت او عجيبه ننداره وه چه په دې کښي
جهاز روان شو او لږ ساعت پس د بندر دهغه تول خلک زمونږ د نظر نه غيب ش
بله ورځ مونږ بمبئ ته ورسيدو دلته په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو دلي
په اخباراتو کښي زمونږ لويه پراپېګنډه شوې وه په کوم بندر کښي چه خلک جمع شوي
زمونږ جهاز يې هلته ونه دردلو بلکه دهغه نه کوز په يو بل بندرګاه کښي يې مونږ کو
ليکن په يو ساعت کښي هغه خلک هلته راورسيدل، زمونږ يې يو لوى جلوس په
کښي ووېستو او څه وخت چه مونږ دکانګرس دفتر ته ورسيدو نو جلوس ختم شو
بيا مونږ دارام دپاره چه کوم ځاى زمونږ دپاره مقرر و هلته لاړو، په بمبئ کښ
زمونږ ډېره لويه پراپېګنډه وشوه، ځاى په ځاى موجلسې وکړې، او بله دا چه ز
په ورتلو په مسلمانانو هم څه اثر وشو. خو په پېرنګيانو باندې ميږى لګيا شو او زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف بې داپراپګنډه په مسلمانانو کښې شروع کړه چه داخلک هندوانو په دې غرض
ستي دي چه جماعتونو سره د ولکۍ او باجي وغېره وي چه سباله مسلمانانو ته د هندوانو
د ولکو او باجو څه اعتراض نه وي. د هندوستان په مسلمانانو کښې دومره سیاسي
ور نشته چه څومره په هندوانو کښې دی. سیاسي شعور په یو قوم کښې داسمانه نه
ځي او چه په کومو قومونو کښې د سیاسي شعور خلک پیدا شي نو خپل قوم ېېې وکړځي
وی کښې سیاسي شعور پیدا کړي مسلمانان د پېرسته قوم دی خو په هغوی کښې داسې
ل تراوسه پورې پیدا شوي نه دي. تاسې د هندوانو، مسلمانانو دي لیډرانو
فکر وکړئ د هندوانو مشران او لیډران قوم پرست دي خو د مسلمانانو مشران
لیډران خان بهادران او خان صاحبان وي، دوی چه څه غواړي ځان
غواړي یا پېرنګي له غواړي، د دې غریبانانو څوک غمخور نشته او څکه دوی د
و وانو نه وروسته پاتې شول.

د پاړسي قوم له طرفه مونږ ته یوه سپاسنامه هم راکړې شوه، په جلسه کښې به
کونو ښځې، نر شریک شوي وو، ما د ډېرې شکرېې نه پس د خدایي خدمتګارئ
رورت او حقیقت ښکاره کړه او ما ورته دوی چه دا تحریک په دې غرض شروع
وی دی چه مظلوم د ظالم د ظلم نه خلاص کړي او هر څوک چه په دنیا کښې ظالم
ی که مسلمان وي که هندو وي او که پېرنګي وي دوی همیشه د هغوی مخالفت
و د پاره تیار دوي. خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د
عه د مخلوق خدمت دی.

د بمبئي نه پس دهلي له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له په زرګونو خلک راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو. زمونږ د میلمستیا انتظام جمعیة العلماء هند کړی و، موږ هلته لاړو ا
ارام مو وکړو او ماذیګری زمونږ جلوس په ښار کښې وګرځولو، هندوانو او مس
لمانو چه د کومې مینې او اخلاص مظاهره وکړه دهغه به د رته څه ذکر کوم په تولل
زمونږ په جلوس خلکو ګلونه نوستل او ځای په ځای سپاسنامې وړاکړی شو
ماښام جلوس ختم شو د جلسې په ځای کښې ښځې اونر د ماښام او ضیږ و په شا ل
راجمع شوي وو، ما په جلسه کښې د شکرلي نه پس یو تقریر وکړ و چه امید دی چ
ستاسو د زړونو نه هغه شکونه او وهمونه اوس لیری شوي وي چه کوم ستا س
زړونو کښې د پښتنو خلاف د ښمنانو پیداکړي وو او په دې تقریر کښې مې د پ یلی
د ښځو د بهادرۍ او قربانۍ چه کومې هغوی د ازادۍ په دې تحریک کښې کړ
وې تعریف وکړو او دا مې ووې چه د کوم قوم ښځې چه بیدارې شي او د ملک
ازادۍ د پاره ملا وتړي نو هغه قوم څوک غلام ساتلی نه شي او هغه قوم
به ډېر زر خپل منزل ته ورسیږي.

جلسه په ډېره کامیابۍ سره ختمه شوه او مونږ ټیسن ته لاړو او په ر
ګاډي کښې سواره شو لږ ساعت پس ګاندهي جي هم سره دیو څو تنو خپلو ملګ
په دې ګاډي کښې یو ځای امرتسر ته روان شو په هر ټیسن کښې به د ګاندهي ج
د لیدو د پاره خلک راغلي وو، دومره شور او غوغا وه چه مونږ ته ی خوب کو
نه شو او نه ګاندهي جي اوده کیدی شو او څه وخت چه زمونږ ګاډی سهارنپو
ته ورسید و نو هلته ډېر خلک راجمع شوي وو هغوی ته مونږ خبر نه وکړی خود
د جلسې اعلان هم کړی و او په زرګونو ښځې، نر، نیمه شپه ټیسن سره نزدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په انتظار کښې ولاړ وو ځکه ناڅاپه چې خو بالکل د کوزیدو نه انکار وکړ د هغه
پس هندوان، مسلمانان ماله راغلل او ما ته یې ډیر منت وکړ چه ډاکوره په
نیمه شپه کښې څو مره منځی، نو را جمع شوي دي نو که چیري ته هم مونږ سره
نه شوې، نو دا خلک به ډیر مایوسه شي او را ته یې ووې چه یوه گینټه پس بل
راځي. نو زه د دوی د خوشحالی له پاره ورسره کوز شوم. مونږ چه د جلسې
ته ورسیدو نو زمونږ د پاره د سبا ر نه بهر خلک زمونږ په انتظار کښې
وو ما په دې خپل زړه کښې ووې که چیري زه هم دوی سره راغلی نه وای
د دوی زړونه به څو مره صدمه رسیدلی وه. زما په راتلو یې هم څه ناڅه
وشوه، یو خو خبری می د تقریر په شکل وکړې وخت دا سره نه و بیا تری
پس تیسن ته راغلو چه په دې کښې هغه ریل راغی او په هغه کښې مونږ سواره شو. دا ی-
هنسراج چه د جلندر او ماسره د گجرات په جیلخانه کښې یو ځای قید و او ډیر
سره و او چه کله به دده ملاقات و نو مونږ له ډیری غوړې زیړې دده کور والو-
ورلې. زما ډیر اشنا او مونږ سره یې ډیر ښه تعلقات وو. ما دده سره د کوزیدو
وعده کړې وه او زمونږ اراده وه چه جلندر کښې به کوزیږو و ده سره به دمه کوو بیا به
کا دي کښې امرتسر له لاړ شو چه څه وخت زمونږ گاډی لودیانی ته را ورسید
هغه خلک زمونږ ته خبر شوي وو، منځی، نو، تیسن له راغلي وو او دا کوشش یې
او چه مونږ سره د لته کوز شي مونږ یې په دې مجبوره کړو چه د جلندر نه واپس
د یانی له راځي نو عده مو ورسره وکړه نو هلته تري مونږ خلاص شو او بیا هم
سره یوه منځه په گاډی کښې جلندر ته ورسیده نو لاله هنسراج او د هغه تبر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاندان او ورسره نور ډېر خلک تیبس له راغلي وو او دهغه هم مونږ سره اتصی
نه د تللو اراده وه چه تیبس کښې داسې غوبل جوړ شو چه زه به يې درته څه ووایم.
بعضې خدايي خدمتګار ګاډي کښې پاتې شو او څه ما سره کوز شو خو ځيل سامان
يي کوز نه کړې شو مونږ جلند رته لاړو هلته مو د جنګو سکول وکتو ز ګونو خلکو ته مې
یو مختصر تقرير وکړو او بيا واپس لوديانې ته روان شو مونږ به لاړې کښې د لاله
هنسراج سره لوديانې ته لاړلو د منبار نه بهر ډېر خلک ولاړ وو ډېر وخت مونږ به
کشمکش او جلوسونو کښې ضایع کړو او د لته مولوي عظیم الشان جلسه کړې خو رېل ګاډي
روانه لاړلو . د دې ځای مسلمانانو خدايي خدمتګار ولو د لارې انتظام وکړې او
دې ځایه مونږ به لارې کښې امرتسر ته روان شو ، ما ذنګير ور سپېدو به بازار و نو
کښې خلکو مونږ سره ډېره مينه کوله چه دوى به زمونږ د لارې نه چاپېره شوا خړېه
ډېر وخوار وهغه ځای ته ورسېد و چه کوم ځای کاندهي جي کوز شوی و معلومه شوه
چه ګاندهي جي ته هم خلکو به تيبس ډېر تکليف ورکړې وا و هغه ناجوړه هم وزه
دهغه ليدلو له لاړم هغه مخ سره تړلی وو او به ډېر تکليف کښې و ، ساهغه ځيل قول
دقيد ملګرې که هندوان وو که مسلمانان وو که سکهان وو چه څوک ما سره ګجرات
ته جيل کښې اشنا شوی وو وليدل . زما طبيعت هم ناسازه و به دې وجه ما مناسب
و ګڼل چه د سکهانو ورونو نه اجازت واخلو او کلې ته لاړ شو .

وطن ته واپسی :

هغوی نه مې به ډېر زور رخصت واخیستو . ماوې زه ناجوړ یم هیڅ هم
نه شم کولی او تاسو مې پاتې کوئ نو زه به زيات ناجوړه شم هغوی رضا شوا و ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي رخصت راکړې او موږ د شپې په ۹ بجې ګاډي کښې را روان شو سحر
وختي نوښار ته را ورسېدو او چه کوم خدايي خدمتګار د دې ځای وو هغوی
موږ رخصت کړل او موږ مردان ته روان شو، د مردان تېسن له به زرګونو خلک
راغلي وو، موږ هغوی سره هوتي مردان ته لاړو د کلپا نې به غاړه دیوی لویې
جلسې انتظام شوی و چه جلسه ختمه شوه نو بيا طور و مايار و ته لاړو هلته هم د دواړو کلو
خلک را جمع شوي وو جلسه مو وکړه خلکو ته مو د دوری ټول حال ووې او بيا
موږ ه واپس اتمانزو ته راغلو.

يو څو ورځې مې ارام وکړو او چه بيا شوم نو د صوبه سرحد د دوری اراده مې
وکړه چه په دې کښې: کوهاټ، بنو، ډېره اسماعيل خان، د کميټو له طرفه
دعوتونه هم راغلي وو، زه د ټل او هنګو په دوره روان شوم په دوره کښې ما سره
د ما ښکانو بانډې د قارې صاحب زوی هم تلی ؤ هغه ډېر خوش اوازه و قومي
نظمونه به يې ويل چه: «د ستاله مينو، نه وېرېږو اې سرکاره ولی موېرې. »
دې به په خلکو ډېر ښه اثر کېدلو. په لاره کښې د دري ټول اپريدی ورونه
خبر شوي وو زموږ استقبال د پاره ځای په ځای ناست وو او د چای او د-
ډوډی انتظام يې هم کړی ؤ، زموږ د ښکاره کېدو سره دوی شروع شوې او
ډېر خوشحاله شول، ما به ډېر منع کول چه دوی مه کوئ زما نظر به خود عدم
تشدد ده خو هغوی خو ازاد خلک وو کله منع کېدل. ځای په ځای چه به دوی جمع وو
موږ به ورکوز شو او مختصر تقريرونه به مې ورته وکړل او د خدايي خدمتګاری په حقيقت
به مې پوه کړل، د دې ځای نه اول ټل او بيا واپس هنګو ته لاړو او چه هلته موږ چيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتحریک ورو نه ولیدل او جلسې وشوې نو واپس د کوهاټ ښار ته راغللو، د کوهاټ خلکو خو یو لوی نمایش کړی و خو د باران په وجه رونق خراب شو، د جلوس نه پس مو جلسه وکړه او تقریر مو وکړو او خلکو ته می د خدائي خدمتګارئ د جرګو جوړولو دعوت ورکړو چه سبا له بنو ته روان شو په لاره کښې لاچي او احمدی بانډه، بانډه داؤد شاه کښې مو جلسې وکړې. بیا کرک ته لاړو هلته جلسه وشوه د زړې په توله علاقه کښې وګرځېدو، واپسی کښې لتمبر ته راغلو او د محمد افضل خان ځای کښې مو جلسه وکړه کوهاټ کښې زمونږ د پرښبه کارکنان وو [چه دوی کښې یو د زړګی عبدالغفار نومیده چه د قومی خدمت په لار کښې یې ځان قربان کړی و، ده د خودکشۍ په وخت کښې یو خط زما په نامه لیکلی پریښی وو، په هغې کښې یې لیکلی وو چه ما د یو خدائي خدمتګار په حیث تا سره د لوی خدای د ورانده ی د الوظ کړی وو چه زه به د خدای د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره کوم او که په دی لاره کښې هر قسم تکلیف او مصیبت په ما راځی نو زه به د هغې مقابله په عدم تشدد کوم. چونکه د مسلم لیګ په امر د قیوم خان حکومت دلته زمونږ د وهلو، ټکولو، قیدولو، مال تالا کولو، او جایداد ضبط کولو نه علاوه زمونږ د کورونو او زنانو بې پردګی هم کوله نو زما پښتنی غیرت دا برداشت نه کړی شوه یکار خود او و چه ما توپک را اخستې وی او د دی ظالمانو نه می خپل بدل اخیستې وی خو چونکه ما تا سره د الوظ کړی وو چه زه به په عدم تشدد پابند او سم نو د دی وجې نه زه خپل ژوند ختموم او د خدای سره سره تا نه هم معافی غواړم چه زه تا سره په هغه خپل لوظ ټینګ پاتی نه شوم.]

دی ضلع کښې تقریباً یو لک خدائي خدمتګار دو. دلته د لتمبر د ګلی ...ان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غاړه مونږ ته د چاپو انتظام کړی و مونږ چای څکله چه زمونږ د ښو خدائي خدمتګار او د سپیل او مونږ ورسره په موټر کښې بنو ته روان شو، بنو والو هم مونږ د پاره ډیر نمایش کړی ؤ او په ښار کښې زمونږ یو عظیم الشان جلوس و ښکو او په زرګونو خلک پکښې شریک شول د ډیره ښه جلسه وشوه او ډیر مخلوق ورله راغلی وو. سالار یعقوب خان او وپیشوا هتر دلته ډیر کار کړی و، دلته د هند والو او مسلمانانو اتفاق دوی کړی و هلته می هم یو مختصر تقریر د خدائي خدمتګاری متعلق وکړو، د هغه ځایه سباله مونږ ډیره ته روان شو، میراخیل کښې نورنګ او سرای کښې مو جلسه وکړه لکی کښې مو هم جلسه کړی وه. شهباز خیلو او پیزو کښې مو جلسه وکړه، لکی مروت لا دو کښې راتلل هلته مو جلسی وکړې. ډیره ته نزدی مونږ د پا سو لپیښتنو څه کلی ولیدې او مونږ هغوی ته ورستانه شو، مونږ لا هغوی سره خبری کولی چه په دې کښې یو موټر راغی او مونږ ته یې ووې چه زر راځئ خلک د ښار نه بهر راوتی دې سخت په انتظار کښې دي، مونږ هغوی سره روان شو او چه د ډیرو ښار ته نزدې شو نو په زرګونو خلک زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو. زمونږ د موټرو په لید و سره یې د انقلاب اوفخر افغان زنده باد نارې وهلې، بازارونه، سړکونه، دکانونه یې بند کړی وو ځای په ځای دروازی ډیری ښې جوړی شوی وې، زما په خیال دلته ډیر لوی خلک راغلي وو، خو داسی استقبال یې شوی نهٔ ؤ زه یې په اس سور کړم او د جلوس وړاندی روان شوم، په زرګونو ښځې، نر، په دکانونو، بالاخانو او کوټو باندی ولاړ وو. پیرنګیانو ډیر کوشش کړی ؤ او په هند والو یې ډیر دباو نه کړی وو چه په دی طریقه زما جلوس او استقبال و نه شی خو بالکل ناکامیاب شوی و. د ذې جلوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

قتل انتظام هندوانو کړی ؤ .

د پېړۍ اسماعیل خان کښې په دی ورځو کښې د قومی تحریک زور او شور و .
د دی ښار په چاپېره علاقو کښې هم تحریک په زور کښې و ، ټانک ، کلاچی ، ګل امام ، ګول
بازار او پنیاله کښې خلک په تحریک کښې په زور او شور کښې شامل ول . ښار کښې د سره
علاوه د ښځو او وړو هلکانو جلوسونه وتل . یوه ورځ د ښځو جلوس په بازار کښې
تېرېدلو هر کله چه دا جلوس د ډاکټر جنډه رام چوک ته ورسېد ونو د صوبه سرحد
انسپکټر جنرل پولیس ایس مانګر د جلوس د خورېدو حکم ورکړی وخو ښځو انکار
وکړو ، جرنیل د ښځو په دی انکار د ېر غصه شو او تمانچه یې را ښکله او چلوله یې
چه ناڅاپه یوزلمی سردار بهګوان سنګه د ده لاس ونیو او ورته یې ووې چه تاله
شرم نه درځی چه په ښځو تماچه چلوې . د جرنیل صاحب لاس ورچېدو او تماچه
تری ښکته پرېوته جرنیل صاحب وارخطا شو او بګلی ته لاړو او تماچه ورله یو سپاهی
یوړه . د بهګوان سنګه د دی جرئت بدله په ۱۹۳۱ ع کال کښې د فرقه دارانه فساد
نه پس واخیستی شوه او هغه د یو قتل د دروغو په مقدمه کښې ونیوی شو او ډېر
مصیبتونه یې پری تېر کړل او چه ثبوت پری پیدا نه شو نو پری یې ښوده .

هندوانو ته حکومت ډېر په قهر و او دغه وجه وه چه پینځه میاشتی پس یې
په هندوانو ، مسلمانان ورواچول او کور کښې یې وجنګول او لوی فساد وشو ، د
هندوانو مالونه یې پری لوټ کړل ، کورونه او بازارونه یې وسوزول او ډېر هندوان
او مسلمانان قتل شول ، او د لکهونو روپو نقصان وشو او د پنیالی بخان بهادر چه
هغه سره د د پټی کمشنر او شیخ محبوب علی اسسټنټ دا صلاح وکړه او دوه لاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی هم وړکړی چه خپلو لټوکړانو له سره ورږدی جوړی کړي او یوه یی کړه چه مونږ په ښار کښی فساد کول غواړو . کوم وخت چه دړنه تیلیفون وکړه هم نو دغه دسره جامونوکړانو له ټو پکي او تماچی وړکړه او ښار له یی د لوټ او اورلګولو د پاره فوراً را ورسوه ده هم دغسی وکړل . د پیرنګی د پټی کمشنر د پالیسی وه چه یو خوا به هندوان ووهل شی لوټ به شی او بل خوا به سرخپوش خدایی خدمتګار بد نام شی او د دوی برخلاف به پروپیګنډه په ټول هندوستان کښی وکړو چه کانګرس هم په دوی بدګمانه او خفه شی او دوی له ځانه بیل کړي . د شپی یوه عظیم الشانه جلسه وشوه ما پکښی یو مختصر تقریر وکړو چه زه ستاسو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق ډیر خوشحاله شوم او امید کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق د اینده د پاره قایم او دایم وساتي او د ملک دازادی په لاره کښی به کافی حصه واخلئ . سبا له مونږ کلاچی له لاړو کلاچی کښی ذکننهٔ پور خانان او رمضان خان وغیره ټول مونږ سره ملګری شول دلته د خدایی خدمتګارو جرنیل کنوربهان نارنګ صاحب وروستو بیا سالار شو او دغه ځای خلکو زمونږ ښه استقبال وکړه ، جلسه موو کړه خدایی خدمتګاری کښی خلک په ډیر شوق داخل شول او جرګه موهم جوړه کړه ، د کلاچی نه ټانک ته لاړو او د ټانک خو ډیر زور ور پیښتانه دی . ډیر خلک په جلسه کښی شریک شول ، شپی له ګل امام له لاړو ظفرخان د دوی هم مونږ سره شامل شول ، دلته هم جلسه وشوه او ډیر خلکو خیل نومونه خدایی خدمتګاری کښی ولیکل . له دی ځایه واپس بنو ته لاړو ، بیا کوهاټ او پیښور ته واپس شو .

د پنجاب د پښتني علاقو دوره :

خدایي خدمتګارو چه جوړه شوه نو مونږ ته ضلع کیمبلپور او ضلع میانوالي نږدې وې او پکښې زیاته ابادي زمونږ د پښتنو ورونو وه او دا دواړه ضلعې مونږ سره لګېدلي دي. کیمبلپور د پېښور د ډویژن کښې او میانوالي د ډېره اسماعیل خان د ډویژن کښې وو څه وخت چه تحریک شروع شو نو دا ضلعې یې زمونږ نه کټ کړې او پنجاب سره یې کړې، دا ضلعې زمونږ ګاونډ کښې دي، نو مونږ دې کښې هم دورې کول غوښتل، خو ضلع کیمبلپور ته حکومت نه پرېښودلو تر دې چه زمونږ خپل وزارتونه جوړ شول بیا هم چا نه پرېښودو. یو ځل مونږ د وزارتونو په وخت کښې د کیمبلپور په دوره تللو خیال او دا وو چه اوس خو قومي وزارتونه دي مونږ به پرېږدي خو چه د اټک نه پورې وتلو نو پولیس سنګینونه چړاو ولاړ وو مونږ ته یې سړک بند کړې وو مونږ ته یې ویل چه واپس شئ مخکښې مو نه پرېږدو ما ورته وویل چه مونږ خو واپس نه ځو نو مونږ چه پوه شو چه دوی مو نه پرېږدي نو د لارې نه کوز شو او د سړک په خوا کښې د غره څنګ ته کښېناستو دې کښې ډېر وخت تېر شو چه هغوی پوه شول چه دوی خو واپس نه ځي نو بیا یې لارۍ راوستله او په هغې کښې یې مونږ کښېنولو او کیمبلپور طرف ته روان شو ولې د کیمبلپور په ځای یې خوشحال ګړ ته بوتلو د سیند نه یې پورې کړو ضلع کوهاټ کښې یې پرېښودو، د هغه شان چه کله ما یا خدایي خدمتګارو اراده کړې ده نو چا پرې ښې نه یو او میانوالي ته به هم کله نا کله ورغلو، کیمبلپور کښې به د چچ علاقې ته کله نا کله ورتلو، چه میانوالي ته به لاړو نو په علاقو به ګرځېدو کالاباغ ته هم تللي یو د غلته کالاباغ سره جخت په نمر خانه یو کلي دی هغې ته هم ورغلي یو او هغه علاقې ته هم تللي یو چه پکښې د اوسپنو کانونه دي او بیا د هغې نه به عیسی خېلو ته ورتلو یو ځل چه مونږ عیسی خېل ته لاړو نو د هغه ځای نواب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه نه پړېښوه خپلو نوکرانو ته یې لوی لوی ډانګونه ورکړي وو چه څوک به جلسې ته راتلل هغوی به یې وهل ماداسې چل وکړو چه په بازار کښې روان شوم او په تلو تلو کښې مې خلکو ته خپل تقریر کولو سره ددې هم چه څوک به زما تقریر اوریدلو ته راجمع شول نو هغه به یې په ډانګو نو وهل، لنډه دا چه زه یې جلسې ته څه چه خبر وته هم پرې نه ښودم خو هلته یو هندو هغه مونږ میلما نه کړو او د هغه یو سرای و په هغې کښې یې زمونږ دپاره د دوډۍ انتظام وکړو نواب صاحب هغه پسې جواب راولیږلو چه دا سړی مه پرېږده او د سرای نه یې وباسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په ارام شپه تیره کړه چه سباله جمعه وه مونږ دا فکر وکړو چه د جمعې لمانځه له خو به د علاقې ډېر خلک راځي نو مونږ به هم لاړ شو، دوی سره به لمونځ کښې شریک شو او که موقع وه نو خبرې به ورسره هم وکړو خو چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب ډانګ ماران د جماعت نه چاپېره ولاړ وو او چه جماعت ته ورننوتلو نو یو بنیادم پکښې نه و خوشې پروت و مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب دا سړي ددې دپاره ولاړ وو چه د هغوی دا خیال و چه سباله به دوی د جمعې لمونځ دپاره راځي نو زمونږ نه مخکښې یې دا بندوبست کړې و چه جماعت ته د کلي او علاقې څوک رانه شي نو ځکه دا سړي یې ودرولی وو چه څوک راځي نو هغوی د جماعت نه منع کوي. چه مونږ پوه شو چه د دې علاقه کښې مو کار ته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

یو ځل زمونږ د مردان یو خدايي خدمتګار جرنیل شاه ولی خان د خوشنوړو خدايي خدمتګارو سره د کیمبلپور د ضلع د پنډۍ ګهیپ تحصیل ته تللي وو هلته دوی په جلوس کښې روان وو، جرنیل صاحب وړاندې روان و جنډه یې په لاس کښې نیولې وه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور خدائي خدمتګار ورسپي وو چه دوی د دوست محمد صوبیدار کور ته نژدې شول نو
نو هغه او د هغه زوی غلام محمد ورته مخه ونیوله او په جرنیل صاحب یې په توپک ډزې وکړې
چه هغه شهید شو او بیایي نور خدائي خدمتګار په برچو ووهل او په جلوس یې کاڼي
و وروړل او جلوس یې تس نس کړو او جلسه خوره شوه. زمونږ د پنجاب رونړو زمانه
ګیله کوی چه ته پښتنو ته کار کوی، زه ورته وایم چه زمونږ داتحریک خود خدائي مخلوق
د خدمت دپاره دی او مونږ خو کوشش کړې دی چه د هرچا خدمت اوکړو ولی زه
څو ځلې ده راغلی یم خو چا ستاسو خدمت ته پری الینبی نه یم.

ددې نه پس بیا څه وخت چه پیر نګیانو اعلان وکړو چه د ملک مونږ پرېږدو
نو یو ځل بیا زه میانوالی ته لاړم او په داؤد خیلو کښې یوه لویه جلسه وشوه. د میانوالی
پښتانه نیا زیان دي چه ډېر ښه او بهادر پښتانه دي. زمونږ جلسې ته په ډېر
تعداد کښې په ډېر شوق راغلي وو ما هغه جلسه کښې دوی ته تقریر وکړو د هغه تقریر
یو خو خبرې ماته یاد دی زه یې تاسو ته کوم ما ورته وویل چه ای وروڼو! نن د
قامولو دنیا ده تاسې وینئ چه کوم کوم قومونو کښې قامولي او وروړلی راغلی ده نو هغه
آسمان ته وختل او اباد شول دا مونږ خو هم یو قوم یو نو دا مونږ ولې پاتې شو؟ دا مونږ
ځکه پاتی شو چه مونږ کښې قامولی، ورور ولی مینه محبت او اتفاق نشته نو زه تاسو
له ځکه راغلی یم چه تاسو زما قام یئ خو تاسو خپله ژبه پښتو نولی تمدن او قول ځیز
پرېښې دي تر دې چه لنګونه مو وهلي دي. دا هم درته وایم چه یوه موغی د سیلاب
جدا شی نو هغه ورکه شی اوس د فیصلې وخت راغلی دی دا زما د قامولۍ او غزنې
ولی فرض دی چه تاسو ته راشم او درته تپوس وکړم چه تاسو به څه کوئ مونږ سره به ځئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنجاب سره به ځي مونږ خو پیرنګي جدا کړي وو چه پیرنګي ځي نو تا سو به پنجاب سره ځئ که مونږ سره به او سیږئ نو په هغوی کښې یو سړی را پاڅید او هغه وویل چه مونږ ستاسو ورونه یو او پښتانه یو او تاسو سره به ځو، مونږ به خپلو بچو ته پښتو ښیو بچو ته خه چه مونږ بخپله هم پښتو زده کوو خو ته به مونږ سره دا وعده کوې چه کم از کم په شپږ و میاشتو کښې به یو ځل مونږ له راځې. زما او د هغوی وعده وشوه او جلسه خوره شوه، ملک آزاد شو، پاکستان جوړ شو خو ما لا تراوسه د هغوی سره دا وعده پوره نه کړې شوه، ولی چه پاکستان جوړ شوی دی نو میانوالی خو پرېږده [illegible] کښې چا خدمت ته پرېښې نه یم بلکه څومره موده چه پاکستان کښې وم نو لا به جیلخانه کښې وم الا به کوز نظر بند وم.

زمونږ کار او د پیرنګي سازشونه:

پیرنګیانو چه ولیده چه دا تحریک پښتنو کښې د ځنګل د اور په شان خوریږي نو دوی سره یره پیدا شوه او زمونږ د تحریک د تباهۍ کوششونه یې شروع کړل اول یې د پنجاب انګریزي اخبارتو کښې زمونږ بر خلاف د اپراپیګنډه شروع کړه چه دا تحریک د کانګرس مخالف دی او په دې طریقه یې مونږ د کانګرس نه جدا کولو او د کانګرس او د ګاندهي جي امداد یې را نه لیرې کولو، لیکن ما فوراً د میاں احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره یو اعلان وکړ چه دې حکومت یوه غلطه پراپیګنډه زمونږ بر خلاف شروع کړې ده. مونږ د کانګرس ملګري یو مونږ نه د کانګرس نه جدا یو او نه جدا کیږو، بلکه دا چه د لاهور په اخبارتو کښې چه د پیرنګیانو د اثر لاندې وو، دا پراپیګنډه شروع کړه چه ماله په بمبئ کښې

په هر د هندوستان مسلمانان و پرېږدي که فرنګي لاړ شي. نو بیا دوی
به موږ د حکومت ...
... کاله حکومت کړی وو ... د احمد شاه مسلمانانو ته ... ملي په ... کښي راځو
دو

دا پرېږدو د پاره شپیته زره روپۍ راکړي شوي وي حالانکه دا قول دروغ
وو ماخو په هندوستان کښي نه د چا نه چنده غوښتي ده او نه چا راکړي، ده
او نوري داسي طریقي یې هم اختیار کړي چه د قوم او زما او اپریدو ورونو مینځ
غلط فهمي او ناچاقي پیدا کړي. لیکن د دروغ د رښتیا مقابله کولی نه شي:
«قل جاء الحق وزهق الباطل» یوه ورځ ما د لاهور په تهیس د انقلاب
اخبار ایډیټر ولیدو هغه زما اشنا هم و لیکن پیسه چه یو قوم ته خوږه شي نو هغه
بیا اشنائي او دوستي ته نه ګوري راغی او ماته را ترغاړه شو ما تري پوښتنه
وکړه چه دا ستا کله اپریدو سره دومره اشنائي او ورورولي پیدا شوي ده هغه
وخت دې دعوی مل د نه کوو چه څه وخت پری د پیرنګیانو د توپو ګولۍ وریدې؟
او دا مي ورته ووې چه دا ممکن کیدی شي چه د یو پنجابي دې د اپریدو سره زیاته
همدردي وي؟ زما خپل قوم دی او زه خو د هغوی خدمتګار یم، نو دا ممکنه ده
چه زمانه ستا هغوی سره زیاته همدردي وي؟ نو هغه راله ځواب راکړو چه چونکه
تاسو کانګرس سره یئ او زمونږ پالیسي د کانګرس خلاف ده نو په دې وجه مونږ
ستا بر خلاف شو او ستا خلاف لیکو. ما ورته ووې چه مونږ به اوس کانګرس پرېږدو
او مونږ خو تاسو له درغلي وو خو تاسو زمونږ هیڅ قسم امداد ته تیار نه وئ، حقیقت
خو دا دی چه تاسو مونږ کانګرس سره کړي یو که تاسو اوس هم مونږ سره ملګري کیږئ
او د پیرنګیانو د زور و ظلم نه مو خلاصوئ نو تاسو سره کیږو. ده سترګي ښکته
کړې او روان شو. اسلام خو دنیا ته د آزادي د پاره راغلی و او د مظلوم د ظالم
نه د خلاصولو د پاره راغلی و لیکن نن د هندوستان مسلمانان به غلامي خوښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او د ظالم ملګري دي او بیا هم د اسلام دعویدار دي.

د کانګرس کمیټۍ په ځای د سرحد جرګه:

زمونږ دا خیال وچه د صوبه سرحد "د کانګرس کمیټۍ" نوم دې "جرګه" شي نو دا به ښه وي ولې چه زمونږ خلک په کانګرس نه پوهېږي او دا هم وچه مونږ خدايي خدمتګار د کانګرس سره ملګري وو او کانګرس کښې نه وو او بله خبره دا هم وه چه د صوبه سرحد کانګرسیانو به زمونږ مخالفت کوو او مونږ سره یې کمک نه کولو نو ځکه مونږ غوښتل چه د کانګرس د کمیټۍ نوم دې "جرګه" شي. مونږ ټولې صوبې کارکنان خدايي خدمتګار او د صوبې کانګرسیان د جرګې جوړولو د پاره راجمع شو او مونږ ټولو په شریکه جرګه جوړه کړه. د ټولو کارکنانو دا خیال وچه زه دې صدر شم او صدارت دې منظور کړم ولې زه د دې د پاره نه وم تیار نو په دې وجه د صدارت د پاره دوه نومه پیش شو. د ښار خلکو د علي ګلخان نوم پیش کړه او مونږ د کلو خلکو د میا احمد شاه نوم پیش کړو. میا احمد شاه د رائې په اکثریت سره صدر مقرر شو، د جنرل سکرټري د پاره ما د پیربخش وکیل د پېښور نوم پیش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار مو شروع کړه، زمونږ کار ورځ په ورځ په ترقي ؤ، زمونږ په خلکو کښې احساس جذبه او شعور پیدا شوی ؤ او ورځ په ورځ په زیاتېدو و خو حکومت زمونږ دې تحریک ته کتې نه شو او هیڅ وخت زمونږ د تحریک د بربادۍ نه قلار نه وو او په دې کوشش کښې وچه په څه چل زما دورې او کلي په کلي ګرځېدل بند کړي، اخبارات کښې یې زما برخلاف غلطې پراپګنډې شروع کړې او مهاتما جي ته یې هم زما متعلق دروغ ولیکل. لیکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاتما جي د دوی د دروغو په دام کښې رانغی . ما چه څه وخت د کوهاټ د دورې
بیا اراده وکړه او څه خدایي خدمتګار می هم د ځان سره کړل نو د سرحد حکومت
والیسرای ته ولیکل چه د کوهاټ علاقه زمونږ د فوجي بوټي مرکز دی او که چیرې ده
پکښې دوره وکړه نو بیا به دا علاقه زمونږ د لاس نه لاړه شي نو په کار دی چه دی ګرفتار
کړی شي . والیسرا مهاتما ګاندهي ته ولیکل چه مونږ هغه ګرفتارو . مهاتما جي جواب
ورکړو که چیرې هغه ګرفتاروئ نو زمونږ او ستاسو چه کومه صلحه شوې ده هغه به
ماته شي . ما چه د کوهاټ دوره شروع کړه نو حکومت څلور افسران ما پسې مقرر
کړل یو د کوهاټ ډپټي کمشنر بل پولیس کپتان ور سره د علاقې مجسټریټ او
بل د بارډر پولیس یو پیرنګی چه هغه به ډېر ښه پښتو ویله چه کلی په کلی وګرځي او
خلک دې ته تیار کړي چه نه ما کلوته پرېږدي او نه ما ته راجمع شي لیکن په دې هم
څه ونه شو مونږ چه به کوم کلی ته تللو دوي به زمونږ نه مخکښې تللي وو خلکو ته به یې
وې چه ګوری هغه راروان دی چه کلی ته یې پرې نږدئ خلکو به ورته وې چه دا
مونږ څنګه کولی شو تاسو یې بند کړئ زمونږ کلوته یې مه راپرېږدئ بیا به یې ورته
وې چه خبرې ورسره مه کوئ جلسې له مه ورځئ په یو کلی کښې تر مونږ جلسه وه دوی
هم هغې جلسې له راغلل ما خلکوته تقریر کولو چه مونږ خدایي خدمتګار یو او مونږ د خدای
د پاره د دې قام او ملک خدمت ته ملا تړلې ده ، دا ملک او دا قوم ستاسو هم دی
تاسو کښې څوک شته چه مونږ سره په دې خدمت کښې شریک شي نو یو پاڅېدو چه
زما نوم ولیکه بل پاڅېد وچه زما نوم ولیکه ، بل پاڅېد وچه زما نوم ولیکه ، دا د بارډر
پیرنګی ما ته رانږدې شو او ما ته یې ووې چه دې خلکو دې څه چل کړی دی دا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ دیو سپاهي نه دومره پرېښول چه دهغه په مخکښې بدې کلمه نه شوه وویلی اوس دا دی موږ ولاړو او ددوی په زړه کښې هیڅ ویره نشته ګکیا دي خپل نوموړنه دخدایي خدمتګارئ دپاره پیش کوي ماورته ووې چه داچل پرې ما نه دی کړی، داپرې تاسو کړي دی داستاسو دظلم نتیجه ده .چو مثل د رحم تنګ بجنګ آ بیا موږ بنوته لاړو لکی مروت اودرسره نوروکلوکښې او سرای نورنګ کښې موجلسې وکړې، جرګې موجوړې کړې او خدایي خدمتګار برتي شو. دبنو ښار او خوا تول کلی موږ وکتل جلسې مو پکښې وکړې او خلک مو د حقیقت نه خبردار کړل بیامو هاتی خیلو کښې دیوی لویې جلسې انتظام وکړو او په هغه مقام موجلسه وکړه چه کوم ځای چه په ۱۹۳۱ع کال کښې پیرنګیانو په یوه لویه جلسه ګولی چلولې وې او دېر خلک شهیدان شوي وو او ګرفتار شوي وو او قید شوي وو. موږ چه هاتی خیلو ته نژدې شو نو ماله دپولیس یوافسر یو سل وخلور څلوېښت دفعه (دقانون یوسل وخلور څلوېښتمه ماده) کښې نوټس راکړو چه هلته به نه ځې ماد هغه د تعمیل نه انکار وکړو نو بیا می داخیال وکه مادي که زه جلسې ته ځم نو جلسه به بنده کړی نو بیا می دا فیصله وکړه چه خپل ټول ملګري می هاتی خیلو ته ولیږل او زه لتمبر ته لاړم او دلتمبر دخان محمد افضل خان په حجره کښې اوده شوم. ما بیا محمد افضل خان سره زما د ملګرو د جلسې نه واپس راورسیدل حالات یې راته بیان کړل چه دېره ښه جلسه وشوه او خلکو په حکومت چه ته یې دده جلسې نه منع کړې لعنت او ملامت ووې او بیا واپس کوهاټ ته راغلو او کومه علاقه چه دغلته زموږ نه پاتې وه هلته مو جلسې وکړې جرګې جوړې شوې او خدایي خدمتګار جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګانډهي جي په بلنه باردولي ته تګ:

چه د کوهاټ مېنار له راغلو نو خبر شو چه د پېښور نه خبر راغلی دی چه مهاتما جي غوښتی یم. لیکن په کوهاټ کښې صرف د هغو علاقه پاتې وه ما ویل چه د کوهاټ دوره ختمه کړم نو بیا به لاړ شم مونږ د هغو دوره وکړه ځای په ځای جرګې جوړې شوې نو بل استازی راپسې راغی چه ته ګانډهي جي ډېر زر غوښتلی یې او لیکلي دي چه چه ټول کارونه پرېږده او فوراً باردولي ته راشه زمونږ کار تقریباً ختم شوی و. زه سبا سحر له پېښور ته لاړم او د پېښور نه باردولي ته روان شوم چه بهوپال ته ورسېدم نو د نواب صاحب اې. ډي. سي. شعیب قریشي صاحب چه زمونږ د خلافت ملګری و او د مولانا محمد علي جوهر زوم و ولاړ و ماله راغی جوړ تازه مو وکړل زما هم ډېر مهربانه و او ما ته یې ووې چه راځه سفر کښې به ستړی شوی یې او نواب صاحب وایي چه لږ ارام وکړئ او بیګاله به د هغه مېلمه یې ما ورته ووې چه هلته به ګانډهي جي زما انتظار کوي د نواب صاحب شکریه او په واپسي کښې به د وشم خو هغه پرې نه ښودم نو زه ورسره د دیل نه راکوز شوم او ورسره روان شوم چه مهمان خانې ته ورسېدم نو شوکت علي صاحب هم هلته موجود و او په سباله نواب صاحب را ته ووې چه تا به وایسرای له بوزو هغه سره به دې لیده کاته وشي او چه ته څه غواړې هغه به د درکوي باردولي ته مه ځه. خو ما د هغوی دې خبرې سره اتفاق ونه کړو هغوی په ما ډېر زور واچو خو کار ونه شو سباله ترې زه رخصت شوم او باردولي ته روان شوم تېسن له سردار پټیل او دیوی داس راغلي وو. تېسن ته نزدې د باردولي اشرم و داد ګانډهي جي اشرم دی او دې کښې همېشه او سېږي ګانډهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره می ملاقات وشو څه خبرې مو وشوې کړمې وه او زه سفر هم په تهرډ کلاس کښې کوم . ومی لمبل او جامې می بدلې کړې ، چه ماذنگیر شو نو کاندهی جی سره هوا خورې له روان شوم د سی . آی . ډی یو مسلمان انسپکټر زمونږ دخبرو ورپسې و دپاره مونږ پسې روان وه خو چه څه وخت ورته زمونږ فکر وشو نو شرمنده شو او واپس شو کاندهی جی ما سره د سرحد بحث څه لږ ډیر په ورځ کښې یو ځل کولو ، لیکن دا خبرې یې لا اراته کړې نه وې چه دحکومت په شکایت می را بللی يي . یوه ورځی یو مسلمان پټیل (نمبردار) زما د میلمستیا دپاره راغی او کاندهی جی ته یې ووې چه که ته اجازه کوې نو سباله به دی زما میلمه شی هغه په ډیره خوشحالی اجازت ورکړو او د تلو نه وخت کښې ورته ووې چه په ده باندې ښې غوښې وخوروه ، دلته خو مونږ په دالو نو لږ هغه زه چیل کورته بوتلم دهغه ډیر ښکلی کور و او هغه ډیر په ښه حالت کښې و ډیر محبتی سړی و دهغه هغه اخلاص او محبت به را نه هیر نه شی .

دیوی داس سره دوره :

دیوی داس کاندهی د کاندهی جی په مشوره د بارډولی دوره را باندې شروع کړه او خو مره اشتهونه چه دلته وو هغه تول یې را وښودل . ددې اشتهونو (تربیت گاه) هغه ساده زندګی زما ډیره خوښه شوه تردې پورې یې په ما اثر وکړو چه زما هم دا خیال پیدا اشو چه دخدایی خدمتکارو د تربیت دپاره به زه هم داسې اشتهونه جوړوم ددې ځای خلکو د ازادی په جنګ کښې ډیره قربانی ورکړې وه او تر اوسه پورې د ډیرو خلکو جایدادونه چه لیلام شوي دې هغه لا هغسی د نورو خلکو په قبضه کښې ـ يي . دلته د مسلمانانو او هندوانو تعلقات هم ډیر ښه وو او دحکومت په ډیرو کوششو نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ووېنو هم مسلمانانو د هند والو محکې اخيستې نه وې او که څه نا څه يې اخيستې وې
هغه يې هم واپس کړې وې ما چه کوم کوم ځای تقريرونه وکړل هغه داسې وو چه مسلمانانو،
دا ملک د هند والو او مسلمان دواړو دی او ددې دازادۍ د پاره تاسو دواړو له اتفاق
په کار دی او که په چا کښې دا همت نه وي چه د ازادۍ په جنګ کښې حصه واخلي نو
دومره خو ورله په کار دی چه د ازادۍ په جنګ کښې چه د چا محکې اړما لونه ليلا مېږي
چه هغه وانخلي او که چېرې چا اخيستې وي نو مناسب دا دی چه اوس يې ورته
پرېږدي . مسلمانانو ته مې ووې چه وېنس شئ که چېرې او ده پاتې شوئ نو دا کوم
انقلاب چه راروان دی دې کښې به لاهو شئ ؟ انقلاب سيلاب دی او هميشه او ده
قومونه وړي او وېښ ابادوي تاسو وېښ شئ او منظم شئ او د انقلاب نه ګټه واخلئ .

څه ورځې پس جواهر لال هم دلته راغی او بيا مونږ تول سره د کاندهي جي بمبئي
له لاړو او د بمبئي نه بيا زه کاندهي جي او ديوی داس ګجرات له راغو او دلته کاندهي
جي ديو بل نوی اشرم بنياد کښېښود . دلته نژدې د مسلمانانو هم يو عربي مدرسه
وه چه هغوی زمانه خبر شو ما پسې راغلل او زه او ديوی داس ورسره د هغې مدرسې
کتوله لاړو . په دې مدرسه کښې ډېر پښتانه طالبان هم وو د هغوی په ليدو ډېر خوشحاله
شوم او ډېرې خبرې مې ورسره وکړې . د مدرسې مقام او احاطه ډېره ښکلې وه ټول
طالبان او استاذان محبتيان وو او ما سره يې ډېرې د محبته ډکې خبرې وکړې . د
طالبانو په اصرار ما هغوی ته مختصر تقرير وکړو او ورته مې ووې چه زه تش ډېر خوشحاله
يم چه ستاسو سره مې ملاقات وشو ځکه چه زما ستاسو نه ډېر توقعات دي که تاسو
د دنيا تاريخ وګورئ نو قومونه د طالبانو د قربانو په ذريعه ازاد شوي دي . ديو بند

یې هم مجبوروو هغه هم ورته یو مختصر تقریر وکړو بیا بیرته راغلو او ګاندهي جي سره یو
ځای شو بېلو نو. مدراس ته لاړو او خواوشا په ټوله علاقه کښې وګرځېدو. زما ډېری
ورځې وشوې او دا مې خواهش وچه واپس لاړې خو ګاندهي جي زه نه پرېښودم او
پوهولم یې هم نه او ما سره به یې د سرحد متعلق خبرې کولې او بیا به یې حکومت سره خط
وکتابت کوو چې په دې کښې ما په اخبارو کښې ولیدل چه د میا احمد شاه او عبدالاکبر خان
او علي ګلخان و پیر بخش د دې په مینځ کښې جګړه پیدا شوې ده او ډله بازي جوړه شوې
ده او جوړ ګډوډ خاپه شوې ده. د دې په لیدو زه خفه شوم ولې چه زما د ډله
بازۍ او نفاق نه ډېره کرکه کېږي او زما دا یقین دی چه کوم قوم کښې نفاق او ډلې وي
هغه خپل منزل ته رسېدې نه شي او نن چه مونږ غلامان یو د دې وجه نفاق دی او
پړې جنبې دي ما ګاندهي جي ته خپله اراده ظاهره کړه چه زما په غیر حاضرۍ کښې
دا واقعات پیدا شوي دي ماله تلل په کار دي نو ګاندهي جي بیس له دې نه د وایسرای
ټولې قصې راته وکړې. ما ورته ووې چه دا ټول دروغ دي ته وایسرای ته ولیکه چه دا ټول
لې زما بر خلاف د دروغو پراپیګنډ دی او که ستا یقین نه کېږي نو مونږ به هم درشو
او هغه خلک به راوغواړه چه تا له چا دا دلېری درکړې دی چه رښتینولی (سپیناوی)
ورسره وکړم. ګاندهي جي زما د دې تجویز سره اتفاق وکړه چه زه به ورته ولیکم چه نه
منصف شو دا یې هم وایسرای ته ولیکل چه لاړ د اروان ما باندې ډېر تاکید کړې وچه
تا ضرور سرحد ته لاړ شه نو که ته ماله اجازه راکوې نو زه به هم سرحد ته لاړ شم. د وایسرای
نه دا جواب راغی چه ستاسو د راتلو ضرورت نشته دی او نه زه دا مناسب ګڼم چه په
دې وخت کښې ته سرحد ته لاړ شې نو ګاندهي جي ما ته ووېل چه زه پوه شوم ته په حقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي ، پرنګيان دانه غواړي چه خپل کارکوه او بيايي ديويل اس چه دي احمد
آباد له بوځه او د هغه ځاى هغه اشرام ورته وښيه او د هغه ځاى خلک چه هلته دي هغه
ورته وښيه . زه او ديويل اس احمد اباد له روان شوو او چه هلته ورسيدو نو خورشيد
بهن سره مو په تيس ملاقات وشو او د ګاندهي اشرام ته لاړو .

د احمد آباد د پر مزيدار او ښکلي اشرام دى او ډېر عجيبه ځاى ګڼل کيږي دى او
د يولوى خور په غاړه اباد دى ټول اشرام کښې ديويل اس زما د اشرام نو
ښځي زمانه چاپېره شول او ماسره يې ډېره مينه محبت ښکاره کړو ما د دو بام چه زه څه
وخت د لمونځه نه فارغ شوم نو دوى ټول ماله راغلل او د سره متعلق يې ماته سوالونه
شروع کړل چه د بعضي سوالونو په اوريدو به زه حيران شوم ولي چه د هغو به هيڅ بنياد
نه و هغه به صرف زمونږ د بد نامولو د پاره پيکنده وه . د خورشيد بهن دا خواهش و چه
احمد اباد ته نژدې يو پښتون پير دى او د هغه ډېر مريدان دي او ډېر رسوخ لري
نو که چېرې هغه مونږ سره ملګرى شي نو د هغه په ذريعه مونږ ډېر څه کولى شو ماسره
هغه پيرله لاړ شه ما ورته ووې چه زما خو هيڅ انکار نشته خو دا کار د دې قسم خلکو نه دى
او نه يې د دې قسم خلک کولى شي زه د دې قسم خلکو پسې ډېر ګرځيدلى يم . ديويل اس هم
زما د خبرې تائيد وکړو نو پس له هغه يې هغه خبره پرېښوده . ما سره د دوي ډېرې خبرې
وشوې او زما نه يې ډېر تپوسونه وکړل او ماسره د خورشيد بهن ډېر بحث مباحثه نو پس
يې دا خيال پيدا شو چه زه ستاسره سرحد له ځم او مونږ چه څه وخت واپس کاندهي جي
له روان شو نو دا هم دامره روانه شوه او ګاندهي جي ته يې ووې که چېرې ته ماله اجازت
راکوې نو زه د خدمت د پاره سرحد له ځم نو هغه اجازه ورکړه او ورته يې دا ووې چه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خبره سوچ غور او فکر وکړه. احمد آباد بانډی ښیږ. سوه کاله مسلمانانو حکومت
کړې دی دلته. مسلمانانو ډیری ښې ښې ابادۍ دي موښږ. هغه دپخوانو بادشاهانو آباده
وکتي دلته ډیری کارخانې دی چه کپړې پکښې جوړیږی هغه موهم ولیدې او بل پکښې دهند
وانو یو لوی قومی کالج دی چه هغه ته «ودیاپیټ» وایي دهغه لید وله هم لاړو وَدیاپیټ والو
زه میلمه کړم او یوه شپه می ورسره وکړه، دا ډیر ښکلی کالج دی او ډیره ښکلی ابادی ده
دی کالج ډیر ذات قوم پرست هلکان پیدا کړي او روزلي دي او هغوی دهندوستان
دازادۍ دپاره ډیری قربانی ورکړی دي چه څه وخت ما ودیاپیټ کالج کتلو نو یو هلک مې
ولید وچه زور ور دا نهات یې وهلو ما تپوس وکړو چه دا څوک دی هغوی ویې چه دا د
کاندهي جي نوسی دی. په کالج کښې هلکان نه وو دتحقیق نه دا ته معلومه شوه چه هغه
توال نن په ګجران کښې خواره شوي دی او کلي په کلي ګرځي نو زه پوه شوم چه دا په ریښتیا
قومی کالج دی او ځیلو طالبانو کښې یې قومی جذبه پیدا کړې ده او دا دوی له چه دا کوم تعلیم
ورکیدی شي دا ریښتیني تعلیم دی.

په احمد اباد کښې ډیر لیښتانه دي هغوی سره مي هم لیده کاته وشو هغوی
هم دخدایي خدمتګاری په حقیقت پوه کړل په اخری ورځ دا احمد اباد دهندوانو
مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه په ز ډګونو ښځې، نر، پکښې شریک شول، هغوی ته مې یو مختصر
تقریر وکړو دهغوی دهغې مینې محبت شکریه مې اداکړه او ورته مې ووې چه مونږ یوه
ډې ورور ولي جوړه کړې ده چه دهغه نوم خدایي خدمتګاری ده خدایي ته خود خدمت
ضرورت نشته دخدای خدمت دخدای دمخلوق خدمت دی او مونږ که هندوان
ی او که مسلمانان یو دخدای مخلوق یو دښمنانو دیو بل نه جدا کړي یو خو په حقیقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو یو. جلسه ختمه شوه او مونږ واپس گاندهي جي له راغلو. گاندهي جي له د والیسرای
لارډ ولنګډن ځواب راغلی و زما په لیدو به خندا شو چه ته بالکل را ببتیني لې او
حکومت درو غجن دی. حقیقت دا دی چه حکومت د خدایي خدمتګارو د تحریک
نه بیرېږی او دا تحریک نه غواړی، زه پوه شوم او اصلیت را ته په ښه شان معلوم شو
والیسرا وایي چه دلته مه راځئ او ما ته هم لیکي چه تا ته د سرحد د تلو اجازه نشته نو ځه
تا سو خپل کار کوئ حقیقت دا وو چه د حکومت د دې پراپیګنډې نه مطلب دا وو چه
د گاندهي جي او زمونږ په مینځ کښې مخالفت پیدا کړي ما و نیسي او زمونږ تحریک ختم
کړي، او چه حکومت پوه شو چه گاندهي جي په هیڅ شان د دوی نه بیرېږ دی نو مونږ
د هغو د پنځونه پنځ شو، دوی ته معلومه شوه چه که مونږ دې ونیسو نو د کانګرس
د اسولو ما تېږي، زمونږ د پرکسان دوی د ایکسو چو الیس په دغه (د قانون د
یو سل و څلور څلویښتمې مادې په حکم) نیولي وو. د دوی مطلب خو زما په نیولو کښې
و خو دې کښې نا کامیاب شول. گاندهي جي زه یوه میاشت ځان سره وساتلم او چه
د هغه تسلي وشوه نو زه یې رخصت کړم. دیو یل اس هم ما سره د احمد اباده پورې
راغی زما د هغه ځای نه د روانېدو په وخت د مهاتما جي سکرتر مها دیو دیسایي
صاحب راغی او ما له یې یوه لویه پرېړه را کړه چه هغه مهاتما جي ته زمونږ د چارسدې
اسسټنټ کمشنر لیکلې وه دا هغه پرېړنګي و چه حبیب نو دېرې حمله کړې وه او هغه
پرې پچا نسي شوی و. د بابړې د درامې قصه هم په کښې وه هغه را ته دوې چه د دې
ځواب مهاتما جي له را ولېږه ما چیټي جیب کښې واچوله او کا دی کښې را دوان
شوم یوه شپه مې اجمیر کښې، یوه شپه مې جیپور کښې او بله شپه مې ډیلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او بیا کلی ته واپس راغلم .

بابوړه کښې دړامه او زمونږ کمزوری ملګری :

څومره چه په حکومت مونږ سره سختی کوله هومره به زمونږ خلک پوهیدل او
او چتیدل او څومره چه به زمونږ تحریک ترقی کوله او خدائی خدمتګار زیاتیدل هومره
به حکومت خپل زور او ظلم زیاتولو . دچارسدې او بابړې بعضی ماشومانو هسی د
تو یوه دړامه وکړه لیکن حکومت خوبانه لټوله زه په دوره وم د پیتی کشنر زمونږ سکرتر
عبدالاکبر او احمد شاه او عبدالله شاه وغوښتل او په دوی یې دومره رعب واچولو
چه عبدالاکبرخان د دړامې والونه خپله بیزاری څرګنده کړه داجرئت یې ونه کړو چه
د پیتی کمشنر ته یې ویلی وای چه دا خو دهلکانو لوبه وه ، داسی لوبې هلکان تول عمر
کوی خو حکومت ته دومره اهمیت نه ورکوي . حکومت ته چه زمونږ کمزوری معلومه شوه
نو فوراً بله ورځ یې چارسدې ته فوجونه او توپونه راغلل او د دړامې هلکان یې ګرفتار کړل
او فوجونو یې دپرانګو ، بابړې او چارسدې په کوڅو کښې ورخوشی کړل . بله ورځ په یوه
عامه جلسه کښې دچارسدې په جامع مسجد کښې میا احمد شاه په دې هلکانو ملامتیا
و ویله او خپله بیزاری یې ترې ظاهره کړه چه ددې نتیجه دا شوه چه حکومت هغوی
و نیول او یو یې یو کال او دوه یې دوه نیم کاله په دې دومره معمولی خبره قید کړل .
زه چه د دورې نه واپس راغلم نو پرانګو ، بابړې او چارسدې له لاړم خلکې جمع کړل او د
صبر تسلی یو تقریر می ورته وکړو او د حکومت په دې قسم پالیسی می نکته چینی وکړه چه
دا خو دهلکانو یوه توقه وه حکومت ترې یو قه جوړه کړه . زمونږ خلکو کښې چه خفګان
او مایوسی پیدا شوې وه هغه لیرې شوه او تسلی یې وشوه . زمونږ په ملګرو باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیتی کمشنر دومره یره او هیبت راوستو چه ماته په دوه پښو شو چه ته ټوله ورځ دوری کوی ، جلسی کوی او په هغو کښی غیر ذمه دارانه تقریرونه کوی او خلک دومره خدایی خدمتګار شول چه په هغو قابو موندل ګران شو ، په دی وجه مونږ د تحریک نه استعفا کانی ورکوو . چونکه ددی زمونږ زاړه ملګری وو نو زما ددوی استعفا کانی خوښی نه وی نو دا فیصله مو وکړه چه مردان ته لاړ شو او قاضی صاحب عطاء الله خان او ثمین جان سره دی کښی مشوره وکړو . مونږ لاړو او د قاضی صاحب سره مو شپه شوه د شپی مو دا خبری شروع کړی ، زما عجیبه ملګری وو په کار خو دا و چه د شپی ورځی په کار کولو ماته داد راکړی وای خوزه یی ملامته کولم ـ ددی ټولو خواهش دا و چه زه دی دا جلسی پرېږدم او ددوی په شان په قلاره دی کښینم ما ورته ووی چه کار را باندی مه پرېږدی او چه تاسو څنګه وایئ هغسی کار به کوم تاسو ماله پولیټکلی تقریر راکړی زه به هم هغه په جلسو کښی خلکو ته کوم لیکن هغوی دا هم ونه منله او راته یی وویل که ته دا جلسی بس کوی نو مونږ استعفا کانی ورکوو قاضی صاحب ، ثمین جان او د هغوی نورو ملګرو د هغوی ملګرتیا کوله ما ددوی ته ووی چه د کانګرس لاړ اروان سوله چه ده دا عارضی سوله ده او د دا روند تیول کانفرانس چه ددی دا کامیابېږی نه او دا چه کله نا کامیا به شو نو د ټولو نه اول به ما نیسی او که مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسی وکړو او که ونه کړو نو هم ترې خلاصیدل نه شو نو دا مونږ له خدای یو وخت راکړی دی په کار دی چه ددی نه فایده او چته کړو او شپه او ورځ په ځان یوه کړو او په دی خپل قام پسی وګرځو او چه دا تاسو دا وایئ چه خپل تقریر کښی دا خبره مه کوه چه ‹‹ د پېرنګی یو بنکر مو مات کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاچئ پښتنو ملا وتړئ چه دا بل ښکرلي هم مات کړو » نو اوس تاسو ماته ووایئ
چه زه دا ونه وایم نو څه ووایم ؟ هغوی ماته وویل چه ته وایه چه مونږ حکومت ته
لاس ورکړی دی ما ورته ووې چه زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه ایا په دی خبرو
به پښتانه پوه شی او کومه جذبه چه زه پیدا کول غواړم هغه به پکښی پیدا شی ؟
د هغوی خبرو ته می مجبوراً غاړه کښېښوده چه دوی را نه جدا نه شی حالانکه
دا خبره ماته ښه نه ښکارېده او عجیبه خولا داوه چه زمونږ دوه جلسی مقرری
شوی وې او د هغو اعلانونه هم شوی وو یوه سودم کښی او بله د خلیلو په سپین
وړی کښی را ته یې ووې چه دې له به هم نه ځې ، میا عبدالله شاه او جعفرشاه
ووې چه مونږ خو استعفا ورکو ونن دی او که سبا ولې چه حکومت مونږ گرفتار
وي . مونږ ډېره تسلي ورکړه خو رضا نه شو بیا مونږ ورته ووې چه ښه ده استعفا
ورکړئ خو چه اخبارونو کښی یې چاپ نه کړئ ځکه چه حکومت به د دی نه ناجایزه
فایده اوچته کړي خو هغوی دا هم ونه منله د هغوی دا خیال وُ چه د دی نه
مونږ حکومت خبروو چه مونږ د دی تحریک نه ویزاده یو . زمونږ دې نورو
دوستانو ورته ووې چه دا خبری د حکومت نه هسی هم پټی نه پاتی کېږی
خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښی اعلان وکړه . شپه ډېره تلې وه د دی
خبرو نه پس مونږ اوده شو خو د غه شپه په ما ډېره بې ارامه تېره شوه او
تلی خوب می ونه کړه شو ما دی چپل بد نصیبه قوم ته کتل چه اول خو دوی
د خدمت خوک نه وی او که څوک یو نیم پیدا هم شی نو څوک د خدمت موقع نه
ورکوی . سحر چه زه او قاضی صاحب ذکر څېل و د پاره لاړو نو ماقاضی صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره وکړه چه ښه ده چه تاسو دانا دوا په ماکوئ نو چه د قیامت په ورځ حساب
کتاب کیږی نوزه به ستاسو ګریوان ته لاس اچوم او د دې ټولو خبرو ذمه وار به
تاسو یئ او ستاسو د دی فیصلې نقصان چه قوم او ملک ته رسیږي د دی ذمه
واری به هم ستاسو په سر وي نو قاضی صاحب ماته دوې چه زه څه وکړم ما ته
هم دا خبره مناسبه نه ښکاري خو که نه لي منو نو دوی تښتي او مونږ به ډاکه
پرېږدي . چه چای موڅکله نو قاضی صاحب دوی سره دصودم او د سپیني-
وړی ذکر وکړو او دوی یې په دې رضا کړل چه دې جلسوله دې دې لاړشي
خو په دی شرط چه تاسو ور سره لاړشئ او چه تاسو ورته څنګه وایئ هغسی تقریر
به کوي یوی جلسې له دا سره میا صاحب احمد شاه او بلی له دا سره عبدالاکبر-
خان لاړل . دصودم په جلسه کښی چه قوم کومه سپاسنامه داله واکړې وه
نو په هغې کښی دا ذکر هم و چه تاسو د پښتنو د شان سره چه دیوک خدائی-
خدمتګار و اعلان کړې و دالږ دي مونږ د دې نه زیات تونه تیاریو . د دې
علاقې خانان او ټول خلک د قاضی صاحب د کار په برکت مونږ سره د ملګرتیا
د پاره تیار شو . د سپیني وړی جلسه چه شروع شوه نو ډیری ښځې هم دې جلسې
له راغلي وې چه په دې کښې یو هوائي جهاز راغی او په دې ښځو راغوټه شو
د بېزی ښځې وتښتیدې لیکن ما چه ورته اواز وکړو چه تاسو څنګه پښتنې یئ
چه د هوائي جهاز نه تښتئ نو ټولې واپس شوې ، هوا باز خپل جهاز د بر حمله
د هغوی په سر ونو تېر را تېر کړو چه ښځې ونه یریدې نو مایوسه شو او واپس
لاړو چه جلسه ختمه شوه نو زه د میا صاحب سره کلي ته راغلم نوری دوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شوی اوزه دکلی نه بهرته تلی نه شوم د خدای دې فضل ته کوره چه زما تلل
دا تلل بند شو نو بیا خلکو اتمانزوله تلل دا تلل شروع کړل زما کار جاری شواو ډېر
ښکېلو لوميا صاحب چه دلوبې جرګې سکوټرو د خضوری معاملا تو د فيصلی د پاره
يې لويه جرګه اتمانزوله راوبلله چه کار ختم شو نو بيرشهنشاه او سردار دام سنګه
ما ته د دوی کولووی ماورته ووې چه زما خو عذر نشته خو صله صاحب عبدالاکبر
خان او احتشام میا صاحب زه د دوړو نه منع کړی يم تاسو که ما غواړئ نو دهغوی
نه اجازت واخلئ : هغوی میا صاحب مجبور کړه او ماله یې اجازت راکړو او هغوی
سره د دوری د پاره روان شوم . ما د کوهاټ او بنو کلی په کلی دوره وکړه او
ډېری ورځې می پکښې تېرې کړې ډېری جرګې جوړې شوی او ډېر خلک خدایی
خدمتګار شول . چه د هغه ځايه واپس راغلم نو سيد فضل لطيف په هری چند
کښې دلوبې جلسې انتظام کړې وا وتولو مومندو او را نېزوله یې دعوتونه لیږلی
وو . هغه زه هغې جلسې له بوتلم ډېر مخلوق جلسې له راغلی وو جلسه وشوه ما
پکښې تقرير وکړو چه : ای پښتنو ورونو مونږ ټول یو قوم يو او د يو بابا اولاد يو
زمونږ مثال د يوی ونی دی چه دې کښې ډېری څانګې وي خو مونږ لې يو وي
او چه څوک د هغې ونې نه يوه څانګه پرې کوی نو د هغې ونی سوری ته نقصان رسي
او که د هغې ونی مونږ وچ شی نو ټولی څانګې یې وچې شی نو نن ورځې پیرنګیان
لګيا دي د غه څانګې ورو ورو پرې کوی ، تاسو وبينئ شئ که د غه څانګې ختم شی
نو ستا سو بچې به په نور پاتې شی او د سوری به يې ورک شی او که چېرې د غه
مونږ وچ شو نو د غه ټولې څانګې به يې وچې شی يوه به هم پاتې نه شي ، زه تاسو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایم چه د بجمن ګلیادي تاسو ورکوي او په دې کوشش کښې دي چه دا مونږ دچ شي که تاسونه دا مونږ وچ شو نو بیا به ورک شئ. پاڅئ! داچیل کور جوړه کړئ دا بیل بیلوالي پریږدئ یو قوم شي، که یو قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم اباده شي او اخرت هم. چه جلسه ختمه شوه نو زمونږ د تنګی کارکنان کلي ته رخصت شول او زه او فضل لطیف با چا بل دګي ته اوبیا د نهي زوته لاړو او د هغې علاقې د ورځ موږ کړه چه د هغه ځایه واپس شوم نوغلام محمد خان د لوند خور د جلسې انتظام کړی ؤ زه او میا احمد شاه او عبد الاکبرخان هلته لاړو. دلته هم ډیره لویه جلسه وشوه او ډیرې زنانه ورله راغلي وې او په هغه جلسه کښې ما سره زنانو دا وعده وکړه چه: «د که د ز لمونه پوره نه شوه - مخرافغانه جینکۍ به د ې ګټینه» جلسه چه ختمه شوه نو میا احمد شاه او عبد الاکبرخان واپس راغلل او زه یې هغوی ته د بائیزو د دورې د پاره پرینبودم او غلام محمد خان سره پاتې شوم. مونږ د بائیزو او شموزو دوره وکړه. زه د بائیزو د کارکنانو نه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه هغوی پخپله علاقه کښې ډیر کار کړی وو او د توکو نه زیاته زما د خوشحالۍ خبره دا وه چه کوم ځای به جلسه وه او چه کومې پښتې به په کوتو (باغونو) جلسې ته ناستې وې نو هغو سره به ځرخې هم وې او هغوی به د جلسې شروع کیدو نه وړاندې ځرخې کولې بله داچه غلام محمد خان او زرین خان به زما د ارام ډیر فکر کولو د دوی په برکت به زه په ارام وم، بله داچه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښې ډیر کار کړی و. په لوند خور کښې د ښځو جلسه وشوه، په زرګونو ښځې ورله راغلي وې او ماله یې سپاسنامه هم راکړه او تقریرونه یې هم وکړل. په دې زه خوشحال شوم ولې چه بغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو نه یو قوم ترقي کولی نه شي ولې چه زمونږ د کوندو او بچو ټول پرورش د هغوی
په لاس کښی دی او زمونږ د ګاډی چه کومی دوه پایی دي نو یو سړی دی او
بله ښځه ده نو تاسو پخپله خیال وکړئ چه یوه پایه پنچروی نو ګاډی به څنګه لاړ شی؟
په سپاسنامه کښی دوی دا مصرع لیکلی وه: «لا که د زلمو نه پوره نه شوه - فخر افغانه
ښځینکی به دې کښته» له دې ځایه زه او غلام محمد خان دیوی ورځی د پاره
یوسفزو له لاړو هلته د یوسفزو یوه عظیم الشانه جلسه وه، زرګونو خلک او خدایی
خدمتګار جمع وو داسی لویه جلسه ما بل ځای لیدلی نه وه، ما په جلسه کښی تقریر
وکړو چه خدایی خدمتګار ځان ته خدایی خدمتګار وایی، لیکن خدای ته د
خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی او د خدایی
مخلوق یوازی مسلمانان نه دی ټول د هغه مخلوق دي، که هندو دی که سکه دی
که عیسایی دی زمونږ فرض د دنیا نه ظلم ورک کول دي او مظلوم د ظالم نه خلاصول
کړی. مونږ به د هغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک د خدای په مخلوق ظلم
کوي که ظالم زمونږ ورور او مسلمان هم وي. بلکه دا چه زمونږ خدمت به د خدای
د پاره وي د څه غرض د پاره به نه وي مونږ له چه څوک څومره تکلیف راکوی زور
زیاتی را باندی کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او د هغه سړی،
قوم یا حکومت د پوهولو کوشش به کوو، چه جلسه ختمه شوه مونږ د شپی د آرام
د پاره سودم ته راغلو دلته زمونږ ملګرو امیر محمد خان او مهردل خان او شاکر الله
چا او د هغوی ملګرو په دی علاقه کښی ډېر ښه کار کړی و. دلته هم ډېره ښه جلسه
شوه او د دی ځای په زنانو کښی هم د ازادی جذبه پیدا شوې وه، د دی ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوری دختمیدو نه پس دسلیم خان په ډېری کښې دمومندو لویه جلسه وشوه دعلاقې ټول مومند راجمع شوي وو او ددې تحریک په غرض او مقصد مې پوه کړل چه داتحریک زمونږ د وروړولۍ اواتفاق تحریک دی او مونږ داکوشش کوو چه دټولو پښتنو یوه ورورولي اواتفاق جوړه کړو او ددوی ذړونو نه بغض، کینه، تربګنی او دښمنی لیرې کړو چه اتفاق یکښې پیدا شي، محبت او همدردي یکښې پیدا شي او یو قوم شي. اې ورونو! که یو قوم شوئ نوتاسو له خدای داسې ملک درکړی دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی خوستاسو دبې اتفاقۍ په وجه پردی نور خلک ګټه کوي اوکه تاسو یو قوم شوئ نوستاسو ملک به څوک خوړلی نه شي ستاسو دنیا او اخرت به اباد شي او دا داسې ملک دی چه دې کښې به یو سړی غریب پاتې نه شي ټول به خانان شي.

دېره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک ددې تحریک په غرض او مقصد پوه شول او دانقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد په چغو کښې جلسه خوره شوه. پیاله دی خان مونږ ملګا ددګی نه لاړو خلکو سره کښېناستو. دلته زمونږ تحریک ښه روان دی او دېر مجلسونه مو وکړل او بیا تری رخصت شو. څېل کلي ته لاړم په دې ډېر ګرځېدو او تقریرونو مې اواز ناست و مرګی مې خوږ په ما جوړه شوم لږ ارام مې وکړو لیکن زما په نصیب کښې ارام چېرته و؟ که زه به خلکو پسې نه تلم نوخلک ما پسې راتلل او ارام مې نه شو کولی ما به ډېر پوهول خو نه پوهېدل، دا دهغوی هغه دېر محبت و او که خبري مې ورسره نه کولی نو خفه کېدل به.

دپېرنګیانو دجبر وتشدد زیاتوالی:

دسرحد حکومت دکانګرس لاړې اوړن دسولې هیڅ پروانه کوله، ورځ په ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی نوی نوی حکومته او قانونه یې مونږ. لګول اول خو خدایي خدمتګار په چونو بند وو چه نه
رځي. بیا یې په سړکو نو هم ګرځېدو ته نه پرېښوول، بیا حکم جاري شو چه څومره جرنیلي
سړکونه دي د هغو ته څلور څلور میله یو خوا بل خوا جلوسونه جلسې او په وړو کښې ګرځېدل
ل دي، علاقه په علاقه د دې نه علاوه دفعه ایک سو چوالیس (۱۴۴ مه ماده) ولګېده او
لیس ته اختیار ورکړې شو چه تاسو پخپل حکم چه څوک نیسئ نیولی شئ. په صوبه سرحد کښې
لیس راج جوړ شو. یوه ورځ زه د خان بهادر میا مشرف شاه د زوی فاتحې له تلم څلور
ایي خدمتګار باوردي هم راسره وو چه د مردان د جرنل وادې له ورغلو نو زمونږ
لید وسره یو پولیس سنتري را منلاه کړه او د عام سړک دروازه یې زمونږ موټر ته
ه کړه بله لاره وه. مونږ د موټر نه کوز شو او هغه ته مو ووې چه دا خو عام سړک دی
بله لاره هم نشته مهرباني وکړه دروازه راته لیرې کړه هغه راته ووې چه سړک مرک نه
نم ما ته خو دا حکم دی چه د سرو جامو سړي په دې سړک مه پرېږده او که هغه څه ویلي
بیایې په توپک وله. توپک یې مونږ ته مخامخ کړو او راته یې ووې چه که تللي شئ نو لاړ
ځئ! چا چه زه پېژندم هغوی ورته ډېر ووې چه داسې مه کوه دوی ته دروازه لیرې کړه
ووی چه ما ته د خپل افسر حکم دی دروازه دولې نه شم لیرې کولی مونږ. واپس شو
ښهر په غاړه د پولیس لاین سړک ته راووتو تانهې دار مو د دی خبرې نه خبر کړو هغه
ووې چه زمونږ صاحب سره په دې کښې لیدل په کار دي ما ورته ووې چه دا خو
د صاحب حکم دی د لیدو نه به څه جوړ شي؟ تاسو فکر وکړئ چه ستاسو ما سره داسې
ل وي نو عام خدایي خدمتګارو ته به څومره تکلیف وي؟

په کلو کښې لاړو کوڅو کښې به پولیس بې ګناه خلک وهل سواره به راتلل کلو کښې ګرځېدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو سترونه به یې ماتول، لیکن مونږ د خپل طرف نه په سوله تینګ استېدو او د اسې
کار مونه کولو چه په مونږ څه الزام راشي او د اتول تکلیفونه مونږ په صبر او استقلال تېرول
او بیا په اخره نوبت دې ته ورسېد و چه د وهلو په ځای به یې خدایي خدمتګار قتلول،
شپې به د دوی بار د ولاړل په د فتر کمېټۍ چه به د کوم خدایي خدمتګار دیوټي وه هغه به
یې ونیو او چه څه به ورسره وه هغه به یې ترې واخیستل او بیا به یې په توپک رویشتو. د غه شان
یو صوبه دار چه زمونږ یو خدایي خدمتګار غریب بې ګناه په اور مروکېنې و ویشتو هغه وړ
چغې وهلې چه زه یم او هغه یې شهید کړو، د کلو خلکو پولیس ونیول او توپکې یې ترې واخیستل
خو زمونږ تحریک دومره اثر په پښتنو کړې وو چه تشدد یې ورسره ونه کړو صرف رپوټ
یې وکړو او چه اسسټنټ کمشنر راغی نو توپکې یې ورکړې. پېرنګیانو ته په ټکر به دا ټکه ورکوله
چه خلکو تشدد نه کولو پېرنګیانو به خلک مجبورول چه تشدد وکړي چه مونږ ورته بهانه
جوړه شي او سنه پرې زېرونه څخ کړو او برباد او تباه یې کړو. د خدایي خدمتګارو اصل
صبر و خپل ځانونه یې خدای ته سپارلي وو او په دې یقین وچه یوه ورځ به زمونږ دا
مظلومیت رنګ راوړي. پېرنګیانو به ویلې چه مونږ د دې خلکو حیران کړې یو مونږ کوم
کور چه دوی تشدد وکړي د تشدد علاج خو مونږ سره شته خکه چه مونږ سره د تشدد
د هر سامان دی خو د عدم تشدد د علاج راسره نشته.

The non violent pathan is more dan-
gerous than the violent } پېرنګیانو به د اخبره د هره کوله چه
pathan (د عدم تشدد په اصولو روان پښتون د متشدد پښتون نه ډېر خطرناک دی)

چه د کراچي د کانګرس د سالانه جلسې نه واپس راغلو زمونږ د صوبې لاټ صاحب
ما سره ملاقات کولو خواهش ظاهر کړو او ماله یې د بعضې کسانو په خولې خوا بونه راولېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن ماچه د پیرنګیانو زور او ظلم او زیاتي ته کتل نو زړه مې نه غوښتل چه لاټ صاحب
سره ملاقات وکړم او نه ما ته پکښې د قوم او ملک څه فاید ښکاریده ولې چه یو طرف ته لې
با وجود د سولې زمونږ د رانیزو قیلیان پرې نه ښودل او بل لې د لوبو توقو په ډرامه
زمونږ بچي ګرفتار کړل او په خلاصي خلقو تکاروي لې توره تیاره جوړه کړې وه، په دې وجه
ما د هغه د ملاقات نه انکار وکړه لیکن زما د انکار با وجود حکومت اصرار کولو چه ما
سره دې خامخا ووینې نو یوه ورځ زما مشر ورور ډاکټر خانصاحب راغی او راته یې
ووې چه د حکومت د ومره اصرار دې نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته ووې چه لاټ
صاحب زمونږ د جماعت د صدر او سکرټر سره ولې ملاقات نه کوي ولې چه ذمه وار
خلک خو هغوی دي او زما خو څه ذمه واري نشته او که چیرې ما سره ملاقات کول
غواړي نو زه ورسره په دې شرط ملاقات کوم چه موجوده وخت کښې د حکومت
د طرفه کوم مشکلات مونږ ته پېښ دي که د هغې حل کول په اخلاص او ایمانداری
سره غواړی. لیکن لاټ صاحب دی شرط ته غاړه کښېښنوده او ویلې ویل چه په
سیاست کښې ایمانداری نه وی نو ما ورته ووې چه ایمانداری نه وی زه داسې
ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایمانداری دی په دې وجه هغه ملاقات
تی شو.

څه ورځې پس زمونږ ملګری میا احمد شاه صاحب د څه خبری د پاره مستر
قرنه چه د پولیس نائب جرنیل و او زمونږ د صوبې د سی. آی. ډي لوی افسر و
ی وا او بیا دواړه لاټ صاحب له لاړل، لاټ صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات
خبره تازه کړه نو میا صاحب ما له راغی او ما ته یې ووې چه لاټ صاحب سره ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته خو زه یکښې څه فایده
نه وینم ستا او د هغه د اګفتګوی هم تسلي بخش نه دی او بیا دپرانګو د تضیع متعلق
خواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا د لادې نه د بند لو خواب چه مغه ښه پایې خو
سوختک و. د میا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا یې جرګه را وغوښته او جرګ
ته یې دا مسئله پیش کړه او جرګې په کثرت رأی دا فیصله وکړه چه ملاقات کول ن
په کار دي میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په دې ورو منتو نو قاضي صاحب او علی اصغر
خان میا صاحب رضا کړو، د فیصلې نه پس ما د هغه نه پوښتنه وکړه چه فردوس خان
او غلام محمد خان تا سو د ملاقات په حق څنګه لاسونه وچت کړي و وهغوی په
کښې ووې چه مونږ خو ددې ویرې نه لاسونه وچت کړي دو چه که نه وو سره ملاقات
ونه کړې نو مونږ به ګرفتار کړې او بیا به جنګ شروع شي.

د یو جاعت کارکنان چه د وېرې نه داسې کارونه کوي نو د هغوی نه قوم ته او
جاعت ته نقصان رسیږي. دا خبره حکومت دلته پرې نښوه، والیسرای ته یې
ورسوله او زما بر خلاف یې غلط پراپیګنډه شروع کړه چه د دې د پرنګیانو
نفرت دی دده مونږ سره ذاتیات دي ځکه مونږ سره ملاقات نه کوي او
والیسرای په دې الفاظو ګاندهي جي ته شکایت وکړه، ګاندهي جي ماته ولیکل
ته خپل لاټ سره ملاقات وکړه زه پوه یم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غوا
خو دوی ستا بر خلاف پراپیګنډه کوي او په خلکو کښې ستا متعلق غلط فهمي پید
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره مې د جرګې انتظامیې ته پیش کړه او د هغ
په اجازه مې لاټ صاحب سره په نتهیا ګلې کښې ملاقات وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالات صاحب ته په خدايي خدمتګارو د ظلمونو او د رانيزو د قيد يانو
دوي ليکن باوجود د دې خبرو د پيرنګيانو په پاليسۍ کښې څه فرق رانغی بلکه
د اول نه زيات شول. حقيقت دا دی چه د دوی د اتول ملاقاتونه د دې قوم او
ملک د فايدې د پاره نه وو، د دې کښې د دوی مقصد دا وي چه دا سړي په څنګه
دوکه کړو خپل مقصد به تری پاتی کړو او د خان سړه به يې ملګري کړو او ما چه څومره
ملاقاتونه کړي دي نو بغير د لالچ نه مې پکښې بل څه ليد لی نه دي. حکومت د
ماليې په بهانه ظلمونه شروع کړل دا نه چه ګوندی خدايي خدمتګارو د ماليې نه
انکار کړې وخو ځکه دومره ارزانه شوې وه چه خلک تنګ وو د ماليې وس يې نه کيده
او د ماليې بقايې يوازې په خدايي خدمتګارو نه وې د دوی نه زياتې په سرکاري
خانانو او ملکانو وې خو هغوی ته يې څه نه وې خواران خدايي خدمتګار به يې تنګول
مالونه به يې ليلام کول حوالاتونو کښې به يې اچول او لا د هغوی برخلاف به يې داپروپګنډه
هم کوله چه دوی د ماليې ورکولو نه انکار ي دي پخپله يې هم نه ورکوی او نور خلک هم
منع کوي حالانکه دا بالکل دروغ وو، خلکو سره په رښتيا ماليه نه وه او خدايي خدمتګارو
سره هم نه وه دې به حکومت ته وې چه دا تاسو نور و خلکو سره څنګه سلوک کوئ
دغسې مونږ سره هم کوئ، مونږ خو هم ستاسو رعيت يو چه لعضې خلکو ته معلومه شوه
چه حکومت د خدايي خدمتګارو په کړولو خوشحاليږي نو په خدايي خدمتګارو يې
د دروغو مقدمې شروع کړې، په دواړو کښې د جبار خان او الميرملک دلاسه خدايي
خدمتګار په اورکښې ولاړ وو. په اباز و کښې آفتاب ګل ميا او يحيې ميا او د دوی نورو
ورونو او عزيزانو خدايي خدمتګارو د ګو په کوټو کښې بند کړل او د بوسولو کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وکړل. ددې کاکاخیلو، میاکانو د پیرنګیانو سره دومره محبت واو دهغوی دومره وفادار او خدمتګار وو چه څه وخت به د خدایی خدمتګارو د زړاتلو نه خبر شو نو توپکي به یې ورپسې واخیستې او دهغوی مرګ ته به تیار وو. دمالیې په بانه بنګرام عبدالله جان میا او دهغه زوی چه په خلکو څومره ظلمونه کړي دي دهغو بیان کول نه شم ده هم خلک په کوټوکښې بند کړي دي او د بوسولوګي یې ورته کړي دي. دې فضل الرحمن خان دشوقدر سره خوریږي ده د بنځو بې عزتي یې هم کړې ده. بله داچه زمونږ دهشنغر په کلوکښې او میروکښې د پولیس تانه دار ګرځېدواو هرچانه به یې پو کوله چه دلته هم څوک خدایي خدمتګار رشته او چه څوک به خدایي خدمتګار وو هغه به یې وهلو، تکولو او بې عزته کولو. د ملکنډ ایجنسي د سخاکوټ کلي نه یو څوماشوم زماد لیډ و د پاره راتلل نو پولیس تری خبر شو اول خوې په دوی ډېر د با وونه وکړل چه دوی ونه یریدل اوچلیه ارادي یې پري نه سنوه نو بیایې دومره ووهل چه سرونه یې ورله مات کړل. هغوکښې یو ماشوم زما ورور ډاکټر خانصاحب مات سرکاندې جي له ولېږلو چه هغه دغو ورځوکښې شمله کښې واو داټول حال یې ورته ووې. حقیقت دی چه پیرنګیان دغو ورځوکښې بالکل لیوني شوي وو او خدمتګار او یې ګناه تمیز نه دې کاندهي جي دا خبرې وایسرائ ولیکلې او ورته یې ولیکل چه ددې د تحقیق دپاره زه سرحد ته تلل غواړم خو وایسرائ اجازت ورنکړه. حقیقت دا دی چه پښتنو باندې څومره ظلم کېدل داټول پیرنګیانو کول. هغوی دا نه غوښتل چه پښتانه دې راویښ شي او منظم دې شي او په دوکښې دې اتفاق او سیاسي شعور پیدا شي.

دویم داسرګاندهي دسرحد دوره:

مهاتما جي وایسرائ ته دوباره ولیکل چه که حکومت ماله اجازه نه راکوي نو بیا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهر لال پیلا پټیل له اجازت ورکړې چه هغوی سرحد له لاړشي او تحقیق وکړي چه څرک
سوله ماتوي ؟ خو حکومت د دی نه هم انکار وکړو ځکه چه سوله خو دوی ماتوله بیا
کاندهي جي وابراته ولیکل چه زما زوی دیوی داس له اجازت ورکړه حکومت دې ته
هم تیار نه شو اخو چه کاندهي جي د حکومت نه مایوسه شو نو وابیرا ی ته یې ولیکل چه بنه ده
نه ما له اجازت مه کوئ او که نه راکوئ زه سرحد ته ځم ، نو بیس دهغی نه حکومت په دی رضا
شو چه بنه ده مونږ دیو یداس له اجازه ورکوو په دی شرط چه هیڅ قسم جلسې او جلوسونه
نه وی ، کاندهي جي مونږ له تار راکړو چه دیو یداس سرحد له راځي لیکن استقبال جلوس
و نمایش به نه وي . دیو یداس راغی او مونږ د ده استقبال ونه کړو او دیو یداس چه
وخت را او رسید نو مونږ ته یې هم د هغه تماجي هغه خیال ظاهر کړو چه څه وخت مونږ د
پینبور نه اتمانزو ته روانیدو نو مونږ دیو یداس ته ووی چه د پینبور نه تر اتمانزو پورې
سړک دلسو لسو گزو په فاصله خدایي خدمتکار د حفاظت د پاره درته ودرو وخو هغه د
دي نه انکار وکړو چه سباله مونږ تهکال له لاړو نو خبر شو چه دلته ارباب عبدالغفور خان
د باد ر کلی عاشق شاه باچا او په تر خه کښې د پیر بیکناه خدایي خدمتکار د حکومت گرفتار
کړي و ، او دارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د دیوی داس د پاره میلمستیا
کړې وه . د خلیلو ، مومندو زمونږ ټول کارکنان موجود وو او دیوی داس ته یې هغه
ټولې قصې وکړې چه حکومت مونږ سره کړې وې . بله ورځ اتمانزو له روان شو . مونږ چه
ښاره روانیدو نو موټر نه و ، نو په لاره کښې کښیناستو او چه د شاهي باغ نه لږ وادړې
د زرین خان د تر نگزو موټر راغی د وه ښکلی خدایي خدمتکار په ښکلو ورد وکښې
کښې ناست وو او سره جنډه پری لگیدلی وه مونږ د لاری نه کوز شو او موټر کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناستو . زه او ډېوید اس او خورشید بهن د دې واړه د پښتو کښېناستو موټر
روان شو او ډېر په تېزۍ روان شو . یو مشهور ظالم ډاکو مفرور چه په قاضي مفرو
مشهور و مونږ ته د سرده، یاب ډیل په غاره قلي خان چه د حکومت سړی و . د لو خوځنګ
کښې کښېنولی و چه زمونږ موټر ور ورسېږ و او هغه دوه خلق ایلې خدمتګار چه د موټر مخ
کښې ناست و د هغې با قاعده ورد ئ وی نو د هغې ډاکو نو د اخیال راغی چه دا به جرنیل
موټر وی نو بېرته کښېناستل او بله دا چه د وی ته خو دا معلومه نه وه چه مونږ به موټر کښې
ځو ولې چه مونږ دا د ې نه په لارې کښې ناست و . خو مونږ پسې چه کومه لارې وه هغې
د غه مفروران راپاڅېدل او ډزې یې پرې وکړې د اهغه لارې وه چه مونږ پکښې ناست
و . سړي پکښې زخمیان شول ، مالونه یې ټرې واخیستل او یو بل ته یې ووې چه هغوی
دې لارې کښې نشته چه مونږ ورته ناست وو . د غه لارې چه چارسدې ته را ورسېده
مونږ ته یې دا ټول حال ووې بیا ما ته زمونږ د موټر هغه ډریوروې چه مونږ د غه حاد
له را ورسېدو نو ما ولیدل چه د غه لو خو کښې یو سړی را وچت شو او بیا کښېناستو غا
چه د دوی به دا خیال پیدا شوی وي چه دا موټر خو د جرنیل معلومېږي ځکه چه جنر
هم پرې لګېدلې ده او باور دی فوځیان هم پکښې ناست دي او د دی له خو قلي خا
پولیټیکل ایجنټ ډاېرې ور لېږلی وه چه باچا خان او د وه ملګري یې په لارې کښې
در روان شو دوی ځکه په موټر غرض ونه کړو او په هغه لارې یې ډزې وکړ
چه مونږ پکښې د پېښور نه ناست وو . مونږ د ز ړه د کښې وو چه د دې لارې د
نه خبر شو نو چه د چارسدې هسپتال له ورغلو هغه زخمیان مو هم پکښې ولیدل
هغوی را ته دا ټول حال ووې . د د غو ډاکې ما د ونه چه خلک خبر شول د غو ډاکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسی داګري او نور خدایي خدمتګار او عام خلک را ووتل خو دوی تري وتښتېدل او چه تیراه ورسېدل نو ځمونږ اپریدي ورونه د دې واقعې نه خبر شوي وو هغوی پي وشړل او هغه مالونه یې تري واخیستل او دا قاضي مفرور یې قتل کړو او کومې روپۍ چه ځمونږ په سرتیلي خان ورکړي وې هغه تري هغوی واخیستې او د خلکو هغه سامان یې مونږ ته راولېږلو او هغه مونږ خپلو خاوندانو له ورکړو چه هغو کښې یوه ټماچه هم وه.

دا اپریدو ورونو ذا خیال وچه که دا د پښتنو مسلمانانو د ګاندهي جي زوی او خورشید بهن دوی وژلي وای نو د پښتنو به په هندوستان کښې ډېره بدنامي شوې وه د غه وجه وه چه اپریدو دوی قتل کړه که نه وي نو از اد قبایل هغه سړي نه وژني چه د دې ته پناه ورووړي وي. د دې مفرور په سر پیرنګیانو اپریدو له ډېرې روپۍ ورکولې، ولې هغوی نه اخیستې.

دا شکو دی چه د پیرنګیانو د حکومت دا منصوبه خدای ناکامیابه کړه که د ګاندهي جي زوی یا د خورشید بهن چه دا د «دادا بابي ناوروجي» نوسی وه دا دادا بائي ناوروجي د کانګرس باني و او د ده په کوشش کانګرس دې ځای ته رسېدلی و که دا دلته په سرحد کښې وژل شوی وای نو پیرنګیانو له به هم د پښتنو برخلاف د پراپېګنډې ښه موقع په لاس ورغلي وه پښتانه به یې د نیا کښې بدنام کړي وو، او هندوان او پارسیان به یې هم د پښتنو نه ویزاره کړي وو او کوم اثر چه په هندوستان کښې او په کانګرس د خدایي خدمتګارو په وجه پیدا شوی و هغه ته به ډېر نقصان رسېدلی وای او پښتانه به بیا د پیرنګیانو زور او ظلم ته یوازې پاتې شوي وای او د نیا سره به یې دستر کولګېدو شان نه و پاتې شوی. خو مونږ خدایي خدمتګار و د

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوو په ځای دی یوه شی، د شپې مونږ د میا صاحب میلمانه شو محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور کړ چه زمونږ سره بمبی ته لاړ شی احمد شاه میا هم د تلو انتظام وکړلو، زه او دیوید اس د ده په تلو ډېر خوشحاله شو او سبا له بمبی ته روان شو په لاره کښې میا صاحب او دیوید اس کا غذات درست کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راونډ ټیبل کانفرانس ورځو کښې

د جرګې مشرانو کښې اختلاف ، شملې ته زما تګ ، شمله
کښې مصروفیت ، فارن سکرتر او
هوم سکرتر سره
لیدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بمبئی کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه وه او هغې له د ټول هندوستان ممبران راغلي وو څه وخت چه مونږ د بمبیې ټیسن ته ورسیدو او د کاډۍ نه کوز شو نو میا احمد شاه ماله راغی او ډیر خفه و. ده راته ووې چه ماته خو دیویډ اس ووې چه ته د کانګرس ځای له لاړ شه دا خو داسې شوه چه ماله یې جواب راکړو، امیر محمد خان د هوتي ورته ووې چه ماته یې هم داسې ویلي دي لیکن ما ورته ووې چه کوم ځای فخر افغان صاحب وی زه به هم هلته یم نو بیا هغه چپ شو لیکن میا صاحب وی چه زه یې ستا سو نه منع کړې یم او ما یې ځواب راکړې دی تاسو سره نه ځم ما هم د میا صاحب د راضی کیدو کوشش وکړو خو دی رضا نه شو نو بیا زما څه مسلمانان دوستان ټیسن له راغلي وو موټر یې راوستلي وو هغوی سره مې پریښودو رضا کړو لیکن د میا صاحب طبیعت خراب شوی و بله ورځ مونږ د میا صاحب لیډ وله لاړو، دی مو ولیدو ولیکن طبیعت یې درست نه ؤ ماته د کلیارې دیو مهربان پښتون نه معلومه شوه چه میا صاحب ډیر خفه دی او وایي چه بس نور کار نه کوم او کلی ته روان دی. دیوی داس چه دا دی واقعی نه خبر شو هغه ورته ووې چه ما خو په دی خیال ویلي وو چه دلته به تاته تکلیف وی په مځکه به ملاسته وي، دال، چپاتی به خوری او هلته د کانګرس د میلمنو د پاره ډیر ښه انتظام دی خو میا صاحب خفګان لیری نه شو ماهم میا صاحب ته ډیر منت وکړو چه واپس مه ځه چه مونږ ځیله فیصله کانګرس ته وکړو او د کانګرس هغه بله ډله هم راغلی ده ځکه ستا موجودګی ضروری ده خو چه سباله مونږ خبر یو و میا صاحب تلی و ز مونږ معامله د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ته پیش شوه او زمونږ د

حذراۓ پاک چہ عزت ورکوی ره عنه عزت څوک والپس کووے ز
(c) ketabton.com: The Digital Library
دد ...
خان وَرے کیگی. ۱۲

د صوبۀ سرحد لویه جرګه نوم یې منظور کړو او ماله یې اختیار راکړو چه څنګه ستاخو بڼ وي په سرحد کښې هغسې تنظیم جوړکړو.

د جرګې مشرانو کښې اختلاف:

زمونږ د پېښور یووړو سردار عبدالرب نشتر په دغه وخت کښې دا اعتراض وکړو چه دوی (خدایي خدمتګار) خو د کانګرس په اصولو کاربند نه دي، بلکه فرقه دارانه نعرې هم او په مثال کښې یې او وئیل چه دوی د نعرۀ تکبیر الله اکبر اوازکوي، ګاندهي جي دده نه تپوس اوکړو چه د الله اکبر څه معنی ده. نشتر صاحب جواب درکړچه: خدای لوی دی. نوګاندهي جي ورته جواب کښې او وئیل چه ولې خدای ورکوټی دی څه؟

دغه شان دوی کامیاب نه شول، د دې فیصلې نه پس مونږ سرحد ته را روان شو د دارسېد وسره ما خپل کار شروع کړو او د مردان او صوابۍ په دوره روان شوم میا صاحب خفه دیوی داس نه شو او نقصان یې خپل قام ته ورسولو او زما مخالف شو او چه کلي ته ورسېد و نو دلي د لې جوړولو کوشش یې شروع کړو اود صوبۀ سرحد لویه جرګه یې هم را وغوښته چه د بمبۍ د فیصلې د نه منلو د پاره یې تیاره کړي، ماله یې هم خبر راکړو او د جرګې ورځې له راغلم او دا معامله لویې جرګې ته پیش شوه میا صاحب د بمبۍ د فیصلې په مخالفت کښې تجویز پیش کړو او تقریریې وکړو او تائید یې عبدالاکبرخان او غلام محمد خان دلوند خوړ وکړو، بیا ما تول حقیقت ممبرانو ته ښکاره کړو ممبرانو زما سره اتفاق وکړو او د بمبۍ د فیصلې تصدیق وشو.

زه چه په دوره صوابۍ له لاړم نو ډېر خوشحاله شوم ځکه چه ددې ځای خدایي خدمتګارو په هر کلي کښې ډېر زیات کار کړی و او هر ځای جرګې او خدایي خدمتګار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تعداد کښې جوړ شوی و. زمونږ د تحریک ډېر زور یا په تحصیل چارسدې کښې وه او یا په صوابي کښې. د دغه ځای خدايي خدمتګارو راته يوه ډېر عجيبه قصه وکړه دوی وې چه تا ته معلومه ده چه زمونږ د ترنګزو حاجي صاحب سره ډېر زاړه تعلقات دي. په ابتدا کښې چه تاسو راغلئ او دلته خدايي خدمتګاري جوړه شوه نو په دغو ورځو کښې مونږ حاجي صاحب له د مومند و غازي اباد له تلي وو هلته مونږ د حاجي صاحب د مشر زوی فضل اکبر باچاګل سره په مجلس کښې د خدايي خدمتګارې خبره وکړه هغه وې پام کوئ چه کوړ ځئ خدايي خدمتګاري ونه کړئ دا ښه تحریک نه دی مونږ ډېر حیران شو بیا مو حاجي صاحب نه ځان له پوښتنه وکړه ځکه چه هغه مو پیرو او مونږ لې مریدان وو چه باباجي باچاخان زمونږ علاقه کښې د خدايي خدمتګارۍ تحریک شروع کړې دی او مونږ او نور خلک پکښې شریک شوی دی نه مونږ ته ووایه چه دا تحریک ښه دی او که نه؟ نو حاجي صاحب راته ووې چه دغه تحریک د پېرنګیانو په حق کښې دی که مخالف دی؟ مونږ ورته ووې چه د پېرنګیانو مخالف دی نو هغه راته ووې چه دغه خو جهاد دی او تاسو کوړئ نه ما د پېرنګیانو مقابله ونه کړې شوه نو د پېرنګیانو نه دې تو د و غرو نو له راغلم او باچا خان د غه جېلخانو تکلیفونو او تاوانو نو ته سینه دال کړې ده. په خدايي خدمتګارۍ کښې ملا د ده سره وتړئ! مونږ ورته ووې چه مشر باچاګل صاحب وايي چه خدايي خدمتګاري مه کوئ نو هغه لې را وغوښتو او ورته لې ووې باچاګله داسې خبرې مه کوه که نه وی عاق به دې کړم. مونږ په دې ډېر خوشحاله شو چه حاجي صاحب هم ستاسره کلک ملګری دی.

زمونږ د صوبې جرګې چه فیصله زما په حق کښې وکړه نو میا احمد شاه صاحب خپله استعفا پیش کړه او منظور شوه او خلک خپلو کلو ته روان شول، زما طبیعت هم د دورې په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراب و پېښور نه لاړم چه ډاکټر صاحب به دارو راکړي او زه به لږ ارام وکړم لیکن د ډېره -
اسماعیل خان رمضان خان راپسې راغی چه یا خو چه د ډېره اسماعیل خان ته لاړ شو هلته
ډېره بربادي شوې ده حکومت هند وان مسلمانان ځنګولي دي او ډېر خلک پکښې مړه
شوي دي او ډېر اسبابونه او ابادي سوزېدلي دي

شملې ته روانګ:

چه پېښور ته ورسېدو نو ماله د مهاتما ګاندهي له طرفه تار راغی چه د دې تار په لیدو
شملې ته راروان شه رمضان خان او ما په دې فیصله وکړه چه د شملې نه په مخه به ډېره
ته د راشم. رمضان خان چه ما ته د ډېره اسماعیل خان د هندوانو د تباهي او بربادۍ
ټول بیان وکړو زه پوه شوم چه پېرنګیانو دوی له هغه سزا ورکړه چه دوی زما د رومبي
دورې په موقع زما استقبال په ډېر شان او شوکت سره کړې وو او زما عظیم الشان جلوس
ئې په ټول ښار کښې ګرځولی وو ټول ښار ئې ښایسته کړې وو . د ډپټي کمشنر دوی ته ویلي وو
چه د باچاخان استقبال جلوس جلسه تاسو مه کوئ که نه دوی نو تباه به شئ خو دوی و نه منل
زما زړه ته په دې واقعه لویه صدمه ورسېده چه دا پېرنګیان به زمونږ د مسلمانانو تر
کومه په دنیا کښې شرموي او بدناموي.

زه د دوه ځل اې خدمتګارو سره شملې ته په ګاډي کښې روان شوم، چه زمونږ ګاډی
لاهور ته ورسېدو نو سردار سردول سنګه کولیشر سره زما د نورو ملګرو او دوستانو ټېشن
ته راغلي وو او ما ته ئې ووې چه د سکهانو یو لوی کانفرانس دی او زمونږ هغه کنفرانس ته
روان یو او د جلسې ځای ټېشن ته نږدې دی نو دوی زه مجبوره کړم او جلسې له ئې روان
کړم په جلسه کښې ئې خپل ټول د ګجرات د جېلخانې دوستان ولیدل یاران ورپېږ و مایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختصر تقریر وکړو او سکهانو ورونو ته مې ووی چه په ۱۸۵۷ ع کال کښې ستاسو او زمونږ
پنجاب او سرحد په وجه هندوستان غلام شوی دی او س زمونږ او ستاسو فرض دی
چه پاڅو، ملا وتړو او هندوستان ازاد کړو. داکوم نفاق او جګړې چه زمونږ د دښمنانو
زمونږ په کور کښې پیدا کړې دي دا د هندوستان دازادۍ د پاره ډېرې خطرناکې دي
مونږ له بغیر دخپل ذاتي غرض دملک او قام خدمت په کار دی. چه جلسه ختمه شوه نورانی
زاده هنسراج صاحب په زور جلسه ته بوتلو او دشپې په ګاډي کښې. هغه ځایه شملې ته
روان شو سحر وختي زمونږ ګاډی کالکا ته ورسید او دهغه ځایه به موټر کښې شملې ته
روان شو چه ورسید و نو جواهر لال ادې له زمونږ دبوتلو د پاره راغلی و. مونږ هغه سره
د مهاتما جي ځای له لاړو لیکن مهاتما جي دوایسرای ملاقات له تلی ولو. ساعت پس
راغی او هغه سره مو ملاقات وشو. دلو ارام نه پس مونږ ټول یو ځای شو نو ګاندهي جي
دوایسرای د ملاقات حال ووې او ما او جواهر لال نهرو ته یې ووې چه حکومت د صوبه
سرحد او یوپي تحقیقات ته تیار نه دی اوس چه ستاسو څه رنګه رضا وي چه هغه شان
ګړي شي مونږ دواړو ورله داځواب ورکړو چه ستا په رضا مو رضا ده او په دې فیصله
وشوه چه مهاتما جي دې ګول میز کنفرانس له لاړ شي. وړاندې دا فیصله شوې وه چه په
دې دواړو صوبو کښې چه حکومت کوم ظلمونه کړې دي که حکومت د دې تحقیقات نه کوي نو
ګاندهي جي دې ګول میز کنفرانس له نه ځي. خو مونږ په دې نتیجه د ډېر غور نه پس ورسید و
چه ګول میز کنفرانس خو د ټول هندوستان دازادۍ سوال دی صرف د دوو صوبو د ظلمونو
د تحقیقات په نه کولو ګاندهي جي له د کنفرانس نه پاتې کیدل نه دی په کار موټرونه راغلل او
سامان پکښې کښېښودی شو چه ګاندهي جي ایمرسن هوم سکرتري سره په ټیلفون خبر کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي نو د دغو دواړو صوبو نه علاوه نورې خبرې چه حکومت د مهاتما گاندهي سره منلې
وې دهغو نه هم په شا شوی و. مهاتماجي د موټرونو نه سامان راکوز کړو او موټرونه يې
رخصت کړل او په راونډ ټيبل کنفرانس کښې يې د شرکت اراده پرېښوه چه څه وخت موټرونه
رخصتېدل نو جواهر لال ورته ووې چه انتظام په کار دی ولې چه په تلو کښې صرف يوه
سباني ورځ باقي ده ددې ته وينا په کار ده چه د سبا ورځ دپاره دې تيار واوسي خو
مهاتماجي د دې خبرې په اورېدو ډېر په قهر شو او ويې وې چه هيڅ ضرورت د انتظام نشته
د حکومت غواړي چه زه دې گول ميز کنفرانس کښې شريک شم نو هغه به د دې خبرې
انتظام وکړي چه ما په وخت ورسوي. گاندهي جي ته ماووې چه ته د غه شان حکومت ته
ليږ کلک شه او کلکې خبرې ورته وکړه نو ته به وگورې چه بيا به حکومت د هرڅه دپاره تيار
شي ولې چه دا يو ډېر عجيبه حکومت دی. مهاتماجي وخندل او ويې ويل چه زه اوس خدای
خدمتگار کېږم. ما چه څه رنگې وې هغه شان وشوه چه سباله حکومت هغه ټولې خبرې
منظورې کړې او د گاندهي جي د رسولو دپاره ديو خاص گاډي انتظام يې هم وکړو او د
بمبئ ميل او د جهاز دپاره يې تاړونه ورکړل چه د گاندهي جي د رسېدو پورې ايسار شي.
تلو په وخت کښې گاندهي جي ووې چه په راونډ ټيبل کښې هيڅ نه کېږي زه صرف
الله د اروان د زړه دپاره ځم. د دې کنفرانس د کاميابۍ اميد نشته تاسو خپل
کار جاري وساتۍ او ماته يې وويل چه هاول فارن سکرټر او ايمرسن هوم سکرټري
ماته ليکلي دي چه دې مونږ سره نه گورې او هغوی ستا سره ليدل غواړي نو
هغوی ضرور وگوره. ما ورته ووې چه گاندهي جي زه د پيرنگيا نو سره ملاقات نه
کوم نو ده راته وويل دا زه چه کوم نو ما ورته وويل چه ته خو مهاتماجي او زه خو کمزوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یم په ښو یلا نی پښه نه بز دم هسی نه چه و ښو ئیږ م، خو چه ته وایی زه به
ورسره ووینم د رخصتیدو په وخت کښې ماورته ووې چه کاندهي جي چه سرحد ډیر
مظلوم دی چیرته هیر د ره نه شي. ددی په اوریدو یې وخندل او ویې ویل چه
د سرحد ورونه زه هیر ولی نه شم. زما دواړه خدایي خدمتکار د کاندهي جي مخکښې
او مونږ ورپسې روان شو. د خلکو دومره غوبل و چه مونږ یې کېږ وکړو او زه د مها
تما جي نه ډیر وروسته پاتې شوم او دا دوه خدایي خدمتګار زما ملګري دده سره
د تیسن پورې لاړل. زما دلیډرو د پاره یوه دوه پیښوریان راغلي وو په دې وجه هم
د تیسن پورې ونه رسیدم. د روانیدو په وخت کښې کاندهي جي هغه دوه خدایي
خدمتګار ځان ته نزدې کړل او ویې منل او دوی ته یې وویل چه که تاسو نه وی نو
زما دا رسیدل ډیر ګران و.

شمله کښې زمونږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع یې داخدایي خدمتګار ولیدل
نو ددوی د کارکنداری نه ډیر متاثره شول او ددوی به یې ډیر تعریفونه کول ا
د خدایي خدمتګارو په شمله کښې ډیر رعب قایم شو او مونږ چه به دغلته بازار ته
کښې ګرځیدو نو نور خلک خو پریږده پیرنګیانو او میمانو به هم خدایي خدمتګارو ته
منډې وهلې او ویلی به یې چه دا هغه ریډ شرټ (سرخپوش) دي. چه سبا ش
د پنجاب یو خان بهادر چه په انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښې و دغه زوی چه زمونږ
په اسلامیه کالج پیښور کښې سبق ووې ماله د چایو دعوت راکړو ماورته ووې چه
پلار خو د سرکار نوکر دی هسې نه هغه ته نقصان ورسېږي خو هغه زما خبره منظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه نو ښه مې ورته کړل. د دې طالب علم پلار د سیسل هوټل کښې اوسېده مونږ له
یې هلته چایې وکړه. زه سره د هغه د دوه خدائي خدمتګارو هوټل ته ورغلو هلته ډېر
پېرنګیان ناست وو چای یې څکلې نو چه دا خدائي خدمتګاري ولیدل نو په ډېر تعجب
یې ورته وکتل مونږ له یې د دغه ځای نه ځان له د چای څکلو انتظام کړې وا و ما سره
یې د فیروزخان نون چه هغه وخت د پنجاب وزیر وو او ده د پنجاب ټیکه داران یې
مسلمانه کړې وو مونږ چه کښېناستو نو لږ ساعت پس سر فیروزخان نون راغی او چه
زه یې ولیدم نو ښتو دلي جوړ کړو او دا ته یې ووې: «خانصاحب! آپنی تو غضب کر دیا
آپ کانګرس کی ساته مل ګئے هو؟» خانصاحب! تا خو عجیبه کار وکړه د کانګرس سره
ملګری شوې؟ اوس به هغوی مونږ له خپل حق را نکړي. ما ورته ووې چه ملک صاحب!
ته لږ په ارام سره کښېنه نو خبرې به وکړو چه کښېناستو نو ما ورته ووې چه ملک صاحب!
مونږ څه چل کړې وای مونږ خو کانګرس له تاسو لېږلي یو که چیرې تاسو زمونږ مدد
کړې وای نو مونږ کانګرس څه کوو. مونږ خو اول لاهور ته درغلو او مسلم لیګ ته
مو ووې چه مونږ ستاسو مسلمانان ورو نه یو زمونږ یو تحریک دی هغه اصلاحي
تحریک دی مونږ د پېرنګیانو د حکومت خلاف نه یو، مونږ د خپل قام اصلاح کول
غواړو او پېرنګیانو په مونږ زور ظلم زیاتی او توره شپه جوړه کړې ده او دنیا زمونږ نه
خبر نه ده. مونږ د مسلم لیګیانو نه دا هیله وکړه چه تاسو زمونږ په حال دا دنیا خبره کړئ
چه دې پښتنو څه ګناه کړې ده چه دې پېرنګیانو لې توره شپه جوړه کړې ده چه په پښتنو
دا دومره ظلم ولې کېږي؟ او په مسلم لیګ پسې دهلي او شملې له هم لاړو خو تاسو زمونږ
مل د ته غاړه کښېښوده او مونږ له مو لاس را نکړو نو مونږ به څه کول؟ مونږ مجبور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو سیلاب اخیستی و نو کانګرس لاس راکړو او مونږ ورسره ملګری شو او
اوس هم زه تا ته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دي زمونږ ملګرتیا وکړی نو مونږ د
ټول هندوستان د مسلمانانو په ملګرتیا پسی نه ګرځو صرف ستاسو د پنجاب د مسلمانانو
ملګرتیا غواړو که تاسو دا کوئ مونږ اوس هم د کانګرس پرېښودو ته تیار یو اوس هم
د کانګرس ورکنګ کمیټی ناسته ده زه به استعفا ورکړم نو سر فیروز خان نون ووې چه:
د هم سوچ کړ جواب د بیناکی » یعنی مونږ به په دی خبره فکر وکړو او بیا به ځواب درکړو
بیا می هغه شیپارس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلته یو لوی فساد شوی و ولیدو
ما ورته ووې چه ملک صاحب تا خو ماله هغه ځواب رانه کړو ؟ نو وې خندل ستړی
بې ښکته کړې او روان شو . نو اوس دې د هندوستان مسلمانان فیصله وکړی چه کرام مونږ یو که پنجاب؟
څه وخت چه زمونږ خبرې او چای ختم شوې او روانیدو نو زمونږ میزبان په شمله
کښی د سبا د پاره د ډوډی دعوت راکړو سباله د ډوډی په وخت کښی چه د ورغلو نو په
هوټل کښی ټول پیرنګیان او میمانې په کرسو کښی ناستی وې مونږ له په بیل ځی کښی انتظام
شوی و . زمونږ سره د لاهور د سول اینډ ملټری ګزټ د اخبار چلوونکی او بل د کلکتې د
سټیټ مین خبرلوځی هم په دی دعوت کښی وو . ما سره د انګریزی اخبار ایډیټر
خبری شروع کړی چه اوس خو سوله وشوه نو د خدایی خدمتګار و څه ضرورت دی
قاله په کار دی چه دا تحریک فوراً ختم کړې ؟ ما ورته ووې ښه دی خو په یو شرط هغه
وې هغه څه دی ؟ ما ورته ووې چه هغه دا دی چه پیرنګیان دې د دې ملک نه لاړ شی
او دا ملک دې ازاد کړي نو بیا به دا تحریک پخپله ختم شی . د دې په اورېدو هغه غصه
شو او څومره چه مونږ د دی میز نه چاپیره ناست و نو هغوی ټولو ورپوری وخندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړي هم ډېرې خبرې وشوې ، دوډۍ ختمه شوه اکثر مېلمانه رخصت شول . خان بهادر صاحب او د هغه زوی او د کلکتې خبر لوڅي پاتې شول . خان بهادر صاحب خدايي خدمتګارو متعلق ما نه تپوس وکړو ما ورته ټوله قصه بيان کړه بيا هغه ته ووې چه ستاسو د دې تحريک برخلاف ما ډېرې غلطې خبرې اورېدلې وې خو وس ما ته معلومه شوه چه دا ډېر نيک تحريک دی او د خدای د مخلوق د خدمت د پاره دی او اخر کښې يې را ته ووې چه زه هم خدايي خدمتګار يم او دې خدايي خدمتګارو سره يو ځای تصويرو باسم بيا يې يو انګرېز فوتوګرافر راوستو او مونږ سره يې يو ځای تصوير وښکو د هغې نه پس مونږ رخصت شو او خپل ځای له د ارام د پاره لاړو .

د فارن سکرټرا و هوم سکرټر سره ليدل :

مازيګر د مسټر هاول فارن سکرټرې خط راغې چه سباله ما په لس بجې وو ينه او د هغه سکرټرې را ته ووې چه ستا د تلو د پاره به زه خپله د کشمېر دربار ته ليږم ما ورته ووی چه ستا مهرباني ده زه خدايي خدمتګار يم ، د کشمېر کښې نه ځم خکه چه سبا يې را کاږی سباله به خپله پېښور د ته شم سباله ټيک لس بجې ورغلم هغه د بنګلې نه بهر ته را ووتو او زه يې خپل دفتر ته بوتلم . لږ ساعت پس اسسټنټ فارن سکرټرې ويلې هم راورسېدو . دی ما سره ډېر بلد و . دی په پېښور کښې ډپټي کمشنر هم وو او د بند وبست افسر هم پاتې شوی و . خبرې شروع شوې ما ورته ټولې قصې وکړې هغه ما نه ووی چه زمونږ او د پښتنو ډېر ښه تعلقات وو دا څه چل وشو چه په مونږ او تاسو کښې نفاق چا پيدا کړو ؟ ما مسټر ويلې ته وکتل ما ورته ووې چه دده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپوس وکړه چه دا ټولی قصی د مسټر ویلي په مخکښی شوي دي یا زما او د هغه د تحریک متعلق خبری شروع شولی او په خبرو خبرو کښی هغه اول صاحب ما ته دبر شنه شنه باغونه وښودل خو ما ورته ووي چه زه په دوه پیسو کوزاره کولی شم. د یو پیسي دوډی او په بله پیسه تلیفون لی باتینګن ماله خدای هر څه راکړی دی. زه خاڼ څه نه غواړم چه څه غواړم هغه د قوم د پاره غواړم. که څه راکوئ نو هغه زما دی قوم له راکړئ. حقیقت دا دی چه لکه څه رنګ مسټر هاول او ډیل د پښتنو او انګریزانو تعلقات ښه وو خو په انګریزانو کښی د کرلیفت جیمی سن، میجر کول او کیرو غوندی کسان راپیدا شول او دا تعلقات یی خراب کړل. په دې کښی د مسټر ایمرسن هوم سکرټری ټیلفون راغی ما ته ده ووی چه ایمرسن صاحب دی او وایی چه ما سره دی ملاقات وکړي ما ورته ووی چه ده خو ما سره د ملاقات وخت مقرر کړی نه دی، خو ده ما ته ووی چه له دې ځایه ځي لا ره کښی بنګله ده ور سره ووینه. مسټر هاول د پیر شریف سړی و او ما سره یی په ډیر شرافت کښی خبری وکړې او ده ټول عمر په ملازمت کښی په صوبه سرحد کښی پښتنو سره تیر کړی دی چه زمونږ ملاقات ختم شو نو مسټر ویلي ووی چه زه به دې د هوم سکرټری دفتر له بوځم لیکن مسټر هاول ما سره پخپله د هغه د دفتره پوری پیاده لاړلو نه په ډرکشه نه په اس سوور شو، اس یی د سپی سائیس نیولی راوستلو زما په انتظار کښی د مسټر ایمرسن هوم سکرټری اردلی ولاړ و زه او فارن سکرټری له یو بل نه رخصت شو او اردلی زه د هوم سکرټری دفتر ته بوتلم. هوم سکرټری یو عجیبه سړی و او ما سره یی عجیبه خبری کولی او د باوونه یی هم را باندی کول اول خو یی را ته دا ووی چه تا په میرټ کښی تقریر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ه د پیرنګیانو مخونه سپین دی او زړونه تور دي که چیری زه ستا دا خبری په لندن
خبارا تو کښې شایع کړم نو بیا به ستا سو صوبی له هیڅ ورنه کړي او قول پیرنګیان به مو
خلاف شي. ما ورته ووې چه د دی خبری وجوهات خو ما پخپل تقریر کښې څرګند کړي
دی او زه په دی رضایم چه زما هغه قول تقریر ته شایع کړه یوازی دا خبره مه شایع
کوه چه د ولایت خلک په حقیقت خبر شي او زه یې هم خبرول غواړم.

بیا یې راته ووې چه ته په حکومت د باوونه کوی چه که چیری دوی مونږ له خپل
حق رانه کړو نو مونږه به داسی وکړو او مونږ به دا وکړو. د پیرنګیانو حکومت داسی
کمزوری شو چه ستاسو د باوونو نه به یرېږي. ما ورته ووې چه زه په چا د باوونه
نه کوم زه خو خدایي خدمتګار یم او څه چه زما د قوم خواهش دی په هغه حکومت
خبروم. اختریت مهره نه دی چه که چیری تاسو مونږ له خپل حق رانه کړو نو بیا به
وکتی شي نو سړی لږ نرم شو او ویل چه مونږ خو تاسو له خپل حق درکوو اخر کښې
راته ووې چه خدایي خدمتګار د عدم تشدد پابند نه دی همیشه تشدد کوی ما
ورته وویل چه مثال خو راته وښیه تینګ تینګی (زنګ) یې وغږولو د ده سکرټری
راغی ورته یې وویل چه فائل راوړه هغه لاړ او فائل یې راوړو. چیرته یکښی تشدد
راونه وتو راته یې ووې چه سرهند کښې لیډران ونیوی شو نو خلک تانه پوری ور
سره لاړل او چغې وهلی چه انقلاب زنده باد. ما ورته ووېل چه ما نن ستانه واوریدل
چه چغې وهل تشدد دی چه د هغوی لیډران مو بیګناه ونیول او تانه ته مو بوتلل نو هغوی
به دومره هم نه کول چه دوی سره تانه پوری تللی وای بیا یې ناری وهلی وای. ملاقات
ختم شو او زه د هوم سکرټری نه رخصت شوم. په امیرسن کښې او په هاول کښې څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی حقیقت دادی چه ایمرسن به پنجاب کښی لوی شوی او هاول سرحد کښی
پښتنو سره لوی شوی و . زه چه واپس خیل ځای له تلم نو دسیسل هوټل سره هغه زمونږ
د کالج طالب علم او دکلکتی د اخبار هغه خبرلوځی ولاړ وو زه یې په زور هوټل ته بوتلم او د
هغه په کمره کښی چه کښیناستو نو ماته یې ووې چه ته سباله ضرور وایسرای د وینه او خان
بهادر صاحب هم راغی هغه هم ددې خبری تائید وکړو ماورته ووې چه زما دلیدې ی
ویلنګډن ملاقات خواهش وخو هغه ناجوړه ده نو به دی وجه یوازی وایسرای سره
نه وینم او په یوه بله موقع به دواړو سره ملاقات وکړم زما وایسرای سره د ملاقات
خواهش نه و ولی چه زما د هر سړی څه کار نه وه سی می دهغه وخت ولی ضایع کوم خو ددی
د پراصرار وکړه نو ما ورته ووې چه ښه ده که هغه ماته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات
وکړم ددی ووې چه هغه خوداسی نه کوی نو ما ورته ووې چه ما هم چاته دملاقات درخواست
نه دی کړی . ددی ماته ووې چه مهاتما جی هم وایسرای ته دملاقات دپاره لیکی ما ورته
ووې چه دهغه به دغه اصول وی او زما دا اصول دی . چه زما څه کار ورسره نه وی نو
هسی دملاقات څه ضرورت دی . زه په شمله کښی دهغه د اشنا دای بهادر سره او سپل
دوی رای بهادر صاحب ته تیلفون وکړو یو بل تجویز یې پیش کړو لیکن ما هغه هم
نامنظور کړو سباله یې رای بهادر صاحب سره په تیلفون خبری وکړی او هغه یې هم خان
سره ملګری کړو لنډه دا چه هغه ماته ووې چه ته دملاقات دپاره خط مه لیکه ستا سکرتر
دې ولیکی . زما وایسرای سره څه کار نه و نو دا تو لې خبری راته بې فایدې ښکاریدې خو
دې ټولو دوستانو مجبور کړم . وایسرای ته یې خط ولیکلو دلاندی یې د تاج محمد
زما د سکرټری دستخط وکړو د وایسرای سکرټری ته یې تیلفون وکړو چه مونږ دملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاره یو خط د رلیږو چه فوراً یې والیسرای ته پیش کړې هغه هم خوشحاله شو او ما
ې بهادر صاحب ته ووې چه تاسو زما د ضمیر خلاف کار ما باندې کوئ او دا می
ه ته هم ووې چه هر څېړی زما د ضمیر خلاف چاپه یو کار مجبوره کړی یم نو د هغه نتیجه
ښه نه ده وتلې. ما ذیکړ د خط جواب راغی چه د والیسرا صاحب طبیعت ښه نه دی سبا
ملاقات کېدای نه شي او د هغه سکرتر ماله یوه خاصه چیټې وليکله او په تیلفون یې
هم د هغوی عذر معذرت وکړو چه والیسرا صاحب خفه نه دی هسې نه چه بل خیال
پیدا نه شي. حقیقت دا و چه والیسرا صاحب په دې خفه شوی و چه ده ما ته پخپله خط
نه دی لیکلی او د سکرتر په ذریعه یې ماله خط را لیږلی دی او زما د هغه ملاقات خبرې
هم ورته د سپکې وي. زه دا ویلی شم چه دا زما غلطي وه د ې خلکو سره زما د اقسم خبرې او
مجتونه په کار نه وو او مونږ خلکو ته په کار دي چه په داسې خبرو کښې چپ پاتې کېږو
او د پرې خبرې نه کوو او که مشوره یا څه خبره کوو نو خپلو همخیالو دوستانو سره کوو
هر سړی خپل راز او اراده نه خبرول نه دی په کار.

په شمله کښې دیوې هفتې ارام سره زما صحت ښه شو. زما د پېرو هندوانو، مسلمانانو
سره ... تو نه وشول او د هغوی په زړه کښې چه د پېره اسماعیل خان د فساد په سلسله کښې
کومې غلطې خبرې او شکونه حکومت پیدا کړي وو د هغې د لیرې کولو کوششونه می وکړل د
خدایي خدمتگار تحریک د حقیقت نه می خبر کړل او تسلي می وکړه چه د اجماعت د خدای
د مخلوق خدمت او ارام دپاره جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادي او
ترقي دپاره دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښې هم وکړه او خلکو ته می ټول حقیقت
د خدایي خدمتگارو د تحریک ښکاره کړه. د پېرو مسلمانانو او هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دعوتونو کښې شریک شوم او د جمعې په ورځ مې د شملې په جامع مسجد لمونځ وکړو او یو مختصر تقریر مې هم وکړو چه اسلام دنیا ته د څه د پاره راغلی و؟ هغه وخت د مسلمانانو څه حال و؟ او نن د مسلمانانو څه حال دی؟ نن په غلامۍ کښې پراته او خوښ دي حالانکه غلامي په اسلام کښې نشته. اسلام کښې غلامي د خدای لعنت دی. مسلمان او غلامي دواړه متضاد څیزونه دي. د افغانستان کونسل جنرل سره مې هم ملاقات وشو. لنډه دا چه په دې څو ورځو کښې مې د خدائي خدمتګارو د پاره ښه کار وکړو او خدای د دې پراپیګنډې ښه موقع په لاس راکړه او زما د امید نه زیات تعارف وشو.

زه د شملې نه امبالې ته لاړم او دلته ما د جیلخانې یو ډېر مهربان دوست لاله دوني چند ولیدل چه د هغه په بلنه دلته راغلی وم. په امباله کښې مو هم د ښې یوه جلسه وکړه او د جلسې نه پس د ډېرو مسلمانانو او هندوانو سره مې ولیدل. مسلمانان غریبانان دلیله، د نه د لوړ لو په وجه داسې بېر بادۍ ته رسېدلي دي چه د سیاسي ژوندون نه ادو خبر نه دي او نه یې څه خپل داسې جماعت شته او نه د بل جماعت سره کار کوي.

د امبالې نه لاهور ته راغلم پېنډت ستنام زما د جیلخانې دوست و هغه سره د هغه کور ته لاړم. دفري پریس (ازاد مطبوعات) خبر لوڅي مور او غوښته او چه څه غلطي خبرې د سول اینډ ملیټري ګزیټ هغه ایډیټر چه ماسره یې د شملې په هغه دعوت کښې خبرې شوې وې او په اخبار کښې د دشهیدا کولو د پاره شایع کړې وې، د هغې تردید مې وکړو. ده په خپل اخبار کښې لیکلي وو چه باچاخان کانګرس نه جدا کېږي. دا خبرې چه سر نواب صاحبزاده صاحب عبدالقیوم لوستې وې نو ما پسې یې سړی لاهور ته راولیږه چه باچاخان ته ووایه د خدای د پاره چه د کانګرس نه جدا نه شي او که جدا شي نو بیا پیرنګیان زمونږ صوبې له هیڅ نه راکوي. په لاهور کښې را ته زما د جیلخانې یو ملګری وویل، چه ته چه همیشه راشي د هندوانو ملګره کېږې او مسلمانانو سره نه ډېره کېږې نو ما ورته وویل چه په لاهور کښې خو د ډېر مسلمانان زما دوستان دي کوم یو را ته ووې چه دا شه زما ملګره شه او زه نه یم ورغلی. زه پښتون یم، پښتنو خوبي ښته په کور کښې هم دود یې نه خوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله صوبه کښې کار

د پېرهٔ سماعیل خان ته، اتمانزو ته واپسي، د احمد شاه معامله،
یاد د پېروپه دوره (بنول، کوهاټ) د سرحد لویه جرګه
د هزاره دوره (پکلي، بفه، شنکیاري، دودیال
مانسهره، سپیله، نوښهره، ایبټ اباد، هري پور، سرای صالح، کلابټ، چچ، غرغشتي)
د هزارې نه واپس، ترنګزو حاجي صاحب او خدايي خدمتګاري
د خلیلو مومندو دوره، د مانړکانو بانډه، اورمړ او
خالصې جلسې، لاټ سره لیدل، نوښار تحصیل
کښې جلسې، صوابۍ تحصیل کښې جلسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرهٔ اسماعیل خان ته تګ:

بیا ډېرهٔ اسماعیل خان ته روان شوم، چه ډېر وته ورسېدم نو راته معلوم شوه چه رمضان خان حکومت ګرفتار کړی دی او چه د ډېرو د ښار هغه تباهي او بربادی او د هندوا و مسلمان نفرت او دښمنۍ می ولیده نو ډېر زیات خفه شوم او د تصفیې د پاره می د کوهاټ او بنو هندوانو او مسلمانانو نه پیسې حوالېږنه و لیږل چه هغوی فوراً راشي او د دی مسئلې د جوړولو کوشش وکړي. هغوی زما په جواب فوراً راغلل سلا او مشوره مو وکړه او خان خان له مو هندوانو او مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خو حالت ډېر خراب و او بل ښکېنی حکومت کوتی ډېلی او خپل سړي لي په هندوانو او مسلمانانو پسې لګولي وو او مونږ لي کامیابی ته نه پرېښود و غریبانان هندوان به راضي شوي وو لیکن غټو هندوانو سولې ته نه پرېښودل او مسلمانان د وکیلانو په لاس ګېنی لوبېدل او هغه یې نه کوله ولې چه هغوی وې چه زمونږ دکان به سوړ شي. په ډېرو ګېنی چه کوم خلک د سرکار تعلقدار وو په دی فساد ګېنی هغوی ته ډېر نقصان رسېدلی و. دا ټوله کاروائي د حکومت وه او شیخ محبوب علی چه دلته اسستنټ کمشنر و او لکه څنګه چه یې د پېرنګیانو د پاره د امان الله خان په وخت ګېنی کابل تباه کړی و د غسې د هغوی د پاره ډېره اسماعیل خان هم تباه کړو.

زه د خپلو ملګرو سره پښیالی له لاړم او هغه خان بهادر له د علم او هغه نمایښتی سرخپوش می پیچنله ولیدل چه فسادیې کړی و خان بهادر راته وې چه ما له شیخ محبوب علی چه د دی ځای اسسټنټ کمشنر دی دوه لاری ددي کسانو د رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره راکړې وې او صو نږ خو د حکومت خلک یو څه چه راته والي هغه کوو ، ما ورته دوی چه حکومت،
به هم وی خو دا ې خپل قوم دی ، خپل قام سره څوک داسی بد نه کوي . د هغه زوی غلام-
سرور خان د علیګړ یونیورسټی نه په چوټی راغلی و مونږ سره یې د ډیره مینه ښکاره
کړه ، ما ورته وای چه بابا دی پوه کړه که سباله د دی خپل قام حکومت جوړ شی نو دی
به څه خواب ورکوي بیا توری واپس د پېروته راغلو د خان بهادر عبد الرحیم خان کنډی
په ذریعه کرنل زل چه د دغه ځای د پېټی کمشنر وماله د ملاقات دعوت راکړو خو ما د هغه
بنګلی له تلل مناسب ونه ګڼل او عبد الرحیم خان ته می ووې چه که چیرې ستا ځای کښی مو
ملاقات کیدی شی نو ما ته یکښی انکار نشته . د پېټی کمشنر هم په دی خبره راضی شو او هغه
مونږ له د چایو دعوت راکړو لیکن مستر ایلهم زمونږ د صوبې د پولیس جرنیل و په دوره
د پېروته راغلی و او د پېټی کمشنر یې د داسی ملاقات نه منع کړو خو ده بخپله ما سره د پېرو
د نواب په ځای کښی ملاقات وکړو . د پولیس جرنیل ښه سړی و خو د خبرو چل نه ورتلو په
خبرو کښی یې ما ته ووې چه د دې رامی متعلق چه د حکومت خلاف تا کوم تقریر کړی وزه په
هغه کښی تا هر وخت ګرفتارولی شم ولې چه ستا ذمه دار ملګری په هغوی الزام لګوی
او تا د هغه خلاف په حکومت الزام لګولی دی ما ورته ووې زه د ګرفتارئ نه نه یریږم
ځکه خو حکومت ته ربښتیا وایم او څوک چه یریږی هغوی حکومت ته ربښتیا ویلی نه شی
ته منصف شه چه دا حکومت د توقی نه بوقه جوړه کړی نه ده ؟ او د بچو د توقی د رامی له
اهمیت ورکول د داسی حکومت شان شایان دی ؟ بیا یې راته ووې چه ستا دا حکومت
خوښ نه دی نو بیا ولې د دی ملک نه بل خوا نه ځې ؟ ما ورته ووې جرنیل صاحب دا ملک
زمونږ دی او که ستاسو دی ؟ نو ده راته ووی چه ستاسو دی ما ووې څنګه د خپل ملک نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ملک له لاړشم او دا به ښه نه وي چه تا سو دا زمونږ ملک مونږ ته پرېږدئ چاې ختمه شوه او مونږ خواره شو.

بیا د رمضان خان ملاقات له لاړم ملاقات می ورسره وکړ او ډېر حالات را ته معلوم شو. زه د هندوانو او مسلمانانو په سوله کښې ګټیا وم لیکن په خره نتیجه ونه رسېده بلکه د لویو هندوانو دا خیال و چه مونږ د خدایي خدمتګارو د لاسه تباه شوي یو ما ورته ووې چه دا څنګه؟ دوی را ته ووې چه دا داسې چه دوی تحریک په وجه د حکومت رعب وداب پاتې نه شو، حکومت کمزوری شو او امن بې قایم نه کړې شو او مونږ لوټ او برباد شو. مونږ خو مزبوت حکومت غواړو و ما ورته ووې چه اوریګی د پروخندل چه ښه ده چه حکومت ته ګناه نشته نو لا له جي ستاسو خومره نقصان شوی دی او ستاسو په دې ښار کښې خومره خدایي خدمتګار دی؟ ځواب ئې را کړو چه زما خو څه نقصان نه دی شوی او نه دې ښار کښې خدایي خدمتګار شته ما ورته ووې چه د کومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خو ما ته لیکلي بیانونه را کړي دي چه دا فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه برباد شوي یو.

اتمانزوته واپسي داحمد شاه معامله:

په دې دوران ما ته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزو له راشه داسې واقعات پېښ شوي دي چه د مشورې ضرورت دی. زه لا نه وم ورغلی او ګټیا وم دا کوشش مې کولو چه د هندو او مسلمان سوله وشي. لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای ددې چه سولې ته نږدې شوي کېدو چه په دې کښې جرنیل عظمت خان راغی او زما په نوم یې یو دستی خط راوړی و هغه کښې لیکلي وو چه ددې خط په لیدو فوراً را روان شه. د شپې مې د عظمت خان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه چه خیر خو دی هغه راته ووې چه نور خو خیر دی لیکن میا احمد شاه زمونږ مخالفت شروع کړی دی . د دې ځای کارکوونکو ونو سره مونږ ټول د دې پروګرام روان شو . اتمانزو ته ورسېدو نو معلومه شوه چه میا احمد شاه صاحب زما مخالفت کښې په خپلو ملګرو کښې ځان لګیا دی او د ټولو دا برابرولو کښې مصروف دی او د جرګو په ممبرانو کښې هم د نفاق د پاره تګ و دو وخط وکتابت یې شروع کړی دی . د دې خبری په اورېدو خفه شوم ولی چه زما د میا صاحب غوندې تعلیمیافته سړی نه دا امید نه وو چه دی به په یوه معمولی خبره په قوم کښې د دومره نفاق پیدا کولو کوشش وکړی او بل چه د دې نه خبر شوم چه حکومت زمونږ په دې اختلاف ډېرې خوشحالی کړې دی او خپلو حاکمانو ته یې حکمونه جاری کړی دی چه د میا صاحب امداد وکړی او د عبدالغفار خان مخالفت وکړي . جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل او ماته یې دا تجویز پیش کړو چه مونږ دا غواړو چه ته او میا صاحب د یو څو ملګرو سره زمونږ کلی کښې جمع شئ او مخامخ خبری وکړئ . ما د هغوی دې تجویز سره اتفاق وکړو او سباله زه احمد شاه . عبدالله شاه . تاج محمد خان . حاجی عبدالغفار خان او عبدالاکبر خان د میا جعفر شاه صاحب کلي ته لاړو . یو ځای شو چه د دوی موږ خوره نو ما سمختن په ډېره کمره کښې کښېناستو او ورونه مو بند کړل . خبری شروع شوې ، احمد شاه دی خوا اخوا خبری کولې او چه په زړه کښې یې څه و هغه یې نه ظاهرول یا یې نه شو ظاهرولی شپه ډېره تېره شوه ما ورته ووې چه میا صاحب خپل مطلب ووایه نو هغه بیا هم شپ شپ وکړل او ویل ووې چه ماته د لویې جرګې فیصله منظوره نه ده یوه عامه جلسه دې وکړې شی او هغوی ته دې دا معامله پیش کړې شی چه هغوی دا فیصله وکړي ما ورته ووې چه ښه ده مونږ ته ستا دا خبره منظوره ده لیکن که هغې عامې جلسې دا فیصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مونږ د کانګرس نه نه جدا کیږو نو بیا به د غه خبره ومنی ؟ نو ځواب یې راکړو چه
بیا به زه استعفا وکړم ما ورته ووې چه استعفا خو دی ورکړې ده چه د عامې جلسې منظورئ ته
تیار نه یې نو د جلسې څه ضرورت دی ؟ بیا یې دا خبره وکړه چه زما به هندوانو باور نشته
هسې نه چه مسباله راسره دوکه وکړي نو بیا به مونږ څه کولی نه شو نو ته مونږ له اجازت راکړه
چه مونږ یو بل جماعت جوړ کړو چه مسباله زمونږ لاس د هندوانو برخلاف ازادوی
ما ځواب ورکړو چه زه منافق نه یم زه د دی اجازه درکولی نه شم ولې چه دا خیز د خپل
قوم د پاره مفید نه ګڼم پاتی د هندوانو دوکه شوه نو زه د دې په باره کښې ستا په خلاف
کښې داعرض کوم چه ستا دا خیال درست نه دی چه کینې مونږ کانګرس سره یو ځای
شو نو مونږ ورپورې وتړلی شو او هندوان چه هر څه کوی مونږ به خپل لاس خوځولی
نه شو ملکه زه تا سره دا وعده کوم چه کله کانګرس مونږ سره دوکه وکړه د هغه ساعت به
کانګرس پریږدو ته به مخکښې لې مونږ به درپسې یو او چه ته څه وایې هغه به کوو نو کم
از کم ته د هغې پورې وادځو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خیال دی زه خو چه هر څه کوم د
خپل ملک د پاره کوم . عبدالله شاه او جعفر شاه هم زما د خبری تائید وکړو او وی ویل
چه ګول میز کنفرانس په لندن کښې شروع دی دا د سود او زیان وخت دی مونږ له
انتظار په کار دی او دا خبری پریښودل په کار دی او بل یې دیو خاص سرکاری سړی
خبره وکړه ، احمدشاه ته یې ووې چه هغه ما ته ویلی دی چه احمدشاه دی دا خبری
پریږدی په دی حکومت ډیری خوشحالی کړې دی او مونږ له یې حکم رالیږلی دی
چه د عبدالغفارخان خلاف د احمدشاه مدد وکړی میاصاحب مو په دې رضا
کړې چه هغه د زه به اختلاف پریږدم او په قلاره به کښینم او د نتیجې انتظار به کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. تول خوشحاله شو او او ده شو سحر وختی چه لونگ مووکړو نو نه عبدالله شاه
عبدالاکبر خان، حاجی عبدالغفار خان او تاج محمد خان د جعفرشاه د باغ لید وله
لاړو زه تږی او د س ماتی له لاړم، چه واپس راغلم نو حاجی عبدالغفار خان او
تاج محمد خان خفه وا ړو و را ته یی ووی چه احمدشاه میا په بیکانی فیصلی باندی ټینګ
نه شو هغه او س مونږ ته خه نوری قصی وکړې او عبدالاکبر خان یی زمونږ نه بیل کړ.
زه هم د دی په او ریدو خفه شوم په دی کښی سړی راغی چه چای تیار ده نو چه چای ته
کښیناستو نو احمدشاه صاحب بیا هغه قصی شروع کړی چه بیکا فیصله شوی وی ما ورته
ووی چه د دی خبرو فیصله خو بیګا شوی ده، اخر احمدشاه میا صاحب د خپل زړه
هغه پټه خبره خو کنده کړه او ما ته یی ووی چه زه د دی خبری بردا شت کولی نه شم چه
تول خلک د دی دیو سړی په خولی پسی روان شی ما ورته ووی چه میا صاحب همیشه په
دنیا کښی خلک یو سړی پسی روان وی او دا خو د قوم او ملک د پاره د یره د فائدی خبره
ده چه تول قوم په یو سړی متفق شی نو خپل منزل ته و رسی خو د ی خبری ته کتل په
کار دی چه هغه سړی چه څه کوی دخان د پاره کوی او که د قوم د پاره ؟ په خپله خوښه
کوی که د ملګرو په سلا ؟ که دخان د پاره کوی او په خپله خوښه یی کوی نو بیا هغه پسی تلل
نه دی په کار. او د غه خای ته خلک په خدمت رهبری نه په مخالفت. ته زمانه زیات
خدمت وکړه هغوی به زمانه زیات ستا خبری منلو ته تیار شی تا چه په ولایت کښی
سیلونه کول هغه وخت زه د دی خپل قام د پاره په جیلخانه کښی پروت وم او میچنی
می اوړولی د دی بحث مباحثو نه دا یوه فایده وشوه چه هغه سړی د میا صاحب د اصلی
غرض نه واقف شو. عبدالله شاه او جعفرشاه غیر جانبداری ظاهره کړه عبدالاکبر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه زه به پس له دی نه سیاست نه کوم او حاجی عبدالغفار خان او تاج محمد خان سره یې وعده وکړه چه تاسو سره به د سکول په کار کښی مدد کوم مونږ ټول خپلو کلو ته روان شو . عبدالاکبر خان میا عبدالله شاه ځان سره په زور قاضی خیلو ته روان کړه مونږ پوه شو چه عبدالاکبر خان کمزوری سړی دی میا صاحب ورله دوکه ورنه کړی دعبدالله شاه په احمدشاه چه دده تربور و بنه ورځ نه پېرزوکیده . عبدالله شاه پېر دله باز او دپرو جنبو جوړولو ماهر او شوقی سړی و او دا ټوله تماشه د جوړه کړی وه .

مونږ داحمدشاه دوی کلی ته لاړو ولی چه مونږ دعبدالله شاه دورور اکبر جان میلمانه وو چه د دوی نه فارغ شو نو حاجی عبدالغفار خان ما ته رانزدې شو او وی ویل چه عبدالاکبر خان خوی بالکل بدل کړی دی ماوی ته یې پوه کړه هغه دې ما پری ډېر کوشش وکړو خو پوهېږی نه . سبا له کلی ته راغلو بله ورځ مادلیدل چه عبدالاکبر خان او احمدشاه زما برخلاف یوه لویه پرپړه چاپ کړی وه پکښی لیکلی وو چه زمونږ د مصر و په شان په اوبوکښی اوبه شو او زمونږ هیڅ هستی پاتی نه شوه . په دې اشتهار داحمدشاه، عبدالله شاه او عبدالاکبر خان دستخطونه وو . مونږ خپل بعضی ممبران را غونډ کړل او دهغوی په مشوره می دهغوی په شان چاپ شده ځواب ورکړو او نوره دیوخو خدای خدمتګارو سره بیا دپېرو په دوره روان شوم .

دپېرو دوره :

په دی وخت کښی خبر شو چه زمونږ لاټ صاحب سرستو ورده پېرس چه ډېر ښه او شرایف سړی و دغر نه پریوتو او مړ شو او دهغه په ځای سرهیلف کرف لاټ شو دی یو فوجی سړی و دده خیالات مونږ ته معلوم وو دی ورو کی زمونږ په صوبه کښی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی ، دا چه د وزیرستان ریزیډنټ ؤ نو ده یو خپل افسر ته د خدایي خدمتګارو متعلق خپل خیالات ظاهر کړي وو چه که لږ غوندی وینه تویه شي نو ښه به وي . د لاټ کېدو سره یې شملی ته ویکل چه زه عبدالغفار خان ګرفتاروم ولی چه دا ډېر ښه وخت دی د دې نه فایده اخیستل په کار دی ، په دوی کښې نفاق پیدا شوی دی خو شملی ورسره اتفاق ونه کړو ځکه چه ګول میز کنفرانس روان ؤ د مرکزي حکومت دا خیال و چه مهاتما ګاندهي د ده په ګرفتاری لندن کښې څه قدم وچت نه کړي . او ده ته یې ولیکل چه دا خلاف به دوی پخپله تباه کړی زمونږ د دخل ضرورت به پاتی نه شي ، هغوی نو رهندوستان ته کتل او د دی نه خبر نه وو چه پښتون د نورهندوستان په شان نه دي ، دا یو ژوندی قام دی اول پوهه نه و اوس پوه شوی دی او سیاسی شعور پکښې راغلی دی نو هغه به د نا پوهو کار ونه کړي .

مونږ خپل کار او خپلو دورو له زور ورکړو دلې چه ما ته معلومه شوه چه حکومت مونږ ډېر زر ګرفتارول غواړي . کلی په کلی ورګرځېدو او خلک مو په حقیقت پوه کړل او دی خبری له مو ډېر زور ورکړو چه زمونږ جنګ د عدم تشدد جنګ دی او دې لاره کښې چه هر قسم تکلیفونه او مصیبتونه راځي نو په صبر یې تېر وو . مونږ به د چا نه بدله نه اخلو مونږ خدایي خدمتګار یو خدای به زمونږ بدله د ظالم نه اخلی مونږ د پښتونو په دوره وو نیمه شپه د جلسی نه فارغه شوي وو ایله موستړی ورغلي وي چه د عمرزو عبیدالله خان چه د پولیس کپتان و د لاټ صاحب یو دستی خط یې راوړو په هغه کښې یې لیکلی و چه زه تاسره د ډېره اسماعیل خان د تقریرونو متعلق ګفتګو کول غواړم ته مهربانی وکړه پېښور ته راشه ما ورته ولیکل چه زه د قانون برخلاف تقریرونه نه کوم او نه می کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي تاته که څه غلط خبر رسېدلی وي دا به ستا د خفیه پولیس والو غلطي وي زه به
وخت کښې د رتلو نه شم ځکه چه ما د ځېل پروګرام نه تول خلک خبر کړي دي زه هغه
نه شم څه وخت چه فارغ شوم نو پېښور ته به در شم نو که تاته ضرورت ښکاره شي و زه به
سره ووینم چه څه وخت مې دا خواب لیکلی عبید الله خان له ورکړو نو فورا روان شو
ډېره اسماعیل خان په دوره کښې حکومت ډېر کوشش وکړو چه زه بعضي علاقو ته لاړ
نه شم او د دې د پاره یې خان بهادر عبد الرحیم خان ما پسې را ولېږلو خو زمونږ
مقامي ملګرو دا خبره خوښه نه کړه او مونږ د ټولې علاقې دوره وکړه بیا مونږ بنو ته
لاړو جرنیل عظمت خان زمونږ نه مخکښې د کار د پاره د لته راغلی و، د بنو دوره
کلې په کلې وکړه.

مونږ چه د ګلۍ نه مروت ته روان شو نو مونږ له خورشید بهن، سعد الله خان
،و د جواهر لال او ښې په موټر کښې مخې له راغلل او راته یې ووې چه جواهر لال دا
حکم را لېږلی دی چه تاسو فورا د سرحد لویه جرګه جوړه کړئ او د قواعدو په مطابق
کار شروع کړئ ما ورته ووې چه دی تاسو د جلسې د پاره خلکو پسې خطونه جاري
کړئ او په مقرر تاریخ به زه در شم مونږ د جلسې د پاره تاریخ مقرر کړو او هغه
نه پس دوی پېښور ته لاړل او زه د بنو نه د کوهاټ دورې له راغلم د کوهاټ
دوره هم په ډېر ښه شان وشوه د لته زمونږ په نر کونو خدائي خدمتګار د وو
جلسې موو کړې کلې په کلې، تپه په تپه وګرځېدو مونږ چه څه د ګله دورې د پښتون
د اتفاق د پاره شروع کړې وې   دغسې دورې میا احمد شاه د پښتون د نفاق د
پاره شروع کړې وې خود ایو خیزلي زمونږ نه زیات و چه ده به زمونږ برخلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېړۍ هم چاپ کولې اخبارا تو کښې به يې هم زمونږ برخلاف پراپيګنډه کوله د
پنجاب اخبارات هم د ده ملګري وو ولې دهغوی مقصد هم د پښتون کوم روانول
دی د احمد شاه دوی مقابله زمونږ خدايي خدمتګار خصوصاً جرنيل اختر ګل
او عبد المالک استاذ د چارسدې وکړه او احمد شاه دوی پخپل مقصد کښې
کامياب نه شول. مونږ چه د کوهاټ دوره ختمه کړه او د پير شهنشاه صاحب
په ځای کښې موشپه وه نو زمونږ دهغو او تل بعضی مخلصان ملګري چه ذميا-
صاحب د پراپيګنډې نه متأثر شوي وو د تحقيق د پاره دغلته راغلل او ما ترې
ووې چه دا تاخه چل وکړو چه د پښتنو يو ځان الجماعت دې کانګرس کښې مدغم
کړلو تا خو به اول مونږ ته دا خبری کولی چه داجماعت او تحريک خود پښتنو دی ما
ورته ووې چه تحريک خو هم هغسې د پښتنو تحريک دی د کانګرس سره خو صرف مونږ
تعاون کړيدې چه هغوی هم د پيرنګيا نو نه د هندوستان ازادی غواړی او دا
د تعاون فيصله خوستا سو لويې جرګې کړې ده مونږ خو جيلخانه کښې قيد وو پښتنو
بانډې چه څه وخت پيرنګيانو توره شپه جوړه کړه او خدايي خدمتګاري ګرفتار کړل
نو مونږ د ګجرات په جيلخانه کښې وو چه جعفرشاه او عبد الله شاه راغلل او مونږ
ته يې ووېل چه پيرنګيانو خو په مونږ توره شپه جوړه کړې ده او تحريک تباه کول غواړي
مونږ څه وکړو؟ مونږ ورته ووېل چه راغلل نو زما خو ملاقات هم بند و احمد شاه او
عبد الاکبرخان ورسره ملاقات وکړو او مونږ په شريکه دا دا يې ورکړې چه لاړ شئ
او د مسلم ليګ مشرانو سره ووينئ چه مونږ سره امداد وکړې. دوی لاړل او بيا
راغلل او ووېل چه مسلم ليګ زمونږ ملګرتيا ته تيار نه دی او کانګرس وايي چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو هم د ملک ازادی غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کار تيسدئ او مونږ هم
نو په دې وجه مونږ ستاسو امداد ته تيار يو مونږ ورله خواب ورکړو چه واپس لاړشئ
او خپلې لويې جرګې ته دا مسئله پيش کړئ هغوی داغلل او جرګې فيصله کړه چه مونږ
کانګرس سره ملګري کيږو او ملګري شول او هغوی زمونږ پوا پيګټل په اخبارا تو کښې
وکړه او دتحقيقاتو دپاره يې جرګه راوليږله. دا خو هغوی د ملګرتيا وکت دی چه ځ
بهر کړ ځم او ستاسو سره جلسې کوم که دا نه وي نو نن په اوس جيلخانو کښې قيد وم او
دا تاسو چه ګليايئ د تحريک کار کوئ دا خو د کانګرس برکت دی که نه وی نو پيرنګيانو
تاسو کار ته پرېښودلئ څه؟ د هغوی تسلي وشوه او خپل کلی ته روان شول او مونږ
پېښور ته راروان شو.

چه راورسيد و نو معلومه شوه چه حکومت زمونږ کاريې ولاخدائي خدمتګار
په مخه کړې دی. دوی په پېښور ښار کښې د سامان ديوځای نه بل ځای ته وړلو
او رسولو کار کولو. دا ډېر سخت او مشقتي کار و، او مقامي خلکو نشو کولی دا ډېر ته
داغلی خلک وا واکثريت يکښې زمونږ د مومندانو وروڼو او قابو سل په سل د خدائي
خدمتګار دی په تحريک کښې شامل و، او مقدمي پری جوړې کړې دي او د باوونه
پری هم کوي چه خدائي خدمتګاری نه لاس په سر شئ که نه وی نو ددی ملکه ځئ
او چه په دوی کښې کوم د کار خلک وو نو په هغوی يې دامقدمه جوړه کړه چه تاسو
نه دې ملک نه يئ او په فلانی دفعه (قانوني ماده) کښې مونږ تاسو د دې ملکه
باسو، دا خلک د ډېر د کار او نکره خلک او سنه پېښتانه وو پلرونه او نيکونه يې دا افغانستان
نه را غلي وو او هلته زمونږ په صوبه کښې او سيدل. دوی ته يې ونيل چه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو خپل ملک ته لاړشئ حال دادی چه داغریبانان خو پلاړ په نیکه دلته اوسیږي. مونږ د ماڼګو په منډهی کښې دحکومت د دی ظلم برخلاف یوه لویه جلسه وکړه او په زرګونو ښځی نر، پکښې شریک شول او دحکومت د دې رویې برخلاف مو تقریرونه وکړل. زمونږ دجلسې نتیجه ښه شوه او په حکومت یې دومره اثر وکړو چه هغه خلک یې پرېښوول او مقدمې یې واپس کړې.

د دې دورې او اوږی ارامۍ په وجه زما طبیعت بیا خراب شو دلته می ارام کولی نه شو. دخوږ دخوږ دپاره کوه موري ته لاړم. قاضی عطاؤالله او غلام محمد خان هلته وو. په کادی کښې کښېناستم او مری ته ورسېدم. شیربها درخان دبروچ لادی کښې ناست و او خپل کلی ته راتلو چه زه یې ولیدم. دلادی نه راکوز شو او ماسره یوځو ورځې پاتې شو. څه ورځې می ارام وکړو چه طبیعت می ښه شو نوزه او شیربها درخان واپس راغلو.

دسرحد لویه جرګه:

کانګرس ماله اختیار راکړی وو چه ستا څه دنګی خوښه وی د سرحد لویه جرګه جوړه کړه لیکن ما په پېښور کښې د ټولې صوبې کارکنان راجمع کړل او د دی خبری کوشش می وکړو چه دکانګرس دجرګې سره په یوځای والی کښې څه اختلاف پیدا نه شي. خو زمونږ دپېښور ورونه په دی رضا نه شو او بیا می دکوهاټ او بنو کارکنانو ته وویل چه زه پخپل اختیار دسره صلاح نه مقرر کوم. تاسو په اتفاق سره یو صلاح خوښ کړئ هغوی پیر شهنشاه خوښ کړو او صلاح شو. اوسعدالله خان په اتفاق سره جنرل سکرتری شو او مرکزی دفتر موهم اتمانزو کښې مقرر کړو ولی چه هغه د جرګې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتکارو د ومبنی مرکزو . د صوبې جرګه جوړه شوه او کانګرس له موږ ددې خبرې خبرو ر کړه ، هغه قوم د نيا کښې د پر بل قسمته وي چه هغوی کښې دا سې خلک پيدا شي چه پخپله خود قوم او ملک د خدمت د پاره تيار نه دی او چه څوک پکښې د خدمت د پاره پيدا شي نو هغوی خدمت ته نه پرېږدي . دا خلک چه د څه وخت د پاره جېلخانې ته لاړشي نو دا خيال کوي چه زه خو اوس ليډرشوم او د خپل ځان د وړاندې کېد و کو سښښونه شروع کړې او خپل غرضونه يې په مخه واخلی او که څوک د خدا ی د پاره د دی قام خدمتونه کوی نو د هغوی مخالفت شروع کړي خو هر څوک چه د خدا ی د پاره د قام خدمت کوی نو د هغوی مخه څوک نه شي بند ولی او هغوی د چا مخالفتونه نه کوي ځکه چه خپل څه غرض يې نه وی مخالفت خو دا تيا تو کښې پيدا کېږی . د ښاد دې ورونو ته هم مونږ د ميا صاحب په شان د پرمنتونه وکړل چه د دی کښې څه شته نه او د قام خدمت د ی راځئ چه په شهکيه ورته ملا وتړو ! خو د وی هم خپلو غرضونو په مخه کړي ده او د جرګې او خدايي خدمتګارو خلاف يې پراپيګنډه شروع کړه او د ی ته يې فکر ونه کړو چه په دې طريقه خو مونږ خپل ځان ته او قوم ته نقصان رسوو او د غلامۍ ځنځيرونه مضبوطو .

په ډيلي کښې د کانګرس ورکنګ کميټۍ اجلاس واو د هغه د پاره د ۱۹۳۱ ع کال د اکتوبر مياشت مقرره شوې وه زه د لوند خوړ غلام محمد خان سره ډيلي ته لاړم . په ورکنګ کيټي کښې ما دا خبره پيش کړه چه ترا اوسه زمونږ د ملکنه مجلسي قيد يان په سوله کښې رها شوی نه دي او هغه شان جېلخانه کښې پراته دي او مونږ ته حکومت دا وايي چه دا علاقه د کانډهي اروِن پيکټ نه بهر ده د ورکنګ کيټۍ دا اجلاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مرکزي حکومت ته سفارش وکړې چه زمونږ دا ملګري قیدیان پرېږدی. دوي ووېې چه موږ له ګاندهي جي د راتلو پورې انتظار کول به کار دي.

دهاړې دوره:

د ورکنګ کمیټۍ جلسه ختمه شوه او زه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بیا ما دهاړې دوره شروع کړه ولې چه دی او سنی دوره کښې صرف دا ضلع زمانه پاتې وه. شل پنځه ویشت خدایي خدمتګار مې دهرې تپې نه یو یو را وغوښتل او دخان سره مې بنه په شان او شوکت هزارې ته بوتلل دې دوره کښې د ستي جان شاګرد باچاګی چه ډېر خوش اوازه هلک و مونږ سره و ده به دا نظم وې: «د انګریزه څه خپل وطن ته کړ ربزه». ما یو پوره او هوښیار خدایي خدمتګار پټ چې له ولېږلو چه دهغه ځای حال معلوم کړي. او په پېښه خلکو سره ئې زما دورتلو مشوره وکړي ولې چه دی علاقې ته حکومت زمونږ خدایي خدمتګار نه پرېښودل او په ډېر بد سلوکۍ سره یې واپس کول نو ما دا غوښتل چه زه غورو تیپه (او ناخاپه) دې علاقې ته لاړ شم او چه حکومت خبرېږي چه زه د غلته رسېدلی یم. مونږ سحر وختي په ریل کښې د پېښور نه راروان شو. حکیم عبدالسلام صاحب له مو مخکښې خبر ورکړې و څه وخت چه زمونږ ګاډی شادېرۍ ته ورسېدو نو حکیم صاحب په تمیسن ولاړ و. مونږ ګاډی بدل کړو او بل ګاډي کښې سواره شو او چه هرې پور تمیسن ته ورسېدو نو ډېر خلک زمونږ د استقبال د پاره تمیسن ته راغلي وو، چونکه زمونږ پروګرام د پټلي و په دې وجه دګاډي نه کوز نه شوم او دخپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او دخلکو شکریه مې ادا کړه یو خوشخبري مې هم وکړه چه په واپسي کښې به ستاسو په خدمت کښې حاضرېږو. ګاډی روان شو مونږ چه مخکښې لاړو نو یو موټر مو په سړک ولیده چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی خپوش پکښې ناست دی او دیل سړی یې په منځ پریښی دی د دوی په لیلو ډېر خوش-
حاله شوم چه شکر دی دلته هم خدایي خدمتګار جوړ شوي دي. مونږ چه په حویلیو سټیشن
کښې د کاډې نه کوز شو نو هغه موټر هم راورسید. دوی هم راکوز شوا و یو بل ته ورته غاړه
شو بیا مو یوه لاری کرایه کړه او پکلی ته روان شو. زه په لاری کښې سوړ شم او باجي والا
مو موټر کښې سواره کړه، هغوی مخکښې او مونږ ورپسې شو. د کوهاټ ډپټي کمشنر
په شان د هزاره ډپټي کمشنر اپ کینس هم چه څه وخت زما د راتلو نه خبر شوی دی
نو لیونی شوی دی او په دې نه پوهېده چه څه چل وکړم. په ډېرو کوششونو باندې یې
غلام رباني وکیل په دې خبره راضي کړو چه زه به بیا ستا و رور چه په بنیاد کښې سب ډیویژن
و او موقوف شوی دی بحال کړم که ته د دوی مخالفت ته ملاو تړې. مونږ چه د حویلیو
سټیشن نه روان شو د سړک په غاړه چه کوم کوم کلي راتلل هغوی ته به مو خپله قصه کوله.
ایبټ اباد ته ورسیدو او چه د بازار نه په مینځ کښې تللو نو ډېر خلک زمونږ د راتلو نه خبر
شول. څه وخت چه ماښام ته نزدې شو عبدالقیوم خان سواتي وکیل چه زما د خلافت
ملګری او ما سره یې قید تیر کړی و سپین وکلي سړی د خونړو معتبرو مشرانو زمونږ هر کلي
ته ولاړ وو د هغه نه معلومه شوه چه غلام رباني وکیل د حکومت په مشوره ماښام کښې د څو
کسانو سره ولاړ دی او هغوی له یې توری جنډې ورکړې دي. مونږ چه په ټوله صوبه کښې
دا تماشه لیدلي نه وه او چه هغه ځای ته ورسیدو نو دا خپل موټرونه مو ودرکړل هغوی کښې
څو کسانو زمونږ د موټرونو د ودرولو کوشش هم وکړو خو مونږ موټرونه ونه درول لیکن
یو عجیبه منظر می په نظر راغی چه په یو لاس کښې یې توره جنډه وه او په بل لاس یې مونږ ته
سلامونه کول وروسته معلومه شوه چه دا خلک یې دوکه کړي وو بې خبره یې راوستي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تودې جنډې ور کړې وې

پکلي ته ورسېدو د بفې خلک تقریباً دوه میله مخې له راغلي وو مونږ ورسره پیاده بفې ته روان شو ماښام ورسېدو مونږ ېې د سین په غاړه یو ښه ځای کښې ډېره کړو. دغه ځای ډېر ښکلی و. د تورو جنډو په دې قصه چې دغه خلک خبر شول نو ډېر خپه شو. د هزارې خلک پښتانه دي خو ژبه ترې ورکه شوې ده د ډېرو کلو د خلکو دې تورو جنډو په وجه مونږ سره همدردي پیدا شوه او مونږ سره خدائي خدمتګار شول. د بفې او د دې علاقې ټول خلک سباله په جلسه کښې شریک شول. د بفې جرګې او خدائي خدمتګارو د جلسې ښه انتظام کړې و. د تورو جنډو په وجه زما زړه ته هم ډېره صدمه رسېدلې وه حالانکه په داسې څیزونو سیاست کښې خپګان کول په کار نه وې چونکه دا زما اول ځل و ما چېرته بخپله صوبه کښې توره جنډه لیدلې نه وه ځکه ډېر خفه شوی وم او دا زما کمزوري وه. ما په جلسه کښې ډېر تیز تقریر وکړو او دې خلکو ته مې ووې چه تاسو خپله ژبه پښتو هېره کړې ده دغسې تاسو کښې پښتو هم نه ده پاتې شوې. د پکلي بعضې خلکو هم تقریرونه وکړل او په ډېره کامیابي سره زمونږ جلسه ختمه شوه خلک خواره شو ماښام حاجي فقیرا خان هم د پېښور نه راورسېدو دې زمونږ ډېر زوروره کارکن دې خېل هزارې ضلع کښې ډېر کار کوي. مونږ د هزارې د دورې پروګرام د حاجي فقیرا خان او نورو کارکنانو په مشوره جوړ کړو. مونږ د پکلي په علاقه کښې ځای په ځای جلسې وکړې او په هزاره کښې پکلي داسې علاقه ده چه خپله ژبه پښتو وائي. کوم ځای چه پښتو خپله ژبه پرېښودې نه ده هلته زمونږ تحریک ډېر کامیاب وې څه وخت چه مونږ د شینکیارې د جلسې انتظام کړو نو حکومت زمونږ په جلسه کښې د شرارت د پاره خپل څه خلک راولېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای فضل وچه هغوی جرئت ونه کړی شو او جلسه په ډېره کامیابی ختمه شوه. هر اړخیزې حکومت کوشش کولو چه زمونږ په لاره کښی مشکلات پیدا کړي خو خلکو کښی پوهه راغلې وه او دغلام ربانی تورو جنډو مونږ له کافی کار کړی وا او خلکو کښی پی پوهه او احساس پیدا کړي و. مونږ اخری جلسه ددې یالو کښی وکړه او ددې خای ډېر ښکیالی پښانه دي ددوی اول دجلسی څه خیال نه و او نه یې زمونږ په تحریک کښی دشرکت څه خیال لیکن ددوی یو سړي غلام ربانی په تورو جنډو کښی شریک کړي وا او ددی غیرته یې ځپل کلی کښی جلسه وکړه او مونږ سره دخدایي خدمتګارو په تحریک کښی شریک شو. حکومت چه به څو مره زمونږ مخالفت کولو نو هغه څیز به زمونږ دپاره مفید او دحکومت دپاره مضر ثابتېده ولی چه مونږ هر څه کول نو دخدای دمخلوق دخیر دپاره مو کول. له دې ځایه مونږ مانسهری له راغلو، په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو او زمونږ جلوس په ښار او دښار په بازارونو کښی ګرځېد و او چه دغلام ربانی وکیل کور له راغلو نو دانقلاب زنده باد چغې یې ووهلې او دبعضې خلکو خو دا اراده وه چه دده په کور کانی ووروي خو ما منع کړل چه دا زمونږ اصول نه دي. زه دا په دعوه سره ویلې شم که حکومت دلته دتوس وخلهو دا قصه کړی نه وای نو شاید چه دومره خلک به په جلوس کښی شریک شوي نه وو.

مونږ دمانسهرې نه سپیل وته لاړو او دسبا دپاره مو مانسهره کښی جلسې اعلان وکړه، دسپیل وتول خانان زما مهربانان وو، خو عبدالقیوم خان او غلام رسول خان می دجبلخانی یاران وو. شپه مو په ارام سره تېره کړه، سبا له نو بعضې دعلاقې مشرانو سره خبری وشوې او دهغوی په زړونو کښی چه غلطی پراېګنډې زمونږ دتحریک برخلاف غلط فهمی پیدا کړې وې هغه لیرې شوی. دچای نه پس مونږ دتلو انتظام کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او ماله یې د ډپټی کمشنر خط راوړو او داخبره یې هم وکړه چه ډپټی کمشنر سره د پولیس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ما چه خط پرانستونو هغه کښې لیکلي وو چه په جلسه کښې د غلام رباني سره ته ددې تحریک مباحثه وکړه او بل که څه فساد وشونو ځوک به یې ذمه وار دي او انسپکټر راته ووې چه دا ټول شرارت ددې ډپټی کمشنر دی ما وې چپ شه ته خو سرکاري نوکر یې. ما ډپټی کمشنر ته ولیکل چه ددې معامله کښې د بحث ضرورت نشته زه دلته د خدائي خدمتګارۍ د تحریک اشاعت له راغلی یم زما کار اشاعت دی او بیا منل او نه منل ددې خلکو کار دی. پاتې شو فساد نو زمونږ نظریه د عدم تشدد ده که چیرې څوک مونږ سره فساد کوي هم مونږ ورسره فساد نه کوو نو په دې سبب که چیرې فساد وشونو د هغه ذمه وار به ته یې. تا نه دار رخصت شو او مونږ هم مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چه به څوک خبر یدل نو مونږ سره به ملګرې کیدل چه مانسهرې ته ورسیدو نو ډیر خلک مونږ سره ملګرې شوي وو او هلته د جلسې په ځای کښې به زرګونو خلک راجمع شوي وو. د جلسې ځای سره نږدې موځه خلک جمع ولیدل د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د روپو پیسو په طمعه، لالچ دا خلک دی علاقې ته زمونږ د مخالفت د پاره راوستلي وو او دلته جلسه کوي او هغه وکیل لګیاو تقریرې کولو خو په دې پوه نه شوم چه په کومه موضوع تقریر کوي.

ما خو خلکو ته په خپله جلسه کښې د خدائي خدمتګارۍ حقیقت بیان کړو او خلک مې په دې پوه کړل چه خدای ته د خدمت ضرورت نشته د هغه خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی، دا ملک خدای مونږ له راکړی دی او د غه شان خدای هر یو قوم له یو ملک ورکړي دی. ددې د پاره چه هغوی او د هغوی بچي پرې آباد شي ملک خو زمونږ دی خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیاري دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ بچي وږي تږي او بربنډ دي ومړي پړی
نور خلک کوي. غلامي دخدای لعنت دی او مونږ له ددی لعنت نه خلاص حصول په کار
دی او دا به هله وشي چه مونږ کښي قام ولی، ورور ولی، اتفاق او مینه محبت پیدا شي. نن دا
دنیا دقاموله دنیا ده او تاسو وګورئ چه چاکښي قامولي او ورور ولی او اتفاق دی، نو هغه آباد
دي او چه کوم قومونو کښي پړی، جنبي تر بګنی او دښمني دي هغه برباده دي زه امید کوم چه
تاسو به زما په دی خبرو غور او فکر وکړئ که دي کښي یو اذی زما فایده وی نو منه یې کوئ او
که دي کښي ستاسو د دنیا او اخرت ګټه وی نو عمل پري وکړئ چه تاسو اباد شئ او ستاسو
بچي اباد شي. په کار دی چه تاسو هم تولو پښتنو سره په دې تحریک کښي شریک شئ. دا جلسه
ډېره په کامیابي ختمه شوه، هر یو کار چه دخدای دپاره وي د هغه مخه څوک نیوی نه شي
حکومت پخپل فریب کښي کامیاب نه شو، جلسی سره زمونږ دیو مهربان حاجي هغه له د
ارام دپاره لاړو. دعلاقي ډېر معززین جلسی له راغلي وو هغوی سره خبري وشوې د
حاجي فقیرا خان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید ددې خبرې فیصله وشوه چه زه
دې دهغو خدائي خدمتګارو سره یو ځای یو تصویر وباسم چه یکلی کښي دحکومت د طرفه
پري ظلم او زیاتي شوي دی. جیلخانو کښي یې اچولي دي او په بینتو نو یې وهلي دی. داد
یکلی د معززینو او مخلصانو یوه ډله وه چه ددوی داخلاقو درته څه ذکر وکړم. علي کوم خان
چه په دوی کښي یو خان و دا هغه دوی چه پلادمی دحکومت دوېري نه ددی تحریک ډېر
مخالف دی زه یې دکور شاه ته یم ځکه چه زه خدائي خدمتګاریم زا ددی پروانه کوم
او دخپل مظلوم قام دبیدارولو کوشش کوم دیوبل مولانا صاحب نه معلومه شوه چه
وخت یې مونږ په بینتونو وهلو نوما سپرنقتل نټ ته دوې چه زه عالم یم ما مه بربنډ وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زه یې د پرش بېښته ووهلم او زما نور ملګري یې پنځه لس بېښتونه وهلي وو.

د ګیلې د خدایي خدمتګارو یوې بلې خبرې په ما ډېر اثر وکړه. د راتلو په وخت کښې مې علي ګهر خان او یو څو نورو خدایي خدمتګارو ته ووې چه ستاسو خوښه وي نو زه به مو ځان سره پېښور ته د سیل د پاره بوځم نو دا ته یې ووې چه زړه خو مو ډېر کیږي خو زمونږ په سر ډېر کار دی د دې نه تلی نه شو نو زه د دې په اورېدو ډېر خوشحاله شوم چه د دوی د تحریک سره څومره محبت دی.

مونږ د ګیلې د مانسهرې نه را رخصت شو حکیم عبدالسلام صاحب د هري پور زمونږ سره ملګری و هغه د نعمت الله خان دعوت د شپې د پاره منظور کړی و او مونږ ماښام د هغه ځای ته ورسېدو. د هغه د کلي نه جدا کوټه و حجره وه. شپه مو په آرام سره تېره کړه؛ سبا له را روان شو، حکیم صاحب زمونږ د تلو د پاره یوې لارۍ سره خبره کړې وه لیکن سبا له هغه رانغله، مونږ پیاده روان شو لاره کښې چه به کوم کلی په مخه راتلو نو هغه کښې به مو خپل تبلیغ کولو زمونږ د پاره د پیاده تلل ښه شو ځکه چه ډېر کار وشو کله چه مونږ نوانښهر ته نزدې شو نو ډېر هندوان او مسلمانان زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو او چه مونږ یې ولیدو نو انقلاب زنده باد چغې یې وهلې هغوی زمونږ جلوس په ښار کښې ووېستو.

مونږ ډېر ستړي شوي وو، مونږ یې د آرام د پاره یو ځای ته بوتلو ماښام نزدې مو آرام موو کړو، ډوډۍ مو وخوړه او د شپې د پاره یو بل ځای ته لاړو سحر وختي چه څوک زمونږ لیدو له راغلي وو هغوی سره مو خبرې وکړې. دلته مونږ ته معلومه شوه چه په هندوانو او مسلمانانو باندې حکومت ډېر زور اچولی و چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ بايکاټ وکړی اوا ستقبال ونه کړی خو کامياب نه شو سبا له چه مونږ جلسی
له ورغلو نو په زرګونو هندوان او مسلمانان جمع وو او جلسه ډيره په کاميابی وشوه ا
خلک می د خدايي خدمتګاری په تحريک پوه کړل او ورته مې وويل چه هر چاله چه خدا
ملک ورکړی دی نو د هغه اختيار د هغه قوم دی ، يو مونږ بد قسمته خلک يو چه ملک
زمونږ دی او مزې پری نور خلک کوي ، په کار دی چه مونږ ټول په شريکه ملا وتړ
چه خپل ملک ازاد کړو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شی ، چه خه وخت ما تقر
ختم کړو نو زمونږ د پيښور يو قاضی چه د پوليس انسپکټر و ما ته را نژدې شو چه تاسه
چيرته ځئ ما ورته ووې چه ايبټ اباد له هغه ووې چه هلته ايکسو پوليس دفعه لګيد
ده (د قانون ۱۴۴ ماده نافذه ده) او زه د پوليس کپتان را ليږلی يم چه د خلورو نه ز
کسان يو ځای تللی نه شی . ما ورته ووې چه ډيره ښه ده مونږ به څلور څلور ځو لېکن
يقين نه دی چه کپتان صاحب به دی خپل حکم ټينګ باتی شی ولی چه په دغه طر
به زمونږ ډيره پراپيګنډه وشی چه مونږ له دې ځايه په مختلفو مرکونو څلور څلو
شو نو قاضی صاحب زما په خبره پوه شو او کپتان له يې ځواب يو ود . مونږ د تلو انت
کولو چه قاضی صاحب بيا راغی او راته يې ووې چه کپتان صاحب وې چه دوی ته
کبنی يو ځای د تلو اجازت دی . د کاکول او د نورو کلو خلک راغلی وو چه مونږ س
زمونږ کلو ته لاړ شه خو زمونږ پروګرام جوړ شوی و نو دوی مرو بی وعده وکړ
دوباره راشم نو د ر به شم . مونږ لاړی کبنی سواره شو او ايبټ اباد له روان شو
خدايي خدمتګار و خپله باجه ودرو ودرو په لاره کبنی غږ وله . چه د ايبټ اباد ښا
نژدې شو نو يو سب انسپکټر ولاړ و هغه زمونږ لاری د ر وله او وې ويل چ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه غونږ دی، ملا ته دویل چه تا سره لیکلی حکم شته هغه وي نه نوما ورته ووي چه مونږ
بغیر دلیکلی حکم نه باچه نه بندوو نوهغه ووي چه سبه ده نوزه مود پټی کمشنر له بیایم مونږ
ورته ووي چه زموږ هر څیز ته بیایي مونږ د تلونه انکار نه کووخو ته هم زمونږ سره په دې
لاره کښې کښینه ولې چه خلک به جمع شي او دلته خو دفعه ایکسوچوالیس (۱۴۴ ماده) ده نو
دخلکو جمع کیدل خلاف قانون دی خو هغه زمونږ ددې خبرې هیڅ پروا ونه کړه هغه زمونږ
د لاړې مخکښې روان شو او مونږ وراپسې لاړې وو و ورو روانه کړه او باچه موږ و
چه چا به د باچې واقعه اوریده نو مونږ پسې به راتلو او چه څه وخت د پولیس لاین ته ورسیدو نو
ډیر خلک راجمع شوي وو هلته پولیس سره دافسرانو تیار ولاړ وو هغوی مونږ ته ووي
چه دا باچې والا د پټی کمشنر غواړي ماورته ووي چه دده قصور څه دی؟ او که چیري
قصور ره تا سره دوی بیایي نو بیا مونږ هم ورسره ځو، مونږ ټول بوځئ په دې
کشمکش کښې دوه ساعت تیر شو باچه غوږیږي او خلک جمع کیږي په دې کښې بهادر
خان انسپکټر ماته راننږدې شو چه دخدای دپاره دا باچه خوبند نه کړئ! باچه مې
بند نه کړه یوه عجیبه نظاره وه دملیشو هلکان د دفترونو کارکنان او د ښار خلک په
ساعت کښې په ډلو ډلو راجمع شو او که حکومت مونږ سره څیر چار کړي نه وای نو زمونږ
دومره پراګنده شوی نه وای او دومره خلک به زمونږ نه خبر شوي نه وو. اخر ډیر
بحث مباحثې نه پس مونږ ته اجازه وشوه او مونږ دایبټ اباد اسلامیه سکول ته راغلو
چه دا ځای د ایبټ اباد خلکو زمونږ دارام دپاره مقرر کړی وسباله دجمعې ورځ وه
مونږ اعلان وکړو چه سباله به جامع مسجد کښې وعظ کیږي تاسو ټول هندوان
مسلمانان دا وریدو دپاره راشئ! مونږ لږ ارام وکړو بیا مو دایبټ اباد مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د تحریک متعلق تبادلهٔ خیالات وکړل او ورته می ووی چه موږ هم یو قوم یو، موږ
له هم د خپلی آبادۍ او ترقۍ د پاره څه جد وجهد په کار دی او که تول عمر په دی نیستی
او غلامۍ کښی پراته یو نو ورک به شو. زموږ اصلی مطلب قوم کښی مینه، محبت، تقامولی
ورورولی او اتفاق پیدا کول دی. د هر هندوان او مسلمانان به زموږ الیډوکتوله داتلل
او هر چاته اجازت و. ګودکا او نور فوجیان او ښځی او بچی هم زموږ لیډ ولا ته راغلل موږ
ورسره د مینی محبت خبری وکړی. او د خپل تحریک په غرض مو پوه کړل چه موږ به د
خدای د پاره ستاسو او د تول قام خدمت کوو. حکومت خو دغه ایکسو چوالیس په دی
وجه لګولی وه چه دلته جلسه ونه شی او خلک زموږ د تحریک نه خبر نه شی. څه وخت چه
حکومت خبر شو چه سباله د جمعی ورځ ده او جامع مسجد له دا ییت اباد د خلکو نه ځای
نور د بهر خلک هم د لمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زموږ د پاره سبه نه ده نو ډپټی کمشنر
د جامع مسجد امام سره د کمیټی د ممبرانو دا وغوښتل او هغوی ته یی ووی چه په هر
طریقه چه کیدی شی باچا خان د تقریر نه منع کړئ. موږ شپه په ارام تیره کړه ځ
چای مو څکله نو امام صاحب د کمیټی ممبرانو سره راغلل او ما سره یی ځان له خبر
وکړی ما ورته ووی چه تاسو ډپټی کمشنر له ووایئ چه موږ دا کار کولی نه شو ولی چه
جماعت د ټولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان د جماعت نه منع کولی نه شی
خو زموږ مذهب دی او زموږ خو دومره زور نشته چه یو مسلمان په جماعت کښی
نه منع کړی شو تاسره زور شته ته یی ولی نه منع کوی؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چه
ډپټی کمشنر په دی کښی بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چه جماعت د هر مسلمان
خو موږ مسلمانان په کور کښی جنګوی او بی اتفاقی راکښی پیدا کوی. موږ مسلمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې د دښمن په لمسه پخپل کور کښې ناچاقي پیدا کوو؟ زما خبرو په هغوی ډېر ښه اثر وکړو او د پېښي کمشنر له روان شول. چه د پېښي کمشنر پوه شو چه زما داوونه چلیدونو قلار شو. په جماعت کښې دومره هندوان او مسلمانان جمع شو چه د پښې اېښودو ځای نه و. د مانځه نه پس زه پاڅیدم او تقریر مو شروع کړو. د قرآن شریف خلور ایاتونه می ولوستل او ترجمه می خلکو ته وکړه چه خدای پاک وایي چه زمانه امداد په صبر او اتفاق سره غواړئ. و خدای وایي چه څوک زما په لاره کښې مړ شي نو دا مړه نه دي ژوندي دي خو تاسو به دی نه پوهېږئ. او خدای پاک وایي چه زه د صابرانو ملګری یم بیا وایي چه زه پخپلو بندګانو از میښت کوم د مالونو، او ځانونو، او اولاد، او فصلونو هر کله چه دوی ته زما په لاره کښې څه نقصان ورسي نو دوی دوایي چه مونږ هم د خدای یو او هغه له به ورځو، د غه خلک زما د رحمت حقدار دي او دوی په سمه لاره روان دي او بل ځای خدای پاک وایي چه په تاسو کښې دې داسې یوه ډله وي چه خپل کارونه پرېږدي او ځي او خلک د بدۍ نه منع کوي او نیکۍ ته لې رابولي. زما وروڼو! مونږ د خدای د پاره د خدای د مخلوق خدمت ته ملا ترلې ده که تاسو هم د خدای د مخلوق خدمت کول غواړئ او خدای رضا کوئ نو مونږ سره په خدایي خدمتګارۍ کښې ملا وتړئ چه دا دنیا مو هم جنت شي او اخرت کښې هم د جنت حقدار شو.

جلسه په ډېره کامیابۍ ختمه شوه د تلو انتظام مو کولو چه په دې کښې زمونږ د کلي دیو خان زوی چه هلته سب انسپکټر و راغی او راته یې ووې چه بهادر خان انسپکټر زه تاله رالیږلی یم چه څه وخت دوی روانیږئ نو باچه دې نه غږوي ما ورته ووې چه بهادر خان خو زمونږ ورور دی خو زه نه پوهېږم چه ده ته په باچه غږولو کښې څه تکلیف دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د طرفه د سلام نه پس ورته ووایه چه که چیری تاته زمونږ په باچه ذاتي خه تکلیف وي نو
مونږ به باچه بند کړو او که تاته خه نقصان نه وي نو ته زمونږ باچه خه کوې؟ زمونږ په ملک
کښې دپیسې افسران خپل فرض نه پیژني او نه یې پوره کوي بلکه همیشه د خپلو انګریزانو افسرانو
د پاره هغه کارونه کوي چه هغه د دوی فرض نه وي.

لاړی تیاره وه، مونږ لاړې کښې هر پیړ ته روان شو، په لاره کښې د حویلو په
تیسن خلک جمع وو هغوی ته می هم یو مختصر تقریر وکړو. په سرای صالح کښې خلک زمونږ
په انتظار کښې وو خو په مونږ ناوخته شو نو خواره شوي وو. د هر پیړ خلک غړ بیانان د
سبا د نه بهر زمونږ په انتظار کښې ناست وو مونږ ما سخت وررسیدو او دوی د
انقلاب زنده باد فخر افغان زنده باد چغې وهلې او زمونږ جلوس په بازارونو کښې
وګرځید و بیا لاړو د دوی مو وخوړه او بیا اوده شو، د بخشالي بګجران شهزاده صاحب
می د حالات معلوم ولو د پاره پچ ته لیږلی و هغه هر پیړ ته راغی او ما ته یې د پچ حال
ووې چه خلک ډیر زیات په شوق کښې دي ستاسو د تلل ډیر ضروری دی ماده سره
وخت مقرر کړو، د دی خبری می پری ډیر تاکید وکړو چه دا خبره عامو خلکو ته زما د
تللو نه وړاندې معلومه نه شي ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاره کښې رکاوټونه واچوی
سباله چه مونږ د چا میلمانه وو. ورغلو او چه هلته ورسیدو نو یو مولوی صاحب چه ماله راته
خدای خدمتګار و منع کولو خو ما ورته ووی چه را پریږده لي دی. نو ماله راغی، ما خان
سره کښېنولو چه د دوی وخت راغی نو خلکو لیر کولو خو هغه په زوره د دوی کښې خان شریک
کړو. زما مهربان محمد اکبر قریشي راته ووې چه بیګا یو خوتنه د تورو جنبل و سره راغلي
وو په سهار ولاړ وو خو چه د خلکو زور یې ولید و نو غړ بیانان ګډ وو شوا و خبری تری یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ماورته ووېٔ چه دومره خلک ووچه ماتوری جنډې هیڅ لیدلی نه دي . چه د
جلسې ځای ته ورسیدو نو ډېر پولیس لاټي په لاس ولاړ وو او چه زه تقریر ته پاڅیدم
نو هغه مولانا مې ولیده چه په زوره زوره تقریر کوی او څه کسان ورته ولاړ وو . خلکو ویل
چه داخلک حکومت راغونډ کړي دي ، خانان ، ملکان دي او زمونږ برخلاف جلسه کوی .
مونږ اول فیصله کړې وه چه د دې ځای نه به شیخی له کلابټ ته ځو او سباله به هلته
جلسه کوو . په جلسه کښې مې د دې اعلان وکړو . کلابټ داباسین نه دې غاړه دی او
صوابۍ په بله غاړه ده . دایوسف زی دی او د هغه ځای خان زمانخان زما د پروا قف و
دایوخل دی د صاحبزاده فضل رحمان په ځای کښې لیدلی و . ما او قاضی عطاء الله خان
ته یې ډېر کلک نت د میلمستیا کړې و ، زه خبر نه وم چه د حکومت په لمسه به مونږ د
خیل کلی نه منع کوي مونږ چه څه وخت کلابټ ته نزدې شو نو د کلابټ د خان تره د خپلو
سړو سره کوتک په لاس ولاړ دی او مونږ خپل کلی ته نه پرېږدي حالانکه چه په هغه کلی
کښې د هغوی یو ور ور عزیز مهدی زمانخان د غلته زمونږ د جلسې انتظام کړې و
او مونږ لې میلمانه کړې و ، زمونږ لاړې والا ډېر تکړه سړې وچه مونږ داخلک ولیدل
نو ما دې لاړې والا ته ووې چه ته دالاړې لږه ودروه ، دې خان سره زه لږه خبره
کوم ده ماته ووې چه ته داخلک نه پېژنې ، داهزاره وال پښتانه دي او ده خپله لاړې
پېرې ورتېزه کړه خان مخامخ زمونږ لاړې له راغی او سوټې یکړ یې زمونږ نه چاپېره
شو . د دایو ر نه په دوی لاړې نیغه ورو سته او زمونږ لاړې ترې تېره شوه دوې پسې
منډې وو هلې خو ورو سته پاتې شو او مونږ کلی ته ورسیدو . په هزاره کښې خو دفعه
ایک چوالیس (۱۴۴ ماده) لګیدلی وه نو په سباله موجماعت کښې خلک جمع کړل . د جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهر اسستنټ کمشنر سره د دغو ټولو خانانو او پولیسو ناست وو زمونږ تقریر یې
اوریدلو ما یخپل تقریر کښې دا خبره وکړه چه ای د هزاره پښتنو د سینل نه دې غاړه
او هغه غاړه ټول یوسف زی دي تاسو خولی هغې غاړې ته وګورئ چه هلته څه حال دی
او دلته ستاسو څه حال دی ؟ بله دا چه ما د ټولې صوبې دوره وکړه او په هر ځای کښې حکومت
زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو مونږ بل ځای توره جنګه لیدلی نه ده ، دا موږ
هزاره کښې ولیده او نه به مونږ لیسې چاکوتکې را اخیستي دي چه زمونږ کې اته مه راځئ او
نه یې زمونږ د جلسې مقابله کښې جیرته جلسې جوړې کړې دي دا هر څه مونږ دالته په هزاره
کښې ولیدل هغه هم پښتانه دي او تاسو هم پښتانه یئ راځئ چه د دې وجه معلومه کړو ما
چه په دی مسئله ښو مره غور او فکر کړئ دی نو وجه یې دا ده چه تاسو خبه ژبه هیره کړې
ده او تشه ژبه درنه ورکه شوې نه ده بلکه وړه هغه پښتو درنه هم ورکه شوې ده . د
هزاره پښتنو ! زما دا خبره یاده ولرئ چه د چا نه ژبه ورکه شوی ده هغه ورک شوي
دي او چا ته چه خپله ژبه سپکه شوی ده هغه سپک شوي دي . جلسه ختمه شوه مونږ سره
چه کوم لاری والا راغلی وو نو د واپسی په وخت کښې هغه پولیس بنه وهلی وو او وېرته یې
ویلي دی چه پام کوه چه سبا له دوی پسې رانه شي .

چه اوس یې له راغلو نو لاری نه وه تمتمونه و لاړ وو لیکن پولیس منع کړي وو چه
دوی سره لاړ نه شي یو تمتم والا وو چه زه د پولیس هیڅ پروانه کوم او تاسو سره ځم
مونږ د هغه په تمتم کښې خپل اسبابونه کښېښودل او ده سره پیاده روان شو تولا لاړ
په غره کښې وه د بېر د مزی سره واترایي وه ، چرایي وه لاره کښې چه کوم کلی
په مخه راتلل هلته به خپل کار کولو . حکیم صاحب او زمونږ د هری پور کرنیل صاحب محمد حسین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښې د انتظام د پاره تلي وو ولې چه د کلابټ دواقعې نه پس مونږ په دې نتيجه ورسيدو چه زمونږ مقامي ملګرې مخکښې لېږل په کار دي چه هغوي خپل کار وکړي د دغه ځاى يو خلص خان زمونږ د ميلمستيا انتظام کړې و د اکلي د اباسينډ په غاړه اباد دې مخکښې لږ ه د ده خوا باده ده جلسې لاړو په جلسه کښې د علاقې خلک راجمع شوي وو د پوړې اباسينډ د غاړې خلک هم راغلي وو. د دې علاقې خلک په پښتو پوهيدل او د پښتو نظمونو پوړې ډير اثر کړې و شپه هم مونږ د غه ذلمي خان سره تېره کړه ډير مخلص او شريف هلک و پوليس پرې ډ د باوو نه کړې. دو چه دا خلک ميلمانه نه کړې خو ده بې څه پروانه وه کړې افسوس دې چه دده نوم زمانه هېر دې. سبا له د دوې کلي ته نږدې يو بل کلي و د هغه کلي خان مونږ ميلمانه کړو چه هلته لاړو نو هغه خان راته ووې چه دا سميلا وکيل ميا علي حيدر شاه چه د هغې علاقې ډيټي او ډير پايي بهادر خان چه هلته د پوليس انسپکټر و په ما ډير کو شش ونه وکړل چه زه تاسو ميلمانه نه کړم خو ما ورله ځواب ورکړو چه تاسو مې ميلمانه يئ نو هغوي هم ميلمانه کوم ولې چه تاسو حاکمان يئ او هغه مې ميلمانه دي هغه خان ما ته په خندا اشو چه دا خوستا پښتونوالي دى او ځان له پښتانه هم وايي. د هر يو په علاقه کښې چه ځو مره مشکلات مونږ ته پيدا شوې وو دا د دې دوو سره برکت و او دوې پيدا کړې. وو دالاخه کوې چه مونږ کوم ځاى ته د خپلو ورتلو او جلسې کولو خبر لېږلى و هغه ځاى د دې ځاى نه د ولس د يا دولس ميله ليرې و مونږ يوه لاري کړې وه. چه د روانيدو وخت راغى نو معلومه شوه چه علي حيدر شاه او بهادر خان زمونږ هغه لارې د پوليس تاني ته بوتلي وه هغه د رايو ور ته چغې وهلي چه هغوي سره مې وعده کړې وه او کرايه مې ترې اخيستى ده ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پېښوریان ورونه، سرکاري افسران ورته وايي هغوی پرېږده مونږ بوځه او چه د سرکار دې کار دپاره دلا دې ضرورت وي نو ته څنګه بل څوک بوتلی شې. علي حیدرشاه ډ پټې او بهادرخان انسپکټر چه مونږ سره کومه لوبه هزاره کښې کړې وه داسي مونږ سره په ټوله صوبه کښې چا کړې نه وه او دریم سړی چه د دوی نه هم دوه ګوتې د پاسه خوشحال کپتان و.

مونږ چه خبر شو نو حکیم صاحب عبدالسلام غریب ډېر پرېشانه شو هغه سوړلي پېښاکو لوپسې اډې ته روان شو او مونږ پیاده روان شو مونږ شپږ میله پیاده تلي وو چه حکیم صاحب د دوو موټرو نو سره را ورسېده مونږ په دوو موټرو کښې نه ځائېدو ولیکن هغه موټروالا ډېر ښه سړی وو او په زوره یې پکښې ځای کړو مونږ تکړه وو او مونږ به اکثر ټولي دوري پیاده کولي خو وخت به راسره وو دلته خو را سره د هغو خلکو فکر وو چه زمونږ انتظار به کوي، جلسې نه چه مایوسه شي خواره به شي زمونږ په دې پیاده تلو کښې دومره فایده خو وشوه چه په لاره کښې به مو کوم کلي مخې ته راتلو نو په هغه کښې به مو کار وکړو. چه مونږ د جلسې ځای ته نزدې شو نو خلک غریبانان په انتظار کښې ولاړ وو دا کلي هم د هغه مخکښې کلي په شان دا باسېند په غاړه او د تا ته په خوا کښې و. جلسه په ډېره کامیابۍ ختم شوه او خلک مو د خدايي خدمتګار د تحریک نه خبر کړل. د غرونو نه مستوانې قوم راغلي و د دوی مونږ سره خدايي خدمتګاري کښې د ملګرتیا وعده وکړه. مونږ چه به هر چیرته تلو نو ډ پټې میا صاحب او بهادرخان انسپکټر به راپسې وو مونږ د شپې دپاره دې کلي کښې پاتې شو، د شپې د ټول کلي مشخې راجمع شوې ما او حکیم صاحب ورته تقریر وکړل چه تو کومې پوړې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقام د پاره ملا تړلی نه ده قوم وچتیدی نه شی او د خپل ملک د جامو اغوستو عدي
می تری واخیستی چه د خپل ملک جامی به اغوندي .

زمونږ دی جلسی له د پوری علاقی د زروبی صلاح سره دیو خدائي خدمتګارو
هم راغلی وو او مونږ ته یی ووی چه له دی طرفه وزګار شئ نو زمونږ کلی ته به راځئ ،
مونږ د خپلو تللو اراده پټه ساتلی وه چا ته معلومه نه وه چه مونږ به کوم خوا ځو د سرحد
پولیس هم راغلی وو او د پنجاب پولیس هم راغلی وو هغوی هم تحقیق کولو خو مونږه
د خپلی ارادی نه څوک نه خبرول. چه سحر چای مو وڅکله نو ما حکیم صاحب ته ووی
چه ته زمونږ د پاره د پنځو ټمټمونو انتظام وکړه او بیا مو هم خبره پټه و ساتله چه
کوم خوا به ځو ؟ چه مونږ ادی له روان شو نو د زروبی صلاح صاحب دوی مونږ رخصت
کړل او داوعده می ورسره وکړه چه د بیچ دوره ختم کړم نو صوابی ته به درشو او ضرور
به ستاسو کلي ته درځو به دغه وخت کښی ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما دا خبره
د بیچ یو تانه دار واوریده نو په منډه مونږ نه مخکښی لاړو او زمونږ یو ټمټم یی په
زوره روان کړو او زمونږ نه وړاندی ورسید و . ما حکیم عبد السلام صاحب
او د ضلعی کارکنان د ډیری شکریی نه پس واپس رخصت کړل صرف د هریپور
هغه کرنیل صاحب راسره پیچ ته روان شو ټمټمونو کښی سواره شو سړک کچه وه شګی
وی، خوړونه وو او ریګونه وو ، اسونه به ډیر تکلیف و ، اکثر به ورسره پخپلو پښو تللو
ځای په ځای خلک سړک ته زمونږ د لیدو د پاره راوتلي وو هغوی سره مو خبری
وشوی . زه به د عامو خلکو مینی او اخلاص ته حیران شوم او شکر به می کولو چه الله تعالی
په پښتنو ډیر فضل او کرم کړی دی چه د دوی په زړونو کښی دی د قامولۍ او ورورولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

... عبدالرحیم خان مرحوم چه ډېر چوپتیا ... وو. فقط ډېر زور آور وو ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

... ور نو میره ته روان ئو. ده تقریر ده پاره ۵۱۸ موټر ... ده بر کش حکومت

احساس پیل اکړی دی، مونږ چه څه ته نژدې شو نو په زړګونو خلک زمونږ په انتظار

دکلي نه بهر ولاړ وو او جنډې ورسره وې. زمونږ په لیدو هغوی نورهم راوړاندی

شول او چه رانږدې شو نو مونږ هم هغوی سره پیاده روان شو. څه وخت چه د پنجاب

په حد کښې داخل شو نو مونږ پولیس او خانان او ملکان ولیدل چه ولاړ دي توپک

او توری جنډې یې په لاس کښې دي سړک کچه و، ډیګونه وو او ډېر خلک وو. په دې

وجه دومره دوړې وې چه تیاره یې جوړه کړې وه. مونږ چه دې خلکو ته نژدې شو

نو خدائي خدمتګار او نور خلک و د ... د طورو خان عبدالرحیم خان ماله راغی

او راته یې وویل چه پولیس راته سړک بند کړی دی او یو پیرنګی هم ورسره دی مونږ

مخکښې نه پرېږدي ماورته وویل چه څه حکم ورسره شته چه آخر په څه وجه مونږ

نه پرېږدي هغه وې نشته. پولیس په توپکو سنګینونه جوړ اوکړي دي او مونږ ته

یې نیولي دي ماورته وویل چه څه حکم ورسره نشته نو ورځئ ډېر مه وډېږئ

هغه پیرنګی د پولیس کپتان وا او ډېر تریخ او خراب و مخکښې هم چه مونږ خدائي-

خدمتګار چه راغلي وو نو ډولونه یې تری شلولي وو جنډې یې تری اخیستی

او چا ته یې نه وو پرېښي. هغه پولیس له د ګولی چلولو حکم ورکړی و خو مونږ هجوم

چه یې ورغی نو په هغوی داسې هیبت راغلی و چه توپک یې چلولی نه شو او ورو ستنه

په تلل په دې تیل کښې پیرنګی هم تمبله شو او چه څه وخت هغه پوه شو چه پولیس ګولۍ

نه چلوي نو څپله یې یو توپک واخیست نو امین جان خان ورته سینه برنبډه کړه

چه وله هغه باندې هم هیبت راغی او د امین جان نه یې پوښتنه وکړه چه عبدالغفار خان

چیرته دی؟ امین جان پوه شو چه دی ګولی نه چلوي نو زه یې ورته وښودم هغه ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او ما ته یې ډېره مشکله داوې چې ما سره حکم دی ما لاس وچت کړو او خدایي
خدمتګار د ډېل ما هغه پېرنګي ته ووې چې دا خو ستا ډېره بې وقوفي ده چې تا ما ته
حکم نه دی ښکاره کړی تا له په کار و چې ما ته دې مخکښې حکم ښودلی وای مونږ د
حکومت حکم منلو ته تیار یو اوس که دا ګولۍ چلېدلې وای خلک مړه شوي وای نو د
دې به څوک ذمه وار و؟ هغه ومنل چې دا زما غلطي وه. د خدایي خدمتګارو په ده
دومره رعب پرېوتی ؤ چې ټول رچېدو او حکمنامه یې اوړولی او لوستلی هم نه شوه
ما ترې واخیسته او ومې لوسته هغه کښې لیکلي وو چې تاسو دلته جلوس او جلسه
کولی نه شئ ما هغه له ډېره تسلي ورکړه او ورته مې ووې چې مونږ ته بالکل دا حکم
منظور دی د سرحد ورته نزدې ؤ ما هغه ته ووی چې مونږ سرحد کښې خو جلسه کولی
شو؟ هغه ووې چې بې شکه دا حکم د پنجاب د پاره دی مونږ سره هغه ټول خلک سرحد
ته واوړېدو او یوه لویه جلسه مو وکړه، په دې جلسه کښې د بېچ د ټولې علاقې د هر کلي خلک
شریک وو ما جلسه کښې د خپلو راتلو مطلب بیان کړو او د خدایي خدمتګارۍ د تحریک
نه مې خلک خبر کړل او ورته مې ووې چې تاسو هم پښتانه یئ او مونږ هم پښتانه یو د یو بابا
اولاد یو مونږ غواړو چې تاسو هم مونږ سره په دې نوي ورورولي خدایي خدمتګارۍ
کښې شریک شئ زمونږ د ټولو پښتنو به یوه جرګه وي قومي مسئلې به هغوی فیصله
کوي او په دې وسیله به د یو بل د غم تکلیف او مصیبت نه خبرېږو نو مونږ به هم د نورو
قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي.

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول، ټول خلک خواره شول، مونږ ځان ته
په میدان کښې پاتې شو د دوائیډ و تجویز مو کولو چې په دې کښې د اسمیلا هغه د پټي میا

اود پېرپاپي انسپکټر دا غلل او ذه یې بېل کړم او دا ته یې وویل چه مونږ ستا سره دوړي
ولی یو خوشخبری کول غواړو. ددوی ورورولي خو مونږ هغه اړخ کښې لېدلی وه دا غلامان
وروڼه یو عجیبه مخلوق دي چه حاجت یې پېښ شي نو د سړي ورونه شي او د پېرنګیانو
دپاره چه ملاوتړي نو د سړي برخلاف هر قسم حربې استعمالولو ته تیار دي. ددوی په
ملک او قوم باندې هیڅ کار نشته او هر وخت په دې کوشش او فکر کښې وي چه مونږ
په څنګه داسې کار وکړو چه صاحبان خوشحاله شي او په هغوی مو احسان وشي او دا هر څه د خپل ځان
دپاره کوي د صاحب د خوشحالۍ دپاره یو ذلیل نه ذلیل کار ته هم تیار دي. ما ته دوی چه څه
وایئ دوی دا ته شروع شو چه تا ته معلومه ده چه په دغه علاقه کښې حکومت په تا باندې د دفعه
ایک سو چوالیس ولګوله په دې کښې ته نه جلسې کولی شې او نه تقریرونه کولی شي نو دغه به
ښه نه وی چه تا سوله مونږ لا دی دې کړو او مونږ سره هم پېښور ته لاړ شي او بیا له دغه ځایه
پېښور ته لاړ شئ! ما دوی لېدلي وو چه د پېرنګی سره ناست وو او خبرې کولې دا یې
وو ته هغه پر اوکړې، ده چه په هر طریقه چه وي چه دوی ددی علاقې نه واپس شي هغه د پنجاب
څه افسرانو د خوصاحب خوؤ او ددوی دپاره ځ صاحبانو خوشحالول یوه لویه خبره
وي ما وړته وویل چه واپس تلل نه شو او نه مونږ دلته تو رو د ورځ کوو نن مونږ د غرغشتو
خان مېلمانه کړي یو غرغشتو ته ځو او هغه سره شپه تېروو سبا له به په دې لاره پېښور ته
ځو. ما خپل خدائي خدمتګار په څلورو څلورو ټولو کښې تقسیم کړل او غرغشتو ته روان شو
چه هغوی لا ادل نو بیا زه هم د سودوم د سالار صاحب او عبدالرحیم خان سره غرغشتو له
روان شوم او د خان حجرې ته مو ځان ورسولو ماښام نزدې وو چای مو وڅکله لږ آرام
مو وکړو د ماښام د لمونځ نه پس مې د کلي خلکو سره ولیدل، خبرې مو وکړې بیا مونږ ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړوړی ته کښېناستو چېرته زما د خولې نه دا ووتل چه دا پېرنګی سنه سړی و نو زمونږ ـ خدایی خدمتګار د هر پور کورنیل را ته ووې چه سنه سړی چېرته و، دا خو بیا وروسته سنه سړی شو اول خو چه مونږ ته نزدې شو نو ما سره جنګړه وه فوراً یې زما په جنګړه حمله وکړه او زما نه یې جنګړه ونیوه او چه ما چک ورکړو او جنګړه مې تړې خلاصه کړه نو بیا یې په ما حمله کوله چه په دې کښې غوبل جوړ شو. بله دا چه هغه خو سپایانو له حکم ورکړی و چه په دوی کولی وچلوئ خو سپایان وارخطا شوی وو، دی په خدایی خدمتګارو د مخکښې نه عادت و. زمونږ خدایی خدمتګار چه دلته په دوره راغلی وو د هغوی نه یې جنګړه په زور اخیستې وه او ړولونه یې ورله هم شلولی وو او بیایې واپس کړی وو دده دا خیال و چه دا حُل به هم زه هغسې کامیاب شم خو دا حُل خدای دا سی وشرمولو او داسې بې رعبه شو چه زه یې د ده ته بیان کولی نه شم، د الاخته کوی چه د خلکو په زړونو کښې د حکومت رعب پاتې نه شو.

شپه په ډېره په خندا او خوشالۍ تېره شوه سحر خدایی خدمتګارو چای څکلی د هر پور کورنیل صاحب محمد حسین بهر په پېره ولاړ و چه ما د ده څه خبری واورېدې ما را وغوښتو او ورته مې ووی چه څه خبره ده، هغه اووئیل چه یو څو افسران راغلی وو ما د ننه راپرې نه ښول ځکه چه تاچای څکلی. ماوې راپرېږده چه د ننه دا شی چه را د ننه شول نو ما وخندل او ورته مې ووې چه خیر دی بیا موخه نا د رشاهی حکم را وړی دی؟ نو هغه وخندل و یل چه زمانوم نا د ر دی، د چا یوست مې ورته وکړو چه ما چای وڅکلی هغه یو بل حکم ماله راکړو چه د دفعه ایکسو بیالس (د قانون ۱۴۲ ماده) مطابق تاله حکم درکېدی شی چه ته فوراً د دی علاقی نه وځه ما ورته ووې چه حکم ما ته منظور دی چه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړوډي وخوړو نو فوراً له دې ځايه روان شوا و ستاسو د حکم تعميل به وکړو مونږ چه ډوډۍ وخوړه نو د ټولو انتظام مو وکړو خو معلومه شوه چه لا د دوالا وله او تم تمو نو لو پوليس حکم ورکړی دی چه دا خلک په سورلی کښې بو نه ځي مونږ يو تم تم د اسباب د پاره هم پيدا نه کړو ما تول خدائي خدمتګار بيا شلو شلو کړل خپل اسباب مو واخيستل او روان شو چه ما سپښين شو د سړک په غاړه يو کلی ؤ لمانځه له ورو کوز شو د خلک چه خبر شو نو يو ساعت کښې جماعت د کلي د خلکو نه ډک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د زور او زياتی او د خدائي خدمتګاری نه خبر کړل او په دې مو پوه کړل چه دا حکومت مونږ پښتانه هيڅ قسم ترقی او اتفاق ته نه پرېږدي تاسو په دې خبره ځان پوه کړئ .

دهزارې نه واپسي :

په دې کښې بيا هغه افسران راغلل او راته يې ووې چه تا ايک سو چواليس ماته کړه ماوې په لونږ هم دا دفعه ماتېږي ؟ نو نور څه ترې جوړ نه شو نو يوه بله دفعه يې راته ښکاره کړه چه د نور پر يو تو نه اول د پنجاب نه بهر شی او که بهر نه شوی ر قانونی کاروائي به درسره وشي ما هغه د ډپټي کمشنر ته و ليکل چه لا د ي ه او تم تم تاسو په مونږ بند کړي دي مونږ سره څه داسې ذريعه نشته او نه هوائي جهاز شته چه د نور پر يو تو نه ورانډې د پنجاب د علاقې نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کيدلو د پاره څه انکار نشته که تاسو راله د بهر کيدو انتظام کولی شئ . د دې نه پس افسران مخکښې او مونږ ورپسې په سړک کښې ځای په ځای زمونږ د بندولو د پاره يې وني اچولی وې ، مونږ خبر شو چه د ډپټي کمشنر او د پوليس کپتان سره د خپلو خانانو او ملکانو راغلي دي او مونږ ته ورانډې په سړک ولاړ دي نو زه د خدائي خدمتګارو نه مخکښې شوم او چه څه وخت مونږ هغوی ته نژدې شوا و خلکو مونږ ولېدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دښاوخوا خلک دغلته راغونډ شو او مونږ ليسې روان شو، مونږ منع کول چه ايک سوچوا-
ليس دي مونږ سره مه راځئ خو هغه دخدای مخلوق چا په قبضه کښې راوستی شول
هغه مجسټريټ او دپوليس کپتان ماله راغلل او راته يې ووې چه زمونږ په کوشش سره
د پېښې کمشنر صاحب راضي شو چه ستاسو دپاره دسورلي انتظام وکړي، د پېښې کمشنر
هم زمونږ مخې له راغی، زه تږی شوی وم او به مې وڅکلې هغه خلکو ووی مونږ تاسو له
چای پخه کړې ده، مونږ سره چای وڅکل، ما يې شکريه اداکړه او ورته مې ووې چه ستاسو
چای مونږ وڅکلې او که ژوندي يې نو بيا به راشو. په خبرو کښې دخدايي خدمتګارو ذکر
راغی نو هغه دپېښې کمشنر راته ووې چه ستاسو نظريه دعدم تشدد نه ده، دا خو چل دي
وس چه ستاسو طاقت نشته نو تاسو تشدد نه کوئ خو چه طاقت پيدا کړئ نو بيا به تشدد
وئ ما ورته ووې چه زمونږ دا تحريک د رښتيا و تحريک دی، مونږ منافقان نه يو
چه په خوله مو يوه دي او په زړه مو بله وي. خدايي خدمتګار لاړی ته وختل او زه چه
موټر ته ختم نو هغه دپېښې کمشنر راته ووې چه دخدای دپاره بيا دې علاقې ته رانه شې
ورته وې چه پنځ کښې زمونږ ليښتانه ورونه دي، دوی د پنجاب نه جدا کړئ، نو بيا به
راځم. مونږ د دوی نه رخصت شو، زه دپوليس کپتان ځان سره خپل موټر کښې کښېنولم
خدايي خدمتګاري په لاري کښې کښېنول. تانه دار هم ما سره موټر کښې ناست وما ته
ووې چه ته دې خلکو له څومره تنخوا ورکوې؟ د هغه په دې خبره ما ډېر وخندل او
رته مې ووې چه دوی ستاسو په شان دکرايي ټټوان نه دي دا هر يو سړی دخپل جايداد
وند دی او په دی کار کښې خپلې پيسې لګوي نو هغه راته ووی چه بيا د دې نه فايده څه؟
ورته ووې چه فايده داده چه مونږ خپل قوم دغلامۍ نه ازادوو، د پښتنو دغلامۍ نفرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او د غلامي ژوند تېرولو ته تیار نه دی چه په دی کښې داتک کلا ته ورسېدو او زمونږ
نه لاری ډېر ور وسته پاتي شوې وه. نو دهغې د پاره داتک په ډاک بنګله کښې ایسار شو.
داتک ډاک بنګله ډېره په ښکلي ځای کښې ده. مونږ برنډه کښې ناست وو او اباسین ته
مو کتل نو هغه راته ووې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجابیانو په شان نه دي
ما ورته ووی چه تاخولا اصلي پښتانه لیدلي نه دي ته که چیری یوځل پېښور له راغلې نو مونږ
به درته ټول پښتانه وښیو. دخدایي خدمتګارو لاری راورسېده مونږ پاڅېدو
موټرو کښې کښېناستو او خیراباد ته ورسېدو نو د موټرو او لاری نه کوز شو او هغه پیرنګی
ډېر په مینه محبت زمونږ نه رخصت واخیستو او زمونږ ټول ورو کی خدایي خدمتګار
باچاګي یي ځان ته نژدې کړل او مایې شکریه ادا کړه او هغه راته سرې دوړه وملګرو رخصت
شو. دخیراباد په بازار کښې مونږ دلاری انتظار کولو چه خلک خبر شول په یو ساعت
کښې ډېر خلک راته چاپیر شول مونږ نو سباره پورې یوه لاری وکړه وسانبام نو سباره ته
راورسېدو. مونږ به وختي رادسېدلي وو زمونږ لاری چه په لاره راتله نو یو فوجي
او ټوپک په لاس را منله کړه. لاری والا ته یې ووې چه ودرېږه مونږ لاری ودروله
هغه راته ټوپک نیغ کړو او وې ویل چه که لاری دروانوئ اوس مو په ټوپک ولم ما ورته ووې
چه مونږ خو کمزوري خلک یو ستا د ټوپک د خواب نه یو که چیری د خدایي خدمتګارو یو
ته تلل جایز نه وی نو مونږ ته ووایه چه کوز شو. په دی کښې دهغه صوبېدار راغی هغه
هم ووې چه ما سره هم حکم نشته زه صاحب پسې ځم، صاحب یې هم راغی هغه چه مونږ ته
وکتل نو واپس شو. نه رانږدې شو او نه یې راسره خبرې وکړې. هغوی نه یې ووی چه دا د
پولیس کار دی اخر چه پولیس راغی او د تللو اجازه یې راکړه ما ورته ووې چه مونږ په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو چه داود دړلی موولی یو او اوس پرېږدي موولی نو هغه پولیس والا وخندل او وېی
وي چه دسرکار په دماغ کښې فرق راغلی دی.

نو سبا ر کښې می ټول خدائي خدمتګار رخصت کړل په دې کښې یو پېرنګی راغی او
مغو خدائي خدمتګار و ته یې وویل چه زه اوس عبدالغفار خان لیدی شم؟ ما ورته ووې
چه په ډېره خوشالی مونږ خو خدائي خدمتګار یو او هرچا سره ګورو هغه سره می ولیدل
یازه پېښور ته روان شوم لا دی په لاره کښې پنځه شوه ما سخت ن پېښور ته ورسېدو.
خدائي خدمتګار په دفتر کښې پاتې شول او زه او باچاګی د ډاکټر صاحب بنګلی له لاړو.
سانه اول هم یوه ګمنامه چیټی رارسېدلی وه چه په هغه د چانوم نه و خو ما ته یې لیکلی وو
چه زه تا خبروم چه حکومت دا فیصله کړې ده چه تا ستا ورور او ستا ټول خاندان ګرفتار کړي
وددی ملکه مولېری کړي. او یوې جزیری ته مو ولېږی خو زه دې خبر وفکر نه کوم خکه چه
خوک د خدائی د ډېره د قام خدمت کوي نو دا هر څه یکښې وي او س بیا خپلو دوستانو
خبر کوم چه د سرحد حکومت مرکز ته لیکلی دی چه څه وخت دی ګرفتار کړو داسی یو ملک
ته یې لېږل به کار دی چه هغه ډېر لیری وي او د سرحد باد پری نه لګی اول چه د ګجرات
جیلخانه کښې و نو د سرحد ټول کار به یې چلولو داخلی داسی ځای ته یې لېږل په کار دی
چه دی د سرحد د خلکو نه خبر نه شی او که داسی و نه شو نو د دی تحریک ختمول مشکل دی.
سرحد حکومت کوشش کوی چه تا سو زر ګرفتار کړي. ما ورته ووې چه څوک ها تیان
باقی نو دروازی لوبي پرېږدي تا سو د دی پروا مه کوئ چه خدای شته نو هیڅ
نشته حکومت به خپل کار کوی او مونږ به خپل کار کوو.

ما سره فکر و چه حکومت به ما د صوبه سرحد دوړې ته پرېږدي که نه؟ ما هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره په سنبه شان وکړه دهغه ځای دوره می هم وکړه کور په کور، علاقه په علاقه وګرځېد
اوس می هیڅ پروانشته که حکومت می هرڅخت نیسی نو ومی دې نیسی.

د ترنګزو حاجی صاحب او خدایي خدمتګاری:

د پاچاګل په نوم زمونږ خلاف یوخبر پراپیګنډه شروع شوی وه زما پرې یقین نه
کیده ماوی دی خو د حاجی صاحب زوی دی او حاجی صاحب زمونږ ملګری دی ځکه
په ځنګه زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوی نو ولې می په ۱۴ جون ۱۹۴۲ د دوهم جنګ دوران و
د پرېټ مومند وته ولېږه چه حکومت خبر نه شی ولی لاړو او هغه یې رلیده د پیری خبرې
ورسره وشوې، دغه وخت حاجی صاحب د ترنګزو وفات شوی وه او بچاګل کل اختیا
وه خو چه واپس راغی نو بله ورځ زه صوابۍ له تلم په لاره کښې د هوتی بازار کښې مولانا ګل باد
په مخه راغی هغه اشاره وکړه زه ورته ودرېدم هغه بیل کړم ده راته وې چه ستا برخلا
تو له پراپیګنډه قلی خان کوي خو د باچاګل په نوم یې کوي زه سباله مومند وته ځم او باچا
سره د دی فیصله کوم چه واچرته خدای مونږ له یو سړی پیدا کړی دی نو ده پسې پراپیګ
مه کوه او که کوې نو بیا مونږ له دده په ځای یو بل سړی راکړه.

زه دیو خوور ځوله د حال معلومولو د پاره اتمانزئی له لاړم او په دې فکر کښی و
نن دی که سبا حکومت دې نیسی وخت ضایع کول په کار نه دی ارنه کور کښېناست
او خومره چه کیدی شی کار کول په کار دی. ماخو د صوبې تو له دوره ختم کړې وه. خو
خلیلو مومند و جرګو او خدایي خدمتګار و متعلق راته داسی خبرونه رسیدلي و
هلته بعضی داسی خلک شته چه د خپلی ناپوهی په وجه خلکو ته دوګی ورکوی او د م
عالیه د حکم نه بغیر داسی کارونه کوي چه مناسب نه دی او جرګو او خدایي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسې خلک شته چه مذهبي جامه کښې په دله کښې نفاق پیدا کوي. بل داچه د ارباب عبدالغفور خان او عاشق شاه باچا په نیولو خلکو کښې تېزي هم پیدا شوې ده لوماوېچه دې علاقې له لاړشم چه کلي ته ورسېدم نو دا ته معلومه شوه چه زما ورارہ عبیدالله خان چه دمالیې په حوالات کښې بهوک هړتال کړې دو هغه حکومت په هڼبو او په میتر کښې یې د کپتان صاحب بنګلې ته ورسولو زه دهغه دلیدو دپاره واپس مڼاړه ته لاړم.

دخلیلو مومند ودوره:

ما دخیلو مومند و دوره شروع کړه چونکه دفعه ایک سو چوالیس لګېدلې وه نو مونږ یوه لویه جلسه ټهکال کښې دشیپې په یو جماعت کښې وکړه حکومت ځای په ځای دفعې لګولې وې او زمونږ جلسې یې بندې کړې وې سبا له کلو ته روان شو او کلي په کلي به ګرځېدو او خلک به مو په خدایي خدمتګارۍ پوهول او دوباره مې په جماعتونو کښې وعدې واخیستې چه تشدد به نه کوو صبر به کوو ولې چه خدای د صبر ناکو ملګرې دی او چه خدای دچا ملګرې وي فتح به دهغه وي. رومبۍ جلسې مو دمومند و نیپې په پادګي، بادرکلي، بلهه بیره، ستیخان، شاب خیل، متني په جماعتونو کښې وکړې او خلک مو پوه کړه دلته مې دخدایي خدمتګارو نه بیاد عدم تشدد وعدې واخیستې اخري جلسه مولنه ئ کښې وکړه او خلک مې په دې پوه کړل چه دا تاسو چه زما د بادشاهۍ چغې وهئ نو چه دا تحریک مونږ شروع کړې دی دا خود باچاۍ دپاره نه دی چه زه دې بادشاه شم او که چېرې تاسو ما بادشاه کړې نو اول خو په اسلام کښې باچاۍ نشته او بله دا چه ستاسو به خاورې په سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما به مزي وي نوتاسو پوه شئ چه نه ما او نه بل څيل باچاکړئ . مونږ باچايان جوړول نه غواړو ، باچايانو ته موضرورت نشته زمونږ به يو مشره‌ دي او دقوم په رايه او مرضا او مشوره به وي او هغه سړي به وي چه دقوم خدمتګار وي ، دخان ، غريب او ميا ملا فرق به نه وي بلکه هر هغه سړي به وي چه هغه نيک او ايماندار او دقوم او ملک خيرخواه دي تکليفونه او قربانۍ او ډېر خدمت يې دقام او ملک کړي وي او چه دد مشرۍ اهليت او پوهه هم پکښې وي ، زمونږ حکومت به د جماعت تابع وي جماعت به د حکومت تابع نه دي ، بادشاهي خراب شي دي او دقوم او ملک پکښې ډېر نقصان دی ، او که چيري نن يو باچا سبه هم وي نو سبا به يې زوی باچا وي نو څوک ويلی شي چه کوندی هغه به هم سبه وي او باچايان کله دخپل قوم ترقي غواړي ؟ ولي چه هر وخت داخيال کوي چه که داخلک پوه شول نو ما به ليري کړي . نو هغه هر وخت دقوم د پوهي لاره کښې خنډ اچوي داملک زمونږ دټولو پښتنو دی نو مونږ يو سړي نه خان کوو زمونږ به کوشش داوی چه ټول خانان کړو او داسی حکومت به جوړوو چه هغه کښې مساوات وي او دټولو خلکو پکښې يو شان خير او فايده وي ، که پوره دی او که سپوره وی په شريکه به وی . امن وی ، انصاف وي زمونږ به د ټول قوم يوه جرګه وي او دهغې په خوښه به يو صلاح وی .

زمونږ جلسو کښې به ښځې هم شريکيدلې . دخليلو مومند و دورو چه ختمه شوه نو اخر کښې به زه دا وايم چه دخليلو مومند و جرګو او خدائي خدمتګارو ډېر ښه انتظام دی هر کلي کښې دفتر دی او په هغه کښې شپه او ورځ دخدائي خدمتګار پهره وي . په هر دفتر کښې يو ګاړيال دی چه کيته به کينته غږيږي دا ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظام د ارباب عبد الغفور خان او سید عاشق شاه باچا دی.

مانړکانو بانډه، او ډمرخالصه:

خبره داغي چه قاري صاحب تخیل کلي (مانکیا نو بانډه) کښی دیوی لویې جلسی انتظام کړی دی او ما ته یې لیکلی دي چه مونږ د خپل تحصیل د خدایي خدمتګارو د تربیت د پاره کیمپ کوو دی د پاره ستاد ا تلل دلته ضروري دی. ما دهغوی دعوت منظور کړو او دا تما مونو نه سحر وختی د ستی جان کلي ته لاړم ولی چه باچاجي را ته وې چه زمونږ د کلي په لاره تلل په کار دی، د سحر چای مو ستی جان سره وشکله. د پیرانګو صلی او سالار هم را ورسیدل او بیا مونږ تنستی ته روان شو، زمونږ د راتلو نه چه د تنستی خلک خبر شول نو ډیر خلک راجمع شو هغوی ته مې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته مې ووی چه خپل کور جوړ وو، دشمنی، ترګلنی، پری جنبی او نفاق پریږدو ددی د لاسه زمونږ کور بر باد دی، د تنستی نه مونږ د سیند غاړی له لاړو د بیړی انتظام شوی و بیړی تیاره وه صلی صاحب او سالار صاحب واپس شول مونږ په خیریت سره له سیند نه پوري وتو ځای په ځای خدایي خدمتګار ولاړ وو ما له یې اس را وستی و خوزه پیاده دوی سره روان شوم. د قاری صاحب کلی ته ورسیدو قاری صاحب ډیر ښه انتظام کړی و دفتر او دهغه احاطه یې ښکلی کړی وه. خلک د فتر کښی ناست وو تبادله خیالات وشول او د ډوډی وخت شو د ډوډی نه پس جلسی له لاړو جلسه د کلي نه بهر وه، ډیر خلک وو او په زړګونو ترا وینځی راغلی وو جلسه کښی تقریرونه وشو، نظمونه یې وویل، زما د تقریر وخت کښی مې اول د دی د پاره چه د قادی صاحب زامن حکومت ګرفتار کړی وو حمله دی ظاهره کړه او خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

می ووې چه نن دی که سبا په مونږ یو امتحان راتلونکی دی تکلیفونه او مصیبتونه راتلونکی دي که تاسو به صبر سره دهغو مقابله وکړه نو امید دی چه مونږ به کامیاب شو او خلکو ته می دا هم ووې چه مونږ خدایي خدمتګار ستاسو دخدای دپاره خدمت کوو ولې چه تاسو زمونږ قوم یئ او احسان در باندې هم نه کوو خکه چه دا زمونږ فرض دی او یوازې زمونږ نه دی دټولو پښتنو فرض دی، مونږ ستاسو ګټه وي یو او که چیرې داسې خلک په ملک کښې وي چه ددې خپلې ګټې دپاره ملا تړلې نه شي نو نه یې تړي لیکن زمونږ پښې دې دشمن ته نه راکاږي، او که زمونږ ملګر تیا نه کوي خیر دی خو چه د قوم او ملک ددشمن سره ملګري نه شي. بیا بنځوله ورغلم او هغوی ته ووې چه دا ملک چه څنګه دسړو دی داسې ستاسو هم دی او داستاسو چه څنګه خیال دی چه سړي لوی دي او بنځه وړوکې ده دا په اسلام کښې نشته لوئي په عمل ده که بنځه با اخلاقه، نیکه او پاکه وي نو هغه لویه ده او که دغه شان یو سړی وي نو هغه هم لوی دی او که دغه شان یوه بنځه بد عمله، بد اخلاقه وی نو هغه وړوکی ده او که یو سړی هم دغه شان وی نو هغه هم وړوکی دی، په دې ملک کښې ستاسو مونږ سره یو شان حصه ده، بنځه او سړی دګاډي دوه پایي دی که یوه پنچر شي نو ګاډی مخکښې تلې نه شي. جلسه په کامیابۍ خته شوه.

زمونږ داودمړو صدر صاحب او ورسره دپیر خدایي خدمتګار راغلی وو زه هغوی مجبور کړم او ځان سره یې یو او درمړوته بوتلم ددوی دفتر ته جه وو سیدو نو زه اول دخپل شهید خدایي خدمتګار صوبیدار صاحب دبچو کتوله او دعاله لاړم بچې یې ما له راغلل او خپله غیرزه کښې می کښېنول دعامې ورته وکړه او سپما نده کانوله می تسلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودکړه چه مرګ ښته او خلاصي ترې نشته او دی خو په داسې مرګ مړ دی چه خدای ورته ژوندیلي دي خو مونږ پرې نه پوهېږو او چه ترڅو دا دنیا اباده وي دهغه نوم به هېر نه شي، دشپې موجماعت کښې جلسه وکړه دلته هم جلسې بندې دي سباله ډ اوړمړ ومنځنۍ کلي له لاړو دلته زمونږ په خدایي خدمتګارو کښې بې اتفاقي وه دوی مې دخدایي خدمتګارۍ په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته مې ووې چه تاسو په دی تحریک خان نه دی پوه کړی او تاسو نه هېره شوی ده چه مونږ خدای سره دا وعده کړې ده چه مونږ به پرې جنبې، دښمنې، ترېګنې، مخالفت، جګړې او بې اتفاقي نه کوو نو زه ستاسو په خدمت کښې دا عرض کوم چه څوک دښمنې، ترېګنې، پرې جنبې، پرېښودی نه شي نو هغوی دې خدایي خدمتګارۍ کښې نه داخلېږي او چه داخیزو نه کلي پرېږدی نو بیا دی خدایي خدمتګار شي او که دې کښې هم دا څیزونه پرې نه ږدو نو ددی وردو ولی فایده څه شوه؟ دې څیزونو خو مونږ بربادکړي یو. زما په تقریر دوی ښه پوه شول او ښه اثر پرې وشو. له دی ځایه مونږ ډیرم کلی ته لاړو، او دمړ درې کلي دي، هلته مو هم په جماعت کښې جلسه وکړه. زمونږ د ویرولو د پاره حکومت د جلسې په رخت کښې ډېر بادې پولیس راوستلي وو چه خلکو یې هیڅ پروا ونه کړه نو بیا لاړل. ددی ځایه زما اراده وه چه کیجوړې له لاړ شم لیکن زما طبیعت خراب شو او هغه د سړک نه دوه میله لیرې وه او پیاده مزل و، نو بیا شپې له میاں ګوجرو له لاړو او بابو فضل الهي سره مو د خوند شپه تېره کړه دشپې موجماعت کښې جلسه وکړه او چه خلک زمانه خبر شول نو بنځې، نر په ډېره مینه محبت جلسې له راغلل سباله هزارخاني له لاړو. ددې ځای د جرګې او خدایي خدمتګارو انتظام مې ډېر خوښ شو او بیا په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاقه کښې کلي په کلي وګرځېږ او خلک مې په علم تشدد په ښه شان پوه کړل او په صبر مې د هر زور ورکړو او ددې ځی دوره ختم شوه.

لاټ سره لیدل:

زما طبیعت ښه نه وو ځکه چه نه دشپې ارام وو او نه دورځی باچاګی دسټی جان شاګرد وو هغه به نظمونه اوول هغه هم ناجوړه شو هغه مې هم کلي ته رخصت کړو زه پېښور ته راغلم او ډاکټر صاحب سره پاتې شوم هغه راته د لاټ صاحب د ملاقات په باره کښې ووې چه تاته به یاد وي چه څه وخت ته په ډیره اسماعیل خان کښې یې دوره وې نو ماته لاټ صاحب یوه چیټی رستا د ملاقات د پاره رالېږلی وه، زمونږ. مخکښې لاټ صاحب مړ شوی وو او د هغه په ځای سر رائیلف ګریفتهٔ لاټ شوی وو او ما وته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته، هغه لاټ صاحب له زما د موجودګی خبر ورکړو او دری بجې ملاقات مقرر شو زه ټیک دری بجې د لاټ صاحب بنګلی له لاړم د هغه سکرټر زما په انتظار کښې ولاړ وو ماته یې ورلیږی کړو او لاټ صاحب له یې بوتلم، لاټ صاحب ماله مخې له راغی او زه یې ځان سره په کوسی کښېنولم او سکرټری بهر ته را ووت او مونږ. لیپی ور پوری شو دروغ جوړ نه پس اول سوال یې په ما داوکړو چه زه تول عمر پېښور کښې پاتې شوی یم خو ته مې لیدلی نه یې ما ورته ووې چه تاسو له اکثر هغه خلک راځی چه خپل کارونه لری. بیا د خدایی خدمتګارو خبری شروع شوې، ده راته ووې چه زمونږ. او د پښتنو د ډېر ښه تعلقات وو خو د بعضی خلکو په ګرمو تقریرونو هغه تعلقات خراب شو ما ورته ووې چه تعلقات په تقریرونو نه خرابېږي تاته به معلوم وی چه څیمسن پښتنو سره کوم قسم سلوک کړی او ددی په اوږدو سره لاټ صاحب سترګی ښکته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیمسن د پلیس کپتان وچه په ۱۹۳۱ع کښې د چارسدې په شرابخانه مونږ پکټنګ لګولی
و ده د خدائي خدمتګارو مخصوص ځایونو ته د کې کوزې ځورندې کړې او د خسي توب
مشین ئې پرېښي راوړو او د هر خدائي خدمتګار پرې حسیات شول او دا اواز به ئي کولو
چه د پښتنو غیرت ورکوم خدائي خدمتګار ونه به ئي جامې وشلولې او بربنډ به ئي کړل او چه
په وهلو کښې به بې هوشه شونو د غولو د متیازو ډیرو ډنډ وکې جوړ کوی ؤ هغه ته به ئي کنداګر
داز مونږ پښتانه د مرګ نه هم بد ګنړی ماورته ووی چه کوم ئې مونږ خدائي خدمتګار
هم ستاسې رعیت یو نو مونږ سره هم کم از کم هغه سلوک کوئ چه نور رعیت سره ئې کوئ
نو هغه ووی چه مونږ پوشان سلوک کود او خلک بې ګناه نه ګرفتارو و ماورته ووې
چه په دې ستاسره بحث نه کوم لیکن اکثر خدائي خدمتګار بې ګناه ګرفتار وئ او د
دروغو مقدمې پرې جوړ وئ ده ووی چه هغوی څه ناخه کړې دي ماورته ووې چه
د سودم خانو څه کړې دی چه تاسو ګرفتار کړي دی؟ او د مردان په حوالات
کښې پراته دی شاه پسند خان او الله داد خان د جلیل څه تقصیر کړې دی؟ شیر
بهادر خان او د هغه نورو خوارانو څه قصور کړې دی؟ اخر کښې د ازاد مرحد خبری شوی
ماورته ووی چه تاسو د پولیټیکل ایجنټ په محکمه په کوروڼو روپې لګوئ نو د دې نه
څه فایده وشوه؟ نو ده ووې چه مونږ خپله علاقه به دې باندې د دې خلکو د شر نه
بچ کړې ده ماورته ووې چه د څومره مودې نه تاسو په دې لګیا یئ او تر کومه حده کامیاب
شوي یئ نو ده ووې چه د ډیر شو کالو نه زمونږ دا کوشش دی خو ترا وسه پورې
کامیاب شوي نه یو ماورته ووې چه مونږ له پنځه کاله موقع را کړئ او تاسو چه څومره
روپې لګوئ د هغې شلمه حصه مونږ له را کړئ بیا زمونږ او د خپل کار مقابله وکړئ که زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لاره فایده منده وه نو هغه جاري وساتی ! ماته يې ووې چه تاسو به څه کوی ما ورته ووې چه مونږ به دغه روپۍ دخلکو په تعلیم صنعت او حرفت باندی ولګوو او دخلکو به دا یقین راولو چه مونږ داهرڅه دقوم دفایدې دپاره کوو او دقوم خیرخواه پښتون داسی قام دی چه دی دزور په نسبت په احسان زر تابع کیږي بیا به نه پخپله دا کې کوی او نه به بل څوک پرېږدی. نو چه دلاټ صاحب نه نور څه جواب نه شو نوماته يې ووې چه دې ملک ته د روس او افغانستان نه ډېر او ډېر خطره ده نو په دی وجه مونږ داکار کله پریښوی نشو او دا فوجونه چېرته کمولی شو ؟ ما ورته ووې دافغانستان غریب خواږه څه خبره مه کوه ولی چه هغه تاته معلومه ده چه څپل جان هم ساتلی نه شی نو په مونږ به څه حمله وکړي ؟ او بله داچه ستاسو په افغانستان کښې کوم یا چاخوښ نه وي نو هغه باچایې کولی نه شی پاتی روس شو نو که دهغه نه تاسو ته خطره وي نو به کار دی چه مونږ له دڅپل ملک واک او اختیار راکړئ په قول هندوستان کښې ستاسو دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښې زمونږ خدایي خدمتګار دي ـ چه مونږ له اختیار راکړئ نو بیا که روس زمونږ په ملک راتلونو مونږ به يې مقابله کوو او زمونږ ښځې نو به دملک دحفاظت دپاره تیار وي نو بیا روس حمله نه شی کولی او که دا نه کړی نو مونږ خو ستاسو دپاره جنګ نه کوو او س مونږ پوه شوی یو چه جنګ دې مونږ کوو او مزی دې ستاسو وي. زما دېری خبری ده نوټ کړې او راته يې ووې چه زه سباله ډیلی ته ځم او ددی خبرو ذکر به وایسرای سره وکړم بیا يې راته ووې چه زه امید کوم چه اینده به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کیږی ما جواب ورکړو چه لکه داځل چه دې څه ډنګی ماپسی پولیس رالیږلی و دغه شان ماپسی پولیس رالیږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما أوستا ملاقات به کېږي. ده راته وویل چه ته خو عجیبه سړی یی ته خو لږ بهر وګوره
څومره خلک زما ملاقات ته راغلي دي زه ورسره ملاقات نه کوم او تا ته زه وایم چه زما
ملاقات ته راځه او ته نه راځی نو ما ورته وویل چه دا بهر خلک چه راغلی دی دا خو خپل غرض د پاره
پسی راغلي دي او زما خپه غرض نشته. ملاقات ختم شو او زه د ډاکټر صاحب بنګلی له
راغلم. په سبا له می د نوښار د تللو انتظام وکړه.

دنوښار په تحصیل کښې جلسې:

د لسم دسمبر سحر وختی زه سره د خپلو مومند و خدائي خدمتګارو نوښار ته
لاړو او دفتر ته ورغلو سلیم صاحب سره د نورو خدائي خدمتګارو دفتر کښې موجود
و اولږ ساعت پس د سینما د غاړې د کلو په دوره روان شو په لاره کښې می د شا-
هباز ګړۍ جرنیل ولید وچه پولیس په لاری کښې جیلخانې له بوتلو او ده نیم کاله یې قید
کړی ؤ. مونږ باران کښې د کنډرو جلسه وکړه او د هغه نه پس سلیم صاحب او د نوښار
کارکنان رخصت شو او مونږ د اکوړی جرنیل صاحب سره یو ځای وتو او پیر سباک کښې
موجلسه وکړه او د پیر سباک نه شیپې له زړې مینې له لاړو خلک راته انتظار کښې وو د
شیپې موهلته هم جلسه وکړه او د سحر لمونځ نه اول د زړی مینې نه روان شو باقی
تول د سیند د غاړی کلو کښې موجلسې وکړې او خلک مو د تحریک په غرض پوه کړل شپه
مو خیرآباد ته ورسوله. زما طبیعت د اول نه سنه نه ؤ او ازمی ناست و او د دې بې ارامۍ
په وجه نور هم ناجوړه شوم. ما به ډېر کوشش کو چه د کار نه پس می ارام ته پرېږدي
خو دوی نه پرېښودم. د شیپې مو دلته جلسه وکړه. په دولسم دسمبر د ختکو علاقه
کښې د اباسیند په غاړه خیرآباد کلی ته نږدې دیوی لویې جلسې انتظام مو کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغی له دصوابی تحصیل به زرګونو خدایي خدمتګار راغلي وو د بچ خلک هم په ښنا...
داپوري وتي وو او موږ ولاړ دوکښي راغلي وو. زه دلته ارام نه یم جلسي له لاړم،
شاعرانو قومي نظمونه واورول ډېر اثر یې وکړ او اخر کښي ماپخپل تقریر کښي ووی چه
زمونږ د صبر جنګ دی مونږ به د وهلو او ټکولو بدل نه اخلو مونږ به صبر کوو
او ځان به خدای ته سپارو مونږ. خو خدایي خدمتګار یو خدای به زمونږ بدل
اخلی دخپلو زړونو نه خود غرضی او نفاق لیری کړئ ځکه چه د دی دلاسه برباد
شوی یو ځان کښي ښه اخلاق پیدا کړئ ولی چه د ښو اخلاقو نه بیر ښوک ترقی کولی
نه شی. بله خبره می دا وکړه چه ای پښتنو ورونو زه به دی نه پوهیږم چه تاسو ولی
د پېرنګیانو نه یریږئ د وی خو ستاسو په شان بنیادم دی ستاسو په شان یو
قوم دی تاسو خو پرو جنګو او نفاق تباه کړئ ویره درکښي پیدا شوی ده، د چا
په زړه کښي چه دخدای ویره وی نو دهغه په زړه کښي د بل چا ویره نه راځي او د چا
نه یریږی او دچا په زړه کښي چه دخدای ویره نه وی هغه د هرچانه یریږی. نو په
دی وجه چه مونږ د حکومت افسرانو نه ویریږو. ای ورونو تاسو په زړه کښي د خدای
ویره پیدا کړئ او بیا می تولو ته اپیل وکړ و چه کوم کلي کښي جلسه وی. نو هلته د ودی
چای مه کوئ او مه پاتي کیږئ او دکلي خلکو ته می هم ووې چه چاله چای. ډوډی
هم مه ورکوئ مونږ غریب قام یو خلکو له چای، ډوډی نه شو ورکولی بیا می ورته وې
خلکو ته ووې چه ای ورونو! تاسو دخدای د پاره یوه ورځ روژه نیوی نه شئ؟
او که ښوک ډوډی درله پخه هم کړي نو تاسو یي مه خورئ نو چه یو ځل خلکو ته ډوډی
پاتي شی نو بیا به داسی نه کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوابي تحصيل کښې جلسې:

زه بيا د فردوس خان سره مانيرۍ ته روان شوم په لاره يو بوډا سړي راته ووې چه باچاخانه زه خونن ايله پوه شوم چه پيرنګي هم زمونږ په شان بنيادم دی. شپه مي فردوس خان سره په ارام تېره کړه سباله يو خدايي خدمتګار وفات شوي و د هغه جنازه مو وکړه بيا مود ملګرو سره د ځاې تصفيه وکړه. دوی ملګرو سره له ځاې وسکري و يو کس هيم پکښې خفه و هغه مو راضي کړو بيا له دی ځايه باجا ته روان شو لي چه زمونږ د باچاخانان بې ګناه پوليس ګرفتار کړي وو. دلته مو جماعت کښې جلسه وکړه بيا کلابټ له لاړو د کلابټ په خلکو کښې حکومت څه بې اتفاقي پيدا کړې وه خودغرضو خلکو پکښې شرارت کولو ما ورته هم په هغه معامله تقرير وکړو چه فکر وکړي د هغه سبه اثر وشو او د دوانيلو په وخت کښې د کلابټ د خان زوی راته ووې چه تسلی سا ته مونږ پوه يو مونږ څوک جنګولی نه شي، له دې ځاې نه زروبۍ ته لاړو هلته مو هم جماعت کښې جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول ډېره کاميا به جلسه وشوه زه پوه شوم چه په خلکو کښې سياسي شعور پيدا شوی دی. له دغه ځاې مرغز ته شپې له لاړو په مرغز کښې مو د شپې جلسه وکړه، د مرغز جرګه او خدايي خدمتګار په مخلصان او پوه دی. دوی راته د خپل مصيبت ټولې قصې وکړې او راته يې ووې چه بېګناه د پوليس هغه پيرنګي ووهلو او بيايې د کلابټ خلکو ته ووې چه دعوی هم پرې وکړې خو په مونږ د کلې خلکو دعوی ونه کړه د دوی جرنيل قابل او پوه سړی او دا د هغه قابليت دی چه دا جذبه يې په خدايي خدمتګارو کښې پيدا کړې ده. سباله د مرغز نه قبلې ته يوکلی دی د هغه صلاح صاحب مجبور کړو او د سحر چايو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هلته لاړو، خلک چه زمونږ نه خبر شو نو راجمع شو هغوی ته مي هم دوه درې ولې او
تاموله یو مختصر تقریر وکړو او بیا له دې ځایه کوټي ته لاړو او بیا توپۍ ته لاړو ولي چه
د دی ځای ډیر کارکنان حکومت گرفتار کړي وو. توپۍ کښی پښتنګ گډ شوی و. د هغه
کټوله لاړو ما پرې بعضي سوالونه وکړل چه تاسو ولې پښتنګ لګولی دی؟ دوی ووې
چه داخلک بد بیشی مالونه خرخوي مادر ته ووې چه تاسو څه غواړئ؟ دوی وې
چه د خیل ملک مال دی خرخوي نو ما ترې تپوس وکړو چه دی کښی ستاسو فایده
ده او هغه کښی مو څه نقصان دی؟ دوی ووې چه د ملک مال چه خرڅیږي نو
پیسی به زمونږ ملک کښی پاتی کیږی او چه د پردی ملک مال خرڅیږی نو پیسی به
پردی ملک ته ځی. زه ډیر خوشاله شوم ولې چه دا کوم خدایي خدمتګار ولاړ وو نو هغه د
یو ورو کی کلی بی تعلیمه هلکان وو او نوری چه می ترې پوښتنې وکړې نو دهغوي
هم پوره ځوابونه راکړل دلته هم پولیسو په خدایي خدمتګارو ډیر ظلمونه کړي وو. زه
پوه شوم چه زمونږ په قوم کښی یو پوهه راغلی ده بیا می جماعت کښی تقریر وکړو او خلکو ته
می ووی چه دا خدایي خدمتګار ستاسو ګټه وی دی تاسو له ستاسو د پلار د نیکه
بایللی ملک ګټی نو تاسو ورسره ولې بد سلوک کوئ؟ که پیرنګیان مونږ سره هر قسم
سلوک کوی نو مونږ ترې ګیله نه کوو ځکه چه هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چه که
پښتانه را نه خپل ملک ازاد کړی نو زمونږ به څه حال وي؟ زمونږ ګیله ستاسو نه ده تاسو
خو زمونږ قوم یئ او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک ازاد شي نو د دی فایده
خو به ټول قوم ته وي. چه جلسه ختمه شوه نو د (میني) مولانا صاحب راته ووې چه
مونږ سره به ضرور ځی او زمونږ د خلکو ډیر خواهش دی چه هلته مونږ هم جلسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ماورته ووېي چه مولانا صاحب ته زما حال ووېنی زه ناجوړه یم پرېږده چه زه واپس
شم او چه کله الوز ښه شوم نو بیا به ستاسو کلی ته درشم دوی راضی شو او مونږ صوابۍ
غلو، په صوابۍ کښې په زړګونو منځې او نږ جمع وو او سالار صاحب منیر خان، نجوبای
ردوس خان د پرښه انتظام کړی و هغوی ته می تقریر وکړو خدایی خدمتګار را نه
ره شوه چه ښیګاله به مونږ سره ښه کوی ماورته ووېي چه تاسو ماوینئ چه زه ناجوړه
و یم په دې ناجوړه وجود لګیا یم شپه او ورځ کار کوم ځکه چه نن دی که سبا دې حکومت
بنیسی او د خدمت موقع نه راکوي او دا تول انتظار را ونله تبیل کنفرانس ته دی
ه کوشش کوم چه څومره کېدی شی چه په دې خپل قوم کښې دوری وکړم او دوی
سر څه باندی پوه کړم.

هغوی اجازه راکړه او شپې له تولا ندی له لاړو شپه ښه په ارام تېره شوه
خبر شوم چه میا احمد شاه صاحب او ده لی هره میاشت زما بر خلاف کتابګی چاپ
ي او خلکو کښې خوروی او دلته یو مولانا صاحب د هغوی د پاره سخته پرا پیګنډه شروع
پ ده ما هغوی ته ووېي چه مونږ خو د خدای د پاره لګیا یو د دی قوم خدمت کوو
م زمونږ ملګرتیا وکړه نو دوی به ازاد شی او که زمونږ مخالفت یې وکړو نو دوی به
دشی ولې چه بغیر د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسیدی نه شو. غم او فکر هغه
سره وي چه د ځان د پاره کار کوي او څوک چه د خدای د پاره کار کوی هغوی هیڅ غم
ر نه کوي. احمد شاه میا به هره ورځ زما بر خلاف هغه قصه په اخبارونو کښې لیکله او
لتونه به یې هم چاپ کول، لیکن ما دله چرې هم ځواب نه ورکولو ولې چه د دی نه بیت
ی جوړیده ما خو خپل کار کولو او په دی خبرو می وخت نه ضایع کولو، بی شکه چه دروغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخه وخته پورې په خلکو کښې غلط فهمي پيدا کولی شي خو چه د بنتيا دا شي نو د دروغ پا
کېدی نه شي. چه سباله مونږ په دغه کلي کښې د يو مهربان فاتحې له لاړو هلته د هغه ځ
کښې مي خپل زوړ ملګرې او مهربان مولانا سره ملاقات وشو او ورته مې ووې چه مولا
صاحب په سياسياتو کښې که مونږ منځ کښې څه اختلاف راغلی وی نو اخر بله خبره نه
رسول الله صلی الله عليه وسلم هم وايي چه اختلاف دامت رحمت دی او دا مونږ ته چه د ح
په ځای زحمت شوی دی دا زمونږ ذاتيات دي، مونږ له خپل زاړه تعلقات پرېښو
په کار نه دي او زه چه ستاسو کلي ته راشم نو ملاقات خو راسره کوئ. د دعانه پس مو
جماعت له روان شو، مولانا صاحب مې هم ځان سره روان کړو خلک جمع وو مولانا صا
ته مې ووې که ته څه ويل غواړې نو ووايه مولانا صاحب وې وخت تنګ دی زه څه
ته خپل تقرير وکړه، ما خلکو ته ووې چه ای ورونو، عزيزانو تاسو خپل ځان پخپل س
او زيان پوه کړئ زه نه پوهېږم چه خلک زمونږ مخالفت ولې کوي مونږ خو د خلکو
يو. تکليفونه او مصيبتونه په ځان تېر وو او ګټه قوم له کوو په کار دی چه دوی هم زمو
په شان د پښتنو مخالفت وکړي ولی چه هغوی مونږ غلامان کړي يو. زمونږ د
نيکه ملک يې رانه نيولی دی، دا ملک خو خدای مونږ له او زمونږ بچو له راکړی دی خ
دخود غرضۍ او بې اتفاقۍ په وجه هغوی زمونږ په ملک مزې کوی، خلک وايي چه زمو
جرګه پاتې نه شوه، مونږ د مصر په شان په کانګرس کښې او به شوا خدای خد متګا
د هغوی رضا کار شول، دا خبره غلط ده زمونږ جرګه دا او زمونږ خدايي خدمتګار خدايي خد
دي دا خبره داسې ده چه مونږ کانګرس سره تعاون کړې، يو خو دا فيصله ما نه ده کړې
لويي جرګې کړې ده او د مياصاحب او عبدالاکبر خان په رضا يې کړې، ده تاسو خولږ يا د کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږ کانګرس سره نه وه نو پېرنګي په مونږ تووره شتبه جوړه کړې وه او په مونږ خدائي خد
کارولي داسې لوبې کړې وې چه په دنیا کښې به په ډېرو کمو خلکو داسې لوبې شوې وي
نږ لي تول جېلخانو کښې اچولي وو او چه هر کله ستاسو جرګې فیصله وکړه او مونږ کانګرس
ره شو نو دهغوی په کوشش مونږ د جېلخانو نه راوبهر شو او دادې ستاسو په جلسه
ې تقریر کوم که دهغوی کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ تول خدائي
متګار په جېلخانو کښې پراته وو په دې وخت کښې مونږ پېرنګي له دخپل اتفاق په
ږیو ښکرمات کړې دې او که مونږ اتفاق وکړو نو دابل ښکر به يې هم مات شي او د
د زور او ظلم نه به خلاص شو . او د کانګرس سره خو مونږ هم ددې د پاره ملګرې شوي
چه دا خپل ملک ازاد کړو تاسو مهرباني وکړئ او په دې خبرو ځان پوه کړئ .

وخت لږ و ما خپل تقریر ختم کړو ، کالو خان کښې راته ډېر خلک په انتظار کښې ناست
په دې وخت کښې مولانا صاحب ماته ووې چه زه هم څه ويل غواړم ته دې خلکو ته
په ماورته ووئيل چه ما ته خو ما ووئيلي وو چه تقرير وکړه ، تا ونکړو او س زه دلته زياتي
مادکولی نه شم ، ولې چه کالو خان کښې ډېر خلک ماته انتظار کښې ناست دی ، ته دوی
تقریر وکړه ، او ماله اجازه راکړه چه زه کالو خان ته لاړ شم . زما د روانيدو سره
خلک روان شول ، په دې وجه مولانا صاحب څه تقرير ونه کړې شو .

مونږ چه کالو خان ته ورسيدو نو خلک جمع وو خلکو ته مې ووې چه ای ورونو
و به دا وايئ چه زه نن تاسو له د کامدار خان د ګرفتاري د غمخواري له پاره راغلی
ه ؛ زه غمخوارۍ له راغلی نه يم بلکه تاسو له مبارکۍ له راغلی يم او تاسو له مبارکي
وم چه ستاسو داسې يو ننګيالی خان وچه ستاسو د پاره او د تول قوم او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره جیلخانی له لاړو اوزه دهغه موډ بی له او خپلو خپلوانو له دخان د اسې
نیک کار ته جیلخانی له په تلو مبارکی ورکوم. بیا می دی خلکو ته ووې چه ای و
هر څه چه تاسو سره کیږي په هغه صبر کوئ دا ازاد ته چا باذار مونډلی نه دی او د
کاسه نسکوره ده څومره چه پیرنګیان په مونږ ظلم او زیاتی کړی هغومره به
تباه شی او مونږ به تری خلاص شو.

د دې ځای نه بیا ادینه ته لاړو هلته هم خدای خدمتګارو ته می د
تلقین وکړو او بیا سمیلا ته لاړم. په دې خلکو کښې ډیر جوش او خروش و
چه پیرنګی زور او ظلم شروع کړې و. دوی ته می هم د صبر او عدم تشدد تلقی
او بیا ماښام شهباز ګړې ته ورسیدم دلته لي هم زمونږ جرنیل صاحب فیولی ځ
هم ډیر جوش ځ خلکو له می تسلی ورکړه او خدای خدمتګارو له می د جرنیل ص
دقیل مبارکی ورکړه. دلته می د ګجرات بخشالی صاحبزاده صاحب ته ووې چه یو
تیاره کړه لیکن دخپلو تلو ذکر می هیچا سره ونه کړو داخبره می پټه وساتله چ
ځای له مونږ تلو هغه ورکوټی کلی و او دا دومره پولیس چه مونږ سره کړ ځ
دا به په هغو خلکو لوی بوج و صاحبزاده صاحب نه به چه چا پوښتنه وکړه نو هغ
چه مونږ ګجرات بخشالی ته ځو. مونږ تانګه کښې روان شو او د سړک په غاړه یو
کلی ځ مونږ چه څه وخت د پولیس موټر ولید ولو کلی له د ننه شو پولیس زم
خبر نه شو هغه ګجرات له بخشالی له روان شو. د کلی خلک چه خبر شول نو ښځ
زمونږ لید وله راغلل زما په راتلو ډیر خوشحاله شو خدای خدمتګار د ته
چه څه چا کړه تیاروی هغه راوړي او که نه وی نو خیر دی شپه به مونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړو خو چه زمونږ د پاره نوی پخلی ونه کړی! چه ډوډی مو وخوړه لږ ارام موو کړو تو له ورځ بی ارامه وو ډېر ستړی شوي وو خو ټول خلک جماعت کښی را جمع شوی وو هغوی ووې چه باچا خان دې مونږ ته یو څو خبری وکړی. دلمونځ نه پس د هغوی د محبت می اول شکریه ادا کړه او بیا می ورته د تحریک متعلق یو څو خبری وکړی او په دې خبره می ډېر زور واچولو چه په هر مصیبت به صبر کوئ.

سبا له هوتی له لاړو. چه کلپانی ته ورسېدو نو څه ګوړو چه پولیس والا په تلو کښی خبر پرناست دی ماته یی ووې چه تو له شپه د ربېی ګرځېدلی یو او بیا دلته کښېناستو او د مردان نور پولیس هم تو له شپه تا سو پسی منډې وهلي دي خو تا سو یې مونډلی نه یې د غه انسپکټر ما له د د فعه ایک سو چوالیس (دقانون ۱۴۴ ماده) حکمنامه راکړه هغه کښی یی لیکلی وو چه ملکنانه ایجنسی له به نه ځې ما غلام محمد خان دلوند خوړ ته ویلی وو چه هلته لاړ شی هغه لاړو او دوی ګرفتار کړو نو په ما یې دې د پاره دفعه ولګوله چه دی چه خبر شی نو خامخا به ملکنانه ایجنسی ته ځی او حکومت مونږ نه ایجنسو ته پرېښودو او نه قبایلو ته مونږ ډېر کوششونه کړي وو چه مونږ دې ورو نو ته لاړ شو او دوی هم مونږ د لېښتنو په دې نوی ورود ي کښې شریک کړو او دا یې لاڅه کوې چه هغه د خدایی خدمتګار و هغه حکومت هم چه جوړ شو نو هغوی هم زمونږ دې قبایلی ورونو ته په تللو نه خوشالیدل. ولې چه هغوی ویل چه پیرنګیان به خپه شی. حقیقت دا دی چه حکومت خو زمونږ و خو واک د ګوډېزو د هوتی نه تو رو له لاړو زمونږ یو ډېر زوړ خدایی خدمتګار او بهادر کارکن عبدالرحیم خان مړ شوی و ما سره یې د هزاره ی دوره کړې وه او چه څه وخت مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له تلو نو چه پولیس والا راله توکونه نیولی وو نو ده ماته ووې چه خه چل وکړوه
ورته وې چه ورځۍ پرې نودی پری دتولونه مخکښې ورغی. دده په مرګ مونږ
ته ډیر نقصان ورسیږه مونږ خو په دوړ وو جنازه موونه کړی شوه. فاتحه می
وکړه دهغه مورا وخپلوانوله می داد ګیرنه وکړه ، دهغه قبرله لاړو اما او تولو خدا ی
خدمتکارو ورته ډیره دعاوکړه بیا مې جماعت کښې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته می
ووې چه دعبد الرحیم خان په مرګ مه خپه کیږئ خدای به هغه وبښی او دهغه په
ځای به داسلام دخدمت دپاره ډیر خلک پیدا کړي . بیا (مایاړو) ته لاړو د
مایاروصل صاحب ډیر مخلص او دکار سړی دی دغلته ډیر خلک جمع شوی وو هلت
لږ ایسار شوا و خلکو ته می هم یو څو خبری وکړې .
ددی ځای نه مردان ته راغلو او دلته خبر شوم چه دسودم خانان د
شوي دي زما طبیعت ډیر خراب وماغو سنتل چه دقاضی صاحب په ځای کښې ل
ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرلیښودم . قاضی صاحب می پوه کړو چه بیګاله به دلت
راځم خلکو ته می ووې چه ستاسو نه رخصت یم مخکښې ځم خو خلکو زه کله پرښودم
ادې له روان شوم نو خلک رانه رخصت شول مونږ ادی سره نزدی دهغه کلی
ورغلو پولیس والا راپسی وو ، دهغوی نه چیرته خلا صیږ و ؟ مونږ لموږغ کولو چا
خلک خبر شول او خدایی خد متګار و زر زر ورد ئ راغوستي او یو ساعت کښې
کلی خلک را جمع شول دهغوی دمحبت شکریه می اداکړه او بیامی تری اجازت
واخستو او مونږ دقاضی صاحب ځای له لاړو . دقاضی صاحب ځای کښې دسود
خان ناست و اول می دهغه مبارکی ورکړه بیا مو خبری شروع کړې ده راته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستاد اتلل سودم ته ډېر ضروري دی ولی چه په غرنيو خلکو کښې حکومت يوه غلط پروا پيګنډه شروع کړې ده چه په حقيقت يې پوه کړې چه دوی کښې غلط فهمي پيدا نه شي. ما ورته ووې چه زه خو پنځه شوی يم لږ ارام کوم نو په شلم دسمبر به درشم.

مونږ سبا وختی ادې له لاړو يوه ټانګه مو کرايي کړه او درګی له داغلو بيا پياده ګل اباد له لاړو خلک ډېر په جوش کښې وو. ما ورته د صبر او عدم تشدد تلقين وکړه. د ګل اباد نه شپې ته خپل کلي محمد نادی ئ له راغلم دلته مې دمې ته نيت وخود اتمانزو نه خبر راغی چه په شلم دسمبر باندې د سرحد دلويې جرګې جلسه ده او د خط په لېږ و داروان شوم. مونږ يوه شپه دلته وکړه سبا له اتمانزو له لاړو چه هلته ورسېد وخه ګورو چه د نوښار د تحصيل شل، پنځه ويشت افسران خدائي خدمتګار په ادې کښې راغلل زما په ليد و داکونږ شو او جرګې له لاړو هغوی راته ووې چه زمونږ د جرنيلي جګړه ده زمونږ فيصله وکړه ما ووې چه خدائي خدمتګار خو په عمل وجګړې نه کوی، په خدمت کښې جګړه نه وي جګړې خو په ذاتيا تو پيدا کيږي زما داوينا هغوی ډېره محسوسه کړه او تول ډېر ملامته شو نو بيا مې ورته ووې چه سالار اعظم صاحب له لاړشئ هغه به فيصله وکړي. هغوی ووې چه هغه ميرې له تلی دی ما وې ميرې ته ارشئ هغوی سالار صاحب پسې لاړل.

دلويې جرګې اجلاس:

د دوی د وخت وچه سالار صاحب راورسېد زمونږ جرګې له راغی زه خو جوړ نه وم. ما ترې اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فيصله په خوشالی او په رضا سره وشوه. سبا له وختی دوی واپس لاړل د سرحد لويه جرګه راورسېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه شروع شوه د تولونه اول حکیم عبدالسلام صاحب دا تجویز پیش کړو چه یو ډیپوټیشن مقرر کول به کار دي چه هغوی میا احمد شاه صاحب او عبدالاکبر خان راضی کړي. او خان سره يي شامل کړو مايي تائيد وکړو او ماووې چه مونږ خو ليوی کړي نه دی، هغوی جدا شوي دي که هغوی بيا د تلل غواړی نو جرګی ته به هيڅ عذر نه وي. دد واوې شاد محمد خان ددې تجويز مخالفت وکړو چه هغوی خو جرګی نه بغاوت کړی دی او د جرګی بر خلاف کار کوی.

بل تجویز دکانګرس د امداد اخيستو ددی تجويز ما سخت مخالفت وکړو او ماووې چه تر اوسه پورې مونږ دکانګرس نه يوه پيسه هم نه ده اخيستی او خلک را ته خبری کوی او که تا سو دکانګرس نه امداد وا خيستو نو بيا خو به حکومت او بر خلاف خلک سنه پراپيګنډه شروع کړي ما ورته دا هم ووې چه جواهر لال مانه په دې خفه شوی و دد ډاکټر انصاری په کور کښی د ورکنګ کميټۍ اجلاس وهغه را ته ووې چه مونږ به هغه مخکښی کانګرس له په پيښور کښی خلور، پنځه سوه روپۍ د مياشتی امداد ورکولو ستا سو جماعت ډېر لوی دی تا سو له به ډېر امداد د رکوو ما ورته ووې چه دا ملک يوازی ستا سو دی که زمونږ هم دی؟ که ستا سو هم وی او زمونږ هم وی نو بيا تا سو نه امداد ولي وا خلو هغه مانه په دې خفه شو او ډاکټر انصاری صاحب ته يي ووې چه دی خو ډېر مغرور ه دی او دا تجویز هم نا منظور شو، بيا سر دار رام سنګه زمونږ خدائی خدمتګار يو تجويز پيش کړو چه دا نګلستان وزير اعظم چه دسرحد دحقوقو متعلق کوم تقرير کړی دی هغه تسلی بخش نه دی او مونږ ته منظور نه دی ليکن ثمين جان وکيل دده دتجويز مخالفت وکړو او دا تجويز يي پيش کړو چه دا ريفارم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له اخیستل په کار دی. قاضی صاحب او علی اصغر خان ووی
چه خه راکوی دا به واخلو او نور به کتو. مالوی جرگی ته ووی چه ددی
په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک به خه ترقی وکړی پیرنگیان داسی
نادانان دي چه مونږ له به هغه حقوق راکړی چه په کوم کښی زمونږ
فایده وي، نو ما وویل چه زه ددی هم مخالف نه یم که چاته
پکښی قایده سکاری نو وادی خلی خو ددی تجویز هم شاد محمد خان
د دواوی سخت مخالفت وکړو چه مونږ مکمله ازادی غوښتله
او اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان ترې انکار
کړی دی، په دی کښی هیڅ فایده نشته. د ثمین جان تجویز
وغورز یده او د سردار رام سنگه تجویز پاس شو نوری هم
چه خه خبری وې هغه فیصله شوې او جلسه ختمه شوه
او یو څو ممبران شپې ته پاتې شول او نور لاړل.

په دوه ویشتم د دسمبر په پېښور کښی

یولوی دربار وچه

هغه کښی

هم د ریفارمز د خبرو

تجویز و. ډاکټر خانصاحب له او ماله لاټ صاحب
دعوتنامی رالیږلی وې، ما او قاضی عطاء الله او ډاکټر
په دی خبری وکړی چه تلل په کار دی که نه زه خو ناجوړه وم لیکن په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله وشوه چه په داسې حالت کښې چه حکومت لګیا دی په خدایي-
خدمتګارو ظلمونه کوی نو تلل په کار نه دی او موږ هغې له لاړ نه شو.
زما طبیعت نور هم خراب شو او تبه می هم ورسره
پیدا شوه، په دی وجه ډاکټر صاحب
د علاج د پاره پېښور ته
بوتلم
زه يې په خپله بنګله
کښې دېره کړم او زما علاج يې شروع
کړو او خلک يې رانه بند کړل زما علاج خو ادام و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هزاري باغ جيل کښې

باهر عامه ګرفتارۍ

زمونږ ګرفتارۍ، عامه ګرفتارۍ او تشدد

هزاري باغ جيل ته

بهادره ښځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کښې د سرد ار پټیل تار راغی او خورشید بهن هم راته لیکلي وو چه کاندهي جي به په اووه ویشتم د سمبر او د سپږي نوته په شپږ ویشتم تاریخ راشه. زه ناجوړ وم خو د اتلل هم ضرور ؤ، په دې وجه ما اراده وکړه چه پنځه ویشتم د سمبر به سحر وختي په فرنټیر میل کښې بمبۍ ته روانېږم. ماسره د تلو د پاره قاضي عطاؤالله خان امین جان او ډاکوړې جرنیل هم تیار شو او فیصله په دې وشوه چه مونږ به پېښور نه روان شو، قاضي صاحب به په نوښار کښې راسره شي او ډاکوړې جرنیل به په اکوړې راسره مل شي خو انسان ته چل تقدیر معلوم نه دې، تقدیر په تدبیر لوړې خاندي په څلېر ویشتم د د سمبر ماچل کاغذ ونه تیار کړل او د تېس د پاره می تاتکي والا ته هم ووې ډاکټر صاحب ته ماووېل چه په پنځه ویشتم سحر وختي راشه، ډاکټر صاحب او میم صاحب کلي ته تلل، په دغه وخت کښې د ارباب عبد الغفور پلار ارباب جمعه خان زما پوښتنې ته راغی. ما بنام ډاکټر صاحب یواځې د کلي نه راغی او میم صاحب پې کلي کښې پرېښوه.

زمونږ گرفتاري:

چه په دې کښې زمونږ یو مهربان راغی هغه ووې چه ما ته معلومه شوې ده چه تاسو بېگاله گرفتار وی ډاکټر صاحب د انه منل هغه ووې چه دا راز به پټ وي خو ما د ته ووې چه که مونږ گرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رخصت شو، ماسره چه کوم کاغذات وو هغه می خپل نوکر حنیف الله له ورکړل چه د امیم صاحب له ورکړه. ډاکټر صاحب راته اواز وکړو چه پولیس راغلل، زمونږ د بنګلې نه چاپېر شول او یو پېر نکی ماله راغی او راته یې ووې چه تا گرفتار دوم، ما ورته ووې چه د پره سنه ده ستا او ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت ډېر شکریه اداکوم چې ما گرفتار کړی ځکه چې زه ناجوړه یم او ارام ته می ضرورت نه پرېږدی اوس به ارام وکړم هغه پیسې یوه میمه راغله ما هغې ته د بنگلې ورلېږی کړې او په ارام می کښېنوله .

حکومت ته د میم صاحب د وړی راتلل معلوم نه و دایی د دې د پاره راولېږلی وه چې ډاکټر صاحب بنځه میم صاحب به یوازې وي دا به ور سره شپه تېره کړي لږ ساعت وروسته بل پېرنگی راغی هغه مونږ په خلېږ ولیشتم د د سمبر د شپې گرفتار کړو د بنگلې نه بهر راغلو او زه یې په یو موټر کښېنی او ډاکټر صاحب یې په بل موټر کښېنی کښېنولو هغوی زمونږ د گرفتارۍ د پاره د ډېر پولیس راوستلی وو شاید چې د هغوی به دا خیال و چې مونږ به ور سره جنگ کوو . ډاکټر صاحب د شپې په جامو کښې راغی ما ورته ووې چې جامې بدلې کړه معلومه نه ده چې مونږ چېرته بیایي . ډاکټر صاحب جامې بدلې کړې چې د پېښور نه واوړېدو نو زما خیال وه چې هر پېور ته به مو بیايي چې دې کښې د اټک پل ته ورسېدو د لته تول موټرونه و دریدل پل بند و ماسره چه کوم پېرنگی و هغه ور کوز شو او سنتری ته یې اواز وکړو چې فلانی صاحب ته ټیلفون وکړه او ورته ووایه چې مونږ ته ور لیری کړه لږ ساعت پس ور لیرې شو مونږ چې د پل نه پورې وتو موټرونه ودرېدل او مونږ یې د موټرونه کوز کړو دلته د پولیس په چوکۍ کښې یوه کمره وه مونږ یې ور د ننه کړو زما طبیعت ډېر خراب و تللې هم نه شوم نو ما له هغه پېرنگی کټ راوړ او زه په هغه کښې څملاستم، ډاکټر صاحب ته یې هم یو کټ راوړ . په دې کښې لږ ساعت پس قاضی صاحب راورسېد، د هغه نه پس سعدالله خان زما ورادره هم راورسېد، قاضی صاحب ماسره او سعدالله خان ډاکټر صاحب سره څملاستل او مونږ په ارام موخوب وکړو . سحر وختی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ سره د هغو پېرنګيانو تېيسن له لارو هلته ډېر پوليس ولاړ وو او زمونږ د پاره يې دلو سپېشل ټرين انتظام کړی و مونږ يې هغه ګاډي کښې ورد ننه کړو او زما په ډبې کښې د ننه يې په مونږ توپک په لاس او سنګين جړاو پېره ودروله او ګاډی روان شو تاسو ته به يادوي چه ما لاټ صاحب سره ملاقات کولو نو زما خبرې يې نوټ کولې او ده وې چه دا به زه وايسرا سره کوم نو نتيجه دا شوه چه د دوئ ټېبل کنفرانس فيل شو نو په هندوستان کښې يې د ټولو نه اول زه ګرفتار کړم او د ټولو نه يې خطرناک ثابت کړم د غه نوټونه يې د دې غرض د پاره اخيستل. په دې شپه چه زه يې ونيولم هم په دغه شپه په سرحد کښې هم پنځه سوه مشران خدائي خدمتګار ګرفتار شول.

عامه ګرفتارې او تشدد:

زما د نيولو نه پس په ټوله صوبه کښې عامې ګرفتارۍ شروع شوې چه د خدائي خدمتګار قيديانو تعداد چه زرګونو ته ورسېده نو بيا يې نورو نه نيول بيا به پوليس او د دوئ ماد به کلو ود ته تلل او خدائي خدمتګار به يې وهل او ټکول په يخو اوبو کښې به يې اچول او کورونه به يې ورته تالا کول. د چارسدې په تحصيل خدائي خدمتګارو پکټنګ شروع کړې شل شل کسان به هره ورځ راتلل پوليس والو به په کوټکونو وهل او خلکو به ګرفتارۍ ورکولې.

د هرېپور په جېلخانه کښې د نورو ټولو جېلخانو نه زيات خدائي خدمتګار قيديان وو يوازې دې جېلخانه کښې د ياولس زرو نه زيات قيديان وو، حکومت په دوی ډېر ظلم شروع کړو چه دوی تنګ شي او معافي وغواړي. په يخ ژمي کښې يې دوی له يو يو کمبل ورکړی و چه د سپږو نه ډک ؤ د سيمټو بارکونه وو هغه به يې پرې ووېنځل يوه جوړه جامې وې هغه به يې هم ووېنځلې. باران به ورېدو، جامې به يې ځنګلو کښې خوړندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي اوکمبل ببرل د خان نه تاوکړی و شپه به په ناسته تېره شوه په دویمه اوکله به
ـمیه ورځ به یې یوه چپاتی ورکوه چه یوه نوړی به شوه چه سهار به یو هیل ونو بیابه ختم
ه، ددې ظلم برخلاف یو بوډا هند وخدایي خدمتګار خبری بندی کړی وی او ډیپی
ولې دوړه یې وینوله چه تر مرګه یې جاری وساتله. شپږ میاشتی پس هغه مړ شو او خپلو
چو د جېلخانی نه مړ ښو ته یوړو. ددې ظلم برخلاف دا تمامو وحیات کل خدایی خدمتګار
خاولیښت ورځی بھوک هرتال وکړه او د سرانجام خان سپرنټنډنټ په خوله یې مات کړو
هغه ورسره وعده وکړه چه ستا مطالبی منم. سرانجام خان چه سپرنټنډنټ شو نو
یل یانوله یې تسلی ورکوه او زور ظلم یې ختم کړو او قیدیانو مشقتونه شروع کړل. دده
اسلوک د پیرنګیانو خوښ نه شو نو دی یې بدل کړو او دده په ځای یې د بهار صوبی نه
و پیرنګی را وغوښتو چه نوم یې سمته و. هغه هم په اول اوله کښی خدایی خدمتګارو
سره سنه جنګ وکړو او خدایي خدمتګارو سنه په نوره دده مقابله وکړه. د تبات ورد ئ
لادې اتکړی. بندې چکی، دنده بیړی او نوری سزاګانی یې ورکړې د ری کاله
ب په خدایي خدمتګارو دغه تکلیفونه تېر کړل خو سمته کامیاب نه شو او ددې نه پس
یا خدایي خدمتګارو سره ډېر ښه شو.

زمونږ دکتو ز و عبدالله جان او د هغه پلار قلی خان ته پیش شو هغه د چار
سدی اسسټنټ کمشنر و هغه په عبدالله جان رعب واچولو کچری د خلکو نه ډکه
ه پولیس والا رو و قلی خان ورته ووی چه ته د پیرنګی حکومت خلاف نظم وایی چه:
د انقلاب شم خار خار» عبدالله جان ورته ووېل چه زه اوس هم دا وایم په فخر یې
چغه داسی ووېل «د انقلاب شم خار خار - که څوک می سر کاندی په دار دار» زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانانو د جرئت داسې ډېرې قصې دي چه هيڅ شان د جاذب پې اثر نه کوي
داخو ډېرته ما مثال بيان کړو.

هزارې باغ جېل کښې:

حکومت مونږ سره د سرحد نه يو سردار خيل د پوليس انسپکټر له خيله طرف
لګولي وو، هرې صوبې ته چه به زمونږ کاډې روانېدلې نو د هغې پوليس به زمونږ د
نګراني او حفاظت انتظام کولو او هغه به راسره کېده. د پنجاب پوليس يو انسپکټر
چه په مونږ لګېدلي و د دې انسپکټر دا کار وو چه کله به مونږ د ډبې کړکۍ لېرې کړ
نو دې به راغي او هغه به يې بنده کړه اخر ما ورته ووې چه انسپکټر صاحب مونږ
خو ښځې نه يو چه مونږ کړکۍ د هوا د پاره لېرې کړو ته يې بندې کړې چه دوي شوک
ضني
ونه ويني او زمونږ دا د صوبه سرحد انسپکټر سردار خيل د ډاکټر صاحب او د ق
صاحب ډېر اشنا او دا به يې هم وې چه زه ډاکټر صاحب د مرګ نه بچ کړې يم
قاضي صاحب سره د اخبار ډېر شوق وه به د هغه خيل اشنانه اخبار غوښته خو هغ
دوېرې نه اخبار نه ورکولو زما خو هميشه دا قاعده وه چه ګرفتار شم نو چه کوم پوليس ما سره
وي نه ترې تپوس کوم او نه ترې څه غواړم. زمونږ د اکاډې چه به د کوېټې او او
اخيستو د پاره ودرېده نو مونږ ليږې خو به کوچه او ورونه بند وو او که زمونږ به کو
دې
بېدو ته شوق شوي و نو دې پنجابي به نه پرېښودو. څه وخت چه زمونږ کاډې ته
ته ودرېده و نو زمونږ د چارج اخيستو د پاره يو انګريز افسر او يو ګورده سردار جنت
راغي او چه هغه چارج واخيستو نو زما ډبې له راغي او د ډبې دروازه يې لېرې
کړه او ما ته يې ووې چه راځه راکوز شه تيس کښې ورکړه څه ښې ازادي کړه. او سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه انګریزانو د پنجاب د دغو مسلمانانو افسرانو د روېلي مقابله وکړې ! انګریز سره
زموږ جنګ وُ او موږ ترې حکومت اخیستو او دا زموږ مسلمانان پنجابي
رور ؤ چه موږ د دوی د پاره حکومت ګټلو . دا ورځ د دوی د (ابره دن) ورځې
ورځ وه هغه په ډېره مینه محبت ماته شراب را وړو ماته یې ډېر په مینه محبت سره
پېش کړل ما ورته وویل چه معافي غواړم زه شراب نه څکم هغه زما په دې خبره حیران
وزه به د هغه د لوادارۍ او محبت هیڅ چیرې هېر نه کړم او څه وخت چه اله اباد ته
رسېدلو نو د لته یې زموږ نه ډاکټر صاحب کوز کړو او هغه یې د اله اباد نیني جېل ته
لېږه . بیا یې سعدالله کوز که او هغه یې د بنارس جېل ته ولېږه . بیا د بهار صوبه
شروع شوه او د لته یې قاضي عطاء الله صاحب زمانه کوز کړو او د ګیا جېل ته یې
لېږه او زه یې د هزاري باغ جېل له روان کړم . د هزاري باغ جېل د تېبس نه
ولیښت میله لیرې دی . زه چه یې موټر کښې کښېنولم نو ما سره دوه پیرنګیان
د پټنې کمشنر دو . بل د پولیس کپتان و کښېناستل او دا زموږ سردار خیل
انسپکټر هغوی سره کښېناستو . کښېناستو سره هغوی ماله یو انګریزي اخبار راکړم
چه سردار خیل انسپکټر خپلو دوستانو او محسنانو له یې نه ورکوو) چه زه یې جېل ته
نه کړم او زه یې بارک له بوتلم نو د جیلخانې افسر چه هندو و راته ووې چه دا تا
سره چه د پولیس افسر دا څوک دی ؟ ما ورته وې چه ما نه ولې د ده پوښتنه
ې ؟ نو هغه راته وې چه ماته خو ډېر د ذیل سړی ښکاره شو هغه ماته ووېل
دا ډېر خطرناک سړی دی فکر ورته کوه . زه یې یو بارک کښې یوازې بند کړم
دوی دا نه لارل . ماته لغیر د لوی صاحب (سپرنټنډنټ) او ډوکي صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جبلو)، دلید ونه دبل چا د راتلو یا لیدو اجازت نه و . زما د بارک وړاندی
یوسړک چه په هغه به جبل والا تلل راتلل هغه لی بند کړ ما سره دخدای خدمتګارو
ډیر فکرا او غم و. په تنهایي کښی زه نا جوړه کیږم . دلته زه بالکل تنها وم خوب
به می پوره کولی نه شتو او ډوډی می هم خوا ته نه کیده چه په دی کښی می پوښتنه
خوب ولید وچه یولوی سین دی دهغه په غاړه یو ښکلی ګنبد دی زه په هغه کښی
ناست یم چه په دی کښی سیلاب راغی او دی ګنبد ته رانښتو د ګنبد لی وجرقو د ز
ډیر وویریدم ماوې خدای دی خیر کړی چه زما د پاسه را پری نه وځی خوخه
ساعت پس هغه سیلاب تیر شو او ګنبد یکښی لاهو نه شو، پاتی شو. چه د خوبه را اوښ
سوم دخوب په لیدو ډیره تسلی می وشوه ، او هغه ډیر غمونه او فکرونه می کم شو څکه
چه زما زړه ته دا خبره راغله چه زمونږ په تحریک د هیبت کوم سیلاب را دوان ده
په خیر تیر شو، او تحریک یکښی لاهو نه شو. بیا می فکر وکړ چه دا تو له ورځ داسی بی کار
ناست یم نو صحت خوبه دی نو خراب شی څه شغل او کار به کار دی چه زه پری مشغول او
داوخت می پری تیر یږی نو سپرنټنډنټ صاحب ته می وویل چه زه دلته بیکاره ناست
یم او بیکاری ما ته ښه نه ښکاری ته ماله یوی ، تسکوره او ړمبی راکړه چه زه څیل بارک
مخکښی دا بنجره ځمکه اباده م. په دی کښی به خانله سبزی کوم . هغه ماله دوه قیدیان
راکړل. هلته چه کومه لږ غوندی ځمکه وه هغه می اباده کړه او سبزی او ګلونه می پکښی
وکرل . ددی نه ماته دوه فایدی وشوی، یو خو را ته کار پیدا شو چه زه به پری مشغول ی
او وخت به می ښه تیریږی . او بله دا چه یوازی وم نو دخبرو ملګری ای پیدا شول .
زه « شاهی قیدی » وم . د پټی کمشنر به دا له هره میاشت راتلو د هری میاشتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﭙﻪ اول تاریخ به راغی. دې کښې هغه چرې ناغه کړې نه وه هغه هم د دی کلونو او سبزو
لولو د ډیر شوقین و ماسره به یې هم یکښې ډیر امداد کولو کله نا کله به یې راله تخمونه هم
رادرل. د ډیرو نه سړي ویکښې ډیر انسانیت و دی چه به هره میاشت راغی او زه به یې
ولیدم زما د تنهایي به یې محسوسوله او زمانه به یې تپوس کولو چه تا ته څه تکلیف
ونشته؟ ما به ورته ویل چه جیلخانه خود تکلیفونو ځای دی. زما دا عادت دی
چه په جیلخانه کښې نه څه غواړم او نه شکایت کوم او نه (complain شکایت)
وم او تول تکلیف په ځان تیروم. شپږ میاشتې تیرې شوې او ده خپله ولیدل
په صحت مې خراب شو او نور هم خرابیږی نو لغیر زما د وینا نه یې د صوبه سرحد حکومت
ولیکل چه ده له یو ملګری په کار دی او په ګیا جیل کښې د ده ملګری دی هغه دې
جیلخانې ته را بدل شی. هلته قاضي عطاء الله خان و هغه غریب هلته یوازې وا او زما
هم زیات په تکلیف کښې و زه به څه ناځه. و ده کیدم او خوب به راغی او هغی غریب
خوب نه ورته او نه و ده کیدی شو ځکه چه د تنهایي په وجه یې یو کال هلې وخوب
ولیدی. د ګیا جیلخانه د هندوستان په تولو جیلونو کښې ګرمه ده بله دا چه زه او قاضي
صاحب په یوه صوبه بهار کښې وو او ډاکټر صاحب او سعد الله خان په بله صوبه یعني
یې کښې وو ولې سرحد یف کوافیته زما او د قاضي صاحب ډیر مخالف و نو مونږ دواړه
نه یو ځای کولو هغه په ځای یې ماله ډاکټر صاحب را ولیږلو. چه ډاکټر صاحب راغی
مونږ یو بل ته ورتر غاړه وتو او کال پس یې قاضي صاحب سعد الله له ولیږه.

ماسره څنګ په څنګ د بنځو جیلخانه وه په هغې کښې سیاسي قیدیانې وې د
جند ډیر ښادخور هم یکښې وه. یوه ورځ چوته صاحب ډپیټي سپرنټنډنټ ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی ، ماله يي ووی چه ښځو د پر تنګ کړی یم او راته وايي چه ته مونږ ته دی وښیه
او که راته يي نه ښيي نو مونږ ایجی ټیشن کوو دا خوزه کولی نه شم نو ته ئې مهرباني وکړه د ګ
ته جواب ولېږه او ما ترینه خلاص کړه ما هغوی ته جواب ورولېږلو ا ادی ترې خلاص شو
چه ډاکټر صاحب راغی او هغه ولیدل چه ما خو دوی همېشه په بارک کښې بند س
او زه خو به نیني جیل کښې جواهر لال سره همیشه بهر ګرځېدم نو دهغه دی باغ جیل
سپرنټنډنټ چه هغه یو پنجابي واو ډاکټر صاحب سره دیوډپ په خنګ کښې یو خای
پاتې شوی وخو ډېر بډ دل سړی و . ډاکټر صاحب هغه ته د بهر ګرځېدو خبره وکړه
ده ووی چه : « نه بهایي میں ماراجاونګا » یعنې نه وروره دا خبره مه کوه زه ب
او وهلی شم لیکن ډاکټر صاحب دا خبره نه پرېښوه نو اخر مونږ ته د بارک نه بهر ګرځېد
اجازت وشو . په دې جیلخانه کښې بابو راجندر پرشاد او د بهار ای لوی لیډ را
قید وو ، اچاریه کرپلاني هم دلته و هغوی نه زما نه خبر وو او نه ز د هغوی نه خبر
مونږ چه بهر ګرځېدو یوه ورځې مو د هغوی یو ملګری ولیدو نو هغه ډېر حیران شو
تاسو کله راغلي يئ ما ورته ووې چه زما خو دلته اتمه میاشت ده او ډاکټر صاحب
خو ورځې کېږي چه راغلی دی . هغه راته ووې چه دلته خو مونږ د بهار ډېر سیا
قید یان یو بیا به مونږ کله کله د هغوی لیدو له ورتلو . د بهار خلک ډېر ښه
خلک دي ، د بهار هغه داروغه صاحب د راجندر پرشا د کلاس فیلو او همصنف
و ډېر ښه سړی و او د قوم پرستو سړو يي ډېره همدردي کوله . مونږ یوه ورځ چه
صاحب سره دا خبره وکړه چه ددی خای چه کوم سیاسي قیدي راځي هغه
ورځ ما ته ګومونږ له د دهاکېدو نه مخکښې راولېږئ . مونږ به هغه له میلمستیا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهارخلک د پرېښه خلک دي لیکن داچوټ چاټ پکښې د پرزیات دی مونږ سره
یوخای په اوسېدو په دې خلکوکښې د پر بدلون راغی او د پره اصلاح یې وشوه ، یوه
ورځ یوسیاسي قیدي زمونږ میلمه وچه چای راغله نوچای سره کومي کوم پیکوړې
تلیل لي باتینګن هم ورماسره په پیالې کښې چای ورکوله او بیا به مې پیکوړي پخپل لاس
ورکولې او ډاکتر صاحب به تلیل لي باتینګن هم هغه له ورکول او هغه چای سره پیکوړې
و باتینګن هم خوړل او چه چای ختمه شوه نوهغه د پرو خندل او بیا یې مونږ ته ووې چه
په مونږ کښې د وسره چوټ چاټ دی چه یوه ورځې مسلمان ډاکی راغی او هغه ماله زما
خط راکړو نوهغه نه د خط اخیستو په وخت کښې یوه خندره هغه نیولی وه او بله خندره
ما نیولی وه . په دغه وخت کښې زما ورور ماسره ولاړ وهغه په ما او به واړولي او راته
یې ووې چه ته خرپلید (بهرشت) شوی .

د بهار لیډرانو سره زما محبت و د هغوی محبت زه د زړه نه نه شم اوبنکلی .
بهارنبخي نز د پر بهادران دي او هغوی د ملک د ازادی د پاره د پرې قربانۍ
کړې دي او زه به دلته د یوې نبخې قصه وکړم چه هغه مونږ سره قیده وه .

بهادره نبخه :

یوه ورځ چوټا صاحب راغی او خندل یې او ماته یې ووې چه تاته نن د یوې نبخي
قصه کوم چه دلته قیده ده ، نن جېلخانې له د هغې وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
سره نبخه بچي ووه ملاقات په وخت کښې خپلې نبخې ته یې د پر منت وکړو چه دا د وه واره ته
خله او دادسې لوی به ماسره دې نبخې ورته ووې چه دا تول به ته ساتي ما خو داتول
تال خوتا زما خبره د نه منله نو اوس یې ساته نو چوټا صاحب ووې چه ماهغې نبخې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووې چه دا بچي ولې نه ساتې نو هغې خواب راکړو چه څه وخت د کانګرس د جنګ بیګل
ووهل شو نو ما دې خاوند ته ووې چه دا د ملک او قوم جنګ دی ته هم ارښه خو ده ووې
چه زما یو دوه مقدمې دي چه دا ختمې شي نو بیا به لاړ شم . څه ورځې پس مې ترې پوښتنه
وکړه چه مقدمې ختمې شوې که نه ؟ نو ده ووې چه لږې یې غونډې پاتې دی . څه ورځې پس
مې بیا ترې تپوس وکړو نو هغه دغه خواب راکړو چه دې بچو سره څه وکړو ؟ ما ووې چه
بچي به زه ساتم ولې دی قید ته تیار نه و او زه پوه شوم چه جیلخانې له نه ځي نو زه پخپله
راغلم پکټینګ مې وکړو او قید شوم او بچي مې ده ته پرېښودل . د کوم قوم ښځو کښې چه
دومره قومیت او بهادرې وي نو هغوی ضرور خپل منزل ته رسي او د دغه وجه وه چه
انګریز مجبور شو او زمونږ ملک یې پرېښو .

د ډاکټر صاحب د راتلو نه پس یې بیا مونږ بل بارک ته بدل کړو ، د دغه بارک سره دېره
مځکه شاړه پرته وه ما چوتا صاحب ته ووې چه زه دا مځکه اباد ول غواړم ما سره امداد وکړه
ماله دوه قیدیان راکړل . ما په هغه مځکه شروع وکړه او اباده مې کړله . په دې مځکه یو ارته
هم و ما الو بالوګنې قسم قسم سبزې وکرلې . د بهار ببیتی دېرې خوږې وې یو لوی ښه
مې ښه جوړ کړو او دا مې پکښې وکرلې . ډپټی کمشنر به میاشت په میاشت راتلو ما سره
په دې کار کښې دېره دلچسپي وه او کله ناکله به یې د ملو تیپر و تخم هم راکوو او راته به یې
چه زما هم د زراعت سره دېر شوق دی . دا جیلخانه په ځنګل کښې وه کله ناکله به د مږو
اوازونه مونږ اورېدل او په دې جیلخانه کښې به د ښپیږ دېر ماران راتلل او هغه
داسې زهرلړ وو چه سړی به یې وچیچلو او فوراً به ورته انجکشن ونه شو نو دوه ګنټو
کښې به مړ شو . زه به د ښپیږ د ډوډې نه پس ګرځېدم . سپرنټنډنټ صاحب خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کولم چه مار به دی وچیچي نوما به ورته وي چه زه ونه کوځم نو نه خوب راځي او نه می دوډی هضم کیږی نو بیا هغه ماله یو کیس لمپ واخیستو او دشپې به چه کوځېدم نو هغه به دملازم سره وو هغه به مخکښی وا او زه به ورپسی ووم او چه کله به برسات شروع شو نو دا ماران به ډیر زیات شول او چه مونږ به د شپې کوځېدو نو چه چیرته به ډنډ وکی ونو هغی کښې به بیشماره ماران ډیپېدل . دا ماران ووړوکی ووخو ډیر خطرناک وو . زه به وختی سحر پاڅېدم . یوه ورځ چه پاڅېدم نو کوم کابې کښې می پښه منډله خو چه د اکوم کابې می په پښه سموله او هغه نسکوره شوه نو یو کوریټ مار تری روان شو ، خدای تری ساتلم دلته زمونږ یو مشقتی و . ډاکټر صاحب سره به ني ډیر کپ لګوو. په دې کښې ډیر قیدیان د ځنګلی علاقې وو ډاکټر صاحب ته یې وې چه مونږ بنځې او نرلاسونه سره ورکړو او په جمع ګډ یو. یوه ورځ تری مونږ پوښتنه وکړه چه په څه قید شوی یې ؟ نو هغه ووې چه سړی می وژلی و او چه مقدمه را باندی جوړه شوه نو خپلو واله وکیل ونیو وکیل راته بیان او ښو چه دا به کوی . ما ورته وئیل چه دا خو دروغ دی او زه دروغ نه وایم . وکیلانو خلک په دروغو اموخته کړی دي . حقیقت دا دی چه دا وکیلان چه دکوم وخت نه پیدا شوي دي نو په دی ملک کښې دروغ او دروغو مقدمې زیاتي شوی دی . خو ما دروغ ونه وې او د ښتیا می وې ، چه د ښتیاو په برکت له پانسی نه خلاص شوم .

حکومت زما بچوله الاونسی نه ورکولو حالانکه د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب بچوله یی ورکولو او بله لو به یي مونږ سره داکړی وه چه زما جایداد خو ډیر و ، خو دګورنمنټ په اشاره زمینداړو زما حصه ګډه وډه کړه او ماله یي څه نه راکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزمازوی غنی دپیسو دلښت په وجه دامریکې ته واپس شو اخپل تعلیمي پوره نکړو ، زما هغه دپیښتوباغ چه یوځ شو اویو دوه مونږ خو لا دی چه زمونږ دڅاهایي حکم راغی مونږ خو ډېری پیښتې کولې وې او هغه تحې شوې دی اگرچه په دې جېلخانه کښې دننه دپیښتو دکولو حکم نه ؤ خوماله جرنیل خاص اجازت راکړی ؤ نوچه مونږ خلاص وجېلوالا اوقیدیان ډېرخپه ووېل یې چه تاسو دهاشې او لاړشئ مونږ به دا دېخه وباسو . پیښتې په تخنیک راغلي وی ډېری خوږې دی . اول په دې جېلخانه کښې دپیښتو دکولو اجازه وه خو هغه قیدیانو ایښتلې وی دیوال ته اینبي وی او تښتېدلی وو نوځکه دپیښتوکول بند شوی و .

چه ډاکټرصاحب ته ونوزما دخوراک ډېر بد حال ؤ ددې خلکو او زمونږ خوراک کښې ډېر فرق دی او زه تخلي باندې نه پوهېدم چه ډاکټرصاحب راغی نو بیا کاردښه شو ولی چه هغه به ډېر ښه تخلي کولو او بیا یې زمونږ شتقتي ته چل وسبوده هغه بیا مونږ له ښه ددې تخوله مابه دا تواد په ورځ روژه نیوه اوی سره به می دخبرو هم روژه وه ولی چه زما ډېرو خبرو کولو عادت و او ډېر قهرېدم به د روژه ماتی د پاره به ماله ډاکټرصاحب تخیله تخلي کو بو او په دغو رخو کښې چه کاندهي جی بهوک هرتال کړی ونوماهم ورسره کړی واوما ته داسې یاد ډېږی چه اته ورځې و . ډاکټرصاحب ماته ووی چه زه چه په نیني جېل کښې وم نو جواهرلال راته ووی چه مونږ غواړو چه خدایي خدمتگارو سره مالي امداد وکړو نو ده ډې چه ماورته ووې چه ډېره ښه ده ، ماورته ووې چه داخو دی ډېر غلط کار کړی دی مونږ خو د کانګرس نه امداد نا خلو مونږ هم دخپل ملک د پاره جنګ وو کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس هم

کوی نو مونږ له

د هغوی نه امداد اخیستل

خو ماته مناسب نه ښکاري او

په دې خو ما نه جواهر لال خفه شوی و

مونږ د هغوی نه ولې امداد واخلو

مونږ خدایي خدمتګار به دوه،

دوه نیم لکه خلک وی

نو کانګرس

به مونږ له خو مره

امداد راکوي بله دا

چه دوی اوس امداد ورکړی

نو هغه خو بټولو ته رسېدی نه شی

نو په دوی کښې به بې اتفاقي پیدا شی

خو دا ښه خبره وه چه کرپلاني

رهاکېدو نو ما هغه ته ووې

چه مونږ د کانګرس نه

مالی امداد نه غواړو

ډاکټر صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهر لال ویلي وو نو ده د امداد خبره منلې ده ته چه لار

شي نو دا امداد بند که او تولو لیډرانو ته ووایه

چه هغه وې چه خدائي خدمتګار د کانګرس

نه امداد نه اخلي. زمونږ باوړي چه

زمونږ د رهائي واوړېدل

نو په ژړا شو ماوړته

ووې چه

زمونږ په رهائي خفه لې؟

نو هغه وې چه نه ستاسو په رهائي

خوشحاله یم خو ماسره د ځان غم دی، جېلو الاهم

زمونږ په رهائي خفه وو زه هم په هغو خپلو پېپتولیې ډېر خفه وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په صوبه سرحد او پنجاب بندېز

د آل انډیا کانګرس کمیټي اجلاس

واردا، کلکتې کښې، بمبۍ کښې، قید دوه کاله سابرمتي-

جېل، بریلي جېل، الموړه جېل، رهايي، وارديې ته، د خپل اولاد سره ملاقات

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټۍ، زه بمبۍ کښې، د فیض پور کانګرس

د پښتنو په هکله غلط فهمي، انتخابات، مونږ وارداکښې، د کانګرس-

وزارتونه، مونږ بنارس، دهلي ګجرات، کاتهیاوار کښې

د هندوستان د مسلمانانو فکر

د سنده او بلوچستان دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سرحد نه بندیز:

د دې کاله پس مونږ د هزاره ی باغ جیل نه رها شو او پیښې ته راغلو او دغې منځې میلما نه شو چه وکیل خاوند لي جیل ته نه تلو او د اتلي وه او مونږ سره جیلخانه کښې قید وه. په بهار کښې زمونږ د پر سیاسي قیدیان ملګري وو او زمونږ او دغو د پر بنه تعلقات وو چه زمونږ د رهایي نه خبر شو او مونږ پیښې ته راوو سپدو نو راجند رپرشاد او دغه نور لیډران مونږ سره راغلل، زمونږ یو لوی جلوس وښکو او جلسه وشوه، د جلسې نه پس مونږ له حکومت د انوټس راکړې وچه پنجاب او سرحد باندې ی تا سو بندیز. مونږ له کاندهي جي او جمنا لال بجاج دعوت راليږلی وچه تا سو چه حکومت په سرحد او پنجاب بند کړې يي نو د لته وا ددې ته راشئ. بیا مونږ واردې ته روان شو.

آل انډیا کانګرس کمیټۍ اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښې رها شوي وو. په بمبئي کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ اجلاس ؤ نوچه زمونږ د رهایي خبر کانګرس ته ورسېدو نو د کانګرس کمیټۍ استقبالیه کمیټۍ د ا فیصله وکړه چه با چاخان دی د دې کانګرس صدر شي او راجند رپرشا د چه د آل انډیا کانګرس صدر مقرر شوی وو د هغه تار راغی چه زه صدر منتخب شوی یم خو ستا په حق کښې مستعفي کیږم خو ما دا خبره منظوره نه کړه او د تار په ذریعه مې اطلاع ورکړه چه زه سپاهي خدايي خدمتګار یم، زه صدارت نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسې پنډال ذما په نوم جوړ شوی و او مونږ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه د دروازه ورننوتو هغه لویه او ښکلې دروازه هم زما په نوم جوړه شوې وه، مونږ په دغه اجلاس کښې شریک شو عبد الخالق خلیق صاحب او زمونږ نور د پېښتانه - وروڼه چه زما سترې مه شې له راغلي وو هغوی هم دې جلسه کښې شریک شوي وو. څه ورځې پس مونږ د وارده نه کلکتې ته لاړو او هلته د کلکتې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه ایډریس راکړو او په کلکته کښې زمونږ لوی استقبال وشو.

چه څه وخت کلکتې له تلم نو کانګرس جي سره مې سلا او مشوره کړې وه چه پنجاب او سرحد ته خو زه تلی نه شم او هسې کښېناستی هم نه شم زه خو خدائي خدمتګار یم خدمت به کوم نو اوس به دې باقي هندوستان کښې بنګال او بل سنده دی چه لته د مسلمانانو اکثریت دی ستا څنګه خوښه ده چه کومه صوبه کښې شروع کوم؟ نو په دې فیصله وشوه چه بنګال کښې کار په کار دی، نو کلکتې ته لاړو، په کلکته کښې زمونږ ډېر لوی استقبال وشو، ما د مسلمانانو په علاقه کښې خپلو تقریرونو کښې مسلمانانو ته دا خیال ظاهر کړو چه زه ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم او زه په کلو کښې کار کول غواړم ولې چه یو خو قوم په کلو کښې اوسي او مصیبت زده او بې خبره خلک هم هلته وي بل ښارونو کښې اخبارونه هم وي ریډیوګان هم او کلو کښې دا څیزونه نه وي. نو زه خو هغوی د خبرولو د پاره راغلی یم او هغوی ته ورځم.

کلکته ښار کښې د مسلمانانو یو مجلس (انجمن) وو او سهروردي صاحب د دې مجلس مشر وو او د ده هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کښې وو. دې مسلم مجلس ماله دعوت راکړې وو چه مونږ ورغلو د بنګالیانو د رواج مطابق هلته د ټنګټکور انتظام هم شوی و، چه د سندرو او ګانې وخت وشو نو ما خواهش وکړو چه د دومره به لبس وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به څه دمطلب خبری هم وکړو او چه کله ما داخواهش ظاهر کړلو چه زه دمسلمانانو علاقو او کلو ته وتل غواړم چه هلته کار وکړم، نو دی لیډرانو ته می خواست وکړو چه ماسره یوتن داسی په کار دی چه زما دخبرو ترجمه په بنګالی ژبه کښی کوی نو هغوی دا معذرت اوښکاره کړه چه دمسلمانانو په علاقه کښی دملیریي دتبو وړخی دی ماشی دی او هلته تګ دصحت دپاره مضر دی یعنی هغه پخپله تګ او خدمت خو پرېږده داسی کوشش وچه ما هم هلته د تللو نه منع کړی خکه چه دهغوی په لیډرانو کښی فرق نه ؤ.

زه چه څه وخت دمسلمانانو نه مایوسه شوم نو داکتر پرفولاچندر ګهوش چه زما دوست وا او دکانګرس دورکنګ کمیټی ممبر هم وهغه می ددی حال نه خبر کړو هغه ته می ووی چه ما سره کلو ته لاړ شه خکه چه دغه خلک صرف په بنګالی پوهیږی او ما له بنګالی نه راځی هغه راته ووی بنه ده زه دی هر قسم خدمت کوم او دکلو په دوره د رسره حُم خودا د بنګال خلک خو مړه دي هلته ته څه کوې؟ زه او هغه دکلو په دوره روان شو، موږ چه به کوم کلی ته لاړو نو ما به پخپله طریقه کار شروع کړو خلکو له به ورتلو خبری به مو ورسره کولی او ورته به می وی چه دا هندوستان دسرځر دملک وو، هر کور کښی به پی و، غوړی او وریجی وی لیکن اوس څه چل وشو چه ددی خیزونو قات (قحط) دی او زمونږ بچی وږی تږی بربنډ خوار و زار دي؟ هغوی غریبانانو به زما خبری په غور و فکر اوریدلې او په اخر کښی به می ورته وی چه تر کومی پورې داملک ازاد شوی نه دی او ددی ملک واک اختیاد ستاسو په لاس کښی راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو بچی ؟! دیدی نه شی او په کیدېه مرېدی نه شی داملک خدای موږ له راکړی دی خو موږ دخود غرضۍ او نا پوهۍ بی اتفاقۍ په وجه ددی ملک واک اختیار دانګریزانو دی او ستاسو په ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اباد دي . په دې طريقه مونږ چه څو ورځې په هغه علاقه کښې وګرځېدو نو بيا به مو يو ځای د جلسې د پاره خوښ کړو زمونږ په اوله جلسه کښې پنځوس کسان راجمع شوي وو او څه ورځې پس چه مونږ دويمه جلسه وکړه نو هغې له دوه سوه خلک راغلي وو او د دغه شان پرله پسې د خلکو شمېر زياتېدو . په دې وخت کښې مې پردفولا بابو ته ووې چه تا ويل چه دا خلک مړه دي تا وليدل دا خلک مړه نه دي ، ژوندي دي . دا مړه نه دي خو د دې غريبانانو خلکو غمخوار او همدرد نشته چه خدمت يې وکړې اورا ويښ يې کړې ځو نکه د کانګرس جلسه شروع کېدله نو مونږ په هغې کښې د شامليدو د پاره بمبسي ته راغلو . د کلکتې زماد هستوګنې په دوران کښې غني او ولي دواړه ماسره وو .

د بمبسي د کانګرس په اجلاس کښې د عيسايانو د سوسايټي څو کسان ماله پنډال له راغلل او ماله يې دعوت راکړو . زه ورسره لاړم نو هغوی زمانه د خدايي خدمتګارۍ په باره کښې پوښتنه وکړه ما ورته د خدايي خدمتګارۍ ټوله قصه بيان کړه چه مونږ څه وخت خدايي خدمتګارۍ کښې داخلېږو او قسم خورو او خدای سره وعده کوو چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی بيا مې ورته هغه ټول حالات او ظلمونه بيان کړل چه په مونږ تېر شوی وو .

ما ته دغه وخت پورې دا معلومه نه وه چه د بنګال هم د پېرنګيانو په قانون کښې جړ دی ، د کانګرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس وارد ی ته راغلو ، نو ګاندهي جي سره مو سلا مشوره وکړله او بنګال ته مې د واپس تلو پروګرام جوړ کړو او دا فيصله مو وکړه چه تر کومې پورې ماته د خپلې صوبې د تلو اجازه شوې نه ده نو تر هغه وخته به د غلته کار کوم زما د دغې ارادې پته چه حکومت ته ولګېده نو هغوی وويل چه د بنګال هند وخو ويښ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مسلمان که هم را ولېږل شو نو بیا زمونږ خیر نشته، نو په بمبئي کښې چه هغو عیسایانو ته ما کوم تقریر کړې و پولیس راغی او په هغې کښې یې زه ونیولم او بمبئي ته یې روان کړم چه هلته په تیسن کوز شوم نو ډېرې ښځې او سړي زما لید وله راغلي وو زه یې جیلخانې له بوتلم او زما مقدمه شروع شوه ګاندهي جي ماله خواب راولیږه چه دا وخت د قید نه دې د کار دې ته جیل له مه ځه معافي وغواړه ما ورته ووې، ماته ښه معلومه ده چه حکومت ما نه پرېږدي نو معافي ولې وغواړم؟ خو هغه پخپله خبره ډېر ټینګ وا و ما ته یې ووې چه صرف دومره ووایه چه (Regret) یعنې زه افسوس کوم. زما خو یقین و چه ما حکومت نه پرېږدي خو ګاندهي جي هغه خبره مې ومنله خو سره د هغې یې هم زه دوه کاله سخت قید کړم.

سابرمتي جیل:

زه یې څه ورځې د بمبئ په جیلخانه کښې وساتلم او بیا یې سابرمتي جیل ته احمد آباد ته چالان کړم د هغه ځای یو انګریز سپرنټنډنټ ؤ ډېر سخت مزاج یې و او د جیل قانون یې خدایي قانون منلو. زه یې ایکې یوازې په یو وارډ کښې بند کړم او د هغه وارډ د نمبر دار ته هم د ننه د راتلو اجازه نه وه هغه به د وارډ د دروازې ته جنګله واچوله او پخپله به بهر کښېناست. د دې ځای په خوراک کښې او زمونږ په خوراک کښې ډېر فرق ؤ ماله یې بي کلاس راکړې ولیکن د دې صوبې په بي کلاس او زمونږ د صوبې په سي کلاس کښې هیڅ فرق نه و دلته د بي کلاس د پاره کټ نه و او په محکمه به ځملاستو ماسره څوک د خبرو نه و دلته ډېر بېزو ګان وو ما به د وخت د تېرولو د پاره هغوی سره لوبې کولې د دې خراب خوراک په وجه زه ناجوړه شوم او زما انقلونزا شوه او باوجود

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې سختې بیمارۍ ځ زه چا هسپتال ته بوته تلم او ننه يي ماله په وار د کښې کټ راکړو. زه د سیمنټو په فرش پروت وم ماله چه يي کوم ترپړی دلاندې اچولو د پاره راکړې و هغه دومره لنډ و چه ما به پښې وغزولې نو په سیمنټو به پرتې وې او داغوستو د پاره چه يي کوم کمیل راکړې و دومره لنډ و چه سر به مې پټولو نو پښې به مې بربنډې دې او چه پښې به مې پټولې نو سر به مې بربنډ شو. داما سره ټول انتقامانه سلوک چه و. ددې دوه وجې وې. یو چه مسټر ایمرسن دگجرات په جیلخانه کښې د معاینې د پاره داغلی و، ددې هغه وخت د پنجاب وزیر و نو زه پخپله کلې کې ناست وم، دې د ننه چکې ته راغی او زه ورته د اخلاقیانو قیدیانو په شان جنګلې ته نه وم ورد پدلی دې په هغې خفه شوی و او س دې د مرکز هوم سکرټری دی، او بله خبره دا وه چه شمله کښې وم د کانګرس ورکنګ کمیټۍ اجلاس له تلی وم ماته وویلې شوه چه وایسرای سره ملاقات وکړه، زما ورسره څه کار نه و او هسې هغه سره ملاقات کول د هغه وخت ضایع کول وو ما وې چه زما ورسره څه کار نشته نو ملاقات د څه د پاره وکړم او که دوایسرای دا سره څه کار وی نو هغه دې راته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات وکړم ماخو سمه خبره کړې وه خو دوی ته ګستاخي ښکاره شوه. څه موده پس صوفیه سوم جي زما ملاقات له راغله، دا په هغه وخت کښې ټول هندوستان د کانګرس د زنانو د رضا کارو کماندره وه چه وروسته يي بیا د سعد الله خان سره واده وشو، او د هغه نه پس ګاندهي جي هم زما ملاقات له راغی. ګاندهي جي چه زه ولیدم او زما سره د حکومت د سلوک نه خبر شو نو ډیر خفه شو او د هغه په کوشش سره يي څه موده پس ماله اې کلاس راکړو. د ګاندهي جي نه وړاندې سردار پټیل هم زما ملاقات له راغلی و ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل عادت له مخه د ملاقات په وخت کښې ما سره ډېرې تېوتي وکړې او زه يې ډېر وخندولم ما سره ملاقات بانډې پابندي وه چه به غير د خپلوانو نه بل چا سره ملاقات نه شي کولی او احمد اباد کښې خو زما خپلوان نه وو، کله ناکله به د سعدالله خان ښځه صوفيه بېبۍ نه زما ملاقات له راتله هغې له يې هم اول ډېر تکليف ورکړې و اجازه يې نه ورکوله هغې په ډېر زور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته ووې چه زه خو دده دوراره سعدالله خان ښځه يم زه خويي رشته داره يم.

په دې جېلخانو کښې قيديانو سره ډېر خراب سلوک کېږي زه به يې تل په هغه خپل وارډ کښې بند ساتلم او د هغه نه اخوا دېخوا د گرځېدو اجازت هم نه وما ته به يې څوک نه پرېښودل يوه ورځ زه اتفاقي د ملاقات نه راتلم ملاقات به زما د دروازې د پاسه د سپرنټنډنټ په دفتر کښې کېدو په دروازه کښې د هر ډينجو قيديان ولاړ وو د دروازه کښې د دوی تالاشي کېده بربنډ وو يو لنگوټی به يې وچه ورانده وو به يې پټ و نور به تول بربنډ وو بس يو مزی شان به يې د ملا نه چاپېره وه په ليکو يې حيران شوم داسې معامله ما په بل جېل کښې ليدلې نه وه د هغه قطار نه به يې يو قيدي راجوکړو هغه به توکړه چه دده فرض به يې پټ کړې و هغه به يې پرانيسته قيدي غريب به تول بربنډ شو او بيا به يې هغه کښېنولو او پاڅولو ما وې دا څنگه ذليله او شرمناکه طريقه ده نو هغوی راته ووې چه دا قيديان بعضې څيزونه په ځان کښې د منځي او جېل ته يې دننه کوي نو ځکه يې مونږ کښېنو و پاڅو چه هغه څيز به ترې په کښېناستو پاڅېدو کښې پرېوزي.

ماله خويې اې کلاس راکړو خو د گجراتيانو او زمونږ پښتنو په خوراک کښې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی. دلته داسی باروچي نه وچي زمونږ په شان خوراک یې پخ کړي وای. په دې دوران کښې د جېلخانو جرنيل په دوره راغی او څه وخت چه ماله راغی نو ما ورته وویل چه دلته زما د پخلي باورچي نشته نو په بمبئي کښې چه زه قيد وم هلته چه یې ماله کوم باورچي پاکړی ؤ هغه ماله راوغواړه او بله دا چه د دی ځای دا آب وهوا زما د طبيعت موافق نه ده نو ما د دی جېل نه بلی جېلخانی ته بدل کړه جرنیل صاحب ښه سړی و په صوبه سرحد کښې پاتی شوی و هغه ماته ووی چه زه تا پنجاب ته بدلوم او ستا د پاره د پښبور نه پښتون باورچي راغواړم ما هغه ته ووی چه پنجاب زما د اخیستو د پاره تیار نه دی. زه په پنجاب بند یم او نه پښتون باورچي نه غواړم. ماله خو د بمبئي هغه باورچي راکړه! د هغه خیال خو ښه و. ده وي که زه پنجاب ته بدل شی نو کوته به نزدی شي او پښتون به ده ده په طبيعت کار کوی خو هغه د حقیقته خبر نه و هغه کوشش وکړو خو د پنجاب حکومت زما د اخیستو نه انکار وکړه او د پښبور نه حکومت یو داسی قیدی راولیږلو چه پخول ئې ورتلل نه او د تهی بی مریض هم و. نو زه یې بیا د دی جېل نه د ستړکت جېل بریلی ته بدل کړم.

د غلته لوی جېل هم و او هغه کښې سیاسی قیدیان هم وو که زه یې هلته بوتلی وای نو ماته به ارام و لیکن هغوی خو ماله تکلیف راکولو د غسی زما د قید وخت تیریدلو.

بریلي جېل :

د بریلي په وړوکی جېل کښې یې زه په یو بارک کښې ځان له بند کړم دا نوره جېلخانه خو اوچته وه او زما د غه بارک ښکته ؤ زه به د جېلخانې نه هغه ته په پوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکوز بلم زه یوانی وم ! زه یوانی ناجوړه کېږم او اخبارهم نه شم کتی نو
سپرنټنډنټ ته می ووې چه ماله لږه مځکه راکړه اباده به هم کړم او سبزی
به کرم نو هغه ماله مځکه راکړه او کار می شروع کړو. ډاکټر صیب هم لکه زما په صوبه
سرحد او پنجاب بند وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحد کښی د مرکزی اسمبلئ د پاره
دیو ممبر د انتخاب اعلان وشو نو ددی صوبی جرګې ډاکټر صیب خپل امیدوار نامزد
کړو. اګرچه ډاکټر صیب ته اجازت نه وو چه هغه د خپل انتخابی مهم په سلسله کښی
صوبه سرحد ته لاړ شی مګر بیا هم هغه په ډېر لوی اکثریت دغه انتخاب وګټو او چه
کله هغه د مرکزی اسمبلئ ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحد ته د تللو اجازت ورکړی شو.
د بریلی جیلخانی له سعد الله خان او د هغه ښځه زما ملاقات له هم راغلی
وو. سعد الله خان راته ووی چه ګورنر راته وې چه د هغه د ارام د پاره مونږ
ددې ځای نه باورچی ورلېږلی دی ما وخندل او ما ورته وې چه ګورنر صاحب
ته ووایه چه کاکا می ستا ډېر شکر ګذار دی مګر چه تا هغه له زوړ وړ باورچی لېږلی
دی سعد الله خان ته می ووې چه هغه خو دق مریض وهغوی ددی د پاره
رالېږلی وچه دا مرض په ما هم ولګی او باورچی هم نه وما په ډېری خوارۍ بېرته
واپس ولېږه، دی جیل ته ماله غنی او ولی هم ملاقات له راغلی وو چه ډاکټر صاحب
د مرکزی اسمبلئ ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحد حکومت د تلو اجازه ورکړه او بیا یوه
ورځ سره د خپلی هلئی زما ملاقات ته راغی.

ډاکټر صاحب سره د هغه لور مریم او زما لور مهرتاجه هم وه، د ملاقات نه مخکښی
ډاکټر صاحب جېلوالو سره د یوه خبره هم کړې وه، جېلوالو ورته وې چه جېل کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریو کسانو د ملاقات اجازت وی او تاسو خلو دلئ ازمونږ د ملاقات اجازه به زمونږ د صوبه سرحد حکومت ورکوله اجازه دوی له دیو خط په ذریعه ورکړی شوی ده او څنګه ده دی حیلوالو جوړه کړه ملاقات وشو. بل ځل قاضی عطاء الله خان او ثمین جان راغلی وو. ثمین جان د نوښار د حلقی نه د صوبائی اسمبلی د پاره ودریدلی وو او د نوښار د حلقی خدائی خدمتګار دده مخالف وو ځکه چه دوه به هر پیښور کښی ګډی وو دی خبری کولی. دده خواهش وچه قاری صاحب او د خوشکو سیف الملوک ته ولیکه چه دده مخالفت نه کوی ما دوی ته ووی چه زه خو قید یم دا خو د بهر خلکو کار دی خو دوی نه مجبوره شوم او خطونه می ولیکل او نر ما د هغو خطونو په وجه دده مخالفت هغوی پریښودو او دی ئی منتخب کړو او ممبر شو لیکن د وزارت جوړولو په وخت کښی چه دی (ثمین جان) وزیر نه شو نو زمونږ نه خفه شو. نو بیا زمونږ نه لاړو او هماغه ثمین جان چه ما د قاضی صاحب په سفارش ورته خط ورکړی وو او د هغی په وجه کامیاب شوی و د هماغه قاضی مخالفت شروع کړو. ځکه چه د خدائی خدمتګارئ تحریک خدائی او بی غرضه تحریک دی نو کله چه خدائی خدمتګار د یو رښتینی خدائی خدمتګار اسمبلی ته کامیاب کړی دی هغه د دوی په کار راغلی دی او کله چه یو سړی دوی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ودرولی دی نو اول خو هغه نا کامیابه شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم د دوی په فایده نه دی راغلی بلکه د فایدی په ځای ئی جماعت ته نقصان رسولی دی. بیرسټر عبد الغفور خان هم دوه د سرحد خدائی خدمتګار نه وو او نه ئی څه قومی خدمت کړی ولیکن د ډاکټر صاحب د دوستئ په وجه نامزد شو. دی هم د وزارت امید وارو خو څوک څوک به وزیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل ؟ وزیران خلور وو او امیدوار دېر وو . د دالکتهو صاحب بنګله د پاره تی بازو یوه
اده جوړه شوی وه او په اخر کښې دې خود غرضو جماعت سرا بې وفایې وکړه . د غسې غلام
غوث او جهانګیر خان کونډی او د د سړه کامیاب نه شو .
ماچه به په هغه پټی کښې کار کوونو ماسره جوخت یو بارک وهغه کښې به هر وخت
ژړا انګولاوه یوه ورځ می د قید یانو نه پو ښتنه وکړه چه دا څه قصه ده ؟ هغوی ویېل
چه که شاجی خبر شی نو مونږ ته ترې څوک خلاصولی شی نو هغوی راته ووی چه شاجی صا
د پیسو د پاره دا قیدیان وهی او چکو کښې یې بندوي اوکه په دی کار رنه شی نو بیا
ورسره د پر د شرم کار کوي جامی ترې وباسی او بیا یې یو بل ته مخامخ کښېنوی او هر یو
له نوسی وکړی د یو بل د شرم له ځایونو نه وینبته را وباسي . قیدیان د دی شاجی
دلاسه د پر تنګ وو او خو مستر پامر د جېلخانو جرنیل چه په پنشن لاړ نو د هغه په ځای
کرنل سلامت الله خان د جېلخانو جرنیل شو . پامر د پر بلهای خور وا و جېلرانو ورله
دشوت کښې حصه ور کوله څوک د پوښتنې نه و داځکه د قیدیانو خوارانو داحال دی او
کرنل سلامت الله خان د پر سپنه سړی وو . دی په اول ځل بریلی ته راغی نو نا څاپه جېل ته
رانوت . دهغه دا طریقه وه چه هغه به جېلو الا نه خبر ول بلهای خور هم نه و نو جېلوالا ترک
د پر ویرېدل چه د جېل د روازی له راغی او وي لیدل چه قیدیان بهر صفایي کوي نو شکمن
شوا و فوراً یې د هغوی تکلیو نه را وغوښتل . سحر وختی و د جاکمان نه وچه جرنیل صاحب با
د و مره وختی راځی شاجی د پر قیدیان د صفایی د پاره ؟ وښکلي وو چه زما به نوم و شي
خوخدای کیر کړو او معطل شو قیدیان پری د پر خوشحاله شول . شاجی موقوف شو
د جېلخانی دا روغه چه د پر بلهای خور و ، بد اخلاقه هم و ماسره نزدی ز نا نخانه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغی له به هر وخت تلورا تلوزما چه خومره تجربه ده دا کا رونه همیشه قید یانو ته څو سره کیږی.

یخنی کښی خو دلته ګنداره وکیدله خو ګرمی کښی ډیره ګرانه وه یو خو زما هغه بارک ډیر بد و غل کښی وتنګ وا ولوی لوی دیوالونه تری چاپیره وو زما د روکی بارک د هغه د او سپینو د جنګلونه ډک وا و په هغو د پاسنه تهکیری پرانته وو او په هغه کښی ځای په ځای سوری وو په هغه کښی به نور لګیدو دیو پی د جیلخانو وزیر سرمها راج سنګه د هغه جیلخانی له راغی او ما سره یې ډیری خبری وکړی همدرد او ښه سړی وا و زما د پاره یې ولیکل چه دی دې د دې ځای نه دیځ ځای جیلخانی ته بدل شی. اپریل او می کښی یو پی کښی ډیره سخته ګرمی وي او جون کښی برسات مات شی څه وخت چه برسات شروع شی نو موسم ښه شی او ګرمی کمه شی.

دالموړې جیل:

حکومت د اپریل او می هغه سخته ګرمی په ما د غلته تیره کړه او په جون کښی چه برسات مات شو نو ځه یې د الموړې جیل ته بدل کړم ما چغی وهلی چه اوس خو برسات مات شو اوس خلک د غرونو نه میدانونو ته راځی او تاسو ما غره ته لیږی هغوی به وې دا د حکومت حکم دی، حکومت خو ماله څه ارام نه راکوو خو خپله پراپیګنډه یې کوله چه مونږ سیاسی قید یانو سره ښه سلوک کوو. ځه چه د الموړی جیل ته لاړم نو هغه خلک هم حیران شول چه حکومت خو عجیبه توقه وکړه په الموړه کښی به اکثر بارانونه وو او کله کله به اته، نهه ورځی شپه او ورځ باران و ځه به یوازی هغه خپل بارک کښی ناست وم د زول او باران په وجه به اکثر ناجوړه وم ځه چه د بریلی په جیلخانه کښی وم نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جونیل سلامت الله خان زما کتوله راغی د ډېر ښه سړی و ما ته یې ووې چه خه خبره دې شته ما ورته ووې چه دا زما مشقتي ماله دوډۍ نه پخوي او په هغې نه پوهېږم او دده ته بې مرض دی نو ما دده نه خلاص کړه نو هغه یې زمانه بدل کړو او واپس یې سرحد ته ولېږلو د الموړې په جېل کښې داسې سړی نه وو چه ماله یې دوډۍ پخه کړې وای او زما طبیعت هم ښه نه وو د ډېرخه به مې خوړې هم نه شو بیا هم دیو سړي ضرورت خو سپرنټنډنټ ښه سړی و او ما سره یې ډېره همدردي وه او د هغه دا کوشش و چه ماله د ښونه یو ښه باورچي راکړي نو چه حکومت ته یې ولیکل نو ما نه یې تپوس وکړو او ما منع کړو خو هغه ولیکل او حکومت د بریلي د جېل نه یو قیدي راولېږه چه دا دده زوړ باورچي دی هغه زما باورچي نه و بلکه زما جاړو مارو، بله ورځ چه سپرنټنډنټ صاحب راغی نو ما ورته ووې چه تا خو زما نه منله زما هغه خبره وشوه که نه؟ د پېرنګیانو حکومت د هغه چا د پاره ډېر روند دی چه د چا زړه کښې د خپل قام مینه محبت وي. خه ورځې پس جونیل صاحب دلته الموړې ته په دوره راغی ما سره یې ملاقات وشو هغه ما ته ووې چه دلته بارانونه ډېر دي او ستا صحت هم ښه نه دی که ته غواړې نو زه به تا د بریلي سنټرل جېل ته بدل کړم ولې چه هلته نور سیاسي قیدیان هم دي خو ما ته لږه موده پاتې وه نو هغه مې دې جېل کښې تېره کړه او په ۱۹۳۶ع کښې د اګست په میاشت کښې رها شوم

رهايي :

د رهاکېدو په وخت کښې سپرنټنډنټ د حکومت له طرفه یو نوټس راکړو چه هغه کښې یې لیکلي وو چه سرحد او پنجاب ته تلی نه شي زما په خیال د دې لویه وجه دا وه چه په دغو ورځو کښې زمونږ د صوبې د اسمبلي ایلکشن کېدونکی و نو ځکه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند کوم هسې نه چې د ده په اثر د خدایي خدمتګارو زیاته کامیابي ونه شي. د غه شان چه په ۱۹۳۲ع کال کښې زه او ډاکټر صاحب د هزارې باغ جیل نه رها شو نو هغه وخت هم زه او ډاکټر صاحب لې په سرحد او پنجاب بند کړې وو ځکه چه هغه زمانه کښې د مرکزي اسمبلي انتخابات کېدونکي وو. با وجود د دې چه زه لې خپلې صوبې ته پرېښودم نه. خو بیا هم زمونږ خدایي خدمتګارو په ټولو پښتونو کښې نولس سیټونه ګټل ځکه چه زمونږ صوبه کښې کار کړې و او عوام مو د ووټ په اهمیت او حقیقت پوه کړې وو او هغوی کښې شعور پیدا شوی و.

وارډې ته تګ:

زه د جیل د روازې له راغلم نو هلته مې ډېر کانګرسیان ولیدل چه زما د رهایي نه خبر شوي وو. زما خو هغه وخت اراده وه چه وارډې له لاړ شم مګر د الموړې خلکو پرې نه ښودم یوه شپه مې ورسره وکړه د شپې هغوی یوه لویه جلسه وکړه او ما پکښې مختصر تقریر وکړو او سباله وارډې له روان شوم زمونږ ګاډې په یوټیشن بدلېدو ډېر خلک هغه ټیشن له ماله راغلي وو زه ورله راکوز شوم زما اراده وه چه داوخت زه په ټیشن کښې تېر کړم خو هغوی په زور د خپل ښار ته روان کړم د ډوډۍ د خوراک نه پس راغلم او په بل ګاډي کښې سور شوم چه وارډې ته ورسېدم نو ټیشن له جمنالال بجاج، مهادیو ډیسایي او نور ډېر خلک راغلي وو معلومه شوه چه ګاندهي جي په وارده کښې نشته او څلور میله بهر ته سیواګرام کښې او سېږې ماو لمبل او جامې مې بدلې کړې شپه مې وارډا کښې وکړه سباله سیواګرام ته لاړم په سیواګرام کښې یوه کوټه وه چه ګاندهي جي د څو کسانو سره ملته ناست و زما په لیدو ډېر خوشحاله شو او مخې له راغي. زه لې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان سره کښېنولم او تپوس ونه لي وکړل.

د سيټ جمنالال بجاج زوی ما سره سيوا ګرام ته تللی وه هغه وېل چه باچاخان دې په وارده کښې په هغه زوړ ځای کښې چه په ۱۹۳۴ع کال کښې دی او ډاکټر صاحب يکښې ديره وو واوسي. د ګاندهي جي هم دا خواهش وخو زما هم دا خوښه وه چه زه دې په سيوا ګرام کښې پاتې شم خو بيا زما دا خيال پيدا شو چه هسې نه د دوړو په ارام کښې مخل نه شم خکه چه د غلته يوه کوټه وه او هغې کښې دوی ځلور شپږ کسان ديره وو او د ګاندهي جي مېرمن او ورسره يو خو ښځې هم وې که ګاندهي جي زما په خيال پوه شو نو ما ته يې ووې چه که تا ته تکليف نه وی نو مونږ ته ستا په پاتې کېدو کښې هيڅ تکليف نشته. د و يمه کوټه د دې ښځو د پاره وه ما ته خو څه تکليف نه و او ګاندهي جي سره خوشحاله وم زما خو پېرکم وو د ګاندهي جي د پوزې سره لي يو بل پوزې وا چولوې دا يو ستا او يو زما! د غه کوټه کښې مونږ ډېر کسان وو خو ما ته څه تکليف نه و چونکه زمونږ مقصد يو و نظريه يوه وه د هغه په وجه مونږ يو وو. ليپښتانه وايي چه زړه تنګ نه وی نو ځای نه تنګېږي.

دخپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهايي نه چه خلک خبر شو نو غني، ولی او مهرتاجه زما ليدو له راغلل د مهرتاجې دوه کاله تعليم ضايع شوی وا او د الاشکرو چه ډاکټر صاحب مهرتاجه او د هغه لور (مريم) چه دواړه همزولې وې او يو بلې سره يې ډېره مينه محبت و. دا دوه کاله هغوی سره ديره وه. ولي بېرته کلی ته لاړ او غني او مهرتاج ما سره پاتې شول هلته خو تش ايښيدلې شيان وو ولی هغه خوړی نه شول او مهرتاجه او غني هغه شان نه وه. زه په دې فکر کښې وم چه مهرتاجه د مسلمانانو په يو ښه سکول کښې داخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم داسی سکول نه شو موندلی نو ډیر وخت تیر شو او اخر مجبوره شوم او ډیر وفیسر مجیب صاحب په امداد می مهرتاج په لکنهو کښی د مسلمانانو په یو سکول کښی داخله کړه ، غنی هم کولې (کولا . لوکون ناته) ته لاړو چه هلته یې د ترو په کارخانه کښی کار کولو باقی لعلی شو هغه په ډیره دون کښی د کرنل براون کیمبرج سکول کښی سبق وی چه د هغه چوتی وشوه نو هغه هم ماله وار دی ته راغی دغه سکول په انګریزی طریقه و ، انګریزی خو ورتله او په اردو باندی نه پوهیدو ماته د اخبره فایده منه ښکاره نه شوه فیصله می وکړه چه دی په داسی سکول کښی داخل کړم چه انګریزی سره اردو هم وي ډګاندهي جي په صلاح می هغه د پنچ ګنی په یو کیمبرج سکول کښی داخل کړو . دا پونې سره نژدی د آب وهوا په لحاظ ډیر ښه غوره دی .

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټي :

په دغه ورځو کښی دالیکشن قصی وي نو د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ددې د پاره راغونډ شوه . په دې بحث وچه د کانګرس په ټکټ څنګه خلک ودروو؟ زما رایه خو دا وه چه مونږ له په کار دی چه د کانګرس وفادار ازمایلی شوي غړي ودروو چه د تمام دپاره چا ځانی او مالی قربانی کړی ؛ وي خو د اکثرو ممبرانو خیال دا و او دغه فیصله هم وشوه چه که یو سړی د کانګرس په ټکټ دستخط کوي او پیسې هم ورکړي وي او د کامیابی امید پې وي نو هغه به مونږ ودروو نو د کانګرس به ډیر ممبران منتخب شی خو داسی کسانو کانګرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت چه کله کانګرس د وزارتونو د پرېښودو فیصله وکړه . د ورکنګ کمیټۍ په اوله جلسه کښی چه زه کښېناستم نو معلومه شوه چه د دوی په مینځ کښی ډیر اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یو طرف ته جواهرلال وا او بل طرف ته سردار پټیل او راجګوپال اچاریه وو. کانګرس کانګرس خو په لاهور کښي منعقد ته زه دحیرانتیا او کوم ډېر سیاسي علوم باندی چی زماوي. هغه ته هغو اسهو سر زه په دی اختلاف خوشحاله شوم. کاندهي جي سره مي هم داذکر وکړو هغه هم په دی اختلاف خوشحاله نه وو هر کله چه زه په دغه پوره جنبو کښي نه وم زما دوا ړو د لوسره ډېر ښه تعلقات وو او کوشش مي شروع کړو چه د دوی اختلافات کم شي، زه تر ډېره حده پوري هغه کښي کامیاب شوم. په بمبي کښي د کانګرس جلسه وه ځکه چه زه په بمبي کښي قید شوی وم نو د هغوی ډېر خواهش و چه زه دي دغه جلسه کښي شریک شم.

دکاندهي جي دا خبره خوښه نه وه او زما د بمبي د تللو مخالف و هغه پوهېدو چه دی به بیا څه تقریر وکړي او حکومت به ورته بهانه جوړه کړي او قید به یې کړي جواهرلال چه خبر شو نو ډېر خفه شو کاندهي جي له لاړو او ټخپله ذمه واري اجازت حاصل کړو او زه یې ځان سره بمبي ته بو تلم.

زه بمبي کښي:

د بمبي خلکو زما ډېر ښه استقبال وکړو، د بمبي هغه کرسچین ایسوسیېشن چه د چا سره په تقریر زه قید شوی وم، هغوی او د هغوی سره نورو جماعتونو ما له ایډرسونه راکړل. په ورکنګ کمیټۍ کښي د قرار دادونو په سلسله کښي چه به اول څومره بې اتفاقي وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو او په ډېره ښه طریقه هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسې نه پس څو ورځې صوفي او سعد الله سره تېرې کړې؛ او بیا سیوا اکرام ته راغلم. سیوا اکرام ته به هر قسم خلک کاندهي جي له راتلل یوازې سیاستدان نه. د سیوا اکرام ژوند ډېر ساده او باقاعده و، دغلته ورووړو زمونږ. شهېر زیاتېدو. دکاندهي جي خو دا خوښه نه وه چه دلته دې د خلکو تعداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شي نو اخرې رخصت ورکړو . د ننجو، نور ښهر کاني زيات شوي و، دهغوی د او سيدلو د پاره هم هغه دوه کوټې وې هلته د دې خبرې غم باک نه و اکثر به هلکان جنکلی په بړنده کښی پرخای ځملاستل خو زما داخبره خوښه نه وه دغه هلکان او جنکی د پريښه او پاک وو، خو زما داخيال وچه دوی په دې انمیښت کښې اچول په کار نه دی ما داخبره غوره وګڼله چه هلکان او جنکی دې بيله بيله بړنده کښې ځملی، ګاندهي جي هم داتجويز خوښ کړو .

په ۱۹۳۷ع کال د کانګرس د انتخاباتو وخت رانزدې شو او د راج ګوپال اچاريه نوم د صدارت د پاره تجويز شو او فيصله پرې وشوه ليکن څو ورځې پس په مدراس کښې د يوې واقعي په بنا هغه خپل نوم بېرته واخيستو مګر دا د هغه يو بهانه وه حقيقت دا وچه هغه د مدراس داسمبلۍ د پاره ودرېدل غوښتل او که چيرې هغه د کانګرس صدر شوی وای نو بيا خو داسمبلۍ د پاره ودرېدلې نه شو ، نو جواهرلال وويل زه . ودرېږم ، په سيوګرام کښې لږ څې ورځې پس دورکنګ کميټۍ يو اجلاس وشو سردار پټيل دا تجويز پيش کړو چه جواهرلال دی د و باره د کانګرس صدارت ته نه ودرېږي . جواهرلال وويل که چيرې باچاخان ودرېږي نو زه نه ودرېږم او که چيرې باچاخان نه ودرېږي نو بيا زه ودرېږم خو زه دې خبرې ته تيار نه وم ، کله چه هغه په دويم ځل د کانګرس صدر شو نو يو بيان يې ورکړو چه دهغه نه د بعضي خلکو داخيال پيدا شو چه دهغه ددې بيان مطلب دا دی چه زما کاميابي د سوشليزم په وجه وشوه او دا د سوشليزم کاميابي وه . زمونږ د کانګرس کميټی بعضي ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فيصله يې وکړه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبارونو له ورکوو بابوراجندر پرشاد او پټیل یو بیان تیار کړو او دستخطونه لي پرې وکړل . مالویه ، مهادیو دیسائي د دستخط دپاره راوړو ولیکن ما ته هغه خبره دغسې نه ښکاریده نو دستخط مې ونه کړو او مهاتما جي ته مې ووې چه ښه به داوی چه جواهرلال ته یو تار ورکوو او پوښتنه ترې وکړو چه د دې بیان نه ستا څه مطلب دی ؟ ما ورته ووې چه زما دا خیال دی چه د هغه دا مطلب نه دی . تار یې ورکړو جواب راغی چه زما د بیان نه کوم مطلب تاسو اخیستی دی هغه نه دی . ګاندهي جي ، جواهرلال سره ډیره مینه وه ، جواهرلال خو ګاندهي جي د پلار په شان ګڼلو خو بعضې خلکو کوشش کولو چه د دوی په مینځ کښې خفګان پیدا کړي نو تر څو پورې چه زه هلته وم نوما به د دې غلط فهمولیرې کولو کوشش کولو او د ورکنګ کیټي د نورو ممبرانو په مینځ کښې به مې هم کوشش کاوه ځکه ما ته بې اتفاقي د متحده په لاره کښې خنډ ونه ښکاریده ل او هر یوه ډله کښې چه بې اتفاقي پیدا شي نو د کامیابۍ په ځای ناکامیاب به شي .

د فیض پور کانګرس :

د ټول هند د کانګرس کمیټي سالانه جلسې د پاره فیض پور خوښ کړې شو ، فیض پور د بمبئي په صوبه کښې یو کلی دی ما به همیشه ګاندهي جي ته ویل چه قوم خو په کلو کښې اوسیږي او د هغه زما د دې خبرې سره اتفاق و ، دغه وجه وه چه د دې زمونږ په شان د کلو د خلکو نه کار اخیستل شروع کړل ځکه چه کلو کښې عوام اوسیږي او هر یو تحریک چه عوام ته ورسي نو کامیاب به شي مونږ ځکه د پښتنو په زلمو او زړو لیږي کلي په کلي ګرځیدو او دا زما عقیده ده چه د ښار خلک خو تعلیم یافته وي ځکه چه هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخبارونه دي، سکولونه او د تعلیم او تربیت ډېر ځایونه وي او په کلو کښې نه وي او خلک بې خبره وي.

د کانګرس ټکر په ډېره لویه پیمانه تیار شوی و د ورکنګ کمیټۍ د ټولو ممبرانو د پاره ځان له ځانه له ځایونه وو زما ځای د دې نور ونه لوی و زما هم دا خیال و او د دوی هم چه د صوبه سرحد خلک به راځي او ماسره به ډېره وي خو افسوس دی چه د دغه کانګرس له د سرحد نه څوک رانغلل. ماسره مهرتاجه او مریم او لعلی تللې وو خو هغوی به ماسره نه وو، هغوی صوفیې سره د جنګو په کیمپ کښې وو. صوفیه د بمبئي د صوبې د رضاکارو جنګو کمانډره وه او د هغې رضاکارې هم د خدمت د پاره کانګرس له راغلي وې. مهرتاجه او مریم هم په رضاکارو کښې شاملې وې او ټوله ورځ به یې کار کولو. په دغو ورځو کښې ایم. این. رای رها شوی و هغه هم دی جلسې له راغلی و

دهغه ډېر تعریفونه په اخبارونو کښې شوي وو او کوم خلک چه تاشقند ته تللي وو هغوی به هم د ده صفتونه کول خو دی چه ما د نزدې نه ولید و او خبرې مې ورسره وکړې نو ما ته داسې سړی ښکاره نه شو. د ورکنګ کمیټۍ ممبرانو سره به یې هم ګپ لګولو، مهاتما ګاندهي ته به هم نزدې نزدې کېده او خوشامندې به یې کولې. د کانګرس پنډال کښې یې یو تقریر هم وکړو خو خوندناک نه و خکه چه د سړي په زړه کښې یو څه وی او وایي بل څه نو د خلکو د هغه ډېر اثر نه وي زما خو دا خیال و چه دی هر څه چه کوی د دې د پاره کوی چه د ورکنګ کمیټۍ ممبر شي او چه پوه شو چه دا کار نه کېږي نو ورو ورو یې د کانګرس مخالفت شروع کړو او خبره دې ځای ته ورسېده چه بیا د هغه نه زیات بل د کانګرس مخالف نه و او مهاتما جي پسې به یې هم بد ردې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفیض پور په کانگرس کښې چه به هرکله ماته لېږ ډېر فرصت وشونو چاپېوه کلونه به تلم او دکلو حال بې ډېر خراب و دغریبي او جهالت زور و. د مسلمانانو حالت زیات قابل رحم و. دغه وجه داوه چه هندوانو کښې داسې خلک وو چه کله کله به یې دهغوی خبر اخیستو او هغوی به یې د دین دنیا دحال نه خبرول. مګر د مسلمانانو خوا انوخوک غمخور نه و دخدای اسره یې ته پرانه وو. زه چه څومره دهندوستان په کلو کښې ګرځېدلی یم نو ما لیدلي دي چه د مسلمانانو جذبه دهندوانو کمه نه ده، بلکه داچه مسلمانان دچوت چات نه وچت دي او هندوانو کښې دغه مرض ډېر دی او چه تر کومه مالیدلي دي نو هندوان په نسبت د مسلمانانو (سوشلی بیک ورډ) دي اجتماعي طور وروسته پاتي دي. څومره چه مسلمانان زر ترقي کولی شي هندوان هغومره زر نه شي کولی، ولې قومونه خو په دعوو او تشو خبرو ترقي کولی نه شي چه په کومو قومونو کښې نیکان، پاکان او بې غرضه او دخدای دپاره دخدمت خلک پیدا شي نو هغوی ترقي وکړي. خدای دې په مسلمانانو کښې داسې خلک پیدا کړي.

دپښتنو په هکله غلط فهمي:

زه چه په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چه دپښتنو متعلق چه کومې غلط فهمي پیدا شوي دي ددې صفایي وکړم. ځکه چه دهندوانو ډېر عالم او باخبره لیډران هغه ماته داخبره وکړه چه په سرحد کښې او ازادو قبایلو کښې دهندوانو مال او عزت محفوظ نه دی ما ورته ووې چه تاسرحد لیدلی دی؟ هلته تللی یې؟ وې نه! نو ما ورته ووې چه داد ملک ددښمنانو غلطي پراپېګنډې دي هلته دهغوی مال خان او عزت ددې ځای نه هم محفوظ دی او قبایل خو ښېل همسایه هندو سره کولونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيار وي. د پېرنګيانو په علاقه کښې دلته هم او هلته هم د هندو مسلم د بې اتفاقۍ د پاره حکومت داسې کار ونه کوي چه دوي د يو بل د ښمنان کړي، د کلکو په فکر کښې د خبرو نه راتلله چه دومره منبکلي پېرنګيان هم دومره خراب کارونه کولی شي نو ما ورته ووې چه دلته په ۱۹۲۲ع کښې په ملتان کښې د هندوانو مسلمانانو فساد چا جوړ کړو؟ کانپور کښې هندوان مسلمانان د چا په لمسه قتل شول؟ او پرون تا ته نزدې بمبۍ کښې د هندو مسلم فساد کښې د چا لاس و؟ لاهور کښې د شهيد ګنج جګړه څنګه پيدا شوه؟ په کوهاټ او ډيره اسماعيل خان کښې دا دومره لوی فساد د هندوا و مسلمان چا وکه؟ د ې ټول هندوستان کښې چه هندوا و مسلمان لاس په ګرېوان دی ولې؟ دا د د هر غور او فکر نه پس وويلې چه تاسو له په کار دی چه په دې باره کښې کتابونه او رسالې وليکئ نو ما ورته ووې چه زمونږ ذريعې محدودې دی تاسو له په کار دی چه تاسو لا رښئ او د هغه ځای حالات پخپله وګورئ او بيا د هغه متعلق اشاعت وکړئ تاسو دا موکيږی نه او يورپ نه خو خبرئ او د خپل ملک د يوی حصی نه ځان نه خبروئ پخپله تاسو معلومات نه کوئ، نه ورځئ، نه ګورئ خو د بل په خوله پسې ځئ.

د پښتنو په باره کښې چه څومره غلط فهمي پيدا شوې وې د دی دليری کولو د پاره د کار ښه ځای سيوا ګرام و ځکه چه دلته به د هر ملک نه د هر خيال او د هری عقيدې خلک راتلل ما سره به د خبرو د پاره ښه موقع وه بله دا چه کله ناکله به مې د هندوستان د مختلفو علاقو دورې کولې او د عامو جلسونه علاوه به مې د هغه ځای هندوانو، مسلمانانو سره هم بيا د له خيالات کول او د کانګرس خلکو مې هم د ې ته تيار کړل چه د فيض پور په دې عام اجلاس کښې د سرحد اتو متعلق يو ريزوليوشن پاس کړي. د کانګرس د څېنو ذمه دارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو په زړونو کښې دا خیال پیدا شو چې د هندوستان دازادۍ او امن د پاره دا خبره ضروري ده چې مونږ دې د سرحد خلکو سره تعلقات پیدا کړو مګر هغوی د دې خبرې نه خبر نه وو چې په دې لاره کښې څومره ډېر مشکلات دي ځکه چې پیرنګیانو دا کله غوښتل چې د هندوستان او د سرحد اتو د خلکو تعلقات دې پیدا شي پیرنګیانو مونږ له موقع نه ورکوله چې ازادو قبایلو سره خپله ورورولي جوړه کړو نو هندوستان له به بې څرنګه دا موقع ورکوله چې هغوی سره تعلقات قایم کړي. پیرنګیانو خو مونږ هم قبایلو ته نه پرېښودو.

سیوا کوم ته به د یورپ ډېر ښځې او سړي راتلل لکه فادر الون (ILWON) فادر سي ایف اینډ روز او میری. د سړي په نسبت ښځو کښې هم عمل دی زیات وه کله کله به هغوی زمانه د سرحد اتو او د خدایي خدمتګارو د تحریک تپوس نه کول. یوه ورځ سیوا کوم ته یو څو تنه پیرنګیان راغلل هغوی سره د ناګپور لوی پادري هم و. هغو پیرنګیانو دازادو قبایلو تپوس نه کول او ما به خوابونه ورکول چې په دې کښې پادري صاحب دوی او داسې شروع لې وکړه چې زه په خیبر کښې پاتې شوی یم زه دا پرېدونه ښه واقف یم هغه ښه خلک نه دي ځکه چې هغوی پیرنګیانو ته بړند او نیغ نیغ ګوري ما د خندل او پادري صاحب نه مې تپوس وکړو چې دوی ولې تاسو ته بړند او نیغ ګوري نو هغه دوی چې هغوی زمونږ نه نفرت کوي ما وې چې ستا دا خبره درسته نه ده حقیقت دا دی چې هغوی پیرنګیانو ته ځکه بد ګوري چې هغوی تاسو وینی نو په زړونو کښې دا خیال راپیدا شي چې دا هغه خلک دي چې په توپو، ماشین ګنونو، بمونو زمونږ کلي، زمونږ کورونه ورانوي، او زمونږ ښځې، نر- مالونه او بچي تباه کوي. زما په دې خبره هغو نورو پیرنګیانو د خندل او پادري ډېر کچه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارتونه:

په ملک کښې د اسمبلو الیکشنونه شروع شول او اکثرو صوبو کښې د کانګرس امیدواران کامیاب شول. د موږ د صوبې انتخاباتو نتیجې پرنګیان او د هغوی بڼچې د پرچیران کړل هغوی اولیدل چې هغوی د ړنی ړنی ستنې راوغورځیدې، بیا د صوبې د قوله لوی لوی نوابان سر محمد اکبرخان هوتی د امیر محمدخان د لاسه شکست وخوړ، صاحبزاده عبدالقیوم د یو خدایی خدمتګار عبدالعزیزخان د زیدې د لاسه ارباب شیرعلی خان د تهکال د ارباب غفور د لاسه، د ټیرې نواب د اسلم خان د لاسه، خان بهادر قلی خان د صاحب ګل جرنیل خدایی خدمتګار د لاسه، راپریوتل او دغه شان د پیرنګیانو ملاتړ خانان بهادران، والی بهادران، خانصاحبان اورای صاحبان وغورځیدل.

د ۱۹۳۵ع د ایکټ د لاندې د صوبایي اسمبلو د پاره د انتخاباتو نتیجو ټولې دنیا ته عموماً او پیرنګیانو ته خصوصاً دا خبره په ډاګه ثابته کړه چې کانګرس په حقیقت کښې د عام اولس نماینده دی. ثبوت یې دا وو چې په هغه وخت د هندوستان د یوولس صوبو نه په اتو صوبو کښې د کانګرس اکثریت وو. باقي درې د مسلمانانو اکثریتي صوبو کښې مقامي ډلې کامیابې شوې، صوبه سرحد چې د مسلمانانو اکثریتي صوبه ده (۹۳٪) هغه هم د کانګرس سره لاړله.

څلور ورځې پس په ډیلي کښې د کنونشن د پاره یوه جلسه مقرره شوه چې هغه کښې د آل انډیا د اسمبلو ممبران راجمع شول او په دې خبره بحث جوړ شو چې دې وخت کښې موږ نه له څه قسم قدم اوچتول په کار دي. وزارتونه واخلو که نه؟ د دې جلسې له د سرحد د پېر کارکنان راغلي وو. ډېره موده پس مې هغوی سره ملاقات وشو. په ورکنګ کمیټۍ کښې څه ورځې تاوده بحثونه وشول. جواهرلال د وزارت جوړولو سخت مخالف وا د ورکنګ-

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیټۍ اکثریت یې په حق کښې وزه هم اول د وزارت مخالف وم خو بیا زما خیال بدل شو
ځکه چه کوم کسان چه د وزارت په حق کښې وو هغوی به هم داوې چه مونږ وزارتونه
د دې د پاره نه اخلو چه مونږ دې له د پېرنګی اصلاحات ، وچلوو بلکه زمونږ د اراده
چه د دې په ذریعه به مونږ دا د پېرنګی اصلاحات ، ناکامه کړو . زمونږ د وزارت
اخیستو فایده داده چه زمونږ د له مضبوطه شی ، کدا کارونه کیدل نو فوراً به وزارتونه
پریږدو . دویمه نکته چه په کوم باندې د وزارت د اخیستو مخالفینو اصرار کوو ، هغه د
صوبائی ګورنرانو خصوصی اختیارات وو چه کوم د دغه ایکټ د لاندې هغوی ته حاصل
وو . فیصله په دې وشوه چه ترکومې پورې ګورنران د صوبائی وزارتونو د اتسله ونه کړی
چه هغوی به په وزارتی فیصلو کښې مداخلت نه کوی نو تر هغې د وزارتونه نشی اخیستی .
د ډېر وو د خوبحثونو نه پس ورکنګ کمیټۍ د وزارتونو په حق کښې تجویز پاس کړو کنونشن
کښې هم د دې په حق کښې او مخالفت کښې د ډېر تقریرونه وشول مګر اکثریت د ورکنګ
کمیټۍ تجویز پاس کړو د پاس کیدونه پس په هغه جلسه کښې صلهٔ د ټولو صوبو ممبرانو نه
د وفادارې حلف واخیستو او بیا خلک رخصت شول . زه یو څو ورځې د ډیلی کې ایسار وم
او بیا وارد دی له لاړم .

مونږ وارد او سیو اکرام کښې :

زه چه ترڅو هلته وم نو غنی او مهرتاج ما سره وارده کښې وو . د لالی هغه
سکول خوښ نه شو هغه د وارد دې په سکول کښې داخل شو د دې سکول هیڅ ماسټر
ناایکم د ډېر ښه او قومی سړی وا و د ډېره لږه تنخواه یې اخیستله د هغه ښځه د بل ایم
اې وه د ډېره ښه او قوم پرسته ښځه وه هغې به هم د جنګو په سکول کښې په لږه تنخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکولو د دې دواړو ماسره ډېر ښه تعلقات او همدرد ی وه زما د او سېل وخاې سیواګرام دواردۍ نه څلور میله لیرې و د لالي د پاره تلل راتلل ګران وو نو د وی سره ډېره شو. کهوناجه چه به په چوتهي راغله نو ماسره به سیواګرام کښې وه. ولې، په وارداکښې واو په دویمه، درېیمه ورځ سیواګرام ته راتلو دلالي چه به کومه ورځ چوتهي ده نو دلته به راغې یوه ورځې وختې غنی سیواګرام ته راغی په دغه ورځ دګاندهي جي د پیل اکېدو ورځ وه چه ډډېږ ته کښېنا ستو نو غنی ګاندهي جي ته دوې چه نن ستا د پیل ایش ورځ ده ما وختی خان را ورسو وچه نن به قسم قسم ښه خوراکونه وي لیکن داخو بیا هغه بي خوندۀ اېښیل لي کړ وې چه تل یې زه خورم. هغه غنی ته دوې چه ته هره ورځ سحر وختې دلته راځه غنی وخندل وې. زه به دې اېښېل لي کلهو پسې هره ورځ دادومره مزل کولی نه شم داګه چېرې اوس پولا ووای او ورسره سور کړې چرګ وای نو زه به دې کار ته تیار شوی وم. داخو د تو قو یوه خبره وه او په خندا تېره شوه سبا له ګاندهي جي ماله دوې چه داهلکان دي دوی باندې جبر په کار نه دی زما داخیال دی چه ددوی د طبیعت دخوراک انتظام وکړو ما ورته دوې داخو غنی توقه کوله او زما داخیال دی چه هغه به هیڅ رنګ دې خبرې ته تیار نه شي ګاندهي جي په هغه ډېر کوشش وکړو خو کامیاب نه شو دغه شان په مهرتاجه باندې هم ډېر وسونه کړې وو خو هغې هم داخیز دنه نه وو منلي ډېر خوشحاله شوم چه دوی کښې دومره سه پیتوب وچه دبل دجذبا تو خیال یې ساتلو د سیکاون کلی چه سیواګرام ته نږدې وو د صفایي دپاره ګاندهي جي یو تنخوا دار مهتر مقرر کړې و زه ورسره متفق نه وم. زما رایه داوه چه د کلو خلکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

توبیت ور کول په کار دی چه هغوی د کلی صفایي چیل فرض وګڼي او ځیله یې
کوی بله دا چه د هندوستان په کلو نو کلی دي که د دومره کلو د صفایي د پاره مونږ
یو سړی مقرر کړو نو د هغو د پاره کو ور و نه روپي په کار دي . یو ځل دا ښی وشوه چه
د سیکاوون دغه سړی زیاته تنخوا غوښتله دوی ورته تنخوا زیاته کړې هم وه مګر
داخل یې زیاته نه کړه هغه کار پر یښودو او لاړ و . خبر دا غی چه د صفایي هغه سړی
تښتیدلی دی . نو ګاندهي جي و وی چه راځئ چه مونږ ورله لاړ شو مونږ د صفایي
سامان واخیستو او ور روان شو .

په دی ورځو کښی د بهار د صوبي د زلزلې ځیني علاقي د جوړولو په سلسله
کښی د سویز رلینډ یو لوی انجنیر راغلی و او دلته پیښین و دا لی هم چو ټی وه ورته
می ووې چه هلکه تیا د یره هغه وي د خه د پاره ماوي د صفایي د پاره هغه په ژړا
شو چه زه خو د خلکو غول غور ځولی نه شم هغه مو پر یښوا و مونږ ټول روان شو چه
کلی ته ورسید و نو جوړه جوړه شو هغه انجنیر د پر ښه سړی و په ونه ما سره یو
شان و زه او هغه جوړه شو د ګاندهي جي جوړه نه و هغه مو خیل جمعدار کړه
او صفایي مو شروع کړه خو مونږ ته دا سی معلومه شوه چه دا د کلی خلک زمونږ
په صفایي خوشحاله نه دي کوم ځایونه چه به مونږ پاک کړل نو زمونږ دلیری
کیدو سره سم بیا هلکان او جنګی به راتلل او هغه به یې بیا ناولی کول هغه انجنیر
راته ووې چه معلومیږي چه په دی خلکو کښی زمونږ د دی خدمت د
احساس ماده نشته معلومیږي چه زمونږ خلاف مظاهره کوي ما او هغه
دا خبره د یره محسوسه کړه چه مهاتما جي غوندی سړی یو کلی ته د صفایي د پاره ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو د احال دی. زه به دی خبره ډېر خفه وم چه کله واپس راغلو نو یو ملګری
ماله قسلی واکوه چه خلکو وباسی چه تاسو لې په کانو نه یی ویشتی او صفایی ته یی
پر یښودی. میرا جن او کنو (کنو دکا ندهي جی نمسی و او میرا جن دیو انګریز
امیر البحر (Admiral) سلیډ لور وه چه خان یی د هندوستان د غریب ولس
خدمت د پاره ګاندهي جی ته وقف کړی و) هغوی هم د وار دی سره نزدی یو کلی
ته د صفایی د پاره تللی وو نو خلکو صفایی ته نه پریښوول او دوی صفایی کوله نو د
کلی خلکو ورو او لوبو په کانو وویشتل او بله عجیبه خبره خولا داده چه مونږ خیل خای
له راغلو او زمونږ هغه خدمتګار چه سیوا ګرام کښی لی خدمت کولو خبر شو چه مونږ
هغوی کلی له صفایی ته تلي وو هغوی زمونږ کار پریښود او و تښتېدل د هغوی په
خیال او عقیده مونږ اچوت شو، پلید شو او د پلید و خلکو کار کول د هغوی په خیال
ګناه وه. مونږ په سیوا ګرام کښی د اوبو د پاره د پېر ښکلی کوهی ویستلی و او د هغه
د پېړي منی اوبه وي او هغه اوبه موخکلی هغوی به هم د دي او بو نه خیل منګی ډکول
هغوی د اکوهی پریښود او بل مونږ ته نزدی یو شاړ کوهی وچه اوبه یی د څکلو نه وی
د هغه نه به یی او به ډکولی او څکلی. کومو خلکو چه به د لته زمونږ کار کولو نو دا تول
په هندوانو کښی نیچ ذات وچه ورته اچوت وایی او نور هندوان دوی خان ته
نزدی نه پرېږدی او په څینو ځایونو کښی چه په چا د دوی سوری وشی نو هغه پلید ګنی.

د کانګرس وزارتونه:

د هندوستان په اکثرو صوبو کښی کانګرس الیکشن وګټه او دوی اکثریت
شو، په صوبه سرحد کښی د حکومت د ډېر مخالفت او بې ایمانی سره هم په څلو یښتو کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولس ممبران خدایي خدمتګار کامیاب شول، حکومت د خدایي خدمتګارانو خلاف
تول خپل اثر و رسوخ استعمال کړې وو او د خدایي خدمتګارانو د مقابلې د پاره يې د
صوبې خانان، ملکان، وکیلان یو کړي ل د دوی د عمرونو د دښمنیو جوړه يې وکړه لیکن
بیا هم زه دا وایم چه خدایي خدمتګار د به الیکشن ګټلې وای او اکثریت ګډی به
راغلې وای که د هغوی نه ځینی غلطۍ نه وای شوی او د پوره جنبو او خودغرضونه یې
کار اخیستی نه وای او اصولي خلک يې منتخب کړي وای، سره د دې هم اسمبلي
ګډی د دوی مضبوطه ډله وه د دوی د مقابله ګډی بله ډله د ومره لویه نه وه بیا هم
حکومت بې ایماني وکړه او د قانون او قاعدې برخلاف سره چاره کنګم د خدایي
خدمتګارو په خلای ښه ماحبزاده عبدالقیوم ته د وزارت جوړولو دعوت ورکړو
او هغه حکومت جوړ کړو د هغه اود سره ډله هم نه وه، دی ځیله حلقه ګډی فیل شوی
و، عبدالعزیز خان تري سیټ ګټلې وُ دی د هزاره نه کامیاب شوی و. هغه
د پیرنګیانو سړی وو او چه اسمبلي ګډی د پیرنګیانو خوره سړي. د و هغوی مجبوراً هغه
سره ملګری شول. لیکن بیا هم دا وزارت د شپږو میاشتو نه زیات ونه چلیدې
شو او د حکومت د ډیرو کوششونو باوجود مات شو او د خدایي خدمتګارو حکومت
جوړ شو.

د کانګرس اول ګډی چه په کومو صوبو ګډی اکثریت وه نو د وزارت جوړولو نه
انکار کړې و ځکه چه کانګرس جي حکومت ته یو شرط وړاندې کړې و هغه دا چه ګورنران
به د وزارت په کارونو ګډی غیر ضروري مداخلت نه کوی. د ۱۹۳۵ ء کال ایکټ تول
اختیارات ګورنرانو له ورکړي وو او هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو لویو کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې مداخلت کولی شو. حکومت دګاندهي جي دغه شرط ونه منلو ولې چه هغوی خو د
اوږدو پېښو جوړه کړې وه. پېرنګیان دې ته تیار نه وو چه هندوستان ته دې طاقت او
اختیار ورکړي. اول کښې کانګرس د وزارتونو جوړولو نه انکار وکړو. حکومت دخپلو خلکو
وزارتونه جوړ کړل خو دغه چېرته چلېدی شول. دممبرانو اکثریت ورسره نه وځکه
موده وروسته دکانګرس په خپلو غړو کښې د دې شرط بر خلاف ګنګوسې شروع شو
او راجګوپال اچاریه دې خبرې ته تیار نه شو چه مونږ له وزارتونه اخیستل په کار نه دی
دونږه پټیل کښې وو داد سمنډلر په غاړه یو کلي دی. ګجرات کښې ګاندهي جي راجګو
پال اچاریه راوغوښتو. سر دار پټیل هم دلته وو. ګاندهي جي د دوه ښپي او ورځي هغوی
سره بحث وکړو خو دهغه خیال یې بدل نه کړی شو هغوی وې چه مونږ له غیر مشروط
طور وزارتونه اخیستل په کار دي او دهغه دا هم خیال وچه دا څومره موده مونږ
وزارت نه دی اخیستی نو دقام او ملک تاوان شوی دی. راجګوپال رخصت شو
او مونږ ټول د دا جاجی په دې کار خفه وو لیکن دخدای فضل وحکومت دګاندهي جي
شرط منظور کړو. او دسنده، پنجاب او بنګال نه علاوه دهندوستان په ټولو
صوبو کښې دکانګرس وزارتونه جوړ شول.

مونږ دسیګاوان دکلي نه لږ بهرته اوسېدو او دآب وهوا په لحاظ دغه ځای
ډېر ښه وخو دبرسات په زمانه کښې به دګرځېدو تکلیف ولاړه هم کچه وه او ماللاړی
یې ډېره وه. اکثر به ډېری خټې چقرې وې او ښادو وا و بنیاد مو ته به ډېر تکلیف و
او بل خوا نه به هلته په پېښو او ډېرو کښې ډېر کاڼي وو چه دالارې پری جوړېدی شوې
خو دبې اتفاقی او بې تنظیمی په وجه دا کار پاتې وو ګاندهي جي دا کار شروع کړو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کال کښې مو یوه لاره پخه کړه. دلته ماشي ډېر وو خو ملیریا کمه وه. یوځل په ګاندهي جي
د ملیریا سخته حمله وشوه هغه دارو هم نه خوړل، څه وخت چه هغه لې هوښه شو نو
مونږ ورله سول سرجن راوغوښتو هغه دا تجویز وکړو چه زه دې هسپتال له ورم
مګر هسپتال خو پرېږ. ده هغه دارو نه خوړل په دې وجه د هسپتال نیاتي شو مونږ
ټولو ورته په اتفاق ووې او اخر مونږه دې راضي کړو خکه چه مونږ سره دومره غم و او
د هغه نا جوړتیا مونږ ټول وارخطا کړي وو. مونږ ټول ورسره هسپتال له لاړو په
څو ورځو کښې د هغه صحت ښه شو. هسپتال له یوه ورځ یو سړې راغی ده د ډېر ماران
ورسره وو د ګاندهي جي په مخ کښې لې پیټارکښېښودو او سړې تري اوچت کړو هغه
کښې قسم قسم ماران وو. ګاندهي جي ته لي نږدې کوال مګر ما تري منع کړو چه په دې
څیز څه اتبار دې نیا د هغه سړې خواهش وچه زه دا ماران د تبرک د پاره د بابا
په غاړه کښې اچوم ګاندهي جي خندل خو ما منع کړو هغه وې، دا ما دم کړي دي د
نقصان بې ذمه وارنیم، ما ورته ووې که څه نقصان وشو نو زه به ستا ذمه وار یې څه کړم ښه
دا د چه دا کار ونه کړي او هغه می دې کار ته پورې نه ښوده. بل ځای بیا په سیوا ګرام کښې
زمونږ بل ملګرې ناجوړه شو د هغه محرقه تبه شوه څه ورځې پس میرابهن هم ناجوړه شوه
او محرقه یې شوه هغې ماته ووې چه معلومیږي دا چه زما هم محرقه (تبګۍ) ده مونږ سره
د هغې زیات فکر وخکه چه پیونګیان اکثر د محرقي نه مري او دې ته مونږ نوې ماددوې
دوا او ډېر خدمت کاوه خو ددې به راسره ډېر فکر وو او د میرابهن به می زیات خدمت کاوه.
په دغه ورځو کښې د مهاتما جي یو دوست په بنارس کښې یوه عبادتګاه جوړه کړې
وه چه په هغې کښې د هر مذهب خلکو ته اجازه وه چه په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی کولی شی ، دهغی دافتتاح دمراسمو د پاره مهاتماجی او زه بنارس ته لاړو ، مهرتاجه هم ماسره وه او د هندوستان د مختلفو علاقو نه د پر نارینه او زنانه دغه افتتاح د پاره راغونډل شوی وو . ددی رسمونو دا تاکید و چه و ورځ د هر مذهب او ملت خلک موجود وو چه دغه عبادتخانه کښی د هر مذهب خلکو پخپلو طریقو د خپلو مذهبی کتابونو تلاوت او دعاگانی وکړې زما په خیال د پیرنګیانو د راتلو نه پس د هندوستان په تاریخ کښی دا اوومبی ځل و چه د هر مذهب پیشوایان په دیره مینه او محبت سره یو ځای راغونډ شوی وو او عبادت یی کولو .

بنارس، دیلی، گجرات، کاتیاواړ:

مونږ د بنارس نه دیلی ته راغلو ، بیا د گجرات کاتیاواړ ته لاړو ، په کاتیاواړ کښی ما د مهاتماجی کور او خپل خپلوان ولیده هغوی د پر ښه خلک وو او د گاندهی جی سره یی د پر مینه محبت د یوه شپه مو هلته وکړه ، بیا گجرات ته راغلو او احمد اباد کښی د ودیاپیټ کښی چه د هندوانو یو د پر لوی قومی کالج دی دیره شوو د ودیاپیټ په رښتیا یو قومی کالج دی ولی چه ددی شاگردان چه د تعلیم نه فارغ شی نو هغوی کلونه ځی او د خپل قوم او ملک خدمت کوي . د گجرات د میونسپلټی د خلکو د طرف سپاسنامه را کړې شوه دا د پر ښه خلک دي مهاتماجی سره یی د پر محبت دی یوازی محبت نه دی دازادی په جنګ کښی هم دهیچانه وروسته نه وو ، خو ورځی پس سیواگرام له راغلو زه چه خومره هندوستان کښی گرځیدم نو ما به لیدل چه هره صوبه کښی په سیاسی اقتصادی او تعلیمی لحاظ بلکه په هر لحاظ مسلمانان د هندوانو نه د پر وروسته وو خو ما چه به ما په دی خبرو فکر کولو نو د دی نتیجی ته ورسیدم چه یوازی گاندهی جی نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال نه دی مالویه نه دی، پټیل نه دی، راجندر پرشاد نه دی، سوباش، را-
جګوپال اچاري نه دی، بلکه په سوونو داسې خلک دي چه ډاکټران، انجنیران، تعلیمیافته
خلک، مدرسې جوړې کړې دي او لګیا دي، د خپل قام او ملک خدمت کوي. ډېر خلک
خان خان له په کلو کښې ډېره دي خلک يې کلونه نه پېژندي او د دوی په لاره کښې خنډان
اچوي مګر دغه هغوی په صبر او استقلال د خپل قام خدمت کوي او هیڅ قوت هغوی
د خلکو خدمت د لارې نه اړولی نه شي. د هغو خلکو لوی تعریف دا دی چه ژوندلي ډېر ساده وو
او په ډېر لږ څیز به يې ګذاره کوله. په وارده کښې یو ځل د وار دی د کلو د کارکنانو جلسه وه
هغوی ټول راغونډ شوي وو زه هم د (ونوبا) هغه نوی اشرام کتوله تللی وم د هغو کار-
کنانو په جلسه کښې شریک شوم ډېر خوار او کمزوري وو زما زړه پرې وسو جاجوجي چه
د دي تنظیم صدر و او ونوباجي يې سکرټري و ورته مې ووی چه دا خو د قوم ملکیت دی
غریبانانو د خوراک څه انتظام په کار دی او کمزوري سړي د قوم او ملک خدمت کولی نه شي
جاجوجي ووی چه ستا سره زما پوره اتفاق دی او س زمونږ جلسه کښې دا تجویز وړاندې
کړه. جلسه کښې چه ما دا تجویز وړاندې کړو چه د دوی تنخواګانې زیاتې شي، نو دغوی د
کارکنانو نه یو سړي پاڅېد وهغه ووېل چه زمونږ دا ملک ډېر غریب دی اول خو مزدوري
دی نشته او چه مزدوري وي نو دري آنې د سړي وي او لس پیسې د ښځې وي او مونږ
خو بیا هم څلور آنې اخلو زمونږ پټیل دا شان ډوډۍ خوري لکه مونږ يې چه خورو د
تنخواه زیاتولو ضرورت نشته ولې چه دا خلک به وايي چه مونږ خو د باجېرې وچه ډوډۍ
نه بیا مو مو او دا زمونږ خدمتګار زیږې غوړې خوري.

ملبه دا چه د هندوانو امیران، سوداګر، اکثریت د هر یو قومي تحریک سره په زړګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو روپو امداد کوي بل طرف ته مسلمانان دي تاسو وګوري هغوی کښې دخدمت څوک دی د هغوی تعلیمیافته امیران، سوداګران، وکیلان دی چه روپۍ ورکول خو پریږده د قوم او ملک د ترقي څه خیال هم په زړه کښې نه لري د غه وجه ده چه مسلمانان د زوال سره مخامخ دي. د غه وجه ده چه په هندوستان کښې هندوان د چنيږي او مسلمانان په پریوزي. د هندوستان د مسلمانانو د اته دا تجربه وشوه چه کوم سړي د پیرنګیانو خیرخواه وی، هغه د دوی لیډروي دا سې حالاتو کښې به څنګه ترقي وکړي.

د هندوستان د مسلمانانو د پاره فکر؛

زه چه په ټول هندوستان کښې ګرځېدلی یم نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غمخوري نشته او خیرخواهي نشته. سیوا ګرام ته به کله ذاکرحسین صاحب راتللو ده سره زما ډېر تعلق وو دی د جامعه ملی اسلامیه دهلي پرنسیپل وو ما ده ته هندوستان کښې د ګرځېدو او ټیل ذهن د حالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړو او ورته می ووې چه دلته په مسلمانانو کښې روښتینی خدمتګار پیدا شوی نه دی ترقي کولی نه شي په مسلمانانو کښې هم په سړه سینه تعمیری کار کول په کار دی او د هندوانو په شان مسلمانانو له په کار دی چه ځای په ځای کارکنان پیدا کړي چه د دوی د ترقي د پاره کار وکړي او مرکزونه جوړ کړي. زه دی نتیجی ته رسېدلی یمه چه په چوف او کوف باندی قومونه اباديږي نه کار په کار دی! او نه د جلسو د تقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیدا کېدی شي نو ما اراده وکړه ده چه د مسلمانانو د پاره کار وکړم او د دوی له د اصلاح د پاره مرکزونه قایم کړم او چه تر کومی ماته خپلی صوبې ته د تللو اجازت نه دی شوی د دوی څه خدمت وکړم مګر ما سره د دی خبری ډېر فکر دی چه کله چیری ماته د خپلی صوبې د تللو اجازت وشو نو دده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت به بیا څوک کوي؟ ځکه چه زه خو بیا دلته پاتې کېدی نه شم او په ما د خپلو خلکو د خدمت کولو حق دی نو که چیری په دې کښې زما سره ستاسو اتفاق وی او د مسلمانانو دا کار فایده‌مند کښې نو بیا تاسو زما د ملګرتیا د پاره سړی پیدا کړئ چه هغوی دې کار ته د خدای د پاره ملاوتړی او که چیری زه لا پښم نو دوی دلته ناست وي او کوم بوټي چه مونږ کرلي دي هغه له اوبه ورکوي او وچېدو ته یې پرې نږدي. بل سوال د پیسو دی مسلمانان رښتې خیرتونه خو ډیر کوي مګر د خدای د مخلوق د ابادی د پاره یې پیسې ورکولو ته تیار نه دي د غه اخبره چه په دې کښې نیک او د ابادۍ تحریک چلیدل ګران دی.

زما خو دا خیال وچه دا کار دې د سنده د صوبې نه شروع شي ځکه چه هلته د مسلمانانو ابادی ډیره ده او په ټول هندوستان کښې د سنده خلک په هر لحاظ وروسته پاتې دي زمونږ د بل ملګري دارایه وه چه د بنګال نه دې بیا شروع شي او د سهارنپور ضلع پروفیسر صاحب دا خبره وکړه چه که چیری تاسو د دې کار ابتدا د سهارنپور نه وکړه نو ډیر زر به ترقي وکړي او ډیر زر به ټول هندوستان کښې خور شي ځکه چه دیوبند مسلمانان د سنده او بنګال د مسلمانانو نه زیات پوه او مترقي دي او بله دا چه سهارنپور کښې د یوې مذهبي مدرسې دی چه هغو کښې ډیر طالبان د سنده او بنګال دي او د هندوستان د هرې صوبې خلک پکښې شته دا د هندوستان د مسلمانانو تعلیمي مرکز دی او که دا مرکز د غلتو جوړ شي نو د دغو طالبانو نه به سنده او بنګال کښې او نورو صوبو کښې ډیر کارونه اخیستی شي مونږ ټولو په دغه ځای اتفاق وکړو چه کار به د دغه ځایه شروع کوو او منتظر وو چه څه وخت به هغه یو څو سړي زما سره پیدا شي.

څو ورځي ما په سیوا کرام کښې انتظار وکړو چه څه جواب را نغی نو بیا زه جواهر لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یو. پي. ته لاړم. بابو راجندر پرشاد ماته بهارته د تللو او دورې کولو وعده اخیستی وه نو زه په اله اباد کښې یم چه پروفیسر عبدالباري صاحب راغی زه او هغه دواړه پټنې ته لاړو او په صداقت اشرم کښې دیره شو هغه اشرم د ګنګا سیند په غاړه واو د پر د مړی اشرم دا اشرم د بهار د صوبې یو مسلمان بیرسټر مظهرالحق جوړ کړې و هغه د کانپور د جماعت په معامله کښې هم د حکومت برخلاف د مسلمانانو سرسته کړې وه افسوس چه د هغه نه وروسته په مسلمانانو کښې داسې څوک نه و چه د غه اشرم لي اباد ساتلي وای او په دی وجه د هغه وراثت کانګرس ته پاتې شو اونن ورځې د غه ځای د بهار د صوبې د بهار کانګرس کمیټۍ دفتر دی.

مونږ د دورې د پاره څه پروګرام جوړ وو چه د پنجاب میل داکسیډنټ خبر راغی او د خبر ملو سره سم د کانګرس کارکنان د مدد د پاره هلته ورسېدل. په دې کښې ډیر خلک مړه شوي وو او د مړو پېژندل نه کېدل چه دا هندو که مسلمان دی چه په چا به د هندو شک کېدی شو نو هغه به یې سوزوو او چه په چا به د مسلمان شبهه وه نو هغه به یې ښخ کړو او د مړو نه علاوه ډیر خلک زخمیان هم وو او هغوی یې د پټنې لوی هسپتال له د او ړل خدای دې چاته نه ښیي، د مصیبت یو عجیبه منظر وو ځو ورځې پس مونږ د خپلې دورې پروګرام جوړ کړ او کافي ورځې مو د بهار په صوبه کښې دوره وکړه. د بهار په صوبه کښې د شیرشاه سوري قبر دی چه مونږ هلته جلسه وکړه نو د دعا د پاره د هغه زیارت له ورغلم د هغه قبر ساده قسم جوړ دی او ښکلی ګنبد دی او چار چاپېره تری او به دي دا او بو تالاب ډیر ښکلی دی لوی شیرشاه ته مې دزړه د اخلاصه دعا وکړه ځکه چه هغه د پښتنو ګټندوی سیاستدان او نشنلیالي پښتون و چه مغلو له یې ماتې ورکړې وه او د مغلو نه یې د پښتنو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت دوباره اخیستی او وبیایي حکومت په ټول هندوستان جوړ کړی او د کلکتې نه تر پېښوره پورې سړک ده جوړه کړې دی. د خپل حکومت د ټینګولو د پاره یې د بهار په صوبه کښې د پرو پښتنو له ډېر جاګیرونه ورکړي وو مونږ د هغو پښتنو اولاد او جاګیرونه هم ولیدل، یو کس دوه د میلانه کوري هم وو مګر د هغوی اوس هغه خوند نشته خلکو د خپل پلار نیکه ژبه هېره کړې ده افسوس چه په پښتنو کښې دا کمزوري شته چه خپله ژبه هېره کړي. یو. پي کښې هم ډېر پښتانه دي د هغوی هم دغه حال دی ذاکر حسین صاحب افریدی پښتون دی د ژبې په هېرېدو د خپلو نه سړي پردي شي. د بهار په صوبه کښې پښتنو سره ډېر جایدادونه وو خو د بلوا عملو په وجه تری ټول لاړل او نن ډېر خراب ژوند تېروي.

د بهار د دورې نه وروسته زه بېرته سیواګرام ته راغلم د ډېرې مودې نه د سندهه د کانګرس ممبران مایوسي وو او دا یې خواهش وو چه زه دې سندهه ته لاړ شم او د هغه ځای په مسلمانانو کښې څه کار وکړم زما هم خوښه وه ولې چه د سندهه مسلمانان ډېر وروسته پاتې شوي دي او مظلومان دي او مونږ خدایي خدمتګار خود مظلومانو ملګري یو او مونږ خپل خدای سره دا وعده هم کړې ده نو زه د سیواګرام نه سندهه له لاړم، زما خو دا خیال وو چه سندهه کښې به کافي ورځې تېروم، سندهه ته چه ورسېدم نو ما د کانګرس د وړکړانو په مشوره د خپلې دورې یو لوی پروګرام جوړ کړو او د حیدرآباد نه مو شروع کړه مسلم لیګو خو زما د دورې د خرابولو د پاره د شرارت پروګرام جوړ کړی د خود سندهه وزیر اعلی چه ډېر قوم پرست او شریف انسان وو خبر شو او مسلم لیګو ته یې ووې چه عبدالغفار خان دلته زمونږ د قوم خدمت له راغلی دی په کار دی چه مونږ ټول ورسره مدد وکړو او که مدد نه شو کولی نو شرارت خو د شرم خبره ده، زه خبر شوی یم چه ستاسو د شرارت څه خیال دی خو که څه ده په دغه کښې مو شرارت وکړو نو ډېر بد به درسره وکړم. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جه مسلم لیګ په قلارښتو او ماخپله دوره په اطمینان سره وکړه. په دغو ورځو کښې د سنده وزیر
لی خان بهادر، الله بخش سومرو و دده زما سره ډېر مینه وه، په حیدر اباد کښې مو جلسې وکړې
د پښتو هندوانو او مسلمانانو سره مو خبرې اترې وشوې، د دې ځای نه کراچۍ ته لاړو، په
اچي کښې مو کافي د سختې تېرې کړې؛ او ډېر کار مو وکړو، د کراچۍ نه سکر ته لاړو او د سکر نه
یک دا باد له راغلو ولې چه دا خیال مو پیدا شو چه په بلوچستان کښې کار کول زیات ضروري دي.

د بلوچستان دوره:

د دېرې مودې نه زمونږ د بلوچستان د رونړو دا خواهش وو چه زه ډې بلوچستان
لاړشم، ما د پښتونخوا کوشش وکړو خو حکومت نه پرېښودم، په دغه ورځو کښې عبدالصمد خان -
اڅکزی چه د بلوچستان د پښتنو ضبتیني خدمتګار او رهنما دی په ما زور ولګو وچه ته
چستان ته لاړ شه، په اوده کښې می الله بخش سره ملاقات وشو د هندوستان په سیاست
ډېرې خبرې وکړې. هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښې نه وو ځکه چه د پنجابیانو نه
ډېر ډېره ستړي وو او پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه وو، هغه دې خبرې ته تیار وو
کمچري سنده، بلوچستان، سرحد او کشمیر یو ځای شوو نو دا به ډېره ښه وي، الله بخش
سومرو د سیاسي مخالفت په وجه د مسلم لیګ یو لیډر محمد ایوب کهوړو بیا وروستو قتل کړو.

زه په خیریت سره کوټې ته ورسېدم، څه وخت چه زمونږ او ورکا دي د بلوچستان
سرحد کښې داخل شوو نو تر کوټې پورې په لاره کښې د والېس کیلو وېره وه ځکه چه زه یې
خلو دا والېس کړې وم، په هر سټیشن چه به مې د پولیس افسر ولیده نو دا خیال به مې پیدا
چه د جوړې حکم یې را وړې دی. زه په خیریت کوټې ته ورسیدم، زما دا خیال دی چه
ومت جناح صاحب ته چه د هغه تعلق مسلم لیګ سره وو اجازت ورکړی وو نو ما ته یې هم اجازت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکړه، ولې چه زما تعلق کانګرس سره وو.

عبدالصمد خان اڅکزی سټیشن ته راغلی و، په سټیشن کښې نور هم ډیر هندوان، مسلمانان راغلي وو
مایو څو ورځې کوټه کښې تېرې کړې او یاد کومېټي نه فورټ سنډمین، قلعه عبدالله، هندو باغ، ګلستان، چمن
لورالایي او د بلوچستان د نورو ځایونو دورې وکړې، ډیره د خوشحالۍ او کامیابه دوره وه او زړه می په دې
هم ډیر خوشحاله شو چه پښتانه او بلوڅ راویښ شوي دي هغوی سره می جلسو او مجلسو
کښې د پښتنو او بلوڅو د ورورولۍ خبرې وکړې او پلا ی کښې ما سره د اکثرو پښتنو او بلوڅو
اتفاق وو، ځینو پښتنو زمونږ د پښتنو د خلکو نه شکایت کولو او ډیر ګیله من وو په پښتني نه
وروستو ماته معلومه شوه چه د دې وجه پښتنو ځای حاکمان وو یعنې د پښتنو هغه کسان
چه دغلته د پیرنګیانو نوکران وو او پیرنګیانو د خپل کار د چلولو لپاره دغلته مقرر کړي
دي افسرانو د خپلو ورونو سره شریفانه سلوک نه وو کړی بلکه د سپیتوب نه په یوتي، د فرعونیت
بدترین سلوک کوو او د هغوی په زړه کښې د ټولو پښتنو نه نفرت پیدا کړی ؤ ما هغوی ته
تسلي ورکړه او پوهه می کړه چه د یو څو کسانو په ګناه تاسو د پښتنو ټول پښتانه مه نیسئ ا
بغدادی دی نو را پښتانه داسې بې ننګه نه کړي لکه دا چه دی حکومت زمونږ نه دی بلکه
پیرنګیانو دی، بله دا چه په دوی کښې د دې حاکمانو اکثریت د هغه خانانو، میاګانو ا
ملایانو وو چه د انګریز د خوشحالولو لپاره دا دلته چه تاسو سره کوم سلوک کړې دی او
یې کوی دا ئیوازې تاسو سره نه کوی بلکه مونږ سره یې هم هلته په هغه خپله صوبه کښې کوی
ډیره عجیبه خبره وه چه دلته د دې پښتنو سرکاری افسرانو د پنجابیانو افسرانو سره د ل
چه په ښه کیږي د بلوچستان پښتانه او بلوڅ خوړل. د بلوچستان د دورې نه وروسته
مونږ جیکب آباد ته راغلو، په جیکب آباد کښې ډاکټر چیت رام چه د کانګرس صدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمد امین کوسوهم مونږ سره یوځای شو په جیکب اباد کښي د هندوانو او مسلمانانو
وه لویه جلسه وشوه ، په دی جلسه کښي د سیول او پولیس د افسرانو دا اراده وه چه څه
ر بړی وکړي خو د وزیراعظم الله بخش په مداخلت څه کړ بړی ونه شوه ، مونږ د
وچستان د هغی تولی علاقی دوره وکړه چه په بریتش بلوچستان کښي د پښتنو اکثریت
کښي دی ، زما او د عبدالصمد خان اڅکزی دا رایه وه چه د بلوچستان هغی برخی ته هم
ر شو چه بلوځ په کښي اباد دي ، د ډاکټر جیت رام او محمد امین کوسوهم دا رای وه
په مونږ د بلوڅو دغی علاقی ته لاړه شوو ، مونږ هلته لاړو خلک ټول په شوق او په مینه
غونډ شوي وو چي د جلسی وخت راغی نو زما دا اراده وه چه په هغه جماعت کښي جلسه
کړو چه د بازار په سر کښي وو او د نورو ملګرو دا خیال وو چه هغه ډاک کښي دې وکړو چه
بازار نه هغه طرف ته وو هلته د جلسی انتظام وشو ، جلسه چه شروع شوه نو د بلوڅو یو
بیس راغی ، د جلسی په خوا کښي تیر شو او جلسی ته لي شبه وکتل د هغه نه لږ ساعت
س د بلوڅو یو ټولی تیرو نه په لاس جلسی ته راګډ شول او بغیر د تپوس نه یي
خلکو را باندې کړل چه سړي ته به لي د سړي ورکوو د علی علی چیغی به لي و سره وهلی
پرنا تو سره و لی د سړي په بل ځای کوزارنه کوو په یو ساعت کښي میدان خالی
وو زما یوی خوا ته ډاکټر جیت رام او بلی خوا ته محمد امین کوسو په کوسوناست و
وخت چه د جلسی ټول خلک وتښتیدل زه یوازی پاتی شوم نو زمانه چاپیر
ول سره ورځ لي را باندی جوړه کړه او دا کوشش لي کوه چه زه هم وتښتم خو زه و نه
ښتیدم . په هغه ورځ ما خپل سر خوځیدلی و او په کرسی سر تور ناست وم زه پوهه
م چه شنه ګوزار به اخلی خو تښتیدم نه کتل می چه د وی څه کوی زمانه شنی طرف ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسو و هغه یې په سر وهلی وو او بې هوښه شو او د کرسۍ نه را پرېوت
بل طرف ته ډاکټر چیت رام و په هغه یې هم حملات کړې و هغه هم د کرسۍ نه په
کښې را پرېوتی و زمانه چا پېره د پېر وګړ ځېدل چه دی به هم د نورو خلکو په شان
وتښتی پوهه شو چه دی نه تښتي او مونږ خپل کار وکړو نو خپله وتښتېدل زه
چه و می کتل نو د کوسو او ډاکټر د سر نه وینو داړې وهلې بل څوک نه وو عجیبه حالت
معلومېده چه د ډاکټر چیت رام او کوسو په باره کښې ورته خاص هدایت شوی
او زما په باره کښې هم ورته هدایت شوی و ، بیا ورو سته معلومه شوه چه دغه بلوڅ
رئیس د دوی ډېر دوست و او دوی پرې احسانونه کړي وو مونږ بېړول سرجن
پسې یو سړی په موټر کښې ولېږلو دوی مو یوړل او جرګوم ځای مونږ ډېر هو
موکتونه کښې واچول وینه یې نه ودرېدله حالت یې خرابېدلو او عبدالصمد خان
او زمونږ نورو ملګری هم خوږ وو خو د مره نه د مقامي خلکو نه معلومه شوه چه دوی د
قصې نه خبر و او په تحصیل کښې را پورت هم کړی د ملکو سرکاری افسرانو د دې کار
نه نیوله حقیقت خو دا ؤ چه دا ټول کار د سرکار په اشارت شوی و نو افسرانو یې
مخه بند وله یوازې دا ځای نه په ټول بلوچستان کښې حکومت کوشش کړی وو چه
زمونږ جلسو کښې ګړ بړې پیدا کړي ولې په پښتنو کښې د ومره پښتو لا پاتې وه چه
دخپل مېلمه عزت وکړي مازیګر د هغه علاقې پولټیکل افسر چه پوځي کپتان و او هغه
و او دا ټوله قصه هغه کړې وه . خپل اسسټنټ سره ماته راغی او د دې واقعې تپوس
یې را نه وکړو او را ته یې ووی که چېرې تاسو پدی خلکو مقدمه چلول غواړئ دعوی
پرې کوئ نو زه به د هغې انتظام وکړم دغه اسسټنټ د پښین د علاقې د صوابي تحصیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوبیانو. د کلی وو ما دوی ته په خواب کښې ووی چه مونږ خدائی خدمتګار د چا نه
بدل نه اخلو، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خدای پاک اخلی هغوی چه ما سره خبری
کولی نو د حکومت د طاقت باوجود ملامته او خړ غونډی ښکاریدل سبنه ساعت ما سره
و بیا رخصت شو، تیاره ما بنام شو مسو ل سرجن داور سیډ هغه وخت زمونږ د
زخمیانو بد حال وو او د محمد امین کو سو حالت ډیر خراب و، د ډاکټرانو سره د ډاکټر د هغوی
د وینو بند ولو کوشش وکړو او مونږ ته یی وویل چه د دوی حالت ډیر خراب دی د دوی
د پاره څه انتظام کیدی نه شی سبنه به داوی چه د جیکب اباد هسپتال ته یی وړو مونږ
هغوی په موټرونو کښې واچول او ته ما سختن جیکب اباد ته ورسیدو سبول سرجن
په سبنه سړی وو، د رسیدو سره د هغوی لپاره ډیر پوره انتظام وکړو هغوی یی خاځان
کمرو کښې واچول پټی یی مرهم وشول او چه د هغوی انتظام وشو نو بیا مونږ چیلو
خایونو ته رخصت شو، چه شپه تیره شوه زه سهار وختی هسپتال ته لاړم سبول سرجن
مونږ نه مخکښې راغلی و او په مائی زیری وکړه چه د دوی د بچ کیدلو زیات امید پیدا شو
وخت چه دوی د خطره بهر شول او حالت یی سبنه شو، نو زه جیکب اباد نه حیدراباد ته روان شوم
حیدراباد ته زما کادی سحر وختی ورسیده کله چه سټیشن ته ورسیدم نو لا تیاره وه او سبا ختلی نه و
پروفیسر ملکانی صاحب د کانګرس د کارکوونکو سره سټیشن ته راغلی و زه ډیر حیران او
خوشحاله شوم په دې چه خان بها در الله بخش وزیر اعظم د سنده سټیشن کښې حاضر
او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک د داسی خلکو مخی له نه ځی او خوشحاله په دې شوم
چه د ملک او قوم خدمتګارو سره د ومره مینه لری، زمونږ لویو خلکو کښې دا ماده نشته په حیدراباد
کښې د سنده د کمیټئ ممبران راغونډ شوی وو او د عامی جلسی د دستور زما او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمینځه خبری اترې وشوې، د دېرې مباحثې نه وروستو هغوی ماته دوه د مطلب خبرې وکړې او راته یې وویل چه کله ته واردی ته ورسې نو دا خبره به مهاتما ګاندهي او دورکینګ کمیټي ممبرانو ته وکړې. یوه دا چه دې صوبه سنده کښې په مسلمانانو کښې د خاکسارانو تحریک ورځ په ورځ په ترقي کښې دی که چرې د دې صوبې په مسلمانانو کښې د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع شي نو بیا به دې ځکه چه خدایي خدمتګارۍ یو قومي ملي تحریک دی چه په هندوا و مسلمان کښې د همدردۍ او ورورولۍ جذبه پیدا کوي او دا بل تحریک په مسلمانانو کښې تعصب پیدا کوي، ما ورته ځواب ورکړو چه دا کار نه چه دی داسې خلک کولی شي.

دیو سرې په زړه کښې چه د خپل قوم او د خپل ملک محبت او همدردي وی بیا به خلک د هغه خبرو منلو ته تیار وی که هغه سړی د هر ملت او مذهب وی بله خبره یې دا وکړه چه مونږ د خلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو د هغوی خدمت ته زمونږ د صوبې د کانګرس مشران جي رام داس، دولت رام پرېږدي او نه مونږ د هغوی لپاره په اسمبلي کښې څه کولی شو او نه کلوته د هغوی د خدمت او پوهه کولو لپاره تللی شو، ما ترې پوښتنه وکړه چه د دې وجه څه ده هغوی راته وویل چه د کانګرس د چلولو لپاره جي رام داس ته اکثره چنده او امداد سرمایه داران ورکوي او هغه سرمایه دار دا نه غواړي چه د عوامو د فایدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اسمبلی کښې څه قانون پاس کړی شي او یا دی دکانګرس خلک
والو او مزدورانو ته لاس شي او هغوی دی پوهه او را وبښ کړی څکه
هغوی په پوهه کښې دسرمایه دارو تاوان دی ، ددی له پاره مونږ
له څه کولی نه شو او که وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کیږی
واره بیا مونږ ته چنده نه راکوی منبه به داوی چه ته زمونږ دا معامله
نګ کمیټئ ممبرانو ته ورسوې . زه د حیدر آباد نه واردی ته روان
شوم کله چه ورسیدم نو په داسی وخت چه چې رام داس
هم حاضر و ټوله قصه می د هغه په مخکښی
ورکینګ کمیټئ ته وکړه . زه چه دی
وخت کښی وارده
کښی وم (رفیع احمد صاحب)
چه دغه وخت دکانګرس صدر و . ماته وویل چه باچاخان
تاسو پښتنو مونږ لیږی ولی را اخیستی ده
چه سرکار ته مشکلات
پیدا کوئ
ماورته وویل چه هغه کومه
داسی خبره ده چه مونږ به ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی
دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ ګرفتار کړلو
حکومت نه معافی وغوښته مونږ پرلښود نوستاسو د سرحد نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته پښتانه خاکسار داغلل او تمانچې پرې کېښودې چې مونږ دې وژ
تا خو مونږ وشرمولو چې معافي دې وغوښتنه . هغه وروسته منکر شو د
دادې وغ دې او قسمونه یې ورته وخوړل چې تحریک نه پرېږدم هغه د
خلکو له ویرې بیا کار شروع کړو نو مونږ بیا ونیولو هغه بیا
معافي غوښتله خلک تری ویزاره شول او
تحریک کمزوری شو دهر یو تحریک
انحصار په لیډر
وی
چې بها در اوهوښیار وی
نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوهه
وی چې لیډر کمزوری او تنګ نظره وی نو د تحریک خلک
هم بې زړه او تنګ نظره وی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو لومړۍ وزارت

دخدايي خدمتګارو وزارت . زموږ وزيران او پيرنګيان
دجواهرلال دوره . دپيرنګيانو افسران او زموږ
حکومت . پښتانه راوبيښ شول . ډکاندهي جي دوره
وزارتونه او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه اوه کاله پس خپلې صوبې له راغلم. زه په ۱۹۳۱ع کال کښې گرفتار شوی وم او په
۱۹۳۷ کښې راغلم زمونږ په خلکو ډېر زور زیاتی او ظلم شوی ولیکن د هغوی جذبه مړ شوی
نه وه، د خلکو د مخونو نه ما ته معلومېده چه زړونه یې د جذباتو نه ډک دي. زه چه نه وم نو سرې
جامې هم نه وې حکومت بندې کړې وې. زه چه راغلم نو سرې جامې هم راغلې څه وخت چه
خدایي خدمتگارو واورېدل چه زه خپلې صوبې ته راورسېدم نو بیا هغوی بېرته کتلی
نه دی ټولو خپلې سرې جامې واغوستې مگر حکومت ورته څیر ونکړو هغه ټولې پابندۍ
د خدایي خدمتگارو نه وچتې شوې.

زما په غیر حاضرۍ کښې حکومت چه څومره ظلمونه کولې شول هغه یې د صوبې په خلکو
او په تېره بیا په خدایي خدمتگارو کړي وو د خدایي خدمتگارۍ د بربادۍ د پاره یې ټولې طریقې
استعمال کړې وې خو کامیاب شوی نه و بلکه خدایي خدمتگارۍ زیاته ترقي کړې وه او خلک
کښې پوهه او سیاسي شعور پیدا شوی و، څه ورځې پس زه د اسمبلۍ د ممبرانو سره ایبټ
اباد له لاړم چه هلته د اسمبلۍ د ممبرانو اجلاس و. د هزارې ډېر خلک زما هر کلي له راټول
شوي وو، د سترې مه شې نه پس یوه جلسه وشوه چه په هغې کښې ما تقریر وکړو او د خلک
شکریه مې اداکړه بیا خپلو ځایونو له لاړو، زه د هزارې د خلکو مېلمه وم، غني او ولي هم را
وو هغوی زمونږ د پاره خان له انتظام کړی و. په دې ورځو کښې د مسلم لیگ او حزب اختلاف
په مینځ کښې اختلاف و. د صاحبزاده صاحب د وزارت د اکوشش وچه د اوزارت د
مات نه شي او خدایي خدمتگار و زور لگولی وچه مات دې شي. صاحبزاده صاحب لوی
جبې او لوی لوی ملایان، میاگان راغونډ کړي وو هغوی به هره ورځ جلسې کولې هغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروغ او بهتان جوړولو زما بر خلاف یې تقریر ونه کول حال دا چې زه نه په اسمبلۍ کښې وم او
نه د پارټۍ لیډر وم. د هزارې یو لوی بزرګ مولانا محمد اسحاق صاحب مانسهروي چې
د خلافت په وخت کښې زما ملګری هم و او په هزاره کښې یې ډېر کار کړی و او خلکو به په جوپان
کښې په اوږه اوګر خولو او پیرنګیانو بندۍ کښې نظر بند کړی و. هغه پخپل تقریر کښې زما متعلق
دا ووې چې یوه ورځې عبدالغفار خان پنډۍ له راغلی و زه ورسره وم لیکن هغه چېرته یو لمونځ
هم ونه کړو او د شپې په جلسه کښې چې په خپله وخت هندوانو او مسلمانانو هغه ته ګیتا او قرآن پیش
کړل هغه قرآن ته ډېره توجه ونه کړه په ښې لاس کښې یې ګیتا واخیستو او ګس لاس کښې یې قرآن
واخیستو. زما په باره کښې د مولانا محمد اسحاق صاحب دا ټولې خبرې دروغ دي زه
بې شکه جلسې له پنډۍ ته تلی وم لیکن مولانا محمد اسحاق خو یو ساعت د پاره راغلی و او هغه وخت
کښې یې ما ته ویلي وو چې زه د دې خلکو په جلسو کښې شرکت نه کوم خو چې دا جلسه ستا د پاره ده
او ته خو د اسلام یو مجاهد یې نو ځکه زه بیا له دې جلسې له ضرور راغلم په دې جلسه کښې ما له
چا قرآن او ګیتا پیش کړې نه وو بلکه زما په ټول عمر کښې ما ته په جلسه کښې چا قرآن او ګیتا پیش
کړي نه دي چې په کوم قوم کښې دا قسم خلک د دین ستنې ګڼلې شي نو هغه دین کله په داسې ستنو
ټینګیدلی شي. په دغو ورځو کښې پیرنګیانو دا غوښتل چې د خدایي خدمتګارو په مقابله کښې
په دې صوبه کښې دې یوه بله ډله هم جوړه شي نو د صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم
لیګ جوړ شو او د دوی جلسې شروع شوې. د دې نه خو مونږه مخکښې جناح صاحب د مسلم
لیګ د جوړولو په خیال صوبه سرحد ته راغلی و خو کامیاب شوی نه و او ډېر مایوسه تلی و ځکه
چې په هغه وخت کښې د پیرنګیانو دا پالیسي نه وه او هغوی په صوبه سرحد کښې د هیڅ قسم
لیګ جوړېدل نه غوښتل. په دغو جلسو کښې به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانګرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بر خلاف او د مسلم لیګ په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې توری یو سړی پورته شو وکړه چه
مولانا صاحب ستا خو ربي پیر کامران د خدایي خدمتګار په ټکټ ولاړو تو تا د هغه د پاره
پراپیګنډه کوله او مونږ ته دی وی چه خدایي خدمتګار قومي او پرینه تحریک دی نن څه چل
وشو او کوم دلیل پیدا شو چه خدایي خدمتګار خراب او د هندوانو جماعت شو د غه شان یوان
دی نور هم ډیر ملایان وو چه مونږ سره یې قیل وقال نه پیر کړې وو په دې ازمیښت کښې کامیابه
شوي وو خو د پیسو په ازمیښت نا کامیابه شول. زمونږ یو قومي کارکن مولوی شاکر الله
صاحب د نوښار د خدایي خدمتګار د امیدوار میا جعفر شاه مخالف شو او د تاج محمد خان
خان بهادر ملګری شو. څه ورځې پس د عمرزو خان بهادر سعد الله خان مونږ میلمانه
کړو. دی د صاحبزاده صاحب د وزارت په وخت کښې وزیرو. دی دعوت ته یې صاحبزاده
صاحب هم رابللی وو. صاحبزاده صاحب چه راغی نو ما سره یو ځای کښېناستو د داشه د ډوډۍ
نه پس یې راسره دا خبره شروع کړه چه پخوا به د هندوستان د خلکو سترګی دې خواته وې او
د دې ملک خلکو چه به څه ویل هغوی به هغه کول لیکن افسوس دی چه د دې ملک د خلکو سترګي
اوس هندوستان ته دي او هغوی چه څه وايي دوی هغه کوی ما ورته ووې چه صاحبزاده
صاحب چه ته د حالاتو نه پوره خبر نه یې نو ځکه داسی خبری کوې اوس هم هغه حالت دی بدل
شوی نه دی اوس هم د هغو خلکو سترګی دې طرف ته دي اوس هم چه د دې طرف خلک څه
وايي هغوی هغه کوی څه وخت چه سول اینډ ملیټری ګیزټ اخبار دا غلط خبر شایع کړه
چه باچاخان د کانګرس نه جدا کیږی نو دی صاحبزاده صاحب عبدالقیوم ما پسې لاهور ته
سړی رالیږلو او خط یې ورکړې وُ زه د شملې نه لاهور ته راغلی وم نو دلته مې هغه سړی ولید
هغه راته زباني هم ووې چه صاحبزاده صاحب وې چه باچاخان ته وایه چه د خدای د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوری دکانګرس نه جدا منتې او که ته د کانګرس نه جدا شوې نو بیا پېرنګیان زمونږ
بې له هیڅ نه وړ کوي. د دې پروخبرونه پس ما ده ته د خپلې صوبې خبرې شروع کړې
ورته ووې چې داکوم حقوق چې حکومت مونږ له راکړې دي زه منم چې دا نیمګړي
قص دي او د دی په ذریعه مونږ دخپل قوم او ملک د پاره هغه کار ونه شو کولی
مونږ زړه پې، غواړي خو بیا هم په دې کښې دومره خبر شته که په اتفاق سره مونږ
ښ وکړو نو د پېرنګې په ځای پښتون د دې ملک مالک کیدی شی نو اوس نه
نه پوښتنه کوم چې د پېرنګې په مقابل کښې ته مالک کیدای شې؟ هغه خواب راکړو
زه نه مالک یم او نه مالک کیدی شم ولې چې زه د پېرنګیا نو مقابلې ته تیار نه یم ما
ووې چې ښه ده ستا په پښتنو د ا ورځ پیرزو کیږي چې د پېرنګیا نو په ځای دې
نه د دې خپل ملک مالکان شي نو هغه ووې چې بې شکه زما زړه هم هغه څیز غواړي
ر ته ووې چې دا خو به هله کیږي چې ته بل چاله موقع ورکړې. نو هغه ووې چې
لکل دې ته تیار یم نو ما ورته ووې چې ښه به دا وي چې ته د وزارت نه استعفا
ځکه چې زه دا مناسب نه ګڼم چې اسمبلې کښې ستا برخلاف د عدم اعتماد ووټ پاس
هغه ما سره وعده وکړه او په دې خبره راضي شو چې استعفا به ورکړم لیکن ما چې
ه ښوی ده نو سرجارج کننګم ګورنر هغه دې کار ته پرې نه ښود او دا افسوسناکه
شوه چې ما د هغې مخه نیوه یعني په اسمبلې کښې د ده په خلاف د عدم اعتماد
اد پاس شو او د عدم اعتماد ووټ پاس کیدو سره د خدای خدمتګار د
ډاکټر خانصاحب ته یې د وزارت د جوړولو دعوت ورکړو او د صاحبزاده صاحب په ځای
ې خدمتګار د وزارت جوړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدائي خدمتګارو وزارت،

دوزارت جوړېدلو سلا او مشورې دپاره مولانا ابوالکلام ازاد او بابو را
پرشاد ایبټ اباد ته راغلل دخدائي خدمتګارو اسمبلي پارټۍ په ممبرانو کښې چه خو
دوزارت خواهشمند وو هغوی دخدائي خدمتګارانو په ذریعه دخپلو خواهشاتو دپوره
دپاره کار شروع کړو. ددی تولو سرغنه ثمین جان وکیل و، دده دپرشوق وچه وزیر
دقاضي عطاءالله په مقابله کښې دپرخلک دده په طرف وو او ندې وجه هم دغه وه چه
صاحب دخپل وزارت دپاره کوشش نه کولو او هیڅ ته یې ویلي نه وو تردی پورې چه ما
هم ددی خبرې کنایتاً هم ذکر نه وکړي دخدائي خدمتګارو د مشورې نه پس زه، ډاکټ
مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد کښېناستو او په حالاتو موغور وکړو. ز
رایه وه چه زمونږ صوبه ډېره وړه صوبه ده مونږ له دډېرو یا زیات نه زیات دخلورو
زیات جوړول په کار نه دی. په دی دوران کښې ثمین جان ماله هم راغی او ما ته
چه زه په دې خبره رضایم که چېرې ما او قاضي صاحب پارلیمنټرې سکرټریان کړ
یوازې نه قاضي به هم راسره وي داهغه ثمین جان خان دی چه قاضي صاحب دده
ماله دبویلي جیلخانې له راغلی و او دده دپاره یې زمانه مجبوراً د نوښار په خدائي
خطو نه واخیستل چه دده مخالفت دی نه کوي په دی وجه دی داسمبلۍ ممبر شو چه
په دې پوه شو وزارت په دوو تونه دی او دوزیراعلی په مرضۍ دی او بلبه دا چه ز
پارلیمنټرۍ سکرټریانو هم مخالف وم ځکه چه زمونږ صوبه وړه ده دومره ګنجایښ
نشته او نه دومره کار شته نو مونږ دا فیصله وکړه چه ډاکټر صاحب سر ح دی، د
وزیران وي او په هغه کښې دی یو هندو وي او دوه مسلمانان چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا سمبلي ممبران مونږ سره ملګري شوي وو او د صاحبزاده صاحب برخلاف يي
ووټ ورکړه و نو مونږ ورسره دا وعده کړه وه چه يو وزير به د هزاره وي پاتي
يو وزارت شو نو داکتر صاحب قاضي عطاء الله صاحب واخيستو او د هزاره نه يي
محمد عباس خان واخيستو. په هندوانو کښې زما دا يه وه چه لاله بنجورام د ډيرا سما-
عيل خان دې وزير شي ځکه چه هغه د کانګرس زوړ کارکن وو او قيدونه يي هم تېر کړي وو او
ډېر با اصوله سړی و، د مولانا صاحب دوی دا خيال وو چه راې بهادر ايشرداس په هندوانو
کښې لايق او بارسوخه سړی دی، دی دې وزير شي ليکن زمونږ د تولولاله بنجورام
خوښ وو او هغه وزير مقرر شو. حقيقت دا دی چه کانګرس به بارسوخو راې بهادرانو
پسې ګرځي او مونږ به خدمتګارو پسې ګرځو. کله چه زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ
دا فکر وو چه څو مره زمونږ نه کېدی شي خلکو ته فايده ورسوو مونږ په اسمبلۍ کښې دغه
تجويزونه پاس کړل. يو موماليه کښې معافي وکړه او بل د کوهاټ، بنو او مردان خلکو ته
داوبو ډېر تکليف و د هغوی د اوبو د انتظام د پاره موږ څه روپۍ منظورې کړې، او دا مو
اراده وه چه هر کال به چه څو مره کېدی شي د دی خلکو د اوبو د پاره روپۍ منظورو دو تر
هغې پورې چه دا خلک په اوبو ماړه شي. د کوهاټ د کرک تحصيل دا حال وو. چه هلته به
زمونږ ميندو او خويندو د شلو او دوه ويشتو ميلونه د څښکلو اوبه راوړلې د وزارت
دا کوشش وو چه د څښکلو اوبه پېرې هرې علاقې ته ورسوو. او چه کله وزارت د دوه کاله پس
استعفا ورکوله نو هغوی دومره کړې وه چه بيا د دغې علاقې خلک دا تو ميلونه لرې اوبو
پسې نه تلل او اکثرو کلو ته خو اوبه ور ورسولې شوی. د اوبو دا مسئله به بيخي حل شوې
وه خو د پښتنو په پرو جنبو او خود غرضو دا کار ترسره کېدو ته پرې نه ښو، ولې چه هر کلی به دليل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه او به اول مونږ له راکړي. د دی د پاره مونږه سرکاري کمیټي جوړه کړه او ما پکښې ممبري د دی د پاره منظوره کړه چه دا د عامو خلکو د فایدی او خیر کار دی خو افسوس دی چه زمونږ د خپلو خدایي خدمتګارو د بې اتفاقۍ په وجه خلکو ته چه کوم قسم خیر او فایده مونږ رسول غوښتل و نه رسولی شوه او هغه کار نیمګړی پاتې شو. کانګرس د خپلو وزارتونو د پاره دا هم ضروري ګڼله چه د صوبې قانوني مشیر یعنی ایډوکیټ جنرل به د ګورنر په خوښه نه مقررېږی بلکه ددغه واک دی د وزیرانو سره وي او د هغوی چه د خپلې خوښې نه کوم قسم سړی غواړي هغه دی ګورنر مقرر وی. د بهار صوبه کښې د ګورنر او وزیرانو په مینځ کښې لویه جګړه شوې وه او نوبت د استعفا ورکولو ته رسیدلی و. د غو ورځو کښې سر سلطان احمد د بهار د صوبې ایډوکیټ جنرال و هغه د سرکار ډېر خیرخواه و او ګورنر نه غوښتل چه هغه دې د دې عهدی نه لیری کړې شي او وزارت غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباري سړی مقرر کړي په دی باندی د وزارت او ګورنر ترمینځه جګړه وشوه او چه ګورنر پوه شو چه وزیران په دې خبره استعفا ورکولو ته تیار دی نو بیا یې د هغوی خبره ومنله، سر سلطان احمد لیری شو او د کانګرس سړی مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال و چه زمونږ وزارت دې هم خپل سړی په دی عهده مقرر کړي په دغو ورځو کښې سردار راجه سنګه ایډوکیټ جنرال و. ډاکټر صاحب په دی مسئله ګورنر سره خبری وکړې خو هغه دده لیری کولو ته تیار نه و نو راجه سنګه په خپل ځای ایډوکیټ جنرال پاتې شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ د وراثت څو کلي د ډاکټر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډوکیټ جنرال وای نو د پاس شوی قانوني زراعتي بل مطابق به عمل شوی و زمونږ د صوبې خلکو ته به تاوان نه وی رسیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ داوراثت به اخیستی شوی نه و او مونږ ته به هم تاوان نه وی رسیدلی. زما طبیعت
نه و نوزه د خوږ و ږود پاره هوا کلی ته لاړم دایو ښکلی دارام ځای و او ما پکښې خوږ ځي
ام کړو بیا د دې ځای نه فقیرا خان سره د اکروډ په دوره لاړم. مونږ چه په ۱۹۳۰ ع
ل کښې خدایي خدمتګاری جوړه کړه دا تحریک د پښتنو د طبیعت موافق او ډیر زد
پښتنو کښې خور شو خو پیرنګیانو مونږ له موقع رانه کړه د ډېرې نیمې میاشتې پس یې ګرفتار
ه او زمونږ قوم او خدایي خدمتګارو سره یې بی حده ظلمونه وکړل خو څومره چه دوی
سم کولو تحریک زیات خوریدلو پیرنګیانو زمونږ دا تحریک د باونه کړې شوا او چه
نږ عارضی سوله د ګاندهي جی او لارډ اروِن په مینځ کښې وشوه نو بیا هم مونږ
نګیانو کار ته نه پریښود و ځای په ځای به یې راته ایک سو چوالیس (د قانون یو سل
او رڅلویښتمه ماده) دفعه لګولی وه او په هزاره کښې خو یې مونږ ته ډیر مشکلات
اکړې وو نو دلته مونږ په تسلی سره کار نه وکړې بل زمونږ نه د میا احمد شاه ډله
جدا شوی وه هغوی هم زمونږ برخلاف ډیری غلطی خبرې خورې کړې وې خو
ی هم پخپلو ذلیلو ارادو کښې کامیاب شوی نه وو او س چه مونږ او وه کاله پس
ن صوبې ته راغلو او د خدایي خدمتګارو وزارت هم جوړ شو نو مونږ د نوی سره د خدایي
متګاری تنظیم شروع کړو، هزاره کښې هم مونږ له د کار کولو موقع په لاس راغله
هغې علاقې دوره می وکړه.

زمونږ وزیران او پیرنګیان:

څه وخت چه اول زمونږ وزارت جوړ شو نو په نوکر شاهي خلکو باندې که هغه
زان وو او که دلیسیان وو هیبت او ویره راغله، رشوتونه، ظلمونه بند شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن افسوس چه دا حالت تر ډېره وخته پاتې نه شو نوکر شاهي زمونږ وزیرانو سره خلط ملط شوا او دهغوی د خوی ، بوی نه خبر شول او تعلقات یې ورسره قایم کړل نو بیا یې چیله زره پالیسي روان شول ، رشوت خوړونه د وزارت او خدایي خدمتګارې تحریک ته نقصان ورسېد وکه زما په هغه تجویز عمل شوی وای نو دومره تاوان به مونږ ته نه وای شوی زما دا تجویز وچه وزیرانو له د ضرورت نه زیات تعلقات پېرنګیانو سره په کار نه دی او نه د ضرورت نه زیات هغوی سره خلط ملط کېدل په کار دي ځکه چه زما تجربه ده چه غلام قومونه د پېر کمزوري وي او حاکم قوم ته ټینګ نه وي . حاکم قوم کښې یو قسم کشش وي او محکوم قومونه خود په خود ځان ته را کاږي . دغه وجه وه چه ما به پېرنګیانو سره نه لیدل هغوی به زما خلاف پراپیګنډه کوله چه دده د پېرنګیانو نه نفرت دی . زه خو خدمتګار یم او د خدای خدمت خود خدای د مخلوق خدمت دی ایا پېرنګیان د خدای مخلوق نه دي ؟ او دا نه چه ګوندی په دې کښې یوازې زمونږ وزیران فیل شول ، د امتحان که مونږ کښې په هر چا راغلی وای هغه به یکښې پاتې راغلی د ددې نه هغه سړی بچ کېدی شي چه د دې قسم موقع پیدا کېدونه ځان وساتي ما د ډاکټر صاحب د پاره د پېرنګیا سره داسې تعلقات ډېر خطرناک ګڼل ځکه چه په هغه د مجلس ډېر اثر کېږي هغه چه انګلستان ته راغلی و نو په هغه د پېرنګیانو ډېر اثر و پېرنګیان ورته پاک او ریښتوني ښکاریدل خپل قام خلک ورته دروغجن ښکاریدل . زه دا نه منم چه پېرنګیان پاک او ریښتیني دي د خپل قام د پاره ، مګر د بل قام د پاره او خصوصاً په سیاست کښې دغه شان نه دي .

دجواهر لال دوره :

په دغو ورځو کښې جواهر لال سرحد ته راغی ، پنډت جواهر لال چه زمونږ صو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه اول خل داغی نو په ټول ښار کښې مونږ د ده جلوس وکړ ځولو، په زرګونو خدایي خدمتګار
ورته هر ځای ولاړ وو او بیا په شاهي باغ کښې یوه لویه جلسه ده په دې ناوي وشوه دې جلسې له
سرکارې او قومي ډیر مخلوق راغلی وو قومي نظمونه پکښې ووېلې شو سره ددې چه جواهر لال
په پښتو نه پوهېدلو خو ددې نظمونو او ددې نظارې او ماحول نه ډیر متأثر شوی وو انظم
چه پکښې ووېل شو چه: (زمونږ سرې جامې زړې کړې د خانانو نوکرانو) نو ډیرو خلکو ورته
زړل او چه تهکال له تلونو جلوس کښې یو سیکه چه د خدایي خدمتګارو کمانډر و باور دی
مخکښې روان واو د نعره تکبیر چغې یې وهلې. ما جواهر لال ته ووې چه وګوره دا سکه
ی خو دلته د ومره قومیت او اتفاق خدایي خدمتګارې پیدا کړې دی چه دی د نعره
تکبیر نارې وهي. ډاکټر صاحب نهرو جي ته زما دا شکایت وکړو چه دی مونږ د پیرنګیانو
سره د تعلقاتو ساتلو نه منع کوی، جواهر لال ما سره په دې مسئله ډیر بحث وکړو چه دا
خبره د تهذیب نه لرې ده پریوتې ښکارې ما ورته ووې چه زه منم ما ته هم دا خبره ښه نه ښکا-
ری خو دې کښې د ومره فایده نشته لکه چه څومره پکښې نقصان دی نو مونږ به هغه تهذیب
نه کړو چه په هغه زمونږ قوم او ملک ته نقصان رسیږی لیکن هغه زه په دې خبره مجبور کړم
چه ماله په دې معاملاتو کښې دخل کول په کار نه دی. نو ما دا خبره غلې کړه چه کله به زه پېښور
ته لاړم نو ما به کتل چه یا به ډاکټر صاحب د پیرنګیانو میلمه وا و یا به پیرنګیان د ده میلمانه
وو. د ده او د پیرنګیانو تعلقات د ومره زیات شو چه حکومتي کارونه خو پریږده هغوی
مونږ کوو. نو معاملو کښې هم دخل شروع کړو د پیرنګیانو او د خپل قوم په باره کښې د
ډاکټر صاحب هم بیا هغه زړه رویه شوه چه په ډیرو کوششونو بدل کړې شوی وه خبره
وه چه د ډاکټر صاحب دا رایه وه چه پیرنګیان عموماً او ګورنر خصوصاً د وزارت سره د هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلقات وواوزمونږ سره يي ډېره همله دی وه او دده وروږ محمد ظفرخان زمونږ
ذمه دار خدايي خدمتګار و. ددوی ټول خاندان زمونږ تحريک کښې دهر چا نه وړاندی
وو او دنورو وکيلانو په شان چالاک او دروغجن نه و ما داغوره وګڼله چه د محمد نواز-
خان نه حقيقت معلوم کړم ماويل چه دی پوه نه شي او حقيقت معلوم شي. خيرزه دده
خای له لاړم وربره کښېناستم خبری موشروع کړې! اخره کښې مې تری ددی خبرې
پوښتنه هم وکړه چه تاله خولي هم دمسلم ليګ دعوت درکړی دی هغه وي هوا خو چه
ورو سته يي فکروکړو نو بيا پښېمانه شو خبره يي دخولی نه وتلی وه چه لږ فکر يي وکړو
نورا ته يي ووی چه ما باندی خودي چل وکړو زه واپس پښېمان شوم ته داغلم او دا ګتهر صاحب
مې ددې خبرې نه خبر کړو حقيقت داو چه ددی قسم خبرو کښې خدايي خدمتګار و ته
هم قصور و ډېر داسې خدايي خدمتګار و و چه وزارت ته يي غلط خبرونه رسول او
په دی وجه د ډاکټر صاحب عقيده په دی ټينګه شوی وه چه دوی ټول دروغجن دی
مګر په خدايي خدمتګارو کښې رښتينی خلک ډېر وو خو دروغجن پکښې وو دهغوی په
وجه رښتينی هم د شک نه خلاص نه شو. زمونږ چه حکومت جوړ شو نو مونږ له نوی
خلک راغلل او مونږ په خدايي خدمتګاری کښې واخيستل دا خلک د خدمت د
پاره نه بلکه د اقتدار او دلوټ د پاره هم د خدايي خدمتګاری د بد نامولو د پاره
په جماعت کښې داخل شوی وو دا زمونږ نه لويه سهوه او غلطي وشوه چه دغه خلک
مونږ په خپل جماعت کښې واخيستل په کار دی چه کله زمونږ جماعت اقتدار ته ورسيد و
نو دغسې تماشبين خو د غه نه او ابن الوقت کسان دې خپل جماعت کښې د خه مودی
د پاره نه اخلی او چه بيا کله يي اخلی هم تحقيق په کار دی چه داسې خلک واخيستی شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغوی حقیقت کښي دخپل غرض د پاره نه دقام دخدمت دپاره پا رتغي نه راغي زمونږ د صوبې دګورنر جارج کننګم په باره کښي دډاکټر صاحب عقیده وه چه دی ډیر ښه سړی دی او هغې خپل دوست اومرد ګڼلو دهغه دې عقیدی سره زما اتفاق نه وزه منم چه کننګم ډیر ښه او هوښیار سړی وخو دېرښه پیرنګی هم زمونږ د پاره ښه کېدی نه شو ولي چه زمونږ او دهغوی قامي مفاد بېل وو.

دګاندهي جي دوره :

اوس صوبه سرحد کښي خپل وزارت و، په دا تلوخه بند یزنه ؤ نو ګاندهي جي هم په ۱۹۳۸ع کال کښي راغی دهغه هرکلی او استقبال چه په کوم شان وشو هغه یوتاریخي حیثیت لري. کوم څیز چه په ګاندهي جي ډیر زیات اثر کړي وهغه دبا ورډی خدایي خدمتګارو هغه نظم وضبط ؤ چه هغوی څومره په خاموشي حوصله او انتهایي وقار دا دزرګونو، لکونو خلکو جلسې اوجلوسونه سمبالول ګاندهي جي ولیدل چه څومره په مینه او اخلاص خدایي خدمتګار خپل جلوسونه اوجلسې منظم اوقابو ساتي اودا یې هم ولیدل چه په جلسواوجلوسونوکښي اولسونه څومره په جوش اوبې باکه مننه دخدایي خدمتګارو سره تعاون کوي. ګاندهي جي غوندی ګرځنده او جهان دیده قامي او اولسي مشرهم په دې مجبورشو چه ولي ویل: « ما پخپل ژوند کښي داسې خاموشه او منظمې جلسې ډیرې کمې لیدلي دی» او خکه ګاندهي جي دا امید پیدا شو چه ددی درنو او تورزنو پښتنو په ذریعه دخپل ژوند دون مقصد حاصل کړي او لکه دایي د زما د عادت چه پښتانه دې نړیوالی داچه هندوستان له ازادی وکتني بلکه ددغه ازادی په برکت تول دنیا ته دعدم تشدد دا ازرین اصول ور معرفي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي به مونږ سره خندل چه د شپې ټوله شپه ما په ګاډی کښې ټکی خوب نه دی
کړی ولی چه د پنجاب په هر ټېشن به مخلوقات راغلل دا ټېل او دېکې به وې او چغې سورې
او کړېکې به وې. ګاندهي جي په غوږ ونو مالوچ تومبلي وو، په دی لړ کښې ماته د جواهر لال
نهرو هغه خبره را یاده شوه چه کله هغوی په اول ځل د صوبه سرحد په دوره راتلل هغه ویل چه د
پنجاب په ټولو ټېشنونو کښې ټوله شپه خلکو چغې وهلې وی او مونږ لي ټکی خوب ته نه پرېښو لو
هغه نهرو جي چپل انداز کښې ویل چه د هر یو سړی دا کوشش وه چه زما غوږ له خوله راوړی او سوی
او د انقلاب زنده باد چغه پکښې سنه په زوره ووهی لکه چه د دی خلکو دا خیال وي چه د جواهر
لال په غوږ کښې په چغه وهلو به انقلاب راشی خو هغه ویل چه یو ټېشن کښې کاډی د دیلی و
او مـا بیا دې چغو او کړېکو ته ځان تیار ولو چه کوم کی نه می سړی کړو نو څه ګورم چه د
ټېشن دیو سړه تر ټل سره یو ډی په پلیټ فارم د سره جامو خدائي خدمتګار ولاړ دي
نه ټېل شته نه کړېکې نه دېکې شته، نه چغې. نه غوبل شته، نه داندل یو مشر مالهٔ راغی راته
یې ووې: «مونږ ستاسترې مه شې ته راغلی یو او تاته هر کلی وایو». زه ورکوز شوم هغوی
ټولو ماته په شریکه د باجو سره سلامی وکړه. جواهر لال وویل چه زه ددومره متاثر شوم چه
زما غونی زنګ زنګ شوا او بیا لي میا افتخار الدین ته چه هغه وخت د پنجاب کانګرس صدر و
مخ کړلو ویې ویل: «ہمیں کسی کے بتانے کی ضرورت ہی نہ پڑی کہ ہم شریف پٹھانوں کی دیس
میں پنچے ہیں» یعنی مونږ ته د دی وینا ضرورت نه شو چه چا راته ویلی وې چه مونږ د شریفو
پښتنو خاورې ته راورسیدو.

ګاندهي جي چه د سرحد په دوره راغی نو اوله عامه جلسه یې چارسده کښې مقرره شوه
فدا عبدالمالک صدر و او انځر ګل سالار و دوی چه څرنګه خدائي خدمتګار وو او څرنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت يې کړې وه او بيا يې چه څرنګه د کار خلک پيدا کړي وو نه داسي کار چا په صوبه کښې کړې او نه داسي خلک چا په صوبه کښې پيدا کړي وو. ګاندهي جي چه جلسې له راغی په جلسه کښې په زرګونو خلک ناست وو د هغوی په راتلو يو سړی د خپله ځايه ونه خوزيدو. د ګاندهي جي موټر راغی سټيج سره ودريدو. مونږ د موټر نه راکوز شو. موټر لاړ. مونږ سټيج ته وختو هلته جلسه شروع شوه. خلک خاموشه ناست وو تقريرونه يې اوريدل. ګاندهي جي د دې جلسې نه ډير متاثره شو او چه تقرير له پاڅيدو نو ويې ويل چه زه په ډيره دنيا کښې ګرځيدلی يم. ډيرې جلسې مې ليدلې دي خو ما داسي ډسپلين او داسي جلسه ليدلې نه ده او بيا چه تلو نو چه څرنګې راغلي وو هغسې لاړل موټر سټيج له راغی دی پکښې کښيناست او چه دی لاړ نو جلسه خوره شوه نه ګڼګوښې او نه څوک وروسته خوځيدلی دي. زمونږ د چارسدې يو خان و هغه به وې چه زه په داسي يوه ډله کښې نه شريکيږم چه د کومې ډلې مشر چه بنجاره او قصاب او شاخيل وي. زمونږ مشري په خاني نه وه په خدمت وه. زمونږ د اتمانزو جرنيل شاخيل و. زيار ګل نوم يې وو. د دوی ماتحت ډير خانان، اربابان، مياګان او ملايان وو. د دوی حکم به يې لکه د تنخوا دارو نوکرانو په شان منلو او د ايوانړې د دوی نه و د هر افسر چه هغه به هر څوک و، په خدايي خدمتګاره کښې يوه ښکلې ورورولي وه. محبت و او هر کار ته به چه مقرر شو هغه به يې په مينه محبت کولو. ګاندهي جي د ټولې صوبې دوره شروع کړه. د پېښور نه پس مونږ کوهاټ ته روان شو چه درې ته ورسيدو نو د ډيرا فريدي د هغه استقبال ته راټول شوي وو پکښې څه هندوان وو دا هغه هندوان وو چه د غه ازاده قبايلي علاقه کښې اوسيدل او دکانونه يې کول ما ګاندهي جي ته ووې چه دوی نه تپوس وکړه چه په دې ازاده قبايلي علاقه کښې ستاسو مال، ځان او عزت محفوظ دی؟ دلته هم چيرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو داکې پرېوځي نو ګاندهي جي ترې تپوس وکړ چه نو هغوی ورته ووې چه زمونږ هر څه
محفوظ دي او چه څوک په مونږ زور زیاتی کوی نو دوی د هغو مقابله کوی. ما ورته ووې
ګاندهي جي! هغه ټولې داکې سیاسي داکې دي د پېرنګیانو په رعیت کېږي او تاسو پرې وېروي
ولي. زمونږ د داړورو زمونږ ګاډي به هغه چلولو. ولي د پرېښنه د داړور دی. چه کوهاټ
ته ورسېدو نو د ګاندهي جي استقبال ته ډېر خلک راغلي وو بیا لویه جلسه وشوه بیا د دی ځایه
بنو ته لاړو بیا ډېره اسماعیل خان ته لاړو. د هغه ځایه پېښور ته راغلو او د پېښور نه مردان
ته لاړو او بیا د مردان نه هزارې ته لاړو، او بیا د هزارې نه ګاندهي جي هندوستان ته
روان شو. ګاندهي جي د خدایي خدمتګارو د ډسپلین او عدم تشدد نه ډېر خوشحال و.

د سرحد د خلکو سره د ګاندهي جي دومره مینه محبت وه چه ما سره یي وعده کړې
وه چه که ته وایي نو زه به شپږ میاشتې په صوبه سرحد کښې او شپږ میاشتې په سیواګرام کښې
تېروم. سردار پټېل سرحد ته د ګاندهي جي په راتلو خفه و او په دې خبره یي ورسره همیشه
اختلاف کولو. سردار پټېل دا نه غوښتل چه ګاندهي جي سرحد ته لاړ شي. د پټېل دا کوشش
وو چه مسلمانان په کانګرس کښې رانه شي. کانګرس کښې یو سړی وو چه هغه مسلمان وو خو ده
ته هند وسنکادیل و نو هغه ته یي ویلي وو چه پام کوه دا مسلمانان دې نه کانګرس ته رانه شي.

ګاندهي جي ته د صوبه سرحد وکیلانو او بیرسټرانو د ډاکټر صاحب په بنګله کښې
یوه سپاسنامه د سردار عبدالرب نشتر په ذریعه پېش کړې وه او په هغې کښې یي ورته لیکلي
وو چه مونږ په دې فخر کوو چه ته زمونږ هم پېشه یي یعنې وکیل یي. ګاندهي جي ورته ډېر
مزېدار جواب ورکړو چه: زه ستاسو هم پېشه نه یم د اخه نه پېشه نه ده. د کوم وخت
نه چه ما د خدای د مخلوق خدمت شروع کړې دی نو دا پېشه مي پرېښې ده. تاسو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کار دی چه دا پیشه پرېږدی او د ملک خدمت ته ملا وتړی .

زمونږ د وزارت قایمېدو نه وروسته موږ وشوو چه په دې کښې ګورنر یو سرکاری دعوت (ایټ هوم) واخلي ځکه چه په دې کښې د شرکت د پاره نورو خلکو ته لیکل شوی و په دې کښې یې ډاکټر صاحب له هم دعوت ورکړی و . په دغو ورځو کښې په کلکته کښې د کانګرس ورکینګ کمیټۍ جلسه وه زه هغې له تللم ډاکټر صاحب ما سره دا خبره وکړه چه مونږ د ګورنر په دې ایټ هوم کښې شریک شو که نه ؟ ما ورته ووې چه د کانګرس وزیران په هیڅ قسم سرکاری دعوتونو کښې شریکېږی نه شی . هغه ووې چه ښه به داوی چه د ګاندهي جی نه تپوس وکړې او بیا ما له تار راکړې که چېری دوه اجازه وی نو په هغه تار کښې صرف «هو» ولیکه او که نه وی نو صرف «نه» ولیکه . زه چه کلکتې ته ورسېدم او د ګاندهي جی نه مې پوښتنه وکړه هغه ووی چه د غه رنګ سرکاری څیزونو کښې مونږ نه شریکېږو نو ما ډاکټر صاحب له د «نه» تار ورکړو څه وخت چه ډاکټر صاحب ته تار ورسېد نو هغه ګورنر د دې خبرې نه خبر کړو او ګورنر دا خبره پټه نه کړه او په «ایټ هوم» کښې د ډاکټر صاحب خلاف ډېره پراپیګنډه وکړه . ملک خدا بخش ته یې د خلکو په مخکښې وویل چه ډاکټر صاحب خو شرکت غوښته خو ډېره نه ورله تار راغی نو ځکه شریک نه شو کله چه زه واپس راغلم او د دې خبرې نه خبر شوم نو ډاکټر صاحب ته مې ووې چه دا سړی ستا دوست نه دی او دا خبری د دوستۍ نه دی بلکه د شرافت نه هم لیرې دي مګر د ډاکټر صاحب دا سې طبیعت و چه دا رنګه خبری به هغه ته لږی ورځې یاد ې وې بیا به ترې نه هېرې شوې .

په کلکته کښې سوباش چندر بوس او د هغه ورور سرت چندر بوس د ورکنګ کمیټۍ د ممبرانو د پاره ډېر ښه انتظام کړې و او د هر سړی د ارام او خوشحالۍ فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

به بي ساته ګاندهي جي پي پخپل کور کښې ډیره کړې و. زه یې ډیو ډېر لوی تعلقدار سره ډیره کړې وم او د غه شان د نورو ممبرانو حال و. د ګاندهي جي به یې ډېر خدمت کولو. زه ګاندهي جي سره ناست وم چه سوبا ش بابو هم راغی دی دخپلې ناجوړتیا نه پوره جوړ شوی نه و او ګاندهي جي ورته ووې چه ته خو لا پوره جوړ شوی نه یې نو د کانګرس صدارت خو کولی نه شې ده ووې نه جي! زه خو اوس ډېر ښه یم او دغه کار کولی شم. زه پوه شوم چه دده دا دومره دارومدار ددې خبری د پاره دی چه په جلسه کښې د ورکینګ کمیټۍ ټول ممبران دده تجویز پاس کړي. لالې به هغو وړځو کښې دانټرنس امتحان نه وو ورکړی او په وارده کښې د جمنا لال جي بجاز چه اجلاس له راتلو نو لالې یې خان سره راوستي و. لالې سره یې ډېره مینه کوله او په ډېر زور یې ماته ایله دیوی ښپې د پاره پرېښی و. د جلسې دختمېدو نه پس هغه ګاندهي جي سره واردې ته لاړو او زه خپلې صوبې ته را واپس شوم.

وزارتونه او خدائي خدمتګار:

مونږ خو وزارت ددې د پاره اخیستې و چه خپل جماعت مضبوط کړو او د پېرنګي د له کمزوری کړو، ددې د پاره په سرحد کښې مونږه ټول انعامونه بند کړل چه د سرکار له طرفه به خلکو له ورکیدی شو ولې چه په دې صورت به دی خلکو ډېر لې د خلکو له بیت المال نه اخیستي او خدمت او تابعداری به یې د پېرنګیانو کوله او دغه شان انزیری میجسټریټۍ موهم ماتې کړې او ضلعداری موهم ماتې کړې. ځکه چه دا ټول خلک د پېرنګي د له وه. بل کار مو دا وکړ و چه غریب خلک مو د ملکانو د ځوکیداری نه خلاص کړل چه په دې وسیله نه هغوی به خلکو ډېر زیاتی او ظلمونه کول. زمونږ دا هم اراده وه چه د کلو نمبرداران

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هم مات شي خکه چه داهم د پيرنگي يوه مضبوطه دله وه ، مونږ غوښتل چه دهغوی په ځای دی دمالی دتولولو د پاره په هرتحصيل کښي نايب تحصيلدار مقرړ شي ، مگرپه دی کښي کامياب نه شو څکه چه زمونږ د اسمبلي ځيني ممبران پخپله نمبرداران . وو دا زمونږ دغلط انتخاب نتيجه وه او د اينده له پاره مونږ له ددی نه سبق اخيستل په کار دی بله داچه د کوهاټ دتيری رياست په خلکو دوه ظالمانه ټيکسونه وو چه هغه ته به بوا او تيرنی ويلی شو ، په اسمبلی کښي دهغه دليری کولو د پاره قرار داد پاس شو .

يوه بله عجيبه خبره د ره ته وکړم ، يوه ورځ زه او قاضي صاحب په ايبټ اباد کښي مازيگر په سېل گرځېد و مونږ وليدل چه زمونږ نه وړاندی جينکي دي او ورپسی هلکان دی ، داماته بده ښکاره شوه ، ما قاضی صاحب ته وويل چه ستاسو دوزيرانو دومره اختيار شسته چه ددی مخنيوی وکړی څکه چه داخو زمونږ نچي دی ، ددوی عزت زمونږ عزت او د دوی بی عزتی زمونږ بی عزتی ده قاضی صاحب راته ووې چه مونږ قانوناً دومره اختيار نه لرو ، ما ورته وويل چه مونږ دخپلو لونو ، خويندو او ميانډو د عزت حفاظت نه شو کولی نو دداسی حکومت نه څه فايده . تعليم کښي هم څه نه څه ترقی وشوه په اخرکښي سکولونه په انستی شول او هغه کښي کافی برخه د جنکو د پاره وه او خوسره چه مونږ غوښتلو هغومره تعليم خوريدی نه شو څکه چه ددی د پاره په بجټ کښي لږ رقم مقرر شوی وُ چه دهغه زياته برخه به د محکمي په خرڅولگيد له مونږ هغه کښي هم څه بچت وکړو ، دانگريز دپاليکتر په ځای مود ديسی سړی وټاکلو او د انسپکټر عهده مولیری کړه نور هم پکښې گنجايش و مگر دهغه اصلاح زمونږ د وسی نه بهر وه . دتعليم په باره کښي چه کوم زياتی د پښتنو برخلاف پيرنگيانو کړی دی هغه يې په هندستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دبل چا سره کړې نه دی . د پښتنو د بچو د پاره ددې بې کاره تعلیم یې هم ډېر لږ انتظام کړی وو او د جنګو د تعلیم طرف ته یې اصلاً توجه نه وه کړې بلکه د ښمنی د پښتنو سره داکړې وه چه ابتدائي تعلیم یې په مورنۍ ژبه نه وه او په پردۍ ژبه کښې ؤ پښتنو د خپلو بچو د پاره د خپلو مدرسو د جوړولو کوششونه به وکړل او مدرسې به یې جوړې کړې مګر حکومت ددې په ځای چه هغوی سره امداد کړې وای د هغه مخالفت به یې کولو او د هغو د بندید وکوشش به یې کوو . زمونږ وزارت دا قدم هم اوچت کړو چه په ابتدائي مدرسو کښې یې پښتو ژبه لازمی وګرځوله او بل طرف ته زمونږ قوم تول عمر د بلې د پړق د لاندې تیر کړې و هغوی اختیارات لیدلی نه وو او نه ورته دا معلومه وه چه آخر زمونږ اختیارات څومره دي مونږ د وه انګیز ګتلې وا او قوم د وې غوښتله او دا هم پرېږده چه د جایز او ناجایز هیڅ قسم تمیز نه وو او د هر سړی دا خیال وو چه لوټ دی نوره وکړو او زه پاتی شوم نور قوم خولا پرېږده د دخدائي خدمتګارو هم داحال وو چه هر وخت به د وزیرانو په بنګلو کښې ناست وو تابعې او تحصیلونه ددوی نه خالی نه وو او هر یو به چه څه وی که هغه به وشو خو سبه او که هغه به ممکن نه وو نو بیا به یې د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوله چه د غریبانو خلکو د پاره څه وستو او مخالفینو به هم پرې مالګه ، مرچکې دوړول . بیا به یې کلو کښې پراپیګنډه کوله چه د خدائي خدمتګارو او غریبانانو هیڅ ونه شو په د غه طریقه دغو نادانانو دوستانو خپل تحریک ته نقصان ورسولو ما چه به د خدائي خدمتګارو دی کارته کتل نو حیرانیدم به او د ځان سره به می وې چه خدایه دا هغه خلک دي چه دوې خدای سره وعده کړې وه چه مونږ به ستا د پاره د خپل قام او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کوو الغیر د څه لالچ نه د ډیر افسوس خبره خولا دا وه چه څه وخت به یو ملامت
و یا یوه وظیفه وه نو د هغې د پاره به سلو خدایي خدمتګارو درخواستونه ورکړي وو
خو وظیفه به یوه وه یو سړي له به ورکړې شوه هغه به هم خدایي خدمتګارو دا نور یو کم
سل خدایي خدمتګار به ټول خفه وو، او د وزارت او د خپل تحریک برخلاف به لي
خای پراپیګنډه کوله او تشه پراپیګنډه نه وه. کنځل او بد ویل به هم ورسره و.
کومه ورځ به چه د نوکرو د پاره د مقابلې امتحان و نو عجیبه نظاره به وه په
سو نو امیدوار به وو او هر یو امیدوار سره به د سفارش د پاره جرنیلان، کرنیلان
ان او ناظمان راغلي وو عجیبه خبره خولا دا وه د هغو کسانو د زامنو د پاره به
هم سفارشونه کول چه پلرونو یې د حکومت د پاره دوی سره ډېرې بولي وو او شهولي
و او په موجوده وخت کښې هم د پیرنګیانو ملګري وو. ما ته به د خدایي خدمتګار
سې کارونه ډېر بد او مکروه ښکاریدل که د امیدوار به څه وشو او که نه د دوی
ر به وشو په موټرو کښې به وګرځیدل چای، دوده به یې وخوړل او پالوده پرې
پاسه. په دې کښې بل لوی نقص دا و چه ټول کسان خو به نوکران کیدې نه شول نو
هغو کسانو او د هغوی خپلوانو به خدایي خدمتګارو ته پیغورونه کول چه جیلخانې
مو تیرې کړې او فایدې د نورو خلکو دي ستاسو په کښې څه وشو؟
زموږ د وزارت نه یوه لویه غلطي دا هم وشوه چه د سرحد هغه وحشي او ظالمانه
ون چه موږ ټولو ورسره مخالفت کړې وا او زه ټول عمر پیرنګیانو په دې قانون
ی ګرفتار کړې او قید کړې وم، دې وزارت اول دغه سرحدي قانون مات
و. هغه پیرنګیانو زموږ د وزارت په ذریعه بیا واپس جاري کړو جماعت سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه سلا او مشوره ښه چه زه يې هم خبر قدری نه کړم. حال هم دا چه په کار د چه دا سی
نه وای شوی د جماعت نه تپوس شوی وای او که چیری د جماعت رضا نوی نو دو زیرا نو
هیڅ حق نه و چه هغه مړ قانون یې بیا را ژوندی کړی وای. په دی قانون یو خو د پیر نکیانو
اقتدار زیات شو ځکه چه په جرګو کښی د مقرریدو په طمع خلک ورمات شول او ملا مو نه
یې شروع کړل او بل زمونږ د پر خلک د سرحدی قانون په ذریعه حکومت قید کړل او بیا
خو مونږ هیڅ ویلی نه شول ځکه چه دغه قانون مونږ پخپل وزارت کښی اجرا کړی وا
زه ټول عمر پیر نکیانو په دی قانون کښی قید کړی یم او بل طرف ټول سرکاری نوکرانو
زمونږ برخلاف یوه منظمه پراپیګنډه د خپلو افسرانو په لارښونه شروع کړه، د وی
او د وزارت ښه پروانه کوله او نه یې ښه ګڼل د پر ځله ماسره په خپل ځان د پروشهر کاری
ملازمانو د خلکو په مخکښی د خدایی خدمتګارو برخلاف قصی کړی دی. دغه شان
زه یو ځل سره د عاشق شاه باچا د مومند و د کوه دامان په دوره وو. د هغی علاقی
تامیدارانو مونږ سره وهغه به زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله او خلکو ته به یې ویل
چه باچا خان خو غوا نه حلالوی ان تردی چه په یوه لویه جلسه کښی ځینو کسانو د ده په
لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښی یې را نه دا سوال وکړو چه ته غوا حلا
لوی ما ورته وی چه زه خو قصاب نه یم او مسلمانی خو ښه په غوا حلالو باندی نه ده
دا قصه ډاکټر صاحب او نورو وزیرانو ته ورسیده اول خو ډاکټر صاحب د عاشق شاه
باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یې وشو نو بیا یې هم د هغه تامیدار څه ونه کړی شو
دا خو پریږده زمونږ کلی کښی د جواری پړو ډاکټر صاحب دری ځله پخپله د دی
پربند ولو د پاره راغلی و لیکن بند نه شو ځکه چه دا خو د پولیس کار و او پولیس ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو هغوی خو به پکښې حصه اخیستله. د ډاکتر صاحب پخپله یو سړي به رشوت
نیولی و په هغه مقدمه چلید له خو آخر مجبوریت بری کړو. حقیقت دا وو چه سرکاري افسران
د صوبې د وزارت نه نه و پوهیدل ولې چه دوی هغوی له سزا نه شوه ورکولی، چه کوم سرکاري
افسر به وزارت نارضا شو او هغه له د سزا ورکولو اراده به یې وکړه، نو ګونر او لوی انګریز
افسرانو به د هغه افسر سمدستي د صوبې په خواکښې ایجنسو ته بدل کړو او په دې طریقه به هغه
د سزا نه بچ شو. نتیجه دا شوه چه سرکاري افسرانو د وزیرانو په ډاکه حکم عدولي کوله او د
هغوی سره یې د هیڅ قسم تعاون نه کوو. د دې ټولو خبرو د پاسه د ډاکتر صاحب خیال و
چه سرکاري افسران د هغوی وزارت سره تعاون کوی. په خوشدل کپتان د ونو د ټولو
مقدمه جوړه شوه او بد پکښې راګیر شو نو ګورنر راغی او ډاکتر صاحب ته یې ووې چه
دا سړي به زه د دې ځای نه بدل کړم خو دا مقدمه ترې واپس کړه ډاکتر صاحب ته ځیلو
ملګرو ویلي وو چه دا کپتان ډېر خراب سړی دی ده په خدایي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي
دي وهلي یې دي، شرمولي یې دي، بېګناه یې قید کړي دي. خو ډاکتر صاحب عجیبه سړی
و. د دې ټولو خبرو د پاسه هغه یې د ګورنر په خوله بدل کړ. د هغه خیال زمونږ او زمونږ
د تحریک د پاره ډېر خطرناک و او د هغه وجه وه چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون
کړو او انګریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دې ملازمانو دا یقین وو چه واک
اختیار د دوی نه بلکه د انګریزانو دی د هغه شان زمونږ د اسمبلي ممبران او د ډسترکټ
بورډ د ممبرانو هم دا خبره هیره کړه چه مونږ د قوم په ووټ منتخب شوی یو او هر څه
چه کوو به کار دی چه د قوم د پاره وکړو. عجیبه خبره خولا دا وه چه په ډسترکټ بورډ کښې
ونو روځایو کښې چه به کوم سړی دوی مشر مقرر کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو اصولو پابند به وو او ددوی ناجایز سفارشونه یې نه منل نو دوی به د هغه غوڅولو کوشش کولو. لویه د افسوس خبره دا وه چه د دوی خپل خدایی خدمتگار وروڼو دوی سره به یې په یوه کلی کښې قیلونه تېر کړی وو د هغه په ځای به یې هغه سړی له ووټ ورکولو چه خدایی خدمتگار به نه وو د ملک ماربه ؤ خو په ده به یې غوړی زبېړی وهلي او د ده خوشامندی به یې کولې. د جنګ خان په دوی غوړی زبېړی وهلي وې او بله دا چه دی خو د پېرنګیانو د ملک ماروو، هغه زمونږ خدایی خدمتګار نه وو خو تول د هغه ملګری شول او هغه یې د خپل خدایی خدمتګار په مقابله کښې کامیاب کړو. وزیرانو به هم چا سره سلا مشوره نه کوله هغوی زمونږ دی ورورولو داسې واړه خطا کړې او چه خپلو کښې هم د دوی سلا مشوره نه وه او نه د اصولو پابندی وه. والسرایی اعلان دوی د هغه هرکلی وکړو او بیا د دوی کښې ورسره ډاکټر صاحب شریک شو ماته د کانګرس د های کمانډ نه تا رراغی چه دا څه مو وکړل؟ د غه شان زمونږ د اسمبلی په ممبرانو کښې هم ډلې جوړی شوی وې په دستورکټ بورډونو کښې هم پېری جنبې وې د خدایی خدمتګارانو هم دغه حال و نور خولا پرېږده چه د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب په مینځ کښې د کلی کهړی ارباب عبدالرحمان خان او میا جعفر شاه سخت اختلاف پیدا کړی ؤ. ډاکټر صاحب او قاضی صاحب زمونږ د پر ذمه دار خدایی خدمتګاران، وو او د وزارت نه مخکښې د دوی یو بل سره ډېره مینه محبت، ورورولی او ښه تعلقات وو. زمونږ چه به په ملک کښې دوره کوله نو زمونږ خلاف به پېرنګیانو پراپیګنډه کوله او ملایانو ته به یې ویل چه دوی بالشویک دی. دوی مذهب ورکوی او تاسو ورکوی او خانانو، ملکانانو ته به یې ویل چه دوی خوستاسو نه هر څه اخلی او غریبانانو له یې ورکوی. ملایانو زمونږ سره ډېر بښتینی ولی نه کوله او د هغوی یې منل. او د هغوی خبرو لیسې تلل. ولی خانان او ملکان به یې د اللل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۲ اداء یستن مزدور ... رکیگی ... چاجه به مزدوری کوو
جاتید ... شو مری

زمونږ نه بې پې تپوسونه کول، زه د دواوی په دوره وم چه دغلته څه خانان او ملکان را غلل او زمانه یې تپوس وکړو چه مونږ ه او رو چه تاسو زمونږ نه جایداد و نه اخلئ او غریبانانو له یې ورکوئ. ما ورته او ویل چه مونږ له خدای دا سې ملک را کړې دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی. که مونږ ازاد شو او دا ملک زمونږ شی او مونږ ملا وتړو، دا ملک اباد کړو، نو څوک به غریب پاتې نه شی. مونږ به ټول خانان شو. زمونږ ه دا اراده نه ده چه ستاسو نه جایداد او ملک واخلو. مونږ خو ستاسو حالت هم ښه کول غواړو او د وږی مړول غواړو، که دا وږی ماړه شی نو تاسو ته څه تاوان دی. که تاسو د پیرنګیانو ملک ته لاړ ئ نو هلته نو خلک خو پرېږده د مزدورانو یې ښکلی او موټرونه دو او ستاسو نه تپوس کوم چه ستاسو موټر شته، ښکله شته؟ که زمونږ تحریک کامیاب شو نو د ملا حالت به هم ښه شی او د خان او ملک حالت به هم ښه شی، مونږ دا هر څه چه کوو نو د خان د پاره نه کوو، دا د دی قوم او ملک د پاره کوو.

چه مونږ د صفایی کار شروع کړو او کلو ته تلو جاروګانی به را سره وې، جماعتونه، حجری اولاړی، کوڅې به مو جارو کولی. نو د پیرنګیانو ایجنټانو به خانانو، ملکانانو او ملایانو ته وویل چه دوی د دی جارو نه مطلب دا دی چه په تاسو جارو دوراشی او دا ملک د غه شان ستاسو نه پاک شی خو زمونږ په کوشش قوم کښې رود ولی، عزیز ولی، قام ولی او سیاسی شعور پیدا شوی و. نو چه څومره به دوی زمونږ خلاف پراپیګنډې کولې هومره به په قوم کښې مونږ سره د خلکو همدردی زیاتیده. ولې چه هغوی به لیدل چه مونږ خو د هغوی خدمت کوو او د هغوی د حق د پاره پیرنګیانو سره په جګړه یو، تکلیفونه، مصیبتونه او جیلخانې تیروو. خلکو به ویل چه جیلخانې دوی تیروی او حق زمونږ د پاره غواړی. دغه وجه وه چه د قوم او خلکو مونږ سره ډیره همدردی وه. خلکو ته معلومه وه چه د ۱۹۱۹ع اصلاحات «هندوستان نه قبلول، هغوی وئیل چه لوږ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ه غالباً چه دغه مولینا مولوی بشیار محمد صاحب وو، چه آخر کښې کمیونسټ ... سره ... شو ... خوګ دوست وو، خو روسته به ... اتحاد ...

ولي دصوبه سرحد نوابانو، خانانو، صاحبزادګانو، سیدانو او وزیرکانو دا اصلاحات غوښتل خو پېژنګیانو نه ورکول. ورته یې وئیل چه تاسو پښتانه په حکومت څه پوهېږئ؟ تاسو څنګليان خلک یئ دا اصلاحات خو دوی (خدایي خدمتګارو) مونږ له ګټلي دي. بیا دی قوم ته معلومه وه چه دا ووټ خو باچاهي وه. خکه چه حکومت په ووټ جوړېږي او ووټ راله دوی ګټلي دي.

حقیقت دا دی چه زمونږ تحریک ته د پېر نقصان اقتدار ورسولو. دا خو د غرنه خلک دا اقتدار په انتظار کښې وو چه اقتدار راغي. نو دوی په مونږ کښې را ننوتل. دوی خو خدمت له نه راغلي، اقتدار پسې راغلي وو. نو مونږ کښې یې دهغې خیل اقتدار د پاره ډېرې جنبې پیدا اکړې. اقتدار خراب شي نه دی مونږ هم چه کوشش کوو دا اقتدار د پاره کوو. خو اقتدار د حکومت د پاره نه، دخدمت د پاره زمونږ دخدایي خدمتګارو خو دا قاعده وه چه مونږ به دیو کار د پاره خوک مقرر ولو، نو مونږ قول به راغونډ شو. ما به ورته اووئیل چه دا کار دی او دې کار د پاره مونږ له یو سړي په کار دی، تاسو یو سړي خوښ کړئ، چه ددې کار د لایق وي او ما ته یې راکړئ. هغوي به یو سړي خوښ کړو او ماله به یې راکړو. داسې به په دې کار کښې نه د چا خفګان وو نه ګیله، نه مخالفت. مونږ به تولاندې کښې دخدایي خدمتګارو صدر انتخاب وو. او خان صدر منتخب شو، هغه ماله راغي ما ته یې اووئیل چه باچاخانه زه خو خدایي خدمتګار یم زه که صدر یم هم به خدمت کوم او که صدر نه یم هم. زمونږ مولوي صاحب په صلې ت خوشحالیږي نو خوښه دې په ده چه دا صدارت هغه له ورکړم. ما ورته اووئیل چه ستا خوښه ده. سو زما هم خوښه ده. نن تاسو دې سیاسي جماعتونو ته وګورئ، په دوی کښې دا جګړې مخالفت پارټئ بازئ او جدایي دا څه خیز پیدا اکړې دی دا اقتدار!

زه دې قوم ته وایم چه تاسو تر خو بې غرضه، دیانتدار، ایماندار، په قوم او ملک مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پیدا کړي نه دي، نو نه دا ملک ازادیږي او نه دا قوم.

بیا ووټ دی، نو زه د ووټ مخالف نه یم. دا مونږ چه په کومه طریقه خپلي جماعتي او قامي فیصلي کوو دا ووټ نه دی؟ او دا جمهوریت نه دی؟ او دا ووټ مونږ په قربانو کتلي نه دي؟ خو زه دا وایم چه زمونږ دا قوم د ووټ په حقیقت پوهول غواړي او باید چه په دي یې هم پوه کړو چه ووټ هغه چاله ورکول په کار دي چه څوک یې مستحق دی. ورور عزیز ته یا په پیسو ووټ خرڅول نه دي په کار. زه خو وایم چه څوک په پیسو ووټ خرڅوي د هغه د ووټ حق خیستل په کار دي. د خود غرضو خلکو په وجه خدایي خدمتګارو کښي هم خود غرضي پیدا شوه. دیوی حلقي نه به یو ممبر کیده او ده خواستونه به سلو کسو ورکړل چه یو سړي به وشو نو یو کم سل به خفه وو بیا به یې پارلیمنټري بورډ ته بد رد ویل. د غه حال د ملازمتونو وو چه ځای به یو وو. او امیدواران به سل وو. نو نوکري خو به یو ده وه. دیوسړي به ورسیده، یو به خوشحال شو یو کم سل به خفه وو. نو بیا به یې متعلقه وزیر ته کنځل کول. او مسلم لیګ به دا پراپیګنډه کوله چه د غریبو څه حال شو. بیا به ماله هم دا غلبل شکایت به یې راته کولو. ما به ورته ویل چه دا سړي چه مقرر شوی دی دا خدایي خدمتګار دی او که نه؟ دوی به او ویل چه خدایي خدمتګار دی، ما به ورته او ویل چه خدایي خدمتګار دی نو بیا خو دا یوه نوکري ده یو سړي ته به رسیده. بلکه دا چه ما به تپوس وکړو چه دا کوم خدایي خدمتګار چه مقرر شوی دی دا د وزیر ورور عزیز دی. ده خپل ورور یې مقرر کړی دی نو ویل به یې چه نه. نو بیا به ورته ما او ویل چه دا ښه کار نه دی چه تاسو خپلو وزیرانو لپسي بد رد وایئ.

پیرنګیانو ته خو دا معلومه وه چه دا یو اصولي جماعت دی چه څه وایي هغه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. خلکو ته وُیلي وو چه خوک بې کچې هغه بې پې ځتمې او پیرنګیانو ته داهم معلومه وه چه
دوی دنورو سیاسي لیډرانو غوندې نه دي چه قوم سره دانتخاباتو وخت کښې کومې وعدې
وکړي نو یو هم نه پوره کوي نو چه زمونږ وزارت شو نو هغوی سره فکر شوا وزمونږ د بد
نامولو کاروبار شروع کړل. یو ورځ قاضي صاحب ماله راغي چه داکټر صاحب د کورنټ
کنګم سره دملازمتونو په باره کښې داوعده وکړه چه دې دپاره به کمیټي تیشن
(Competition) (دمقابلې امتحان) وي چه خوک لائق او قابل وي هغه به واخیستی
شي که چیرې داسې ونه شي نو ایډمنسټریشن (اداره) به خراب شي. داقسم مسئلې به
زمونږ یوه کمیټۍ وه، هغې ته پیش کېدې. زه هم دکمیټۍ ممبر ووم، ما قاضي صاحب ته
اووُیل چه ته هغه کمیټۍ را وغواړه. څه وخت چه دکمیټۍ اجلاس شروع شو نوما دپا
صاحب نه تپوس وکړو چه داکټر صاحب تاد کورنټ سره فیصله کړې ده؟ داکټر صاحب
اووئیل چه که کمپي تیشن نه وي نو بیا خو به قابل خلک رانشي ایډمنسټریشن به خراب شي.
ما ورته اووئیل داکټر صاحب دانګریزانو په حکومت کښې داسې خلک لیدلي دي چه
ملازمان دي او دستخط کولې نه شي. بلکه دا چه پیرنګیانو ته به خوک دملازمت دپاره
پیش شو نو دوی به تري اول داپوښتنه کوله چه دسرکار ډېر خدمت کړې دی؟
او هغه خلک به بې اخیستل چه دسرکار خدمت به بې کړې وو. نو مونږ ته هم په کار دی
چه هر یو اخلو نو داپوښتنه تري کوو چه تاپاکستان پلار ددې ملک او قوم څه خدمت کړی
دی او داخدائي خدمتګار خوټول عاجزان دي، دوی خو خپل اولاد په خپل کلي کښې
هم سبق نه شي ویلی او دولتمند خو دلته نه چه په یوروپ او امریکا کښې خپلو بچو سبق وئیلي
شي نو ددې خو دا مطلب شو چه قرباني خو غریب وکړي او چه څه ګټه (وشو نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

«خانانو بچو واخیسته چه څوک د ملک او قوم د ازادۍ جنګ کښي د پیرنګي ملګرو زه د کمیټي تفتیش (مقابلي دامتحان) خبره منم خو په دې شرط چه تاسو دی غریبانانو بچوله دغه شان تعلیم ورکړئ، څنګه چه دولت مند خلک خپلو بچوله ورکوی ما ورته او وئیل چه که تاسو دی سره اتفاق نه کوئ نو سبه به داوی چه استعفا ورکړئ. ډاکټر صاحب راته جواب کښي وو ئیل چه زه د دی کمیټي نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دی نتیجه ورسیدم چه څومره ز ر کیدی شی مونږ له وزارت پریښودل په کار دی ځکه چه زمونږ تحریک ته د فایدی په ځای تاوان رسوی زمونږ داسمبلي په ممبرانو کښي ورځ په ورځ اختلافات زیاتیدل، چا به د ډاکټر صاحب نه شکایت کولو او چا د قاضی صاحب نه دا اختلاف اصولی نه وو بلکه ذاتی وو اخر نوبت دی ته ورسید و چه د وزارت ماتولو د پاره د هزاری ضلع د کانګرس اسمبلي ځینې ممبران د اټک په ډاک بنګله کښي مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشوری د پاره جمع شول مګر خدای خبر چه ولی څه فیصلي ته و نه رسیدل. د لعضی خلکو دا خیال و چه خان بهادر سعد الله خان او اورنګ زیب خان په کوړ کښي د وزیر اعظمی په عهده باندی وران شول. د آل انډیا کانګرس کمیټي پارلیمنټری کمیټي صدر مولانا ابوالکلام ازاد پخپله سرحد له راغی مګر دا مسئله حل نه شوه ځکه چه د ذاتیاتو شخصی مسئلي حل کیدی نه شی د اسمبلي بعضی ممبرانو زه مجبور کړم چه په دی معامله کښي مداخله وکړم د هغوی هم دا خیال و چه سبه به داوی چه مونږ دا وزارت پریږدو زما خو دا اول نه دغه خیال و مګر د وزیرانو په کارونو کښي می مداخلت نه کولو ځکه چه ذمه داری د هغوی په سر وه. ما د خدایي خدمتګارو لویه جرګه جمع کړه او د وزارت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره مې ورته وړاندې کړه ټولو ممبرانو په دې خبره اتفاق وکړ چه حکومت موښږ سره
تعاون نه کوي نو موږ له په کار دي چه وزارت پرېږدو ځکه چه د دې نه زموږ تحریک
ته کټه نه رسي بلکه نقصان رسي. اجلاس ختم شو او ما د صوبې د خدائي خدمتګارو
لویې جرګې نه د دریو د دریو کسانو یوه کمیټه جوړه کړه او د اسمبلې ممبرانو ته مې ووې چه
سبا له به تاسو راځئ او یو یو کس به ځان له خپله رایه او بیان دې کمیټې له ورکوي
سبا له چه هغې کمیټې خپل کار شروع کړو نو د امیر محمد خان د هوتي نه علاوه نور ټولو
ممبرانو د وزارت په حق کښې رایه ورکړه زه حیران شوم او بهرته راووتم ټولو ممبرانو
ته مې ووې چه دا څنګه خبره ده پرون تاسو د وزارت مخالف وئ او نن بي ملګري
شوئ. ډاکټر صاحب ماته ووې که ماته اجازت وي نو دا راز به زه ښکاره کړم ما
اجازت ورکړو هغه ووې چه دوی ټول وائي چه وزارت دې وي ملګري دې هغه
څه چه موږ ورته وایو. لیکن دغه خبره موږ ته منظوره نه ده نو به موږ د باواچولو
د پاره دوی بیا د وزارت د ماتېدو تپه کوي. خیر موږ خواره شو مګر د وزارت
د پرېښودو په باره کښې زما رایه نوره هم ټینګه شوه او څو ځله د آل انډیا کانګرس های-
کمانډ ته مې دا خبره وړاندې کړه چه تاسو موږ له اجازه راکوئ چه موږ د سرحد
وزارت مستعفي کړو ځکه چه موږ ته د فایدې په ځای نقصان رسېږي. هغوئ اجازت
نه راکوله او رانه به یې وې چه ټول وزارتونه به په یو ځل پرېږدو. ده کور د خدای فضل د
چه د یورپ دویم لوی جنګ په (۱۹۳۹ع) کښې شروع شو.

وزارتونه مات شول:

کله چه یورپ کښې د جنګ په شروع کېدو برتانیې د جرمنۍ خلاف د جنګ اعلان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو نو دهغې سره سم بې دهندوستان د طرف نه هم د جرمني خلاف د جنګ اعلان وکړو
کانګرس په دې اعتراض وکړو چه د تېرو صوبائي انتخاباتو نه دا خبره واضحه ده چه
مونږ دهندوستان د اولس نمائندګان یو. نو په کار دا وو چه دهندوستان د طرف نه
جنګ دا اعلان کولو نه وړاندې دهندوستان دخلکو رائې معلومه کړې شوې وې. بله
مطالبه یې دا هم پیش کړه چه که دبرتانیې او د اتحادي طاقتونو دا اعلان صحیح وي
چه دوی په دنیا کښې د صلح او امن او ازادۍ د پاره جنګیږي نو کانګرس تپوس کوي چه
آیا په دې که به هندوستان هم شامل وي او که نه؟ مخکښې ورته بیا کانګرس دویل چه مونږ
بې شکه دد غو اصولو د پاره جد وجهد کوو او حکومت برتانیه له دا تسلي ورکوو چه هندوستان
هم په دې جنګ کښې دهغوی سره ځنګ په ځنګ ودریږي او دهیڅ قسم قرباني نه به غاړه
نه غړوي خو په شرط ددې چه حکومت برتانیه دا اعلان وکړي چه د جنګ په خاتمه به هغوی
هندوستان له ازادي ورکړي. چونکه حکومت برتانیه ددې اعلان کولو نه انکار وکړو نو
ددې خلاف د احتجاج په طور د کانګرس ټولو صوبائي حکومتونو په جمع استعفا وکړه او مونږ
دا ای ددې مصیبت نه خلاص کړو. د وزارت د ماتېدو نه وروسته ما ټولې صوبې دوره
وکړه. د وزارت په وجه چه په صوبه کښې کوم جمود پیدا شوې و د وزارت په پرېښودو او زمونږ
کوششونو جلسو او تقریرونو په خلکو کښې ورو ورو بیا ژوند راپیدا شو. دیورپ دویم لوی
جنګ شروع شو. د کانګرس د پاره دا خبره ضروري وه چه د جنګ په باره کښې قوم د خپلې پالیسۍ
خبر کړي. د کانګرس ورکینګ کمیټۍ ددې کار د پاره په وارده کښې راجمع شو. پنډت
جواهرلال نهرو چین ته تللی و هغه یې د تار په ذریعه راوغوښتو هغه د هوائي جهاز په ذریعه
راورسولو په دې کښې فیصله وشوه چه بله میاشت کښې به بیا راجمع کیږو او ختمي فیصله به کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرنګیانو ددی نه پس په ټول هندوستان کښې د مسلم لیګ وزارتونه جوړ کړل
خو زمونږ صوبه کښې یې د مسلم لیګ وزارت قایم نه کړو. ګورنر کننګم به وئیل چه دلته زه د مسلم
لیګ حکومت نه جوړوم، که زه چیرې حکومت جوړوم هغه به د ډاکټر خانصاحب وی. نو
زمونږ خلک په دی خوشحال وو چه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوی خو زما دی سره اتفاق
نه وو، او زما د ګورنر دا خبره خوښه نه وه ولی چه ما وئیل چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شی
نو چه خلکو ته د خدای خدمتګار د حکومت او د مسلم لیګ د حکومت فرق او ښه او بد معلوم
شی خو اخر هغی ګورنر چه دلته د مسلم لیګ حکومت نه جوړ وو، د مسلم لیګ حکومت جوړ کړ د
زه په جیلخانه کښې چه خبر شوم چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو، نو ددی په جوړیدو قوم
پرست خلک ډیر خفه وو ولی زه خوشحاله وم. خلک حیرانیدل، ما به ورته وئیل چه زمونږ
دا قوم ډیر عجیبه دی. تاسو نه ګورئ مونږ دوه اینز کټلی دی او دوی روپۍ غواړی. مونږ سره
روپۍ ختمې نو زمونږ نه خفه وو مونږ دوه اینز کټلی وو هغه به مو ورکولو او مسلم لیګ به دا هم
نه ورکوی او هم د غه شان وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتكارو غونډي پرزي

انفرادي سول نافرماني، زما دقتل سازش، هزاره كښي دخدايي-
خدمتكارو كيمپ، اتمانزو كښي كيمپ، عالمي جنګ
او كانګرس، قبايلو ته دخدايي خدمتګارو
وفدونه، هندوستان پر يو دي
تحريك، دميرويس واقعه، زما ګرفتاري
او هوي پورجبل، وزارتونه جوړيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخو د ۱۹۴۲ کال په دسمبر کښې ورکنګ کمیټۍ د انفرادي سیول نافرمانۍ قرار داد پاس
کړو او دا فیصله یې وکړه چه دا سیول نافرماني به صرف د آل انډیا کانګرس کمیټۍ ممبران د
مرکزي اسمبلۍ ممبران او د صوبائي اسمبلۍ ممبران کوي او د دې دپاره هدایات او
قواعد هم خواره کړل چه په دې طریقه به دا کوي . په پېښور کښې موږ هم د خدائي خدمتګارو
په دفتر کښې دا ټول شوي یو ممبر به موږ راغونډ ښتلو ، هغه ټول هدایات او قواعد به موږ ته
بیا ټول ټوبیا به موږ هغو عملي کولوا او پوره کولو وعده ترې اخیستله . بیرسټر قیوم
د مرکزي اسمبلۍ ممبر و کله چه ډاکټر خانصاحب د صوبې اسمبلۍ ته ورسېدلو نو هغه
د مرکزي اسمبلۍ د ممبرۍ نه استعفا وکړله او پخپل ځای د پېښور ښار یو بیرسټر
عبدالقیوم ممبر کړو . زما په ده ډېر اعتبار نه و او دې څه چه دې ټولو د اسمبلو
ممبرانو نه مې هم امید نه و چه دوی به په دې پوره عمل وکړي نو ده له مې اجازه نه ورکوله . ډاکټر صاحب راته د ده دپاره ډېر منت وکړو نو اجازه مې ورکړه دا هم ورکنګ کمیټۍ
پاس کړې وه چه شاید د سیول نافرمانۍ سره به دا خلک ګرفتار شي . که ګرفتار شول خو
ښه او که حکومت و نه نیول نو دوی له په کار دي چه کور کښېنني او په دې قام پسې کلي
په کلي وګرځي او د سیول نافرمانۍ تقریر و نه دې کوي تو هغې پورې به ګرځي څو پورې چه
ګرفتار شوي نه دي . لیکن افسوس دی چه ډېرو لږو خلکو د دې پابندي وکړه اکثرو
کسانو ورځ دوه اخوادې خوا ګرځېدل او بیا پخپلو کورونو کښې کښېناستل او وکیلانو خو
دومره کمال وکړو چه دا کار خو پرېږده خپل وکالت یې شروع کړو او د ټولو نه اول بیرسټر
قیوم په وکالت شروع وکړه . د هزارې دوه وکیلانو خو دا حال و چه خدائي خدمتګار د وېر کېچې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلټنګ کولو هغوی کچرې بند ولی خدائي خدمتګار به ګرفتار ېدل او په دغو کچرو کښې ستیه‌ګرې وکیلانو په پیسو باندې دخلکو مقدمې کولې او د ټولونه عجیبه خبره خولا داوه چه دې وکیلانو نه کچرې پرېښودې او نه تحریک. ما پخپله داوکیلان او بیرسټران راټول کړل او ورته مې ووې چه دا ما سره خدائي خدمتګارې داصولونه مخالف کاروونه کوئ خپل ځانونه او جماعت بدناموئ نو مهرباني وکړئ یا کچرې پرېږدئ یا جماعت هغوی دې دوارو ته تیار نه وو ځکه چه په کچرو کښې پیسې وې او جماعت کښې عزت وقار زمونږ چینو خدائي خدمتګارو ملګرو ډېر سنه کار دکړو، پخپلو خلکو کښې کلي په کلي ګرځېدل خلک یې پوه کړل خو حکومت نیول نه، اخر ستړي شول او کار ترې پاتې شو. زمونږ جماعت کښې دا قسم خلک ډېر کم وو، زمونږ تعلیمیافته ډلې هغه که انګریزي تعلیمیافته وو او که مذهبي تعلیمیافته و دقوم او ملک سره یې څه کار نه وا او نه یې څه همدرردي او دچیپي لرله بلکه دېو معمولي غرض دپاره به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو. په ستمبر ۱۹۴۱ع کښې دهشنغر په یو کلي شیرپاؤ کښې زمونږ کیمپ و، دسهاک په غاړه نورخاته طرف ته لګېدلی و دهشنغر خلکو ددې کیمپ انتظام کړې وکوم ځاې چه زمونږ کیمپ و دهغه نه چاپېره فصلونه اولوۍ لوېي کېدې وې زمونږ دعلاقې اسسټنټ کمشنر یو پېرنګي وا او میجر کول یې نوم و زمونږ د تحریک ډېر مخالف وهسې خو هم هر پېرنګي زمونږ دتحریک مخالف وې او هر پېرنګي مونږ خپل دښمنان ګڼې چه په څه طریقه زمونږ تحریک ته نقصان ورسوي بیا هم هغوی هر کار د په یوه مناسبه طریقه باندې کوې لیکن دا پېرنګي لا بل شان و دې خو تحریک خو پرېږده زمونږ په مرګ هم حصار نه و. دې چه زمونږ دکیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نژدې دوه وروڼه کاکاخېل میاګان دو چه ډېر ظالمان وو هغه یې راوغوښتل او ورته یې ووې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وخت هندوستان کښې وو، هغه لاځه کوې چه زمونږ دهغه چاچې لور چه د مور میراث یې هغې له ورکړې و مړه شوه نو د شریعت مطابق دهغې میراث نیم زما رسیدو او تر اوسه پورې ماله حکومت راکړې نه دی. دا مجبور کول د پر عجیبه سړې و د ا بله عجیبه یې وا ودی چه چرې به ده ته د خدائی خدمتګارو مقدمه پیش شوه نو خدائی خدمتګار به یو قسم بیان کولو او ده به بل قسم لیکلو د خدائی خدمتګارې په مقابله کښې دهر قسم بې انصافۍ او دروغونه تیار و د پر نالایقه سړې و هغه به خپله نالایقي پخپله منله یو ځل ماسره یو ځای شوی و، په خبرو خبرو کښې یې راته ووې زمانه خلک ګیلې کوې مګر حقیقت دا دی چه دا د حکومت بې وقوفي ده چه زه یې په دی عهدې لګولی یم زه یو نوجی سړې یم زه په قانون څه پوهیږم. ددې نه لو خبرو سره بیا هم هغه پیرنګې و، د پیرنګیانو په راج کښې د پیرنګې د پاره د لایق او نالایق سوال د سړي نه و، بس دغه کافی وه چه پیرنګې دې ددې خدمت په سلسله کښې هغه ترقی وکړه د ډیره اسماعیل خان د پټې کمشنر ولګیدو.

دهشنغر د کیمپ نه وروسته زمونږ بل کیمپ په دولسم ستمبر ۱۹۴۱ کال کښې په هزاره کښې وشو مونږ به د خدائی خدمتګارو د تعلیم او تربیت د پاره د غنه شان کیمپونه کول او ورسره به مو جلسې هم کولې. په ایبټ اباد کښې زمونږ جلسه وه تقریرونه کیدل زه هم په سټیج ناست وم چه په دې کښې خان میر هلالی صاحب په سټیج ودریدو او تقریر یې شروع کړو چه څه وخت ده د جناح صاحب نوم واخیستو نو د نوم سره سم ما د لمنې نه ونیوو او کښې مې نولو او زه پاڅیدم جلسې ته مخاطب شوم او ورته مې ووې چه ای خدائی خدمتګارو ورونو مونږ خدائی خدمتګار یو خدائی ته د خدمت ضرورت نشته زمونږ کار د خدای د مخلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعتراضونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نکته چیینی نه ده او دا زمونږ کار نه دی چه په نورو جماعتونو او دهغوی په مشرانو نکته چیینی او اعتراض وکړو زمونږ کار دادی چه مونږ خپل پروګرام خلکو ته پیش کړو چه مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار یوازې نه کېږی دا به هله کېږی چه تاسو دا سره ملګوي شئ ملک هم ستاسی او زمونږ شریک دی. قوم هم شریک دی او کار هم شریک دی. زه به چه کومه جلسه کښې وم او چا چه به خپل تقریر کښې دیو جماعت یا دیولوی سړی نوم په بد ه واخیستو نو ما به کښینولو او پوهولو چه ته خدائي خدمتګاری تا ته په بل کس یا جماعت داعتراض کولو حق نشته ته که خلکو ته څه وایي نو دخپل جماعت په باره کښې ورته وایه حقیقت دادی چه زمونږ دغه اصول وو.

په دې کیمپ کښې دا فیصله وشوه چه مونږ به په اتمانزو کښې دقولی صوبې یولوی کیمپ کوو په نهم نومبر ۱۹۴۱ کښې په اتمانزو کښې یولوی کیمپ وشو په دی کښې زمونږ دټولی صوبې ده هر برخې نه خدائي خدمتګار او دجرګې ممبران شریک شوي وو. دری سوه شپېته تنه پکښې خدائي خدمتګار وو او یوسل وپنځوس دخدائي خدمتګارو دجرګو ممبران وو. ددی نه علاوه دکشمیر شیخ عبدالله، بخشي غلام محمد او افضل بیګ دخپلو ملګرو سره شریک شوی وو، دغه شان د بلوچستان عبدالصمد خان اڅکزی سره دملګرو واغلی واو دغسی دکیمپونو دا سلسله په ټوله صوبه کښې مونږ جاری وساتله او دخدائي خدمتګارو تربیت پکښې په ښه شان سره وشو او دجلسو په ذریعه موعام خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او ډېرو کار خلک پیدا شوچه قام او تحریک ته ئي ډېره فایده ورسوله.

په ۱۹۴۱ کال کښې جاپان هم په دوهم لوی جنګ کښې شریک شو په فلپاین ئي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمله وکړه او چه د بړما سرحد ته راورسیدلو کانګرس د مناسب وګڼل چه پخپلو فیصلو باندې په دویم ځل غور وکړي ددې دپاره په بارډولي کښې د کانګرس دورکنګ کمیټي جلسه جوړه شوه . دا پوره همه جلسه وه او لس ورځې جاري وه ، د کانګرس د ورکنګ کمیټي د ممبرانو په مینځ کښې یو اصولي اختلاف پیدا شو هغه دا و چه مونږ د عدم تشدد دلاره اختیار کړو او که د تشدد د لارې اختیار کړو ؟ کانګرس تول عمر د عدم تشدد د په لاره تللې او په دې وخت کښې د اکثرو ممبرانو دا رایه وه که چیرې پېرنګیان مونږ له خپل حق را کوي نو په دې وخت کښې مونږ هغوی سره هر قسم امداد ته تیار یو او د تول عمر د عدم تشدد د اصول به هم قربان کړو ، مګر ګاندهي جي دې ته تیار نه و او نه زما هغوی سره په دې اتفاق و ، زه او ګاندهي جي یو طرف ته وو او هغوی تول بل طرف ته وو دا جویزچه وړاندې شو پاس شو نو په دې وجه ګاندهي جي او ما د کانګرس ورکنګ کمیټۍ نه استعفا ورکړه او او په دې فیصله وشوه چه په وارده کښې دې زر تر زره د آل انډیا کانګرس کمیټۍ یوه جلسه وشي او دا خبره دې ور وړاندې شي . زه په وارداکښې وم چه ماله د دکن حیدراباد نه د غنی او د هغه سخر او خوابنې د طرف نه خط راغی چه د غنی لور وشوه ، مونږ نا ته میا د ګلبادې دېر کوو . زه بیا دکن حیدراباد ته لاړم د روشن مشرح خور ستهیشن ته راغلې وه ، او ده هغې سره هغوی کره لاړم ، د روشن مور او خور او بودا پلار د یر بنه ښکلي خلک وو . د هغې پلار د حیدراباد ښه ځایونه ماته وښودل ، د ښار نه بهر د دوی ډیر ښکلی کور وو ، زه ډیره می غوښتل چه خپور ځي ورسره تیرې کړم ، هغوی هم نه پریښودلم چه ژر راشم . خو کلی ته راغلم او کار می شروع کړو .

دورکنګ کمیټۍ دا میټنګ ختم شو او مونږ تول خپلو ځایونو ته لاړو ، ځکه چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه نږدې وه زه بمبئی ته لاړم او د جلسې د پاره ایسار شوم د جیلخانې د خوراک په وجه زما غاښونه خراب شوي وو هغه مې اوښکلي وو او په بمبئي کښې مې نوي غاښونه اېښودل . سعدالله د بمبئی په کارپوریشن کښې انجنیرو ، هغه مې خبر کړې وُ ، هغه نو ټیسن له راغلی وا او زه د هغه کره لاړم . بمبئی کښې د هغوی ډېر ښکلی کور د صوفیه چه د ده بي بي وه ډېره ښه جنې وه ، ډېره قوم پرسته وه ، زما به یې ډېر مدار کولو ، په دغو ورځو کښې یونس جان هم بمبئی کښې وُ او ما سره دېره و او د جناح صاحب سره یې ډېر تګ راتګ وا او ما ته یې د جناح صاحب ډېر قصې کولې او را ته به یې وې چه جناح صاحب وایي چه ما نه چا پېره متول بل دیا نته او خود غرضه خلک دی او که چیرې د عبدالغفار خان په شان یو سړی را سره ملګرې شي نو کوږې به چه زه به څه څه وکړم . هر سحر چه به دی تلو نو ما به یو هولو چه کوره پام وکړه زما ذکر جناح صاحب سره ونه کړې زما داخیال وُ چه هغه به ضرور ده سره زما خبرې کوي چه دی ورسره بغیر زما د تپوس نه څه وعده نه وي کړي . چه جناح صاحب د مسلم لیګ د خیال سړی دی او زه د خدايي خدمتګار د خیال سړی یم او مسلم لیګ ما ته د پیرنګیا نوجوړه شوې ډله ښکارېده مګر یونس جان زما په نصیحت عمل ونه کړو او اخرې ورسره زما ذکر وکړو . جناح صاحب ورته ووې چه زما له طرفه ور ته دچایو دعوت ورکړه ، مګر زه هغه شپې له دکانګرس جلسې له واردی ته روان وم ، نو په دې وجه مې د ټیلفون په ذریعه د هغه شکریه ادا کړه او معذرت مې ورته پیش کړو او واردی ته روان شوم .

دکانګرس د جلسې د پاره د هندوستان د ټولو صوبو نه خلک راغلي وو خکه چه دا ډېره اهمه جلسه وه کوم قرارداد چه ورکنګ کمیټۍ باردولی کښې پاس کړی و هغه وړاندې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرېښودنه پرې وشو، زما هم اراده وه چه ممبرانو ته خپل خيال ښکاره کړم، مګر د جلسې صدر، مولانا ابوالکلام ازاد ماله اجازت رانکړو او دغه قرارداد په اکثريت سره پاس شو د پاس کېدو نه پس ما د کانګرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب راته ووې چه د اخبار والا و سره ددې ذکر مه کوه، دا زما کار دی زه به يې اخبارونو کښې د خپل طرف نه شايع کړم مګر شرط به داوی چه ته به د خپل ځان په ځای د خپلې صوبې يو سړی مقرروې او که چيرې ستا د صوبې کارکنانو ته ستا د رايي ضرورت وی نو دا به هم ورکوې. کانګرس هغه د سول نافرمانۍ انفرادي ستيه ګره هم واپس واخيسته. دوی که د پيرنګيانو د خوشحالولو د پاره څومره خوشامندې وکړې خو د پيرنګيانو په زړونو کښې زمونږ د پاره د رحم ګنجايش نه و او د دوی يوه خبره يې هم ونه منله.

د کانګرس جلسه ختمه شوه زه پېښور ته راروان شوم ما د صوبې جرګه راغونډه کړه او په اتفاق سره مو ډاکټر صاحب د کانګرس د ورکنګ کميټۍ ممبر مقرر کړو. د ممبرانو تسلي مې وکړه. دوی ته مې د جرګې کار وسپاره او د خدايي خدمتګارو کار ما واخيستو، مولانا بيا هم زما هغه استعفا شايعه نکړه، اخر ډېره موده پس يې شايع کړه. دغو ورځو کښې جاپانيان په ډېرې تېزۍ مخ په وړاندې روان وو، امريکې او پيرنګيانو له يې ډېر شکستونه ورکړل جنګ د هندوستان سرحد ته را ورسېد، برما هغوی قبضه کړه او په مخه راروان وو ما سره دا فکر پيدا شو چه که دوی دغسې راروان وی نو ممکن دی چه ډېر زر د هندوستان يوه برخه ونيسي او شايد چه ټول ملک کښې ګډوډي پيدا شي.

زما دا يقين وو چه څنګه پيرنګي ته د جاپان د طرفه خطره هندوستان ته او بيا د يخوا زمونږ اړخ ته رانږدې کېږي نو پيرنګي به ضرور دا کوشش کوی چه په دې ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې فساد وکړي ، داسې خبرونه هم مونږ ته رارسېدلي وو چه پيرنګي د خپلو ايجنټانو
په ذريعه په قبايلي علاقو کښې د دې قسمه غونډې کړې وې ترڅو چه يوه غونډه په پيرنګي
شبقدر کښې د خان بهادر قلي خان په ذريعه د مومند و رابللې وه چه هغې ته د صوبې
ګورنر کننګم صاحب په خپله هم ورغلې وو . مونږ دا محسوسوله چه د پيرنګي به دا کوشش وي
چه مونږ پښتانه سره په خپل منځ کښې وړاندې باسي . نو مونږ له په کار دي چه د دې د
رو دغو علاقو ته خپل خلک ولېږو او دوی پوه کړو چه مونږ د يو بابا اولاد پښتانه يو
پيرنګيانو د دې زمونږ نه بېل ساتلي وو . تاسو ته به ياد وي چه کله په ۱۹۳۰ع کښې
پيرنګي په خدائي خدمتګارانو ملک سوړ تنور کړو نو زمونږ دا ټول قبايل ورسره د
مومند وا وا پيريډونه واخله تر وزيرستانه پورې دوی خپلو پښتنو رونړو په مرسته
پيرنګي مقابل ته ودرېدلي وو ، د هغې په نتيجه کښې پيرنګي خپله ټوله توجه د يخوا وګرځوله
د دې لرا و بر پښتنو شلو دن وشي ، او زمونږ او د دغې قبايل رونړو د تعلقاتو د خرابولو
خاطر زمونږ په منځ کښې په هيڅ قسمه فريب د هوکې دروغ او بې ايماني يې صرفه ونکړه .
چه د خدائي خدمتګارې تحريک شروع کړو نو د پېرځله مې دا کوشش وکړو چه زه د
قبايلو دې ورونو له لاړشم دا د پښتنو تحريک دی ، دوی هم پښتانه دي چه دې تحريک
کې مونږ سره شريک شي ولې پيرنګيانو پرې نه ښودم ولې چه پيرنګيانو وې چه د هغوی
زمونږ په منځ کښې ورور ولي جوړه نه شي ، د قبايلو مسئله زمونږ قامي مسئله وه زما
خيال زمونږ د مرګ او ژوند مسئله وه ، د دې کار د پاره ما د خپلې صوبې دوره شروع
چه خپلو خلکو سره په دې حق کښې سلا او مشوره وکړم او د دې کار د پاره خدائي خدمتګار
کړم چه هغوی دی د قبايلو علاقې له لاړ شي او خپلو پښتنو ورونو ګرځي هغوی دی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده حالاتو نه خبر کړي او په هغوی کښې دې ورو ولي ، عزیز دا ړی ، اتفاق پیدا کولو
کوشش وکړی .

په دغو ورځو کښې پیرنګیانو یو وزیر هندوستان له رالیږلی وچه د هندوستان
او انګلستان په منځ کښې روغه جوړه وکړي دده نوم سر ستیفورډ کرپس و ، ده په کوهاټ
کښې وم چه ډاکټر صاحب راته ټیلفون وکړو چه دغه شان قصه ده او ماپسی دوره کنګ کمیټی
نه خبر راغلی دی چه مشمله کښې حاضر شه ، ما ورسره اتفاق وکړو او ورته می ووې چه لاړ شه
ځکه چه مونږ تولو دا غوښتل که پیرنګیان په روغه جوړه مونږ له خپل حق راکوی نو ددی نه
به بله ښه خبره کومه وي ، ډاکټر صاحب لاړو دغه وخت په پیرنګیانو ډیر سخته وه جاپان
د سیلاب په شان راروان و او دهر چا دا خیال وچه جوړه به وشی او مونږ له به خپل حق
راکړي مګر پیرنګیان د هندوستان پر پښو دو ته کله تیاریږي ؟ ددغو خبرو په ناکامی د
هندوستان خلک ډیر مایوسه شو او دا یقین یې وشو چه پیرنګیان مونږ له خپل حق نه راکوي
او دا شک یې پیدا شو چه پیرنګیان به هندوستان جاپان ته پریږدي او مونږ ته یې
نه پریږدي دی مایوسی دخلکو عقیده هم کمزوری کړه خلکو به وې چه په عدم تشدد
څه کیدی نه شی مونږ له په کار دی چه دخپل ملک دازادۍ دپاره د تشدد نه کار وا
او دغه وجه وه چه د هندوستان په مختلفو علاقو کښې ډیر تشدد وشو . دیورپ ا
امریکی هم ډیر عجیبه خلک دي ، دجنګ نه مخکښې به دوی او ددوی اخبارونو دګا
جي ډیر زیات تعریفونه کول او عدم تشدد یې د دنیا دامن ، صلح ، ابادۍ او تر
دپاره ډیر ښه سیکم ګڼلو مګر کله چه جنګ شروع شو نو بیا خو پیرنګیانو او امریکی ته
امداد ضرورت و او پخپله یې په تشدد د لاس پورې کړې وهغه وخت یې په عدم تش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې کټه وه او اوس یې تشدد په کار و نو چه کانګرس یا ګاندهي جي به د عدم تشدد نوم واخیستو دا به د دوی په طبیعت بدلګېدو او د ګاندهي جي برخلاف به یې په اخبارونو کښې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ماچه به د غه مضمونونه ولوستل نو د غو خلکو پورې به د پېر خندل او د غه خلک به هم راته د خپلو خلکو په شان خود غرضه او بې اصوله ښکارېدل.

قبایلو ته د خدائي خدمتګارو وفدونه:

ما د ټولې صوبې دوره وکړه، لوئي لوئي جلسې وشوې او ټول د خدائي خدمتګارو سره سلا مشوره وشوه. ټولو ما سره دا ومنله چه په دې نازک وخت کښې په کار دي چه خپلو قبایلي ورونو له لاړ شي او هغوی په دې ټول حقیقت پوه کړي. د صوبې دوره مې شروع کړه او د دې کار او خدمت د پاره د صوبې په ټولو ضلعو کښې د پېرو کسانو ما ته خپل خدمات وړاندې کړل. زه چه د دورې نه بېرته راغلم نو شاد محمد مېرزې مې ملکنډ ایجنسۍ ته ولېږه، په ملکنډ ایجنسۍ کښې زمونږ د پېر خدائي خدمتګار وو په ۱۹۳۰ کال کښې چه په نورو ضلعو کښې د خدائي خدمتګارۍ تحریک شروع شوی و نو د غلته هم شروع شوی و او د دې ایجنسۍ پښتنو ورونو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې مونږ سره سمه برخه اخیستې وه شاد محمد خوشحاله راغې د غلته کار وکړو خو کله چه پولیټیکل ایجنټ خبر شو نو هغه یې فوراً ګرفتار کړو او درې کاله یې سخت قید کړو.

پېرنګیانو په هیڅ شان نه غوښتل چه مونږ دې د غلته کار وکړو خو مونږ هم فیصله کړې وه چه دې نازک وخت کښې به د قبایلو ورونو علاقه کښې کار کوو ولې چه دا خو زمونږ د ابادۍ او بربادۍ سوال دې مونږ دا فیصله وکړه چه که پېرنګي اجازه کوي که نه خو مونږ به د غلته کار کوو او په پښتنو کښې به پوهه او اتفاق پیدا کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د صوبې ګورنر سر جارج کننګم و دی ډېر نرم ، هوښیار او چالاکه سړی د
ماورته يو خط په دې مضمون ولیکه چه : «نن په دنیا کښې د انقلاب يو زوروور سیلاب راروان
دی ، موږ غوښتل وچه چېرته زموږ په کور کښې کوم ګډوډ نه شي او موږ پخپلو کښې برباد نه شو
نو د امن د قیام د پاره موږ دا خبره وه کړه چه ازادو قبایلو ته وفدونه ولېږو او هغوی ددې
حقیقت نه خبر کړو ، موږ تاله تسلي درکوو چه موږ هلته ستاسو د حکومت برخلاف د هیڅ قسم
کار نه کوو موږ خپل غم اخیستی يو او هغوی سره به خپله د ورورۍ ، همدردۍ او وفا مولی
خبره کوو ، امید دی چه څومره ژر کېدی شي ته به موږ ته د دغه خیر کار د پاره اجازت
راکړې څه ورځې تېرې شوې ، زما د خط ځواب راغی پیامی ورته ولیکل که چېرې ستا خوښه وي
او که دې خوښه نه وي موږ نور د ستا د اجازت انتظار کولی نه شو ، د فلانی تاریخ پورې که ستا
اجازت راغی موږ به خپل وفدونه دې علاقو ته لېږو ، موږ د خپلو وفدونو د لېږلو د پاره
۵ د اګست ۱۹۴۲ کال مقرر کړی دی .» دا لیک مې د یونس جان په لاس ګورنر له ولېږه ګورنر
نته کلی کښې و . یونس جان چه نته کلی ته ورسېده نو ورته معلومه شوه چه ګورنر پخپله نتکله
کښې ټول پولیټیکل ایجنټان او د صوبې ټول ډېټي کمشنران راغوښتي وو او هغوی سره
په دې معامله کښې سلا کوي یونس ته دا هم ووې چه فیصله لې په دې وکړه چه د صوبه سرحد
علاقه کښې دوی نه منع کوو او په ازادو قبایلو کښې به د پولیټیکل ایجنټانو په ذریعه څومره چه
کېدی شي موږ ته به مشکلات پیدا کوي او زموږ د خیر دا کار به ناکامیابه کوي یونس جان
زما د خط ځواب راوړ وهغه کښې ګورنر موږ له يو قسم اجازت راکړې و موږ سبا له دکلامدار خان
په مشرۍ کښې يو وفد د ملکنډ په لاره باجوړ ته ولېږه کله چه وفد د ملکنډ ایجنسۍ تېر و د سېد
نو د ملکنډ پولیټیکل ایجنټ د سمې او سوات را نیزی ، خانان ، ملکان راټول کړي وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ وفد ته یې لاره نیولې وه او وړاندې یې نه پرېښوو ل، پېرنګیانو مونږ ته لوی
شر او فساد جوړ کړی و او مونږ یې کور کښې جنګولو. دوی کامدار خان د وفد مشر ته ووې
چه تاسو واپس ځئ مونږ لا د نه د رکوو هغه ورته ووې چه زمونږ کتاب کښې واپس تلل
نشته مونږ به یا وړاندې ځو او یا به مړ واوکه باچاخان راته ووې چه واپس شئ نو بیا به
هلته واپس شو، اګرچه د دې خانانو، ملکانو نیت ښه نه و او د پولیټیکل ایجنټ په بلنه
راغلي وو مګر کله چه دوی زمونږ سره د خلکو جوش او همدردی ولیده نو د لارې د بندولو
جرئت یې ونه کړی شو او بیا د دغو ملکانو، خانانو جرګه ماله مرکز له راغله او ما ته یې د پېر منت
وکړه چه مونږ پولټیکل شرموي ته دا جرګه واپس کړه، ما دوی پوه کړل چه دا جرګه خو ستاسو د
پښتنو د خیر د پاره ما در لېږلې ده خو هغوی د پېرنګي نه ډېر مجبور وو اخر فیصله په دې وشوه
چه په ملکنډ کښې د ملکنډ ایجنسۍ کار به مقامي خدمتګار کوی او مونږ به یې نه منع کوو او
دا وفد دې د ملکنډ په ځای د کوټ او اګرۍ په لاره باجوړ ته لاړ شي ما ورله د وفد په
نوم خط ورکه چه تاسو د ملکنډ د لارې په ځای د کوټ او اګرۍ، اتمانخیلو په لاره باجوړ ته
لاړ شئ. د کوټ کلي کښې کاکاخیل، میاګان وو هغو ظالمانو د پولیټیکل د خوشحالۍ د پاره
زمونږ وفد وواهه، په کانو یې وویشتل کوټو یوانو نه یې تری وشلول. باجوړ کښې هم پېرنګیانو
د وفد د رسیدو نه مخکښې جاسوسان لېږلي وو او پیسې یې خوری کړې وې چه دا وفد
هندوان دی او د هندوانو ایجنټان دي او د مسلمانانو غلام کولو له هندوانو رالېږلي دي
او ډېره د افسوس خبره دا ده چه باچاګل صاحب د حاجي صاحب د ترنګزو مشر ځوی هم
زمونږ خلاف د غسې پراپیګنډه په خلکو کښې کړې وه په یو ځای کښې هلکان زمونږ د وفد
مرګ ته تیار شوي وو خو مشرانو منع کړل او ورته یې ووې چه صبر وکړئ چه دوی راشي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ترې پوښتنه وکړو، وفد چه کلي ته ورغی حجره کښې کېښېناستل، نو عبدالمالک صاحب
فدا پاڅېد وا وهغوی ته یې ووې چه زمونږ پښتنو ورونو مونږ باچاخان تاسو له د دې له
پاره دالېږلی یو چه په دنیا کښې د جنګونو یو لوی سیلاب روان دی که مونږ یې حبره پاتې شو
نو لا هو به شو. باچاخان وې چه زما ورونو ته ووایئ چه پرې جنبې پرېږدئ نېږی کښېږدئ
د وغې جوړې وکړئ چه مونږ د غه وخت کښې د دې قابل شو چه یو بل سره امداد وکړو او د
سیلاب نه ځان وساتو او باچاخان دا هم ویلي دي چه تاسو څرخې کوئ هسې نه چه سبا به
جنګ کښې کارخانې بندې شي او تاسو بربنډه پاتې شئ او غلې دانې به کورو کښې وساتئ چه
وږي پاتې نه شئ. او بل وفد مونږ باچاګل صاحب له مومندوله د فضل رحیم ساقي صاحب په
مشرۍ په ۹ اګست ۱۹۴۲ کال کښې ولېږلو دوی اول باچاګل صاحب سره ولیدل او ورته یې
ووې چه باچاخان وې چه زمونږ او ستاسو خو ډېر تعلقات وو دا څه چل دی چه نیږ اخبارو
نو کښې په مونږ ستا د طرفه د کفر فتوې چاپ کېږي او د سیکو ډېرې پولیټیکل ایجنټ قلي خان
پچپل لاس هغه خانانو لیسې کړځوی او هر چاته وائي چه وګورئ باچاګل صاحب په باچاخان
باندې د کفر فتوا لګولې ده. زمونږ خو دا خیال دی چه دا کار پیرنګیان د خپله ځانه کوي.
باچاګل صاحب زمونږ ساقي صاحب ته اوږده قصه وکړه او دا اقرار یې وکړو چه دا ما لېږلې دي
چه اخبارو نو کښې دا خبرې چاپ شي او خلک د باچاخان نه واوړي. پیرنګیانو د کابل حکومت
سره هم سلا کړې ده چه که مونږ په جاپان جنګ بایلو د نو دا ټول د صوبه سرحد ملک به تاسو ته
پرېږدو او دا پښتانه د اسلام په نوم د جاپان سره وجنګوئ که جنګ مو وګټلو نو ستاسو
حکومت به پرې جوړ شي. باچاګل وې چه زه د دغه د پاره میدان اوارم، نو ساقي
صاحب ورته ووې چه صوبه سرحد کښې خو نور تنظیمونه هم شته د هغوی برخلاف ولې قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه او چتوی نوهغه وخندل او ویل چه مونږ ته خو باچاخان یولوی خدای پاک لاره کښې
پروت دی دا ټول تنظیمونه خوزه په یو سوک سمولی شم، خو ساقی صاحب ته د اپته ولګیده
باچاګل صاحب چه داشه کوی د افغانستان د صدر اعظم محمد هاشم خان په اشاره یې کوی.
وفد بیا په ټولو مومندو کښی کلی په کلی کښی وګرځیدل او زما د دورو ولی او عزیز ولی ښځام
یې هرچا ته ورسولو، مومندو دوی ته ورسره هرځای دعا د خیر وکړه او د مومندو مشران
او ملکان ټول د باچاګل نه برخلاف شوي وو ځکه چه ده په افغانستان کښې خپلو خوشامند-
ګرو له ټوټکی ګړی وي. دا وفد پنځوس ورځی پس واپس شو او مرکز ته ماله راغلل او د
خپلی دورې رپورټ یې مفصل راکړو، مایو وفد تیراته، افریدو ورونو له هم لیږلی و خو
هغه په څه وجوهاتو واپس راغلو، نو ساقی صاحب د ورډګی ته می دوې چه زه غواړم
چه ته د دوونورو خدایی خدمتګارو سره تیراته لاړ شی او هغوی ته زما له طرفه د دورو ولی
عزیز داری او اتفاق پیغام ورسوې چه که چیری د دې جنګ مصیبت زمونږ په ملک
راشی نو چه مونږ یو بل سره د تکلیف په وخت کښی امداد وکړی شو او که خدای پیرنګیانو
زمونږ ملک آزاد کړو نو چه د ټولو پښتنو قومی جمهوری حکومت جوړ کړی شو، ساقی صاحب
او دوه نورو فقیر محمد او د پېښور تحصیل د پاوکي کلي عبدالمجید خان می ورسره ملګری
کړل. دوی په ۲۱ اکتوبر ۱۹۴۲ کال تیراله لاړل، په مختلفو لارو کښی ورته پولیټیکل ایجنټ
یو ویشت سوه خاصه دار کښېښولي وو خو دوی تری خدای په امان کړل او تیراته ورسیدل.
دوی د افریدو او اتو قومونو کښی او د اورکزو خوارلسو خیلونو کښی قامی جرګې جوړې کړې، ټوله
تیرا کښی یې دورې وکړې، خلکو ورسره د ورور ولی سلوک وکړو. ماله ددې وفد د ټولونه
ورانده خوشحال خان ملک دین خیل راغلی وې وفد زما ځای له راولیږه، زه به ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار وکړم. ما ورته وویل چه مونږ سره خو پیسې نشته دي زمونږ خو دا کار د خدای د پاره
کوو خو ده ډیر اصرار وکړو او وویل یې چه زه خو هم د خدای د پاره کوم نو ملا د وفد دده
ځای له ولیږلو ما د خپله طرفه ساقي صاحب له څه پیسې د دوی د خپل خرڅ د پاره او د جرګې
د پاره ورکړې دوی چه لاړل نو هلته یې کار شروع کړو جرګه هم وشوه او خدمت یې هم
شروع کړو په تیراکښې یې دوړې شروع کړې شیخ محبوب علي پولیټیکل ایجنټ وا د حکومت
زمونږ دا کار نه خوښولو نو هغه ورپسې لګیدلی و. د غوړو ځوکښې عاشق شاه باچا زما د
اجازت نه بغیر ورپسې تیراته لاړو او زه نه پوهیږم چه په کوم خیال یې داسې خبرې وکړې
چه د خوشحال خان ملک دین خیل دا خیال پیدا شو چه دوی سره خو ډیر مال دی او هند-
وستان د دوی هر قسم خدمت کولو ته تیار دی، نو بیا عاشق شاه باچا واپس راغی او
خوشحال خان د ساقي صاحب نه د پیسو مطالبه وکړه ساقي صاحب ورته ووې چه مونږ
سره خو پیسې نشته سره د دې چه لوکښې واچوو او جلسې له څو او که تا سره خیل ملک
په چاخر خول غواړې نو بخپله ورسره خبره وکړې ده د ځواب ورکړو چه زما د ځای نه
څۀ زما فقیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زخه خیل کورته بوتلل او هغه ورسره
دوه نیم کاله په تولې تیراکښې د خدای د پاره کار وکړو او د باړوان د صاحبزاده کانو سره
. ډیره و هغوی هم د وفد سره د خدای د پاره ډیر کار کړې دی تیراکښې صرف دوه بزرګان
داسې وو چه د ډیرنکیانو داثر نه بچ وو یو د څوکنو د انګوری ملا صاحب او بل د باړوان
صاحبزاده صاحب عبد الرزاق، د محمود اخونزاده زوی محمد سعید خو ورته سپین
ووې چه زمونږ لنګر او نور کار و بار د تول د ډیرنکیانو په امداد چلیږی داسې ورله د غوتی
بزرګ صاحب هم ځواب ورکړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزیرو آزادو قبایلوته می یو کسیز وفد میرزا تاج محمد خاموش لیږلی وهغه
وزیروته ورسیدل او فقیر ایپی صاحب سره یې ملاقات وشو او زما د وروروولی پیغام یې
ورورسولو خو قام کښې ونه گرځیدو ځکه چه فقیر صاحب ورته ووی چه دلته ستاد گرځیدو
حاجت نشته دا قام جوړ شوی دی زه چه څه ورته وایم هغه کوي نو دی واپس راغی.
بل وفد کښې د پړانگو عبدالحکیم ستی جان او د بېټنو جرنیل عبدالرحمان می مسعود و وروته
ولیږل خو هغوی د واړه حکومت گرفتار کړل، ستی جان یې واپس راولیږه او جرنیل
عبدالرحمان بیټنی د ټانک دوه کاله قید شو چه ته ولی دهشتغرد سړی سره مسعود وله
روان وې. یو وفد می د ټل او هنگو د خدایی خدمتگارو کړمی ته ولیږه هر کله چه سدی ته
ورسیدل نو یو جومات کښې دیره شول، د کرمی پولیټیکل ایجنټ ورپسې ځیل ملکان
او سپین بږیری راولیږل. هغوی دوی ته ووې چه ښه به داوي چه تاسو واپس شئ
او دلته ونه گرځئ دوی ورته ووې چه داولی مونږ خو ټول دیوې علاقې پښتانه یو تاسو
هلته راځئ او مونږ دلته راځو. ملکانو ورته ووې چه مونږ دپولیټیکل ایجنټ نه مجبوریو تاسو
خیلې علاقې له نه پرېږدو، د ډیر بحث نه پس هغوی د وفد د غړو پښې لاس د ټرل او
ټرک کښې یې واچول او ټل او هنگو له یې ورسول. هغوی هم راغلل او ماته یې داحال ووې.
زمونږ د دې وفدونو په تلو گرځیدو کښې او خلکو سره لیده کاته او تبادله خیالاتو
کولو په وجه آزادو قبایلو ورونو کښې لویه تبدیلي پیدا شوه او په پښتنو کښې د قامولي
وورورولي احساس او پوهه پیدا شوه، زمونږ د باجوړ د وفد مشر کامدار خان
دو چه ورسره صدر صاحب محمد اسرار او فدا عبدالمالک او ناظم سرفراز خان هم دو
کامدار خان چه واپس راغی نو دا نو ملگری می شاته باجوړ کښې پاتی شول، او میان صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم د چینګی سره دیره شول.

بچولړي د تعلیم ورکولو د پاره یوه مدرسه هم پرانستله د هغي هم نه پرینښه اثر وشو زمونږ یو خدایي خدمتګار د باجوړ نه پیښور ته راتلو چه په لاره په مومندو کښي غلو وشوکولو، د باجوړ خلک په دي ډیر خفه شو او تش خفګان نه هیڅ یي وکړه او د هغو غلو نه یې حساب واپس واخیستو او هغوی معافي هم وغوښته.

پیرنګیانو او د افغانستان حکومت زمونږ د دی وفد و نو د نا کامیابه کولو ډیر کوششونه کړي. وو خو خدای کامیاب نه کړل. د اخیره ما محسوس کړی وه چه ډیر یو تحریک د پاره یو مرکز ضروری وي ډیر ځایونه می وکتل خو په خه وجوهاتو به پاتی شول د سر دریاب د پل نه په قبله د کوډو او سر دریاب منځ کښي د سیند په غاړه یوه دښته وه یو میل بره سویل غاړی ته یو چمن او میدان و، د دغه ځای ځنګل و تنهایي وه دغه ځای مو خوښ شو او د اکړی او کوډو سپښتنو د امځکه د مرکز د پاره وقف کړه.

په ۵ اګست ۱۹۴۲ کال مونږ د چارسدی د کیمپ نه وروسته مونږ قوالو خدایي- خدمتګارو د منیرخان د باغ نه د خرولوخانګی ور ډیلی هر چا د ځان سره، سره زما چه خوږ خانګی اخیستی شوی هغه مورا واخیستی او پخپلو پښو سر دریاب ته روان شو.. د لرکو بندوبست محمد اسرارخان صدر صاحب کړي و، مونږ لار وستني مو ښخي کړي، لرګی مو پری سواره کړل، لښتی او لوخه مو پري واچول او د غلته دیره شوه، شپه او ورځ به لس، اته خدایي خدمتګار به ما سره د غلته وو، ډوډی به د راله وارث خان بخوا اله او کتوی به مو پخپله پخوله، د دی ځای نه مونږ د ټولی صوبي د خدایي خدمتګارو سره رابطه قایمه کړه، د دوی چه به څه کار وو دلته به ما له راتلل او زما چه به څه کار و د خدایي خدمتګارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذریعه به می خبروال دغه مځکه بنجره وه، مونږ به د سحر د چای نه پس تسکوری
واخیستلی په کار به مو شروع وکړه، د دوی د دوخته پوری به مو مځکه جوړوله بیا به مو په
هغه کښی سبزی کول شروع کړل، اتمانزو کښی دغنی بنتهی وه په هغی کښی مود مرکز د پاره
د خښتو انتظام وکړو او دیرانګو او بابړی خدائی خدمتګارو د هغو د راوړلو د پاره د ومره
دېری ډیری راوستی وې چه د هغی یو سر مرکز ته رارسیدلی و بل سری اتمانزو کښی و
دغه شان په یوه ورځ کښی ټولی خښتی راوچلیدې. د آبادۍ د پاره مود سیند په غاړه
ځای خوښ کړو هلته مو یو هال د هغه سره دوه کمرې او دواړه طرف ته برنډې
جوړې کړې او د دویم چت په جوړولو موشروع وکړه، دیوالونه جوړ شوا و چت پری لا نه و
جوړ شوی، چه پاکستان جوړ شو او مونږ ګرفتار شو. د دی په آبادۍ کښی ټول کار خدائی
خدمتګارو په خپله کړې وو. زه به هم ورسره لګیا وم ګلکار له به می خښتی ورکولی. د هری ټیپی نه
به لس، پنځه لس خدائی خدمتګار ادپه واری راتلل او خپل خرڅ، خوراک به یی هم د ځان سره
راوړل. یوه هفته کار به یی کولو بیا به د بلی ټیپی خدائی خدمتګار راتلل. زمونږ اراده وه
چه دلته به سکول او هسپتال هم جوړ وو او د ډیرو خلکو دا خیال ظاهر کړې وچه مونږ به
دلته ځان له کورونه جوړ وو تر دې حده چه مونږ دلته د خپلی مقبری فیصله هم کړې وه.
بیرسټر قیوم چه وزیر اعظم شو نو د مرکز د ودانولو او لیلام مولو فیصله یی وکړه. د اکوړی خانانو
ورته ووې چه دا ځای ورانوه مه دا خو هسی هم زمونږ جایداد دی، مونږ به یی لیلام
کښی واخلو او مدرسه یا هسپتال به یی کړو، قیوم وې چه زه به دا خامخوا ورانوم او
د دې خدائی خدمتګارو د مرکز دا نښه ورکوم ځکه چه که دلته یی نښه پاتی وی نو چه
بیا دوی په لاره ځی وایی به چه دغه زمونږ مرکز وچا دې لیلام ته غاړه کښی نښبوده آخر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشپږم نمبر کلي یو مومند نور محمد واخیستو او په بمونو یعنی د ډاینامینټ باندې یې ورله بنیاد-
ونو پورې والو زول

دهندوستان پرېږدۍ تحریک:

کله چه دکرپس مشن ناکامیاب شو نو دهندوستان په خلکو کښې مایوسي پیدا شوه او د افکرلي پیدا شو چه بغیر د مقابلې نه پیرنګیان مونږ له څه نه راکوي په دغو وختو کښې به بمبئ کښې دورکنګ کمیټۍ اجلاس و، په دې وخت کښې دکانګرس (QUIT INDIA) یعنې «دهندوستان نه ووځۍ» تجویز پاس کړو او مهاتما ګاندهي او دورکنګ کمیټۍ ټول ممبران ونیولی شو د دنیول کېدو سره په ټول هندوستان کښې د پیرنګیانو برخلاف زور ور جد وجهد شروع شو چه دکانګرس ذمه دار کارکن پیرنګیانو قید کړي وو او وروستو څوک ذمه دار کسان او مشران پاتې نه وو او خلک هم د پیرنګیانو نه مایوسه شوي وو. نو خلک دعدم تشدد په ځای د تشدد په لاره روان شول. پیرنګیانو د تشدد د مقابله په تشدد وکړه او پیرنګیانو هم داغوښتل هغوی له عدم تشدد د مقابلې چل نه ورتلو او د تشدد د خو هغوی سره دومره سامان وو چه د پېرزدلي د تشدد د تحریک ختم کړو او په خلکو لي دومره زور ظلم او زیاتي وکړو چه په دنیا کښې به د وحشي نه وحشي قوم په چاکړې نه وي، سړي خو پرېږده چه د ښځو سره یې داسې سلوک وکړو چه په لیکلو یې ماله شرم راځي. د ګنهګار، بې ګناه تمیز نه کولو، د ښمنان څه چه د خپلو وفادار ملګرو د ښځو سره یې زیات شرمناک سلوک وکړو. داسې واقعات پکښې راغلي دي چه د فوج او پولیس د کاروایي نه علاوه پیرنګیانو په کلو باندې د هوایي جهازو نه په میشن ګنونو ګولۍ ورولي دي او کلو باندې یې بمونه غورزولي دي. د سرحد په صوبه کښې زمونږ جرګه او خدائي خدمتګار هم راټول شو چه په دې خبره غور او فکر وکړي چه په دې وخت کښې مونږ له څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول په کار دي، کانګرس د هندوستان په هره صوبه کښې د جد و جهد د پاره يو ډيکټيټر مقرر
کړې و د غسې زه بې د دې خپلې صوبې ډکټيټر مقرر کړې وم. ما ته دې اجلاس کښې حاجي فقيرا
خان ووې چه ته خو د دې صوبې ډکټيټر مقرر شوې يې مونږ ته له دا غواړې حکم کوه مونږ به
د هغه تعيل کوو. ما ورته ووې چه دا خبره خو ټيک ده. خو زما په طبيعت کښې ډيکټيټرې نشته
زه به هر يو کار د ملګرو په مشوره باندې کوم. ديو دماغ په ځاى به د ډېرو دماغونو فيصله
غوره وي. په اجلاس کښې د هزارې حاجي فقيرا خان ووې چه مونږ له په کار دي چه
تارونه پرې کړو او پلونه وران کړو ما ورته ووې دا تشدد دې خو بيا به هم تا له اجازه درکړم
خو دومره وايم چه کوم سړې تار پرې کړي يا پل وران کړې نو ښغ به تانهى له ورځي او د پوټ
به کوى چه دا کار ما کړې دى، ځکه چه زه د پيرنګيانو حکومت نه غواړم. د دې فايده به دا وي
چه د دې کار په وجه به د دغه کلو عامو خلکو باندې تشدد نه کېږى هر څه سزا چه وي دى به برداشت
کوى او که داسې ونه کړې نو د کلو په خلکو به ډېر تشدد د وشي او د هغوى چه مونږ سره کومه
ملا دى د هغه به ختمه شي نو دغه تجويز په ځاى پاتې شو. بل تجويز ما وړاندې کړو چه مونږ له
ول وفد ونه هر يو عدالت او هر يو دليسې افسر له ليږل په کار دى چه دوى ته ووايو چه کويټ
نډيا قرارداد پاس شوى دى نو تاسو له په کار دى چه نوکرى پريږدئ. بل دا تجويز پاس شو چه د پيرنګيانو په
عدالتونو به چيپاوونه کوو او د کوسونه به بې پاخوا او عامو خلکو ته به وايو چه خپلې فيصلې کوړ کښې پخپله کوئ پيرنګيانو له
مه ځئ دا خو زمونږ د قوم او ملک دښمنان دي او پيرنګيان خپل حکومت په مونږ باندې هم د دې نوکرانو
ذريعه چلوى. خو چه زمونږ د وفدونو پوره نتيجه ورنه کړه نو مونږ بيا چيپاوونه شروع کول.

چيپاوونه :

په پېښور، مردان، کوهاټ او بنو کښې خدائي خدمتګارو د ضلعو کچهرو باندې چيپاوونه شروع سوال او خدائي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه گرفتارول ملکه یې د دې سره به یي ووهل داوهل به پولیس کول او د پولیس سره به دخانانو او ارباباتو د ډلې ه مارهم د کومک د پاره ملګرې وو او څه موسندیي هم دخدایي خدمتګارو د وهلو او د سرکار د امداد د پاره راغوښتي وو، په مردان کښې هم دغه حال و ملګر هلته دخانانو د ډلې ه ماره نه وو. د سوات باچا میاګل صاحب د پرسوانیان ددوی د وهلو د پاره د سرکار په امداد کښې راليږلي وو. دی ظالمانو به په داسې تماترسې وهل کول چه زه يي بیانولی نه شم د چاسر او پښه به یي نه کتل او اکثر به یي خدایي خدمتګار د غوبل د غوایانو په شان په نیغو وهل. اکثر خدایي خدمتګار به زخمیان شول، د چا سر مات، د چا لاس او د چا پښې. څوک به په وهلو کښې مړه شول، د پیښور د ډپټي کمشنر په دفتر چه خدایي خدمتګارو چاپاو وکړو نو د نورو کوتک مار و سره د ډپټي کمشنر مرزا اسکندر پخپله کوتک په لاس راووتو او په خدایي خدمتګارو یې را باندې کړل. حالانکه پیرنګیانو مونږ پسې کوتک راخستی نه دی، او نه یې پخپل لاس مونږ وهلي يو، خو دې مسلمانانو ورورو مونږ پسې کوتک را اخستو او په دې وهلو ټکولو کښې به خدایي خدمتګار یا هم ایډیشنل پولیس او انتظامي پولیس دایرې ماتې کړې او په لګېدې به ورننوتل، او حاکم که به پیرنګي وو ورته به یي ووېل چه پیرنګیه ته د اوو زرو میلو نه راغلي يي. دا زما ملک دی، دا مونږ ته پرېږده او ته خپل ملک ته څه او که دیسي به وو نو ورته به یي ووېل چه قوم فیصله کړې ده چه ته د پیرنګیانو نوکري پرېږده. سید اکبر خدایي خدمتګار د سکندر مرزا په ګذار به زړه ولګېده او او د غلته شهید شو. پیرنګیانو پخپل لاس وهل نه کول. د دې چپاولو ې کما نډ ه ر د ګوجروګړي شاکر الله باچا وچه دا چپاو نه يي دومره په ښه ډول او هوښیارۍ تیا منظم کړې وو چه هغه پیرنګیان چه ده سره یې مقابله کوله پرې قایله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مردان، د چپاوکماندر سالار منیرخان او بیا عبدالعزیزخان و هغه هم ډیر په
بهادرۍ د غه چپاؤ رهبري چلولي وو. د چپاؤ نو زور په لویه پیمانه یا پېښور کښې او یا مردان کښې و
مردان کښې به د ډېر کچرۍ په ورانډې پولیس او ایف نیشنل چاپیره کوټک په لاس
ولاړ وو. خدايي خدمتګار به راغلل نعرهٔ تکبیر الله اکبر فخر افغان زنده باد چغه به يي وهله
او د پولیس او ایف نیشنل ګیره به يي ماته کړه او به کچرۍ به ورننوتل او دې پولیس او کوټک ملړو
به پری راباندې ګډول مات کوډ به يي کړل بیا به يي لاری کښې واچول او جیل ته لیږلې به يي
د غور خول ما به د دې چپاو د حالاتو معلومول او د سلا مشورې د پاره دوره کولې خو
حکومت زه نه منع کولم. آخر د حکومت پالیسي بدله شوه او کومو خدايي خدمتګارو چه به
چپاوونه کول د وهلو نه علاوه د هغو نیول يي هم شروع کړل او د دې خبرې تجویز يي هم وکړو
چه زه تری څه کار ونه کړې شم. زه د کار د پاره مردان ته روان وم، د مردان نه بهر راته
پولیس ناست وو هغوی ونیولم او راته يي ووې چه مردان ته ستاد تلو اجازت نشته
په موټر کښې يي کښېنولم او بېرته پېښور ته يي راوستم د ښار نه يي بهر پرېښودم، بل ځل
کوهاټ ته روان شوم، سپینې تانې سره پولیس ناست وو مونږ يي د لارې نه کوز کړو
تول ورځ يي راباندې سپینه تانه کښې تېره کړه ماز یګر يي په لارۍ کښې پېښور ته راوستو
او هلته يي پرېښودو د وما د حکومت دا طریقه مناسبه ونه ګڼله د قوم د خبردارۍ د پاره مې د
پېښور په چوک یادګار کښې جلسه جوړه کړه، په دې جلسه کښې ما خلکو ته د دې خبرې ورانډې کړې
یوه دا چه د حکومت دا زما سره کومه طریقه روانه ده، دا ما ته توقع نه کاری ماسره دې دا
توقع نه کوې پا دې، ما ونیسي او یا دې ما پرېږدي. بله دا چه که چېرې مونږ له خدای کټه
دا کړه او مونږ آزاد شو نو دا خبره زما یاده ولرئ ملک زمونږ د ټول قوم او ټولو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیکی خبری وکړې زه پخپل ځان وم د د مره می وورته ووې چه پښتانه داسی خبری نه کوی ستا مطلب وشو پیرنګیا نو ستا خبری وا وریدی ترقی به دې وشی. همدغه شان وشوه زه یې د هرېپور جیلخانی له بوتلم او چکی کښی یې بند کړم هم داکتران وا و هسپتال هم خو هغه زما د پاره نه و قیدیان خوخوک د خدای بندګان نه ګڼی. زما به تول وجود د رد دونه کول او شپه د پرسخته تیره شوه سبا له داکترو کتم هغه پریښانه شو څه ملهم غونډی یې زما په پښتو پورې کړل چه سپرنټنډنټ راغی ما نه یې تپوس وکړو چه څنګه یې ؟! پښتانه که د پر تکلیف کښی وي چه څوک تری تپوس وکړي نو ورته وایی چه ښه یم ماهم ورته د غسی ووې سپرنټنډنټ حکومت له خبر ورکړو چه ښه دی هغوی اخبار کښی اعلان وکړو چه هغه ښه دی هسپتال کښی یو هند و داکتر و هغه مشر داکتر ته ووې چه زما ډاړې په تا ده، بد نامی به ستا وی تاله په کار دی چه حکومت خبر کړې هغه حکومت ته ولیکل چه دغه خبر غلط دی، دی جوړ نه دی حکومت سول سرجن را ولیږه هغه زما معاینه وکړه بیا یې ایبټ آباد له فوجی هسپتال له بوتلم ایکسرې وشوه معلومه شوه چه زما د دوه پښتی ماتی دي. سول سرجن پخپله زما پښتی وتړلی او پلا ستر یې پری ولګول، بیه تر لوسه زه لږ به ارام شوم، څو ورځی پس می اخبار کښی ولیدل چه د جیلخانی سپرنټنډنټ وایي چه هغه روغ جوړ دی سبا له چه سپرنټنډنټ راغی هغه اخبار می هغه له وښودلو نو هغه راته ووې چه تا راته ووې چه ښه یم ما ورته ووې چه دا خو د پښتنو اصطلاح ده ستا خو سترګی وی تا نه لیدم چه زه څنګه وم ؟

څه وخت چه مونږ د پیرنګیا نو خلاف سول نافرمانی شروع کړه هغه وخت کښی هغوی د افغانستان د حکومت په امداد د ملایانو په ذریعه کار شروع کړو، عجیبه خبره خو یې داده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه پیرنګیانو په ما د کفر یوه فتوه تیاره کړه او په هغه باچاګل او مانکي ملا دواړو دستخطونه
وکړل او د دواړو د لوړ ملا یانو نانیدو عجیبه خبره خو داوه چه مذهبي معاملو کښي دمانکي-
ملا او هډې ملا تعلقدار چیري متفق شوي نه دي او دیو بل مخالف وو چه یو بل به یي
د کفر فتوې کولې لیکن زما په فتوه د دواړو د لواتفاق وو ولي چه دا د کفر فتوه پیرنګي لکولی
وه او بله خبره یې داوکړه چه افغانستان هم پښتانه دي ، د صوبه سرحد خلک هم په کار دي
چه دا علاقه هم افغانستان سره شي او ددې خبري اشتهارات یې په ملک تقسیم کړل
جلسې یې کولی او په هغو کښي به یې داتقریرونه کول چه دا ملک دې افغانستان سره شي
ولي پیرنګیانو ورته هیڅ نه وې . دریمه خبره یې داوکړه چه حاجي محمد امین چه زمونږ
د دې پېښور علاقې نه تللی و او په هډه کښي پیر شوی و ، د افغانستان د حکومت
په مصلحت پیرنګیانو د باچاګل په ذریعه پېښور ته راوغوښت ، هغه دلته ددې خبرې
کوشش وکړو چه دپښتنو سیاسي توجه د پیرنګیانو نه بل خواته واړوي نو د ډمو په بازاد
باندې ده یکهتنګ ولګاوه د غه وخت خدائي خدمتګار د پیرنګیانو په لچرو چیاپو نه ۱۷
ول او د خدائي خدمتګارو ټوله توجه د ملک دازادۍ او د پیرنګیانو برخلاف وه په دې
کښي حاجي محمد امین خان راغی ملایان ورسره ملګري شول او ارباب عبدالغفور
د تهکال هم ورسره ملا و ترله او د خلکو توجه یې د پیرنګیانو نه اړوله . داهغه محمد امین
دی چه په مسجد نبوي کښي د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښي یې ماسره
وعده کړې وه چه زه به تا سره یوځای د خدای د مخلوق خدمت کوم چه دوی به
یکهتنګ له وروغلل نو ډمي به راوو تي او خلکو ته به یې وې چه وګورئ هلته خدائي خدمتګار
د پیرنګیانو په لچرو یکهتنګ لګولی دی دوی راغلي دي ، زمونږ په «دغه» یې یکهتنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم او دا ایبټ اباد جېل لیږل شو. هلته مې او یوه تنګه کوټه کې کښېنولم او بند کړم، دغه کوټه کې بالکل یوازې د ټول جېل نه جدا وم، ما سره د خبرو اترو لپاره څوک نه و.

کله چې زه د هریپور جېل نه چالان شوم نو جېلوالاؤ په سیاسي قیدیانو باندې ډېره ښه جوړه کړه. په دوی پسې چای بندې کړې چې چې به ناري وهلې چا کښېنولې واچول. څه ورځې خو دوی چغې کړې او ډېره چغې بندې کړې او پخپل کار پښېمانه شول، د دوی مشرانو جېلوالو ته وویل چې مونږ د سرکار سره سوله کوو. جېلوالو ورته وویل چې ډېره ښه ده چغې بندې کړئ نو دوی په منځ کښې سوله وشوه که دوی زما خبره منلې وای نو زه به هم تري نه وم چالان کړې او دوی ته به هم دومره تکلیف نه و رسېدلی او نه به د کوزو سترګو په سوله مجبور شوي وای. ما ته یې دا ایبټ اباد جېل کښې یو بوډا مشقتي راکړی و. هغه به ماله د ودې پخوله. د دې میاشتې قید وچې د هغه به کله ملاقات راغی او دی به ملاقات له لاړ نو چې به راغی ما به تري تپوس کوو چې د کور او د بال بچ دې څه حال دی؟ نو ده به راته ویل چې زه ملاقات له لاړ شم نو ښځې او واره مې د جنګلي نه اخوا ولاړ وي ژاړي او زه د جنګلي نه دې خوږ ژاړم څه خبرې ونه کړو، دې د هغه ژړې او ډېر ښه سړی و. یوه ورځ تري ما تپوس وکړو چې زما د دې کوټې لاندې چې دا بار کونه دي نو چې د نیمې شپې نه شپه وا وړې دا قیدیان شور کوي چې دا څه کوي؟ ما د خوب وباسي ته ورته وویل که وظیفې کوي نو درود وردي کوي او ما دې د خوبه نه وباسي نو هغه راته ووې چې دا شور څه دې چې دا ایبټ اباد دې دلته دا وره پریوحي د دوی یخني کیږي، دوی له یې دوه زړې کمبلې ورکړي دي نو دا شور په دغه وجه وي. د دې جېلخانې دا روغه عمر بیګ یې نوم د مسلمان دا او په کوړو چوړ باندې مشهور وو هغه چې سباله ماله راغي ما ورته وویل چې د قیدیانو سره کمبلې نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی ئې کېږي. ما د خوبه و پاسې مهربانی وکړه کمبلی ورکړه ده راته ووی چه کمبلی نشته ده به د پر لمونځ ځونه اودسپونه هم کول چه دی بدل شونو دده په ځای یو هندو دار وغه راغی. د هغه را اتلو سره چه قیدیانو ورته شکایت وکړو نو دده دوه نوی کمبلی ئې هر یو له ورکړې. چه زه خبر شوم ما تری تپوس وکړو چه دا کمبلی دې را وغوښتې؟ نو هغه وې نه دا خو په ګودام کښې پرتې وې. د دې ځای د پټې کمشنر سکهو او ډیر ښه سړې و دی چه جیلخانې ته راغی نو ما ته ئې دا خبره وکړه چه جارج کننګم به دا خبره کوله چه زه د ډاکټر خان صاحب نه د سرحد وزارت بل چاله نه ورکوم خو څه موده پس ئې مسلم لیګ له ورکړو، او اورنګ زیب خان وزیر اعلی شو، یوه ورځې دا د پټې کمشنر راغی د پرچیه د او راته ئې ووې چه ګورنر خو به وې چه بغیر د ډاکټر خان صاحب نه بل سړې وزیر نه مقرر دوم ده یو قسم ما سره هم ده کوله، ما ورته ووېل چه زه خوشحاله یم چه ګورنر مسلم لیګ له حکومت ورکړو، او د ډاکټر صاحب په ځای اورنګ زیب خان ئې مقرر که، هغه حیران شو او پوښتنه ئې وکړه چه ولې؟ نو ما ورته ووی چه زه په دې خوشحاله یم چه دې قوم خو د ازمونږ حکومت ولید و نو دا ښه ده چه د مسلم لیګ حکومت هم ووینې او پکښې تمیز وکړې او بله دا چه د دې حکومت اختیارات هم ډیر کم دی او زمونږ دې قوم خو حکومت لید لی نه و او نه د دې حکومت نه خبر دی، نو یو کار دې چه هغه مونږ کولی نه شو زمونږ د اختیاره بهر دی، قوم والې دا راله وکړه مونږ که ډیر ورته وایو چه مونږ ئې کولی نه شو دا زمونږ په اختیار کښې نه دی خو دده تسلی نه کېږی او را نه خفه شی، خفه څه چه بیا زمونږ مخالفت شروع کړې، او دویمه خبره دا ده چه مونږ دوه انې کتلی دي او دوی رانه روپۍ غوارې نو مونږ روپۍ د کومه راوړو؟ نو دوی زمونږ حکومت هم لید لی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس به د مسلم لیګ حکومت ووینې نو په حقیقت به پوه شې او هله به شان وشوکه چیرې د احکومت مونږ پرېښودی نه وای نو دا تلونکي الیکشن کتمل کړان وو ددوی به کامیاب شوی وو، خلکو ولیدل چه مونږ خو په دوی په کښې دوه انسټیزخو ورکولو او کوم کار چه به زمونږ په اختیار کښې وهغه به مو ورله کولو او مسلم لیګ خو ځان ته نزدې هم نه پرېښود ل او نه یې ورله څه کول یوه ورځ کرنیل سمت چه د پېښور د جېل سپرنټنډنټ وایبټ اباد له په دوره ماله راغی نو زما ځای یې ولیدو څه وخت چه بهرته ووت نو سپرنټنډنټ ته یې ووې چه تا باچاخان د کوترو په کوټه کې کښې بند کړی دی؟ هغه سمت ته په ډېر ادب او غلې غونډې ځواب ورکړو چه د سرحد د حکومت دا حکم دی په دې کښې زه څه کولی شم، کرنیل سمت هغه وخت د هغه ځای نه ګورنر ته ټیلفون وکړو ورته یې ووې چه سر جارج څوک یوه دی دښمن سره داسې سلوک کوی څنګه چه تا باچاخان سره کړی دی؛ چه په یوه وړه کوټه کې کښې دی یوازې اچولی دی؟ ګورنر پچپل کار شرمنده شو او خپل حکم یې واپس واخیستو او حکم یې وکه چه ده له ښه ځای او ملګری ورکړئ کله چه سمت صاحب بیا راغی او ما ته یې د ملګرو ووې چه څوک غواړې چه ما ورته ووی چه ستا څوک خوښ وی هغه راکړه هغه وې چه د دوی به تا سره وی که ما سره ماو ته ووی چه ماسره به وی ده ووی چه بیا خو په کار دی چه ته یې خوښ کړی نو چه ستا څوک خوښ وی هغه راته ووایه نو ما ورته ولی او شیردل خان یاد کړل هغه یې ماله راولیږل چه هغوی راغلل نو د هغوی نه معلومه شوه چه سالار امین جان او اخترګل په ډېره -
اسماعیل خان جېل کښې دی او ډېر ناجوړه دی نو ما سپرنټنډنټ ته ووی چه مونږ له دېخلې د پاره جېل سړی راکړه هغه وې چه څوک غواړې؟ ما وی اخترګل غواړم او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرو په جيل کښې دې هغه يې راوغښتو چه انځر کل جرنيل راغی نو دومره نا جوړه وچه ذکر ئې وهم نه و زمونږ په پوره راختی نه شوخو د خدای فضل و ډاکترانو يې علاج وکړو او مونږ ورله ښه خوراک په ډاکتر مقرر کړو نو ورځ په ورځ ښه کېده زما په هغه کوټنئ کښې په مشکله دوه کته راتلل او نورځای پکښې د ملا ستی هم نه و، نو سالار صاحب په زما د کټ دلاندې خملاستو او شير دل خان به د ولی د کټ دلاندې خملاستو څه ورځې پس حکم راغی او ما ته چه نزدې د هسپتال کومه کمره وه هغه يې ولی د وی له ورکړه زه چيل ځای پاتې شوم او دوی د هې واړه هغې کمرې له لاړل.

مونږ جيلخانه کښې وو چه خبر شو چه بنګال کښې قحط دی او ډېر خلک دولږې نه مړه شول مونږ له چه حکومت کوم راشن راکولو نو نيم به مونږ خوړلو او نيم به مو هغه مصيبت زده خلکو له جمع کولو او چه ډېر جمع شو نو مونږ حکومت ته وويل چه دا بنګال له ولېږه خو نه حکومت هغه بنګال له ولېږه او نه مونږ ته يې واپس راکړو په دغو ورځو کښې د ولی سترګه خوږه شوه دغه يوه سترګه يې وه ، هغه بله يې په شړي کښې خرابه شوې وه مونږ سره ډېر فکر و سپرنټنډنټ د فوج د سترګو ماهر راوغوښتو خو څه فايده و نه شوه مونږ د ې سپرنټنډنټ ته ووې چه ته حکومت د دې حال نه خبر کړه دی غواړی چه بمبی ته لاړ شم او په هغه چيل ډاکتر علاج وکړم ، سرچارج بغير د څه شرط نه هغه رها کړو او د علاج اجازه يې ورکړه چه دی تلونو ماورته ووی چه ولی ته يې د علاج د پاره پرېښودي نو که علاج دې وشو نو بيا به هم د حکومت برخلاف څه کار ترې هغې پورې نه کوې چه د اد قيد ميعاد دې پوره شوی نه وي .

زمونږ ډېر ملګری چه د قيده رها شو او په هرپسور کښې کوم پاتې شو نو زه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

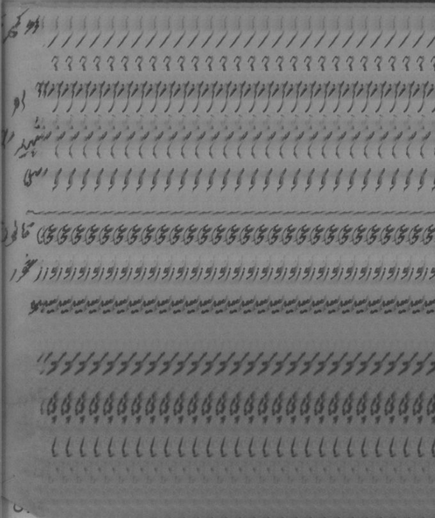

چه یوځای کېږو. هغوی اجازه راکړه، مونږ به هر اتوار یوځای کښېنو او په دې
خپل تحریک او په قومي معاملو باندې به مو بحثونه کول نو زمونږ به تجربه کېدله. زمونږ
یو جرنیل و د پېښور سرې و، دوی خپل مشر مقرر کړی و خو دوی به تول له درځ، هغه
پسې خبرې کولې نو لیوه ورځ ما راوغوښتو او ورته مې ووې چې جرنیل صاحب، د دوی
د مشرتوب نه استعفا ورکړه، هغه لاړو او دوی له یې استعفا ورکړه، نو د اتوار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ چه مونږ یوځای شو نو دوی را ته ووې چه باچاخانه ته زمونږ مشرهشه او که ته نه کوی نو یو مشر راله خوښ کړه ، ما څه ځواب ورنکړو او خبره می بله خوا واړوله چه بل اتوار به بیا جمع شو ، نو دوی بیا ما پسی شو چه مونږ له یو مشر مقرر کړه نو زه پاڅیدم او دوی ته می ووې چه تاسو پوهیږی چه جیلخانه کښی زه هر سړی ته ښکته پوره ته وکتل چه ټولو ته می په غور وکتل نو ورته می ووې چه دوی کښی خو ما ته داسی سپک او ذلیل او بی غیرته سړی ښکاره نه شو چه ستاسو مشر یی کړم : تاسو عجیبه مخلوق یئ او ځان ته خدایی خدمتګار هم وایئ ، قیدونه هم تیروئ ، نو چه کوم سړی خپل مشر مقرر کړی نو بیا هغه ته کنځل کوئ ، هغه سپکوئ ، ډیره دافسوس خبره ده ، دوی چپ شول او بیا یی ما ته د مشری خبره اونه کړه ، مونږ چه د هر یو سړی په جیلخانه کښی وو نو یو قیدی ماله راغی چه ای باچاخانه چه ستادی خدایی خدمتګار و زه جیلخانی ته د دریو میاشتو د پاره راوستی وم او ورانه یی وی چه بس میاشت نیمه کښی رهایی ده ، ما شپږ میاشتی تیری کړی اوس زه ورته وایم چه ما پریږدئ چه زه لاړ شم او دوی می نه پریږدی ما ورته وی زه دی پریږدم نیغ څه د دفتر ته ، ما همیشه خدایی خدمتګار د دی کاره منع کړی دی ، چه په زور او چل ځوک جیل ته مه راولی ، دا تحریک ته د فاید ی په ځای نقصان رسوی .

خلک په زور جیلخانی له په تلو مه مجبوروی ؟ او په خوشامندو منت د وکه خلک جیلخانی ته مه بیایی ، ستاسو خو دا خیال دی چه ډیر خلک جیلخانی ته لاړ شی نو زمونږ به په حکومت د رعب قایم شی لیکن د کمزورو خلکو په بوتلو تاسو سپک کیږئ او ورسره تاسو خپل تحریک بدناموئ . ښم چه د ډیرو خلکو په تلو په حکومت روب پری وځی لیکن چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی مضبوط او با اصوله دي. ما په جېلخانه کښې څو کاله ساتلي وو او هغوی له به ما په خپل لاس خوراک ورکولو، هغوی ما سره داسې اموخته شوي وو چې څه به زما غېږه کښې ناست وو څه به زما په اوږو سواره ول، یوه ورځ مې اوږه کلک اخکلې و، هغوی له مې ورکول څوک زما په لاس، څوک زما په غېږه کښې او څوک زما په سر ناست و. کرنیل سمت جېل ته په دوره راغلی وو چې ماله راتلو نو دا تماشه یې ولیده نو د جېل افسران یې ټول واپس کړل او زما د څکو په شا، شا راغی، زه ترې خبر نه یم او دی زما شا ته ولاړ دی، تماشه یې وکړه بیا یې ما ته ووېل چې: (good Morning) (سحر دې نېک شه). چې ما وکتل سمت صاحب و ما ته یې ووېل چې دا څه کوې؟ ما وېل چې دا زه چې څه کوم په دې کښې ستاسو د پاره سبق دی، ګوره دا معلومه ده چې موږ دوی حلالوو او خورو، خو چې زه ورسره محبت کوم او په کښې یې سروم نو دوی زما په غېږه کښې او څوک زما په اوږه، او څوک زما په سر ناست وي. دوی نه تاسو له سبق اخیستل په کار دي. ګوره دا حیوان دي خو چې زه ورسره مینه کوم نو زما د غېږې نه نه ګوزېږي او انسان خو اشرف المخلوقات دی که دغه سره مینه وشي نو ولې دې د سړي دوست نه شي.

کرنیل سمت یو ښه د ر سړی و او ښه دران یې خوښ و نو ده پخپله اقرار وکه چې ما جنګ په تاسو بایلود. بیا یې وروسته خدائي خدمتګارو سره ډېره مینه پیدا شوه او مینه سلوک یې و، او زما خو یې ډېر دومره اثر شوی وا او زما یې دومره قدر کوو چې په ۱۹۴۷ کښې چې زمونږ د سکو ډېري کښې جلسه وه، چې ګورم چې کرنیل سمت خپل زوی د لاسه نیولی سټېج له راغی، د هر کلي نه پس یې ما ته ووېل چې زما دې زوی په سر لاس دا کاږه ما هغه ځان ته رانږدې که او ده ته مې ووېل چې ته ماله جلسې له څله راغلی ته خو سرکاري یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکوبي او که پاکستان جوړ شي نو تا به د نوکرۍ نه مات کړي. ده وخندل او وې ویل چه پاکستان په کومه ورځ جوړ شي زه به دلته نه یم. دده مسلم لیګ هم بد ی ایښوادي پېښور په جېلخانه کښې یې بند، د بولي و، ځکه چه بیر. سټر قیوم پړی د با وکړی وکه چېری زمونږ حکومت شي بیا به څه کوی؟ رښتیا وه چه پاکستان په کومه ورځ جوړ شو، نو دی خوا جنډ ی او چتیدی او توپې خلاصیدی او هغه خوا کرنیل سمت سره د خپلې کډ ی په فرنټیر میل کښې انګلستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کښې زمونږ د لعضي ممبرانو په زړه کښې دا خیال پیدا شو چه زمونږ په صوبه کښې وزارت سته دی که مونږ وزارت واخیستو نو د نورو کارونو نه علاوه دا سیاسی قیدیان چه د دوی کالونه راپه دی خوا په جېلخانه کښې پراته دی هم رها شي. زمونږ د اسمبلي په ممبرانو کښې لعضی کسان د حکومت او وزارت د پرستوقیان و، د دوی سول نافرماني کولو ته تیار نه و، د پلوونه یې کولی نه شول، دوی خپل کارونه کول او خدایي خدمتګار په چپاوونو کښې څه مره، څه قیدیان او څه زخمیان شول، نو خلکو دوی ته سبه نه کتل ځکه چه دوی تخپله هم کار کولو ته تیار نه و او نور یې کار ته نه پرېښودل. تردې چه لعلي زمانو ی یې هم چپاو کولو ته نه پرېښوده. دوی چه د وزارت جوړولو کوشش شروع که نو د یکه توت په کیمپ کښې ساقی صاحب او کیمپ کمانډر سالار شیر علي خان د دوی مخالفت شروع کړو او ډاکټر صاحب یې هم د ځان سره هم خیاله که. دوی د اسمبلي خپل ول ممبران د صوبې نه یکه توت کیمپ له د اجلاس د پاره راوغوښتل چه دوی د ځان سره د وزارت په جوړولو کښې متفق کړی، خو هغوی چه به راتلل نو ساقی صاحب به پوهول غه اجلاس هم ناکامیاب شو. اخر چه ساقی صاحب تیرانه لاړو نو دوی ته صحنه خالي شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر په صوبه سرحد کښې چه مونږ خه کول نو هغه مونږ یوازې دخولې په تبلیغ او تشولاسونو کول ، ولې چه زمونږ سره هیڅ مالي مرسته نه ده کړې . او بعضې خلکو به لا زیاتي په مونږ داالزام هم لګولو چه دوی خه تعمیري کارنه دی کړی او دقوم روپۍ بې ځوری هو یعنې کالونی په ډیلي کښې وه او سیوا ګرام په وارده کښې ، وا وچه خه وخت به پرا تهنا (عبادت) شروع شو نو دټولو نه مخکښې به ما د قرآن شریف تلاوت وکړو ، خلکو ته به د هغه ترجمه وکړه . زمانه پس به یو جاپانی د بده مذهب پیرو کارڅیل مناجات بیان کړل او بیا به پرا تهنا شروع شوه . دګاندهي جي په زړه کښې دټولو مذهبونو یو شان احترام وا وهغه به دا ټول مذهبونه حق ګڼل او زما عقیده هم دغسې ده ". د قرآن شریف او ګیتا مطالعه خو ما په سبه شان سره کړې ده او خه وخت چه زه په ډیره غازي خان جیل کښې سکهانو سره قید وم نو دهغوی نه مې ګرنته صاحب زیاته حصه اوریدلي وه د بده مذهب مطالعې سره زما ډیر شوق وو لې چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښې د بده مذهب پیرو کاروو لیکن د بده مذهب کتاب ماله پرلاس رانغی . انجیل مې د طالب علمۍ په زمانه کښې په مشن های سکول کښې ویلې وو ولې چه زه دهغوی د سکول طالب علم وم تورات مې لوډ په جیلخانه کښې کتلی و ، د زردشت د پارسیانو مذهب د کتابونو دکتلو مې هم ډیر شوق د ولې چه هغه خدای مونږ له رالیږلي وا و په بلخ کښې پیدا شوی دی " خدای په قرآن کښې وایې چه ما هر قوم ته دهغوی نه یو هادي لیږلی دی ". لیکن تر دې وخته پورې ما د هغه متعلق هیڅ لټو ځیر بیانه مونده . خورشید بهن او نورو پارسي دوستانو ماته ویلي وو خو هیڅ دهغه یو کتاب ماته راونه لیږه . زما مذهب رښتیا ، مینه محبت او د خدای د مخلوق خدمت دی " مذهب همیشه دنیاته دا خوټ او محبت پیغام راوړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکومو خلکو په زړونو کښې چه د بنې نوع انسان دپاره رواداري، مینه، محبت نه وی او د کوم سړی په زړه کښې چه نفرت، بغض، کینه وی نو داسې سړی د مذهب پیرلیری وی.

دالیکشن په وخت کښې مسلم لیگ په صوبه سرحد کښې د پراپیګنډی دپاره پونجابی میجر خورشید رااوبېږلی و چه د خپلی بدعملی په وجه د فوج نه موقوف شوی وه هغه یې د دی غرض دپاره رااولېږلو چه هغه پښتنو کښې خانه جنګی پیدا کړی او داسې تقریرونه به یې کول چه د تشدد نه ډک وو، ده به ویل چه دا یو خوخدائی خدمتګار لیډران دی چه دی قوم کښې د دوی رسوخ او اثردی، دوی قتلول غواړی او داسې خلک پیدا کړی چه هغوی ته مونږ لس لس، شل شل زره روپۍ ورکړو چه هغوی دالیډران مړه کړی ځکه چه د دوی د مرګ نه بغیر زمونږ لاره ازادیدی نه شی، داسړی ددې د پاره سرحد ته راغلی وو چه پښتانه په کور کښې وجنګوی او که چری د خدائی خدمتګارو رهنمایان قتل کړی شی نو د قوم حملی دی خو خدائی خدمتګارو سره ده، نو د بدل اخیستلو به ضرور کوشش کوی او د مسلم لیګ لیډران به قتلوی. او په دی طریقه به پښتانه بخپل کور کښې په جنګ جګړه اخته شی، او دوی به برباد شی، میجر خورشید یوازی زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو ټول قوم یې تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چه زمونږ خلک د میجر خورشید د دی ارادی او سکیم نه خبر شول نو هغوی د خدائی خدمتګارو د حفاظت دپاره نوی جماعت د غنی په مشوره کښې جوړ کړو چه نوم یې (زلمی پښتون) و او په دی کښې هغه ځوانان شریک شول چه د چا عقیده په عدم تشدد باندی نه وه ولی چه هغوی په دی غرض د غه جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الیکشن :

مخکښې الیکشن دا روان و نوما دا فیصله وکړه چې زه په الیکشن کښې په داسې حالاتو کښې حصه نه اخلم ځکه چې د الیکشن ګټه خو د وزارت جوړولو د پاره وی، زمونږ وزارت شته خو دغه داحال دی چې دوی بر خلاف پراپیګنډه ‌ی د دوی ماتحت خلک کوی او دوی ورته لاس ترزنی ناست وی.

په کلکته کښې د ورکنګ کمیټۍ او د پارلیمنټری بورډ شریکه جلسه وه زه هم ورله تلی وم او پکښې شریک وم، دا ټوله جلسه د الیکشن د پاره وه ما دغوی په مخکښې د صوبه سرحد حال بیان کړو او هغوی ته می ووې چې الیکشن خو د وزارت د پاره وی چې الیکشن وګټو او وزارت جوړ کړو، زمونږ وزارت شته او پیرنګیان او دغوی ملګری زمونږ د وزارت بر خلاف پراپیګنډه کوی او زمونږ دومره اختیار نشته چې دوی نه تپوس قدغه ی وکړو نوزه تا سو خبر وم چې زه په راتلونکی الیکشن کښې حصه نه اخلم. پارلیمنټری بورډ وې چې په هره طریقه چې وی چې دی په الیکشن کولو راضی کړو خو زه یی اماده او رضا مند نه کړی شوم چې د ورکنګ کمیټۍ اجلاس ختم شو نو ما ګاندهي جي ته ووې تا چه خو زما دا ټوله قصه واوریده نو زه په دی الیکشن کښې حصه نه اخلم نو هغه هم ما سره اتفاق وکړو.

زه کلی ته دا روان شوم کار می کولو زما خو د الیکشن سره اتفاق نه ؤ کار سره می اتفاق وکړو کښې تو ز کار نه کښېنا ستم په ملک کښې می دوره ی شروع کړی حکومت په زور شور زمونږ مخالفت شروع کړی وماته دا پته ولګیده چې حکومت اسلامیه کالج بند کړو او دغه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم لیګ د پراپیګنډی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره کلواو بنداونو ته لیږي دا د اته هم معلومه شوه چه د پیرنګیانو سنجی هم په ملک کښې ګرځي او د خانانو، ملکانو، سنجوته وایي چه مونږ تاسو که راغلی یو د سر نه لوپته غواړو او زمونږ لوپته دووټ دی مونږ له به دووټ راکوئ او د پیرانګینهې د پارچې دیکم شخونو ازلونه او نوری له پنجاب نه ډېری جنګی سرحد له راغلی دي. د پنجاب نه مسلم لیګیان د علیګړ مسلم یونیورسټی هلکان او د کلکتې اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو نه کارکن لیډران په ډیرلوی تعداد سره سرحد ته راغلی وو او دوی نه علاوه حکومت او مسلم لیګ د سرحد او پنجاب پیران د کوټونو راوستلی وو. وې چه داوخت د کوټونو دې راځي میدان ته رشتی او مانکی صاحب (د مانکی پیر صاحب امین الحسنات) یې هم راوستلی وو او مونږ ته یې مقابله کښې ودرولی وو، دوی ما سره واقف و، د ده د پلار فاتحې له هم زه تللی وم، او کله کله چه به زه په دوره لاړم نو ده سره به می لیدل، نو ده ما پسې یو سړی راولیږه چه زه ستا سره ملاقات له درځم، ما ورته وویل چه دی دې نه راځي زه به درشم. دی ډیر ښو په چوټي کښې اوسیده، یوه بنګله ورله حکومت ورکړې وه، زه ورغلم او دی می ولید او ډیری خبری مو وشولی، ده ماله د جیبه یو کاغذ را وایسته او را ته یې وویل چه دا ماله جناح صاحب راکړی دی او په دی کښې یې لیکلي دی چه که پاکستان جوړ شو نو په دی کښې به اسلامي شریعت وی، ما ورته وویل چه ښه ختم یې. دي حیران شو او را ته یې وویل چه ولې؟ ما ورته وویل چه په اسلامي شریعت کښې د جناح صاحب ځای شته؟ نو تا له به یې څرنګه جوړ کړي، ما ورته وویل چه ته خو بایل چه د اسلام نه واقف یې، نو ته پخپله فکر وکړه چه که سبا له د لته اسلامي شریعت جاري شي نو چه د دی مسلم لیګ د مشرانو به څه حال وی؟ ما چه د پیرنګیانو او میمانو زمونږ په مقابله کښې دا دومره جد وجهد او دلچسپي ولیده نو زما خیال بدل شو، الیکشن ته صرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت پاتې وه نوما کار شروع کړو دا د ۱۹۴۶ کال د متحده هندوستان اخري الیکشن و، دې الیکشن ته مسلم لیګ داسې رنګ ورکړو او خلکو ته به یې ویل چې دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دی چې پاکستان غواړئ که متحده هندوستان؟ په هندوانو مسلمان و چې کفر سره ځئ که اسلام سره ځئ؟ په منبر او په مسجد کې چې جماعت له دوټ ورکوئ که درمسال له.

په دې الیکشن کښې مونږ میا جعفر شاه او د ګلي کړئ ارباب عبدالرحمان نه و درول ځکه چې دوی د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب په مینځ کښې اختلافات پیدا کولو او ډاکټر صاحب ته به یې زما په سر هم لمسون کولو چې باچاخان داخل تا نه وزیراعظم کوی او قاضي صاحب وزیراعظم کوي. د دوی دا ټولې خبرې دروغ وې. مونږ ډاکټر صاحب وزیراعلی کوو، مونږ صرف دومره ویل چې ډاکټر صاحب د (لا اینډ اډر) نه اخلي، دا د قاضي صاحب له ورکوئ ځکه چې ډاکټر صاحب له سرکاري افسران دوکه ورکولی شي او قاضي صاحب له یې نه شي ورکولی، خو ډاکټر صاحب دوي چې که جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان نه و دروئ نو زه هم نه ودرېږم مونږ د ډاکټر صاحب نه مجبوره شوا و دوی مو ودرول جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان تش په نامه خدايي خدمتګار وو خو چې څه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو د ټولو نه اول د ګلي کړئ ارباب عبدالرحمان را اوګلیدو قیوم یې خپل ځای کښې میلمه کړو، جعفر شاه یې هم راوغوښت او دوی مسلم لیګ کښې شامل شول او ورته یې ویل چې مونږ به کوشش کوو چې نور خدايي خدمتګار هم په مسلم لیګ کښې شامل کړو.

د هندوستان د نورو مسلمانانو په شان پښتانه جذباتیان نه وو مونږ په دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې ډېر کار کړی وېه دوی کښې سیاسی شعور راغلی وکوپیه کور، کلی په کلی ورلېږی ګرځېدلی وو دوی موپوکړی وو او په دوی کښې پوهه او بیداری راغلی وو د اسلام نه واقف شوي وو دوی د اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه. د لته خدایی خدمتګارو ډېر کار کړی و هندوستان کښې مسلمان غریب د اسلام نه چا خبر کړي و؟ په اسلام چا پوه کړي و؟ سیاسی شعور او پوهه پکښې چیرته وه؟ دهغوی د پوهې څوک و؟ او دا څیزونه خو په یو قوم کښې نخپله نه پیدا کېږي او دا خو چه پکښې څوک په قام او ملک او اسلام مین خلک پیدا اشي نو پکښې کار وکړي. هندوستان کښې داسې خلک تر اوسه مسلمانانو کښې نه دي پیدا شوي نو خکه د اسلام په نوم دوکه کېږي او خود غرضه خلک د اسلام په نوم تری فایدی اخلی. بلکه داچه د هندوستان د مسلمانانو لیډرانو هغه سرې وو چه د پیرنګیانو خاص الخاص وو. یا به سر وو، یا نواب، یا خان بهادر خدایی خدمتګارو شپه او ورځ په دی یوه میاشت کښې چه کار وکړو نو سره د دې چه پیرنګیانو او مسلم لیګ ډېره موده د غږی وهلی وې، مسلم لیګ په دې الیکشن کښې شکست وخوړ او خدایی خدمتګار په یولوی اکثریت سره کامیاب شو. پنځوسو کښې یو دیرش خدایی خدمتګار وو، دوه سیټه جمعیة العلماء هند وګټل. باقی اوولس سیټه مسلم لیګ وګټل.

په صوبه سرحد کښې شپږ ضلع دي په پنځو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، ډیره اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم تول پښتانه دی خو ژبه یې پرلیښې ده هلته چه په کوم علاقو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب شو او چیا چه ژبه هېره کړې وه او هندکو یې ده هلته مسلم لیګ کامیاب شو حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د حکومت پر ز و زمونږ بر خلاف چه څومره کار کړی ؤ د ومره مسلم لیګ نه دکړی
د حکومت د ا کار مونږ ته ډیر مکروه او د ائین خلاف ښکاریده نو مونږ کښینا ستو او
دا فیصله مو وکړه چه وزارت نه اخلو او د وزارت د جوړولو نه مو انکار وکړو او وسوایل
مونږ ته هغه وخته پورې د وزارت اخیستو ته تیار نه یو چه تر کومه پورې حکومت مونږ له
دا اجازه وانه کړي چه الیکشن کښی کوم ملازمانو زمونږ خلاف حصه اخیستی ده او
د قواعد و او ضوابطو خلاف د ی ی کړي ده چه د هغوی بر خلاف مقدمی جوړی
کړو او مجرمانو له مناسب سزا ورکړو . زمونږ د دی فیصلی سره د ډاکټر خان صاحب اتفاق
نه ؤ . سعد الله ، سردار پټیل د دی فیصلی نه خبر که سردار پټیل چه خبر شو نو هغه
مولانا ابو الکلام ازاد د دی مسئلی د حل کولو د پاره سرحد ته راولیږه او پښینو کښی
زمونږ اجلاس وشو .

مامولانا صاحب ته صاف او پاکه خبره وکړه چه کوم سرکاری ملازمانو زمونږ بر خلاف
قدم وچت کړی دی که مونږ ته دا اختیار نه وی چه مونږ هغوی له سزا ورکړی شو نو مونږ
دا سی وزارت نه اخلو . مولانا صاحب واپس ډیلی ته لاړو او هلته یې د وایسرا نه یو خط
واخیستو او بیا راغی ، په دی خط کښی وایسرا په څه کول مول طریقه زمونږ منظوری د
نو مونږ وزارت خو واخیستو خو په دی شرط چه د وزارت اختیارات به یوی مرکزی
کمیټی سره وي . زما دا رایه وه چه د هرې ضلعی د خدائی خدمتګارو نه دی ، دوه دوه
کسان واخیستی شی او د هغوی نه دې د غه کمیټی جوړه شی خو شرط به دا وي چه
د غه کسان به د حکومت ملازمانو سره لیدل کتل نه کوي او نه به د وزارت سره تګ
راتګ کوی نه به د چا سفارشونه کوی بلکه د وی به د وزارت د پاره د کار کولو بیړه وکړام

مولانا آزاد د دغه تکلیفونو نه نفرت کړی ول خو کله چه ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او وزارت به د دوی د منظور شوي پروګرام نه خلاف کار نه کوي د دې کلې د پاره ما د ټولې صوبې دوره وکړه او د غنمي کسان مې هم پیدا کړل کمیټي مې تري جوړه کړه خو افسوس دی چه هغوی دغه کار و نه کړو ولې چه هغوی خپل غرضونه نه پوره کېدل نو دغه سکیم کامیاب نه شو. حقیقت دا دی چه مونږ کښې لا داسې خلک پیدا شوي نه دي او هغه چه مونږ وئیل چه کوم سرکاري افسرانو د قانون، اخلاقو او سړیتوب خلاف په الیکشن کښې د خدائي خدمتګارو خلاف کار کړی دی. هغوی له سزا ورکوو، هغه کار هم و نه شو.

د آئین ساز اسمبلۍ ممبران:

اوس د دستور ساز (قانون ساز) اسمبلۍ د پاره د انتخاب مسئله راخکښې شوه. د هغه په باره کښې دا فیصله وشوه چه د هرې صوبې څومره ممبران په حصه کښې راسي هغه به صوبائي اسمبلو د ممبرانو په ووټ جوړ-یږي، زمونږ درې ممبران د رسیل یوزه شوم، یو مولانا ابوالکلام آزاد مقرر کړو. مسلم لیګ د هندوستان د مسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړي وو چه د ده په شان باعمله عالم مسلمان او د قربانۍ مړلي سیاستدان په ټول هندوستان کښې په مسلمانانو کښې نه وخوده له چا ځای ورنکړو نو مونږ د خپلې صوبې نه منتخب کړو یو د مسلم لیګ د مسیل و نو هغه د هزارې د ضلعې نه سردار بهادر منتخب شو، د امرکزي اسمبلۍ هم وه او آئین سازه اسمبلۍ هم وه، مسلم لیګ د دې بایکاټ وکړو ما دې د مسلم لیګ مسلمانانو ممبرانو ته ډېر منت وکړو چه راځئ چه په دې کښې شریک شو مونږ به هندوانو ته وایو چه تاسو که «سوشلست جمهوریت» جوړوئ نو مونږ در سره یکښې شریکېږو، په دې کښې د مسلمانانو ډېره فایده ده ولې چه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هندوستان کښې غریبانان دي او هندوان امیران دي. په دې آئین کښې دا خبره شته چه څه وخت د آئین جاري شو او مرکزي حکومت جوړ شو نو هره صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه د دې حکومت نه جلا کیږم نو جلا کیدې شي. که چیرې مونږ پوه شو چه زمونږ دا خبره نه مني نو بیا زمونږ په صوبه سرحد کښې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنګال او سنده کښې اکثریت دی زمونږ تولې خپلې خپلې اسمبلۍ به قرارداد پاس کړي چه مونږ مرکز سره نه اوسیږو، بیا به مونږ تول په شریکه یو حکومت جوړ کړو. که چیرې مسلم لیګ زما دا خبره منلې وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وی نه بنګال. خو د مسلم لیګ مسلمانان داسې لیوني وو چه څوک به مسلم لیګ کښې نه وو. هغه به یې د مره مسلمان نه ګڼلو.

کرپس مشن:

چه دویم جنګ عظیم شروع شو نو د امریکې سیاسي مشرانو دویل چه ترڅو د هندوستان سیاسي مسئله حل شوې نه وي نو هندوستان جنګ کښې زمونږ تائید کولی نه شي. نو هغوی د برتانیې په حکومت د باو اچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادي ورکړي. پرزیډنټ روزویلټ دا خبره بیا بیا مسټر چرچل ته وړاندې کړه، نو انګریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیانو په دې مطالبه غور وکړي. انګریزانو د دې د پاره کرپس مشن هندوستان ته ولیږلو، خو دا مشن ناکام شو، د جنګ حالت ورځ تر ورځ خرابیدو نو امریکیانو بیا پیرنګیانو له مخ را واړولو. نو لارډ ویول لندن ته لاړ او د وزیر هند سره یې مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسي مسئلې د حل د پاره یو ګول میز کنفرانس راوبلي. په دې ګول میز کنفرانس کښې مسټر جناح، ډیل جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو نمایندګان به صرف مسلم لیګ مقرروي او د هندوانو نمایندګان به کانګرس. مولانا ازاد چه د کانګرس صدر ؤ ددې سره اتفاق نه کولو، هغه به ویل چه کانګرس به د هندوستاني قومیت په حیثیت کنفرانس کښې شاملیږي. په دې اختلاف دا کنفرانس هم فیل شو. دا ډېره د تعجب خبره ده چه پیرنګي به دې خبره ټینګ ولاړ وو، چه کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نماینده جماعت تسلیم کړي، ولې حقیقت دا وو چه کله به ۱۹۳۷ع کښې هم د پیرنګي په هندوستان کښې انتخابات وکړل، نو هغې کښې د یوولسو صوبونه په اتو کښې قطعي اکثریت کانګرس حاصل کړو، باقي د مسلمانانو د درې اکثریتي صوبې وې چه هغه مقامي پارټو سره وې او مسلم لیګ سره یوه صوبه هم نه وه، سنده کښې د الهي بخش سومرو حکومت وو چه هغه یو قوم پرست سړې وو او د کانګرس د ممبرانو حمایت هغه ته حاصل وو پنجاب کښې د یونینسټو حکومت وو چه هغې وزارت کښې د مسلمانانو سره هندوان او سکهان هم شامل وو، هم دا شان بنګال کښې حکومت د مولوي فضل الحق وو چه هغه هم د غیر مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو، مګر ددې هر څه با وجود پیرنګي سترګې پټې کړې وې او په دې ټینګ ولاړ وو چه کانګرس دې مسلم لیګ د مسلمانانو واحد نماینده جماعت ومنې او تر دې حده پورې لاړ چه پوره شمله کنفرانس یې هم په دې یوه مسئله باندې ناکامیابه او ختم کړو. د دلچسپي خبره دا ده چه که دا موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ع د انتخاباتو نتیجې ورانديکېږ دو، نو د پیرنګي او د مسلم لیګ حقیقت به معلوم شي، په دغه انتخاباتو کښې د سنده او سرحد نه یو ممبر هم د مسلم لیګ نه وو منتخب شوی او د پنجاب د ټولې صوبې په مسلمانانو کښې صرف یو ممبر د مسلم لیګ وو، یعني ددې درې واړو صوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو دیوسل ویشت تنو ممبرانو نه د مسلم لیګ طرف یو ممبر وا و د غه یې دعوه وه.

شمله کنفرانس :

برتانوی حکومت په دغه وخت کښې مجبور و چه هندوستان ته چل حق ورکړي

دی د پاره یې دخپلې کابینې یو خو ذمه وار کسان هندوستان ته راولیږل چه هغوی هم

د دغه کال د مارچ په ۲۳ نیټه راورسیدل.

د دې مشن د آل انډیا کانګرس او مسلم لیګ جماعتونو سره خبری اتری شروع

کړې، د دی مقصد د پاره یې خلور خلور تنه نماینده ګان د هر جماعت نه وغوښتل، د اخبری

اتری په ۲ د مئ ۱۹۴۶ په شمله کښې شروع شوې د کانګرس له خوانه دا کسان مقرر شول:

۱- مولانا ابوالکلام ازاد د کانګرس صدر.

۲- جواهر لال نهرو.

۳- سردار پټیل.

۴- زه (عبد الغفار خان).

د مسلم لیګ له خوانه دا کسان راغلل:

۱- محمد علی جناح چه د مسلم لیګ صدر و.

۲- لیاقت علی خان. جنرل سکرټری

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبد الرب نشتر.

د برتانیې د لیبر حکومت نه دا وزیران راغلی وو:

۱- لارډ پیتک لارنس وزیر هند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- سر ستیفورد کرپس .

۳- مستر الکگزانډر .

۴- لارډ ویول د هند وایسرای .

د پورته ذکر شوو نمایندګانو ترمنځ خبرې شروع شوې . په اول ملاقات کښې چه څه خبرې وشوې ، د هغې نه پس مونږ د کانګرس څلور واړه ملګري مهاتما ګاندهي ته لاړو ، هغه مونږ ته ووئیل انګریزان ډیر چالاک او هوښیار دي تاسو به په خبرو اخته کړي او په هغه او دغه به مو تیر باسي ، تاسو هر څه نه مخکښې دوی نه پوښتنه وکړئ چه آیا دوی هندوستان پریږدي او که نه ؟ بلکه دا ورته ووایئ چه تاسو د انګریزي فوځ دې ملک نه وباسئ او که نه ؟ په سبا چه مونږ جرګې ته لاړو نو جواهر لال نهرو دوی ته دا خبره وکړه چه تاسو هندوستان پریږدئ او که نه ؟ او تاسو دا انګریزي فوځونه د دې خاورې نه وباسئ او که نه ؟

لارډ ویول ورته په ځواب کښې ووې چا ته یې پریږدو ؟ تاسو (کانګرس او مسلم لیګ) جوړه نه کوئ نو مونږ به دا ملک چا ته پریږدو ؟ جواهر لال نهرو ورته ووئیل ، که مونږ ته یې نه پریږدئ نو دوی (مسلم لیګ) ته یې پریږدئ خو تاسو ووځئ .

د دې خبرې په جناح صاحب ښه اثر وشو او هغه ووئیل چه مونږ جوړه کوو . د دې نه پس مونږ ټول راووتو او جناح صاحب او جواهر لال نهرو یوې بلې کوټې ته ننوتل او لږ ساعت پس راووتل او بیا ټول د جرګې په ځای سره کښېناستو او فیصله داسې وشوه ، یو وفد دې مقرر شي چه یو تن د کانګرس او یو تن د مسلم لیګ نمائنده پکښې وي او دریم سړی به یې داسې څوک وي چه د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شي کومې خبرې چه

په جناح حبیب د خه نه چیر نوو چیر تنګی په خبره د کانګریس د لیډرانو نه
شو و د - او [illegible]
خه ژر چه ور کوول د جناح پیلامه ۷۰۰ په ... ور کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کانګرس او مسلم لیګ له خوا فیصله شی هغه به ومنلی شی او کومی چه په هغی کښی اختلاف او لانجه وي هغه به د غه وفد فیصله کوی.

لارډ پیتیک لارنس مونږ نمایندګانو ته وویل چه تاسو به په دې لیو ورځو کښی د ننه د ننه د غه دری کسیز وفد انتخابوئ او مونږ ته به یې نومونه رالیږئ. مونږ لارډ او کانګرس ته موږ خبره وکړله مونږ چه دری ورځی پس اجلاس ته راتلونکی ګاندهي جی مونږ ته وویل چه "مسلم لیګ څه غواړی" هغه ورته وکړئ خو چه خبره ورانه نه شی!

چه مونږ راغلو او کښیناستلو نو لارډ پیتیک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه چه هغه قصه موښتنګه کړه؟ جناح صاحب ورته وویل د څه قصه؟ ما چه د جناح صاحب دا لفظونه واوریدل نو عبدالرب نشتر صاحب ته می اشاره وکړه چه دلته راشه: هغه ما ته راغی نو ما ورته وویل ای هلکه ورانوئ یې مه! مونږ چه نن اجلاس ته راتلونکی ګاندهي جی مونږ ته وویل چه مسلم لیګ چه څه غواړی هغه ورته ورکوئ نو تاسو چه څه غواړئ هغه یې درکوی، ددی خبری ضمانت زه کوم. نشتر صاحب لاړ او د جناح صاحب شا ته ودریدو. دا خبره دوخته پوری ولاړ و خو هغه ورته هیڅ توجه ونه کړه نو بیا لاړ پخپل ځای کښیناست او خبره ورانه شوه. پیتیک لارنس ورته وویل چه: ای جناح صاحب تا خو وعده کړې وه؟ مګر هغه هیڅ ونه ویل او جرګه ناکامه او خوره شوه.

کیبنټ مشن:

څه وخت چه د شملې کنفرانس ناکام شو او له هغه نه وروسته په انګلستان کښی نوی انتخابات وشو او لیبر پارټی کامیابه شوه نو اعلان یې وکړ چه د هندوستان په باره کښی موږ چه څه اول ویلي وو هغه به سر ته رسوو او عمل به پری کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروسته واقعاتو نه دا خبره ثابته شوه چه د هغوی خبری د زړه دا خلاصه وې. البته د کرپس مشن د ناکامی نه وروسته د چرچل حکومت دا فیصله کړې وه چه د جنګ تر ختمیدو پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کښې کېښودلې شي.

کله چه مونږ پوه شو چه پیرنګیان هندوستان ته ازادي ورکولو باندې مجبور شول نو ما ګاندهي جي ته ووېل چه داخل حکومت داسې نو تاته پخپله اخیستل په کار دی. ځکه چه تا خو ولیدل چه دا معمولي بې اختیاره حکومت راغلی ږ نو وزیرانو به د چا نه منل، اوس خو پوره اختیارات دا دوال ن دی نو په کار دی چه دا حکومت ته پخپل لاس کښې داخلې. که چیری ته بې دا نه خلې نو دا درته وایم چه که دا خپل ځوی دیوی داس پرې کښېنوې نو دا حکومت داسې یو څیز دی چه د انسان دماغ بدل کړي، نو دی به هم بیا ستا خبره نه مني. ښه به داوی چه ته لکه دلینن په شان حکومت پخپله واخلې. که ګاندهي جي حکومت اخیستی وی مکمل کړې بې وی که بیا بې خوښ نه ږ نو د ماو په شان به بې پرېښی وی.

خو نه پوهېږم چه هغه زما ددې خبری سره په څه وجه اتفاق ونه کړو، که چیری ده حکومت اخیستی وی نو د هندوستان به دومره تباهي او بربادي شوې نه وه. دلیبر حکومت د اختیار د حاصلولو نه پس د ډېر زر یو پارلماني هیئت هندوستان ته راولیږه.

د فرورۍ په ۷-۱۹۴۶ع لارډ پیتیک لارنس وزیر هند په پارلیمنټ کښې دا اعلان وکړو چه برتانوي حکومت هندوستان ته یو کیبنټ مشن لیږي، چه د هندوستان د نمایندګانو سره د ملک د ازادۍ په باره کښې خبرې وکړي.

دغه وفد د ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمي کښې هندوستان ته راغی او معلومه شوه چه دا مشن به په لارډ پیتیک لارنس وزیرهند، د تجارتي بورډ پریزیډنټ سرسټیفورډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرلیس او دبحری محکمی اول لاره ای. وی الکز نلهر باندی مشتمل وی. دکیبنټ مشن د پلان مطابق به صرف دری محکمی دمرکزی حکومت تر اختیار لاندې وی، دا دری محکمې د دفاع، امور خارجه او مواصلاتو محکمې وې. مګر دې مشن یو بل پلان کښې یو نوی تجویز وړاندې کړه چه هندوستان یې په دری حصو تقسیم کړی و (A. B. C) د دې دپاره چه د مشن د ممبرانو دا خیال وه چه د اقلیتونو په زړه کښې به اطمینان پیدا شي. په B برخه کښې پنجاب سنده، صوبه سرحد او برتانوی بلوچستان چه دا د مسلم اکثریت علاقې وې، په C برخه کښې بنګال او اسام شامل وو. په C برخه کښې د مسلمانانو پرلږ اکثریت و او په A برخه کښې د پورته ذکر شوو نه علاوه د هند نوری ټولی صوبې شاملې وی. په دې ډول د مسلم اکثریت صوبو ته تقریباً پوره خود مختاری حاصله وه. په دې لحاظ په B او C برخو کښې د مسلمانانو اکثریت یقیني و او هغوته دا حق ورکړ شوی وه چه خپل ټول اختیارات ترلاسه کړي، تر کوم خایه پورې چه د مرکز سوال وو د هغه سره صرف هماغه دری محکمې وې. په دې پلان کښې دا هم وه چه په یو زون کښې کومه صوبه او سیدل نه غواړي او په اکثریت سره فیصله وکړي نو د هغی زون نه وتلی شي. د کیبنټ مشن پلان کانګرس او مسلم لیګ دوارو ومانه. په اول سر کښې جناح صاحب د دی سکیم مخالف وخو څه وخت چه مشن په صفا الفاظو کښې وویل چه نه مونږ د ملک تقسیم منو او نه دا ازاد ریاست سفارش کوو نو بیا جناح صاحب د مشن سکیم ومانه او پکښې شریک شو. په اخری ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د اقلیتونو د مسئلې د حل دپاره چه د کیبنټ مشن پلان کوم حل پیش کړی دی، د دې نه زیات کومه بله منصفانه فیصله نه شي کېدلی، په هر حال هغه د دی نه زیات مشن باندی نور شرطونه نه شو منلی هغه کونسل ته وویل چه کیبنټ مشن چه کوم سکیم وړاندی کړی، د دی هغه د زیات نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات ددى. په دې وجه هغه مسلم ليګ ته مشوره ورکړه چه دا سکيم ومنئ او کونسل په اتفاق سره ددې په حق کښې رايه ورکړه.

د کانګرس او مسلم ليګ له طرفه ددى پلان منل د هندوستان د تاريخ يوه روښانه واقعه وه له دى نه دا ثابتيده چه د هندوستان دازادى سخته معامله د خبرو او مفاهمت له لارى فيصله شوه نه د تشدد او جنګ له لارې.

د کانګرس صدارت:

تر دغه وخته مولانا ابوالکلام ازاد د ۱۹۳۹ عيسوى کال نه مسلسل صدر راغلى وُ ځکه چه د دوهم عالمى جنګ او ملک کښې د هغه په نتيجه کښې د جد وجهد په وجه د نوى صدر انتخاب نه شو کيدى. هر کله چه جنګ ختم شو نو د کانګرس د نوى صدر د انتخاب سوال پيدا شو په دغه وخت کښې عام خيال دا وُ چه مولانا ابوالکلام ازاد دې صدر پاتى شى ځکه چه دده په صدارت کښې د برتانيى ليبر حکومت او د هندوستان د مشرانو خبرى اترې شوى وى او هم دده د صدارت په وخت کښې د شملې کنفرانس وشو، رايه داوه چه شبه به داوى د نوى په صدارت کښې د هندوستان دازادى کار تر سره شى ولى د صدارت په مسئله د کانګرس په مشرانو کښې اختلاف وُ د سردار پټيل او د هغه د طرفدارو دا خواهش وُ چه دى (پټيل) دې صدر شى.

مولانا ابوالکلام ازاد ته دا ټولى خبرى معلومى وې هغه ددى په ځنا کښې د صدارت نه د استعفا ورکولو اراده وکړه او د صدارت نه کولو فيصله وکړه خو د هغه دا خيال وُ چه د هغه نه پس دې يو داسى سړى صدر شى چه په هغو نازکو او اهمو حالاتو کښې د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار وچلولى شى.، ددې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سړى ښکاريدو او هغه ځيله رايه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجواهرلال نهرو دصدارت په حق کښې په یو اخباري بیان کښې څرګنده کړه ، ګاندهي جي اوهم د سردار پټیل په صدارت خوشحاله وو خو د مولانا صاحب ددې بیان نه پس هغه خپه وو نه ویل او جواهرلال نهرو صدر شو .

دجواهرلال بیان :

د « کیبنټ مشن پلان » د قبلولو نه پس په هندوستان کښې د پیره ښه فضا پیدا شوه خو ددې نه وروسته جواهرلال نهرو په بمبۍ کښې په یو پریس کنفرانس کښې « داسې بیان ورکړو چه دا فضا یې ګډه وډه کړه .

د ۱۹۴۶ کال دجنورۍ په لسمه نیټه جواهرلال نهرو نه په بمبۍ کښې په دغه پریس کنفرانس کښې دا پوښتنه وشوه چه ایا آل انډیا کانګرس چه دغه تجویز منظور کړو نو ددې دا معنا شوه چه کانګرس دغه پلان په پوره ډول تسلیم کړو ؟ نو ددې په ځواب کښې ده ، وویل « کانګرس چه په دستورساز اسمبلۍ کښې ښیني نو ځان به ددې معاهدو پابند نه ګڼي او هغه وخت چه څنګه حالات پیدا کیږي د هغو مطابق به په ازادۍ سره فیصلې کوي . » ددې وضاحت نه پس د پریس نمایندګانو تپوس وکړو چه ایا ددې مطلب دا شو چه کیبنټ مشن پلان کښې ترمیم کیدې شي . جواهرلال نهرو ددې جواب کښې او وویل چه کانګرس صرف په دستور ساز اسمبلۍ کښې د شاملیدو وعده کړې ده او هغه ځان په کیبنټ مشن پلان کښې د بدلون او کمي زیاتي کولو مجاز ګڼي .

د مولانا ابوالکلام ازاد دا رایه وه چه دا یو غلط کار وشو هغه په خپل کتاب کښې وایي : زه په وضاحت سره ددې لیکلو ضرورت محسوسوم چه د جواهرلال نهرو بیان غلط و « دا وینا صحیح نه وه چه کانګرس د خپلې مرضۍ مطابق په پلان کښې څنګه چه وغواړي ترمیم کولی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل خبر داوه چه مونږ دا منلي وو چه مرکز کښې به وفاقي حکومت وي او د مرکز سره به صرف درې محکمې وي نورې ټولې محکمې به د صوبو سره وي او د هغو په اختیار کښې به وي مونږ «داهم منلي وو چه صوبې به په درې ګروپونو A، B، C کښې ویشلې کیږي په دې شرطونو کښې کانګرس دخپله طرفه دمعاهدې دنورو جماعتونو (فریقینو) د رضا نه بغیر د هیڅ تبدیلۍ کولو حق نه لري.

دجواهرلال په بیان عکس العمل:

په مسټر جناح دجواهرلال نهرو دغه بیان ډیر خراب تاثیر وکړو. دغه بیان داسې د چه په هسې چا پلي سبنه اثر نه شو کولي، جناح صاحب دا موقف اختیار کړو چه دجواهرلال نهرو بیان دد کانګرس د ذهن ترجمانی کوی. دده دلیل داوچه که کانګرس د ومره زر خپله رایه بدلوی او حال دا دې چه انګریز لا دلته موجود دی او دده (کانګرس) لاسوته اختیار نه دی راغلی نو اقلیتونه په کوم اعتماد یقین کولی شي چه د انګریزانو د تلو نه پس به کانګرس بدل نه شي او د کانګرس نظر به دغه شان نه شي دا کوم څه چه دجواهرلال په بیان کښې ښکاره شوی دی. «ددې سره سمدستي مسټر جناح یو اخباری بیان جاری کړو په هغه وخت کښې یې ووئیل: «د کانګرس د صدر ددې بیان سره هر څه بدل شول او اوس په هر څه د نوی سره د غور کولو ضرورت پیدا شو.»

جناح صاحب لیاقت علي خان ته ووئیل چه دمسلم لیګ د کونسل اجلاس راوبلبه ل خوا له یې بیا ان ورکړو چه مسلم لیګ کونسل به د یلی کښې د کیبنټ مشن پلان ځکه منلي وو چه مونږ ته یقین راکړې شوی وو چه کانګرس دا سکیم منلي دی او د هندوستان د پاره چه به کوم دستور جوړیږي دا سکیم به د هغې بنیاد وی هرکله چه اوس د کانګرس صدر اعلان کړی دی

ه دو اثر ئې هند ته دا څو ځله ژ کښې باچا خان رحمة الله علیه د خپل فراست
(c) ketabton.com: The Digital Library
وولې. باچا خان سره د بهاء ... په پولو کښې د دهلي د حرص په ...
زرو کړه . د دشمن د دغه چل پاک بدن اوته ګوول .

چه کانګرس په دستور سازه اسمبلۍ کښې د خپل اکثریت په زور په دغه پلان کښې بدلون راوستی شي د دی دا معنا شوه چه اقلیتونه به د اکثریت رحم وکرم ته پاتي وي. جناح صاحب، په دغه بیان کښې دویل چه د جواهرلال د دی بیان مطلب دادی چه کانګرس د کیبنټ مشن پلان مسترد کړی دی نو ځکه وایسرای ته په کار دی چه مسلم لیګ د دغه پلان منلو دی نوده ته د دی د وزارت جوړولو دعوت ورکړي.

انټرم حکومت :

دغه شان په ستمبر ۱۹۴٦ کښې عبوري حکومت جوړ شو، جناح صاحب خو اول د دی نه انکار وکړ خو بیا وروسته د لارډ ویول سره د خبرو اترو نه پس، یې په ۱۵ اکتوبر ۱۹۴٦ کښې عبوري حکومت ومانه او په هغې کښې شریک شو. لارډ ویول غوښتل چه زر تر زره انټرم حکومت جوړ شي .

په دې وخت کښې زه ناجوړه وم نو ګاندهي جي دویل چه تر څو چه د دی داغلي نه وي او دده رأیه مو معلومه کړې نه وي مونږ عبوري حکومت نه جوړوو. لارډ ویول زه مونږ د صوبې چیف منسټر ډاکټر خانصاحب ته ټیلفون وکړ چه زه خپل هوائي جهاز درلیږم، باچا خان په دې کښې دیلي ته راولیږه . زه ناجوړه وم ،، ما ورته دویل زه په هوائي جهاز کښې نه ځم او بیا په ریل ګاډي کښې دیلي ته لاړم.

هلته په کانګرس کښې په دوو مسئلو بحث ؤ . یوه داوه چه جواهرلال نهرو ویل چه زه سردار عبدالرب نشتر په کابینه کښې نه اخلم ځکه چه دی په انتخاباتو کښې په خپله صوبه کښې ناکام شوی دی او دی د قوم نماینده نه دی ، د جواهرلال دا اعتراض معقول ؤ، چه کوم یو سړي په خپله کورنی حلقه کښې د صوبې انتخاب نه شي ګټلی نو هغه د تول هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرکزي حکومت کښې د کومې جمهوري نمائندګۍ حق لرلې شي .

کانګرس داخبره هم واېسراې ته کړې وه چه په داسې حالاتو کښې که باچاخان وغواړي نو دا سردار عبدالرب نشتر عبوري حکومت کښې اخيستې شي ګني نو نه ، بله داخبره وه چه کانګرس وې چه د مسلمانانو کوم حق چه ؤ هغه مسلم ليګ ته ورکړې شو او کانګرس د هندوانو حق د دې او د هغوی دا رأيه وه چه مونږ د کانګرس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوو. ما ورته و وېل چه زمونږ په عبدالرب نشتر هيڅ اعتراض نشته ، زما خيال ؤ چه دې خوبو پښتونان دی که دې ملانه شي نو بل پښتون ته خو دا موقع نشته ، ما دې اخو پښتون خو دی ، دې به د داسې لوبه و نه کړي لکه چه يې وکړه . د ده په باره کښې جواهرلال نهرو ماته داګيله وکړه چه دا سړی مونږ . مستا په خوله مقرر کړی دی خو دا سړی سنه سړی نه دی . ما دا هم وې چه مسلمانانو په کانګرس کښې د ډېرې قربانۍ ورکړې دي او دا به سنه وي چه دوی ته د کانګرس له خوا يو وه برخه ورکړې شي . د دې به په مسلمانانو سنه اثر وي . زما دا د واده خبرې کانګرس ومنلې . لارډ ويول د وېل چه مسلم ليګ ته داخله وزارت ورکړي . خو سردار پټيل په دې ټينګ وو چه دا يل چاته نه ورکوم ، نو بيا جناح صاحب و وېل چه ماليه يو بل داسې د ذمه وارۍ وزارت دا کړي ، نو کانګرس ورله فينانس منسټرې ورکړه . سردار پټيل دا تجويز غنيمت ګڼله او د هغه يې د ډېره زيات تائيد وکه . نو کانګرس لارډ ويول ته و وېل چه ليګ له فينانس منسټري ورکړه لارډ ويول جناح صاحب ته و وېل چه وزارت ماليه واخله . هغه ورته و وېل چه زه دده ورځې پس به جواب درکوم . غلام محمد چه د ورستو بيا د پاکستان ګورنر جنرل شو ، محمد علي چودري او نورو مسلمانانو چه د دې محکمې کښې کار کولو مسلم ليګ ته دا غلل ډېره خوشحالي وکړه او ورته يې و وېل چه دا ډېره اهمه محکمه وه په دې تاسو ته مبارکباد درکوو . او لياقت علي خان ته يې و وېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ته هیڅ فکر مه کوه موږ به په دې کښې تا سره د برامد اد وکړو، په دې خبره خان صاحب وزارت اخيستلو ته تيار شو او لياقت علي خان د ماليې وزير شو.

اخر کانګرس عبوري حکومت جوړ کړو او چه څه وخت دا حکومت جوړ شو نو په انګریزانو د کانګرس د حکومت د بد نامولو د پاره په وزيرستان بمباري وکړه چه زه خبر شوم نو زه لازم او جواهر لال مي د دې قصې نه خبر کړ چه ته وزير اعظم یې او دا استاد وزارت د قلمدان کار دی او ته تری خبر نه یې او نه تری چا خبر کړې یې د دی نه قبايلو ته ستاسو د حکومت متعلق ډېرې غلط فهمي پیدا کیږي بله دا چه په سرحدی قبايلو د حکومت په کړو وړو نو روپۍ لګي او هغه روپۍ پولټيکل او د قبايلو ملکان اخلي او خوا دې خوا خرڅ شي او قبايلو له څوک هيڅ نه ورکوي او باوجود د دومره خرڅ هغو خلکو ته هيڅ فايده نه ده رسېدلې او اوس چه د غه اختيارات ستا په لاس کښې دا غلل تا له په کار دی او ستا فرض دی چه د دغې علاقې خلک پخپله ووينې او هغو خلکو سره يو ځای شې، دغه خلک ډېر ښه خلک دی او ډېر عاجزان او مظلومان دی او د هغوی اکثر ملک غړونه دی او که د غو خلکو سره لږ احسان وشي او د هغوی د قوت لايموت د پاره څه ذريعه پيدا شي نو دا ګوربر چه کله کله پيل کيږي دا به هم ختم شي. ما جواهر لال په دې خبره رضا کړو او هغه ما سره وعده وکړه هغه به ضرور د دغې علاقې دوره کوي او د غه علاقه او خلک به ګوري، او دا يې هم دی چه څو مره زمانه کيږي شو نو زه به يې د د غو خلکو د پاره کوم.

ليکن چه څه وخت جواهر لال سرحد ته د تلو اراده وکړه نو چه د صوبه سرحد ګورنر لفټنټ خبر شو نو هغه دیلي ته لاړ اول يې جواهر لال په خپله ولید او ورته يې ووېل چه سرحد ته مه راځه، او چه هغه ونه منله نو بيا يې وايسرای خبر کړ چه پنډت نهرو د يا په صوبه سرحد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانه شي . والسیرای ئفروته وویل چه ته سرحد ته مه ځه . نوهغه ورته وویل چه ضرور قبایلو لځنې اوسرحد ته راغی . چه څه وخت کیرو دډیلی نه واپس پیښور ته راغی نو ټول پولټیکل ایجنټان یې راوغوښتل او هغوی یې دهغه د دورې مخالفت ته تیار کړل او د پولټیکل ایجنټانو نه علاوه مسلم لیگ یې هم په شاو تیاوه . جواهرلال چه پیښور له هوایي جهاز کښې راغی او بیا چه دډاکټر صاحب چه دصوبه سرحد وزیراعلی و و بنګلې ته تلو نو په چونې کښې مسلم لیګ چیغې وو هلې حال آنکه په چونې کښې سیاسي سرګرمۍ بندې وې چاجلوس ویستی نه شو او نه چا چیغې وهلې شوې . تاسو لږ فکر وکړئ چه ډاکټر صاحب د صوبې وزیراعلی ؤ او جواهرلال دهندوستان وزیراعظم او په سرکاري دوره راغلی وو دا ټول دکیرو شرارت ؤ . او افسرانو او پولیس او مسلم لیګ چه څه کړي دي نو دده په دا یې کړي دي . دا ټول مشکلات چه زمونږ په لاره کښې حایل و دا ټول کور نر کیرو پیدا کړي وو .

قبایلي علاقې او جواهرلال :

مونږ اول دوره دوزیرستان نه شروع کړه او چه په دوره روانیدو نو کیرو په جواهرلال ډېر زور اچولو چه باچاخان سره مه بیایه چه ډاکټر صاحب راسره دی نو دده څه ضرورت دی ، خو جواهرلال راضي نه شو ، او زه یې هم ځان سره روان کړم . د وزیرستان پولټیکل ایجنټان انګریزان وو هغوی زمونږ مقابله په شریفانه توګه وکړه مونږ اول میرانشاه له لاړو د قبایلو جرګه دمځکښې نه راغونډه وه او په مځکه ناست وو او د پولیټیکل او زمونږ دپاره کرسۍ وې زه جرګې سره په مځکه کښیناستم ځکه چه دوی پولیټیکل پوه کړي وو ، څه وخت چه جواهرلال جرګې ته تقریر شروع کړو نو داخلک ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاخپل اودايي دوي چه مونږ دهندوانو حکومت نه منو . دازمونږ قبايل د دو ښه عجيبه خلک دي ، جواهرلال خو د دوی دخيرد پاره راغلی ؤ او تقرير کښې هم ورته دا خبره وکړه چه زه خو ستاسو دخير دپاره راغلی يم د دی خای نه بيا مونږ ورزملک ته لاړو دوی په رزمک کښې هم ده ته ايبه وشوه خو دومره زياته وه چه يو ملک جهانګير چه د اکثرو صاحب ورله لاس ورکولو نو هغه لاس ورنه کړو او ويل چه ته دهندوانو ملګری يې ، تا له لاس نه درکوم . د رزمک نه چه روان شو نو زمونږ سره د حفاظت دپاره چه اکوم فوځ وو هغه دهندوانو ؤ . دوی جواهرلال ته وويل چه مونږ ته يو تقرير وکړه نو جواهرلال ورته تقرير وکړو او دهغی نه پس هغوی دګاندهي جي زنده باد او جواهرلال زنده باد او پاچاخان زنده باد ناری ووهلې . چونکه په وزيرستان کښې زمونږ د دوری انتظام د فوځ په لاس کښې ؤ او هغه هندوان وو ، نو دلته هيڅ قسم ګړبړی ونه شو .

مونږ چه بيرته ميرانشاته راغلو نو دا ټول پوليټيکل ايجنټان او ريزيډنټ موجود وو ، نو جواهرلال تري دا تپوس وکړو چه دا په کوم وروکولو دوی په قبايلو باندی انګريزی نوتاسو دي خلکو دپاره څه کړي دي ؟ هغوی سره د دی خبری جواب نه ؤ ولی چه هغوی د خلکو دپاره څه کړي نه وو . نوما پکښې مداخلت وکړه چه د دی خلکو دپښتنو دپاره د ډېر څه کړي دی . انګريزان زما په خبره خوشحاله شول خو چه ما ورپسی دا خبره وکړه چه دوی په دي پيسو په پښتنو کښې داسی بد عادتونه او د پيسی محبت پيدا کړي دی چه پيسې ورته ونيسي نو بيا هر څه کوی او جايز ناجايز نه ګوری . په دې خبره پيرنګيان خپه شول .

بيا مونږ له ميرانشاه نه وانا ته لاړو چه دا هم وزيرستان ؤ دلته پوليټيکل ايجنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوډ، دهغه نوم دیوان شیو سرن لال ډ، دلته زموږ د پېرلوی استقبال وشو. زموږ ده پلمستیا د پاره قبائیلو الکلیان راوستلي وو. د جواهر لال نهرو تقریر دلته خلکو په ډېر ښه شان واورېد او د هغه تائید یې وکړ.

تورخم:

د دغه ځای نه واپس پېښور ته راغلو په سباله مو د تورخم دوره شروع کړه د خیبر پولیټیکل ایجنټ، مسلمان و، صاحبزاده خورشید یې نوم و چه جمرود ته ورسیدو نو سړک ته په لږه فاصله باندې افریدي ناست وو او چه موږ یې ولیدو نو په لاسونو کښې یې چیترۍ وې هغه یې موږ ته وخوځولې او موږ نیغ تورخم ته لاړو دغه د افغانستان او هندوستان سرحد و. او څه وخت چه موږ دغلته چای څکله، یو زلمی افریدی راغی او پولیټیکل ایجنټ ته یې ووې چه دوی خو زموږ مېلمانه دي، دوی سره داسې سلوک په کار نه دی چه موږ دا روان شو او لنډي کوتل ته رانژدې شو نو پولیټیکل تحصیلدار په منډه منډه راغی او ورته یې ووېل چه دلته خوشنوادي راجمع شوي دي موږ چه هلته ورسېدو نو هغو خلکو په موږ کاڼي راوورول، پولیټیکل ایجنټ زموږ نه مخکښې و هغه کوز شو، هغه په چه کوم سپایان و هغوی ته یې ووې چه په دوی ډزې وکړئ نو هغه خلک چه یو څو ډزې پرې وشوې وتښتېده. زموږ د موټر شیشې ماتې شوې خو موږ بچ شوو او په کافو نه لګېدو صاحبزاده صاحب یو شریف سړی و زموږ د حفاظت د پاره به زموږ نه مخکښې و. د دوي انتظام صاحبزاده صاحب زموږ د پاره کړی و موږ ډوډۍ نه وخوړه هلته څه خلک هم موجود وو هغوی سره مو خبرې اترې وشوې او واپس پېښور ته راغلو.

د ملکنډ ایجنسی:

بله ورځ زموږ دوره د ملکنډ ایجنسي وه دغلته هم

یو ځینو ته چه د انګریزو وفادار ښي - لو ځینو عزت او ایما شدار ی ترڅنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- روزیان ترورن رچه ستاسو یم -

پولیټیکل ایجنټ مسلمان ؤ شیخ محبوب علي یي نوم و، دی د شیخانو د کلي و ډېر خراب انسان ؤ، د خیبر په دوره کښې چه مونږ تلو نو د دوړی انتظام د پولیس په ذریعه و ډاکټر صاحب ته ماووی چه د ملکانو د دوری انتظام د فوځ په ذریعه کول په کار دی لکه څنګه چه په وزیرستان کښې شوی و او که ته د فوځ انتظام نه شې کولی نو بیا به مونږ د خدائي خدمتګارو په ذریعه د خپل حفاظت انتظام وکړو، ولې چه هلته پولیټیکل ایجنټ شیخ محبوب علي دی. مونږ خبر شو چه شیخ محبوب علي راغلی دی او ګورنر کیرو سره یې ملاقات کړی دی. دا سړی د انګریزانو ډېر وفادار او بې ضمیره ایجنټ و، دی ډېر کمینه سړی ؤ او دده د لاسه د پښتون قوم ډېر تباه شوی ؤ. په افغانستان کښې د برټانوی سفیر همفرې په چاکرۍ کښې د اماان الله خان حکومت تخته دده په ذریعه اوړېدلی وه او (بچه سقاو) ئې د کابل په تخت کېښینولی و په ډېره اسماعیل خان کښې د هندوانو خلاف فساد هم ده کړی ؤ ولې چه دی دغه وخت کښې هلته اسسټنټ کمشنر ؤ، لیکن ډاکټر صاحب یو عجیبه سړی و چه مونږ د هوائي جهاز نه په رسالپور کښې کوز شو، نو زمونږ د انتظام د پاره صرف پولیس والا وو. زه ډېر خفه شوم، نو ما ووې چه زه دې دوره کښې د وی سره هډو ځم نه ولې جواهر لال مې یوازې پرېښوی نه شو، مونږ د رسالپور نه په موټرو کښې روان شو چه مونږ سخاکوټ ته ورسېدو، نو راحت خان دوی زمونږ استقبال ته ولاړ وو نو مونږ ورته کوز شو او هغوی سره کښېناستو چه په دې کښې شیخ محبوب علي هم راغې. یو ساعت پس له دګه نه رخصت شو، شیخ زمونږ خلاف انتظام کړی و لیکن چه ده کوم وخت مقرر کړی ؤ مونږ د هغه وخت نه مخکښې ورسېدو، مونږ دده به

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګله کښې ناسته وو او چای موڅکلې چه په دې کښې مو د خلکو چغې واورېدې د شپې یې د. ډاکټر صاحب ډېرې خوشامندې کولې، زمونږ نه هم چاپېر ګوځېدو ډېر خوشامند ګو سړي و. د ده بنګلې سره جوخته، دوه کمرې وې معلومېږې داسې چه هغه د میلمنو د پاره وې، زه او جواهر لال هغه کښې ځلاستو او ډاکټر صاحب یې ځان، سره څنګ په بنګله کښې اوده کړو. ده مونږ له د جرګې د راغونډېدو انتظام نه وکړې، زمونږ د سخاکوټ راحت خان خدايي خدمتګار راغې. نو مونږ ورته ووې چه د دې علاقې خلک خبر کړه چه سحر له مونږ له راشې چه شیخ خبر شو نو موټر لې ورله مات کړو او هغه څپل خلک خبر نه کړې شول او که څوک خبر شو هغه چا مونږ له راپرې نه ښودل سحر وختې راحت خان راغې او مونږ لې خبر کړو چه شیخ محبوب علي ډېر خلک را غونډېستي دي، تاسو څپل د ځان انتظام وکړئ مونږ سره دوه لارۍ وې چه هغه کښې پولیس وو او د په هره لارۍ کښې پولیس سره یو یو پېرنګې وموټر خبر شو چه هغوی شپې تېر ولو ته ددی ځای نه درګی له تلی دي څه راحت خان زه د دې قصې نه خبر کړم نو ما ډاکټر صاحب بېل کړو او ورته مې ووې چه دې شیخ داسې قصه جوړه کړه. شیخ مونږ ته مخ ناخ ولاړو او ما چه ډاکټر صاحب سره خبرې کولې نو شیخ مونږ ته غوږ اېښې و زمونږ خبرې ایې واورېدې نو ډاکټر صاحب له راغې او مونږ ته یې ووې چه زه به داسې حرام مې یم؟ او ولې پښتون نه یم؟ او ته خو زما پلار یې نو زه به د خپل پلار لحاظ هم نه کوم؟ ډاکټر صاحب کښې د اکمزورې وه چه هغه به د خوشامند و نه ډېر متاثره کېدو ما ورته ووې، چه تر کومه پورې زمونږ کار د راغلی نه دی مونږ نه څو زمونږ د پولیس کار دی او د ده یو وه مشوره وه او هغه څکه د شپې د پاره دلته نه و پاتې شوې او د دغه وخته پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی نه وو. خو ده ډاکتر صاحب ته ووېل چه راځئ چه ځو! که مونږ شو او که ډاکتر صاحب شو خو روان شو، د شیخ موټر مخکښی و او زمونږ موټر ورپسی و، چه قلا له را ورسیدو نو دغی نه یو څو انګریزان راوتی وو مونږ ته ولاړ وو. ده موټر ودرولو مونږ هم ددریدو مونږ د موټر نه کوز شو او دغه انګریزانو سره قلا ته ننوتلو، شیخ صاحب لاړ، مونږ یی یو ځای پرېښو، څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو، مونږ چه لږ مخکښی شو نو په سړک یو لاری ولاړه وه، سړک یی بند کړی و او ډیر خلک دغه د پاسه ولاړ وو. د مورده باد د چغو سره یی په مونږ کاڼی راوورول شروع کړل ډاکتر صاحب موټر کښی مخکښی ناست و او زه او جواهر لال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاڼی ولګیدم سترګی را باندی توری شوی په جواهر لال درپریوتم. دی په ما راپریوتو، ډاکتر صاحب سره مخکښی شیخ یو سړی ناست وو دغه هم د کاڼو نه سر تیت کړی و دغه په ملا تما چه وه دغه ډاکتر صاحب ولیدله هغه یی دغه د قاش نه را وایسته او د موټر نه یی لاس راوښکو او خلکو ته یی وویل چه لیری شئ که نه ګولی درغله خلک وروسته شو او ولاړی وو الا ته یی هم ووی چه لیری شئ ګنی ګولی درغله لاسی هم لیری شوه داهر څه د قلا خواکښی و شو او قلا د سړک په خوا کښی وه او دا د هندوستان وزیر اعظم و خو زمونږ مل دله نه هغه پیرنګیان او نه څوک سرکاری خلک راغلل.

مونږ چه د ملکنډ د غاښی نه را کوز شو نو زمونږ هغه پولیس ګارډ او هغه دوه پیرنګیان مخی له راغلل بیا چه مونږ هلته کوز شو ټول کنه وکیرو و دغو پیرنګیانو ته می وویل چه تاسو زمونږ سنه ګارډ یئ ګوری مونږ په څه حال یو؟ زما خیال او چه محبوب علی به مخکښی هم مونږ ته د مظاهرو د پاره خلک کښېنولی وی. نو تاسو خو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حفاظت د پاره یې چه خه وشو هغه خو وشو خو اوس دومره مهربانی وکړئ چه تاسو دا یو ه لاړ شئ زمونږ د موټر نه مخکښې کړئ او یوه وروسته کړئ او چه په لاره سړک سره نزدې خلک وویسئ نو لاړ شئ ودرېږئ او دا د مخکښې لاړ شئ. خلک دې لاړ شي نه کوز شي هغه خلکو ته دې ووايي چه ليرې شئ. که نه لیرې کېدل نو بیا دې پرې لاټي چارج وکړي. که په لاټي چارج لیرې نه شو نو بیا دې پرې د وروستو لاړ شي خلک هوايي ډزې وکړي. بیا مونږ روان شو چه درېګي ته راورسېدو د غلته ډېر خلک جمع وو. شیخ محبوب علي هم ولاړ وو او بیا په مونږ د کلا نوباران شروع شو یو سړي خو په جواهر لال یو ه کټه راخلاصه کړه خو ماورته لاس مخکښې کړو. زما لاس ږمات شو خو جواهر لال مې بچ کړو یو بل سړي وُ چه د غوالوګښتوئ راخیستي وه او چه هغه یې په مونږ راخلاصه کړه نوزه او جواهر لال خو بچ شو خو د ډاکټر صاحب مغ، سر او ټول وجود په غولو ګنده شو. دلته شیخ محبوب علي پولېټیکل ایجنټ ولاړ و او مونږ ته یې ووې چه په دې پوخ سړي مه ځئ چه کوم ځای تاسو له کچه سړک مخې له راشي. هغه نیغ چارسدې ته وتې دی په هغه لاړ شئ مخکښې تاسو ته ډېر خلک ولاړ دي او سړک یې بند کړي دی هسې نه چه لوی فساد وشي زه خو د دې مخالف وم ما ووې هم په دې پوخ سړک خو خو زمونږ هغه کار دی نه تلو نو په هغه کچه سړک داروان شو او پېښور ته راورسېدو.

سردریاب:

سبا له زمونږ دوره د خدائي خدمتګارو مرکز عالیه سرداریاب ته وه. ما ډاکټر صاحب ته ووې چه ستا پولیس او ستا پوځ هیڅوک مونږ خان سره نه بیایو ستا انتظام مو په کار نه دی مونږ خپل انتظام بچپله کوو. مونږ د تلو د پاره د اسې انتظام کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د پېښور نه تر سره دریاب پورې د سړک په دواړو غاړو خدايي خدمتګار په وردي
کښې قطار ولاړ وو او د دواړه غاړې محفوظې شوې. زمونږ نظريه خو د عدم تشدد وه خو چه
خلک زمونږ د ملګرو د واقعې نه خبر شوي وو نو هغوی د خپلو خدايي خدمتګارو د امداد او
حفاظت د پاره سره د وسلې راغلل او د خدايي خدمتګارو شاته په ډېر کثير تعداد کښې په
دې تولا لاړه ولاړ وو. کيرومانکي صاحب ته ويلي وو چه د متري سړک چه کوم ځاى کښې د
چارسدې پوخ سړک سره يو ځاى شوى دى. دغلته د چکو ملا کور و شيخان تيار کړي
چه د دوى په موټرو نو حمله وکړي. خو چه هغوی دغلته د خدايي خدمتګارو زور وليده نو د
حملې جرئت يې و نه کړې شو. دغه شيخان د خليلو سره په پوله د خيبر په ايجنسي کښې اوسيږي
د سره دریاب مرکز عاليه ته نزدې کل بيلي سره هم مسلم ليګيان په کثير تعداد کښې را
جمع شوي وو، خو دوى هم جرئت و نه کړې شو. د هشتنغر پښتانه سره د لويو لويو ملکو باوسله
زمونږ د امداد د پاره مرکز عاليه ته راغلل او ليګيانو چه د دې خلکو زور او طاقت وليد و نو
وتښتېدل.

سحر چه مونږ مرکز له د تللو انتظام کولو زه د کمرې نه بهر راووتم نو څه ګورم چه
ډېر پېرنګيان په انګن کښې ناست دي او فوځ هم په سړک کښې ولاړ دى ما هغو پېرنګيانو
ته ووې چه تاسو تکليف مه کوئ مونږ به خپل انتظام پخپله کړو دې سره به دا وى چه تاسو
لاړ شئ او خپل فوځ هم بوځئ او مونږ پسې را نه شئ.

مونږ مرکز ته روان شو، د خدايي خدمتګارو نه علاوه دومره هجوم جمع شوى
وچه د د ته يې بيان کولى نه شم مونږ په خيريت سره مرکز ته ورسېدو، مرکز کښې ډېر
مخلوق راجمع شوي وو. جلسه شروع شوه، نظمونه وويلې شول، جواهر لال د پرېنګلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر وکړو او ده وویل چه زه ډیر خوشحاله یم چه د پښتنو په مخکه زما د بدن یو ټوټه خاځکلی وینه توی شوه او زه امید کوم چه دا د مکر فریب او ظلم نه ډک نظام به ډیر زر د بدل شي.. د جواهر لال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو ورونو سره یو څو خبرې وکړې او دا می ورته وویل چه دنیا کښې مشهوره ده چه پښتانه ډیر مهمان نوازدي خو د کور نه کیږد په لمسون هغه روایات پاتی نه شول دلته دوی خپل میلمه سره د ومره سپک سلوک وکړو چه د دنیا به تری پوزه پیته کړي. دا هر څه کیرو دیو پښتون شیخ محبوب علي په ذریعه وکړل شیخ تول پښتانه په دنیا کښې بد نام کړل د جواهر لال ګناه دا وه چه ده وی چه زه د پښتننو قبایلو د خیر د پاره په دوره ورځم او کیرو ورته دې چه مه راځه زمونږ پولیټیکل نظام کښې د دخل مه کوه نو ده ورته ووی چه زه به خامخا درځم، زه ددی ذمه وار یم دا زما محکمه ده او ددی صوبه سرحد ته زمونږ د پښتنو دا با دی ترقی او د خیر د پاره راغلی و. په سبا له پیلهٔ ت جواهر لال نهرو زمونږ نه دهلي ته رخصت شو.

مولانا صاحب په خپل کتاب کښې دا لیکلی دی: چه په پښتنو کښې مهمان نوازی لوی اخلاقي صفت دی ولی دوی کښې دا صفت نهٔ او ددی بخل کولو، په دې تر پښتانه بیزار ووو- دی وایي چه یو ځل د دوی ملګری زما میلمانه وو چه ما ورته چای و سره بسکټ هم ورکړل نو هغوی ډیر خوشحاله شول او ما ته یي وویل چه ددې څه نوم دی؟ دا خو د ډاکټر صاحب بنګله کښې مونږ لیدلی وو خو هغه مونږ ته نه وو راکړي.

مولانا صاحب ددې خبرې تحقیق نه دی کړې او دا یي لیکلی ده. زمونږ خو دا تهذیب نه دی، چه یو یي خوري او بل له یي نه ورکوي. مونږ خو دا سی یو چه اوس هم څه مونږ خورو هغه خپلو میلمنو او نوکرانو ته هم ورکوو او ورسره یو ځای یي خورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مرکز کښې هم زمونږ داقاعده وه چه دوی ته به کښېناستو او زمونږ به السبمو کښېناستو

خوراک پخ کړې و، دپاسه به شل نوردا غلل نو مونږ به کښېناستو هغه بیه موتوو کړهو کړه خپلو

کښې تقسیم کړه او په شریکه به مو وخوړه او اوس هم دغه شان کوو.

زه حیران یم چه مولانا صاحب دا خبره دډاکټر صاحب په هکله کوی، دهغه خو دومره

مهمان نواز و چه دا قصه لي افراط ته رسولې وه. زه په دې نه پوهېږم چه دمولانا صاحب

نه کلکتي ته کوم کسان ورغلی وو ؟

دغه شان دی دا خبره هم لیکی چه دانتخاباتو وخت کښې کانګرس دوی ته ډېر

رقم ورکړې و خودوی دېرلږ خرڅ کړو نو ځکه دېر امیدواران دخرڅ دکمې په وجه فیل

شول. مونږ خدائی خدمتګار و خو هیچېرې دکانګرس نه یوه پیسه هم اخیستې نه ده.

بلکه په دې خبره خو جواهر لال زمانه خفه شوی و او دډاکټر انصاری صاحب لي شکایت

کړې و چه دی ډېر مغرور دی. زه چه به دکانګرس دورکنګ کمیټې اجلاس له تلم. نو ټولو

ممبرانو به چه دریل دسیکند کلاس کوم خرڅ اخیستو، ما هیڅکله هغه هم اخیستی نه و.

البته که پارلیمنټری بورډ له دوی نه څه اخیستی وی نو هغه به پارلیمنټری بورډ اخیستی

وی. هغه ټول به ځای خرڅ شوی دی او څومره کسان چه دوی ودرولی وو، هغه ټول

کامیاب شوی دی او په لوی اکثریت مونږ الیکشن ګټلی دی. نو بیا دا سوال څنګه پیدا

کېږي ؟ دحیرانتیا خبره داده چه مولانا صاحب دا اعتراض کوی چه دصوبه سرحد والو

په انتخاباتو پیسې کمې ولګولې. عام عقل خو دا وایي چه که صوبه سرحد کښې خدائي خدمتګارو

مکمله کامیابي حاصله کړې او رقم یې هم کم ولګولو، نو دا دهغوی یوه سیاسی کامیابي

وه. مولانا صاحب په دې هم اعتراض ضروری وګڼلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجټ پیش کول:

مونږ ته پوهېږو چه مشکل هغه وخت پيدا شو چه لياقت علی خان د نوی کال بجټ پيش کړو. دا ځکه چه د کانګرس پاليسی وه چه معاشی ښکته پوړ ته والی ختم کړی او وړو وړو د سرمايه داراننه نظام په ځای سوشلسټ نظام قايم کړی. د کانګرس دا ايکشن په مينی فيسټو کښی هم د ارنګ وپل شوی وو. د جنګ د وران کښی چه مختلف قسم سرمايه دارانو کړو ګټه کړی وه. د هغی په هکله جواهر لال بيانات جاری کړی وو. د اخبره عامو خلکو ته معلومه وه چه د دی رقم ډېره زياته حصه پټه کړی شوی وه او په هغی انکم ټکس نه دی ادا شوی. د هغی مطلب دا ؤ چه حکومت د دی غټ رقم نه محروم شوی دی. زمونږ خيال دا ؤ چه د هندوستان حکومت ته د دی ټکس د حاصلولو د پاره سخته کاروائی پکار ده. ولی چه دا ټکس (ماليه) واجب ؤ خو ادا شوی نه ؤ. لياقت علی خان يو داسی بجټ جوړ کړی وو چه په ظاهره د کانګرس د اعلانا تو مطابق وو ليکن د اصل د هغی مطلب د کانګرس بلکل خلاف وو.. داسی چه د کانګرس مطالبی په ناقابل عمل شکل کښی پيش شوی وې. د هغه د ټکس تجويزونو د ملک د دولت منی طبقی نه مفلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان رسول وو. ورسره هغه دا تجويز هم کړی ؤ چه يو کميشن دی مقرر شی چه د هغه ټکسونو په هکله چه ادا شوی نه دی. تحقيقات وکړی او د هغو د حاصلولو انتظام وکړی. دا خو مونږ. تولو غوښتل چه د دولت تقسيم کښی زيات نه زيات مساوات پيدا کړی شی او د هغه خلکو سره محاسبه وشی چا چه ټکس نه دی ادا کړی. د دی د پاره مونږ اصولی، ډول دا لياقت علی خان د بجټ مخالف نه وو. د کابينی مجلس کښی لياقت علی خان وويل چه د هغه تجويز د کانګرس د ذمه وارو ليډرانو په بيانا تو مبنی دی. هغه د دی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف وکړو چه که جواهرلال بیانات نه وی ورکړی نو دهغه ذهن ته به دی الوزی ته نه وو تللی. د بجټ په هکله قاعده داده چه وزیر خزانه ټول بجټ د خپللی کابینی د ملګرو وزیرانو په رأی او مشوره جوړوی. ولی دلته نوابزاده لیاقت علی خان خپلو ملګروته صرف هغه یوه سرسری جایزه پیش کړه او د مفصل بجټ د پاره یی معنوی په اعتماد کبنی وانه خیستل.

تر کومه چه دعامو امورو تعلق ؤ. کابینی د سره اتفاق وکړو، «دغه شان لی دکابینی نه منظوری حاصله کړه او بیا یی بجټ داسی جوړ کړو چه صرف انتها پسندی نه وه بلکه دقوم معاشی نظام ته د نقصان رسولو نیت هم ؤ. مونږ په دی پوه وو چه دا بجټ اصولی طور د کانګرس د سیاست او پالیسی مطابق ؤ. کانګرس ټول عمر دا ویلی وو چه مونږ به د سرمایه دارانه نظام مخالفت کوو او غریبو له به د ملک په دولت کبنی خپله برخه ورکوو، نو د دی وجهی نه اصولی طور مونږ د دی بجټ مخالفت نه شو کولی.

دمونټ بیټن مشن:

لارډ مونټ بیټن د لارډ ویول د بو طرفی نه وروسته د هندوستان ګورنر جنرل مقرر شو، د هندوستان د ټولو نه مخکبنی د لیبر وزارت دی د خپلو ټولو مسائلو نه اد خواهشاتو نه خبر کړی وه مستوانلی هغه ته هدایت ورکړی وه چه د ۳۰ جون ۱۹۴۸ نه مخکبنی باید هندوستان ته اقتدار ورکړی شی.

د مارچ په ۲۲ باندی ډیلی ته راورسید او د مارچ په ۲۴ یی د وایسرای او دګورنر جنرل په حیث سوګند وکړ. د سوګند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر واکړ، په دی تقریر کبنی هغه په دی ضرورت زور واچوه چه خو میاشتو کبنی د ننه به د مسائلو د حل خه لاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووویستلی شی . دغه وخت دکانگرس اومسلم لیگ اختلافات داسی ځای ته رسیدلی وو چې ددریم کړی دوساطت نه بغیرلي جوړه ناممکنه وه . په دی وخت کښی حالات خرابیدل دکلکتی دفسادونو نه وروسته بهار اونواکلی کښی فرقه دارانه فسادونه شروع شوی دو بیا وروسته په بمبی کښی گډ بړوشو . پنجاب تردغه وخته پورې خاموش و . لیکن هغلته هم د ناارامی اوگډوډی اثار ښکاره کیدل . ملک خضرحیات خان دمارچ په دویم د پنجاب دچیف منسټری نه استعفا ورکړی وه . دمارچ د ۴ تاریخ په مظاهروکښی ۱۳ کسان مړه شو او ډیر زخمیان شو او ددې فرقه دارانه فسادونو اورد صوبې په نوروو برخوکښی هم خورشو . امرتسر ، راولپنډی او ټکسیلا کښی په لویه پیمانه فسادونه وشول . یو طرفته فرقه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته دحکومت انتظام سست کیده . مرکزی کابینه کښی دکانگرس او لیگ په مینځ کښی دعدم تعاون په وجه حالات نوره هم خرابیده ، دمرکزی حکومت ارکان هروخت دیوبل مقابلی ته ولاړوو . داحکومت بالکل معطل شوی و دمسلم لیگ سره دمالیاتو محکمه وه چه هغه دحکومت بنیادگڼلی شی یاد و ولری چه ددې تولو ذمه واری دسردار پټیل په سر باندی ده چه هغه وزارت داخله دځان سره دساتلو په فکرکښی ، دمالیاتو محکمه لیگ ته ورکړی وه . په مالیاتوکښی ډیرداسی قابل افسران مسلمانان وو چه دلیاقت علی خان سره په هره ممکنه طریقه مرسته کوله .

د پیرنگیانو زړه لوبه کامیابه شوه ، هغوی په ملک کښی د داسی حالاتو پیداکولوکښی کامیاب شول ، چه کانگرس او مسلم لیگ په گډ کښی سره پرې نه شو جوړیدی ، او اخر هغوی پیرنگی ته کښیناستل چه هغه اوس ددې لانجې څه حل راوباسی چنانچه مونټ بیټن د پیرنگیانو دطرفه خپله دتقسیم هند منصوبه وړو ورو دکانگرس مشرانو ته وړاندی کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودا تاثري ورکوو چه اوس په موجوده حالاتو کښې بې ددې نه بل هیڅ علاج نشته.

مونټ بیټن ډېر ذهین او هوښیار سړې ؤ، هغه به د خپلو ټولو هندوستانی ملګرو د زړونو حال معلوملو. هغه چه ولیدل چه سردار پټیل دده د نظریې منلو ته تیار دې نو دده د په لاس راوړلو د پاره یې د خپل شخصیت او دلفریبۍ ټول طاقت په کار راچولو. په خپلو خبرو کښې به هغه سردار پټیل د غوز سره مشابه کولو چه د هغه پوټکۍ کلک دې خو چه مات یې کړې؟ نو د منځه یې چغوزې راوځي. د سردار پټیل د تسخیرنه وروستو د هغه جواهر لال ته متوجه شو. اول کښې جواهر لال د تقسیم خبره نه اورېده او عکس العمل به یې ډېر سخت و. لیکن مونټ بیټن وریسې ؤ تر دې چه ورو ورو د جواهر لال د مخالفت قوت هم مات شو، څنګه چه دا حالت معلومېدل چه د سردار پټیل سره جواهر لال نهرو هم د مونټ بیټن دوی منصوبې سره منې. نو زه ډېر زهیر شوم، ولې چه مونږ دا د هند تقسیم نه بلکه د مسلمان تقسیم ګڼلو. زما د پخوانه هم دا فکر و او اوس هم دا فکر دې چه د کیبنټ مشن پلان په هر لحاظ زمونږ د مسایلو د حل ډېره ښه لاره ده. ددې نه د هندوستان یووالې او هرې فرقې ته د ازادۍ او باعزته ژوند موقع په لاس ورتلله، صرف د مسلمان د مفادو خیال چه یې په نظر کښې وساتو نو ددې نه د بل بهتر صورت امید نه شو کېدې. په کومو صوبو کښې چه د دوی اکثریت ؤ، هلته دوی ته په داخلي چارو کښې پوره واک اختیار د په لاس ورته. که د وفاقي هندوستان صوبو ته نظر وکړو نو که مونږ بلوچستان له یو صوبایي حیثیت ورکړو نو بیا د به په مرکزي حکومت کښې هم د صوبو په تناسب مسلمانان د غیر مسلمو سره قریباً مساوې حیثیت حاصل کړې.

مولانا ازاد وایي چه ما په دې ټولو مسئلو ډېر غور وکړ. ما سوچ وکړو چه ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره «زه خپله رأیه څنګه بد له کړه . زما خیال دی چه دا دسردار پټیل دا اثر نتیجه ده پټیل په بنګکاره ویل چه بې دتقسیم نه بله چاره نشته . دتجربې نه ثابته شوه چه دمسلم لیګ سره یو ځای کار کول ممکن نه دی . کېدی شي سردار پټیل یوې بلې خبرې ته هم اهمیت ورکړی وي چه لارډ ویول ، مونټ بیټن ویل چه کانګرس دمرکزی حکومت په کمزوروساتلو رضا دمسلم لیګ د اعتراض دجواب ورکولو دپاره راضي شوی و او ددې په وجه صوبوته دپوره داخلي خودمختارۍ حق ورکول شوی و . مګر په یو داسي ملک کښي چه هلته دژبې ، مذهب او تهذیب دومره اختلاف وي ، دمرکز کمزوري اتحاد دښمنو نظریو ته قوت ورکوي . دلیګ نه چه ځان جدا کړی شي نو بیا دیو مزبوت مرکزي حکومت انتظام کیدی شي او داسي قانون جوړیدی شي چه دهندوستان دمتحد ساتلو دپاره به فایده من وي . مونټ بیټن دا مشوره ورکړه چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښي چه یو څو وړی ټوکړې مسلم لیګ له ورکړی شي نو باقي هندوستان به یو مزبوت او مستحکم ریاست جوړ کړی شي . په سردار پټیل باندې ددې دلیل زیات اثر وشو چه دمسلم لیګ سره داتحاد په وجه به دهندوستان اتحاد او استحکام په خطر کښي پریوځي . زما خیال دا دی چه یوازې سردار پټیل نه بلکه په جواهرلال نهرو هم ددې دلیل اثر شوی وو . دغه دلیلونه چه سردار پټیل او مونټ بیټن دوباره وویل نو دتقسیم په مخالفت کښي دګاندهي جي په نظریه کښي هم کمزوري راغله . څنګه چه دوی ولیدل چه خلک دکیبنټ پلان ، سخت مخالف دی نو دهغه په ځای یې دتقسیم دپلان دپیش کولو چه دده دخیال سره برابر دُ تیاری وکړه . هر کله چه دتقسیم مسئله په ښکاره دول منځ ته راغله ، نو دپنجاب ، او بنګال مسئلې لوی اهمیت پیدا کړ مونټ بیټن وویل څکه چه دتقسیم بنیاد دمسلمانانو داکثریت علاقې دی او دپنجاب او بنګال په څینو برخو کښي دمسلمانانو اکثریت دی ، په دې وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دواړو صوبو کښې هم تقسیم کول په کار دی. خو د کانګرس لیډرانو ته بې مشوره ورکړه چه دغه سوال او س مه پورته کوئ او دوی ته یې یقین ورکړ چه په یو راتلونکي مناسب وخت کښې به زه په خپله دغه سوال پورته کړم. په دې وخت کښې مونږ بیتن د تقسیم په باره کښې خپل تجویز تیار کړی ؤ نو د برتانوی حکومت سره د خبرو اترو او د تجویز د منظورۍ د حاصلولو د پاره یې د لندن د تلو فیصله وکړه. ما د می په ۱۴ د مونټ بیټن سره په شمله کښې ولیدل، یو ساعت می ورسره خبرې وکړې، بیا مې ورته ایېل وکړ چه د کیبنټ مشن پلان په خاوره کښې مه سنځوئ. مونږ باید د صبر نه کار واخلو ولې چه د دې پلان د کامیابۍ امید اوس هم شته دی. که مونږ تقسیم په تلوار ومنلو نو هندوستان ته به ډیر نقصان ورسیږي. ما بیټن ته داهم وویل چه تاله د تقسیم ممکنه نتایج هم په ذهن کښې ساتل په کار دی. د تقسیم نه مخکښې هم په کلکته، نواکالي، بهار او بمبئی او پنجاب کښې فسادونه وشول. هندوانو په مسلمانانو او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې، په داسې حال کښې که ملک تقسیم شي نو د دوینو الښتي به وبهیږي او د دې خونریزۍ ذمه واری به د انګریزانو په غاړه وي. خو مونټ بیټن راته فوری جواب راکړ چه زه تاته پوره یقین درکوم چه زه به هیڅ ګړک فساد او دوینو بیولو ته پرې نه ږدم. یو وار چه تقسیم اصولاً ومنل شي نو بیا به زه حکمونه جاري کړم چه په ملک کښې د هیڅوک فرقه دارانه فسادونه کړې شي. خو بیا ټولې دنیا ته معلومه شوه چه د تقسیم د اعلان نه وروسته د ملک په ټولو برخو کښې د وینو لښتي وبهیدل او بیګناه ښځې او ماشومان قتل شول او د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنیوي د پاره هیڅ سود مند تدبیر ونه کړې شو."

دایرکټ اکشن او مساوات:

پنجاب کښې د هندوا و مسلمان جګړه شروع شوې وه، د اخبرو نه چه ببه لیلیه چابارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د راتلل نو ددې په وجه به د هندو او مسلمانانو نفرت او کشیدګي زیاتېده لیکن چه
په ۱۹۴۶ کال کښې په هندوستان کښې قومي فسادونه شروع دو. نو په کلکته کښې چه د
مسلم لیګ له طرفه د ډایرکټ اکشن ورځ نو ده غه ورته یې د ټیلو کار ورکړو. د کلکتې په ښار
کښې خو د مسلم لیګ د لاسه ډېر لږ هندوان مړه او تالا شو، خو هندوانو ددې بدله په
بهار کښې واخیسته مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي، دوی په کلکته کښې
دومره خلک مړه او لوټ کړه چه څومره په بهار کښې مړه کړل، لوټ یې کړل او دومره لویه تباهي
یې وکړه.. زه پخپله د غلته د مسلمانانو د امداد پاره تللی وم، مونږ به کله ناکله سهروردي
صاحب ته ویلې چه دا به په بهار کښې چه د مسلمانانو دومره بربادي وشوه، د مسلم لیګ
د ډایرکټ اکشن په وجه وشوه او تاوکړه نو هغه به وې چه ما سره لیکلي خط شته کښې د
ښتیا او وو د وخت راغی نو هغه به ښکاره کړم. د کلکتې په ښار کښې د بهار خلک مړه شوي وو، بیا
د بهار د بدل داخیستو په بانه په ټوله کلي کښې په هندوانو ډېر زور او ظلم وشو د پېړنګیانو
دا پالیسي کامیابه شوه چه: (پوټ ډالو او حکومت کړو.) انګریزان د مسلم لیګ په د غه
کار ډېر خوشحاله وو ځکه چه د هندوستان په دې خرمستو باندې انګریزه نوکرشاهي
دانګلستان د مزدور پارټۍ حکومت باندې داوا ضحه کول او ثابتول غوښتل چه د
هندوستان، خلک د ځناورو په شان دیوبل وینو څکلو ته تږي ناست دي او دیوبل
غوښو خوړلو او خرمن وښکلوپسې دی او داچه د بنیادمو په شان داوسېږ و شعور خو
په دوی کښې وورک دی ددی د پاره په دوی کښې د انګریزانو حکومت ضروري دی، او دوی
له خپل ځحکومت، مه ورکوئ او که داسې ونه شوه نو ددی به پخپلو کښې یوبل تباه او برباد کړي.
ته بهار کښې: مسلم لیګ د انګریزانو پیداوار وو، د دې د پاره هغوی د صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خوښ کړل او د امن او سلامتۍ د خرابولو د پاره مسلم لیګ او پیرنګیان په یوه سلا وو.

د دوی په دومره تباهۍ د مسلم لیګ زړه یخ شوی نه و هغوی په فرقه داره نه ماز شونو کښې لګیا وو د هغو فساد ځپلو مظلومانو نه یې سیاسي فایدې او چتولې او هغو له یې دا ترغیب ورکولو چه بنګال ته هجرت وکړي. زه د دې مظلومانو په فکر کښې پروت وم چه دوی به بیا څنګه په خپلو کلوا و کورونو کښې اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیګ د داسې تابیا نه ي خبر ولي وو چه زما خبرې په هغوی ښې نه لګیدې، د دې د پاره زه د مسلم لیګ لیډرانو له ورغلم دا خلک د محمد یونس بیرسټر په یو عالیشان مکان کښې دیره وو چه کله زه هغوی له ورغلې یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښې اخته وو او ماته به یې او ویل چه مونږ تاسره خبرې نه کوو او چه بیا ناظم الدین ورته وویل چه مونږ له په کار دی چه ورسره خبرې وکړو نو دوی زما خبرو او ریدو ته تیار شول ما هغوی ته دوی چه تاسو له دا غلی یم او تاسو ته دا عرض کوم چه د دې خلکو ډیره تباهي شوې ده او اوس به ښه دا وي چه دوی معاف کړې نور یې مه تباه کوئ او دا څومره تباهي چه د دوی وشوه دا اللّٰه ده څه؟ دا تاسو چه دوی ته د بنګال د هجرت مشوره او ترغیب ورکوئ نو که په حقیقي معنو کښې د دوی هلته ابادوی نو زما په دې هیڅ اعتراض نشته او که دوی د خپلو سیاسي غرضونو سنبکار کول غواړئ او که دوی نه سیاسي فایده او چتول غواړئ نو دا مناسب نه دی دوی ډیر تباه او برباد شوي دي. لیکن د دې مسلم لیګو په زړو کښې رحم نه ماخیل زور مهربان فیروزخان نون هم دلته شپاړس کاله پس ولیدو. ما نتوی نه پوښتنه وکړه چه تا خوري چه مونږ به مشوره وکړو، نو قاله به ځواب درکړو نو تر اوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری خونسې ماله هغه ځواب نه دی راکړی ؟ دی حیاناک سړی و . ستر ګی یې بنکته کړی او څه ځواب یې را نکړو ، حال دا دی چه د شملې په دعوت کښې د ه زمانه هکایت کړی وچه تاسو کانګرس سره شوی ، ما ورته ویلي وو . مونږ خو تاسو ته دعغلی وو ، خو تاسو زمونږ امداد ونکړو ، او زمونږ خو په یولوی مصیبت کښې وو . نو ځکه کانګرس ته لاړلو . که تاسو پنجاب او سرحد هم مونږ سره ملګری کیږی نو زه او س کانګرس نه استعفا ورکوم ، د ه دوی چه مونږ مشوره وکړو نو ځواب به درکړم .

د مسلم لیګیانو دیونس بیر ستر په بنګله کښې ناست وو ، خو راپه ، ځکل پې کول او د پښتنی دښار نه د بسرونی نه شول او د بهار مسلمانان چه کلونه راهیسته لی وو او په کیمپونو کښې وو د اکثرونه رخپیل مال چپلو کورونو کښې بنخ پاتی شوی وو ، هغوی غوښتل چه مونږ سره ځو ک لاړ شی او ددغه مال را و بنکلو کښې مونږ سره مدد وکړي ، خو مسلم لیګ خو د یوې نه د بنار د وتی نه شو .. دوی چه د مسلم لیګ نه مایوسه شو نو بیا یي ماته ووې چه ته به مونږ سره لاړ نه شي ؟؟ مونږ پخپلو کورونو کښې مالونه بنخ کړي دي چه هغه را وباسو ما ورته ووی چه زه خو د لته د ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم څه وخت چه وایی درسره ځم نو هغوی به ما روزانه څه څه کسان پخپل موټر کښې خپلو کلو ته بوتلل او هغه خپل مالونه به یې را وبنکل ، هند وانو به ورته د بلا بلا کتل خو زما په وجه به یې څه ویل نه . زه دوی پسی کیمپونو ته لاړم او ورته می وویل چه ، بورسات شروع کیدونکی دی راځئ چه زه موا باد کوم خو دوی زما دا خبره ونه منله ځکه چه دوی خو مسلم لیګ بنګال ته روان کړي وو خو چه د بنګال د تللو په لاره کښې ورته د یرې تکلیفونه او مصیبتونه پیښ شو نو بیا ماله راغلل ، بیا زه د بهار حکومت ته ورغلم او هغه تو ال ، وزیران خو ما سره د هزاری باغ په جیلخانه کښې پاتی شوی وو ، هغوی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړ ده دوی دا بادولو انتظام وکړو او ګاندهي جي چه په نوا کلي کښې وُ هلته چونکه د هندوانو
بر خلاف فساد ونه شوی وو نو ګاندهي جي هلته په دوره وُ. ما چه ورته خبره وکړه نو هغه
د نوا کلي دوره پرېښوده او دلته بهار ته د مسلمانانو د امداد پاره راغی. مهاتما جي زما
د خط په لیدو دلته راغی او هغه کار نو د هم په تېزی روان شو ما ته پیاری لال وئیل چه
ګاندهي جي څه وخت نوا کلي ته راغی نو مونږ ته ئي ووئیل چه تاسو دلته د غه شان ناست
يئ او خپله هغه کښې نه ناستو او چه په کومو ځایونو زور زیاتی او ظلم شوی وُ دی به هلته
تللو او د هغه ځای خلکو ته به ئي داډګیرنه ورکوله او خدمت به ئي کولو د هغه په لیدو د
مونږ کښې هم جرئت او همت پیدا شو بیا مونږ هم د هغه په شان په هغو مظلومانو
ګرځېدو او سړي څه کوی چه ښځې به هم ګرځېدې او نه به وېرېدې،، په دې باندې
هغو خلکو کښې د ډېر ښه اثر وشو ولی دلته پټنه (بهار) کښې دا حال وُ چه مسلم لیګ
لیډران د ویری نه د پټنې ښار کښې ګرځیدی نه شو چه د کوم قوم لیډران زړه ور وی
هغه قوم کښې هم زړه ورتیا پیدا شی. او چه د کوم قوم لیډران بزدل وی هغه قوم کښې
بزدلی پیدا شی. ما ته پیاری لال بله خبره دا هم کړې وه چه پټیل په بهار کښې زما کار ګرځیدو
مخالف وو خو ګاندهي جي ورته ووئیل چه دا مناسب نه دی.

مردولا بهن هم ګاندهي جي سره ملګرې وه او هغه د غه وخت د ګاندهي جي سکرټري
وه د هغې هم مسلمانانو سره ډېره همدردي وه چه خومره مسلمانان به راغلل نو مردولا
بهن به هغوی ګاندهي جي ته بوتلل او هغه ته به ئي خپل مصیبتونه او تکلیفونه بیان
کړل. دا خبره د کانګرس د مشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړو چه دا (مردولا بهن)
ګاندهي جي نه لیری کړي او لیری کوله ئي. نو هغه ماله راغله او ما ته ئي دا قصه بیان کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ته یې ووې چه اوس خو ما ستاسو نه جدا کوی. ما ورته وویل ته هیڅ پروا مه کوه، تا هیڅوک د ګاندهي جي نه لیری کولی نه شي. نو زه لاړم او ګاندهي جي ته مې وویل او هغه پاتی شوه. زه په بهار کښې وم. ما غوښتل چه بهاریان سره دوباره اباد کړم او ددی دپاره ملته دیره وم. خو چه څه وخت په پنجاب کښې فسادات شروع شو نو ما سره فکر شو. بیا ګاندهي جي ما ته وویل چه دا کار به زه کوم، ته سرحد ته لاړ شه، نو زه سرحد ته راغلم. په صوبه سرحد کښې د خدائي خدمتګارو د تحریک په وجه د مسلمانانو، هندوانو او سیکهانو تعلقات، ډیر ښه وو، ښه څه چه ډیر ورونو په شان وو. دا تحریک د خدای د مخلوق د خدمت او انسانیت تحریک ؤ. دې تحریک په مسلمانانو، هندوانو، سیکهانو کښې د مینې محبت او خدمت جذبه پیدا کړې وه چه بې‌ځوایی مثال نه ؤ. دا تحریک کلیوال تحریک ؤ، مرکزی هم په کلیو کښې ؤ. ځکه چه اکثریت قوم په کلو کښې اوسی. ددی تحریک فرق د نورو تحریکونو دا ؤ چه د نورو تحریکونه د ښارونو نه شروع کیږی او په کلو کښې خوریږی. مګر دا تحریک د کلو نه شروع شو او په ښارونو کښې خور شو.

تاریخ دا ښیی چه د ښارونو تحریکونه د حکومتونو د لاسه خراب شوی او له منځه تللی دی. مګر کلیوال تحریک څوک په آسانی ختمولی نه شي لکه زمونږ د خدائي خدمتګارو تحریک، چه د ډیرو ظلمونو، کړاوونو، مصیبتونو باوجود چا ختم نه کړو شو او تراوسه پورې جاری دی، په بهار کښې چه کوم فسادونه وشول نو زمونږ د صوبې نه د مسلم لیګ رضاکاران بهار ته لاړل. دوی خدمت له تللی نه وو. دوی په هندوانو مسلمانانو کښې نفرت زیاتولو له تللی وو او چه د هغې ځای نه واپس راتلل نو ډیر هلکان وکی یې له ځان سره راوړل، او په سرحد کښې کلی په کلی وګرځول او زمونږ په خلاف یې لویه پراپیګنډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او مطلب یې دا ؤ چه په صوبه سرحد کښې هم د هندو او مسلمانانو او سکهانو ترمینځ د نفاق او فساد اور بل کړي. ولې فسادې ونه کړی شو او په خپل مطلب کښې کامیاب نه شول. ولې چه دلته د خدائي خدمتګارو د تحریک په برکت د فساد او د دښمنۍ جرړې ایستلې شوې وې.

خو چه لارډ مونټ بیټن د هندوستان د تقسیم اعلان وکړ او دا یې هم وویل چه په صوبه سرحد کښې به ریفرنډم کیږي، د دې زمونږ په صوبه د پر خراب اثر وشو او دلته هم فسادونه شروع شول. نو بیا مسلم لیګیانو د پیښور په بازارونو او لارو، کوڅو کښې بیګناه خلک قتلول شروع کړل. د پیښور ښار د بازارونه بند شو، هندوان، سکهان په خپلو کورونو کښې قید وو، بهرته راوتی نه شول. په کورونو کښې هم د دوی عزت، دولت او سرونه محفوظ نه وو.

چه مونږ پوه شو چه سرکاري افسران زمونږ سره هیڅ قسم امداد ته تیار نه دي بلکه هر څه زمونږ د وزارت د بدنامولو د پاره کوي، حکومت زمونږ د خو افسرانو زمونږ خبره نه منله نو مونږ فیصله وکړه او امین جان سالار اعظم ته مو حکم وکړو چه لس زره باوردي خدائي خدمتګار پیښور ته راولیږي. د حکم د رسیدو سره لس زره خدائي خدمتګار پیښور ته راغلل او دا تلو سره یې هندوان او سکهان د د خپلو کورونو نه بهر راوښکل، دکانونه یې پرانیستل او کارونه یې شروع کړل. د دوی په دکانونو د خدائي خدمتګارو پیرې ولګیدې، چه مسلم لیګیانو ورته ضرر پېښ نه کړي او د هندوانو، سکهانو مال، ځان او عزت محفوظ شو. د غه شان په ټوله صوبه کښې، چه کوم کوم ځای خدائي خدمتګار وو هلته د هندوانو، سکهانو مال، ځان عزت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن وُو. په دووی کښې بعضې انګریز پرست هندوان هم وو چه د پیرنګیانو او لیګیانو په اشارا رووګړه، بدل او دا مطالبه یې کوله چه د خدایي خدمتګارو حکومت دې لیرې شي او صوبه کښې دې ګورنر راج قایم شي، په دې نه پوهیدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې وه دا خو کولو نه جوړه کړې وه خو چه څه وخت د لارډ لویي مونټ بیټن او کانګرس مشرانو په مینځ کښې زمونږ په سر سودا وشوه. سودا په دې وشوه چه لارډ مونټ بیټن ورته وویل چه پنجاب او بنګال به زه درته تقسیم کړم خو تا سو دې په بدل کښې صوبه سرحد پریږدئ او ریفرنډم ومنئ. بیا یې په دریم جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم اعلان وکړو او دا یې هم وویل چه په سرحد کښې به د خلکو نه تپوس کیږي. نو تاسو خود دې پیرنګي دې ظلم او بې انصافۍ ته وګورئ چه پنجاب تقسیمیږي، بنګال تقسیمیږي هلته د خلکو نه تپوس نه کیږي بلکه د اسمبلۍ نه کیږي او د لته زمونږ په صوبه کښې د اسمبلۍ نه څوک تپوس نه کوي او د خلکو نه تپوس کیږي. حال دا دی چه زمونږ الیکشن خو په هندوستان او پاکستان څو میاشتې مخکښې شوی وُو. خلکو خو رایه ورکړې وه دوباره یې څه ضرورت وُو؟ که د کانګرس مشرانو زمونږ سره بې وفایي کړې نه وی او د تقسیم هم مسئله یې منلې نه وی نو په صوبه سرحد کښې به د هندوانو، سیکهانو او مونږ ته دومره د ځان او مال زیان نه وی رسیدلی او نه به سیکهان او هندوان دومره تباه او برباد شوی وو.

دا د هغه وخت مسلم لیګیانو حکومت نیولی وو او د جیلونو کښې یې اچولی وو دا لنډه خاطره نه ده ځکه چه دوی خو د جیلخانو تیرولو نه دی، د دوی هغه قید او جیلخانې خو نه قید وو او نه جیلخانې، د دوی د پاره دیستورانت وو، څه عجیبه لوبه وه. د شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به کورته تلل ، دوی ځی به بازارونو کښی ګرځیدل ، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به یې مجلسونه کول ددی وجه داوه چه ګورنر زمونږ دوزارت سره تعاون نه کولو او زمونږ مخالف وو.

دوی چه بیا د جیل نه را ووتل او دیلی ته راغلل زه هم په ډیلی کښی وم ،، هلته ما دوی ولیدل او ثمین جانخان ته می وویل چه یه ! هلکه دا پاکستان چه جوړیږی ، نو لږ خو فکر وکړئ . دی کښی به د پښتون څه حال وی ، اکثریت خو د پنجاب دی نو اقتدار به هم د پنجاب وی ، نو ده راته وویل چه اوس یې جوړوو اوکه بیا پکښی زمونږ خیر نه وو نو بیا به یې وران کړو . افسوس دی چه ثمین جانخان اوس نشته کګنی ما به ترې تپوس کړی وی چه راشه وګوره چه اوس پاکستان کښی د پښتنو څه حال دی ..

د تقسیم اعلان :

څه وخت چه مونټ بیټن دمی په ۳۰ ډیلی ته واپس راغی نو د جون په ۳ یې د هندوستان د تقسیم په باب د برتانوی حکومت له خوا د منظور شوی منصوبی اعلان وکړو ، د دی منصوبی په اعلان کیدو سره د هندوستان د متحد پاتی کیدو تول امید ونه ختم شول ،، برتانوی حکومت د تقسیم د مسئلی په دومره زر منلو کښی د هندوستان نه زیات د خپلو مفاد خیال ساتلی وو ، ولی چه یو داسی ریاست چه اقتداری د مسلم لیګ په لاس کښی وی د برتانوی اثر په حلقه کښی زیات پاتی کیدی شی .

د ورکنګ کمیټی اجلاس :

بیا په دغه تاریخ یعنی د دی نوی حال باندی د غور کولو د پاره د کانګرس د ورکنګ کمیټی غونډه وشوه ، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه خوله بخوانه د تقسیم طرفدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کیبینټ مشن مخالف وو، مګر په غونډه کښې چه ګاندهي جي هم د تقسیم طرفداري وکړه، نو موږ ټول حیران پاتې شو. بله مسئله په سرحد کښې د ریفرنډم مسئله وه دا مسئله هم د لارډ مونټ بیټن په منصوبه کښې راغلې وه په دغه خبره هم ډېر بحث مباحثه وشول او دلایل پیش شول، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه دلته هم په ورکنګ کمیټي ډېر زور واچولو او اخر ورکنګ کمیټي دا خبره هم ومنله او د ملک د تقسیم او صوبه سرحد کښې د ریفرنډم خبره د واړه ومنلې شوې.

زه حیران شوم چه دوی دا ټولې فیصلې کړې وې نو دا ما سره یې بیا جرګې او مشنګونه ولې کول.

په دې وخت کښې ما ورکنګ کمیټي ته یو اپیل وړاندې کړو او دا مې ورته او وئیل چه موږ به همیشه د کانګرس ملګرتیا کړې ده او لاس مو ورکړې دی او س که کانګرس موږ یوازې پرېږدي او له موږ سره امداد و نه کړي نو په صوبه سرحد به د دې ډېر خراب اثر پرېوځي که کانګرس خدائي خدمتګار د شرمخانو خولې ته هم داسې پرېږدي نو دا به د صوبه سرحد سره غلط به وي، ګاندهي جي په زړه باندې د دې اپیل زیات اثر وشو او وې وئیل چه زه به د مونټ بیټن سره په دې مسئله خبرې وکړم.

په سباله زه او ګاندهي جي وایسراې لارډ مونټ بیټن ته ورغلو هغه سره مو خبرې وکړې هغه په دې کښې د جناح صاحب شرکت هم ضروري وګڼلو، څه وخت چه جناح صاحب، ګاندهي جي او زه یو ځای شو، نو جناح صاحب و وئیل چه دې زما مسلمان ورور دی ز زه ده سره ځان له خبرې کوم، نو ما ګاندهي جي ته و وئیل چه د ده داسې خوښه ده، نو که ستا اجازه وي، نو زه به ورسره ځان له خبرې وکړم، هغه ما ته و وئیل ډېر ښه. جناح صاحب ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويل چه تا سوته د

شو. اصل کښې ما

لیک تر منځه تولی فیه

ما ولوستو نوزه دد

چه دا خبری خو فیصلا

هغه خنګه دکاندهی ج

چه که ددی فیصلی نه و

په دې باره ک

» د پاره د کانګرس ورګډ

» سرحد د مستقبل په

» عجیبو مشکلاتو کښې غو

» کړې وه او دلیک یې مخ

» لیک د سخت مخالفت په موجودلی لښې هم په دې موبه ښې دوی د کانګرس حکومت

» په جوړولو کښې کامیاب شوي وواو داحکومت یې اس هم برسراقتدار او د تقسیم په

» وجه دوی او کانګرس دواړو ته یو تکلیف ورکوونکی حالت پیدا شوی او، په اصل کښې

» د تقسیم مطلب دا وچه دوی او ددوی پارټۍ یعنی خدایی خدمتګار د مسلم لیګ رحم

» وکرم ته پریښودل شی.»

" مونږ پوهیږو چه په عبدالغفار خان به دې فیصلې څنګه اثر شوی دی، داسې

» ښکاریده چه دغه وخت دوی خپل هوش او حواس بالکل بایللی ؤ، خو د دقیقې د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خولې نه یو لفظ هم راونه وتو، بیا دوی ورکنگ کمیټي ته اپیل وکړو او ورته یې وویل چه دوی ټول د کانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس که کانګرس دوی یوازې پرېږدي نو به «صوبه سرحد به ددې پر خراب اثر پریوځي، د دوی دښمنان به په دوی پورې خاندي او د دوی دوستان به وایي چه تر څو کانګرس ته د صوبه سرحد ضرورت و نو د خدایي خدمتګارو حمایت یې کاوه خو کله چه یې د مسلم لیګ سره د مصالحت خواهش پیدا شو نو بیا یې د صوبه سرحد او د دوی د لیډرانو سره مشوره قدري هم ونه کړه او د تقسیم مخالفت یې پریښود. خان عبدالغفار خان خوځلي دا خبره بیا بیا وکړه چه که چیرې کانګرس د خدایي خدمتګار د شرمښانو خولو ته وغورځول نو دا به د صوبه سرحد سره غداري وي..»

«موږ د ورکنګ کمیټي د دغه غونډې نه پس واپس خپلې صوبې ته راغلو، حکومت ته مو وویل چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی نو په داسې حالاتو کښې دلته د ریفرنډم ضرورت نشته. وا ولي چه ددې په ذریعه به دلته په خلکو کښې یوه د دښمنۍ او ترینګلتیا فضا پیدا شي. چونکه والیا لیسرای دا خبره ونه منله، د دې وجهې نه موږ بیا د صوبې جرګه راوبلله او دا حالات مو د دغه جرګې په وړاندې کښېښودل، د صوبې جرګې فیصله وکړه چه که سرکار دلته خامخا ریفرنډم کوي نو بیا په کار دی چه پښتنو له پوره حق خود ارادیت ورکړي او د هندوستان و د پاکستان نه علاوه د پښتنو په خپلې ازادې صوبې پښتونستان باندې هم ووټ واخلي.

خو څرنګه چه کله انګریزانو ددې مطالبې د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبه یې د ریفرنډم په کښې شامله نه کړه. نو بیا جرګې دا فیصله وکړه چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی د دې وجهې نه دلته د ریفرنډم ته هیڅ ضرورت پاتې نه شو. او که حکومت خامخا ریفرنډم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي نو موږ به په هغې کښې حصه نه اخلو.

د کانګرس او مونټ بیټن سازش:

اصله خبره دا وه چه دا لویه واقعه چه څنګه وشوه هم دغسې کېدونکې وه،، و لولی چه ددې د پاره د مخوانه تیاری شوی وې. هغه وخت چه مونټ بیټن د تقسیم د اعلان نه مخکښې د سرحد په دوره راغلی ؤ په سرحد کښې دفعه (۱۴۴-۱۴۴) لګېدلې وه او په جلسو پابندی وه. د صوبه سرحد ګورنر سر اولف کیرو چه زموږ سخت مخالف ؤ او د مسلم لیګ لوی حامی ؤ هغه په لارډ مونټ بیټن دا اثر اچولو د پاره د سرحد ی قبایلو نه په ډېر زیات شمېر کښې د د پولیټیکل ایجنټانو او خپلو ملکانو په ذریعه خلک راجمع کړل. لارډ مونټ بیټن ته ئې یوه لویه تماشه جوړه کړه، او د تللو په وخت کښې ئې لارډ مونټ بیټن ته دا ووئیل: چه دې ټولو پښتنوله داسې سزا ورکول په کار دی چه د دوی بچې ئې یاد ولري. ولې چه په هندوستان کښې ئې لس کروړه مسلمانان وو هغوی زموږ مخالفت ونه کړو او دوی زموږ مخالفت کښې د د کانګرس سره ملګری شول. لارډ مونټ بیټن دا ټولې خبرې په زړه کښې واچولې او دیلی ته روان شو. هلته خو پټیل د هندوستان تقسیم غوښتو، او ده دا غوښتل چه پښتنو ته سزا ورکړی او د مسلم لیګ په حواله ئې کړي، د دې دوارو اتفاق په دې وشو چه کانګرس غوښتل چه بنګال او پنجاب دې تقسیم شی او لارډ مونټ بیټن غوښتل چه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو لارډ مونټ بیټن دوی ته دا ووئیل چه زه ستاسو دا خبره منم، او پنجاب او بنګال به درته تقسیم کړم خو دې په بدله کښې تاسې زما دا ومنئ چه په صوبه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو کانګرس هم په صوبه سرحد کښې ریفرنډم و منلو او مونټ بیټن ورته پنجاب او بنګال تقسیم کړل او د دوی دوارو سودا زموږ په سر د وشوه موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي يي، خدمتګار و خومره خواري وکړه چې هندوانو او مسلمانانو سره نږدې شي او زه که په کور کښېنې وم، که په صوبه سرحد کښې وم، که په هندوستان کښې ما ددې د پاره ډېر کوشش کړې دی چې د هندو او مسلمان ترمنځه مینه محبت، اتحاد او اتفاق پیدا کړم او نفرت او دښمني ترې لیرې کړم. دا کار تر ډېره حده پورې وشو مګر د تقسیم نه پس تاسې وګورئ چې اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړي وو هغه په سیند لاهو کړی شو. په پاکستان کښې په هندوانو او سکهانو څه تېر شول او په هندوستان کښې په مسلمانانو څه تېرېږي؟ دا سې نفرت او دومره نفاق پیدا شو چې د اصلاح امید لي هم له منځه لاړو او ډېر ډېر زیاتې تری را پیدا شوی.

د کانګرس بې وفايي:

کانګرس خود پېژنګیانو سره د شپېتو کالو راسې د ازادۍ اخیستلو د پاره په جدو جهد لګیا و خو انګریزانو ورته پوره ازادي څه چې نیمګړې ازادي هم نه ورکوله، مګر کله چې پښتنانه ورسره په دغه جنګ کښې ملګري شول او پښتنو په قصه خوانۍ، تکر، اتمانزو کوهاټ، هاتي خیلو او میر وس کښې قربانۍ ورکړې او دغه شان زمونږ د قبایلي علاقې غیرتي ترقي پښتنو دې پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښې غزا ګانې وکړې. د انګریزانو تو پونو او ټانکونو ته یې خپلې سینې ډال کړې او د دوی مخې ته لکه غر ودرېدل نو د دا انګریزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کښېښوده. مونږ خو د کانګرس سره په دې وعده د ازادۍ په جنګ کښې ملګري شوي و چې وطن به په ګډه ازادوو او د دې پردي غلامۍ نه به خانونه خلاصوو، مګر چې وخت راغی نو بیا مونږ سره د شوو عدو هیڅ خیال ونه ساتلی شو، زمونږ نه زمونږ د مستقبل په هکله هیڅ پوښتنه ونه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د پاکستان او هندوستان دیوځای کیدو ریفرنډم را باندی په زور راوتپلی شوا او دزمونږ په سر دغه لویه سودا وشوه. قربانی زمونږ وکړې، وینې زمونږ توئې شوې، مالونه، جایدادونه زمونږ تباه شول او گټه یې نورو ته ورسیده. د کانگرس مشرانو خو به په ټولو معاملو کښې زمونږ نه پټوس کولو، زما د سلا مشورې نه بغیر به یې هیڅ نه کول. مگر په دې لویه اهمه مسئله کښې نه زما سره مشوره شوه چه خبر هم نه کړی شوم. زما خپگان په دې خبره دی چه د کانگرس ورکنگ کمیټی هم زمونږ سره امداد او همدردی ښکاره نه کړه. دوی زمونږ له پښتو، لاسونو وتړلو او مسلم لیگ ته یې حواله که کړو.

زمونږ خو د مسلم لیگ نه الیکشن گټلی ؤ نو بیا د الیکشن ته څه ضرورت ؤ. که چا زمونږ د سره نوی ریفرنډم کولی نو په کار وو چه زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتونستان په سوال یې کړی وی. دا ریفرنډم خو په پاکستان او هندوستان ؤ او زمونږ د کانگرس د بې وفایی په وجه د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې ریفرنډم کښې شریکیدل نه غوښتل او بایکاټ مو ورباندی وکړو. زمونږ ته به پیرنگیا نو ویل چه د کانگرس ملگرتیا پریږدی نو زمونږ به چه هندوستان له څه درکوو دهغی نه زیات تاسو له درکوو. لیکن زمونږ کانگرس پرې نه ښود خو دوی زمونږ پرېښودو. د دې په افسوس خبره خو دا ده چه زمونږ دوی سره څه وکړل او دوی را سره څه وکړل؟

د سردار پټیل او راجه گوپال اچاریه نه خو زما گیله نشته. زما گیله د جواهر لال نهرو او د گاندهي جی نه کیږی چه هغوی هم په دې معامله کښې ورسره اتفاق وکړو. د کانگرس لیډرانو ویل چه چه او س داسې حالات را پیدا شوی چه بله لار نشته. نو زه وایم چه دا حالات چا را پیدا کړل؟ دا حالات خو دوی را پیدا کړل. که دوی هندوستان تقسیم کړی نه وای نو د هندوستان او هند و مسلمان دا دومره تباهي او بربادی به نه وی شوی.

څه چه وشول هغه وشول او د مولانا ازاد خبره څه چه می ولیدل دا یو خوب ؤ. ځکه خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زه وا وایم چه دا یو سازش ؤ، دا یوه بې وفائي وه، او دا یوه غداري وه چه د [illegible]
سره وششوه.

ز زمونږ په ملک کښې ځینې کسان شته چه زمونږ د بل خواهانو په لمسه زمونږ خلاف د داسې پراپیګنډه کوي چه خدائي خدمتګارو څه وکړل؟ او دا هم وائي چه عدم تشدد، د څه وکړل؟ او زمونږ د پر ساده کان ورونه د خود غرضو کسانو د دې خبرو نه متاثره کیږي. نو زه دوي ته وایم چه د خدائي خدمتګارو دوه مقصده وو: یو د ملک ازادي او بل په پښتنو کښې د قامولۍ، ورورولۍ، مینې محبت اتفاق او اجتماعي ژوند احساس پیدا کول.

تاسو خو وګورئ. دا احساس خو پیدا شو، او ملک هم ازاد شو. او بیا دې ته وګورئ، چه دا هر څه د عدم تشدد په ذریعه وشو، تشدد د خونه دې شوي. تاسو وګورئ، خدائي خدمتګارو په خلکو کښې د مسلمان، هندو او سکه په زړونو کښې دا داسې مینه محبت پیدا کړو او داسې د ورورۍ جذبه ئې راوښه کړې وه چه تر او او وسه پورې هغه هندوان او سکهان چه د صوبه سرحد نه په زور ایستل شوي دي، او هند ته تللي دي ځان ته اوس هم خدائي خدمتګار وائي. هر کله چه زه هندوستان ته تللی یم نو هغه مینه او محبت د هغو هندوانو او سکهانو په زړونو کښې محسوس وم. تاسو وګورئ چه څه وخت په هندوستان کښې د تقسیم په وخت کښې فسادات شروع شول. نو خدائي خدمتګارو د لته د خپلو هندوانو او سکهانو د حفاظت د پاره څومره تکلیفونه تیر کړي دي او کوم ځای کښې چه خدائي خدمتګار وو نو هلته ئې دوي بچ کړي او د دوي د مال او ځان حفاظت ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب برخوردارم مشتاق الرحمن ځما ده
مطالعه ده پاره ئې او ئې بېرې چا
ته بغیر ده اجازت نه ورکوي - او یا ئې په اجازت
ور - او ور پس ئې نکړه - نو خیانت ئې اوکړې
شان بچه ئې - ده عالم دین
یادګیرنه
نه پتوس اوکړې
عنایت الرحمن طنه، مورخه 28 جنوری 92ء

مانه غوښتل چه زه ځېله بیوګرافي ولیکم، ځکه چه زه د ویلو او لیکلو نه زیات د کار او عمل ملګرې یم. مګر اجمل ختک، فضل الرحیم ساقي، عبدالله جان مشکان بختاني، صدیق الله رښتین او فقیر محمد بایزي څو ځله را ته وویل چه په دا یوه ضروري خبره ده او زه ئې باید ولیکم. ځکه نو دهغو یادداشتو له مخه چه ماسره وو او د خپل یادښت نه ما دا کتاب ولیکلو.

د دې کتاب د لیکلو په وخت، دهغه په تنظیمولو او چاپ نه د تیاراولو په چارو کښې هم دې ذکر شوو کسانو ماسره زیات کومک وکړو. نو ځکه زه د دوی نه مشکور کزادیم او د قوم او وطن په خدمت کښې ورته توفیق غواړم.

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دووه خانانو ته ئی تهانه سره محمد نارئے یوه قصبه ده ـ ده الا ئنزانی ده
چه چه ئیدلود ده شیخ به نوحمر خان چه ده باچه خان مرحوم نګر داری یو
ده تر ګنګو وده باباجی صاحب مرید وو. ده دئ یو نا
ده شیخ خان یو ځوئی وو جعفر خان ئے نومیدو. د جعف
تاسکتره به فاتحه کښې مصروف وو ئے قتل کړه او حرف به
الرسره به جائیداد کښې شریک د به بیخو خفت
رابست وو جعفر خان بلته مفرور شو. ماته معلومه
ده جعفر خان بلته وفات شو. او که صلح ئے او کړه. او
محمد نارئے ته راغلی. یو اعجکاله صفحه ۲۹۲

حاجی الوبصاحب مرحوم ماته ده کما
او خلافت کمیټئ ده اتحاد یو
کړیده چه په ویلو رصوبه ملا
جلسه وه مولانا محمد علی صاحب او حکیم
خان او هماندهی په یو شیخ ناست وو
والا صاحب ئے وئیل چه څه هم په شیخ
ګرمی وه اوبه غله او
څا جوړه او به ئے پاسته شوه هاندی او وئیل
پاسته شو او په زګره ده مولانا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

متوجه ص ۶۹۱ ترینه تپوس او وکړه چه د جناح صاحب [illegible]

په کوم ځای تېلون کېږي او کړه شو په جماعت کېږي او که د [illegible]

په توپ کېږي تا ته او که د شو په شو بخت سکار کېږي تا [illegible]

دا ځکه شوی ده چه اسلامي نظام ته

جوړ او تا منز کړی

خانه د حجره کېږي شک د چه قیوم ته چار ورځ

د [illegible] آباد ی ملد روانه وه هسپتال

[illegible] خانه په وړی هیڅ قیمت ارزښت نلري بلکه

[illegible] چه یو خدای خدمتګار چه په [illegible]

[illegible] اوږدې [illegible] تو څو [illegible]

[illegible] چه د خدای خدمتګار

[illegible] چه قیوم روان کړی دی

[illegible] ۲ ۲ ۲ ۲۲ [illegible] په [illegible] کېږي [illegible] ربا شو [illegible] روز

[illegible] دلیل [illegible] وکړه [illegible] زه [illegible]

[illegible] ترینه [illegible] چه [illegible] قیوم [illegible]

[illegible] کړی ده

مولانا عبيد الله سندهي د حضرت شيخ الهند
شاګرد وو د فرنګيانو پر خلاف دا
دعوې ډېر محنت او تکليف برداشت
کړی وو. په افغانستان او ترک
او روسيې ته سفرونه کړي وو. بيا
روس کښې مقيم وو. د آزادۍ
بيا هندوستان ته راغلی وو
هلته چې ډېر ضعيف وو
دلته وفات شو يرحمه الله

عبدالقيوم خان د [illegible] کښې چراغ حسين شاه په قول
په آخر کښې حرف د ډېل بېرل خان يادونه شو
(د هغه کتاب سياسي يادونه)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library